

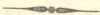
K230.709
3

1700000000
0000000000

თეიძუხაზ ზაგრაიქლი

ი ს ტ ო რ ი ა

ბილ 16
ბეზრეყვირ-მეჩე იუქიანს, უსე ილი მინიარ-
ქიანს ზქს სტაფინებ სეჩქარ-ქუქონს.

118

2

ქმნილი საქართველოს მეთრამეცის მეფის გიორგის ძის თეიმუ-
რაზისგან.

42

საგარეო მდიარეობის
სამსახური

K A

სტამბა შინა სამეცნიერო აკადემიისსა.

1848 წელს.

177. 5111

საქართველოს მემორიალი

საქართველო

საქართველოს მემორიალი

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ,

съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи доставлено было въ Ценсурный Комитетъ узаконенное число экземпляровъ. С. Петербургъ, 16 Декабря 1847 года.

Ценсоръ С. Кутора.

საქართველოს მემორიალი

საქართველო

Въ Типографіи Императорской Академіи Наукъ.

5005-506
1905 88879666

საქართველოს
მემორიალი
8088000033

და უძველესთა შინა გამოძებათა სრულიად შემოკვრიბენ იგინი და არა და-
გუტყვენ იგინი არცა ერთი; არამედ მოკუთსრობდე მათ თვს, რომელნიცა
რომელთაგანმე მოძიხრობელთა შეწინააღმდეგებულა არიან. სოლო უძრავებს
ამათსა მქონან მხად მოკვრებულ დოდმატნი ჩვენისა ამის ისტორიისა-
თვის, რომელნიცა თვს თვსსა ადგილსა შთაიწერებთან უკლებულად. წემო
ამისა თქმულთა თვს უძველესთა ამბავთა, რომელნიმე სხვათა ენისა მო-
თსრობათაგან, რომელნიმე ჩვენთა და რომელნიმე სეპირცა სმენილინი არა
უგულებელს ვევენ აღწერად ნივთთა განმრავლებიხათვის ამბავთა შინა.

მა გარდა ამისსა ვერა ვექმენ წინააღმდეგ რომელთაძე მონათე-
სავითა ჩემთა და განსწავლულთა ენასა სედა ჩვენთა და მოკვარეთა
ისტორიულთა წერილთასა, რომელთაცა ითხოვს ჩემგან და მეტყუადეს.
„ჩვენ ზოგად ქართველთათ ვრსა გვიყვარს ზოგად უძველესნი მოთსრო-
ბანი, თუმიცა მე სურვიელ ვიყავ უფრორე ბამკად ასაღოთა მსოფლიოთა და
საზოგადოთა ისტორიკოსთა, მაგრამ ვერა არა ურჩ ვექმენ მათ და ვიწვევ
შემდგომითა აღწერად ამ სავითა ურცხვებსად. თუმიცადა შემოთქმულისა-
მებრ განმზრას ვიყავ თქმად არა განურცომით ესრეთ; არამედ ლიტონად და შე-
მოკლებით მოთსრობისა დასაწეინთგან მასლბელთა საუკუნეთაგან; მაგრამ
მოთხოვლთა ძლით ჩემდამო არა ვრიდე შრომასა სიგრიძისათვის და აღვხე-
ბისათვის წადილისა მათისა, გარსა უკანასკნელ სიმუსთლემან ყამისმან და
სნეულებამას არა მცა მე ნება შესრულებად დავწლისა ამის ჩემისა, რომელი-
ცა იმერობს თვსს შორის ისტორიასა დასაბამითგან, ვიდრე მიჩიან მე-
ფემდინ, სრულიად საქართველოს განმანათლებელისა ნათლითა ქრისტანობი-
სათა. ამისთვის ვსასოებ არა უგულებელს ეოფასა ამა დავწლისა ჩემისსა
ადმომკითხვლთაგან და მხმენელთა; არამედ მოსხენებასა და შეწინააღმდეგებას
უნდოდას ამის მოღვაწეობისა ჩემისსა ეოველთა გარდამცემელთაცა სხვათა
სედა ენათა მოთსრობისა ამის და ერთ-მემაძულეთაცა ჩემთა მიერ და მო-
მეთა, ვინააღგან კმაჲ მიხეცი შემორე უოველივე ცხად მიუოფიეს.

ყამსა შინა ჴსიისა განშორებისას მთრეველი მიდიელი ქვეყანასა ზედა, განიბნიენეს მათ ველთაჲ შინა, რომელთაჲცა ზედა შედგომად აღეშენეს ჩინევი და ჴაბილიოვანი.

ს ც ა ც ი ა 4.

ჩინეობას, რომელსა ოასესადცა სასელ-სდებენ, ესე იგი გაცთვეს, რომლისათვისცა ჴგონებდენ (ჴერეთ უხწყლეღნი კანნი ჩინიელი), რომელ ესე შედგომულ-არს ორთა სტინიოთა ცხოველთაგან მიწიერისა და წყლისა. სოლო ესე არა თუ იყო ჴემძარიტებით შედგომულ ორთა მიერ ცხოველთა (ესე იგი კანისა და თეჴისაგან); არამედ ესე ჩინეობას არა რამე სსკაჲ იყო, განა გამოცდილი კანი ჴღვასა შინა ცურვათა. იყო იგი კაკა-სიის მცხოვრებთაგანი კანი, უგამოცდილესი განიერებითა და სქემითა, ეგრეთვე სიმსითა და კანნიერებითა. ჴერ-იყო მისდა მოცემად ამა ველურთა ჩინიელთა კანთათვის და ერისა მათისა ჴსეთა და ჴუღლის-ღებათა, რათამცა მიეცა მათთვის გულის-სმის-ყოფა გამოსსად * ერმათა სასვეველთაგან, რომლისა ძლითცა იგინი და მიწენი თრეულისა ცხოვრებისა მათისა დაუენებულ-ყომცა.

ს ც ა ც ი ა 5.

ჴეროზ (მეისტარიე ასურასტანისა), შემგრები ძველთა ქალდეელთა შთამომავლობითთა მოთხრობათა შინა შეთსზვისათვის ბაბილოვანელთა ისტორიისა, აღსწერს ასურელთა პირველ-ყოფაჲ ერად, განყოფილად ტომად ტომად, რომელნიცა იპრობდეს მცირედ მცირედსა მწყემსებრივსა ცხოვრებასა, და მას ზედა მოკიდებულ-იყვნეს. ჴრა აქვანათ ჴერეთ სსკაჲ გამოცდილესა გარდა მოკერებისა ველურთა მსეტასა, რომელნიცა მეცადინეობდეს ფლობასა მათ ველთასა, რომელნიცა იყო ტიგრისისა და ეფერატისა კიდეთა ზედა. სწერს სშირად. „უცნონი კანნი აძლევდენ ასურელთა განათლებასა და ჴუღლთა.“ ბეროს უწოდს ამა უცნოთა კანთა ჩინეობასად ანუ ოასესიანად.

ს ც ა ც ი ა 6.

ჩინეობას მბრძანებლობდა შორის კანთა არა ესეოდენ ველურთა, რაგვარადცა იყვნეს კანნი გამოხრულნი მათათაგან მიდიისათა, თუმცა არა

* პირველ ვიღრე დასასლუბადმდე დაბათა, სოფელთა ჲ ქალაქთა, შინა ერთა ასურელთასა აქვანათ ჩვეულება; მინდორთა შინა აქა-ღა-იქი სღვისა უსსლოკაროდ. ერმათა შეახვევდეს მწვართა შინა სამოსელთასა ჲ ეგრეთ დღანი მათნი, მტვირთველნი მათნი ჴურგთა აცარებდეს ადგილითი ადგილითად უსადგურთა ველთა.

იყო იგი ძველბელ მონარხისა, გინა განდიდებულ მსგავსად დიდთა მეფეთა და სელმწიფეთა; მაგრამ იყო იგი ვითარცა თავადი და განმკე მშუფლებელი ერსა ზედა თხსსა.

ს ც ა ც ი ა 7.

ოკეთუ შეკვრებთ უოველთა მათ რამესცა სწერეს: **ჟერონ**, **ჴვიცენ** და **ჴპოლორ** ვაცთათვის ანფიბიასთა, ესე იგი რანესიანთა, (მსგავსთა აზნაურთა ამერიკიანთა) მაშინ დასხამს (ესე იგი პირველად) წარმოგვიდგებიან საქმენი განსაკვირვებულნი; გარნა რადეს წარვიკითსავთ ყურადღებით აღწერილებათა უძველესთა მწერალთასა, მაშინ საგრძნობელთა შინა ჩვენთა აღისორებიან საგვემელნი ვნებანი შეის-თანად და ცხად გვეყოფვის ნათლად ჴეშმარიტებად.

ს ც ა ც ი ა 8.

ისტორიკოსნი ესე **ჟერონ**, **ჴვიცენ** და **ჴპოლორ** იტყვიან *. „ველთა შინა ქალდეისთა სცხოვრებდეს ვაცნი ველურნი, მსგავსნი ოთ-სფერსთა. ფსკერიდამ ზღვსა **ჴრიტრემსა** (ესე იგი შავის ზღვისა) გამოვიდა მისი ერთი წელიერი მიწიერი ცხოველი, რომელმანცა განსათლას ჴნენი მათნი, ესე განსაცვიფრებელი ცხოველი იწოდებოდა **ჴნფიბიად** ანუ **ოასესად**. მას უკუჩქ აქენდა ორი თავი, ჴვექოდა პირის-სახე მისი იყო ვაცისა, სოლო ჴემო პირის-სახე მისი თევზისა. **ჴამოუტყვებდა** სმასა პირისაგან ვაცისა, გარნა საგრძნობელი სმად მისი აღხავსე იყო მშვენიერ-მზრასველობითა სიტყვისათა.“

ს ც ა ც ი ა 9.

ჴრიად ადვილად განმარტებად შესაძლებელ არს ესე წარწერად ძველისა ამის ძეგლისა, რომელ ორ-ცხოველი ესე **ჴნფიბიას**, გამოხრული ფსკერიდამ შავისა ზღვისა (პონტიურისა) განსასათლებულად ქალდეველთა, იყო ზღვასა შინა ჩვეული სღვისა და ცურვისა და არა საკვრულ არს ესე, რომელ ახურელთა ჟამსა ველურობისა თხსისათა აღერიცხათ იგი ორ-სტინოვნად ცხოველად (ესე იგი თევზ-კაცად); ვინადაცა ჟამსა ერთსა ლიფლანდიელთა გურლანდიელნი აღრიცხეს ვუს-თავკებიანად, ეგრეთვე ჴრუანელნი ღიშვანიელთა ცხენოანთა მხედართა ჴგონებდენ ცხენ-კაცად.

* ესე მოღებულ-არს წარწერილისგან ბეროზისა ღ სხვათაგან მომთხრობელითა მთ ასურასტანელთა, პოლოდესტროსისა მიერ.

ს ტ ა ტ ი ა 10.

იტყვის აღმწერი წიგნისა ამის ასურსტანის ბუნებითი ისტორიისა, რომლისგანცა მოვიღე ესე: „ესე ხმითჲ ფრიად საამო არს, რომელ შექმნისკა აქა ჩვეტონისა თქმულნი: იტყვიან იგი დიდი კაცი. „ვითარმედ გამოხვალა ლნფობიასი, ესე იგი მანუხისა ფსკერიდგან შავისა ზღვისა, აღნიშნავს ცხადად უცხოთა კერძონა ზღვასა შინა მოხიარულესა და შეთავსებულსა ქალდეველთაგან.“

ს ტ ა ტ ი ა 11.

მარნი თავნი ამფობიასნი, ესე იგი მანუხისა, რომელთაგანი ერთი არს უტყუ, ხოლო მეორე მოუბარი; წინადადებაჲ ამისი მოგვიყვანენ აღმოჩინებისათჲს უჩვეულობით განმარტებისა. ანფობიამ განატარა ცხოვრებისა თვისისა ნაწილი ზღვასა შინა, და რდესმე იძულებულყოფილად ბრძოლად თვეზთა და კეშაშთა ზღვისათა საზრდელისათვის მონადირე და იძულებულ იყო დაფარვისათვის თავისა თვისისა ზღვისა საშინელთა ცხოველთაგან. საშინელთა მათ წყლიერთა მბრძოლმან მიიღო ძლევა ერთსა უსაშინელესსა მსეცხსა მათგანსა ზედა ზღვასსა და მოკლა იგი, გასადა მას მსეცხსა ტყავი თავისა და ქმნა თავისა თვისისა ჩაფსუტად, ნაცვლად ღვარისა წამის-საყაფელად ერთა და ყოველთა მსიღვიკელთა განსაკვრვონა მისთჲს ძლევა შემოხილებისა (მსგავსად ბაკსუნისა, რომელიცა ისურვიდა ჩაჩქნად გატყავებულსა თავსა დიდისა მის ცხოველისა ცხვრ-რქონისა (ანუ მარტოარქისა).

ს ტ ა ტ ი ა 12.

შაშთომილნი ქალდეურთა გარდამოცემთაგან მოთხრობანი, არა მოსცემს არა ვითარსამე უმეტესსა შრომასა ისტორიკოსსა. იტყვიან მოთხრობანი იგი მათნი. „მანუხს, ესე იგი ლნფობია, განუშორებოდა ყამსა დამისასა და ძველსა სტილიონსა თვისსა შინა მივიდოდა, ესე იგი წყალსა; ხოლო დღისით იყოფოდის მარადის კელურთა შორის კაცთა მიცემად მათდა მოძღვრებისა თვისისა სწავლებითა საზოგადონა ცხოვრებისათა, და განათლებითა გულის-სმის-ყოფისათა. ესე საგონებელი თვეზ-კაცი, შესრული ქალდეველთა ქვეყანასა შორის, მოქმედებდა კაცობრივ, ამისთჲს სასკლამან მისმან მსასურს თავსა თვისსა განათლებად ისტორიათა შინა კაცთასა. ლნფობიას სსწავა ლსურელთა სმარება თესლთა ქვეყანისა ნაყოფთასა (თესვა); ქვეყანა კიდეთა ზედა ტიგრისისა და ეფრატისათა მყოფი ჯერეთ სიასლე-

სა შინა მოკლდა მას და აღორძინდა რა იგი აღსავსედ ნაყოფიერებითა; ამისთვის კრძან ღმერთიელთაძინ ჰქნება იგი საკუთრად მწრფეულადსა შინა მოყოფი მათ თვს და სათანადო იყო მათდა აღრიცხვად ღირსად საზოგადოებას კავშირისა მათისა. აანესმან, ესე იგი ღმერთობა იხსრებულა ამა დასაბამიერობით განათლებითა ასურელთათა, ვინაჲდგან შეკრიბნა იგინი ქალაქითა შინა, აღუშენნა მათ ტაძარნი, მიხცნა სჯულნი, და დაუსხსნა საფუძველნი დიდებულთა იმპერიათა ნინევიისა და ბაბილოვანისათა.

ს ტ ა ც ი ა 13.

ესე წელითა და მიწიერი ცხოველი, მიძვეში ასურასტანელთა მიძართ ჰქნეულნა, იქცეოდა განსაკვირვებელითა განიერებითა ესე ვითართა ველურთა კაცთა შორის, რომელთაცა გულის-სმის-ყოფა მოაქცია განათლებასა შინა. ღვარწმუნებენ მომთხრობელნი, რომელ გამოცდილი იყო იგი მრავალთა სწავლათა შინა, იცოდა მას დომეტრიად, შესისწავლა მან წიგნი დაბადებისათვის სოფლისა * (უკეთო გამოსატყვისა მიმოგონებისასა არა განუშორებინა მცა რადენნიმე შემდგომნი ესე გარდამოცემნი, ვირველ მოხარდობისა ქალდეველთასა, მაშინ ჯერ-იყო ვიდურ-მდგომებად, რომელ ანებიბას აღმოწომა მეცნიერებამ თვნი ტარტარსა შინა, ესე იგი სატასტროსა ქალაქსა შინა კავკასიურსა; თუმცადა კაცობრივი გულის-სმის-ყოფა იწუებს განუვად ფრიად დაუოკნებით, მაგრამ შესძინებს დაუცხრომელად ცნობათა ხეივანდომართ ასაღათ გრგოლთა, გარნა არა ერთბამად შედგენს ყოველთა ჯაჭვსა.

შ ი ს რ ჯ ჟ ი ყ ჯ.

ჰხანს, რომელ ღმერთობანი უკანასკნელ აღირივნეს ქალდეურთა ერთა მათ შორის, რომელთაცა მიხცა სჯული ღმერთობამან, ესე იგი აანესმან და თუ რომელნიმე დაშთეს კავკასასა შინა ივერიად მათ შორის აღრეკითა სხვათა და სხვათა ერთათა სიერცეთა შინა ყამათას უჩინო ქმნილ არიან.

ღმრთა ზღაპრ-სიტყვაობანიცა მეთუელადიურნი ივერიისათვს თქმულნი, სხვანი და სხვანი რომელთაცანნი რომელნიმე მოვიხსენენ აქა:

* ავტორი ამა მოთხრობათა აქა დაუფენებს მეტო თქმულთა ზღაპრულთა შემეცნებათა, ზღაპრულთა შესაძლებელ არს ეძიებს სიმართლისა აღმოჩინებას ტარტარისათვის ზღაპრულთა მოთხრობათა უმეტესთა უმეფელისათა თანა წარწლების; ვინაჲცა თვითიველს გრგოლისა მოძიებითა ეძიებს ყოველადისა ჯაჭვსა შედგინებასა მოთხრობათაგან, რომელიცა უფროვე ეახლეიან გულის-სმის-ყოფასა.

ა. **პირუჭლი** არს შიდა-ქართლისა მამულსა შინა ცნინვადისა ანუ ქრცნინვადის სეობისა თავსა მთაჲ გაკვასიური, რომლისა თავი მარადის საუკუნოდათა თოვლითა არიან დაფარულ და გარემო გერძოთა მისთა კლდენი საშინელნი. ესე მთა იწოდების ბრუტ-საბზლად და არს ესე ერთი შუდთაგანი გაკვასინისა მთათაგან, ვინაჲდგან ჭქონანს გაკვასინისა შუდნი უმაღლესნი ძველკვადნი სსკათა ყოველთა მთათა მისთა ზედა; და მათ ზედა მიენვარნი საუკუნენი მუფელებენ სამარადისოდ. ხოლო მთაჲ ესე ბრუტ-საბზელი თქმულ-არს საბზლად ტიკლოპის ბრონტონისად.

იტყვიან ვასკვითა დაბმულსა მუნ ტარტაროზსა, რომელსა თანაცა შეკრიბოდეს წლითი-წლად დღესა ერთსა აღნიშნულსა დემონნი და გრძნეულნი კაცნი ყოვლისა კიდით ქუჭუნისა და ჭყოფდენ მისთანა დღე-სახსრულებასა და შესწირვიდენ მას მსსკერძლსა და მიიღებდენ სწავლასა საგრძნეულოსა გელოგენებისა მათისასა მისგან.

ბ. **ძეორე** არს გაკვასიურთა მთათაგანი ეგრეთვე უმაღლესი, რომელსა ეწოდების * საყორე; უმეტეს საშინელითა კლდითა საკვირველად სასიღ-ველი. ესე უკვე მთა არს თავსა პანკისისა სეობისასა ვასეთის ქვეყანასა შინა. ერთ-ვერძო ამა მთისა სასლობენ **ტუში**, რომელნიცა არიან კასთა ერისგანნივე. ჭგონებენ ერნი **იკრიანანი** და რომელნიმე სსკანიცა ნათე-სავთაგანნი ისტორიკოსნი, რომელ სამდჯლ მთა იგი საყორნისა არს, რომლისაცა სიმაღლისა კლდესა ზედა მიმსჭვალულ-იყო **პრომეტეოს** **იუპიტერის** მიერ დასასჯელად სასტიკითა მით რისხვითა, რომელსაცა დღითი-დღე გაუშებდის გვერდსა მისსა და აღმოსკამდიან ცოცხლისა გვერდ გაშებულისასა ყორანნი მის მთისანი ყოველსა შინაგანსა გულ-ღვიძლსა მისსა (ხოლო ყორანნი მის მთისანი ყოველითურთ განყოფიებან სსკათა ყორანთა, ვინაჲდგან სასტიკ რაბე არიან). ესრეთსა სატანჯველსა შინა

* მთაჲ ესე საყორე ვასეთისა სოფლებით, რომელნიცა პანკისს ახლო არიან, მატნიღამ, მარლიღიღამ და სსვა სოფლებიღამ მის გარემოდათა კარვად იხილვებინ. გან-საკვირვებელითა სიღიღისა ღ სიმაღლისა მქონებელი. ხოლო გარეშენი მდებონი ერნი მთა დაზათ ღ სოფელითანი ზეპირ მოუთხრობენ მთისა მისთვის ღ პრომეტეოსისთვის; თუმცაღა ცვლილებით, მაგრამ მსგავსებითა ყოველითურთ, ვითარცა არიან თქმულნი. ხოლო მთაჲ იგი მიხილავს მე თვთ თვალითა ჩემითა მსწლობელით მისით დაბათაგან ღ სოფელითა. რომელ ფრიად განსაკრთომელ რამე არს პირველად ხილვაჲ მისი. იტყვიან მუნებურნი, რომელ წინაპართა მათთა უჩვენეს მთა იგი ღიღსა აღექსანდრეს მაკელ-ნელსა ოღეს მოიწია იგი დაპყრობად ივერიისა; (მეფის ძე თეიმურაზ).

მეოფი **ს**რომეტკოს, დილეულ მარადის განცოცხლდებოდის და კვლად განუხებდის მას **ი**უზიტერ გკერდსა და მისტკმდის სსჭმლად მფრინველთა. ესრეთსა სსტანჯველსა შინა იყოფოდა **ს**რომეტკოს მრავალ-ყამ.

წრანს სსგვანიცა მეთოფლოდურნი მოთსრობანი და წდაპარ-სიტყვაობანი, ვითარცა იგი **ჰ**ედისთესცა **ჴ**ოლსინდელისა და **ოქროს** მსტკელფანისა მისთეს ვერძისა, რომელიცა გინილა და ყოველისა სოფელისა ისტორიკოსთა გვაუწყებს და მოთსრობამ მისი შთაიწერების შეძღვრითა შინა უწყებათა ამის ისტორიისათა თეს ადგილსა.

სიტყუხ **ო**რყუყდნი **ჰ**ოტჩოტჩუხობაყდოქ **ი**ტყ- **ტ**იტყხოქ **ო**ტჩინქ.

სირანელნი ძველნი, ვითარცა მოვისსენეთ ზემორე აღსწერენ ანუ-რელთაცა და სსგვათა ყოველთა ერთა ზედა უზირველეს მეოფად ივერიელთა თემსა და კავკასიით გარდასსლვებასა სსგვათა ყოველთა.

შოთსრობანი ჩვენნი, ესე იგი **ი**ვერიელთანი და **ს**ომესთანინცა იტყვიან **ო**არგამოსისგან, რომელიცა იყო შვილის შვილთაგანი **ჩ**ოეს მის **ი**აფეთისა; და ამა **ო**არგამოსისა ქენი იუენეს: **ჴ**ართლელს ნათესავთ-მთავარნი სრულიად **ი**ვერიელთა და სსგვანი ძმანი მათნი ექვსნი სელის-ქვეშენი ქართლელისანი, რომელნიცა აღწერილ არიან შეძღვრითა ფურცელთა ამა წიგნისათა. **ჴ**ართლელისა და ამთაგან არიან ერნი ყოველისა **ი**ვერიისანი, ეგრეთვე ჭახსცა მამა ჭახოსანთა, ესე იგი **ს**ომესთა ანუ **წ**რმენთა იყო ძმა **ჴ**ართლელისა: (ესრეთ გარდამოვიცმიან საქართველომას, ესე იგი ივერიელთა ისტორიათაგან ქართლის-ცხოვრებისგან ვასცანგ მეექვსისა ქართლის მეფისა მიერ აღწერილსა ღ მის მისისა ვასუშტისაგან ღ სსგვათაგანცა აღმწერულთა, რომელთამე ძველთა მაცანეთა ღ მომთსრობელთაგან, ღ რომელთამე ახალთა ღ ერმანთაცა ისტორია, ესე იგი სომეხთა, მოუთსრობს ეს-სასედევე).

ჩოლო **ი**ოასთავ **ო**ფლავიოსს მწერალდი იუდიანთა ისტორიისა, ძველთა ებრაელთა მოთსრობათა შინა წიგნსა ზირველსა, ნაწილსა და თავსა **ნ**-სა, მოუთსრობს ესრეთ: * „სულ ძველად **ჴ**ართველთა, ესე იგი **ი**ვერთა

* შესაძლებელ-არს ესე ყოფად, რათამცა გულისს ვმსიკვეველობდეთ, რომელ იყო ქართლოს შთამომავლობა თობელისა ღ ძმანი მისნი; ხოლო ჰოს იოს ძედა ანუ შთამომავალი იულიოს, იოსიფოს ფლავიოსისა წიგნი 2, ნაწილი 1 (ქართულად თარგმნილი უფლისა ფილოსოფოსი მამის ქართველთა მთარგმნელისა იოანე პეტრიწის მიერ, მოუთსრობს სიკვეთითა ამით „ლაშკვიდრებს უკუშ თოვილოცა, თოველთასა, რომელნი აწ ივერად იწოდებოან (ესე თოველოს ანუ თოველ არს ძედა იაფეთისა თობელ).

ტაბულნი ეწოდებიან, ვინაჲდგან იგინი შთამომავლობანი არიან **ჯაფარი** შთამომავლობისა. და **სომეხთა**, ესე იგი **ქრმანთათუხ** იტყუხ „იგინი არიან შთამომავლობანი **ჯუღისანი** სემის შჯლის შჯლისაგან (ეს-სხელე: სემ შვა არამ, არამ შვა იულ ჭ ამისგან შთამომავლობისგან, შთამომავლობანი **სომეხთა** ესე იგი ერმანთა ნათესაობანი არიან).

საღმრთოსა მიერ წერილისა (ესე იგი მოსეს წიგნისაგან **გვერდების**), ვითარმედ **ჯაფარი** შვილნი იუხუხ: **ტაბულ** და **ჯახოს**, მსალად ესე ვუწუით. **სოლო** მოთსრობისაძებრ **ჯახოს** ძღავისსა **ტაბულისაგან** იშენესა **ჯუღი** ესე იგი **ქართულები** და **ჯახოსისაგან** **ჯახადუი** ესენი: არამედ **საკუთარი** ისტორია **საქართველოს** უძველესიცა და შემდგომიცა ამტკიცებენ ამას, რომელ არა თუ **ტაბულისაგან**, არამედ **ქრმანთათუხ** არს ქართლოსიანი, ესე იგი იუხუნი და **სომეხნიცა** ამისგანვე. დაამტკიცებენ ამას **სომეხთაგან**, ესე იგი ერმანთა ისტორია, რომელ ქართლოს ნათესავთ-მთავარი **ჯუღი** და **ჯახოს** ნათესავთ-მთავარი **ჯახოსიანი**, ესე იგი **ქრმანთა**, რომელ არიან **სომეხნი**, იუხუხ მძინდა ქენი **ქრმანთათუხისანი**. **სოლო** ქართლოსის ძის მცხეთოსისაგან იშენეს **ქრმანთათუხი**, რომელნიცა არიან **ქრმანნი**, **სოლო** ხსელე ესე **ქრმანთათუხის** მცხეთოს **ქრმანთათუხისაგან** მცხეთოსს, მცხენი, მცხენი, მცხენი მცხენი ჭ სხენი. ესე უმეტეს ამით დამტკიცების, რომელ მცხენი ნამდვილ შთამომავლობანი მცხეთოსისანი არიან; ამის თხს, რომელ მცხენთა ბუნებითი ჭ საკუთარი ენა არს ქართული ჭ ჩვეულებაცა.

ს ო მ ე ლ ი ა

არაგინ სხვათა მსოფლიოთა ისტორიკოსთაგანი, არცა ბერძენნი ჭ არცა სხვანი სწორენ ძველნი, გინა შემდგომნი ამას ზედა წინა-აღმდეგსა, რომელ საქართველოსა, ესე იგი ივერიისა ისტორია, ვითარცა მოუთხრობს ქართლოსისა ჭ შთამომავლობას-თა მისთა თხს პირის-პირ მისსა იუოს; მაშასადამე ამით სჩანს, რომელ რაჲცა შთამომავლობისათვის ისტორიათა შინა ივერიისთა, ესე იგი ქართლოსიანთა არს აღწერილ, იგი შეიცავს სიმართლეს. თუმცა იოსობოს თობულისგან იტყვიან; მაგრამ მოსე საღმრთოსა შინა წერილსა ბიბლიასა თობულის შთამომავლობისათვის არა რაჲსა იტყვის, არცა მოსოსისა შთამომავლობისათვის, თუ რომელთა ერთგანი არიან შთამომავლობანი მათნი, არამედ იაფეთისა შთამომავლობასა იტყვიან. „იაფეთ შვა ლამერ, ჭ ლამერმან თარლაზა, რომელსა ჩვენ ვუწოდებთ თარგამოსს ჭ ქართლოსს შევლად მისსა ვიცნობთ ჭ ჭოსს მძად ქართლოსისსა ჭ მამად სომეხთა.

ზემო ქართული არა თუ შიდა ქართული არის. ზემო ქართული სამცხისა, ესე იგი

სამესხეთოს ადგილნი არიან, შიდა ქართლით ვიდრე ცრაპიზონადმდე და ვიდრე არზუმისა და ერევნისა სამზღვრებადმდე.

რამ იყო ძეა სემისა უსუგეცისა ძისა ნოესი. სოლო ძენი რამდინნი ოს და იულ. თუმიტა სასუელის წოდებისაჲმებრ ძლით ოს ნათესავთ-მთავრად ოსთა იგულის-მსიტყველებს; მაგრამ მოთხრობათა შინა არა რომელსაჲმე მოისხესუბას უოფად ოს, მამად ოსთა. სოლო მოთხრობისა ძლით იოსი-ფოას ფლავიოსისა სომესთა, ესე იგი რამდინთა შთამომავლობანი უფლის-გან: პირველად ოსთა ნათესაობისათვის ვიტყვოდეთ. იტყვიან ნათესაობასა მათსა უძველესთა შინა უძითა უკუზით გამოხროულად, სსვანი რომელნიმე მომთხრობელნი სირიით და უმეტესნი ისტორიათა აღმწერელნი რამდინთა ნათესაობათგან დაშთომილად. სოლო მატანესი საქართველომსა, ესე იგი უკერიისანი, კავკასიის ნათესაობად იცნობს ოსთა, კავკასიის იუ-მამა ქართლოხისა და ძეა მარგამოსისა ნათესავთ-მთავარი ოსთა, არამედ უფლებსა ქვეშე ქართლოხისასა მეოფი (პირველად ოსნი ზრასვიდეს ენითა ქართულთა, ვითარცა სსვანი კავკასიის ერნი, არამედ ოდეს შემო-ერვიეს მათ შორის სსვანი და სსვანი ნათესაობანი, განირეყნა ენა მათი და შეირია და იტვალა, და აწ არიან ოსთა შორის ნათესაობათა მრავალნი, რომელნი ჭართულსაცა ენას დაპარაკობენ და ოსურსაცა. და სსვათა უფრო მცირედთა რიცხვთა აქუხთ დავიწყებული ქართული ენაჲ: სოლო ვითარებანი მათნი წვლილიად აღიწერებისა წიგნსა ამას შინა თვსსა ადგილსა).

რლო შემორეცა ვსთქვით, ვითარმედ იოსიფოს ფლავიოს სომესთა-სა სემისა შთამომავლობისგან იტყვის ეს-სასუელ „ოლომს ვიდრემე და-მკვდრსა სომესთი.“ სეტრნი იოსი მთარგმნელი ქართულსა ენასა ზედა იოსიფოსისა წიგნისასა არა იტყვის რამდინთა სსვთა სასუელითა არცა ერთი-თა; არამედ უწოდებს სომესთა.

რადა იოსიფოს ფლავიოსისა წიგნისა სომესთა იულისაგანობასა და ივეროსა, რომელ არიან სამდულ ჭეშმარიტებით ჭართლოხისა შთამომავლობანი, მობელისა მიერ შთამობირვასა არა ვინ სსვაჲ მესტორითაგანი, ვგონებ, სადაჲ იტყოდეს. მე მრავალი დავშეერ ამს ზედა და ვერა სადა შევუძელ პოვნაჲ ამისი ისტორიათა შინა სსვათა. არა ვუწვი მე ვითარ შესაძლებელ არს ამას ზედა დარწმუნებად გულის-სმა უოფისა უოფად ქართლოხისა და მძათა და ნათესავთა მისთა მობელი-სგან; არამედ ვინაჲდგან ჭართლოხისანი და სომესნი იყენეს მეხოხობელ

ურთიერთისა და მარად გარემოცულნი უმეტეს სომეხნი მტკნოთა მიერ
 შეიწროებული (თუმცაღა ივერიელნი არა ეგრეთ სწირად შეუვრდომ ივენეს
 სსკათა და სსკათა სსსტიკათა ნათესავთა დამჭირნებასა გინა მძლავრებასა,
 მიზეზისა ძლით სიმსხისა და ადგილის მდებარეობისა მათისა, მაგრამ
 სომეხნი, ესე იგი ერმანნი სწირად ივსებდენ მით). **ქ**მისთვის გულის-
 ვმსიტყველებთ: ითხოვდა მდგომარეობაჲ ორთა ამათ მეზობელთა ნათე-
 სობათა ზოლექტიკებრივი თქმად მათ შორის, რომელ არიან იგინი ერთი-
 საგან შთამომავლობისა, რათა მათ შორის იყოს ერთობა დაუსსხელად
 მებრ სპოლექტიკოთა სსსარგებლოთა კავშირთასა.

სსკათა და სსკათა მიმართ გულის-სმის ეოფისა და განსჯისა მიმიყვ-
 ნებენ მე და აღმომკითხველთა ერთისა მეორისა მიმართ წინა-აღმდეგთა,
 რამეთუ უკეთუ დასაბამსა შინა თქმულთა ამა მოთხრობისათა (რომელიცა
 მოღებულ-არს ბუნებთისა ისტორიისაგან ასურასტანელთასა) შეუდგეთ
 მას და ვსთქვათ, რომელ დასაბამიერება კაცისა ქუჭქანასა ზედა იქმნა პირ-
 ველ კავკასიით (რომელიცა არს მთაჲ უდიდესი და ხაკურველი პირსა ზე-
 და ქვეყანისასა, მაღალი, ვრცელი და სწორ-უზოვარი კისილა სსკათა ეო-
 კელთა მთათაგან) და უკეთუ ვსთქვათ წინაპარსიწა **ქ**ართლოხისისა, რა-
 მელიცა ისტორიისა შინა ივერიისასა მოისხენებან; მაშინ უკუჭ აღიბრ-
 ვის წესი **ქ**ოხეს მიერ მოთხრობილისა დაბადებისა თჳს და შესაქმნისა
 წესი, მოთხრობილი და არა თუ **ჩ**ოხეს შთამომავლობით იძულებულ
 ვიქმნებით ჩვენ თქმად მაშინ, რომელ ეოკელნი **ქ**ურასტანელნიცა **ქ**იდინი,
 გინა **ქ**უზუტელნი და სსკანიცა ნათესაობანი სრულიად სფეროსა ამას მიწისასა
 მცხოვრებნი, მიიღებენ დასაბამიერებასა კავკასიით მათ ერთაგან, რომლი-
 სცა დასაბამიცა და უამი, და თუ ვისიღვან არა სადა სსსენაურ იქმნას.

ქმა მიზეზთა ზემო-თქმულთა ძლით იძულებულ-ვარ და თანამცეს,
 რათა ვითარცა პირველ ჩემსა მეოფთა იწუეს დასაბამი ნათესაობათა და
 ნათესავთ-მთავართათვის **ქ**ვერიისა თემთა, მეტა ეგრეთვე შეუვდგე მათ;
 ვინაჲდგან **ქ**ართლოხისსა წოდებისა ძლით ეწოდების სრულიად ივერიისა ს-
 ქართველთა, ერთა ქართველნი და ენასა მათსა ქართული. ეგრეთვე ივერი-
 ისა ქვეყანისა ნაწილთა სსსელნი ძმათა ქართლიაისის შვილთა და შვი-
 ლის შვილთა მათთა, ვუტკვეთ ქართლოს და ნათესაობანი მისნი იყოს
 შთამომავლობანი **ქ**ობულისა, გინდა **ქ**არჯამოსისა, **ქ**ობულცა და **ქ**არჯ-
 მოსცა არიან ეგრეთცა **ქ**იფეთისაგან. იგიცა კმა არს ისტორიისათვის, რა-
 მელ ვიცოდეთ მსოფლად **ქ**ართლოს ნათესავთ-მთავრად პირველად ჩვენსა,

რომელიც იყო უწინაეს მრავალთა საუკუნეთა და ვიწყოთ მისგან, ვითარცა
ახლისა კაცითგან წყება უოკლისა ქვეყანისა ნათესავთა-შთამომავლებიანსა.

ღვრეთვე უოკელთა ქართლსიანთა ქართლსისგან.

ღრა ბრალი არს ჩვენთა აღმწერელთა, მხოლოდ ესე, რომელ უძვე-
ლესნი მოთხრობანი ესრეთ ნათლად აჩვენებნ წარმკითხველთა, რათამცა
არღარა რამ აქვნდა სიბუნღემ გარდავლილთა მათ საქმეთა მოსხენებასა;
მაგრამ თუ სთქვა ამისთვის, ამას შინა იხეებენ კინიდა და უოკლისა სო-
ფლისა ისტორიკოსნი.

**ОБЪЯВЛЕНА ПРАВИЛА И УСЛОВІЯ ПЕЧАТАНИЯ
И ПОДПИСАНИЯ, КЪ КОТОРЫМЪ ДОЛЖНЫ
СЛѢДОВАТЬЪ ПЕЧАТАЮЩИЕ И ПОДПИСАЮЩИЕ
ВЪ ПЕЧАТНІКѢ СЪЗДАНЫМЪ СЪМЪ.**

ღ.

ივერია წოდებასა ისტორიკოსნი მომთხრობნი ლიორგიისა, ესე
იგი სრულიად საქართველომას თვს გულის-სმის-უოფასა ჰეოფენ სხვა და
სხვა სახედ:

1. ძამელნიმე გულისა მსიტყველობენ, რეცა ლიორგიასა, ესე იგი სა-
ქართველოსა სწოდებოდეს ივერია ჟამსა ჩაბუქადანოსორიანსა (ბაბილიოვკა-
ნისა მეფისასა), ოდესცა გარდამოქსსლებინოს ჩაბუქადანოსორს * ივე-
რითთ ერნი საქართველოსა შინა და საქართველომთ შჰანიად, ესე იგი
ივერიად: ვინადაცა შჰანიასა ეწოდებოდა ძველად ივერია, ვიდრე ჟამადმდე
ძამაქელთა განსდევრებისა, წამებისამებრ ჟარონიასსა, ოდინისა და სხვათა
ძველთა მომთხრობელთა, ძველად შჰანიასა სასელის-დებისათა.

2. ძიველთა უკუწ ღეოღრაფიათა შინა და ჰასრინსამებრ ოდინისსა, და
სტრატონისსა სასელ-ედების ლიორგიასა ივერია, ორთა მათ მდინარეთა-

* მელონცი ღიღი წმინდა პატრიარხი ანტიონიის სწერს თვსთა მოთხრობათა
შინა მელასთენისა ისტორიისაგან მომღებთ. „ნაბუქოდანოსორმან აჰქარნაო ერნი სჰა-
ნით ჰ გარდამოსსლაო ივერიასა შინა, ესე იგი საქართველოდ; სოლო ივერით
აჰქარაო ჰ გარდასსლაო სჰანიად“. სწერს გარდამოსსლეებას ივერიად, გარნა არა რამ-
მეს იტყვის ივერიად წოდებისათვის (სჰანიით გარდამოსსლეების თვის ივერიად
ერისა ჰ ივერით მუნ გარდასსლეებას შემდგომსა შინა განგრძობასა ამა ისტორიისსა
ისილავ წიგნსა ამას შინა საქაოლ უწყებულს); მაგრამ მრავალნი მომთხრობნი ივე-
რიისთვის არა შეიწყნარებენ ამას.

გამო, გამომდინარეთა ზაკვასიანს მით, რომელთაც ერთს ეწოდების დიდი-იორი და მეორეს მცირე იორი: დიდსა ორს მდინარეს ეწოდებიან სხვანინა ორნი სასელნი * ლანთა და ლასანი; ხოლო მცირესა ორს მდინარეს ეწოდების მხოლოდ თუხი საკუთარი სასელი ორი, ვიდრე მოდელინდელად დღედმდე ესე უკუჭ ორნი მდინარენი გამომდინარებენ ერთის სათავითგან მასდობელ ადგილთა სამსღვართა ორითა, **ფშვთა**, **ფშვთა** **ჩქვსურთა** და **წილივთა** ქვეყანისა, რომლისაცა ერთი არიან ქართველნივე კავასიანს მცხოვრებთაგანნი: პირველი იგი დიდი ორი, რომელ არს ლასანი, შთამოვლის საშუალი შინაგნით კასეთისა და მეორე, რომელ არს მცირე იორი შთამოვლის საშუალი გარე-კასეთსა, ესე იგი, რომელსაცა ვიეთნიმე წერეთსაცა სასელსდებენ, რომელიცა არს ერთი ნაწილითაგანი ზასეთის ქვეყანისა. ხოლო ამა ზასეთისაკე მამულთა შინა ფრად შორად გრძლად მქონ არიან დინების თუთუეული მითი და შეიერებან იგინი ადგილსა მას, რომელთაცა შესეარსა საშუალ სრუტისა ორთა ამთ მდინარეთასა არს ცისე * **ქორანთისა**, ესე იგი **ქორანბუჯი**, რომელიცა უძველესთა დროთა შინა იყო ქალაქი დიდი ცისითა დიდითავე და ამისა აღშენებას იტყვიან მომთხრობელნი **ქვერიისანი** უწინარეს ყოველთა **შენობათა** და მოხასლეობათა სრულიად **ქვერიისა** ქვეყანისა, ქალაქთა და დაბათა (შემდგომად შეერთდებიან რა ორნი ესე მდინარენი მიმდინარებენ არა დია გრძლად და შეერთვიან მდინარესა მტკვარსა, ადგილისა სამმუსად სასელ-დებულსა).

ქოლო წოდება სასელისა ამის **ქვერია** ანუ **ქვერო** განიმარტების ესრეთ, ვინაჲდგან მდინარენი იგი დიდი-იორი და მცირე-იორი გამომდინარებენ დასაწეისა შინა ერთისაგან სათავისა და შემდგომად განიყოფიან ორად, ამისთვის წყალთა მათ სასელ-ევა იორი ანუ იორა. ესე იგი

* აბანთა დიდსა ორსა მდინარეს ეწოდ უწინარეს; ხოლო ალაზანი ოდეს პირველთა ჟამთა შემოვიდეს ივერიის ქვეყანასა სკვითნი უწოდეს მთ; თუმცა სკვითთა არა თუ ეყრათ მრავალ ჟამ ჰ არცა სრულიად ივერიაჲ, მაგრამ ამა მდინარესა დიდსა ორსა სასელი მათგან დაშთა, რომელსაცა აწცა ალაზანი ეწოდების.

** ხორანთა ანუ ხორანბუჯი, რომელსა იტყვიან, რომელ უწინარეს ყოველთა შენებულებათა არა მხოლოდ თუ კერძოა მის, არამედ სრულიად ზემოაჲსა ჰ ქვემოაჲსა ივერიისა სოფელთა, დაბათა, ჰ ციხე-ქალაქთასა პირველ აღშენებულ-არს, რომელიცა ფრად დიდი ჰ ერ-მრავალი ქალაქი ჰ ციხე ყოფილა ჰ ჟამსა მოსელისა მურვან აბულ-ჟასუმ ყრუასასა მოხრებულ-არს ქალაქი იგი ჰ ციხე.

გარდა ანუ ორი შეიქმნა; ვინაჲც იორი ანუ იორა თქმაჲ გარდაიქმნა იორიად ანუ ივერიად: და ამის ძლით მდინარეთა ამათ ხასელი მიუღიეს ყოველს სამსლვარს სრულიად საქართველომას, ვინა ღიორგინისას, ზინისის ზღვიდგან ვიდრე შავს ზღვადმდე, ყოველს ზემოსა და ქვემოსა ივერიასა. სოლო ამას უკუწ გნმარტებასა ხასელისა ივერიისასა არა თუ მსოლოდ გარეშეთა ისტორიკოსთაგან დაკამტვიცებთ, ჩვენნიცა უმრავლესნი ისტორიკოსნი და მოძისრობელნი ამასვე დაამტვიცებენ მიზეზსა, რომელსცა გულისხმის ყოფა შეიწყნარებს უკუშმარტებად).

სოლო მოთხრობასა შინა ვასუშტის ქართლის-ცნსაგურებისასა იტყვის იგი: „ივერის ხასელითა ესე ნაშნავს იოა-ვერიე. იოა, ნიშნავსა საამო-ვნოსა რამესაჲ კმასა შორისდებულსა, სოლო ზმნაჲ ესე ვითარმედ ვერიე, ნიშნავსა მოვერიე (ესე იგი ძლევა შემოსილება მივიდე).“ ორთა ამათ ლექსთაგან შერთვით აქა უკუწ მოიღებს მაგალითს ვასუშტი და იტყვის. „ოღეს იგი ლდერგი მეუფემან ივერიისამან მოკლათა მეუფე ლრშავი მესამე და მიუღო მას შთანამავლობითი საუდარი, ოღესს სცა საჭურველი და დასცა ქვეყანასა ზედა მკვლარი მუის აღიზნასა: იოა-ვერიე.“ და ესე შემთხვეულება იქმნა ზირველსა შინა წელსა ოფელის ჩვენის იესო ჭრისტეს შობისასა. ესე ძლევა შემოსილი სმად იყო წინა მოხწავებაჲ ივერიისა ერთა ქრისტესს შეწყნარებისა, სისარულიას მიღებისა და კმისა სადღესასწაულოსა და ეშმაკთა ზედა ძლევა შემოსილებისა და კმისა მას ეწოდათ სრულიად ქვეყანასა საქართველომას ივერიაო.“

მეტყვალა მოვალეობაჲ ქრისტანებრივი არს, რათა ყოველსა შინა კეთილთა მოძრაობათა, წოდებათა და საქმეთა შინა განმავისტვიდით უფაღისა და მაცხოვარსა იესო ჭრისტესსა და ხასელსა მისსა ყოვლად წმადსა ვადიდებდეთ და ჴასუშტი ამას მოწმუნისა ერისა და ხასობისა მათისათჳს იტყვის და თხუბისა და არა ისტორიკოსებურ ჴყოფს ძიებასა, ვინაჲდგან უწყინარესცა ქრისტესს მოსლვისა მოთხრობათაგან ზოგბულთა და სატათგან გეოგრაფიულთა ცნობილ-არს მრავლით წლით უწყინარეს, ივერიად და ღიორგადად წოდებაჲ სრულიად ზემოსა და ქვემოასა საქართველომას ერთა და ქვეყანისა, დამტვიცებული არს და აღმოჩინებულ სსკათა და სსკათა ძველთა მაცინათა და მოთხრობათა შინა, უძველესთაგან ისტორიკოსთა ქმნილთა უწყინარეს ქრისტეს მოსლვისა.

ჴკალად იტყვიან, რომელსიმე მიზეზსა ამას, ჴემომასა საქართველომასა ერთი უწოდებენ ქვემოასა საქართველომასა ერთა იმერთა (ესე

იგი მთის იქითურთა ერთა) და თავთა თჳსთა ამერთა (ესე იგი მთის აქეთ გარდმოღმა ერთა). სოლო ქვემოღსა საქართველოღსა ერთი იმერნი ზემო საქართველოღსა ერთა უწოდებენ იმერთა-ერთა და თავთა თჳსთა ამერთა: და ერთა იმიერ და ამიერ ლისისა მთისა მდგომარეთა, რომელნიცა სარწმუნოებითა, ენითა, შინამამულობითა, გვარითა, წესობითა, და ადგილითა ერთ-არიან. ორივე-ერთი ერთსა ქვეშე ნათესაობასა და ერთსა ქვეშე სასულის-დებასა არიან; და რეცა ორივე ერთა. **ივერის** სასულის დებად წარმოდგამტა ამისგან ანუ აფსანსთა და ქართველთა, რომელნიცა ერთისა სასულ მწიფოღსანნი არიან ერთი. ამა მიზეზისა ძლით ესასულ-ედგა ორივე-ერთი ერთ-სამზერობელღ; მაგრამ მრავალითა და სსვათა და სსვათა ამით შორის მიზეზთა სასულის-დებისათა უმეტეს უმტკიცებს გულის-ხმის-ყოფასა, ზემორე მოსსენებული მიზეზი; ვითარმედ ივერის ქვეყანასა ამას ეწოდა მდინარეთა ჳამო **იორთასა**.

ჟ. ლ ი ო ტ ლ ი წ.

იხე სასულ-ედების სრულიად ქვეყანასა **ივერიისსა**, ესე იგი სრულიად საქართველოსა.

ლიორეთა გამოითარგმანების **ილინ-ურითა** ენითა (ესე იგი ბერძნულად) მიწის-მუშაკად და ესე სასული ქვეყანასა სრულიად **ივერიისსა** ეწოდებოდა უწინარესე ქრისტეს მოსულისა მრავლის წლით უადრეს. სასულის-დებაჲ ესე უძველესათა შინა გეოგრაფიისა ქრტათა, უძველესთა მეძატანეთა და ისტორიკოსთაგან ცნად არს. სასულისა ამის მიერ ეწოდების ზღვასაგა კასპიისასა **ლურჯანიის-ზღუჲ**, ვინაჲდგან ზღვა იგი შერთების ერთ-ვერძო სამ-ზღვარსა ივერიისასა (ესე იგი გიორგიისასა). მოუთსრობენ ჩვენნი და სსვათაგა მეძატანენი: „ვინაჲდგმნ მცხოვრებნი გიორგიისანი არიან მსხენი და დაუმრამელნი მუშაკობასა შინა მიწისასა და მრავლისა ნაყოფისა შემკრებულობისათვის უადმატებულენისა შრომისა, და უგანჩუელენისა სასუნელთა მიწისათა, ვითარ იგი აქვთ ჩვეულება უმეტეს ზემოთა ქვეყანათა **ლიორეთისათა** რვითა ანუ ცხრითა უღლეულოთა კართათა და დიდ-დითთა კამბენთა მიერ კენისა, რომელნიცა მრდეუელნი უმტკიცებისა ქვეყანისა, კინიდა გულადმედ ქვეყანისა სახისი საკვეთნი გარდმოაბრუნებენ ბელტთა ზრქელთა, ვითარცა რა ღოდთა უმძიმესთა. ეგრეთვე სსვათაგა შინა მუშაკობათა: მკათა, ლეწვათა, წნესათა უურძნისათა და ფერად-ფერადთა შინა მუშაკობათა განესხვაკებათ სსვათა უღ-

ბრ. ც. 26

ხიზანი და უკვირდით და იტყოდეს. „გროზ, გროზ.“ ესე იგი: დიდი, დიდი (ვინადაც ერთი ღერმანიულითა გროზ ნიშნავს დიდსა). ესე სასულიერებო **ძუსთა** მიიღეს მათგან და უწოდეს **ღურთა**; თუმცაღა სრულიად ღერმანიელი, რომელ არიან ერთი დეიხნი უწოდებენ სრულიად **საქართველსა** **უკვირად** და **ღიორგად**, მაგრამ წერილთა შინა მათთა მრავალსა ადგილსა უწერიესთ **ღურთად** და უწოდებენცა; გარსა ესე არა საცნაურ არს **ძუსთა** მიერ იწვევს მათ სასულიერებო. ესე ანუ მათგან **ძუსთა**.

3) სხვანი იტყვიან. „ვინადაცა **სპარსნი**, **მურქნი** და სხვანი უკველნი ერთი აღმოსავლეთისანი უწოდებენ **ღურჯისტანად**, ესე იგივე არს **ღეორჯისტანი**, **ჰეორჯია**, **ღეორჯია**. **ღურთა** სასულიერებო, თუმცაღა გამოთქმაში გარდაბრუნებული და წამსდარი ლექსი არს, მაგრამ მასვე ნიშნავს **ღეორჯია** წოდებასა.

ბ. **ჯოღო** მოთხრობათა შინა საეკლესიოთა ქრისტეს მორწმუნეთა ხვეთა **უკვირისა** წმიდათა მამათა და განსმანთლებულთა უთქვამით ესრეთ. „ვინადაცა შედგომად **ქრისტე** მსხუელის ხვენი მკვდრეთით აღდგომისა და ქადაგებისა უკველსა ზედა ქვეყანასა წმიდათა მოციქულთა, მოციქუნეს **უკვირისა** ქვეყანასა ორნი წმიდათა ათარძეკთა მოციქულთაგანნი: **ქნდრი** პირველ-წოდებული და **სიმონ** კასახელი და ჰქადაგეს მათ **სიტყვა** **მითისა** პირველად საქართველსა ერთსა **შორის** და მოაქცივნეს მრავალნი; არამედ შედგომად სრულიადისა მოქცივისათჳს **უკვირისა** ერთასა განგებითა ზეგარდამოთა, გამოცხადებითა წმიდისა **მითისა** მშობელისათა წმიდა **მოციქულთა** სწორი ქალიწული **ჩინა** მოიკლინა მის მიერ წილ-სდომისა მისსა ამა ერთსა **შორის**, დასაბამსა შინა აწყლიელისა საუკუნისა მეოთხისასა **ქრისტეს** მოსლავითგან, ჟამსა დიდისა მშეობელისა **ძომისა** და **საბერძენეთის** **იმპერატორისა** **კოსტანტინე** დიდისასა და ოდეს სრულჴყო და მოაქცივა წმინდამან **ჩინა** სრულიად **უკვირად** და ვინადაცა წმიდა **ჩინა** იყო მასდობელი ნათესავი წმინდისა დიდისა და ღვაწლით-შემოსილისა მთავარ-მოწამისა **ღიორგი** კახადეკელიისა, რამეთუ მამა წმინდისა **ჩინასა** **ხაბულონ** იყო მასდობელი ნათესავი წმინდისა **ღიორგისა** ეს სასუე, რომელ ბიძათა ძენი იყვნეს იგინი ურთიერთისა და ვინადაცა არა მრავლის ჟამითგან მასდობულთა მათ ჟამთა უწინარეს ჟამსა **თეოკლიტიანესსა** რომელინცა **ტანჯვანი** და **ღვაწლი** აღურიცხელ და უხასტიკეს უკველთა **ტანჯვათა** იყვნეს და სასწაულნი წმინდისა **ღიორგისანი** და მრავალნი საკვირეკლებანი მისნი განიჴენილ იქმნეს მამის უკველსა პირსა ზედა ქვეყანისასა, და

წმიდასა ჩინასა აქნდა მას ზედა დიდი ხასოება და განუსავეთონ წმინდა
 ღიორგი დავაწლადებულსა და მოქცეულსა თვსსა ერთა ღიორგიელთა
 და დაუფა სჯულად, რათა სსვათ შორის წმიდათა აქნდებთ უმეტესნი
 ხასოება და სურვილი წმინდისა ღიორგისა, ვინააღგან განკვეთულბითაცა
 სვეტარდამოთა გიორგიელად წოდებულ იყვნეს ივინი უწინარეს. სოლო
 ოდეს წმიდა პატრიარსნი ანტიოხიისა ჟესტატი და ლანე ეპისკოპოსნი,
 წარმოკლენილნი დიდისა ღონსტანტინეს მიერ, კელსა ქვეშე წმიდისა
 ჩინოსსა სათელ-სტემდეს ერთა ჴეერიისათა, მეფესა შირიანსს, ხსსლეულებასა
 მთავროთა და მხედრობათა მეფისა შირიანისთა, ყოველსა ასაკსა მამათა და
 დედათა, ყრმათა და მოსუცებულთა, ჴაბუკთა და ჩხვილთა, მძალთა და მძა-
 ბალოთა. იტყოდა პატრიარსნი ჟესტატი: „ნათელს იღებენ მოხანი და მსე-
 ვალნი ესე იუთისანი, ერთი ღიორგიისანი ხსსელითა შამისათა ამინ, და
 ძიხისათა ამინ და სულეისა-წმიდისათა ამინ. მიერთგან წმინდამან ჩინო-
 სთნოყოფითა შიუფისა და შთავართა მისთა და ერისა მისისათა განუწყენსა
 და მეფენი მარადის დროშათა ზედა და ღერბთა მათთა დასწორდეს ხსსესა
 წმიდისა ამინ მთავარ-მოწამისა ღიორგისასა და ეგრეთვე ყოველთა ზედა
 ხსსერველთა და ჩათხუტთა ზედა მხედრობასა და იქმნა ხსსეა მისი შე-
 წყნარებულ ზირველს ორდენად ღიორგიისა საკლემწიფოცა, და ვინააღგან
 ერმან ამან ზირველსავე უამსა მოქცევისა თვხისასა აღიწიხეს მოწამე ესე
 უადრეს სსვათ წმიდათა მივარველად თვხად, იყვეს და აღამენეს ტამარნი
 და ეკლესიანი სსვათა და სსვათა ადგილთა შინა სრულად ჴემოცა და
 ქრწმოცა ჴეერიისა ქვეყანასა შინა, ხსსელსა ზედა წმიდისა ამინ მთავარ-
 მოწამისა ღიორგისა და თოთოეული მათ ეკლესიანთაგან ხსსელ-იდებან
 სსვითა და სსვითა ხსსელითა. ესე იგი წმინდა გიორგი აღავერდისა, წმინდა
 გიორგი კალაუბნისა, წმინდა გიორგი ილორისა, წმინდა გიორგი ქვამოეთი-
 სს, წმინდა გიორგი ბოჭორმისა, წმინდა გიორგი ჩხარისა, წმინდა გიორგი
 უხსსეთისა, წმინდა გიორგი მრავალ-ძლისა, წმინდა გიორგი ზუბდიდისა,
 წმინდა გიორგი გორისჯიკრისა, წმინდა გიორგი სარკისა, წმინდა გიორგი
 ხახირეთისა, წმინდა გიორგი ჴარისა, წმინდა გიორგი კავთისა, წმინდა
 გიორგი გიორგი-წმიდისა, წმინდა გიორგი ოძრისისა, წმინდა გიორგი
 ატრცისა, წმინდა გიორგი სვანეთისა, წმინდა გიორგი ქობულეთისა,
 წმინდა გიორგი ჟიქეთისა, წმინდა გიორგი აღანეთისა, წმინდა გიორგი
 მასკისისა, წმინდა გიორგი ხადგურისა, წმინდა გიორგი კლარჯეთისა,
 წმინდა გიორგი დამასტურისა, წმინდა გიორგი დანახსისა და სსვანი,

*

თის გაღმამხრისხსა, გაღმით ლაზან მდინარის ზირის-ზირ დიდის მის დაბის ლსმეტისა და ქვემო რე ლვანისა მინდარი დიდი ლვანის მინდარად ხასელ-დებული; ერთ კერძო შთაუდის მდინარე ლაზანი და მეორეს კერძოსა აქვს მთანი ზაკასიისა კალათა და მას მთასა ზედა არს ხასასლე მეფეთა, ხდაცა ზეონ ზასთა მეფე დაუთიან ბაგრატიონი სშირად იმეოფებოდა, ხასასლე იგი არს დარღვეული; არამედ კარის საუდარი მრთლადვე ჰტეის ხასელსა ზედა წმინდისა ლანე ნათლის-მცემელისხსა, წინარე ადგილისა მის ძალასა გორასა ზედა, ჩაღარა-ხანისა ხასლისა კედელი აწცა ისილიკობის და მისგამო ადგილისა უწოდებენ ხანაღაროს. მინდარს ამას შინა არს სამთრივ სითბო და ამისთვი ორმნი სამთრივ მკვიდრობენ მუნ, უძველესთა დროთა შინა ადგილთა ამთა შინა ლვანისა სოფლისა და მინდარისათა ქალაქი ფრიად დიდი ყოფილ-არს და ამისგამო სრულიად ზასეთისა სამხლვართა და ვიდრე კასპიისა ზღვადმდე ლვანიად ხასელ-ედა, ზემოქსინცა უწოდებდეს კერეთვე ლვანიად და ისტორიათაცა შინა მათთა და ჟეროპიელთასა მოხსენებულ-არს ესრეთ: „რომელნიმე მოსწრობენ, ვითარმედ მასლობელ ლვანისა სოფლისა ამის წინა სხენებულისა, მთასა შინა ზაკასიისხსა აღმოდიოდა ცეცხლი ადგილით, ფრიად დიდი რომელიცა დაშრტა შემდგომად ფრიად ადრით უამითგან ქრისტეს მოხსელისა და მის მიერ აღ-ვანად იწოდო პირველად ადგილი იგი და შემდგომად ყოველი იგი ქუჩანაა.“ და რომელნიმე გულის-მსიტყველობენ, ხარატიონისა გამო ერისა მის ადგილისა ეწოდა ხაკანე ცეცხლისა და ადგილნიცა ლვანისხანი არიან უმეტესნი ცხელნი.

ს ო ზ რ ი ვ ლ

ჟვეესა ზოლხიდას უძველესთავე დროთა ხასელოვნებდა სიძველითა თხსითა, ცნობილი გარეშეთაცა ერთა მიერ ზოლხიდა ხასელის-ედა. გულის-მსიტყველობენ, რომელ იუოხ ქალ-სიდა, ესე იგი სიდას ძლით რომლისამე დიდებულისა ქალისა ვისიმე მიერ ქმნულისა წოდებდა ქვეესანისა მის. სოლო მეორე ხასელი ქვეესანისა მის არს ტკერელია, ვინააღვან ჟეროს ძმაა ჟართლოხისა იუო პირველი ნათესავთ-მთავარი მათი. ჭაღაკი ზოლხიდა შორის ქვეესანისა მის იუო მცირედი და გარე-მოსლუდვილი წყალთა მიერ, რომელიცა თქმაობისა მიერ მეთოლოლიურისა შეწირულ იუო ჟარხისა, რომელსა შინაცა იცეკებოდა ოქროს მატელოვანი იგი ცნოვარი. ზოლხიდა ჭაღაკისა მის ხასელი სრულიად ქვეესანისა მის კერ-

ძოთა სწოდებიეს, რომელიცა არს ქვემოდას უკერიისა, გინა საქართველო-
დას ნაწილი.

ს ლ ზ ც მ რ ე ე *

სამცხე არს თუთ ბუნებით ჭარბილი, ეს იგი შემოაქართლი და მი-
მდგომნი მისნი ქვეყნისანი ზემო ქართლისანი, ესე იგი: ხომისია, რომლისა
არს ქალიაქი ზსალ-ცისე სამსლვრებით მისითურთ, ოძრსე, ზრტანუჯი,
ფანასკერტი, ოლთისი, ღაო, ჰავასეთი და გერმონი მისნი, ზრტანისი,
ერუშეთი, ღოლა და ჭიტკერის აღმოსავლეთი; კვალად ქვეყნისა ამისვე
ნაწილნი არიან: ღლარჯეთი, ადგილებით და ქვეყნებით მათითურთ ჭორა-
ხისა მდინარესა ზედა მსასლობულთა და ერთა მათ ადგილისათა, რომელს
არიან თუთაეული ადგილთა მთიანნი: მორთობი, ღასულა, სხპირი, მორ-
ხისა, ჭაიბურღი და მასეთი; ხოლო ზჭარაცა საკუთარი არს კეობაჲ საკუ-
თარსა თჳსსა მდინარესა ზედა მდგომარედ, რომელიცა მდინარე მიერთს
მორახსა და ადგილნი იგი ყოველნი გერმონთა მათ შავისა ზღვისანი,
ზიონა და მიმდგომნი მისნი ადგილისი. ხოლო სამსლვარნი ამა ზემო-
ქართლისანი არიან ღვიღისით და ჭიცხეთით ვიდრე ღრაპიზონტისა სა-
მსლვრადმდე, სადაცა არიან სამსლვარნი ძველადვე ჟამთა ჭერძენთა მძვერა-
ტორთათა სამსნი რგინისანი და ზღვასა ზედა რგინის ზალად სმობილი
სამსლვარი, განმრჩევი ჭერძენთა და საქართველოდას მიეფეთა, ესე იგი უკე-
რისა მეპატრონეთა მპრობულთა მამულნი. ჟერისებრთა ჭერძენთა მძვე-
რატორთა და საქართველოსა, ესე იგი უკერიისა მპრობულთაგან არიან
განრჩეულნი მიეფეთაგან ჩვენთა და შიდა ქართლიდგან ვიდრე ჭასიან ზრ-
სრუძადმდე, სადაცა ეგრეთვე განსაზღვრილი არიან, ესე ყოველნი ადგილნი
არიან ზემო ქართლისანი; ყოველთა ამათ შემოსხსენებულთა ადგილთა

* სამცხე არს ქვეყნა სამეხსიოთ, ესე იგი ქართლი, რომელინი იწოდების პირვე-
ლად სამცხე ჟავახეთად ზ შემდგომად სამცხე სათაბაგოდ. სათაბაგოჲ სასელისდებ.
მშინ მიეცა ადგილთა ამათ შემოსხსენებულთა, ოდეს მიეფეთ საქართველოდას, ესე იგი
ივერიის მპრობულთა განაწესეს მუნ კელისა ქვეშე თჳსსა ათაბაგნი სამცხე საჟავა-
ხოსა მთავრად: ხოლო გვარეულებას მათ მთავრთასა სასელისდოდ ათაბაგთა გვარე-
ულება, რომელიცა გაუკეთლათ მათ შემდგომად სასელიად მთავრობისა. მთავარი იგი
არა თუ თავის უფალ ოდესმე იყვნეს არამედ მიეფეთ მიერ მმართველად იყვნენს ლადე-
ნილნი მესხთა ზედა: აქვინა ათაბაგს მიფისა მიერ სპასალარობა ზომებული ზ მსს-
ჯულთ უხუცესობა ზ ვიდრე, ოსმალთა მიერ მიმძლავრებისა სამცხე სათაბაგოდას,
იგინი მოარჩილებეს მიეფეთ საქართველოდასთა ფრიადითა ვრდკულებითა.

ძოთა სწოდებიეს, რომელიცა არს ქვემოდას უკერიის, ვინა საქართველო-
დას ნაწილი.

ს ლ ზ ც რ ე *

სამცხე არს თვით ბუნებით ჟართლი, ეს იგი შემოქართლი და მი-
მდგომნი მისნი ქვეყანანი შემო ქართლისანი, ესე იგი: ხომსია, რომლისა
არს ქალიაქი ლსალ-ციხე სამშღვრებით მისითურთ, ოძრსე, ლრტანუჯი,
წანასკერტი, ოლთისი, რაო, ჰავასეთი და კერძონი მისნი, ლრტანსი,
ერუშეთი, ყოლას და ტტკერის აღმოსავლეთი; კვალად ქვეყანისა ამისვე
ნაწილნი არიან: ყლარჯეთი, ადგილებით და ქვეყნებით მათითურთ ჭორა-
ხისა მდინარესა სედა მსხლბუღლას და ერთა მათ ადგილისათა, რომელსა
არიან თვითოეული ადგილთა მათგანსი: წორთობი, რასული, სხიბი, წორ-
ხსა, ყაბურდი და მანეთი; სოლო ლკარადა საკუთარი არს კეობადა საკუ-
თარსა თხსა მდინარესა სედა მდგომარედ, რომელიცა მდინარე მიერთვხ
წორახსა და ადგილნი იგი ყოველნი კერძოთა მათ შავისა ზღვისანი,
ხიონა და მიმდგომნი მისნი ადგილისი. სოლო სამშღვარნი ამა შემო-
ქართლისანი არიან რელიისით და ტტსეთით ვიდრე რწაპისონტისა სა-
მშღვრადმდე, სადაცა არიან სამშღვარნი ძველადვე ყამთა ყერძეთა მძვერა-
ტორთათა სამანსი რკინისანი და ზღვასა სედა რკინის ჰლოდ სმობილი
სამშღვარი, განმრევი ყერძეთა და საქართველოდას მეფეთა, ესე იგი უკე-
რიისა მეპატრონეთა მშრობულთა მამულნი. ვერხინებთა ყერძეთა მძვე-
რატორთა და საქართველოსა, ესე იგი უკერიისა მშრობულთაგან არიან
განრეულნი მეფეთაგან ხეეთა და შიდა ქართლიდგან ვიდრე ყასიან ლრ-
ზრუმადმდე, სადაცა ეგრეთვე განსაზღვრილი არიან, ესე ყოველნი ადგილნი
არიან შემო ქართლისანი; ყოველთა ამით შემოსსენებულთა ადგილთა

* სამცხე არს ქვეყანა სამესხითო, ესე იგი ქართლი, რომელინი იწოდების პირვე-
ლად სამცხე ჯავახეთად და შემდგომად სამცხე სათაბგოდ. სათაბგოა სახელისდება.
მაშინ მიეცა ადგილთა ამით შემოსსენებულთა, ოდესს მეფეთა საქართველოდას, ესე იგი
ივერიის მშრობულთა განწესეს მუნ კელისა ქვეშე თხსა ათაბგინი სამცხე საჯავა-
ხოსა მთავრად: სოლო გვარეულებასა მათ მთავართასა სახელეობოდა ათაბგთა გვარე-
ულება, რომელიცა გაუკეთლათ მათ შემდგომად სახელად მთავრობისა. მთავრნი იგი
არა თუ თავის უფალ ოდესმე იყვნეს არამედ მეფეთა მიერ მმართველად იყვნეს ლდგე-
ნიონი მესხთა ზედა: აქენდა ათაბგსა მეფისა მიერ სპასალარობა ბოძებული და მსა-
ჯულთ უზუცესობა და ვიდრე, ოსმალთა მიერ მიმძღვარებისა სამცხე სათაბგოდას,
იგინი მოწილებდეს მეფეთა საქართველოდასათა ფრიადითა ვრდგულებითა.

ზემოქართლისათჳს ეწოდების სამცხე ჰავასეთი. ყერძენი ამის სამცხედ უწოდებდეს, ესე იგი ერთთა მათითა ტიხვანად, ვინაჲდგან ტიხვთოხისა შთამომავალნი ჟაროუელნი, სასუელისა ტიხვთოხისა ძლით ტიხვთად, გინს ტიხვებად იწოდნეს და ქვეყანა მათი სამცხედ ესე იგი სამცხედ.

წ ფ ზ ს ყ ტ ყ

წფსაზეთი არს სამეფო ერთი ივერიის ქვეყანისა ქვემოთა შინა ივერიისა, რომელსაგან ჟგრიისი სასუელსძევს და მდინარესაგან მისსა ეწოდების ჟგრიისის მდინარე ანუ ჟნუჟი. ჟგრიისი სასუელსძევს წფსაზეთსა ჟგროს ქართლოხისს მძისგამო, რომელი იყო სათესავთ-მთავარი წფსაზეთსა და ტიხვრელთს; სოლო წფსაზ ანუ წფსაზოხ სათესავთ-მთავარ ექმნა საკუთრად წფსაზეთსა ერსა, ვინაჲდგან წფსაზ იყო გმირი ვინმე შვილის შვილთაგან ჟგროსისთა, რომელიცა სათესავთ-მთავარ ექმნა და ერსა მას და სასუელითა მათითა იწოდნეს წფსაზნი. წფსაზისა შთამომავლებსა ერთი სასლი, ვითართა თავადნი მამასახლისობისაგან შეიქმნეს თავ-ერისა, რომელთაგან შემოდგომად მრავლისა წლისა შეწყვენითა ყერძენითა, ოდესმე აქვანდთ მთავრობა, ესე იგი მმართველობა წფსაზეთსა ერისა. სოლო ამს მმართველთა ფომილიისა ყერძენი უწოდებდეს წბასან ძეთს და წფსაზეთსა სასუელსდებდეს წბასანად; მავრამ ესე არს იყო ჭეშმარიტი სასუელისდებამ მათი, სათესავთ-მთავრისა მათისა იყო სასუელი წფსაზ და ერისა წფსაზნი, სოლო ქვეყანისა მათისა წფსაზეთი. ესე არს ჭეშმარიტი სასუელისდებამ მათი, რომელნიცა ვიდრე აქამომდე სასუელი სძევნთ; სოლო ძველთავე შინა ჟმთა განიდევნეს ძუნით მრავალთა თვს გარსემსომობითა ღავითისა-ჟავრატოვანთა მიერ სრულად ივერიის მწერობელთაგან წფსაზეთისა მმართველნი თავადნი წფსაზის ძენი და მათ წილ დაადგინეს ძეფთა შარვაშის-ძენი მმართველად და ძეგრედ წფსაზეთისა კელისა-ქვეშე თვსთა, რომელთაგან ფომილიაჲ, ვიდრე აქამომდე მოიწვეიან, ყოველნი უგუჲ ვითარებანი, აღწერანი ადგილთა წფსაზეთისათა და მოთხრობანი აღწერებანი თვს თვსთა ადგილთა წიგნსა ამს შინა, ვინაჲდგან ზემო სტატანი ესე სამეფოთა და სამთავროთათვის ივერიისა მსოლოდ მსუწყებულ-არინს სასუელის-წოდებისა.

ჟ ლ ს რ წ ზ ყ ლ წ

ძომელნიცა ზემორე ითქვენს განმარტებანი სასუელთა თვს წინამდებრეთა მათ ქვეყანისა ამის მარტივ გულის-სმა საყოფიელთა :

ა. ღვთისმშობლის. ბ. მოქმედებითი. გ. ნათესაობითი.

ა. ივერის წოდებაჲ ესე სასულეჲდა მდინარეთა გამო (რომლისა ძლით ადგილობრითი არს სასელი),

ბ. ღიორგია წოდებაჲ ესე მოქმედებათა ძლით მცხოვრებთა ქვეყანისა მისს სასულეჲდა (ვინაღვან გიორგი მიწისა მუშაკად ითარგმანების ყერძულად.

გ. საქართველო ნათესაობისა გამო ერისა ჭართლელისა ძლით იწოდან.

ჴაშა სადაჲ ივერისა ადგილისა, ღიორგია ერთა მოქმედებისა სოფელ ჭართლელსა პირსა და ჭართლელნი შთამამაკლებათა ჭართლელისათა.

ღვთისმშობლის ხელისა და ნათესაობისა.

ა. ჭართლი ივერისა არს ერთი სამეფოთაგანი, რომლისაგან სამთავრო არს: სამცხე-საათაბაგო, რომელ არს ზემო ქართლი და სსკანი საერისთონი და სათავადონი მისნი და ადგილნი იგი საკუთარნი ქართლისანი არიან, რომელსაგან სომხითი ეწოდების, ვიდრე სამსჯღვრადმდე დიდისა სომხითისა და ეგრეთვე ჟარდა, ტანი (რომელსა აწ განჯა ეარაბად ეწოდენ), ვიდრე ღრესადმდე არს ჭართლისა ნაწილი, ვიდრე შერადმდე მდინარეთა ტტკერისა და ღრესისათა, ეგრეთვე სრულიად ოსეთისა არს ნაწილი ამისივე.

ბ. ღვანია ანუ ზასეთი ივერისა არს ერთი სამეფოთაგანი, რომლისაგან სამთავრონი არიან შაქისი (ესე არს შუქი) აწ შაქად ხმობილი შარვანდი დიდი სამთავრო, რომელსა შირვანად სასულედვეს, ვიდრე ზღვადმდე ზასპისა და შარვანდიცა (რომელიცა აღაშენა მაკედონელმა დიდმა ღლექსანდრემ და უწოდა ღლექსანდრისა), მუნადმდე არს ღვანია ზასეთისა ნაწილი, ვინაღვან დასაბამსვე შინა დაიპყვიდრეს და შეიერთეს ზასონისა შთამომავლთა ჴოვანისა ნაწილნი, ეგრეთვე მთასაგან შინა გუგანისისა აქეს ვასეთისა სამეფოსა საერისთონი და სამთავრონი, ვითარცა უავარი და სსკანი და სსკანი ადგილნი, ვაკეთისა შინა და მთათა, რომელნიცა თათოეულად წიგნსა ამს შინა აღწერასა ივერისასა მოისხენებთან ერტულად, შერძეუნი, ილიდენი, შმე-ქეესურნი, შიდონი და სსკანი ამისნივე არიან ნაწილნი.

ღვთისმშობლისა და ნათესაობისა.

გ. იმერეთისა სამეფო, ლისთა მთისა იმიერნი საერისთოებითურთ თხით და სათავადოებით, თუმიცა მცირედი არს ადგილი; მავრამ ძველად

ძისა **ნამერისა**, ძისა **ჯაფიანისა**, ძისა **ჩოქისა**: (ღ მოთხრობისმებრ სომეხთაჲ
ესე იგი არმენთა ქართლოს იყო ძეა თარღამოსისა ღ ძმაჲ ჰოსისა, ნითესათ
მთარის მათისა) *. „ხოლო მოკიდა **ქართლოს** და დასჯდა ჰირის-ჰირ მცხე-
თისა გაღმით მტკვრისა მდინარისა მაღალსა ზედა მთასა და უწოდა მას
სასკლითა თჳსითა მთაჲ ქართლოსისა და მის ძლით უოველსა მას ქვე-
ყანას უწოდა **საქართულოჲ**, კახიის ზღვიდგან ვიდრე შავს ზღვიდმდე

უკვე თორღამელნი დაჰკვდნა, რომელნი თნებისგან ელონითასა ფრიგვიად იწოდეს:
ხოლო თარღოსის თარღთა, რამეთუ ესრეთ იწოდებოდა ძველთა ცარსო-კილიკიად (ზემო-
რეცა ითქვა) დაჰმკვიდრეს უკვე თოვილოსცა თოვილოთას, რომელნი აწ ივერად იწო-
დებან. თოვილ, თოზელ არს ძეა იაქეთისა ნოეს ძისა, ხოლო თოზელნი, რომელნი-
ცა შემდგომად იწოდნეს ივერად. ხოლო წინასწარმეტყველთა შორის ღილი ეზეკიელ
აღსწერს წინასწარ-მეტყველებისა თჳსისა წიგნსა შინა თაგსა ღს (ოცდა მეთერთმე-
ტესა) ღ მუხლსა ვ (სხვათაჲ ნათესაობათა მოთხრობელი), ვითარჲედ. „გომერ
(ესე იგი ღამერ) ღ ყოველნი გარემოსნი მისნი სახლი თერგამოასა დასასრულისაგან
ჩრდილოასა ღ ყოველნი სიმკვიცენი მისნი ღ ნათესავნი მრავალნი მისთაჲ, მუხლი
ზ. განმზადენით, განმზადე თაგი შენი, შენ ღ ყოველმან შესაკრებელმან შენმან შემო-
კრებულთა შენდამი ღ მექმნენით მე წინა-დასაწყევლად.“ ცხად იქმნების წინასწარ-
მეტყველისა სიტყვითა თარგამოს მოხსენებად ძედ გომერისა (ესე იგი ღამერისა) ღ
სახლი მისი დასასრულსა ჩრდილოსასა, რომლისა ნიშანისა ძლითაჲ სარწმუნო იქმნე-
ბინ ქვეყანაჲ ძეთა თარგამოსისთა ღ სახლისა მათისა შთამომავლობისა, მრავალ-ნა-
თესაობასა ღ სიმკვიცეთა ადგილოსა ღ სამკვიდრებელისა მათისთა გვაუწყებს წინას-
წარმეტყველი. დასასრული ჩრდილოეთისა არს ქვეყანა ივერიისა ღ სიმკვიცენი კავკა-
სიისანი, მაშა საღამე მამაჲცა ქართლოსიანთა არს ქართლოს ძეა თარგამოსისა ძისა
ღამერისა, რომლისაჲცა ძლით მიზეზისა შეუდგების ისტორიაჲ ესე ჩემი, წინა-პართა
ნათესაობისა ჩვენითა მოხსენებად ამით უკუწ შთამოსირვათაგან ღ არა დატყვებად,
გინა შეცვალბად ნათესაობისა ამის შთამომავლობათასა, გინადგან უწინარეს ჩემსა
აღმწერელნიცა იტყვიან თარგამოსს მამასა ქართლოსისასა ღ ძმათა მისთასა; მაგრამ
წინასწარმეტყველისა მოთხრობასა ვირწმუნებ ღ ვიტყვი თარგამოსს ძედ-ღამერისა
ძისა იაფეთისა, ძისა ნოესსა, რომელსაჲცა გვიმტკიცებენ ესრედ ყოველად ღილი იგი
წინასწარ-მეტყველი ღ ღუთის-მხილველი მოსე ღ ეგრეთვე ღილი იგი წინასწარმეტყველი
ეზეკიელ ღ მივანწერ მათ ცთომილებასა, რომელნიცა თარგამოს იტყვიან ძედ თარღისა,
ძისა იონანისა.

* მიქაელ სრულიად ზემოას ღ ქვემოას ივერიისა (ესე იგი სრულიად საქართვე-
ლოასა) კათალიკოს-პატრიარხისაგან მისისა მცირის მოთხრობისაგან, რომელიცა
სცხვარებდა ქრისტესით ას-წლეულსა შინა მეშვიდესა საუკუნესა, ეჳმას სრულიად ყო-
ვლისა ივერიისა მჰყრობელისა მეფისა არჩილ მეორისა ხოსროანისა. ესე მიქაელ კათო-
ლიკოსი იყო სეგული-მღებელიცა.

(რომელ არს პონტოას) უოკუელთა მათ სამხლვართა ივერინსა, ესე იგი არს გიორგიისათა.

სირველი ნათესავთ-მთავარი უოკუელთა ნათესაობათა თჳსთა ზუდა იუო ქართლო (ესე იგი ჭართლოც), მიუღობელი ძმთა, ძეთა და ერთა ძმთა ზუდა და შთამომავლობათა, რომლისთჳს ჭართლოს იწოდებოდა ნათესავთ-მთავართა მთავრად.

სოლო ძმანი ჭართლოსხსნი, ძენი (არგამოხსნი იუენეს 2. მარს (ნათესავთ-მთავარი სომესთა). 3) ჭარლო. 4) ტოვაკე. 5) სეკას. 6) ზაკასო. 7) ჩეოხ. 8) უტო და ძენი ჭართლოსხსნი: 1) ზაკო. 2) ტრესოთხ. 3) ზუკოხ. 4) მანიო. 5) მარდაბან. ძენი ტრესოთხისა: 1) ოთლოხ. 2) ჰავასო. 3) ოძრსო. ესენი და ძენი ამათნი იუენეს გმირნი და ნათესავთ-მთავარნი, რომელნიცა დაემკვიდრნეს ქვეყანას ამის შინა უკერიასა და გარეშეიცვეს სამხლვარნი ზასპიის ზღვიდგას, ვიდრე სონტოდდე.

სჯხნიჴქტნი სტოხნიჴ იჴოქინჴ სჯჴოქონჴ, უსჴ
 უსჴ მნიოქინჴ სჯჴოქონჴ, მნიჴ ოქინჴ
 სჯჴქტოქინჴ.

ჭვეკანისა ამის სამხლვარი არს აღმოსავალით ზღაჲ * მურგანიისა, (რომელ არს ზღაჲ ზასპიისა).

ბ. მასავალით ზღუჲ სონტოას (რომელი იწოდების მავ-ზღვად და ზღვადცა ურიტრეასა).

გ. სამსრით სამხლვარი მთაჲ დაწუბული სონტოას-ზღვით მასლობელ ** ტრაპიზონტისა და მუნით წარმოსრული განკლის საშუალ არსრუმისა და ბასიანისა და უოკუელნი სამხლვარნი სამცხე საათაბაგოსანი ვიდრე დიდისა სომსითისა სამხლვართადდე, მთადდე მასინისა და მთათა საშუალი ერენისა და საქართველოას, რომელნიცა მიიწვეიან ვიდრე მდინარედდე ღრეხისა; უოკუელთა ამა მთათა და სამხლვართა მიერ შეტულნი ადგილნი მთიურნი, ვაკენი, გინა სეობანი ესამხლვარიან უკერიასა.

დ. ვრდილოთ გერძო სამხლვარი უკერიისა არს სამხლვრადდე რუსეთისა და მცირე თათრია:

* მურგანია გიორგიასა ნიშნავს.

** ტრაპიზონტის მასლობელად აწცა ქმსა ამას იხილვებოს სამხნი რკინისნი პონტიურისა ზღვის პირსა შინა შთარჭმულნი ძველათგან, რომელნიცა განჭყოფენ ივერიისა ზე საბერძნეთისა სამხლვარსა.

სივრცე ქვეყანისა ამის არს.

სივრცე 58 ვადვე 65:

სივრცე 38 ვადვე 46:

შეურბელი თჳს შორის ორას ოთხმეტცისა მიღისა * სივრცისა;
სოლო ორას ათისა მიღისა სივრცისა.

ს ჳ ო ზ ႁ ႁ.

თარგამოსისთჳს წერილი არს მატანეთა შინა ქართლოსიანთსა. ** „ოღეს აღაშენა ნებროთმან გოღოლი ბაბილოვანისა ზ განიყო ენაჲ ყოვლისა ქვეყანისა ზ განიბნი- ვნეს ერნი პირსა ზედა ყოვლისა ქვეყანისა, წარმოვიდა მაშინ თარგამოს მამაჲ ქარ- თლოსისა, ჳაოსისა ზ სხვათა ძმათა მათთა, მრავლითა ნათესავითურთ მათით ზ ერთთა ღილითა ზ ღემკვიდრა არარაცისა ზ მასისისა მათთა შინა მგართა ზ შეუვალოთ. ზ ეინაჲღვან განმრავლდეს უფროს ზ უმეტეს ნათესავნი ზ ერნი თარგამოსისანი საქირო იყო გარდასწლელად მათდა სიიწროისა ძლით მუნიღვან უშორეს; ამისთვის მისცნა ძეს თჳსსა ქართლოსს თარგამოს მამამან მათმან სხვანი ძენი თვისნი, ძმანი ქართლოსისანი უფლებასა ზ მთავრობასა ქვეშე მისსა ზ გარდასწლნა ყოვლითა ღელაწულეებით ზ ერთურთ მათით ადგილთა სრულიად ივერიისთა კასპიის ზღვით ვიდრე პონტოდმდე (შავს ზღვადმდე) ყოველითა მათ ვრცელითა ადგილთა ზ ღილთა მათ მათთა შინა კავკასიისთა, იმიერ ზ ამიერ სიმაგრეთა შინა ველითა ზ სყოფელითა.

სოლო ერთი ძეჲ თჳსი ჳაოს ღიბჳრა თჳს თანა მსოლოდ ზ ერი ეგეოდენი, რაოდენიცა შესაძლებელ იყო ღაცენად ადგილთა მათ, საღაცა მთათა ზ სიმაგრეთა შინა არარაცისა ზ მასისისათა ღემკვიდრებულ იყო.

სოლო მოვიდა რა ქართლოს, აღვიდა პირისპირ მცხეთისა, საღაცა იურეზიან ერთად ორნი მღინარენი მკვდარი ზ არავგი გღმით მის ადგილისა ზ თჳთ სასწლე- ულებითა თჳსითა ღემკვდრა მუნ.

სოლო ექსენი ძმანი თჳსნი, ზუთნი ძენი თჳსნი ზ საზნი შჯლის შჯლნი თჳსნი ღამკვიდრნა კასპის ზღვიღვან ვიდრე პონტოჲსა ზღვადმდე თჳთოეულნი ამათნი ვი-

* მილი გერმანიული, რომლისა თჳთოეული მილი შეიცავს ვერსტსა შჯღს; ეჭვი, გინა აღაჭვი ზ ძარსანგი თანსწორივე ამა მილიისა არს.

** ივერიელითა, ესე იგი გიორგიელითა, რომელ ვართ ქართლოსიანნი მატანეთა ძველთს მიერ ზ ქართლისცხოვრებათაგან ჩვენთა ისტორიათსა მოვიღებთ რიცხვთა წელიწადისთა, რომელსაცა წელსა ქართლოს ნათესავთ მთავართა მთავარი მოიწია საქართველოდ, ესე იგი ივერად ანუ გიორგიად წელთა დასაბამითგან სოფლის ბერ- ძულისა აღრიცხვითა 2785, სოლო იულოსს რიცხვთ: 1990, ქართულსა ქორონიკოსსა მეექვსისა მოქცევისსა. 221 ორას ოცდა ერთსა.

თანცა აღიწერების შემდგომთა ამთ მუხლთა შინა, მისცნა თვითოეულთა მამთ თვსთჳ ძეთა ჳ ძის-ძეთა ნათესავთ-მთავრობაჲ, ვინაჲღვან იგინი იყვნეს გმირნი ჳ ძლიერნი ძლითა; მაგრამ მათ ყოველთა ზედა უფალი ჳ მთავარ იყო ქართლოს.

ბარდოს, მწიგნობრისა და მწიგნობრისა ჩინებისა მწიგნობრისა და მწიგნობრისა მწიგნობრისა

ა. ბარდოს განუჩინა ადგილნი მცვერის მდინარის სმხრით, ბერდუგის მდინარითგან აღმოსავალით ვიდრე არეზის მდინარემდე, სადაცა შეიყრებინა მდინარენი არეზი ჳ მცვეარი ერთად სრუტადმდე მისსა, სამხრით სამხლვირადმდე დიდისა სომხითისა, რომელიცა არიან მთანი დაწუებულინი არეზით ჳ განჭყოფენ სომხითისა ჳ ივერიისა სამხლვართა; ხოლო აღაშენა ბარდოსმან ქალაქი მდინარისა მცვერისა კიდეა ზედა ჳ უწოდა სახელითა თვსითა ბარდა ჳ დედა-წულთით თვსით დაეშენა მუნ.

ბ. მოვაკოსს განუჩინა ადგილნი აღმოსავალით კასპიის ზღვა, დასავალით, სადაცა დიდი ივერა მდინარე იყრების მცვეარს სრუტადმდე მისსა, სამხრით თვთ მცვერისა მდინარე ვიდრემდის შეეყრების კასპიურს ზღვასა, ხოლო ჩრდილოდ მთაჲ კავკასია. ამან აღაშენა მახლობელ მდინარისა მცვერისა ქალაქი, რომელსაცა უწოდა * შარავანდი (ქვეყანასა აწ შირვანად უწოდებენ). შემდგომად კვიროს დიდმან

* შარავანდი მოვაქემან უწოდა თვსგან აღშენებულსა ქალაქსა, რომლისა ძლით ქვეყანასა მასცა უწოდა შარავანდი; ხოლო შარავალითა ჟამთა შემდგომად, ოდეს დაიპყრა კვიროს დიდმან სპარსთა მეფემან, მაშინ სპარსთაგან შარავანდისა (ესე იგი შარავანდისა). ქვეყანასა დაერქვა შირვანი, რომელიცა არა შარავლისა ჟამისა შემდგომად კვიროსისა დაიპყრეს ქართლოსისა შთამამავლობათავე ჳ ჰყვეს თვსნი მამასწლისნივე მმართებულად. ხოლო ქვეყანა შაქისა, ესე იგი რომელი ნაწილივე მოვაკანოსისა არს ჳ თანა-შეერთებულ წინა-სსენებულსა ამასვე ქვეყანასა ესე აღწერასა შინა თვსსა ვახუშტის სახელ უდვიეს შაქისედ. ხოლო სპარსთაგან სახელელებისა შაქი. ვახუშტი აღწერასა შინა თვსსა შარავანდსა ჳ შუქსაცა სახელსდებს მოვაკანად, მოვაკან ნათესავთ მთავრისა ძლით მძის ქართლოსისა. ესე მოვაკანისა ნაწილი შარავანდი ჳ შაქი (ესე იგი შაქი ჳ შირვანი) აღვანიისა ნაწილსა შინა არს; ხოლო აღვანია არს თვთ კანეთი, რომელიცა დაწუებითგან ივერიასა შინა მეფობისა შეერთდავე კანეთსა. შაქი ჳ შირვანცა ჳ მარდის ეპყრათ ერთობის მეფეთაცა ჳ შემდგომად განსაკუთრებით კან მეფეთაცა ეპყრათ, ვიდრე მახლობელითა საუკუნეთადმდე; ეგრეთვე კასპიისა ზღვისა პირნი ჳ ღარუბანდისა ყოველითა გარემოებითა თვსითა იყო სამფლობელოვე საქართველოს მეფეთა: გარდა არა დია გრძელთა ჟამთა დროთა შინა ბრძოლისა ჳ მძლავრებისათა, თუ ოდესმე მიღებულ იქმნებოდენ მცვერთა მიერ ჳ გარდამოსასწდებოდნენ მუნ სხვანი ნათესავნი, დადგინებდენ მუნ მთავართა გინა ხანთა თვსთა. ეგრევე მშვიდობის ჟამსა კვალად მოიქცევიდნენ თვსად მონებასა ქვეშე თვსთა ჳ ვინაჲღვან შემცირდეს მუნ ქარ-

სპარსთა შეფეშნ მისაღს ქალაქი იგი ზე თუთ არა უშორესე ქალაქისა მის ქმნა ქალაქი ზე ციხე, რომელსა უწოდა კიროპოლი სანელითა თუსითა, რომლისათვისცა იტყვიან ალექსანდრე მაკედონელისა მიერ ღიღისგან დარღვევას. ესე მოვაკან თუსითა სანლეულებითა დაემკვიდრა მუნ აღშენებულსა თუსგან ქალაქსა მას.

გ. ლეკანს ანუ ლეკოსს განუჩინა დასამკვიდრებლად ადგილნი აღმოსავალით კასპიისზღვით, რომელსა დარუბანის ზღვას უწოდენ დასავალით ლომეკის მდინარემდე, სამხრით კავკასია ზე ჩრდილოთ მდინარემდე ღიღისა საზარეთისა.

დ. კავკასოს დაემკვიდრა ადგილთა შინა კავკასიისა შთისთა ლეკოსის სამზღვრიდგან ვიდრე ზღვამდე პონტომასა.

ე. ჰერსს ანუ ჰეროსს განუჩინა ადგილნი: აღმოსავალით კავკასია, დასავალით მდინარე მტკვარი, სამხრით სამზღვრამდე მოვაკომასა ზე ჩრდილოდ ცყე-ცხამდე. ამან უწინარეს ყოველთა მშათა თუსთა აღაშენა ქალაქი ზე ციხე, სადაცა იყრებთან ორნი მდინარენი ივერი ღიღი (ესე იგი ალაზანი) ზე ივერა (ანუ იორა) მცირე, ესე იგი იორი. ამა ორთა მდინარეთა შესაყარსა საშუალ ზე უწოდა ხორან-ბუჯი ანუ * ხორანთა.

ვ. ეგროსს განუჩინა ქართლოსმან ქვეყანანი ზღვის ყურისა (რომელ არს კოლხიდა, იმერეთი, აფხაზეთი ზე სსვანი გარემონი მათ ქვეყანათა) საზღვრებითა ამით. აღმოსავლეთით ღიღის მთა, დასავალით შავზღვამდე (ესე არს პონტო კოლხიდასა ზღვამდე) ზე მდინარემდე მცირისა საზარეთისა, სადა იგი წარსწვდების წვერი კავკასიისა შთის ზღვასა, სამხრით მთამდე ღაღოსა; ხოლო ჩრდილოთ კავკასიამდე. ამან უკუე ეგროს აღაშენა ქალაქი ეგრი ანუ ეგრიისი სახელსა ზედა თუსსა ზე დაემკვიდრა მუნ სახლეულებით თუსითურთ.

ქართლოსმან დასსენა მშანი ესე თუსნი, რომელნიცა იყვნეს თუს-თუსსა ხვედრსა ზედა ქვეყანასა ნათესავთ-მთავარნი; არამედ ჰვლობდა მათ ყოველთა ზედა ქართლოს ზე მშანი მისნი მორჩილ იყვნენ მისსა ყოველითურთ ერთგულად მსახურებლეს მას

ქართლოსმან აღაშენა ციხე ** ორბითისა, რომელსა შემდგომად ხუნანი ეწოდა. ხოლო ცოლმან ქართლოსისმან აღაშენა ღელა-ციხე ზე მანვე აღაშენა ბოსტან ქალაქი, რომელსა ჰრქვიან აწ *** რუსთავი.

თლოსიანთა ნათესავი, სპარსნი ზე სსვანი ნათესავნი დამკვიდრებულ იყვნეს, მეფენი საქართველოსანი თვით აღირჩევდეს ზე დაუდგინებლეს მათ ხანთა, გინა განმგებულთა ზე იგინი ვითარცა ყმანი ყოველითან ხარკითა ზე სამსახურითა მსახურებლეს მეფეთა საქართველოსათა.

- * ხორა სახელდებოდა მეუღლესა ამისსა.
- ** ორბეთი იგივე არს.
- *** მდაბიონნი რუსთავისა ნაკებებს უწოდებენ, აწ დარღვეულ არს იგი.

ხოლო განუჩინნა ძეთაცა თჳსთა ქართლოსზნ ღ მის ძეთაცა თჳსთა ადგილნი
 საჩინონი ღ ჰყუა იგინი ნათესავთ მთავრად ერთა, ვინაჲდგან იყენეს იგინი ღღინი გმირნი.

ქ ჯ ტ ო ს ს ს ძ უ ტ ჯ .

ა კახოსს მისცა სამკვდრებელად ადგილნი შინაგანისა კახეთისა აღმოსავალით
 სამზღვრადმდე მოვაკანოჲსა ღ ბარდოსისა: დასავალით არაგვი ღ ცჳე-ცჳადმდე, სამხრით
 სამზღვრადმდე ჰეროსისა, ჩრდილოთ კავასია ღ კავასიისაცა მთისგანცა მრავალნი
 ადგილნი კერძოჲს მისისანი ღ ღელა-ცინე კახოსისავე ჰვედრი იყო ღ ჰერეთსა ღ
 კუნოსისა წილსა შორის იყენეს რომელნიმე ადგილნი ჰვედრნი კახოსისანი.

კახოსზნ ალაშენა ქალაქი ჩალეთი, რომელსა ბერ ერქვა. პირველ შენებულსა
 ქალაქსა კახეთისასა ღ ამის შენებასა ზელა შეეწეოდა მას კუნოსცა ძმაჲ მისი (ხოლო
 ესე სიტყვა შეიქმს სხვასაცა გულის-მსიტყუწლოზასა, ესე იგი ნუ თუ იყო ჩალეთისა
 შენებასა უწინარესს ადგილისა მას ზელა სხვაჲ ქალაქი ღ ეწოდა მას ბერ, რომელსა-
 ცა ზელა ალექსანდრე).

ბ. გარდაბანოსს განუჩინნა სამკვიდრებელად ორბეთით, უჩინა აღმოსავალით
 ბერდუჯის მდინარე, დასავალით ქალაქი გაჩიასი, სამხრით მთაჲ აზოცისა ღ ჩრდი-
 ლოდ მცკვარი.

გ. გაჩის ანუ გაჩოსს განუჩინნა ორბეთის ციხეჲ ღ სკვრეთის მდინარიდგან
 ვიდრე ზავადმდე აზოცისა ღ ამან ალაშენა ქალაქი გაჩიასი, რომელსა ერქვა პირველ
 სანადირო ქალაქი (ესეცა შემოიტანს გულის-მსიტყველოზასა, რომელ უწინარეს
 აღშენებოსა ქალაქისა გაჩიასისა იყო სხვაჲ ქალაქი მუნ ღ ეწოდა სანადირო.

დ. კუნოსს მისცა ღელამან მისზნ ბოსტან ქალაქი, აღშენებული მის მიერ ღ
 განუჩინნა ქართლოსს მამან მისზნ არაგვით ჰერეთადმდე. ჰერეთისა ღ მცკერის შუა.

ე. მცხეთოსს განუჩინნა ქართლოსზნ ყოველნი იგი ადგილნი, სადაცა და-
 მკვიდრებული იყო თჳთ არმაზი, რომელსა პირველ ქართლოსის მთაჲ ეწოდა ღ *

* მცხეთა არს ცფილისის ზევით, შორავს ცფილისისა სამითა მილითა გერმა-
 ნიულითა, სადაცა ორნი იგი მდინარენი მცკვარი ღ არაგვი შეიყურებან ერთად, საშუალ
 მათსა არს მცხეთა; ხოლო პირისპირ მცხეთისა მცკერისა მდინარისა გაღმით არს მა-
 ლალთა მთათა ზელა ცინე ქართლოსისა, სადაცა აქამომდე არიან რაოდენნიმე ბურჯენი,
 ესე იგი გოდოლნი მცირენი დაშთომილნი, რომლისაცა იცყვიან, რომელ მითომ
 იყოს იგინი დაშთომილნი ქართლოსის ღროდამ აქამომდე შემდგომად ქართლოსისა
 რაოდენთამე საუკუნეთა შემდგომად მთასა მას ზელა ქართლოსისასა აღმართეს კერპი
 არმაზისა ღ ალექსანდრე ცჳადარი ღ მისგამო უწოდეს მთასა მას მთაჲ არმაზისა, ღ ვიდრე
 მოდღინდელად დღედმდე უწოდებენ არმაზსა, გინა არმაზის მთასა. მუნ ზელა მთათა
 საშუალ მდებარე არს ქვაჲ დიდი ფრიად გრგულოდ ღ ბრწყინლად გაათლილი, იცყვიან
 ქვასა მას ზელა შესწირვიდეს, არმაზს ღ მკვლელნი საცხოვართა ღ მროწლითა რჩე-

მცხეთა აღმოსავალით ბერდუჯის მდინარით მცირის მით ზღმართებით ზუნისა ვიდრე გულ-გულ ცყე-ცხადმდე მიდგმით კავასისა, სამხრით მთაა, რომელი განვლის პონტოას ზღვითგან, ვიდრე არეზის მდინარედმდე ღამთ მთათა გამოქმინარენი მდინარენი, რომელნიმე ერთიან პონტოას (ესე იგი შავსა ზღვასა) ჰქონილინიმე მცკარასა ღამთ კასპიურსა ზღვასა ღმით ლაღასა ზღვადმდე სპერისა: ხოლო ჩრდილოთ ვიდრე კავასიადმდე: ღამთ დასავალით ლისი ღამთა, რომელი განვლის ცაოს ღამთ კლარჯეთს შორის ღამთ მივალს ზღვადმდე პონტოასა, ზღვა იგივე ღამთ შორის ქვეყანანი.

ქ ჯ ბ ბ ზ ბ ს ს ს ბ ს ს ბ ბ ბ ბ ბ.

ა. უფლოსს ძესა მცხეთოსისა მისცა შემკვდრეობაა მამისა თვისისა მცხეთოსისა, რათა ყოველსა განჩინებულსა მისსა უფლოსს შემდგომად მისსა ღამთ ვიდრე ცოცხალი იყოს მცხეთოსს სამკვიდრებელად უფლოსისა იყოს შიდა ქართლი. აღაშენა უფლოსს მან კასპი ქალაქად ღამთ ურზისი ქალაქადე. გამოჰკვირთნა კლდენი * უფლის ცინისანი საკვრევლად, ჰყო იგი ცინედ ღამთ სამკვდრებელად თვსად ღამთ ლემკვიდრა მუნ.

ბ. მეორესა ძესა მცხეთოსისსა ოძრხოსს განუჩინნა ცასის-კარიდგან ვიდრე ზღვადმდე სპერისა ქვეყანა კლდოვანი; ღამთ ამან ოძრხო აღაშენა ორი ცინე ღამთ ქალაქი: ოძრხე ღამთ თუხარისა.

გ. ჯგაფხოსს (შესამესა ძესა მცხეთოსისსა) განუჩინნა ქართლოსსან ** თავ-ფანავარიდამ ვიდრე თავადმდე დასწყისისა მცკერისა, ამან ჯგაფხოსს აღაშენნა ორნი ცინე ღამთ ქალაქნი, წუნდა ქალაქი ცინითურთ ღამთ არცანი ეგრეთვე ცინე ღამთ ქალაქი

მ უ ს რ ჯ ზ ბ ყ ჯ ჯ.

1. უმეტეს განჩევით აღიწერებთან ყოველნი იგი ადგილნი სრულიად ქვეყანისა ამის ივერიისა ზემოასა ღამთ ქვემოასა თვს თვსსა ადგილსა გეოგრაფიულსა აღწერასა შინა ამა წიგნისსა.

ულთა ზროხათაგან. ხოლო მცხეთა აღაშენა ქალაქად მცხეთოსსან ღამთ ლემკვიდრასა სხლეულებითა თვისითა მუნ.

* უფლის ცინე შემდგომად მეფეთა ივერიისათა ჰყვეს სადგურად პალატად თვსად, რომელიცა იყო ცინეცა ღამთ საყდარიცა მეფეთა. მეფეთა უმეტეს განაშენეს ღამთ განავრცეს უფლისცინე ღამთ აწ თუმიცა ლეტეებულ არს; მაგრამ ფრიად ღირსი ნახვისა არს ღამთ მსილგველთათვის განსაკვირებელ. ეტე-ვითარნი შრომანი, დაღებულნი მას ზედა კლდეთა მათ შინა ღამთ ღამთ პალატნი ღამთ ღამთნი გამოკვეთილსა მას შინა ღამთ გარე მრავალნი უცხოსა კელოვებითა გამოჭრილნი სხვისა ღამთ სხვისა საკითა ყვა-ვილნი ღამთ შაბაქანი კეღეთა სადგომთა შინაგანით მგრგვლივ მოკლებულს არსიებად ღამთ სარკმელთა შინაგან ღამთ გარეგან, ესე კელოვებითა თვისითა მრავალითა ღამთ ღამთ-მშენიერებით მიღართა პალატთა შემკულთა ოქროსთა ღამთ ვეცხლითა გარდაემატების.

** ადგილსა ამას, რომელნიმე ფანავარად ღამთ სხვანი უწოდებენ ფანავანად.

2. ქართლოზმან ძმანი, ძენი ღ ძის-ძენი თჳსნი დაამკვიდრნა ადგილთა ზემოკსენებულთა შორის; ხოლო ყოველთა მათ ზელა მფლოზებოლბა იგი ღ მართებდა მათ ღ მორჩილებელს იგინი ქართლოზს ყოველსა შინა სიცოცხლესა მათსა.

3. ხოლო ვინააღგან ნათესავთ-მთავარი ქართველთა (ესე იგი ივერიელთა) ღ მამა ღ ნათესავთ-მთავარი სომეხთა (ესე იგი ერმანთა) მოთხრობისაჲრ ჩვენთაცა (ესე იგი ივერიელთა) ღ ერმანთაცა (ესე იგი სომეხთა) იყენეს ძმანი (თარგამოსის ძენი). სათანადო არს ორთავე ამა ნათესავთა მგონებლობანი არა უგულვებელს-ყოფად ამას ზელა თანასწორმზრახველობისა მათისა, ვინააღგან გვაქვენ განმამართლებულად ღ დამამკვიცებულად ქართველთაცა ღ სომეხთაცა მაგალითებითა ამით: ქართლოზის ძლით ქართველნი იწოდებოან ქართველად, ქვეყანა საქართველოდ, ენა მათი ქართულად; ეგრეთვე სომეხთა მამა იყო ჰოს, რომლისა ნათესაობანი იწოდებოან, მაგალ ჰიი ანუ ჰიიუც, რამეთუ უკეთუ ჰკითხოს ვინმე ერმანთაგანსა ვისმე, ვითარმედ რომლისა ნათესავისაგანი ხარ? მოგიგებს ვითარმედ ჰოსიანი ღ თჳს შორის, სადაცა იყენენ იგინი ღ სხვათა ქვეყანასა შინა განთესულ ეგრეთცა მარადის თავთა თჳსთა უწოდებენ ჰიი, ესე იგი ჰოსიხნად.

4. საუწყებელ არს ესეცა, რომელ დასაბამსავე შინა ივერიისა ერნი სრულიად ყოველსა შინა ივერიასა ზრახვიდეს ქართულსა, ვინააღგან წერილიცა სრულიად ივერიელთა საზოგადოდ მხოლოდ ქართული აქვს ღ უძველესთაცა შინა დროთა ყოველნივე ივერიელნი სმარობდნენ ამას, ვითარცა იხილივების ისტორიათაცა შინა სხვათა ღ სხვათა ივერიისა მემაცინათაგან. მაცინე ძველი * მაქეან სპასპეცისა თქმულთაგან გვაუწყებს ამას: „კინილა ჩვენთა ამით მთიურთა ერთა ვაგვასიურთა მრავალთა ერთა ღ პირთა სხვათა ღ სხვათა ნათესავთაგან კინილა ღ გარყენეს ენაა ქართლოზიანთა, რომლითაცა თვთ პირველი იგი მამაა ქართლოს, ძმანი მისნი ღ ყოველნი შთამომავლობანი მისნი დამკვბარ იყენეს, აწ გარდმოსახლებულნი მათ შორის სხვანი იგი უცხოა მხრისანი აღსპოლვად მათგან სათანადო არიან.“ კვალად მოთხრობისაგან ** ჯგუჯანშირ სპასპეცისა „თუმცა მეფესა ჩვენსა წინაშე მოაჯგებენ უცხო მხრილნი, რომელნიცა ყმად ივერიისა სამეფოსა შეწყყნარებულ იქმნეს წინაპართა მეფეთა ღ მმართებლობათაგან ზოგი ძველთა; მაგრამ აწინდელმან ამან ბრძანებითა მეფისა, სრულ მფლობელოსა ჩვენისა საგანმზრახომან სარკედ ყოველთა ივერიელთა წინა დაუდევს განდევნა მათი; ამის მიზეზისაგამო, ვინააღგან მათ მიერ კინილა ღ განირყენას ქართლო-

* მაქეან სპასპეცი იყო ჟამსა ასტავურ მეფისა სრულიად ივერიის ძმყრობელისსა ღ მირიან პირველის მეფობასიცა მოესწრა. ესე მაქეან ქრისტესით დასასრულსა მესამისა ასწლეულისა საკუნეს იყო, ესე იყო ბუნებით ქართველი, სწავლულიცა ღ მეისტორიე, სპასალარი მეფეთა წინაშე, რომელ არს ძეგლდ-მარშალი.

** ჯგუჯანშირ სპასპეცი იყო დიდის მის ღირს-სახსოვრისა თვთ-მმყრობელისა მეფისა ვახტანგ-გორგასლანისა, სწავლული ღ ივერიისა ისტორიისა აღმწერი (ესეცა ძეგლდ-მარშალი იყო).

სიანთა ენა უმწვენიერესი ყოველითა სხითა თჳსითა, რომელიცა ქართლოსით ვიდრე აქამომდე იზრახებოდა.“

წმინდის მამის ჩვენ ქართველთა მნათობისა ათონის ივერიის მამისა ღწინამღვრისა გიორგის მიერ მოთხრობილთა, შეკრებულთა სამოთხრობოთა მაცნისაგან: „ივერია ვინადგან ქვეყნისა სსხელის ღებაა არს, ზოლო ქართველობა ივერიის ერისა, მე ვიხილე ანტიოხიისა სჳმეონ წმიდისა მონასტერსა შინა წიგნის საცავსა ჩვენ ივერიელთასა წერილი ძველი ფრიად, ძველთა წინაპართა ჩვენთაგან, რომელსა შინა იყო წერილი ესრეთ: ქართლოს, რომელიცა წინაპართა ჩვენთა იქნა ნათესავთ-მთავარ, იგი თჳთ ღ ყოველნი ძენი, ძმანი, შთამომავალნი ღ ერნი მისნი მომზრახ იყვნეს ივერიულად, ესე იგი ქართულად, ზრახვითავე ამ-გვართა, რომლითაცა ვმეცხველებით აწ.“

(ძველნი ჩვენნი მწერალნი ღ მისტორიენი მრავალნი ამტკიცებენ ამას ზემოთქმულთა ქართულისა ენისათვის, არამედ რათა არა განვრძელებითა წერილისათა მრავალ მზრახნი ვაწყინებდე წარმკითხველთა, ამისთვის უმეტესნი დავიდუმზე ღ მცირედნიღა ვახსენებ).

* ვახტანგ მეფე მოუთხრობს საქართველოაჲსა ისტორიასა შინა. „შემდგომად ნახუქოდანსორის მიერ იერუსალიმის წარმოცხვენისა (იხილე ადგილსა მას ვახტანგის ქართლის ცხოვრებასა შინა) აქამომდე ქართლისიანთა ენა იყო მხოლოდ ქართული, რომელსა ზრახვიდეს; ზოლო ოდეს შემოკრბეს ესე ურიცხვნი ნათესავნი საქართველოსა შინა, მაშინ ქართველთა განრყვნეს ენა თჳსი. (კვალად იგოვე ვახტანგ) ძარნავაზ პირველისა მეფისა მოთხრობასა შინა „ამან ძარნავაზ პირველმან მეფემან განსწმიდა ღ დამწვენიერა ენა ქართული ღ პირველსავე მდგომარეობასა ზელა აგო ღ შექმნაცა მსჯედრული წერილი.“

ვასუშტიცა მისტორიე ჩვენი მოიხსენებს ესრეთ ისტორიასა შინა თჳსსა ადგილსა მას, სადაცა ნახუქოდანსორისთვის ღ დარია მისა ისლასპოვისათვის მოუთხრობს ღ იტყვის „ესეოდენტა შემოსრულთა ნათესავთაგან იზრახებოდა ექესი ენა: ქართული, სომსური, ხაზარული, ბერძული, ასურული, ებრაული ღ უბნობლიან მამანი ღ დელანი ერთბაჲდ“. ღ მე ეგრე ვჭკონებ თუშცალა მრავალთა ამით ნათესავთა შემოსვლილსა ღ აღრევისა ძლით შორის ქართლოსიანთა აღირივა ენა ქართული, მაგრამ შეუძლიებელ იყო ყოველთა მიერ კაცთა ეგეოდენტა ენათა საზოგადოობითთა ჩვეულებითა ზრახვად მათ ყოველთა ნათესავთა ენათა; არამედ ვინადგან ეგეოდენნი უცხონი ერნი აღრეულ საღამე იყვნეს მათ შორის მრავალნი სიტყვანი მათნი შეერივნეს ქართულსა ენასა, რომელიცა შემდგომად ძარნავაზ პირველმან მეფემან განსწმიდა ღ განაშენენა გარნა კვალადცა ენათა მათგან იპოეზიან დღესც მრავალნი ლექსნი ქართულსა ენასა შინა, ვითარცა სსხვათაცა ენათა შინა სსხვათა ღ სსვათა ნათესავთაგან შემოატანილნი ლექსნი; გარდა მათ ზემო მოხსენებულთა ენათა გარდა სსხვათა ენათაგანცა არიან, რომელნიმე სახელის-წოდებანი, ესე იგი არაბულით, ლათინური, სპარსულით,

* ვახტანგ მეექვსე ძეა ლეონისა.

თურქთა ენით (ბ სხვათა); მაგრამ არცა ერთისა ამოთვანისა ენისაგან არა არს წარმომდგარ ენა ქართლოსიანთა, ვინაჲდგან დამამტკიცებელი ამისი არს ესე, რომელ არცა ერთი თავი ლექსი, ესე იგი უპირველესნი სახელის-ღებანი, არა რაათა მიემსგავსებინ სხვათა არცა ერთსა ენისა სახელის-ღებათა ბ მეორე მიზეზი, დამამტკიცებელი ესე არს, ვითარმედ ეგრეთი სახელის-ღებაჲ არა რომელიმე არს ქართულსა ენასა შინა შემოკანილი სხვისა რომლისაჲმე ენისა, რომელ სახელი იგი ბ ლექსი ქართულსა ენას თვისი საკუთარი არა აქენდეს.

5. თუ სადამე ქართლოსიანთა ენაჲ არა იყოს თვთ პირველისა მის ნათესავთ-მთავრისა ქართლოსისა, ვითარ შესაძლებელ იყო ესეოდენ სიყვარული ნათესაობათა მიერ მისთა ენისა მის, რომელ ესეოდენთა ნათესავთა ბ პირთა მათ შორის შემორჩეულთა ბ სხვათა ბ სხვათა ჟამთა ცვლილებაჲმან ვერა აღზოცეს ქართული.

6. თუ სადამე ჰქითხოა მდაბიოსაცა ვისსამე დღეს სხვითა ენითა მოლაპარაკეს, აფხაზთა, ოგსთა, ლეკთა ბ სხვათაცა კავკასიასა შინა მოსახლეთა, გინა სხვათა ადგილთა შინა ივერიისა ერთაგანსა, მვის მოგითხრობენ იგინი, რომელ წინაპარნი ჩვენნი მომზრან იყვენეს ყოველნივეს ქართულისა ენისა ბ წინაპართა ჩვენთა ენაჲ ქართული არს.

7. ანუ არა ერთ-მეფობითსა მპრობელობასა შინა მწვემსნი სულიერნი სრულიად ივერიისანი კათალიკოსნი, პატრიარხობისა ციკულითა განშვენებულნი, იწერებოდეს. „ჩვენ კათალიკოს-პატრიარხი აფხაზთა ბ ყოვლისა საქართველოსას“. ნუ უკვე აფხაზთა არა უწოდეს ჟამსა ქრისტიანობისა მათისასა ენაჲ ქართული, ნუ უკვე აქენდათ მათ ოდესმე ენასა ზედა აფხაზურსა წერილი ანუ წირვა ბ ლოცვა, არა პირველი საკათალიკოსოსა კათედრისა ეკკლესიასა სახელსა ზედა ყოვლად წმინდისა ღუთის მშობელისასა არს ბიჭინცას აფხაზეთისა მამულსა შინა, რომლისთვისცა სწერენ ძველნი მომთხრობელნი ესრეთ. „ცათა მობაჰვი ეკკლესიასა დედისა ღუთისა.“ ბ სხვანი რაოდენნი ეკკლესიანი ბ მონასტერნი აწცა იხილვებან მუნ, რომელთა შინაცა წიგნი მრავალნი საეკკლესიონი არიან დაცულნი. ხოლო ეკკლესიანი აფხაზთა ქვეყანასა შინა უმეტესნი ცალიერნი სამღვდელთაგან ბ მრავალთა ადგილთა აფხაზეთისა, ალანეთისა, აფიქეთისა ბ სვანეთისა ხაჭნი ბ აფარნი ძვირფასად შემკობილნი ბ წიგნი მრავალნი დღეინდელად დღემდე დაცულ არიან, უმეტესნი სვანთა ბ აფხაზთა ქვეყანასა.

8. პირველად სრულიად აფხაზნი მომზრან იყვენეს ქართულსა ბ მერმე სხვათა ბ სხვათა ერთა მიერ მათ შორის აღრეულთა, ესე იგი უძველესთავე შინა დროთა ხაზართა, უნთა, აღანთა ბ სხვათა ბ სხვათა ნათესავთა მათ შორის აღრევაჲმან შერიგნეს ენანი მათნი ბ ქართულისაცა ენისა მოლაპარაკე იყვენეს ბ წიგნსა ქართულსა ხმარობდეს. ხოლო შემდგომად დაივიწყეს ქართული, ბ მცირედითლა მათთაგანთა უწყიან ქართული ბ მათ შორის მყოფთა წარჩინებულთა ბ თავადთა სახლთა ეგრეთ-ვე დაუვიწყებელი აქვსთ ენაჲ ბ ქართულადე ლაპარაკობენ ბ იციან აფხაზთაცა ენაჲ.

9. ხოლო სვანნი, რომელნიცა კავკასიისა მთათა შინა მოსახლენი არიან უწყიან მათ ბ ლაპარაკობენ ქართულსა, არამედ აქვსცა მათცა საკუთარი ენა რაჲმე სხვაცა:

ეგრეთვე ექითა ღ ალანთა შორისცა იპოების ქართული, მაგრამ მათ შორის უფრო მცირენი არიან მოლაპარაკენი ქართულისანი ჟამს ამას.

10. ოგენი, რომელნიცა არიან კავკასოს ქართლოსისა შმისა მონათესავენი პირველად იგინიცა ქართულის ენისა იყენეს მოლაპარაკენი, მერმე ამითცა უძველესთავე ჟამთა შინა შეერივით ენა ხაზართაგან, მერმე სპარსთაგან ღ იტყვიან მათ შორის ძველადგან გერმანიელთა ერთა გარდამოსახლებასცა; მაგრამ უფრო უადრეს აფხაზთა ღ ოსთა შორის ეკვპტიტცა გარდამოსახლებასცა ერისსა ღ ამით ყოველთაგან სხვათა ღ სხვათა ნათესაეთა შეერიათ ენაჲ; თუმცა ერთ-მეფობითსა მპყრობელობასა შინა, მომზრახ იყენეს იგინი ქართულის ენისა ღ ქრისტეანობაცა სრულიად ოსთა ეპურათ; მაგრამ აწ ჟამთა არიან არა სრულიადისა წესთა ქრისტეანებრთა მპყრობნი, თუმცაღა ოსეთისა ქვეყანათა მრავალნი არიან ქრისტეანენიცა ბერძენ ქართველთა წესითა ღ უწყინაცა მრავალთა ქართული ენა, რომლითაცა მომზრახნებენ.

11. კვლად კავკასიისა მთათა შინა მცხოვრებელნი მრავალნი არიან, რომელთაცა აქესთ საკუთრად ენაჲ ქართული ღ სარწმუნოებაცა ქართველთავე, ესე იგი მითულთა მოხვევთა არაგვისა საერისთოსთა, ფშაველ-ფხოველთა, ხევსურთა ღ თუშთა, რომელნიცა კახეთისა ნაწილსა შინა კავკასიისა მთისათა მცხოვრებ არიან. ზრახვენ ესენი ენასა ქართულსა ფრიად შეენიერად ღ განურყვნელად. სარწმუნოებითცა არიან ქართველთავე წესითა. ზოლო ქისტნი, რომელნიცა არიან კავკასიასა მთასავე შინა მცხოვრებნი ღ ლლიღენი, რომელთაცა აწ უწოდებენ (ანგუშკთა). ესენი არიან მესამზღერენი ფშავთა, ხევსურთა ღ თუშთა არიან; მესამზღერენი ქისტნი, ლლიღენი ღ ძურძუკნი პირველ იყენეს ენითა ქართულითა მომზრახნი, შემდგომად აღერივნეს რა მათ შორის ხაზარნი ღ სხვა ღ სხვა ნათესაენი ენაჲ მათი განირყვნა, ქისტნი თუმცა პირველ იყენეს ქრისტეანენი ღ მრავალნი ძველნი ნაშენნი ეკლესიანი არიან მათ შორის, მაგრამ შემდგომად გარდაიქცეს იგინი ღ იქმნეს, ვითარცა ოგენი, არა თუ იქმნეს სხვისა სარწმუნოებისა; არამედ შერიეს მათ ღ დაივიწყეს წესი ქრისტეანობისა, დაივიწყეს ენაცა ქართული, თუმცა მცირედთაღა უწყინ ღ აქესთ ენაჲ აღრეული, ვითარცა სხვათაცა აწინდელთა ერთა კავკასიურთა; ზოლო ძურძუკთა ღ ლლიღეთა უმეტესთა ნაწილთა მათთა აქესთ მიღებულ სჯული მოჰქმედისა ჩერქეზთა მასლობლობისაგამო; ზოლო ქისტეთიცა ღ ლლიღენი, ძურძუკნი არიან ნაწილსა შინა კახეთისსა კავკასიისა მთასა შინა მცხოვრებელნი.

12. ლეკნი ლეკოსისა ნათესაობანი, იგინიცა ქართულის ენისა მომზრახ იყენეს ყოველნივე; თუმცა ძველად უწინარესვე ქრისტეს მოსლვისა იყენეს მათ შორის სკეითთა, ხაზართა ღ სხვათა ღ სხვათა ნათესაობათაგან შემოსრულნი ერნი; მაგრამ იგინი, დამტყვებელნი ველთა ღ ვაკეთა ადგილთანი შეივლტოდეს მთათა შინა კავკასიისათა, კევთა შეუვალთა ღ სიმაგრეთა ღ ამითა მოირიდეს უცხონი, რომელ სიმაგრეთა მათთა გამო ვერღარა ერეოდეს მათ მტერნი; მათ შორის იყო ქრისტეანობაცა, რომელიცა ეპურათ სარწმუნოებითა ბერძენ ქართველთათა ღ წესითა მათთა, სცვიდენ ენასა ქართულსა, გიღრე თემურლანგადმდე, რომელმანცა დაიპყრა იგინი, მიაცვივნა მრავლისა

ცანჯვითა ღ სწვანი ლიქნითა ღ წვალობითა მრავლითა, დაუდგინა არაბნი მოლანი (ესე იგი მოხმელისა სჯულისა მოძღვარნი ღ მასწავლებლნი). განუწესა მათ, რათა ასწავებდენ ყრმათა მათთა წერილსა არაბულისა ენისასა, მისცა მათ ბრძანება ფიცხნი არღარა კითხვად ღ არცაღა სწავლად ქართულისა წიგნისა ღ რათა არცაღა ენა ქართული იზრასებოდეს მათ შორის; მხოლოდ დაშთა ენა ქართული ლექთა შორის ანწუხელთა, რომელნიცა ღლეინდელად ღლეიმდე ზნაძევენ ქართულსა ენასა ღ უწყინცა ენა ლექთა, გარნა განსწავებულეს ენა მთი სწვათა ღლეთაგან, ვინაჲდგან ღლეკნი მრავალნი ღ თითო გვარნი არიან ნათესაობანი, არიან მათ შორის ძველად ნაშენებნი ეკლესიანი ღ მონასტერნი, რომელნიმე სრულიად თლილითა ქვითა ნაშენნი; გარნა აწ რომელნიმე ღარღვეულნი ღ სწვანი უქმად, რომელნიმე მიზგიდებად მათღა შეცვალებულნი; ოღეს მიიღეს მათ სჯული მოჰმელისა არღარა უცვებდეს თვს შორის სამღვდელთათა. შემდგომად თემურლანგისა, თუმცაღა მეფემან სრულიად ივერიის მჰყრობელმან ალექსანდრე პირველმან ღვითიან ზაგრაგოვანმან განღევნა მუნით მოლანი არაბთანი ღ მოაგნა იგინი კვალად პირველსავე წესსა, მაგრამ რომელთამე მცნოავრებთა მთის ლექთა შორის იმაღვოდეს მოღანი იგი ლექთანი ღ შემდგომად ალექსანდრე პირველისა გარღვაღვლებისა კვალად გამოსწინდეს. ზოლო მეფეთა საქართველოაჲსა (ესე იგი ივერიისათა) ოღეს სცნიან გამოჩინებად მთი წარავლინიან ბრძანებანი ღ განსღვნიან, ღ ეჰმსა უცაღვლებისა მეფეთასა მიიღიან მათ ჟამი სივერავისა მათისა ღ განაღვინებღიან სარწმუნოებისაგან, უქაღაგებღიან ღ ასწავებდეს ურჩებასა მეფეთასა ღ განღვომიღვბასა, ქურღობათა ღ ავაზაკობათა მადღად ეცყოღიან ღ ქრისტიანობათა მღვრობასა სამოთხესა შემეფანებღად. ზოლო შემდგომად განყოფისცა სამსამეფოდ ივერიისა იჰყრობდენ კანთ მეფენი ლექთა სრულიად ღ კანთ მეფეთაგან ეღვთ მათ სარკი ღ ზეგარა ჩვეულებისაჰებრ ძველისა ღ ლეონ მეფესა კანთასა ესრეთ ჰჰეეს ღლეკნი ყოველნივე ღამონებულნი, რომელ გარღა სწვათა ზეგარათა ზაფსულისა ეჰმთა ღლეკნი ზურგითა უზიდვიღეს, საღაცა იყოფებოღის მეფე მუნ ყინულსა კავკასიისა მადღათა მთათაგან მომღებნი*, ძველისაჰებრ ჩვეულებისა მათისა, ღ სწვას ყოველსაღა ნივითა, რაღვა თანა-

* ძველი ჩვეულება ლექთა იყო ესე, რომელ ეღვთ მათ საქართველოსა მეფეთაგან სარკად ცხოვარნი ღ ზატკანნი ცხვართა, მაგრამ ჟერ იყო მათღა რათა ზატკანნი თვითოეულნი შეესვით კისერთა თვსთა ზეღა ღ ეგრეთ მოყუენათ ცფილისს ანუ საღაცა იყოფოღიან მას ეჰმად მეფენი, რათა არა ღამჰქლობიღი იყო ზატკანნი შორის გზით ფერნითა მოყუენებულთი. მოუთხრობენ მრავალნი ერთაგან საქართველოაჲსათა, რომელ ღლესა ერთსა თვთ მეფე თამარ გამოვიღა ავღობრის კერძო გარე ქაღაქისა ცფილისისა ღ იხიღნა ღლეკნი მოამავღნი, რომელთაღა მოაქენღათ ცფირთნი ცხენთა ზეღა კიღებულნი, რომელთაღა შორის ნაბაღნი, შაღნი ღ სწვა ღ სწვანი რკინისა იარაღნი იღვენეს, რომელსაღა მისცემდეს იგინი წღითი წღად სარკად მეფისა, ღ სწვათა მათაგანთა მოჰჰვანღათ ცხოვარნი ღ ზატკანნი ღ რაოღენსაჰე მათაგანსა არა უსწღათ ზატკანნი კისერთა ზეღა, არამელ ფერნითა მოჰჰვანღათ. მაშინ თვთ მჰყრობელმან მან მეფემან თა-

ელვით მათ მასცა მოიღებდეს ზურგთა თჯსთა ზედა კიდეხულითა. ვინაჲდგან ჩვეულებითა ძველითა ივერიელთა შირიაცებოდა ესე უფროს ღამონებულეხად ჯ მოარჩილებად ყმათა. ხოლო უკეთუ ჰკითხო, უკანასკნელიცა მცხოვრებთაგანი კახეთსა მოგითხორობსეყ ამა ზემოთქმულსა, რომელ ვიღრე აღსასრულადმე ლეონ კახთა მეფისა, მოარჩილებდეს ყოველნივე ლეკნი მეფეთა ზემო-თქმულისა მებრ.

ხოლო ოღენ დაიპყრა კახეთი ჯ შაქი ჯ შირვანი, დარუბანი ჯ გარემონი მისნი შააბაჰ პირველმან, მეფემან სპარსთამან, ბრძოდა ჯ იპყრობდა ქართლისა სამეფოსა ჯ ოხრებდა კახეთისა სამეფოსა, ვინაჲდგან კახნი არა ემოარჩილებოდეს მას ჯ ბრძოდეს ეჲმად ჯ ეჲმად ჯ ამისთვის უმეტეს შააბაჰ განძვინებულ იყო კახეთსა ზედა; მაშინ შეგზავნა ლეკეთსა შინა ურიცხვნი ერნი ღელა-წულით მათითურთ აყრილნი ისპანით ჯ თემისა მათ კაცთა ეწოდებოდათ * ბულ-ხადარა, იტყვიან, რომელ ბულხადარათა ერნი ეს იყვნესო, რომელიცა დაასახლოა ლეკოსისა ნათესაობასა ჯ ქვეყანასა შინა, რიცხვით ასორმეოცადა ათი ათასი სახლი ჯ ესე ჰყო ამისთვის რათა ოღესცა სწადესთ სპარსთა შესვლა მხედრობითა ლეკეთს არა მხელ იყოს მათთჯს შესვლა მუნ. ხოლო შემდგომად შეგზავნისა მათ ერთასა, შეგზავნნაცა მრავალნი მოლანი, ჴოგნი ბუნებით არაზნი ჯ სჯვანი ფრიად სწაველუნი არაბიელთა წიგნთა, ყოველნი ესე მოხმელანნი ჯ ამცნო მათ, რათა უქადაგან სჯული მახმელისა ჯ მისცნა მოლათა მათ საფასე ღიდ-ძალი ჯ მოიზიდეს მათ ლეკთაგანნი მრავალნი ფულისა მიცემითა ჯ რომელნიმე შიშითა ჯ საცანჯველითა შიპციგენეს ჯ მოჰმელან ჰვეეს ჯ ბრძანებითა ჯ სჯულის ღებთა ღიდისა შააბაჰ უღმრთოსათა ასწავებდეს მოლანი იგი მცრობასა ქრისტიანეთასა, ჯ ვინაჲდგან იყო შააბაჰ შთამომავალი შინისა ვისმე სპარსთაგან სულიერად ჯ ღირსად შეწუნარებულისა თჯთცა შააბაჰ ეძიებდა სასულიეროთა სჯულღებათა ჯ სთხზვიდაცა წიგნსა მახმელანთა სჯულის ღებისასა, ვითარღა შეთხზა მან წიგნი ჯამი-აბაზად სახელღებული, სავესე ყოვლისა სიბილიწითა ჯ უმეერებითა. გარდასახლებულნი იგი ისპანით ერნი ბულხადარათა იყვნეს ფრიად ავაჩაკნი ჯ ქურდნი ჯ მრავალთა უწესოებათა ჯ ავაჩაკობათა ჰყოფდეს მრავალ-ეჲმ ისპანელთა მღაბიოთა შორის ჯ გარემო ისპანისა ქვეყანისცა მცხოვრებთა ერთა აჭირვებდეს მრავალ წელ. მიხეზისა ამისგამო უმეტეს განიზრახა შააბაჰ პირველმან გარდასახლებამა ამითი ისპანით, რათა ისპანისა ერნი ჯ გარემონი იგი აღგილნი განთავისუფლდენ ავაჩაკობათაგან ჯ

მარ ამცნო მოხელეთა თჯსთა, რათა ლეკთა მათ უბრძანონ, რომელ ვითარცა არს ჩვეულება მოყვანად ბაყანთა კისერთა ზედა შესხულითა, ეგრე ჰყოფდენ ჯ შემდგომად ვერღარ იკანდიერონ ფერხითა მოყვანებაჲ მათი.

* გულხადარანი იყვნეს ისპანისა საბრძანებელსა შინა მდგომარენი ჯ მუნ მცხოვრებნი; ვგონებ იგინი მოყვანილი იყვნეს ძველთა შინა ღროთა ისპანად ბასტირითგან ენაჲ მათი სჯვაჲ იყო თუმცა მსგავსი სპარსულისა; მაგრამ ყოველითურთ შერეული, ჯ მცირედნიღა დაშუეს ამათგანი სპარსეთსა შინა სრულიად გარაკესხლნეს ლეკეთს

ბოროტებათა მათთა, თუმცაღა ერთისათვის სამეფოსა მოკლება ასორმეოცადა ათი ათასთა სანთთა ფრიადი დაკლება არს; მაგრას ორის ძლით მიზეზისა იძულებული იყო შაბაზ ყოფად ამისსა: ა) რათა თვისსა სანთელმწიფოსა ერთა მისცეს შეება ამით, ბ) ხოლო მეზობლისა თვისსა ქვეყნისა ესე იგი საქართველოსა შემთხვარს ძერი, ამისთვის ესეოღენი სიმრავლე ერისა საუკუნოდ დაუკარგა სპარსეთსა. შთასანდღენ რა ბუღონადარანი ლეკეთს იწყეს ფრიად ავაზაკობად ღ მრავალთა ბოროტთა ქმნად; მაგრამ ლეკთა მსილგებლთა ამისთა არა უტევეს თავისუფლად იგინი, შეითქვენეს ყოველნი თემნი ლეკეთისანი ღ ერთ განზრახვა იქმნეს. შემდგომად დიდისა შაბაზისა განჭყვეეს ერნი იგი ბუღონადარათა ნაწილ ნაწილად ღ თვთოეულთა თემთა ლეკეთისთა დასანდღენს ქვეყნათა თვისთა, მიუხედავს სიმდიდრენი მრავალნი მათგანნი, მოსწვევიდნეს ღ სსკანი მქონებელნი შემძლებელობისანი განჭვიდნეს, განმყოფნი შეიღთა მამათაგან თვისთა ღ ცოლთა ქმართაგან, ღ ესრეთ დაამდაბლნეს იგინი, რომელ ვითარცა ყმანი ღ უკანასკნელნი მონანი შეიქმნენ იგინი ლეკთა. ღ შემდგომითი შემდგომად იქმნენ იგინი განურჩევლნი ლეკთა ერისაგან, ღ ენაჲცა თვისი არღარა უწყინან, თუმცა გვარულებანი თვისნი უწყინან; მაგრამ ეგრეთ შერაცხილ არიან იგინი ლეკთა შორის, ვითარცა უკანასკნელნი ღ შურაცხნი კაცნი.

მოღანი იგი, რომელნიცა დაუღენა მათ შაბაზ პირველმან, არბთა იგი მოღანი იყვენეს სუნნი, რომელთაცა უწოდებენ შაფეიდ; ხოლო მოღანი სპარსნი იყვენეს თვთ მის შაბაზ პირველისა სარწმუნოებისანი, რომელ არიან შიანი, წარმოიშვა მათ შორის შფოთი, მოღანი სპარსთანი უქაღებელს ღ ამცნებეს ლეკთა, რათა მონებდენ სპარსთა კელმწიფესა; ხოლო მოღანი არაბთანი ეტყოდენ მათ არავისდა მიმართ მონებასა, უჩვენებდეს მღალთა კავასისისა მათთა მწვერვალთა ღ ეტყოდეს. „ესრეთნი მატარნი ღ მტკიცენი ადგილნი ღ შეუღანი სამკვიდრებელნი მოუნიჭებეს თქვენთვის სეესა, ვის ეშიშვით თქვენ ღ რათ გნებავთ უღელი მონებისა დაიღვათ ქელსა, უსჯულო არიან სპარსნი, ნუ იქმნებთ მონა მათი, რომელნიცა თუ სღამე გუფლებიან თქვენ სამკვიდრებელისა თქვენისაგან აღგფხვრიან სრულიად, გარღვასანდღენ სპარსეთად ღ მუნებურთა ერთა დაასანდღენო აქა სრულიად ლეკთა ქვეყნისა, არცა ერთსა თქვენგანსა არა დაუტევებენ, ჩვენ ნიჭნი თუმცა მრავალნი მივიღეთო მათგან, რათა მოგაქცინეთ თქვენ; მაგრამ ვინაღღან ესეოღენი ლეკლნი დავსღეთ თქვენზედა ღ თქვენცა შეიწყნარეთ სარწმუნოებჲ ჩვენი არავის მიღცემთ კელთა მღღავრსა ღ მაჭირგებელისთა. მაშინ დაერწმუნნეს სიწყევას მათსა არაბიღლთა მოღათასა, ლეკნი განსღვენნეს სპარსთა მოღანი ღ დაერწმუნეს არაბიღლთა მოღათა, არღარავისსა მონებასა ქვეშე მივიღეს; არამედ თემად თემადთა მათთა, თვისნი განწყესებნი დაისნენ ღ ესრეთ იმართოღვიან თვთოეული მათი. ხოლო თუ სღამე მღღავრი მოუღნის მათ დაჲრობად მტერი ვინმე სრულიად ლეკნი ერთბამად შერბიან ღ არა უტევიან შესღლად მამუღსა თვისსა.

შაბაზ პირველმან თუმცა ესეოღენი იღვაწა ლეკთა დაჲრობისთვის; მაგრამ, ლეკნი არცა სჯუღსა ზედა შაბაზისსა მიიქცეს ღ არცა სპარსეთისა სამეფოსა

დაემონნეს იგინი ზე ესრეთ შრომა მისი იქმნა უქმ ზე დაუკარგა ქვეყანა იგი საქართველოაჲს სამეფოაჲს მემშურნეობითა ზე ბოროტებითა თვისითა.

ხოლო არიან რომელთაჲმე ადგილთა შინა ლეკეთისთა საბატონონიცა ადგილნი. რომელთაჲცა უსწათ თვს თვსნი ბატონნი, რომელთაგანნი გარდა შამხალია არღვეინ არიან ჟამსა ამას ზე ბატონთა მათთვს ლეკთასა ზე ადგილთა მათთა მოიხსენებოან, ამავე წიგნსა შინა აღწერათა თვს ივერიისა; ხოლო ბატონნი იგი ლეკთანი იყვნენეს მხოლოდ მმართველნი ფრიად სუსტნი მუფღღებულობასა შინა, ვინაღდან ერნი ლეკთანი ადგილისა ძლით ფრიად მოყვარენი არიან თავისუფლებისა, უმტკიცესთა ზე უმჯობესთა ადგილთა შინა მათთა უმრავლესნი სცვა ზე სცვანი თემნი დასტკებოან თვსითა საკუთართა თავისუფლითა ერისა მმართველობითა. მექონ არიან იგინი სომხისსა ზე გულოვანებისა ვაჟაკურისა ხარაკორისა; ღიღნი მომთმენნი ქირთა შინა შიმშილისა, წყურილისა, სიცხისა ზე სიცივისა ზე მოთაკილეობაცა აქვსთ, რომლისა ძლით მრავალგზის შექმთხვევის თვსთა თანა ამბოხნი ზე კვლადცა სწევბრ თვს შორის არა აქვსთ სიხარბე ურთიერთისა, არცა პარვა, არცა ცჳუილი, შეიწყნარებენ სტუმარსა კეთილად. სტუმარი იგი რომელსაცა კაცსა ესტუმრების სახლისა პატრონი მოხარბთმეეს მას ქუდსა თვსსა ზე დახურავს სტუმარსა, ზე სტუმრისა ქუდსა სახლისა პატრონი დახურავს, თუნდა ის სტუმარი მის ქვეყანის მცერთბგანიც იყოს, რაღდან სტუმრად არის მოსული ზე იმ ადგილის საზოგადოობისა ერნი მცნობი გამოსჩენისა მფარველად სრულიად იმ ქვეყნის საზოგადოობისაგან არცა ერთს კაცს შეუძლიან, რომ ან ერთი ურიგო რამ ზე ან განამწარებელი რამ უყოს ამ სტუმარს პატრონსა ზე ალოერს გარეთუ საღარო ზე სასარჩლო საქმე რამ აქვსთ თვს შორის განწყესებისამებრ მათისა უფროს უფროსნი კაცნი დაუსხდებოან ზე ისე გავსამართლებენ. აწ სიგრძის თვის სრულეფოთ ზე დაეუტევეთ აქა მოთხრობა ლეკთა ზე შეუდგეთ სარბიელსა მას დასაბამით ივერიის თვს მოთხრობისსა.

ქაღალდისაჲსიანი ზე დაქვეყნებისა საქართველოსაჲსიანი

ქართლოსაჲსიანი შექმდებოდა მოსვლისა თვისისა დაამკვიდრებეს რა მათა და მათა თვსთა თვთოჲსა ადგილთა წემოაჲსა და ქვემოაჲსა ივერიისთა, და თვთვა ვირეჲსა მოსვლისა თვისისა ჟამსა, ვიდრედმდე განიმსტრობდენ და განიხილვიდნენ ყოველთა მათ ადგილთა, თუ რომელი რომელსა ადგილისა დაამკვიდრებდა ჯერ არიან, იყოფოდეს ქართლისაჲსიანი და შვიდნიცა მისნი ერთბაჲსად თვთ საშუალ ერთა მათ მდინარეთა აღაშენეს ციხეჲ და ქალაქი ერთი მათი გარემო შორს და ახლოს სდგეს კვლთა და მდინართა, ცადით და გამოდით მდინარეთა დიდისა და მცირისა ივერა მდინარეთა და ტტკკრისა; ხოლო არა მცირედი ჟამი დაშთეს მუნ და განამრავლებულნი შექმდებოდა მრავალთა მრავლეთა და საცხო-

გართანი გარდასასლენს **ქართლოს** მან თუთოეულნი ძმანი და ძენი თუხნი თუთოეულთა მათ ადგილთა, რომელნიცა ზემორე მოკვდისხეთ. სოლო მიხეცი ზირველად დამკვიდრებისა ადგილსა მას იყო ესე, ვინაჲდგან ნადირნი და მიფრინველნი ურიცხვნი იბოკობდეს ადგილთა მათ და ხილნიცა და მწკანვილნი ველისა შეეწეოდა სასრდოსა მათსა და ესე არს მტკიცე, დამამტკიცებელი ბუნებითისა საჭიროებისათვის, მით რამეთუ უკეთუ ერთ იგი ზირველ მოსვლისა თუხისა ყამს არა მოიძიებდეს კერეთსა ადგილსა, რომელ სასრდო თავისა თვისისა მოკრეწათ ზირველ ვიდრეჲ განმარავლებისა მათ მიერ არეუთა, ცხოვართა და მოწულეთა, და ჯერ იყო მათდა ვიდრე ღონის-ძიებადმდე მათათ შინა ცხოვრებისა და ყოვლისა სასმარების მოპოების თბილთა შინა ადგილთა ცხოვრებად; ვინაჲდგან ადგილთა მათ სამთრივცა შეიძლების ცხოვრებად უსასლოდ მცირედითაცა ქაბითა ჩაღათათა და რადეს ყოველი ღონის საძიებელნი ცხოვრებისათუხ კატასა სამსარნი მოიპოვენ და შემოიკრიბნეს; მამინ თუთოეულნი ძმანი და ძენი თუხნი დამკვიდრნს **ქართლოს** მან მათუხ განსასვლრილთა ადგილთა ზემორე მოსხენებულთა, სოლო ადგილი იგი **ქორონთა** დაუტკვს ძმას თუხსა **ჩერს** და თუთ მივიდა და აღვიდა მათსა **ქარლოსისასა**, რომელსა აწ ვუწოდთ **ქორონთა** და დასჯდა მუნ. სოლო ყოველნი ძმანი **ქართლოსისანი** იუვენს ყოველითურთ მარნილი **ქართლოსისა** და უყვარდათ ურთიერთი ფრიად.

ქართლოსის ურდრეხე ზოფის ზორონიკონისა

ჩელთა დასაბამითგან სოფლისა, ბერძულითა წელთა აღრიცხვითა 2856 *, ქართულსა ქორონიკონსა მეექვსისა მოქცევისასა 292. „**ქარ-**

* იულოსის წელთა აღრიცხვითა დასაბამითგან წელსა 2062.

** ქართულის ქორონიკონისა თუთოეული მოქცევი ნიშნავს 532 წელსა, რომელსა მოქცევსა ეწოდების ღიღი მზის მოქცევი. ესე ქართულისა ქორონიკონისა ანგარიში შეადგენს 96 წელსა უმეტეს ბერძულსა ანგარიშსა ზელა, რაოლენსაც რიცხვსა ბერძენნი დასაბამითგან სოფლისა ანგარიშობენ ქართულის ქორონიკონისასა მოუთხრობენ, რომელ იგი არს აღრიცხულ მრავლით წლითგან უწინარეს ქრისტეს მოსვლისა, რიცხვი წელთა აღრიცხვისა ქვათგან წელიწდეულთა აღრიცხულ; ვინაჲდგან დასაბამს შინა ზირველ დაწეების ივერიისა, ესე იგი საქართველოს შინა დამკვიდრებისა ერისასა უწეისთ აღნიშნვა წელთა, ღიღი-ღიღითა ქვებითა აღრიცხვით დასაბამითგანნი წელნი ბ ეგვოლენითა ქვითა აღუვიესთ პირამილნი ბ ყოველთა წლის

თლეს ძე. **ძარგამონის** ჰელლობდა სსვათა ექვსთა ძმთა: 1) **ჩეროხს.** 2) **ჟარდოხს.** 3) **ყავახოხს.** 4) **სეკოხს.** 5) **ტიკავოხს.** 6) **უგროხს** ნათესავთ მთავართა სრულიად **ივერიის**თა; სოლო **საოხ** ძმა. **ქართლოხის**სა ნათესავთ მთავარი **სომეხთა** ჰელლობდა წილხს თჳსსა, რომელი მისცა მას მამამან მათმან **ძარგამონ** **ჩახისის** მთიდგან ვიდრე **ჩხურეთის**სა მსღვრადმდე; არამედ ხიასლოხისა ძლით, ჰელლობდა **საოხს** სედა **ჩებროთ**, მეფე **ჩხურასტანისა**. უუვარდა **ქართლოხს** და ძმთა მისთა **საოხს** და **საოხს** ივინი ფრიად, ვინაჲდგან **საოხს** აქვნდა ხასოება **ქართლოხის**გან და ძმთა მისთა **შეწევნად** მისსა უღლისაგან **ჩხურასტანელთა**სა.

ოდეს განსიღვირდეს **ქართლოხისანი** ფრიად, მაშინ განიზრახსა **საოხის**ნი, რათა შეწევნითა ძმთა თჳსთათა განუდგეს **ჩებროთს**, თუმიცა თჳთ **საოხს**ცა იყო გმირ და ძლიერი მებრძოლი, მაგრა მარტოხა არა ძალუდგა წინააღმდეგობა **ჩებროთის**სა; ამისთვის ეუდრა **ქართლოხს** და სსვათა ძმთა თჳსთა **შეწევნა** და აღუთქვს მათ და ხისარუფით შეიწინარეს განზრახული მისი და აღუთქვს **შეკლად**; მაშინ განუდგა **საოხს** და არღარა მისცა მას ხარკი.“

„**სსცხარა** ესე **ჩებროთის**ნი განსწერა ფრიად, შემოიკრიბისა გმირნი ძლიერნი და ღაშქარნი ფრიადნი, მსხედ მებრძოლნი და წარმოქმართა **საოხს**სა სედა.

სცნა რა ესე **ქართლოხის**ნი, მოუწოდა ეოკველთა ძმთა თჳსთა, რომელნიცა მსწრაფელ მოვიდეს ღაშქრითა მრავლითა **ქართლოხს**სა თანა და ერთბაშად წარემართნეს **შეკლად** **საოხის**სა.

„**ტიკავი**და **ჩებროთ**, თჳთ **ჩებროთ** დახდგა შორს დიდისა ძლიერებითა თჳსითა ადგილთა **ტიდიის**თა და მუნით წარმოაგელისსა სამეოცნი გმირნი, მათგანსი იუენსეს მსედართ-მძღვანსი და მათთანა ხიმრავლე ურიცხვითა სჳათა.

მოქცევთა თჳთოეულსა ღილს გათლილს ქვასა დასდებლიან პირამილსა მას ზედა, მოსხსენებულად წელიწადის მოქცევისა ზე ოდეს სრულ იქმნებოდა თჳთოეული მზის მოქცევი განსრულდებოდაცა პირამილი ერთი, ვინაჲდგან თჳთოეული პირამილი იყო აღშენებული 532 ქუთათგან; ზე ესე არა თუ ზღაპარი არს არამედ ქრეშმარიტი, ვინაჲდგან საქართველოსა მრავალთა ადგილთა, ზემოსცა შინა ივერიასა ზე ქვემოსცა შინა ივერიასა კოლხიდიისა მამულსა შინა ზე სსვათა ადგილთა იპოებიან ზე მათთა შინა კავკასიისთა პირამიდნი ქარონიკონისანი, რომელსცა ქვარონიკონადცა სახელ-ეღების ზე ვისცა ნებაჲს ზე სურის ზილვად აწცა ძალიეების, რათა იხილონ თჳთ თვალითა თჳსითა.

„**ბიუტებს** მათ **ჩაროლფს**, **საოხ** და სხვანი ძმანი მათნი ყოვლითა განწყობილებათა მათითა მეპირისპირედ. იქმნა მათ შორის ბრძოლა ესრეთ ძლიერი, რომელ კმსტავსებოდა ვასება მათი ხასტაკებასა ჰაერისასა, მტვერი ფერისისა მათისა იქმნა, ვითარცა ღრუბელი ზრქელი, ელვა აბურისა მათისა, ვითარცა ელვაჲ საშინელებიან ციერისა, კმა პირისა მათისა, ვითარცა ჭებსა შესაძრწუნებელისა გრგვინისა, ქართა აღტყნითა მსტავს იყვნეს ვკუთებანი მათნი ურთიერთისა მიმართ, დინება სისხლთა მათთა, ვითარცა ნიაგვარნი შიისა სიმაღლით წარმღვნიელი, შთანმოცრიდნი ველად. ესრეთისა ხასითა განგრძელდა ბრძოლაჲ მათ შორის და მოხწუდეს ორგნითვე ურიცხვნი; არამედ ხმდეს თარგამონის ძეთა დაშქარსა **ჩებროთისასა** და მოხრეს სამეოცივე ესე გმირნი **ჩებროთ** მეფისანი **ჩაროლფს**მან და მშათ მისთა და დაშთეს თვით უვნებულად გმირნი ესე **ძარღამონის** ძენი, მოუწვეულად და ძლევს შემოხილნი მადლობდეს ღმერთსა და ისარებდეს.

„**ჩას** ვამნა ესმა რა **ჩებროთ** ძლეულბაჲ დაშქრისა თვისისა და აღწევტაჲ გმირთა თვისთა, განრისხებული წარმოემართა **საოხს**ა ზედა ურაცხვითა და უთვალავითა სპითა, შეეშინა **საოხს**, ნუ უგვე იღლიოხ უკეთო ბრძოდეს ველთა ზედა **საოხს**, ვინათგან ძლიერებითა დიდითა მოხრულ იყო **ჩებროთ**, ამითოჲს შევიდა და განმავრდა ჰაოხს სიმაგრეთა და ღირვალთა შინა **ჩახსიხის**ა მთისათა.

„**ქოლო** მოვიდა **ჩებროთ** და გარემოიგვას მსედრობათა თვისთა სიმაგრენი იგი, რომელთა შინა შესინჯულ და განმავრებულ იყო **საოხს** და იყო **ჩებროთ** შეჭურვილი რეანითა და რვალითა ტურფითგან ფერისისა, ვიდრე თსემადმდე მისსა და ბრძოდეს დაშქარნი ორისავე კერძონანი ურთიერთისა მიმართ მრავალ დღე.

„**შემდგომად** რაოდენისამე ვამისა მოიხება **ჩებროთ**მან, რათა ეწრასოხს **საოხს** და აღსდა ერთსა გორასა ზედა, სადა **საოხ** განმავრებულ იყო პირის-პირ მისსა და მოუწოდა **საოხს** და ზრასვიდა მუნით, რათა ხაშუაღობითა მოეჩინა, ესე იგი მთარგმნელისათა დამოწმად **საოხ** მას, და მიიღეს მან **ჩებროთისა** მიერ მშუდობა, და მიიქცეს **ჩებროთ** და წარვიდეს თვისსა სამკვიდრებულსა. მაშინ **საოხ** გამოვიდა სიმაგრით და რქვს გმირთა მეოფთა მისთანა. „განმიმაგრეთ ზურგით კელომ ჩემი და მივახსლო **ჩებროთს**.“ და მივასლარა პირისპირ, სტყვარცა მსწრაფლისა მოქმედებითა ავიცხულად ისარი (ვინაჲდგან ვერას გულისხმა ჰეოფდა **ჩებროთ**, და ჰეოხებდა მიმავალბასა **საოხის**სა ყოფად ზავისა და

მშვიდობისათვის), ეკვეთა **ჩუბრაძის** ტეორიული იგი მკვეთრი ისარი **საოსისა** მკერდას ზედა, განუკვეთა ფიციანი რვაღისა, რომელი ეკრა გულისა ზედა და განავლო ზურგსა, დაეცა ქვეყანასა ზედა მოწულული ესრეთ და მოკვდა მისი. მაშინ იხილეს რა ესრეთი მუხთლობით სიკვდილი სწათა **ჩუბრაძის**თისთა ივლტოდეს ბანაკით მათით უოკვლნივე მძლკვლმან **საოს** ესრეთისა სსხითა და მოკვებლმან მტერთამან ჰქო სინარული დიდი, და-
იმორჩინა ერნი თხსნი, რომელნიცა დაეპერნეს ქვეშე მფლობელობისა თხსისა **ჩუბრაძის**, და შემოკრიბნა კვალად განსწულნი ერნი თხსნი და იქმნა იგი მბრძანებელ კერძოსა ზედა წიფსდომიფსა თხსსა და სათესავთ მთავარი მათი, რომელიცა მისცა მას მამამან მისმან **მარტომოსმან**.“

მოდო, ვითარცა ზემოთრეცა გვითქვამს მძანი ქართლობისანი ყოველ-
ნივე იყვნეს მორჩინებულსა ქვეშე **ქართლობისა** და **ქართობსს**, ვითარცა მფლობელი მათი და სათესავთ-მთავართა მთავარი, და ყოველნი ძენი ესე **მარტომოსისნი** იყვნეს ყოველსა შინა სიცოცხლესა თხსსა ფრიაღისა სი-
ყვარულითა შეკრულნი ურთიერთისადმი და **ქართობსს** უსწუგესობისა გა-
მო, სიმსნისა, გოლიათობისა და გონიერებისა ზატოვს სტემდეს ესრეთ ყოველნი მძანი მისნი, ვითარცა მამასა და მფლობელსა თხსსა, და შეეწე-
ოდეს ყოველსავე სწიფროებსა ზედა ურთიერთისა გულს-მოდგინედ.

მ ი ს რ ე ზ ე ო ე ლ.

თუმცა გარდა მოხსენებულისა სწავთა ღ სწავთა სომეხთა მომთხრობელთა, ქართლის-ცხორება ვახტანგ მეექვსისა ქართლის მეფისა მოიხსენებს ეს სახედ, ვითარცა ხლიწურა ზემორე; მაგრამ მოსე ხორანელი ისტორიასა შინა თხსსა, პირველსა წიგნსა, თავსა მეექვსესა სწურს ესრეთ. „ბელ (ესე იგი ბილ ანუ ბაღ) იყოფო ეჰმს სომე-
ხთა სათესავთ მთავრისა ჰოსისა, მრავალნი მოუთხრობენო ღ მრავალნი განჭყოფენო სწვად ღ სწვად; არამედ მე ვიტყვიო, ვითარმედ იგი, რომელსაცა უწოდებენ საკურნას ღ ბელს იგი არს ნებროდ.“ აღმოჩნდა ამით რომელ მოსე სომეხი ისტორიკოსი ხორანელი უწოდებს ნებროტს ბაღსა (რომელსაცა შემდგომად მისცეს ასურელთა ცთომითა პაცივი ღმერთებრივი); მაგრამ ღოღმატნი მსოფლიოთა ისტორიითანი არა უწოდებენ ბაღს ნებროტსა ღ არცა ერთი ისტორია მსოფლიო აზიისა, გინა ევროპიისა, გინა სწვათა არა მოუთხრობს ჰოსისგან სიკვდილოსა ნებროტისსა, გინა ბაღისსა, გარდა სომეხთა მომთხრობელთა. * მოსე ხორანელი წიგნსა შინა თხსსა, ცომსა პირველსა

* სწურს ბუნებოთსა შინა ასურასტანისა ისტორიასა ავტორი (ესე იგი შემკრე-
ბელი მისი ესრეთ) „მოსე ხორანელი შევიდაო რომელსაშე გამოწვლილოე ბით გამო-
ძიებასა შინა სიკვდილისათვის ბაღისა, რცა ერთისა ქალღურისა კელ-წერილისგან,

თავსა შინა მეთესსა ვრცალოდ მოუთხრობს ბრძოლისათვის ბილისსა და ჭაოსისსა, და ჭაოსისგან სიკვდილსა მისსა; ხოლო სხვანიცა სომეხთა ისტორიკოსნი სწერენ ნებროთისა ჭაოსისგან სიკვდილსა.

ხოლო მასვე წიგნსა შინა მოსე ხორანელი სწერს თავსა მეოთხესა ესრეთ შთამოსირვათა შინა ნოეს ძეთსა სხვებრ, ეს სახედ. „ქამისაგან იშვა ხუს, ხოლო ხუს შვა მესრაიმ და მესრაიმშან შვა ნებროთ.“ ესე წესი ნემრადმის დაიცვის საღმრთოსა შინა წერილსა ძველისა აღთქმისასა დაბადებით; ხოლო შესძინებს მოსე ხორანელი: „ნებროთმან შვა ბაბია, ბაბია შვა ანებ, ანებ შვა არბელ (რომელიცა გამოდის მათისამებრ აღწერისა ბელუსად ესე იგი ბილად; რომელ არს ბაბი), არბელ შვაო ნინ, რომელიცა იყო ქმარი სემირამიდასი, უფეთუ ნინის მამა ნებროთიადმ იყო მესუთე შთამავლობა; მამასადამე ნებროთ სხვა არს და ბილ სხვაა (ვინათვან ნინის მამა, ვითარცა გვასწავებს მსოფლიო ისტორია იყო ბილ) და რასათვის დაუტყვევებენ ნებრო-

რომელიცა იყო პირველთა მეფეთა დაბადებისა მუნით გამოვსწერეო.“ მაგრამ წვლილგებანი ესე არა იხილვებანი არცა ახლთა და არცა ძველთა ისტორიათა შინა ასირიულთასა. სწერს მოსე ხორანელი ესრეთ. „გმირი ღიკო, ესე იგი ჭაოს შურის-მეძიებელი ბაალისა ცანცისა ამაღლებისათვის აღსდგა პირისპირ მისსა ბრძოლად; მაგრამ წარმატება მიიღო უმეტეს მხარემან ვარსკვლავით მრიცხველისა მეფისმან (ესე იგი ბაალისმან), ძლეულნი მხარენი ჭაოსისანი შეიქმნეს უბოროტეს პირისპირ კელმწიფისა თვისსა, და განეშორა ჭაოს არმენიის კერძო მთასა შინა იარაღისასა, დაეკვიდრა ძითურთ თვისით და ყოვლისა თვისსა სახლეულოთა, რომელნიცა შეადგენეს რიცხვსა სამასთა კაცთასა და მუნ ასაბია (ესე იგი რაოდენობა) მათი განმრავლდა, და ოდეს იხილა ჭაოსმან თავი თვისი შემძლეულ ბრძოლად პირისპირ ბაალისა, მიიღო საჭურველი. ხოლო მეფე ბაბილოვანისა არა მოსურნე ბრძოლისა პირისპირ მესამოხეთა თვისთა ქვეშემვრდომთა, დაუდებდა გმირსა ამას მშჯლობასა. ჭაოსმან მსმენელმან ამა წინადადებისმან შერაცხა ესე უღლურებად და სიკვფა უცო ბაალსა შეურაცხითა სიკვფითა და კვალად განახლდა მათ შორის მტერობითნი მოქმედებანი. ხოლო ორნივე ესე მხედართ-მძღვანნი, ვითარცა ჟამსა გმირთა ბრძოლათასა. ეგრეთ იქცეოდეს მხედრობათა თვისთა შორის: ღიკო, რომელ არს ჭაოს ეძიებდა ბაალს და იყო ჭაოს გამოცდილი ფრიად მშველდოსნაბასა შინა; მაშინ ჭაოვა ჭაოსმან ბაალ ერთსა ნაპრალს შინა კლდისასა სყოცა ისარი და მოკლა იგი. მხედრობამან ბაბილოვანეთამან იხილეს რა უბედურება ესე იგლტოდენ, ხოლო შემდგომად ძლევა შემოსილებისა ამის შეიქმნა ჭაოს ზომიერ მდგომარეობასა შინა უმეტეს ვიდრეა მოელოდეს მას ერნი და კამყოფილი სამფლო ბელოვასა თვისსა სომხითისა არ განიზრახვიდა მეკვიდრე ყოფასა ბაალისსა. გვაძი უკვე ბაალისი შთადვა ჭაოსმან კუბოსა შინა და წარუვლინა მეს მისსა ბაბილოვანსა შინა დაფლვისათვის მისისა (ესრეთნი არიან ხორანელისა მოთხრობანი, რომელსაცა სხვა არცა ერთი ვინ ემოწმების, არცა აღმოსავლეთისა და არცა დასავლეთისა ისტორიკოსნი და მომთხრობელნი).

თის სიკვდილსა ჰოისიგან ზ ხორანელი მოაკვლევინებს ჰოისს ბელუსს, ესე იგი ბილს, რომელსაცა იგინი უწოდებენ არბელს ანუ არბილს; რომელ იგივე ბილ არს. ხოლო მოლაშქრეობასა ბილისსა უკუსთქვამს ყოველი ისკორია სრულიად სოფლიოსა * ზ რამეთუ სოფლაიკა მისი იყო ბაბილოვანს შემდგომად სიკვდილისა მისის, ზ გვაში მისი ერთსა ლუსკუმასა შინა იღვა ზეთითა სავსესა მრავალთა შინა საუკუნეთა ზ ესრეთითა კელოვანებითა იყო ლუსკუმა იგი ქმნილი, რომელ რაოდენსაცა აღმოიღებდი მუნით ზეთსა, ეგრეთცა აღივსის მისვე ლუსკუმა იგი ზ არცა მცირელი გარდამოითხვრდა არცაღათუ ცვარი ერთი თავით თვისით ლუსკუმისა მისგან, არამედ მარად-ჟამ სავსე ეტებოდა. ეგ-სახედვე ზეთი იგი შთასხმულ იყო რა კუბოსა მას, რომელსა შინა იღვა გვაში ბაბილსა, არა სრულიად აღსავსე იყო იგი პირის პირ, არამედ ოთხსა თითისა საზომსა ზედა დაკლებულ იყო ზეთი პირადმე კუბოსა ზ რაოდენსაცა დასწემდენ მას ზეთსა, რათამცა აღვსებულ იყო ჭურჭელი იგი, შეუძლებელ იყო აღვსება მისი; არამედ მარად ერთსა ზედა საზომსა სდგა ამას ბაბილოვანელნი რაცნდენ სასწაულად.

ბილ, ესე იგი ბაბილ, თუშცა იყო ღიდი კელმწიფე ზ აღმაშენებელი უმშვენიერესად ბაბილოვანისა ზ ნინევისა ზ სხვათა; მაგრამ არა მოლაშქრე ზ არცა მებრძოლი, ვითარცა ნინ, გინა სემირამიდა ზ სხვანი, გინა შემდგომნი მათნი ბაბილოვანისა ზ ასურასკანისა მეფენი, არამედ იგი ყოველთავე ღლეთა შინა ცხოვრებისა თვისისა თვისისათა სუფევად უსოფოთველად ზ წარემატებოდა ზ აღაშენებდა ნინევსა ზ ბაბილოვანსა უმეტეს ქალაქთა მათ, რომელნიცა იყენეს პირსა ზედა ქვეყანისსა ჩინებულნი ზ ქებულნი ქალაქნი. ხოლო ვინააღვან საღმრთოცა წერილი მოწმობს, ესე იგი დაბაღება ნებროთის თვს, ვითარმედ ნებროთ გმირი ზ წინაშე უფლისა მოხადირე მისსა შესაძლებელ იყო ბრძოლად ნათესავთა მიმართ.

დასწერს მოსე, კაცი იგი ღუთისა ძველსა შინა აღთშქისა წიგნსა დაბაღებისას: ნათესაობითა შთამომავლობასა შინა ქამიღამ ნებროთს მეოთხე ნათესავად; ხოლო ბაბილს მეცხრედ; თუშცა ნებროთს რომელნიმე ისკორიკოსნი სასიელ-სდებუნ ბაბილად; მაგრამ უმეტესნი გულის-სმა ჰყოფენ ბაბილს, რომელ იგი იყოს ასურ (ესე უფრორე მახლობელ არს ჭეშმარიტებისა), ამის ძლით, ვინააღვან ბელუსს ანუ ბაბილოვანს ნიშნავს ენითა ქალდეურითა მეფესაცა ზ მზესაცა, რომლისა სახელიწდებასა გულისსმა ჰყოფენ მრავალნი ზედაშესრულს სახელად ანუ ციკულად ასურისა ბაბილოვანსა.

აზრისამებრ ჩემისა ნებროთ სხვა არს ზ ბაბილ სხვაა. დაბაღება წიგნი 1 მოსესი თავი 10, მუხლი 11. „ქვეყანისა მისგან გამოვიდა ასურ ზ აღაშენა ნინევი ზ ქალაქი რომათი ზ ხალანი.“ ისკორიისამებრ საღმრთოსა წერილისა ნინევი აღაშენა ასურმან, ხოლო ისკორიისა მსოფლიოსა ბილმან; მაშასადამე სწანს ამით, რომელ აღმაშენებელი ნინევისა, რომელსაცა მოუთხრობს მსოფლიო ისკორია იყო ბილ, რომ-

* ცადარი იგი ბაბილისი იყო ფრიადის სიმღერითა ზ საკრველთბითისა შენებულე ბითა განშენებული ზ სოფლაი იგი ქსერქსის მიერ დაირღვა.

მელ არს ბაალ, რომელიცა საღმრთოსა წერილოს შინა მოიხსენიების ასურად, უქვე-
ლად ბაალ, რადგან ნიშნავს კელმწიფებასა და მზესაცა, ესე წოდება არს ციტყლად
მიცემული ასურისა; ხოლო ასურ არს არსებითი სახელი მისი და ქვეყანა, სცა ასურას-
ტანისას ეწოდა სახელითა ამით ასურეთი. ხოლო თვით ასურს დიდებოსათვის მისისა
მიეცა წოდებად ციტყლი ბაალ, ესე იგი დიდებული მეფე, გინა მზეა.

(მოთხრობელნი რომელნიმე სახელს სდებენ ბაალს ბელუსად და რომელნიმე
ისტორიკოსნი ვილად ანუ ბილად).

ჩართლოს შემდგომად დამკვიდრებისა ძმათა და შვილთა თხითა გე-
თილთა მათ და მშკენიერთა და ნაყოფიერებითა სავსესა ადგილთა, ისარებად
და იშვებდა მათ თანა, ემატებოდა და აღივსებოდა დღითი დღე ველნი
გეითლად ზოსიურნი მცხოვრებთა მიერ, იუვენეს მშვიდობასა და უშფოთვე-
ლობასა შინა, რომელიცა ერთა ასალთ მოხასლეთა აღაოძმინებს ფრიად;
ყოველნი იგი ერთი **ჩართლოსისა** მორჩილ და ბრძანებასა ქვეშე იუვენეს
მისსა, იგი სრუნეკდა, ვითარცა შვლთა და ძმათა თხითათჳს, ეკრეთვე ყო-
ვლისცა უკანასკნელისა თჳს კაცისა სასოცადობისა თხისათა; ძმანი და
შვილნი **ჩართლოსისანი** არა რაჲსამე ჭეოფდეს საქმეს თავით თხით,
უკეთუ შირველად არა შეეკითსებოდნენ **ჩართლოსს** და ვითარცა უბრძა-
ნებდა მათ გერეთ იწუებდენ აღსრულებასა მისს საქმისასა. აქვდათ სრული
თავის-უფლება და არა ვინ ჭევათ მბრძოლი, არცა წინააღმდეგნი, და
ესრეთ ყოვლითა წარმატებითა **ვეერი** იქმნა არა მრავლისა ყამისა შე-
მდგომად ერ-მრავალი. ხოლო მოკვდა **ჩართლოს** და შემოჭვრბეს ძენი და
ძმანი მისნი ცოლისა თანა **ჩართლოსისასა** და დაფლეს ადგილსა მას, სა-
და იგი დამკვიდრებულ იყო მთასა **ჩართლოსისასა**.

შაშინ ანდერძისამებრ **ჩართლოსისა** ძეთა და ძმათა **ჩართლოსისათა**
განმწრასთა თანა ცოლისა **ჩართლოსისა**, აღიწვიეს **ბრცყოფს** უსურესნი
შვილი **ჩართლოსისა** ადგილსა სედა მამისა მისისასა სათესავთ მთავართა
უსურესად და მორჩილებდეს მას; ხოლო რაოდენ იყო იგი გვირ ეგეოდენ
გონიერ, ვინაჲდგან ყოველნი **ჩართლოსისანი** მისნი, არაჲსი წინა-აღმდეგ
მისს იქმნა, არამედ საეუარელ იყო მათდა უმეტეს ზომისაჲსან. ხოლო
ყამთა ძლით გარდავლილთა ეგეოდენ უმეტესთა წვლილიად მოსხსენებად
შეუძლებელ არიან ვითარებანი ცხოვრებისა მათისანი. მოკვდა უკვე ცოლი-
ცა **ჩართლოსისა** და დაფლეს მუნ ყოველთა ძმათა და ძეთა **ჩართლოსისათა**
ერთად შემოკრებულთა მუნ დაფლეს იგი **ჩართლოსისა** თხისა **ჩარ-**

* ქართლის ცხოვრებისგან ვახტანგ მეექვსისა და ვახუშტისა და სხვათა.

თღობის თანა. **ქოლო** შემდგომად ჟამთა რაოდენობაზე გარდაიჭვალა **ჭიცქოთობა** და დაეფლა იგივე მამისა თვისა თანა და განდიდნა ნათესაობაჲ ესე დიდად და განმდიერდეს ფრიად ფრიად და იშენებდეს თავისა მათისათვის ქალაქთა, ცისეთა და სიმაგრეთა; და არა იყო შიში მტერთა გულისა მათსა.

შემდგომად მცხეთოს **ჩათესავთ** მთავართა უსუენებისა თუძვლად მიიღო ქუძან მიხან უსუენებან **ოთღობ**ს მუფლუკელობაცა და საკუთარიცა ნაწილი სამშურობელოჲ მამისა თვისა; მაგრამ ვერღარა ძალ-იღვა დამორჩილებად ერისა მის განდიდებულისა მსგავსად მამისა და შაშისა თვისისა, რომელნიმე და უმეტესნი კერძონი იუკრიელთა მორჩილებდეს. **ქოლო** სხვანი ურჩ და არა მსებელ იყვნეს მორჩილებად **ოთღობის**სა და ამას შინაცა გამოვიდა ამბოხის შორის მათსა. **ოთღობის**მან აღაშენნა, ვითარცა ზემორე მოგითსართი საკვირველნი იგი, გამოჰკვეთნა კლდენი დიდ-დიდად სადგურებად მშენიერად და ქმნა იგი სადგურად თვისად, დასდვა მას სასელი * **ოთღობის** ცისე (რომელიცა შემდგომთა შინა დროთა ქმნეს მუფეთა **იკერიის**ათა სადგურად თვისად შალატად სამეფოდ). **ღაშენ**სა **ორბნის**იცა ქალაქად და **ჩახში**ცა კერეთვე, რომელნიცა ძველთა შინა დროთა დიდად აღუგებებულ და ერძრავულ იყვნეს. **შა** ჭებლობდა **ოთღობ**ს მამისა თვისისა საქონებსა, ჰქუეს მას სხვანიცა ორნი ძმანი გვირნი, ერთი მათგანი **ადრხობ**ს და მეორე **ჩავახობ**ს, რომელთაცა აქვნდათ წილნი საკუთარნი თვისნი, რომელნიცა მოგასსენეთ ზემორე თვისსა ადგილთა **ქართლო**სისა ძეთა, ძმთა და ძის ძეთა მისთა, განყოფილად აღწერილთა თუთაეულთა მათგანთა.

ოთხნი უნდოჲნი ზოგნი სუთუნიშოღობნიჲნი ციხის- სიყვანის სწავლობისაჲნი ზოგნი სუთუნიშოღობნი.

1. **ჭამა-სახლისობითი**, რომელ არს საზოგადო ერის-მმართველობა.

2. **ჭიუეობითი**, ესე იგი თუთ-მშურობელობითი.

ადეს განმრავლდეს შთამომავლობანი უმეტეს ** **ქართლო**სიანთანი, მაშინ საზოგადოლობათა ერისათა გამოირჩიეს და დაიდგინეს თავისა მათ-

* უფლის ციხე არს ქართლის მხლობელ ქალაქისა გორისა, მთას ზედა კვერნაკისსა დიდათ მათ კლდეთა შინაზე კიდესა ზედა მცკერისა მდინარისსა.

** ქართლოსიანთათვის წერილ არს მაცნეთა შინა საქართველომასთა ვახტანგ მეფისა მოთხრობასა შინა, ვახუშტისსა ღმრთისსა, ვითარმედ „პირველად მათ

თის ყოველთა თვითყოფილთა კერძოთა და ადგილთა საქართველომას მცხოვრებთამან რაოდენითავე ხასლთა თვს თვხად ტამასხასლიხნი; ივინი იუხეს უფროხნი ერისა ხაზოგადობასა შორის. ხაზოგადობა ერისა თუთ განაკებდა ყოველთა ხაჭირიკობათა ქვეყანისა მათისა მმართველობისასა, არა უვიდადათ მათ მეყუ, არცა მთავარი, მხოლოდ ტამასხასლიხნი; მათ ხადოდეს მამად ხასლთა თვსთა, ზატეხს უყოფედენ და ჯეროვნად იხმენდენ მათსა; არამედ ყოველსა ამხშინა ქვეყანასა უკერიხასა იყო უზირველესი სხვათა ტამასხასლიხთა ზუდა ტამასხასლიხი ტრესეთისა, ვინაჲდგან ტრესეთა იყო უზირველესი ქალაქი ქვეყანისა მის და უამათი უამად შეკრებოდეს ტრესეთელ ტამასხასლიხს თანა ყოველნი ტამასხასლიხნი ყოველისა მის ქვეყანისა და მათთანავე რაოდენითავე განი, რომელნიცა თანა მიჰქუბოდეს, ვითარცა დეუტატანი ერისგან თვსისა თვთყოფილთა ტამასხასლიხთა თვსთა და ესრეთ ხაზოგადოდ განიზრახვიდენ ხარკებლობისათვს ქვეყანისა თვსისა; ხოლო მასლობელთაგან ადგილთა, ხადაცა იქმუბოდაჲე შეკრებილება, ვინაცა ენება მცხოვრებთაგანსა ყოველითა თავისუფლებითა მივიდოდა დაუბრკოლებლად და განსრახვას თვსსა იყოფოდა კანდიორად შესაკრებლსა მას შინა ხაზოგადობისასა.

ჴერა ძალედეათ ტამასხასლიხთა თავით თვსით გარდასდეენებაჲ დაშინაჰვეთა ღირსთა დახვისათა, ვიდრემდის არა წარიდგინებოდნენ ივინი ხაზოგადობასა ერისა შეკრებილებასა შინა. შამნაჰვენი წარიდგინებოდნენ მუნ ყოველნივე, განიკითხებოდნენ ერისგან და ვინცა მათგანი აღმოსხნდებოდა ღირსად დახვისა, მამინ გარდასდეენებოდნენ მათ.

ჴრეთვე კერცა ძალედეათ ესე მამასხასლიხთა, რათამცა ხაჭირიკობისა თვის ჴვეყანისა დაუკითხველად ხაზოგადობისა შეკრებიბათ თეთარი

შორის იყო ცნობა ერთისა ღუთისა ჲ ღუთისა-მსახურ იყენეს. ხოლო შემდგომად იქმნეს ივინი კერპთ-მსახურ ჲ შემოვიდა მათ შორის მრავალი ღმერთობა (ესრეთ მოუთხრობენ ხაზოგადოდ მოთხრობანი საქართველომას ჲ ქართლოისს შთამომავლობანი).

სრულიად საქართველომას კათოლიკოსი ღირსი არსენი ღიღი სწერს ესრეთ. „ქართველთა ერნი პირველად მსახურებდეს ღმერთსა, რომელნი მიდრკეს შემდგომად კერპთ მსახურებად ჲ შეუდგენ ეშმაკსა ჲ ღმერთთა სხვათასა ჲ თაყვანის სცემდეს ძელთა, ქვათა ჲ ღმერთად ხადოდეს.“ ესე წერილ არს წიმნდისა მოციქულთა სწორისა ნინას მიერ მოქცევისა ჲ ქალაგებისა მოთხრობასა შინა, რომელიცა აღწერილ არს ვრცილისაგან მოთხრობისა წიმნდის ნინას ცხოვრებისა ჲ ქალაგებისა, უფროვე შემოკლებით, ღირსისა ღიღი არსენი კათოლიკოსისა მიერ ქმნილსა წიგნსა შინა.

(ესე იგი ვეცხლი) ანუ სსკა რამე ნივთი სსსმარად მსედრობათა, გინა სს-
სმარებისთჳს სსკა რამსამე სსზოგადოს.

ამთა მტერთა გამოხინებისას, რომელსაცა მსარესა გამოხინდებოდა
მტერი წარვიდოდა სამსღვრისა მის კერძოსა შტესთელ მამასსლინი, წა-
რიევანდა თანა საკუთარისა სამამსლისოსაცან თჳსისა კაცთა რჩეულთა,
გუღუნებით სრულთა, რომელიცა მამასსლინი სამსღვრისა მის იყო
ასლეს, მივიდოდა მისთანა შემოკრებობდენ მუნ უოველი მამასსლისნი
და სამამასსლისოთა მითთა კაცნი ძლიერნი და მეტნიერნი ბრძოლისანი და
ესრეთ განმესადებოდეს ბრძოლად მტერთა.

ყოფედეს მამასსლისნი სამართალსა აღჩევიითა ბჭეებისათა, ესე
იგი აღჩევიედეს სსზოგადოებისაცან მოსრუტებულთა, ჭკვიანთა, გამო-
ცდილთა, უქრთამოთა და ზირ-უთნებულთა კაცთა. ზირველად მამასსლისნი
აღჩევიედს ორსა ანუ სამსა მბრჭკესა, სოლო მოხივარნი თჳს თჳსად
ორლესა, შეკრებობდეს ესენი ერთად და ესრეთ გარდასწვეტედეს მიხი-
ვართა მათ სამართალსა.

ყოლო უკეთუ საქვეყნო რამე ანუ სასოფლო საჩივარი ანუ ორთა
თემთა ურთიერთისა მიმართ ცილობა; მამინ შამასსლისნი მუნებურნი
წარავლინებდეს და მოუწოდებდენ თჳსთანა სსკათაცა შამასსლისთა და შა-
მასსლისსა მცხეთისასა და ესრეთ განსწმედდენ საქმეთა მათ ცილობისათა.

არა იყო მათ შორის შური, არცა სდომა რამე; არამედ ერთ-სულ
და ერთ-განზრასკა ივენეს მარადის და აქვნდათ ფრიადი მშვიდობა თჳს
შორის.

შოიევანდეს ცოლსა ერთსა და განუყოფედეს თანასწორად ძეთა
თჳსთა საცხოვრებულთა; სოლო უკეთუ მოკვდებოდა უწინარეს კაცი მიი-
ღებდა ცოლი მისი უფლებასა სასლისასა და შჯლთა თჳსთა განმტკობი-
ნასა, მაგრამ არა აქვნდა თავისუფლება მას განხეკად ნაქონებისა ქრძის
თჳსისა, ვინაჲდგან უოველივე ნაქონები მამისა იყო შჯლთა.

ყოლო უკეთუ ცოლი შერთევდა სსკასა ქმარსა, მსოლოდ რამცა
იყო განწესებული ქრძივთა საცხოვრებელისაცან ქრძისა და შვილთა თჳსთა-
გან მიიღებდა მას და განვიდოდა; სოლო მამანი ქალთა თჳსთა ვინცა
ენება მისცემდეს თანასწორსა წილსა ძეთა თანა თჳსთა; სოლო სსკანი
ნასეკართა.

არქვნდათ ამთ სასულიეროცა მსასურება მრავალ-ღმერთობისა,
თაყვანის სცემდეს კერძთა მრავალ ღმერთობითისა სსსითა, ჭეკათ მათ

საკუთარნიცა ღმერთნი თუხნი, რომელთა შორის იყო უპირველესი ღმერთი მათი * **ჟანა**, რომელსაცა პირველ **ზრდაზინა** თავჯანის-ცემისა ამას თავჯანის სტემდეს და შემდგომადცა არძაზინ თავჯანის-საცემელად მიღებინა უყოფდეს დიდსა შატვისა **ჟანის**.

ჟანა წერილ არს **ჟანსტანგ** მეფისა მიერ მოთხრობილსა შინა ქართლის ცხოვრებასა ესრეთ. „რომელ **ჟანთლახისა** შთამომავლობათა შემდგომად განმრავლებისა მათისა, დაივიწყეს ღმერთი, დამბადებელი მათი, შეუდგეს ეშმაკსა და თავჯანისცეს კერპთა.“ სოლო **ჟანსუშტი** სწერს ესრეთ. „პირველად სარწმუნოება **ჟანთლახისა**ნათა მათ იყო ერთისა დამბადებელისა **იუთისა** თავჯანისცემად და ფუნჯიდანენ სათლახსა ზედა **ჟანთლახისა**სა, რომელიცა ფრიად სარწმუნო იყო მათდა. **ზქვანთ** ზსენი პირ-მტკიცებობაჲ მტკერთა მიძარტ ბრძოლისათვის, ყოვლითერთ უცვალელებელი ერთობა, და მტკიცედ დგომად პირისპირ მტრისა და უმსნესად ბრძოლას თავისუფლებითისა მმართველობისა თუხ თუხთასა. **ზქვანებდეს** ცისეთა, ქალქთა ხმაგრეთა და ზმაცებდეს მარადის შენებულებასა და ერსა და იყო მათ შორის წესი ერთისა ცოლისა შერთვისა და არა ხადა იყო მრავალ ცოლობა მათ შორის. **იუ** სადაჲ შემოსდის ურთიერთსა შორის კანრემზობნი, დაამშვიდიან ზამასსდისთა თუხთა ერთი და მარადის საზოგადოება მათი იყო მტკიცესა ერთობასა შინა და წესთა მათ ზედა მრავალთა საუკუნეთა.

ჟანა ოდეს განძლიერდა ფრიად ერთი **ჟანთლახისა**ნათა და არღარავის ეშიშვოდეს გარეშეთა მესობელთა თუხთა სსკათა ერთა, მასლობელთა გინა შორიელთა, ამისთვის არა აუყნებდეს სსკათა ერისკაცნთა, უკეთუ ვინ

* ბოჩი საკუთარი ღმერთი იყო უძველესთა ქართველთა. ბოჩისსა იცვოდეს ამას. „ესენეს შუანი კელინი, რომლითაცა კელმწიფებდა თვითოეულითა კელითა თვითოეულითა უმადლეითა მათ ფოველთა სსკათა მწვერვალთაგან, შეიღთა მწვერვალთა კავკასიისათა ღ თვითოეულსა კელსა მისსა აქენდა თვითა ფერი კელმწიფება მოფენად სარგებლობისა წყალობისა, გინა რისხვისა. ესე საკუთარი ქართველთა არის, რომელიცა უვიდოდათ სსკათა (კერპთა თვის ღ თავჯანის საცემელთა უძველესთა ქართველთასა მოითხრობის წვლილიად ამავე წიგნსა შინა).

ეგ-სასედევე შუანი კელინი ბოჩისანი ნიშენიღენ შუღთა ნათესაობათა თარგამოსინათსა: 1) ქართლოსისა ღ სსკათა ექვსთა ძმათა მისთა, რომელნიცა იყვნეს ერთ ს-ზოგადოება ღ კელისა ქვეშე ქართლოსისა. 2) ეგროსის. 3) მოვაკოსის. 4) ჰეროსის. 5) ბარლოსის. 6) ლეკოსისა ღ 7) კავკასოსისა. ესე შუანი ნათესავნი არიან ერნი გიორგისა, ესე იგი საქართველოსსა ანუ ივერიისა, რომელნიცა პირველ ფოველნივე ერთ-ერთ და ერთ-ენა იყვნეს ღ ფოველნივე ქართულისა მომზრანნი.

შევეწინარებოდენ **ქართლოსიანთა**; არამედ უმეტეს გაჭირვებულთა ნათესაობათა, რომელნიცა ანუ მტერთაგან ანუ შინაგანისა თჳს შორის ამბოხთა გამოძღვალვარე იყვნეს ყოველთავე შეიწინარებდეს, ნებასცემდეს, შემოიყვანდეს, დაასახლებდეს ქვეყანასა თჳსსა, მისცემდეს ადგილთა და შეეყვანათა და განმრავლდენ მცხოვრებნი უმეტეს ამით. **ქოლო** კინადგან ყოველსა ქვეყანასა ზედა და ყოველთა ნათესაობათა შორის განმრავლებულ იყო კერპო-მსახურება, **ქართლოსიანნიცა** შეცთომილებასავე ამას შინა შთანცვივნეს; მაგრამ ვიუთთამე მოთხრობისაგან **ქასუმტი** სწერს. „რცა, ოდეს ქართლოსიანნი იქმნეს კერპო-მსახურნი მიიღესო მათ ჩვეულებად ესე და შესჭამდენო იგინი მკვდართა სხეულსა გაცთას და ავასსებდაო მოკვასი მოყვებისა თჳსისა მკვდარსა სხეულსა შესატყველად, მაგრამ არა ტყუამარტ არს სიტყვაჲ ესე, კინადგან დასაბამითგან სოფლისა ვიდრე აქამომდე არა ყოფილ არს ჩვეულება, არა თუ მსოფლიად **ქართლოსიანთა** ნათესაობასა შორის, არამედ სრულიად **ქსიისა** ერსა შორის, არა რომელიმე და არცა ერთი ნათესაობა იქმოდა ამას, რომელ გაცის გარცისა მჭამელნი ყოფილ იყვნეს; უხვება სარდელისა, გინდა თჳსიერ მუშაკობისა-ცა რაოდენი კმა ეყოფვიან გაცსა, ველთა და ტყეთა შინა და ყოველთა ადგილთა **ვერიისათა** ესე ოდენი იპოვებიან, რომელ უშრომელადცა ძალურც გაცსა ცხოვრებად და გამოზრდა თავისა თჳსისა, მფერინველთა სიმრავლე და ნადირთა ურცხვი არს და ნამუშაკვნი ქვეყანისანი, მიწათა, ვენასთა და სილთა აღმატებთან სხვათა ყოველისა ქვეყანისა ნაყოფთა, ვითარცა სიკეთითა, გერეთცა სიმრავლითა, ცხოვარნი, ზროსანი და სხვანი პირუტყვნი სიმრავლითა აღურაცხელ არიან. **თა** პირველად კმაჲ მიზეზი ესე არს, რომელ საჭიროებაჲ არცა ერთისა თემისა **ქართლოსიანთასა** არა ითხოვდა საჭიროებასა, რაჲიმცა სჭამეს მათ სორცი გაცისა, და ვითარცა ითქვა არცა სრულიად, რომელსამე ერთა შორის

* სხვათა ღ სხვათა ჟამთა შინა იპოვნეს მკვდარნი ეს სახელ დაფლულნი სხვათა ღ სხვათა ადგილთა შინა ივერიისთა, რომლითაცა ჩვეულებანი ძველთა ქართლოსიანთანი უწვებულ არიან ღ არათუ მსოფლიად ძველთა ჟამთა ახალთაცა ამით საუკუნეთა იპოვნეს რაოდენნიმე მყოფობასა შინა ირაკლი მეორისასა კერპო მსახურებისა ჟამსა შინა დაფლულნი მკვდარნი ღ ფულნი პირთა შინა ღებულნი მათნი, ღ რომელნიმე რკინისა საჭურველთაგანნი და შთომილნი განუზრწნელიად იცვებოდეს სალოროსა შინა მეფის ირაკლსასა ცვილისს ღ მოსვლასა შინა ალა მკვამდსან ფაჯრისსა, წარწყმედილ იქმნეს.

ქვიხისათა ქმნილარს ეხე, მეორე მიზეზი, არც ერთი ნათესაობა ქვეყანასა ზედა ჰყოფდეს გლოვასა და ხალძობასა მკვდართა ზედა, ვითარცა ნათესავნი ჭარბუელთანი, რომელ შემდგომად სიკვდილისა მოუვასთა თჳსთასა, თჳნიერ ტირილისა და გოდებისა, ჰბეჭედეს მათრასითა შიშველთა კორცთა თჳსთა, ქალნი დახსდებოდეს ცსკელთა ნაცართა ზედა ნაკვერცხალთა ადრეულსა, შეამკობდეს კაცთა მომკვდართა სამამცროთა სამკაულთა და სარკურველთა, და ქალთა სარკალოხს სამკაულთა, შთაუწუბდეს ზირთა შინა დრახკანთა ოქროსა და ვეცნისასა და ესრეთ მისცემდეს პატრონასა დაფლვას მიწასა შინა; მეორე შემდგომად მგლოვიარენი მკვდართანი მოხწვნიდეს წხელთა მიერ * ზართს, ვითარცა მცირეთა რათმე სადგურთა, მოაკვირდნენ ზარსა მას ძაძითა და ესრეთ შთახსდებოდიან მათ შინა მრავალყამ მგლოვარენი, რომელნიმე წელიწადსა სრულსა, სსვანი ორსა და სამსა წელსა მას შინა იყოფოდიან; და უკეთუ წარვიდოდეს საშეოფით მათით სსვასა რომელსამე სოფელსა ანუ სადგურსა, ზარი, მოკრული ძაძითა ურემთა ზედა შემზადიან, შთახსდიან მათ შინა, და ესრეთ ადგილითი ადგილად მიმოვლიდიან. ესე ვითართა მგლოვარებათა მოქმედი, მოუვასთა ზედა ამას ხანთა მწუნარე და მღმობელი და უოვლისა გულთა შეძრწუნებული სიკვდილისათვის თჳსსა ზედა, ვითარდა იკადრებს კორცსა მათსა შეკმად, გინა მიცემად სსვისად შესაკმელად და ანუ გუნება კაცისა, ვითარ თავს იდებს ამას ყოფად, ჩვენ ყოველთა გვისილავს მკვდარნი კაცნიცა და პირუტყენი ყოველთაგან უსამატელს არს ლეში კაცისა და არცა უბრძანეს ბუნება კაცსა თავსდებად ამას.

ძრავალჯერ გამოცდილებით უწეებულ არს შემთხვეულებად ესე, რომელ ცინესა შინა შეწუვდულთა და მტერთაგან გარე მოცულთა, სიყმილსა შინა მძაფრსა მიუციესთ სიკვდილისათვის თავნი თჳსნი და განსწი-

* ესეოდენ განდიდებულ იყო ქართლოსიანთა შორის გლოვა მკვდართა ზედა, რომელ კინლა სსსოებას წარუკვეთდა კაცთა ღმრავლნი მგლოვარეთაგანნი შევარდებოდეს მასვე სვედრსა სიკვდილისასა მოუთმენელისაგან მწუნარებისა; ამისთვის ოდეს მოიქცა საქართველო მართლ-მადიდებელსა სარწმუნოებასა ზედა ქრისტესსა სსსულიეროსა კრებისაგან იქმნა განჩინება დაუენებად უსაზომოსა მის გლოვისა შიკვალეზულთა ზედა ღმნიად მრავლისა მეცადინეობითა დაუენეს ესე, თუმცა მაგრამ ქრისტეანობასაცა შინა მრავალთა ჟამთა ჰყოფდეს ჩვეულებითა მით გლოვათა მკვდართა ზედა, ღამამოდე თუმცაღა არა სრულად, მაგრამ ზოგნი მათ ჩვეულებათა მათგანნი და შთაბილ არსვე.

რელებსა ამახ შინა მეოფეთა, არა უჭამიესთ არა ოდეს, არცა სორცი
კაცისა და არცა ქვე-წარმაგალთა არაწმინდათა და ესეოდენ მოზიზღარ
არიან შირველ საქართველოს დაარსებითვან, ვიდრე აქამომდე ერთი უკე-
რიელთანი, რომელ სასიღვევლადთაცა არა სათინო არს მათდა არაწმინდანი
ქვეწარმავალნი და თუ სთქვა ევლციან მას და მთის საღისნიცა უმეტეს
ესე გვართა არა წმინდათა უმეტეს მოძულე არიან.

ჩქა საჭირო არს თუ რაჲსა მიზეზისათვის დასწერეს ესე გვარნი
უძველესთათვის **ქართლოსიანთა** თვზ? შირველად ამისთვის, რომელ ვინაგვან
დაუტკეპს შირველი კეთილ-მსახურება და შეუდგეს კერძთა, მეორედ,
ოდეს მოიქცა სრულიად ერთი **ქართლოსიანთა** **ქრისტეს** სარწმუნოებასა
ზედა, მრავალთა მათგანთა კვლად მოქცევისიცა შემდგომად ეგრეთცა
ასსომდათ კერძნი და ძნელად აღუწინდებოდათ დავიწეებ ხვეულებათა,
რომელიცა **ხერხთ-მსახურებისა** უამსა აქვნიდათ მათ; ამისთვ **ქველესი-**
სა ხვენისა მოძღვარნი უმაგებდეს მათ გარდადგულითა წინაშართა მათთა,
და მათსა ეტყოდეს მრავალთა უწესოთა ქცევათა და არაწმინდათა და მკვდარ-
თა ჭმასა კორცთა კაცისათა, რათა ამით დაავიწოან წინაშართა თვზთა
ხერხთ-მსახურებისა საქმენი, თორემ აწცა არიან **ხაკეკასიისა** მათთა შინა
ქართულთა ნათესაობათა მცხოვრებთაგანნი, ესეოდენად სმაგსთ არაწმინ-
დანი ცხოველნი, რომელ არცა ღორთა სჭამენ და ქათამიცა შეურაცხად
და არაწმინდად მიახნით, და იტყვიან. „ვინაჲდგან ქათამნი შეესებან
მწიკვლიერთა რათამე საკენთა იგიცა არსო არაწმინდა და ამისგამო
აღკრძალული არს მათ შორის ჭამად ქათმისა, და რომელთამე ესე გვართა,
რომელნიცა ხვეულებითა მითვე უწინარეს **ქრისტეს** მოხვლისაჲ დაშთო-
მილი არიან მათ შორის. **ქრისტიანი** შემოიტანს ისტორიითა თვზთა შო-
რის თქმულთა ამით ზემო მოხსენებულთა ჭმასა მკვდართასა და ამსცა.
„რომელ * **ხარსნელთა** მმართველთა **ხოდმანელთა** სუთი მკვდარი.“ მა-
შინდელის უამითვან აქამომდე მცხეთელნი და გარემო სოფელთა **მცხე-**
თისათა მცხოვრებნიცა აწცა მოუთხრობენ თვზ შორის ზეშირ ამსკე:
„რომელ ერთი სოფელიო მეორესა სოფელსა ვახსენებდესო მოძვედართა
კაცთა სსეულსა შესაჭმელად.“ მაგრამ ვახსენებ ესე მკვდრისა გულის-სმა

* კარსნი ესე სოფელი არს მცხეთისა, მცხეთას მცვერის მდინარეს გაღმა მუნათ-
გვერდს ზემოთ მცხეთაზედ ახლოს. აქ ვევიც ჩამოვარლება, კარსნის კევეს ეძახიან ზ
იმას მალა ზევით მთანი კარსნი არის, კოღმანი მცხეთას ასწვრივ მალაღს გორაზედ
ახლოს მცხეთისა.

ჭკუით ესრეთ, აქვნდათ ჩვეულება **ჩართლახის**ანთა ყამსა **ჩამახასლი**სთასა, ოდეს წარვიდოდეს **ჩაშქარსა**, მრავალგზის შეხედებოდათ ესე, რომელ მიზეზითა, რომლისაჲე საქმისათა რა ვერა ძალუდვა ერთსა, რომელსაჲე სოფელსა წარსვლას ღაშქარსა სთხოვდა მეზობლის თხისა მეორისა სოფლისა კაცთა ნაცვლად თხსა, რაოდენიცა კაცი სვდებოდათ, წარსრულ იყვნენ იგინი და ესე ვალად დაედებოდა მთხოვნელთა მათ, რათა შემდგომსა ღაშქრობასა იგინი წარსრულ იყვნენ ნაცვლად პირველთა და გარდაესდათ ვალი თხსი და რაოდენიცა კაცნი ბრძოლასა შინა დააკლდებოდათ მათ, ესე იგი პირისპირ მტერთა მიერ მოიკვლოდეს, ეგუოდენი რიცხვი მომკვდრისა დაედებოდათ მათ ვალად, რომელთაცა მაგირად წარსრულ იყვნენ იგინი ბრძოლად მტერთა და შემდგომად სხვასა შემდგომსა ღაშქრობასა, ოდეს გარდაუსდიდეს სამაგიეროდ, მოკვლენი იგი წარვიდოდეს ნაცვლად პირველთა მათ ამა მეორისა სოფლისა კაცნი ეგუოდენი რიცხვით რაოდენიცა მართებდათ და ოდეს სრულ იქმნებოდა ბრძოლანი, მაშინ აღირიცხოდნენ ამათიცა მომკვდარნი და გამოიანგარიშან მათ პირველთა მოკლულთაგან, ამა მეორესა ბრძოლასა შინა მოკლულთა, და რომლისაიცა უმეტესი იქმნებოდა მკვდარი, ერთი სოფელი მეორესა დააკვლებდა და ესე იყო დაკლება ანუ მართება მკვდრისა, რომელ მას ყამითგან დაკვლებულნი მკვდარნი ვიდრე ამა ყამადმდე ჰმართებს წარსნელთა ზოდმანელთი სუთი მკვდარი. ესე ვითარი ჩვეულებაჲ მოთხრობასა შინა გარდა-სხვა-ფერსიტუკვლად, და ითქვას სხეებრ, რათა **ჩრისტეს** **სარწმუნოებასა** ზედა მოქცეულთა ერთა შეიძულან ჩვეულებანი და ზნენი წინა-პართა მათთა **ჩერპთმისა**სურებისანი. ზვალად აღიგორიითაც არს თქმული, რომელ რეცა **ჩართველთა** ნათესაობანი იყვნენ კაცნი მკამელნი ფიცხელისა და ძლიერისა გულაგნებისა მათისათვის, ვითარცა მაგალითითაცა მოგითხრა აქა **სესნია**, გვარეულებითა **ჩხეიძე**, ერთი **ძავდა**განი **საქართველო**სა, რომელიცა იყო ქრისტესით მეთაზვიდმეტეს ასწლოულსა საუკუნესა შინა ღ მოუთხრობს იგი ვანკანგ შანავაჲ ქართლის მეფისა ღ მისა მისისა გიორგი მეფისა ღ მათ ყამისა შემთხვეულებათა, რომელიცა გიორგი მეფისათჳს მოთხრობასა შინა ცხად ჰყოფს. „ოდეს ყვენმან შაჰსულთან უსეინ გიორგი მეფე ჩაიყვანა ისპანს ღ შემდგომად უბოძა გიორგი მეფეს ქართლის სამაგიეროდ ქრმანი ღ იმის ნიბად პირველად გაგზავნა ლეონ ბაკონის შვილი, მშა გიორგი მეფისა,“ ვინაჲღებ მას ყამსა ავღნები, ზულუჭნი ღ სხვანი მის მხრისანი აწუსებდეს ქრმანის ქვეყანასა, ლეონ დასაფარავად მათდა განწყებულ იყო. (სწერს სესნია) „ოდეს ჩაველით ქრმანს მოერთო აშმაგი ბაკონი შვლის ლეონს, ზულუჭთა ხანი მირხო-

სწრაფ ღიძის ჯვართ მოხლომა, ბანდრის ადგილები მოურბევით, ურიცხვი საქონელი და ტყვე მოაქვსთო ორის ათასის კაცით წინდაწინ ორი თავისი სარდალი გამოუკზავნია, თითონ უკან მოდისო. მაშინვე ბაცონის შვილი ლევან წაბრძანდა მცირედის ჯვართა, ექვსსიოდ თათარი ახლდა და ორმოცი ქართველი, გვისწრა ლამეზან და მოვალეგით, სადა ბულუქნი ჩამომხდარ იყვნეს ადგილსა კლდოვანსა და გარე აქლემნი შემოაწვინათ, და თითონ კლდე იყო მაღალი ამაზედ, იღვინეს. რა შემოვალეგით გარე და დაწყვეით რაზმი ღამე იყო, რა შეიტყვეს მისლვა ჩვენი არად გვახსენეს და არც დაიძრინეს, თავად ჯვარის სიმცროსათვის და მერმე მრავალჯერ ამოეწვიცით და გაექცათ ყიზილობაში, რიერაქს ოდენ ჟამს გამოხდა კმა მათ ყარაულთაგან, უხმეს ჩვენ ყარაულთა. „თქვენ საბრალოდ აშენებულნო, ვის მოუცთუნებინართო, თუ კიდევ მამადალიხან მოსულაო სამჯერ ჩვენგან გაქცეული წამოსულაო, ჯარი მისი ამოგვიწვევითაო, ნაქონები გავიყვანაო. იშალაო! კიდევ აგრე იქნება თუ გათენდაო.“ მისცა პასუხი ჩვენმა ყარაულმა გინიბით. „მოვიდა რისხვა ღუთისა თქვენზედაო, მობრძანდა საქართველოს ვალი ლევან, ახლავს ქართველნი ჯარი კაცის-მჭამელნიო.“ შექნეს თურე ურვა ღიდი ბულუქთა, ეს კი არ იცოდნენ ორმოციოდ კაცი ქართველი გვახლდა, თითო ქათმის შექმაც არ შეგვეძლო, მაგრამ ჩვენგან ყარაულმან კარგი ცუელი გამოიყვანა, შეგვექნა ჩვენ აქ სიცილი. გაიმარჯვა მაშინ ზეოსმან, თუმცა ორას კაცადის ზეოსმანც მოუკვდა მაგრამ ჟულუქნი ასე ამოხსვეიტეს. რომ ათასსეთასს კაცს ჟულუქთი მოხსრეს თავი.“ მაშინ ჟულუქნი ამას ზედა იყვნეს დარწმუნებულნი, რომელ ჟართველნი იყვნეს ზარისა გორცისა მჭამელნი, შიშისა ზარმა უმეტეს ზარ ტესილ ზეოს იტინი, და ნაშოკარნი მათნი და თვსნიცა სრულად წარწყმინდეს და ძლევა შემოხილ იქმან და მძლეველ ზეოს და დაშქარი ზეოსისა. ერნი ზეოსისანი, სხარსეთისა და უმეტეს უშორესთა ადგილთა მცხოვრებნი, უსწავლელებნი და განუხათლებლებნი, რომელნიცა არიან მათ შორის, არა იტყუნულ არიან ამას ზედა, რომელ ჟართველთა ნათესავნი არა იყვნენ კაცის მჭამელ, და ვიდრე აქამოდე ჟეროცა ვერს გულის-სმა უფოთვიცით. მწ ამით ჟერ არს რომელ გულისსმა ვეოთ, და განხებას წარმკითხველთასა განუხეოთ, რომელ უკეთე მანდობელთა ამათ ჟამთა ესრეთ ზეოსებდეს რომელნიმე უმეტარნი ნათესაობანი, ძველნი აქამისათვის უფრო ადვილ ხადამე იყო რწმუნებად ესე ვითართა მოხდაპრეობათა.

ზეალად ესეცა წერილ არს, ვითარმედ დაუკვლიდესო, რეცა მსხვერპლად ზერმთა ჟართლოხანსნი ძეთა და ასულთა თვსთა, ესეცა არა არს ჭეშმარიტ, ვინაადაცა უძველესნი ერნი ჟართლოხანსთა არა თუ ძეთა და ასულთა დაუკვლიდეს, არამედ ზირველსა აქმან მსოფლოდ შესაწირავი ძითი იყო ზერმთა მიძართ მფერისველთაგან წმინდათა, გარდა ქათმისა, სიღნი

ფერად ფერადნი ახალნი და ძველნი, თაფლნი ახალნი გარდაუმდნარნი გოლეულთა, გამტკიცულნი პურნი შოთად გამოცესკარნი ფრად წმინდათა-გან ითქვლათ, რომელსაცა სასკელის-დება მისევე წმინდა ღუთად საგონებელისა აქენდა. შოთათ არს წმინდა დიქრთისა სასკელი, სოლო შოთი პურისა მისდაში შეწირულისა: რეცა, იგი არს სასე მელავისა კაცისა, რომელსაცა მოცემისათვის მელავისა ძლიერებისა და სრმლისა მკვეთელობისათვის შესწირვიდეს დიქრთთა (ესე გართ პურთ აწცა აცხოზენ ფრად წმიდისაგან იფქლისა, სპეტაკსა ზე უკეთესსა, რომელსაცა სახელის-ღება აწცა იგივე აქეს ძველი ზე უწოდებენ შოთს). შესწირვიდეს ღვინოსა ახალსაცა და ძველსა, აღუთებდეს სასთელთა დიდ-დიდთა შთამოსხმულთა ცვილთაგან (ესე იგი წმინდა სანთლებს), უკვედეს წმიდათა და ფრად ხურნელთა საკმეკელთა და შეამკობდეს ფერად ფერადითა ევაკილებითა, ძროხათა და საცხორათა არს დაუკვლიდეს პირველ; არამედ შემდგომად. **ძეფეძან** სრულიად **ივეროთამან ძევე** პირველად განუწესნა შემდგომად მრავალთა საუკუნეთა, ვინაჲდგან კეთილი და მოწალე კაცი იყო იგი და უეკრად გლასკანი, რათა შესწირულნი იგი ცხოვარნი და ზროხანი მიეცემოდეს გლასკათა, რათა საკმაო იოეს განძებდა მათი ამით. შვილთა არა თუ დასაკვლელად, არამედ სამხასურებულად გერშთა მისცემდეს ქურუმთა და რომელთაჲმ დროებით მიტკერიდეს მათ სასწავლებულად წიგნთა ხუვლისა და კელოკანებისა მათისა, ასწავებდეს ყრმთა აზნაურებისა სელოკანებსა **ჭურუშნი**; სოლო სამსედროთა გამოცდილებათა და წიეთა მასწავლელნი მსედრობითისა საქმისანი (აკამომეკმა არს მოთხრობაში ამა ზემო მოსხენებულთანი, სოლო შემდგომს შინა მოთხრობასავე ამა წიგნისსა თქსსა ადგილსა უფრორე წვლილიად მოსხენებულ იქმნეს ჩვეულებანი ზე წესნი სარწმუნოებისა ძველთა ქართლოსიანთა ესე იგი სრულიად ივერიელთანი).

ქოლო განვლო ამას შინა საუკუნეძან მრავალძან და შემთსვეულეზათა მრავალთა, ესე იგი შემოსვლამან * **ქაზართა**, **წხურასტანელთა**, **სპარსთა**, **ჭიდთა**, **ძეკვპტელთა**, **სკვითთა** და სხვათა და სხვათა ნათესავთა; მაგრამ ვერცა ერთმან მათგანძან ვერა ძალიდევს, რათამცა ესრეთ ძმლე ექმნენ საქართველოას (ესე იგი სრულიად ივერიას), რათამცა მკვიდრად და მრავალეჲმ დაიმონნეს ივინი; ვინაჲდგან სრულიად ყოველი ადგილი

* მამასხლისთი ჟამსა შინა რომელნი ზე ვინ ნათესაობანი შემოვიდეს ივერიას შინა ზე რომელსა ჟამსა მათთვის რაჲცა ეპოვენ საზოგადოთა ისტორიათა შინა სხვათა ზე სხვათაგან გამოგვირბენ ზე აღიწერების შემდგომთა ამით შინა ფურცელთა.

ბის). „ესე ვითარითა სხითა სწერდენ ძველისა ფინიკიის სკინის მოქმედნი: ღორეთეა, ქილონ, ბილოსკოა, იულიო, ქირშიოს, სტეფან-ბიზინცელი, კვტაკურციოს, ამიან მარკელიოს ღ სხვანი ყოველნი ესე მწერალნი აღსაბოგენ სიყვავთა დიოდორისათა, რომელმანცა იწყო ისტორია თვისი ნინიადამ, რომელსაცა ჰკონებდა დამაფუძნებელად ბაბილოვანისა.“ (კვალად შემდგომთა სკინთა შინა ბაალისთვს მოთხრობისას იტყვის). „თანხმოებითა ძველთა აღმოსავლურთა ძველთათა დავსლებთ, რომელ ბაალ არა იყო ნებროთ; არამედ იყო იგი მამა ძლევა შემოსილისა ნინისა ღ დამაფუძნებელი ბაბილოვანისა“ კულად წიგნსავე მასშინა მოხსენებულ არს. „იტყვან ბაალს რომელნიმე სკურნად ღ რომელნიმე ნებროთად; ხოლო რომელნიცა უწოდებენ მას ღ ჰკონიეს ესრეთ იგინი არიან ესე ვითარნი, რომელ შორის მეფობისა ბაალისა ღ სემირამიდასსა ჰკონებენ ათასსა წელს განვლილად ღ სხვანი ათასს რვაასსა“

(კვალად ბუნებითს მას შინა ისტორიასა ასურსაგანისასა წერილარს): „უძვრფასესსა მას შინა ავიცენნასსა (სწერს ავტორი) შესაძლებელ არს ვაოგოთ ჩვენ მრავალნი შესწავებანი; ხოლო ჩემთვს ესე არს საკმაო, რომელ ბაბილოვანი იყო უწინარეს ბაალისა, გარნა ამისთვს უწოდებენ ბაალს აღმაშენებელად, რომელ შემოავლო მან ბაბილოვანსა ახალი ზღუდეა, მდინარეთა მიერ ქაღდეურთა აღმოსთხარა მან რუნი, რომელნიცა რწვევიდენ უხვად ფრიად ვრცელთა ველთა, განაშრო მრავალნი ქაობანი, რომელნიცა მოუტებდენ ერთა სასიკვდილეთა სხეულეებათა, უბრძანა გათხრა ერთისა დიდისა არხისა, რომელმანცა შეაერთა საგალი გზა წყლისა შორის ევეფრატისა ღ ტიგრისისა ურთიერთისადმი. არხი ესე არს დიდებულ, იწოდების იგი ნაღმარხად (ესე იგი მეფის მდინარედ, შემდგომად იულიოს ღ ტროიანელთა შერაცხეს განანტება მისი დიდებად თვსად). ჰკონებდენ, ვითარმედ ბაალ, ოდეს იგი სრულჰყო განშენებაა საკლამწიფოაჲს თვისსა, იწყებს განერცვლებასაცა მისსა დაპურობითა მოსამზღვრეთა-თვსთა ქვეყანათათა; გარნა მოქმედება ამისი არა თანხმა იქმნა კეთილთა თანა ზნეთა მისთა. კლამწიფე მოღვაწე კეთილდღეობისათვს ქვეშემვრდომთა თვსთა არა იქმნების უსამართლო ღ მძვნვარე, არცა მოსურნე მიხვეჭად სხვათა საკუთართა მითთა მამულთა, გინა საცხოვრებელთა.“ ჩუბროთ მკუდარ იყო **ჲაბილოვანსსა** შინა, რომელ არს სენარნი და ადეშენა გოდოლი ჩუბროთისა მუნეკ და ოდესს შვირია ენანი განგებულებითა ხადმროთათა, მამინ ეწოდა **ჲალაქსა** **ჲაბილოვანსსა** **ჲაბილოვანი**, ვინაჲდგან **ჲაბელ** ანუ **ჲაკველ** ეწოდების **ჲბრაჲულად** შერევენსა (აზრისამებრ ებრაელთასა ბაბილოვანი ეწოდების შერევისსა ძლით ენათა, ვითარცა მოუთხრობს იოასაძე ძლოვიოს მოთხრობასა შინა ებრაელთასა ნებროთის-თვს მუნ იხილე). **ჲოლო** **ჲალდეველთა** ძველნი ისტორიკოსნი სწერენ, რომელ **ჲაალის** ძლით ეწოდოა **ჲალაქსა** მას **ჲაბილოვანი**, ვინაჲდგა თვო მან დასდგაო ხასკელი. **ჲაბობელ**, რომელიცა ნიშნავს **ჲარსა** **ჲაალისსა** (იხილე ბუნებითსა ისტორიასა შინა ასურსაგანისასა მოთხრობა ბაალისთვს).

ჩინევი აღაშენა **ჲაალმანეკ** და ძინა თვსინა დასდვა ხასკელი,

ჩინმან იგი სრულყო და შემდგომადგა მისხა სემირამიდამან უმეტეს გაამშვენებინა იგი და უფროს ჭაბილოვანი განავრცო და შეამკვნა ყოველნი შენებულებანი მისნი. **ყ**აალ დაეფლა თვსსავე მან **ყ**აალაქსა შინა **ყ**აბილოვანს. ბუნებითისა ასურასტანის ისტორიით ცხოვრებისგან ბაალის გამოიწერების ესე შემდგომნი უწებანი * . „ჩინმან შეუმზადა მამას თვსსა საფლავი ღიებულსა მას გოდოლსა შინა, რომელიცა იყო ობსერვატორია (ესე იგი) სავარსკვლავით მრიცხველო გოდოლი, ღიდი, ვრცელი ზე საკრველისა სიმაღლისა მქონებული ზე ქელოგნებითა ფრიადითა ქმნილი ზე განსვენებული, რომელიცა ქვეყანისა პირსა ზედ ღირს სასსოვარი, შენებულება ესე ირიცხებოდა საკრველად. შეცთომითა კაცობრივისა გულისხმის ყოფისათა განუწყესა ჩინმან საღმრთოთა თაყვანისცემა ზე ესე ვითარითა სახითა ღმერთად უწოდა დაფლულს მას მამას თვსსა “ **ღ**ა ესე ვითარისა სა-

* კუალად სწერს ავტორი ბუნებითსა ისტორიასა შინა ასურასტანისსა. „მეცნიერებანი ბაალისნი ვარსკვლავით მრიცხველობასა შინა მოგვეცემენ ჩვენ შესაწყნარებელსა მიზეზსა ქრეშმარტებისათვს მისთა ძილოსოფოსებრთა ქცევათა ესე ვითართადმი აღმატებულითა გონიერებითა ერთა მიმართ, რომელნიცა ასწავებდეს მას სარგებელობასა მცხოვრებთა თვს ქვეყანისათა, ზე ესე ვითართა კაცთა თანა მასლობელ იყო იგი, რომელთაცა ექმნათ მრავალნი ღირს ჩინებულნი საქმენი. კელმწიფე ესე მოსურნე მომავალთა შემდგომად მისსა მემკვდრეთადმი კეთილდღეობისა, არა კმაყოფილ იქმნა მსოლოდ მით; არამედ უბრძანა ერთა თვსთა, რათა აქვენსთ ქალღეიასა შინა ყოველითურთ შესაბამი წრაონლოლია (ესე იგი წლის-სათვალავი), განიზრახა რათამცა ყოველნი ქმნილნი მის მიერ ვარსკვლავითა მომჯინარეობანი იყვნენმცა დანაკვეთებულ ქვათა ზედა, ესე ძეგლი ვარსკვლავით მრიცხველობისა იყო შემდგომად ორი ათასთა წელთა დამტკიცებულ კალისტენის მიერ. შესაძლო არს, რომელ ჟამსა ბაალისსა, ოღეს იგი ამშვენებულა ყოველითურთ ბაბილოვანსა, მაშინ კალენდარი ასურეთისა არა ყოფილ იყოს გაუმართავ მით რამეთუ მაშინ იგინი ჰკონებდეს, ვითარმედ წელიწადეულ მოქცევას მზისა იყონამდელ სამას სამოცი დღე; შეცთომისა ამისგამო შეიმთხვეწოდა ესე ვარსკვლავანი იგი მრავალნი, რომელნიცა აღმნიშვნელ იყვნეს ზამთრისა, შემდგომად ორმოციასა წლისა ინილიებოდენ მომასწავებელად ზაფხულისა, ზე შეცთომასა ესე სამოქალაქოსა წესსა შინა წელწლისსა ჰყოფდა დიდსა შეცვალებასა. ბაალმან დაუედა წესი ქალღეურსა წლისა სათვალავსა, რომელ მოქცევსა თვითოეულისა საწელიწდოსა მზისსა აქენდეს დღენი სამას სამოციდა ექვსნი ზე ამან უკვე მოვალეობისა ჩვენებამან ერთა მიმართ თვსთა, დანერგეს გულთა შინა ერთსა, რომელ არს ბაალ შემოქმედი ვარსკვლავით მრიცხველობისა. საბიზმა ანუ თაყვანისცემა მზისა იყო მათ შორის (ესე იგი ქალღეველთა შორის) უპირველესი სარწმუნოება, ამის გამო ბრძენნი ბაბილოვნელთანი დაარწმუნებდენ ერთა, რომელ გმირმან მან, რომელსაცა მოაკლდენ იგინი (ესე იგი ბელომან), განიხადა სამოსელი სეკულის თვსისა ზე რეცა შეერთდა ცეცხლსა თანა, რომელიცა განაცხოველებს ყოველსა ბუნებასა, ამისგამო თაყვანისცემასა ღმერთებრივსა აძლევდეს ბაალს.

სითა იქმნა გოდოლი იგი **ჩაძაღ** **ყააღისა** და მრავალნი ქურუმნი და მემსსეურბდენი ჰქეეს **ტაძანსა** მას და მეფენი შემდგომნი **ყააღისნი** ამდიდრებდეს ფრთად **ჩაძანსა** მას. **სწერს** **ყუნესითისა** **ისტორიასა** შინა **ჩუნერასტანელთასა** მოძმოსრობელი: „სემირამიძამან აღმართნა მას შინა სანნი ძეგლნი, ჩამოსხმულნი წმილისგან ოქროასა, ერთი იუპიტერისა მოსიარულისა კაცისა სხედ, რომელიცა იყო სიმაღლითა ძუცი, ესე იგი აღლი ორმოცი. ქვემარე სანისა ამის იუპიტერისა იყო რეა მგდომარედ, ქმნილი ეცლს ზედა ორ ლომ შემხულსა, რომელიცა იყო ოქროსივე და ქვეშე მისსა ორნი გველნი ვეცხლისანი. ზოლო არა შორად მისსა წარმოადგენილ იყო იუნონა, მპყრობელი ერთისა კელითა იქედნისა და მორისა კელითა სკიპტრისა, მოაჭვილითა ძვრფასთა ქვათაგან, ესე სანნივე ღმერთნი მათნი სჭერედენ სთამოენისა სანითა სტოლსა ოქროასაგან ქმნულსა, რომელსცა აქენდა სივრცეა ათხუთმეცი ძუცი და სიმაღლეა ორმოცი და მას ზედა ეკმეოდენ საშველნი უსუნნელსნი თვთოეულსა წელსა ასი ათასისა ცლანცისა და ისტორიკოსნი დამტკცებდენ, რეცა იყო სტოლი ორითას ოთხას ორმოცდა ათი კვცალი * იუნონა რეას ორმოცდა ათი და სხვანი ღმერთნი რეათას ზუთასნი. აღწერილება გოდოლის ამის მოღებულ არს ოთხთა ძველთა მწერალთაგან, ესე იგი ღერადოცისა, დიოდორისა, სტრაბონისა და ირინეოსისგან. სიმაღლეა მისი, რომელთამე მეც და სხვათა ნაკლულევანად სთქვეს, თუმცა იყო სიმაღლეა მისი ერთი სტადიონი; მაგრამ იერონიმ, დამტკიცებული პირად პირადთა მმოწმებულთა ზედა, იცვოდა სიმაღლესა მისსა ვიდრე სტადიონთა რვათა და უმეტესსცა, რომელიცა არა ძალ-იღების შეწყნარებად. ცაძარი ესე ბაალისა იყო ოთხეუთხე, აღშენებული აგურთაგან გაფისულთა, თვთოეულსა მხარესა მისსა აქენდა სიგრძე ორ-ორი სტადიონი, საშულსა მისსა იყო დიდ-შენებულება ერთი ამაღლებული, რომელსცა სტრაბონ უწოდს ძეგლად. დიდ-შენებულება ესე იყო შემდგმულ რვათა ბურჯთაგან, რომელნიცა იფენეს შემდგმულ ურთიერთსა ზედა და ქონდა მას სიმაღლე ერთი ** სტადიონი, გარეგნით შესავალი იყო ასწვრივ მწვერვალისა მისისა და აღმსვლელი მას ზედა კაცი შემოუვლიდა სიმაღლეს მას რვა გზის

* თვთოეულ კვცალი არს ასოცი ძუნცი ანუ ჩვენებული ნახევარი ჩარქი თითო ეგეოდენივე. აქა იჭენულება შემოვალს ამა კერპთა, ესრეთ მიძმეთა, ესრეთ დღითა და მაღლთა და ესეოდენ ძვირფასთა; არამედ ესე ნუ რავის სავეირველად უჩნს. ვინადაცან მწერალნი ოდესმე ვითინიმე წარმოადგენენ ესევეთართა ნივთთათჳს აღმატებულთა, რეცა სამქებროდ სიყვავათ, თუმცა ესე ხსენებულნი სტატუნი, ვითარცა აღიწერეს ნამდიდრ იფენეს იგინი მოთხრობისა მებრ ეგე ვითარნი, ძვირფასნი და ხელოვანებითა ფრადითა განშენებულნი; არამედ აქენდეს მათ თჳსნი შესაბანი ზომიერებანი.

** სტადიონსა მოძმოსრობელი ისტორიისა ბაალის გოდოლის აღრიცხავს სამას ოცდა ოთხს ძუცად (ესე იგი სამას ოცდა ოთხს ადლად). სწერს ვითარმედ გოდოლი ბაალისთო უმაღლეს იყოვო ას ზუთითა ძუცითა რომისა დიდისა მოციქულთა ეპკლესიისა და ას ოცდა ცხრისა ძუცითა უმაღლეს გოდოლის სტრაზბურლისა.

ხსამითვის ხოფლის ყერძელთა აღრიცხვით 3081, ძამუღლითა უღლიანის წელთა აღრიცხვით 2286, ჭართუფსა ქრახიკონსა მექეკისა მოქტეკისასა წელსა 517. ზოლო იმეფა წელნი 62, მშვიდაბასა შინა, შენებათა და განმდიდრებათა ქვეყანისა თვისისასა თვისითა სიბრძნის-მოყვარებითა და დღეთა შინა თვისთა არა ვისდა მიმართ ჰქონიეს ბრძოლასანი და არცა ვისგანმე მოკლულანს იგი, და შესაძლებელ არს ესე თუ სხდამე სიტყუამა ზოლსსა სოარანელისა ჭეშმარიტი არს, რომელ შაოხმან მოკლა მეფე ყაბილოვანისა, უმკვლად იქმნების იგი ნებროთ და არა ყაალ: ვინამდგან ქართლის ცხოვრებასაცა შინა ჴასტანგ მეფისასა და ჴასუ-შტისასა წერილ არს რომელ შაოხის მიერ მოიკლა ჩუბროთ.

სწერს ბუნებითა შინა ისტორიასა ბაალის ცხოვრებასა მწერალი ასურასცანელთა მოთხრობისა. „თუმცა ვსცანთ რომელ ჰყუა ბაალსა მრავალნი შუღნი; მაგრამ ჩვენ სახელით მხოლოდ ერთსა ვიცნობთ მეშვიდრესა მისსა ნინს.

ბოტაქოაჲ ჩინსტაჲს ძინჲ ყლჲსინჲ ჭიქინჲ სუქიქჲჩინჲს.

* ჩინ ძეა ყაალისა იყო ძლიერი და კნინდა მეფობასა შინა თვისსა მანადის ძლეუა შეძოსილი; ხოლო აღვიდა ტასტას წედა მეფე-

რომელნიმე აღმოსავლეთისა მწერალი ჰგონებენ სამს მიღზედ ბადალით დასავლეთისა კერძო, ადგილსა მას, რომელიცა იწოდების კარუფად, გოდლად ნებროთისა ნაქცევთა მათ იტყვიან. გარნა აქა საძიებელ არს გოდოლი ბაალისი: გერმანიელმან ლოკტურმან რაილოძე მოგზურებასა თვისსა განჩნრეკად კერძოთა მათ, იხილა ოცს მიღზედ შორს ბადალიდამ სამხრეთსა ზ დასავალს შორის ნაქცევნი, რომლისცა სიქესა აქეს ნახევარ მილი, რომელიცა საგონებელ არს ბაალისა გოდლად ზ ქალაქიცა ბაბილოვანისა მუნ ყოფილა; ხოლო გოდოლსა მას ბაალისსას, რომელსა ადგილსა იყო ძველი ბაბილოვანი ზ რომელიცა ადგილი ძველისა ბაბილოვანისა ნალოგვედ აღინიშენის უქცევლად ბაალისცა ცაძარი ნაქცევთა მათ შინა ჯერარს ყოფად. ხოლო დიოდორ ზ ლერაოც, რომელსცა შინა აღნიშენენ ცაძარს ბაალისსა იგი სრულიად არა არს წინასწენებულსა გერმანიელს ლოკტურის რაფოლდისა პოვნილსა ადგილსა შინა.

* სწერს ბუნებითა ისტორიასა შინა ავტორი ესრეთ ასურასცანელთა მეფეთა მოთხრობისასა. „აქა იწუებს ბნელი წყვილიანი განათლებასა, დამყარველნი ისტორიასა შთამავლობითსა ასურასცანელთასა, იჭვნიეულბენ, რომელ ნინ-ბალ, რომელიცა არს ნინ, რეცა არა ყოფილიყო ძეა ბაალისა, მაგრამ არა ვინ უკუს ჰოქვამს ამას, რომელ კლომწიფეა ესე არა ყოფილ იყო ზ არა შესრულ იყო ძლეუა შემოსილითა თვისითა საქურველითა ინდოეთსა შინა ზ არა ჰყოლოდეს მას ცოლოდ სემირამიდა.

ბისას, შემდგომად მამის თვისის, წელს დასაბამითგან სოფლისა ჟერქ-
ლისა აღრიცხვითა 3143; ხოლო უფლისის წელთა აღრიცხვით 2348.
ჴართულსა ჴრონიკოსსა მეშვიდის მოქცევისასა 47. წყო ამან დაშქრო-
ბად და მრავალნი ქვეყანანი დაიპყრნა.

ლიოლორ სიცილიელი დასწერს, რომელ შეიკრიბა მან მხედრობანი * შვასს
ათასნი ქვევითნი, ორასი ათასნი ცხენოსანნი (წიგნი ლიოლორ სიცილიელსა ცომი
პირველი, წიგნი მეორე, ფურცელი 169 ისტორიული ბიბლიოცეკა.

რეორელ არს ასტორიათა შინა ჩინის თვს. „ვითარმედ ქვეყანისა
მესამედი ნაწილი დაიპყრა მან სელმწიფეებსაო ქვეშე თვისსა.“ მრ-
ვალთა სსვათა და სსვათა ნათესავთა, იტყვიან შიადლორ სიცილიელი, რომ-
ელთამე ჩინოსის მიერ სრულიად გელისა ქვეშე თვისსა დამორჩილებასა
უმაღ და სსვათა სავარკველისა დადებასა, რომელთა შორისცა იტყვიან **
ჴადუზინათაცა სავარკველისა დადებასა. იხილე ისტორიული ბიბლიოცეკა ლიო-
ლორ სიცილიელისა. ცომი 1. წიგნი 2. ფურცელი 165.

ოკანასკნელ სემირამიდა იქმნა მემკვიდრე ტასტისა ქრმისა თვისისა,
ვინადაცან დაშთა ჩინს შემდგომად სიეუდილისა თვისისა ყრმადა სემი-
რამიდას მიერ შობილი ძერიედისა წლისა ჩინისა. პლუტარხ მოუთხრობს ნი-
ნისათვს, რომელ სემირამიდა ცოლმან მისმან სთხოვა ნინს კელმწიფეებადა, რათა სუთს
დღეს იყოს იგი სრულისა კელმწიფებრივისა ძალისა ზ ბრძანებისა მექონ; ხოლო
ნინმან ეგეოლენ ლამზრამლმან სიყვარულითა მისითა მისსეე აღუსრულა თხოვილი მისი
ღ მიიღორა კელმწიფეება სრულისა ნებისა შეიპყრა ქმარი თვისი ზ პურობილ ჰყო
ღ ანუ მოკვდა იგი საყურობილესა შინა ზ ანუ იღუმაღ მოაკვირნა სემირამიდამან (იხი-
ლე მსოფლიო ისტორია ძველი ცომი 2. წიგნი 1. ფურც 21); მაგრამ არა ყოველნი
ისტორიკოსნი ლამცეციებენ ამას, ვინადაცან ნინს ზომისკან უმეტეს უუვარდა სემი-
რამიდა ზ სემირამიდას ეგრე სხედვე უუვარდა ნინ.

* ლიოლორ სიცილიელ რომ დასწერს ვიდრე ერთ მილიონადღე ნინ ასურასტანის
მეფისი მხედრობისა ყოლასა, უკეთუ მამა ნინისა ბააღ ზ ანუ ნინ იქმნებოდა ნებროთ,
ვითარსესაძლეებელ იყო ნებროთისა ეამსა ესეოლენისა ერისა ყოფა ქვეყანასა ზედა,
რომელ ერისკან ასურასტანისა გამოსრულ იყო ერთი მილიონი ლაშქარი, ვინადაცან
ნებროთ იყო ნოეს შვილისა ქამის ძისა სუსისა მე ზ სამმან კაცმან ესრეთსა მცირესა
ეამსა შინა ვითარ განამრავლეს შთამომავლობადა თვისი, რომელ ესეოლენნი რიცხვნი
შეიქმნეს, რომ მხოლოდ ბაბილოვანიდამ ერთ მილიონი ჯარი გამოვიდა?

** კადუზიანნი წამსლარი ლექსი არის ქართლოსიანნი არიან.

ზოდესობაჲ ზეოდესის სეხობაჲთჲს.

* სემირამიდაშან მიიღო ტასტი ქრმისა თჳსისა და გაკელმწიფდა წელს დასაბამითჳნ სოფელისა ჳემოდესისა აღრიცხვითა 3193, 1უელია-

*(სხოლოო) სემირამიდასთჳს მოუთხრობენ პირველითჳნ ცხოვრებას მისსა უმეტეს სტინის მოქმედნი უწოდენ მას ასულად სირინოზთა ღ ღერცეცთა (ამთ აღარებენ ბერძენნი ღმერთებად). სემირამიდა დაჯვებულ იყო ჟამსა შობისა თჳსისსა ერთსა უდაბურსა ადგილსა ღ აღზრდილ იყო ცრედთაგან; რომელნიცა მოუტანდენ მირებსა რასმე ჳურჭელსა შინა შთასმუღოსა სძესა, აღსწბიდენ მას პირით თჳსით ღ აწმიდენ სძესა მას ესრეთ ღ თჳსითა ფრთითა ჳელა აგრილობდეს მას. მოუთხრობენ მისთჳს ტერადოც, იუსტინე, ვალერიანე, მაქსიმიანე, სტრაზონ ღ დიოდორ: სემირამიდამ, რეცა საკვირველისა ამა შემთხვეულებისაგამო მიიღო ტასტი ასურეთისა ღ უკეთუცა არა ჳყოლოდა ღედად სირინოზი არამცა აღზრდილ იყო ცრედთაგან, რომელთაცა მიიღო სახელიცა ვინადგან სემირამიდა ნიშნავს ასურულად ცრელსა. 'მაშა სადამე სახელი მისი იწარმოვების, რეცა სასწაულებრივისა ამის შემთხვეულებისაგან. საგონებელი ესე ქალი ასულად სირინოზთა აზრდილ იყო მწვემსთა შორის ღ ჟამსავე სიმცრომსა თჳსისსა იყოფოდა სრულიადსა განსაცვფრებელსა შინა მშვენიერებასა, სრულიად აღმოსავლეთსა შინა არა იპოებოდა მსგავსი მისი; მაგრამ ვინ უკვე ჳევა მზრუნველ განცხადებისათვის მშვენიერებისა მისისა ღ ანუ მგრძნობელ ამისსა, რომელ თვთცა ვერა განმსიღველ ექმნებოდა ესე ვითარისა ნიჭოვანებულებისა თჳსისა, მხოლოდ ოდენ ერთი ბდნიერებითი შემთხვეულება მიზეზ ექმნა მას უეტრად მოყვანებად ცალაფარსა შინა ასურასტანისა, ღიღებულთა შორის უპირველესისა ღუბერნატორისსა (ესე იგი ქალაქთ მთავრისსა), რომელმანცა იხილარა შვენიერება ქალისა მის მყის აღეცყინა გამოუთქმელისა სიყვარულისა ცეცხლითა ღ ვერა რაათა სხვითა შემძლებელ იქმნა დატკობად საწადელისა თჳსისა, ვიდრემდის არა შეეუღლა იგი სემირამიდას სჯულიერისა ქორწინებითა, კეთილ-გონიერებით მოქცევამან სემირამიდას მიაჩნჭა მყოფლუ უპირველესი ღიღებულთა შორის ნინ ასურასტანისა მეფისათა მენონეს, რომელსა უშენა ორნი პენი იპატეს ღ იდასჳ ღ ცხოვრება ქმარსა თჳსსა თანა ფრიაღისა კმა-ყოფილებითა, მუნ ღროდმე ვიდრემდის მიიყვანებდა სევა მისი ცოლად ნინისა ღიღისა მის მეფის ასურასტანელთასა ღ შემდგომად ქრმისა თჳსისა იქმნა ხელმწიფედ ყოვლითურთ სახელოვანად ღ ღირს სახსოვართა მეფეთა შორის აღსარიცხველად (თუმცაღა ცრედთა მიერ აღზრდა მისი არს ჳლაპარასიჯვეაობა, მაგრამ ხელმწიფებისა მისისა ღიღებულნი ღ ღირს სახსოვარნი საქმენი არიან მართალ ღ რამეთუ მწვემსთა შორის აღზრდილმან ღ ვაჭრობითა მაკელისათა მცხოვრებმან უკანასკნელ საკვირველისა მით ბდნიერებითა მოიგო ესეოდენი ღიღებმა.

(ბუნებითი ისტორია ასურასტანისა ნინისა მოთხრობასა შინა საცნაურ ჳყოფს ესრეთ სხვათა ღ სხვათა ისტორიკოსთაგან დამტკიცებით), ვითარმედ სემირამიდა იყო

ოხისა აღრიცხვით 2398. **ქ**ართულსა ქრონიკონსა მეშვიდისა მოქცევისასა 97-სა, გმირმან ამან დედოფალმან და სასკლოვანმან მრავალთა უძლიერესთა მეფეთა სყდა, მიიღოთა კედმოქცევაჲა **ყ**აბილოვანისა, **ჩ**ინევისა და სრულაიდ ყოვლისა **ქ**სურასტანისა, დაიპურა მან **ჟ**ითიაზია, **ჟ**გზტე და სრულ

პირველ მენონესის ცოლი, მენონეს რომელიცა ნინისა მიერ ქმნილ იყო ღუბერნატორად ყოვლისა ასურეთისა დიდებული იყო იგი შორის ჩინებულითა მეფისათა და ოდეს განილაშქრა ნინმან ბასტრიას ზედა მენონესს, ვინაჲდგან არა ძალედვა განშორებაჲ თვსგან სემირამიდასი წარიყვანა თანა და შთაცვა მას სამოსელი მხედრისა და მოიყვანა ეგრეთ ბანაკსა ასურეთისა და შემდგომად ბრძოლისა შევიდნენ რა ბასტრიანელნი ქალაქსა თვსსა და განამარეს დიდისა სიმტკიცითა; თუშცალა სუროდა ნინს გარემოქცევაჲ უსასო ქმნილსა აღებად მის ქალაქისა; მაგრამ სემირამიდამან, გამსტრობმან ქალაქისა მის. მოსილმან სამამაცოთა აბჯრითა განიხილვა ყოველნი სიმაგრენი მისნი და შეამცნივა ერთსა ადგილსა ზღუდისასა მასლობელ კლიტისა და მუნითგან დაიპურა ქალაქი იგი და ცინე შექვენითა რომელთამე მხედართათა, რომელმანცა მოუგო სრულ ძლევა შემოსილებათა ნინს. სცნა რა ნინმან ესე ვითარი დიდი სამსახური ამა გმირაჲსა დედაკაცი სავან, უბრძანა მოყვანება მისი თვსთანა, დაასაბოძერა უზომოდ, მაგრამ ვნებულ იქმნა სიყვარულითა მისითა ესრეთ, რომელ ვერღარა ძალედვა გამოხსნაჲ თავისა თვსისა ბორკილისგან სიყვარულსა მისისა. თუშცა სცნა მენონესს უბადრუკი უშკაცროებაჲ თვსი, მაგრამ არღარა ძალედვა მას გარემოქცევაჲ მის ზედა მოსრულსა მის უბედურებისა. სემირამიდას სურდა მიღებაჲ ცახტისა; ზოლო მეფესა ჟამსა მოსუცებულებისა თვსისასა დაცუბოდა. მათ არა დაიყოფნეს ურთიერთისადმი გამოცხადებად საწყალებითა თვსითა. ნინმან პირველდ ყოვლისა თავაზიანისა თხოვითა გამოუცხადა ქმარსა სემირამიდასსა, რათა კეთილინა ნებითა თვსითა მისცეს მას ცოლი თვსი, რომლისა ნაცვლად აღუთქვა ნინმან მენონესს მიცემად ქვეშარიტისა ასულისა თვსისა სოსანასი. ესე მენონესს ფრიად ქნაიდ აღუჩნდა და არა ინება თანახმობაჲ ამისი. ამას ზედა განრიხსნა მეფე და დაუღვა წინასაქმეჲ ესე მენონესს, ანუ მისცეს მას ცოლი თვსი და ანუ აღმოეხადოს ორნივე თვალნი მისნი. სცნარა სასტკეებაჲ ესე ვითარი მენონესმან ვერღარა თავსაიღვა მოთმინებაჲ ამისი და მოიშთო თვით თავი თვსი. მაშინ მეფემან ნინოს მოიყვანა სემირამიდა ფრიადისა ტრფიალებითა და იქორწინა მასთანა და შემდგომად გარდაცვალებისა ნინისა მიიღო ცახტი ქრმისა თვსისა სემირამიდამან, პირველად იგლოვა ქმარი თვსი და შემდგომად დუქმნა მას ესე ვითარი საფლავი, რომელ მშვენიერებითა და სიმდიდრითა დიდ-შენებულებითა და კლოვანებითა ესეოდენ განშვენებულ იყო, რომელ საფლავი ნინისა აღირიცხვოდა საკვირველებათა შორის: სიმაღლეჲ მისი, ვითარცა დასწერს დიოდორ მოწმობისამებრ კისისა, რომელ სიმაღლეჲ შენებულებისა მის ცაძრისა მის საფლავისა იყოვო ცხრაჲ სტადიონი; ზოლო სიგრცეჲ ათი, რომელიცა ფრიად შორით იხილვებოდა ზოლო შემობილება საფლავისა მისისა ოქროჲთა წმინდითა და თვალთა მიერ პაციოსანთა და კლოვანებათა მიერ უმეტეს საკვრველ იყო.

ღად ღზის ინდოეთურთ და ეგრეთვე სომხითი. ღმანვე შეიყვანა ხა-
ფარეკლს თვისსა ქვეშე მშვიდობითისა ხასითა ერთი ჯგერეილთა, წყა-
ლობითა და აღთქმითა მრავლითა და წინა-მძღვანელობითა ჯგერეილთათა
შეიდა იგი მათათა ღაკასიისათა განსხსრეკელად აღგილთა მათ და მი-
იწარა ადგილსა ღალისტინად ხასეღ-დებულსა, მერ იხილა მათა სანინე-
ლი, აღსრული ერთისგან კლდისა, რომელსაცა აქენდა სიმაღლეა ათუჯ-
მეტი სტადიონი ანუ სუთი ათას სუთას რუაჲ ჭუტი. ბრძანს სემირა-
მიდამან მიდგამდ ღდელსა მასსედა კიბენი და მიმსკვალვად ზალონი და
ქმნად აღხვალნი. **ღ**ა ესრეთითა ხასითა აღღსაენს მას ზედა გელვანსნი
განნი, და გამთაგვეთინა ხასეჲ თვისი მას ზედა, გარემოცული დარა-
ჯათაგანს.

მრავალნი არიან სემირამიდასთვის მოთხრობანი ღ არა ყოველნი მოვიხსენებ წიგნ-
სა ამს შინა; არამედ იგინი რომელნიცა თვს საყოფელ არიან მოთხრობას ივერიის-
სა მოუთხრობენ სტიქის მოქმედნი სათიკროსა სახიობოს შინა სემირამიდასთვის,
ვითარმედ ჰქვეს მას სამნი წარჩინებულთაგანნი, რომელნიცა უწინარესვე განმეფებისა
მისისა მეფესა ნინსა ქმარსა მისსა თანა მოსრული-იყვენეს ივერიით, რათამცა მსახურესს
მეფესა ღ ვინაღან იყვენეს იგინი თავისუფლებითა თვსითა მოსრულნი ღ ნათესაობითა
ქართლოსიანნი, ჭბუენი გულოვანნი, ხასითა ჰაეროვანნი ღ ახოვანნი მენი ივერიელთა
მამასწლისისა ღ სამნივე ესე იყვენეს ძმანი ურთიერთისა, ესენი მიღებულ იყვენეს პატი-
ვის-ცემითა ფრიალთა ნინის მიერ. ეწოდებოდა პირველსა მათგანსა ზოპირ (ანუ ზეფიროს),
მეორესა არტაბან ღ მესამესა ასაროს. ოდეს იგი იწყო სემირამიდამან ღონისა ძიება
აღსვლად ცანცსა ქრმისა თვისისასა ღ მოკუეუებითა ქმარსა თვისსა ნებაჲ სრულისა
მბრძანებულობისა გამოართვა, აჲმსა მას განწესებისამებრ სემირამიდასა მოართმიდეს
ძღვენსა ფრიად ძვრფასსა ღიდ-შემძლენი იგი სამეფოსა მათისანი. მაშინ ჰკითხა სემი-
რამიდამან სამთა ამთ ძმათა ქართლოსიანთა თუ რაჲსა შესძლენიან იგინი სხვათა შო-
რის მას. მიუგო უფროსმან ძმამან, რომელსა ეწოდებოდა ზეფიროს. „ძღვენი ჩემი არს
ღიღებულებისა შენისა მომართ სიცოცხლეჲ ჩემი ღ ზრმალი ჩემი პირისპირ მტერთა
თქვენთა.“ მეორემან მათგანმან არტაბან მოახსენა. „მე გძღვნი განკვრებასა, რომელსაცა
ვერძობ ღ გულისა ზმა ვჭყოფ თქვენთანა დასწრებითა ღლესასწაულობასა ამას.“ მესა-
მემან ასარო მოახსენა. „მე მაქვს ძღვანდ მონება.“ მაშინ უბრძანა სემირამიდაჲ, „უშეცეს
სხვათა თქვენ სამთა მომართუთ მე უძვრფასენი ნიჭნი ღ მე არა ვიქმნეო თქვენდამი
უმაღლო.“ ღ ჰქვენა იგინი პირველი უკუჲ სპასალარად, მეორე ქალაქისა ციხეთა თვაღ,
ღ მესამე თვისისა პალატისა უხუცესად. მათ მსახურეს ერდგულად ღ ხსენლოვანად ღე-
ლოფალსა მას თვთ-მჰყრობელსა ღ ოდეს სემირამიდამან ღიმონან მრავალნი კერძონი
გარეშე სამეფოასცა თვისისა ურიცხვნი ქვეყანანი ღ ერნი ღიმორჩილა სრულიად
ანთა ღ ინდოეთისცა ნაწილნი, მერშე შემდგომად წარვიდა ივერიისცა ღიმორჩილებაჲ

ღ ვინაღვან ერნი ივერიისნი იყენეს ჟამთა მათ თავისუფლებითა დიდსა ძლიერებას შინა ღ მსნე გულოვანნი ღ გმირნი მებრძოლნი ღ არა აძულ იყო ბრძოლითა დაპრობაჲ მათი ადგილისაჲ გამო ღ მღებარეობისა მთიერისა მიზეზით აგზათათა. ამისთვის სემირამილამან მოუწოდა ივერიელთა მშჯღობითა საშუალობითა ამა ზემოხსენებულთა მთავართა სამთა ძმათათა, ვინაღვან იყენეს იგინი ქართველთა ნათესაობისანი, უსმინეს მამასახლისთა ღ დაიდევს საფარველი სემირამილასი პირობითა ამით, რომელ საზოგადოებისა მათისა განმგებლობანი, სჯულნი ღ წესნი მათნი არა რაჲ შესაძლებელ იყოს ცვალებად; ხოლო სემირამილამან აღუსრულა ყოველივე ნებისამებრ მათისა სათხოველნი მათნი ღ ანიჭნა ნიჭნი მრავალნი ივერიელთა ერსა, არცა შეუკვეთა მათ მოცემად ხარკისა; მხოლოდ სთხოვა მათ რათა უღაშქრებდენ მცერთა ზედა ღ ყოველი წარსაგებელი იყოს მხედრობათა მათთა ზედა სემირამილასი. მთართვეს ივერიელთა ათასნი რჩეულნი მხედარნი, რომელთაგანცა გამოირჩინა ურჩეულესნი მცველად გუამისა თვისსა ღ სხვანი დიდისა პატივითა პირველსა მწუბორსა შინა თვისსა დააწესნა ერთად, რომელთაცა მრავალთა ბრძოლათა შინა მსახურეს ფრიად სახელოვანად, თუთ მივიდა სემირამილად, ისტუმრეს ივერიელთა დიდისა გამოჩინებითა, მოვლნა მრავალნი ადგილნი ივერიისა ღ კლდეცა იგი მას ჟამსა იხილა, რომელიცა ზემოთე მოვიხსენეთ, სთნა ეყო ღ აქებდა სიკეთესა ქვეყანისასა ღ შეიფარა ერი მუნებური ფრიად ღ მრავლითა საბოძგრითა აღავსნა ღ მოიქცა მუნით ბაზილიკანად.

სემირამილამან ფრიად განაშენნა ქალაქი ბაზილიკანი ღ ზღუდენი მისნი ესრეთ აღმართნა, განაზრქო ღ შეამკო, რომელ ძველთა შერაცხეს იგი დიდსა საკრველებად შორის სხვათა უძღთა საკრველებათა, იმეფა ზელმწიფეჲმან აჲმან ძლიერმან ღ ბრძენმან დედაკაცმან 42 წელ ღ გარდაიცვალა. ხოლო შემდგომად სიკვდილისა მისისა, ვინაღვან ძეჲ მისი ნინიაჲ იყო კაცი ფრიად მცონარი, მშეგები ღ მფუფუნებელი; ამისთვის ქართლოსიანნი თავისუფალ იქმნეს მფარველობისაგან ასურასტანელთასა ღ განეგებოდა ივერია თავისუფლად ერისა მმართველობითა მძღვანებლობასა ქვეშე მამასახლისთასა ღ დღითი-დღე წარემატებოდა ყოველისა სარგებლობითა ღ კეთილდღეობითა.

ՎԻՃԻՄԻՆԻՄԻՍ ԲԸՆՃԻՄԻՆ ՇՆ ԿՆԻՄԻՍՈՍԻՆԻՄԻՆ.

(ისტორიისაგან ქართლის-ცხოვრებისა ვახთანგ მეფისა ღ ვახუშტისა).

Բელთა დასაბამითგან სოფლისათ ბერძულთა აღრიცხვითა 3855. სოლო Ժამბულთა Իულიოსისა რიცხვთა 3060. Գართულსა ქრონიკოსსა მერვისა მოქცევისასა 227. „**შ**ას ჟამსა შინა განძლიერდეს * Բահარნი,

* ვახუშტის აღწერისაგან, სადაცა მოუთხრობს ხაზართავის ღ ქართლოსიანთა უძღთა ნათესავთა ბრძოლასა მუნ წერილ არს. „ხაზარეთის მდინარე დონის წყალი არს ღ ხაზარეთისა ქვეყანა დონის წყლიდამ ნესტრადმდე არს შავი ზღვის პირი,

და უწყებს ბრძოლას ნათესავსა **ხეკათას** და **ხაკვასოხისთა**. **ქოლო** მას უამს იყო **ხაკვასოხის** ნათესაობათა ზედა **ჩათათესავთ-მთავარი** ესე იგი **ჩამასხლისი** და **უწარბინებულესი**, იფრად **გულოვანი** და ბრძოლას შინა გამოცდილი **ძურძუკ** ქეა **ქირეთისა** ანუ **ქინენისა**. ამან აუწყა ქვესთავე ნათესავთა მათ **იკერიისთა** და მოიწვივნა შველად **ყოველნივე**, ვითარცა ერთმან შეიღთა მათ ნათესაობათა ერთ-სა **სოგადოობისა** **ვეერთ-განმან**. **შეკრბეს** **ყოველით** **ვერძო** **ხემოას** და **ჩვემოას** **იკერიით**, **შავის** **ხღვითგან** ვიდრე **ხასპიის** **ხღვადმდე** **ურცხენი** და **რხეულნი**, **მკვირცხლნი**, და **ცხენოხსნი** **ჩიცხეთელ-მამასხსლისსა** თანა. **წარუძღვა** **ჩიცხეთელ-მამასხსლისი**, უხინხა **გუნდის-მძღვანნი** თუთოეულთა დასთა, **მამასხსლისთაგან** და **სხვათა** გამოცდილთა და **გულოვანთაგან** **მძღვანთა** **გმირთა** და **გოლიათთა**; მიიწვივნენ და **შვერთხენ** **ძურძუკს** ქესა **ქინენის-სა**, **გარდავლეს** **ხაკვასია**, **შვეიდეს** **ქასარეთს**, **ჭოხსტევევენეს** და **აღაოხრეს** **ადგილნი** **ქასარეთისანი**, **მოსწვიდნენ** **მებრძოლნი** მათნი **ყოველნი** და **აღაშენეს** **სამხღვართა** ზედა **ციხე** დიდი და **მაგარი** და **მტკიცე**, **შეაქენეს** **ჩხვადარნი** **გულოვანნი** მათ შინა და თუთ **უგუნ** იქნეს. **ესე** იქმნა დასახამითგან **სოფლისათ** **ყერძულისა** რიცხვითა **3861**. **სოლო** **ძომავულითა** **იულიანისა** **3067**. **ჩართულსა** **ჩვარონიკონსა** **მერვისა** **მოქცევისასა** **233**.

„**ღმის** **შემდგომად** იხინეს **ქასართა** **მთავრი** და **დაემოხრებლეს** **ყოველნი** **ქასარნი** **მეფესა** მას მათსა და **შვერბესს** **გელისა** **მისსა** **ქვეშე** **ლასქარი** იფრადი **ქასართა**.

„**ქოლო** **წარმოვიდეს** **გზით** **ხღვის-კარისა**, რომელ არს **ჭარუბან-დი**, და ვინაზღვან **ხიმრავლე** მათი იყო იფრადი, **შემოვიდეს** **იკერიის** **მამულთა** შინა და **მრავალნი** **ადგილნი** **შემუხრნეს**, **განვლეს** **სამხღვარი** **იკერიისა** და **შვეიდეს** **სამხღვართა** შინა **საოხიანთას** (ესე იგი არმენიას შინა) და **შემუხრნეს** **ყოველნი** **ციხენი** **ღრარატისა** და **ჩასხისისანი**. **ქოლო** **იკერიისა** შინა **განუმაგრდეს** **მრავალნი** **ადგილნი** და **ბრძოდეს** მათ **ყოველ-**

ლიცვადმდე ზ რუსეთადმდე. (ერთა თვის საზართსა მოუთხრობს გენოას ესე იგი ღენოიას აღწერასა შინა, რომელიცა მან აღსწერნა ღუნთთა თვს, ესე იგი გუთთა). „**ხასარნი** არიან **წინაპარნი** **აწინდელთა** **ყირყიზთანი** ზ მუნ **გარემოთა**, რომელიცა **მრავალ-გვარად** **განიყოფებიან**, **ვიზინციელნი** **ისტორიკონსი** **უწოდებენ** **მეფეთა** **ამათთა** **საყანად**, **ხოლო** **ახნაურთა** **პეხათა**. ამათ **შემწეობითა** **ბერძენთათა** **აღაშენეს** **ქალაქი** **სარკელით** **წოდებული**, რომელიცა **ნიშნავს** **ბერძენთა** **ენითა** **მათითა** **ბელილორდად** ანუ **ბელი** **გო-როდად**, რომელსაცა აწ თათარნი **სარიყალად** **უწოდებენ**.

ნი მტკვრის პირისა ციხენი და მთით-კერძონი ადგილნი და ციხე უკრისი, რომელ ესენი უხინებულეს იყვნეს სსკათა შორის და სსკანი მრავალნი სიმაგრენი ეპურნესთ ჭართლოხიანთა, და არა ეოკულთა ადგილთა უტყუებდეს **ქაზართა**.

„**ქრამედ** ისწავეს **ქაზართა** ორნივე ესე კარნი კარი **ჰაკვასიის-ხღვის-კარი** და მეორე **ჰარი** **ჭართელასი** (ესე იგი ხევისა). გარდამოკლო **ხომეკის** გზით (ესე იგი თერგის მდინარის გზით) **ჭთავარძან** **ქაზართამან** და მოიყვანა ძეა თჳსი **ობოს** და დაასსლნა ერნი მრავალნი **ჰაკვასიასა** შინა დაწყებობიან **ხომეკის** მდინარისა ვიდრე დასასრულადმდე დასავალით **ჰაკვასიისა** **ჭთისა**. დაეშენა მუნ **ობოს** და განამაგრნა მუნ ადგილნი იგი; სოლო **ქაზართა** მთავრძან რაჲცა იგლო კელად ტყეენი ხომხითისა (ესე იგი ერმანიისანი) და **ჭართელასნი** მისცნა **ობოსს**, იგინიცა დაასსლნა მან მუნ ადგილთა **ჰაკვასიასთა** და ერნი იგი რომელნიცა აწ სცსო-ვრებენ **ჰაკვასიასა** შინა კერძოთა მათ არიან ნათესაჳნი მათნი. **ქოლო** **ჭურძუკ** მმართველი (ესე იგი მამასხლოსი) **ჰაკვასიისა** **ერთა** შევიდა სამაგრეთა შორის **ჰაკვასიისა** მთისათა, აღაშენა * **ჭურძუკეთი** და სსკანი მასლობელნი მისნი ადგილნი და იყოფებოდა მუნ და ებრძოდა მარადის **ქაზართა**.

ჰკვლად **ქაზართა** **ჭთავარძან** შეიყვანნა მამის ძმისწული თჳსი **ხეკოსის** სამხლვარსა შინა, მისცნა მან რაჲცა შეუძლო კელთ გეგბად ტყეენი **ქანისა** და **ჭოვაკანისანი** და დაეშენა იგი მუნ სიმაგრეთა ფრიადთა. **ქოლო** **ქოზონის** უწარჩინებულესი მმართველი ესე იგი **ჭამასხლისი** **ხეკოთა** შევიდა სიმაგრეთა შინა **ხეკეთისათა**, აღაშენა ქალაქი ფრიად მაგარი **ქუნჯასი** (სასკელითა თჳსითა) ადგილსა შინა ** **ქვარისასა** (**ქუნჯასასა** პირველ სასკელედა **ქოზონასეთი** და ებრძოდეს მუნითგან **ხეკნი** **ქაზართა**. ესე **ჰაკვასიის** და **ხეკოსის** ნათესაობათა ადგილით მთით ცვალებად იქმნა წელთა დასაბამითგან სოფელისათ **ჰერძულითა** აღრიცხვითა 3869. **ქოლო** **ქომძულ** **იულიოსის** აღრიცხვითა 3074 **ჭართელისა** **ქორონიკონსა** მერჯისა მოქცევისასა წელსა 241.

ქარდასდეკ უამნი მრავალნი და ებრძოდეს **იკერიელნი** **ქაზართა** გულ-მესხისლედ მარად.

* ღურძუკეთი დაყოფების სხვად ზ სხვად ნაწილად.
** ავარი შემდგომად იყო სერიოსთა კახეთისა ვიდრე მახლობელს საუკუნობადმდე.

სინტაქსის და სემანტიკის სწავლა.

გამოჩინებისათვის სპარსთა მეფის ფრიდონისა, რომელი იყო შთამომავლობა ქეიომარის სპარსთა შორის ფრიად სახელოვანისა კელმწიფისა, პირველისა მეფისათვის, ხოლო ნათესაობანი მათნი ფიშღალიანად იწოდებოდნენ.

მოთხრობანი ესე თუშცალა უმეტესნი ზღაპარ-სიტყვაობად შესრავლებენი არიან სპარსთაგან მოგონილნი; მაგრამ ამას შინა ესე ქეშმარიც არს, რომელ ქეიომარცა იყო პირველი მეფე სპარსთა გრძნებითა შეგრძნებული ზაქცა, რომელსა ზევასფორსაც უწოდენ ზე შემდგომად მისსა ფრიდონ მეფე სპარსეთისა, რომელმანცა წარმოავლინა მთავარი თჳსი არამ ივერიად შემწედ ქართლოსიანთა ზე განიღვენა მის მიერ საზარნი სრულიად ივერიით, სადაცა იყოფებოდეს ივინი, ვინაჲღან არა სრულიად ეპყრათ მათ ივერთა ზე ეგრეთვე ღიღისა არმენიით განიღვენეს საზარნი სპარსთაგან.

„* რელსა დასხამითაგან ხოთელისა ჳერძულითა აღრიცხვითა 3892 ძომარულითა უღლიონისა 3097, ჳართულსა ქრონიკონსა მერვისა მოქცევისასა 264. განმდებოდეს სპარსნი შხისა აღმოსავლეთაგან და გამოვიდა მათ შორის, ვითარცა იტყვიან სპარსნი ნათესავი ნებრეთიანთა გვარეულობათაგან ფაშღალიანთასა ჳეიძარს სირველისა ტყევისა სპარსთასა შთამომავალი ჳრიდონ მეფე სპარსთა, ძე ზბთინისა სპარსთა მეფისა, ძისა ჳიმშიდისა სპარსთა მეფისა, ძისა ოშანგისა, ძისა ორმურასისა სპარსთა ტყევისა, ძისა ჳეიძარისა სირველისა სპარსთა მეფისა. ჳოლო უწინარეს ამ ჳრიდონ სპარსთა მეფისა კელმწიფობდა ხაქ, შვლის შვლი ვიშშიდ სპარსთა მეფისა (ზემო კსენებულისა). „ესე ხაქ, წერილ არს ისტორიასა ჩვენსა შორის ჳართლის-ცხოვრებასა შინა ჳასტანგ ტყევისასა, რომელსაცა ჳევასფორს უწოდებენ, იტყვიან იგი იოაჳო ჳკულთა უფალი გრძნეულებითა აღსაესე (რომელიცა ფრიდონ სპარსთა მეფისა გამოჩინებისა ეამსა შეკრეს იგი ჳჯაჭვითა რკინისთა ზე ლაბეს ლამვანდისა მთასა კაცთაგან მიუხლდებელსა); ხოლო სპარსთა ისტორიასა შინა წერილ არს ესრეთ ** „ხაქ სპარსთა ტყევე იოაჳო ჳრძნეულებისა ჳქლოვნებისა მოეყარე და მოვიდა ეშმაკი ხსენდ კაცისა

* ესე მოთხრობა სპარსთა ზე მეფისა მათისა ფრიდონისა ზე მის მიერ ივერიის შემწეობის მოცემისა საზართა ჳელა ვასტანგ მეფისა ქარლისა ცხოვრებისაგან ზე საკუთრათა სპარსთა ისტორიისაგან ფიშღალიანთა შთამომავლობისა არს გამოწერილი.

** ამ ჳაქისა ისტორიასა შინა თუშცალა სპარსთა მოზღაპრობანი გამორეულ არიან, მაგრამ ესე ქეშმარიცარს ზე ყოველნი აზიისა მესიტორიენი ამტკიცებენ ამას, რომელ ჳაქცა იყო ზე ფრიდონ სპარსთა მეფეცა.

ღრმსუფლები კელოვნების მეცნიერად, რომელიც მიიღო ხაქმან და ისწავებდა გრძნებათა მისვან, შეიუკარა ესე და ჰატვიხა უყოფდა ფრიად და ვითარ სათნო ეყო უმძაკი იგი ესრეთ ხაქს, ატოუნა იგი და სცნო მას კრბოად რადმე, რეცა სურნელი ორთავე კერძო ბეჭთა მისთა და უამბო-რა მათ ზედა; სოლო თვთ ემძაკი იგი უხინო იქმნა და აჴა მუის ორთავე კერძოთა ბეჭთა აღმოუვიდეს გველნი ხაქს, რომელთაცა ტანსნი დამა-ღულ იყვნეს კორცთა შინა; სოლო თაჳნი გარე ტყავისა გამოყოფილ. **ღა** რაადენგზისცა მოჴკვეთდენ თავთა მათ გველთასა, მუისვე სსვანი თაჳნი გველთანი მუნვე გვალადცა აღმოხსნდებოდნან მასვე ადგილსა ცოცხალნი და სწერტდენ სსსტიკად ხაქს.

„**როლო** **ღღ**ესა მეორესა მოვიდა იგივე ემძაკი ხასითა სსვითა შეცვალებული მკურნალად და იტყოდა წარხინებულთა შორის ხაქისთა. „**ჴე** ვარ მკურნალიო კელოვანი და უკეთუ ნახავს მეფესა განგვეურნებო ვნებულებისგან გველთასა.“ **ჴა**შინ მიიყვანეს იგი მუის წინაშე მეფისა. სოლო მან რჴეა მეფესა, რათა უბრძანოს მოიყვანებად ორთა კაცთა ხასიკვდინუთა საპურობილით და მოიყვანესრა, ჴრჴეა მკურნალისა ხასედ ქმნილმან ემძაკმან, რათა დაკლან კაცნი იგი, განუზონ თაჳნი, აღმოუღონ ტკინსნი და მოართვან მას ორთა ზედა თუფშთა მდებარეა და მოართვეს რა იპურა თვითოეულითა კელითა მიუზურა ერთი ერთსა და მეორე მეორესა მათ გველთაგანსა და შეჴმინეს ტკინსნი იგი სრულიად და ოდეს სრულჴ-ევეს ჴამაჲ, შთაიკრიბნეს თაჳნი თაჳსნი ადგილთა თაჳსთა, ხადაცა სსდეს იგინი და არღარა აწუსებდეს ხაქს, ვიდრე სვალისადმდე და სსვალისა დღე გვალად სწავებითა მის ემძაკისათა მოიყვანნეს საპურობილით სსვანი ორნი შემცოდენი დაკლნეს და ტკინსნი მათნი მისცნეს გველთა მათ ხა-ჴმად ხასითა ამით ჴყოფდეს დღე ყოველ და ოდეს საპურობილისგან ყო-ველნივე პურობილნი მისცნეს გველთა ხაზრდოდ და არღარავინ ჴუვათ ხსკვალა შემცოდენი განაგდეს წილი მცხოვრებთა ზედა ქალაქისათა, მოი-ყვანდეს დღეყოველ ორ ორთა უბრალთა **ჴ**აცთა და ესრეთ უწყალოსა ხასითა დაჴკველიდეს და ტკინთა მათთა მართმიდეს შეჴმად გველთა ხა-ქისთა.

„**როლო** იყო ქალაქსა მასვე შინა კაცი ვინმე ხასელით **ღავა** **ღ**ჴანგარი (რომელ არს რკინით მჭედელო), სოლო ამა **ღავა** **ღ**ჴანგარსა წარე-ყვანათ გველთათჳს შუღი ერთი და მივიდნენ მეორედცა მსახურნი მე-ფისანი წავკრად შუღისაცა მეორისა, კერღარა თავს-იდვა უმეტეს მჭე-

დღემან შვილთ მოყვარემან ესე, რათამცა მისცა შვილიცა მეორე და ვინააღვან იყო კაცი მსხე და სიტყუთა მჭკერი, მოისხნა მან არდავი თვის ტყავისა სამჭედლო (რომელიცა მარაის აქვსთ ჟამს მუშაკობისსა მჭედლოთა მოფარებული წელიცან ფერხდმდე, რათა სამოსელნი მათნი დიდენენ ცეცხლისგან), აღაბა ტყავი იგი ერთსა გრძელსა სესა, რეცა ბავრაკისა ხასედ, გამოვიდა სატმედურით თვისთ გარე ქუჩათა და უბანთა და დაღაღქეო კმითა მალღითა. „ჰჰი უგუნურნო კაცნო! რაახათვს მისცემთ ძეთა და ასულთა თქვენთა და თავთა თქვენთა და მოყვანთა შექმად გველთა ერთისათვის გრძნეულისა და ბიწიერისა კაცისა, რასათვის აღსწევკეთ ნათესაობასა სპარსთასა ერთისათვის უღმობელისა მსეცისა და უღირსისა მეფობისა, შემოაჭვრით აწ ძმანო ჩემნო, მამანო და შვილნო ჩემთანა და მოვიპოვოთ თავთა თვს ჩვენთა დონის-ძიებაა და გასკურნეთ ჭირისა ამისგან რათა არა მოკვსწედეთ სრულიად ბოროტითა ამით და ყოვლიურთ ვიქმსნეთ უშვილნი.“

შაშინ ზარ-ტესილ-იქმსნეს ყოველი იგი ქალაქისა მის ერნი, და ძეის სბოლოთ მოვიდოდეს და მცირესა ჟამსა კნინდა და ყოველი ქალაქისა მას შინა მცხოვრებნი შემოკრბეს ჴავა ჴჯანგარსა თანა და მასვე ჟამსა შინა ერიბამად წინამძღვანველობითა ჴვა ჴჯანგარისათა მიმართეს და შეუსდეს შინაგან ჰვლატსა ხააქს, შეიპურეს იგი და შებორკილეს, წაიყვანეს და მიიყვანეს მთასა შამაგანდისსა * და დააბეს იგი ჭაკვითა საკურელისა რკინისა განუსხელებისათა, ესრეთსა ძნელსა მიუახლებულსა და შეუაღსა ქვაბისა შინა, ხადითცა შეუძლებულა იყო მუნით გამოსვლა მისი, და შთაუქციეს ყოვლით გერძო გზანი კლდეთა მათ, რათა ვერავინ უძლოს მისახლებად მისსა. შადლობდეს ესე ვითარისა კეთილის-მოქმედებისა თვის ყოველნი ერნი სპარსთანი მჭედელსა მას ჴავა ჴჯანგარსა და მიანდეს ყოველნი მზრუნველობა მას; ხოლო ჴჯანგარმან გამოიყვანა

* ღამავანდისა მთაა არს სპარსეთსა შინა საშუალ არაჟისა ღ მახანღარანისა, რომელიცა არაჟით მახანღარანად გადასავალსა გზასა თანა არს მახლობელ. თერანით ღამავანდისა მთაა იქნების გარემო ორმოცდა ათისა აღაჯისა ღ თერანისა გარემოთა მახლობელთა ადგილთაგან, სჩანს მწვერვალი ღამავანდისა მთისა ესოდენ დიდ არს, უკეთუ სპარსთაგანსა ვისმე ჰქვითხო მახლობელ ღამავანდისა მოსხლეითა, მოგითხრობენ. „რომელ ზააქო აქა ღამავანდისა მთასა შინა არისო დაბმულ ღ ჯერეთცა ცოცხალ არსო.“ ისე არიან ღაჯერებულნი, იტყვიან თუ, საცა აბია ზააქ იქ ვერავინ მიეხლებოა; მაგრამ მახლობელ რომ მივა კაცი ჟამითი ჟამად საშინელ ღ საგლოველნი ვმანი გამოვლენო ღ მრავალსა ზღაპარსიტყვაობასა მოუთხრობენ მისთვის.

ნათესავი ხაჭიხი **წრიდონ**, რომელსა **წფრიდონსაცა** სასულებების, რომელიცა ზემორე მოვისხენეთ, რომელ იყო იგი შულის შუღთაგანი **წიმშიდ** და **წეომარისა** შთამამულობისაგან; და თავანისტეს ყოველთა დიდთა და მცირეთა ერთა **სწარსეთისათა** მეუვედ თჳს ზედა. ესე **წრიდონ** იყო უკუწ^ლ კაცი ბრძენი, მეცნიერი, ხასიერი, მძლე, ძლიერი, მოწყალე და მოსამართლე, ამან დაიპურნა **სწარსუიცი** სრულიად და სხვანიცა მრავალნი ქვეყანანი, ხოლო ჰყო ამან **წრიდონ** **წკავა-წჭანგარი** უშირველეს სხასლარად თჳსად და მიანიჭა მრავალი დიდებაჲ.“

„* **წიუეკმან** ამან **სწარსთამან** **წრიდონ** წარმოავლინა ერისთავი თჳსი **წრდამ** განდევნად **წკანართა** **წრძენით** (ესე იგი სომხითთ) და **წკერიით**, ვინაჲდგან **სწარსთაცა** აჭირვებდეს და მრავალნი ადგილნი **სწარსთანი** წარუტყვივნეს და დაეპურნეს **წკანართა**. სათნო ირინეს **წკერიელთა** და **წრძენთა** ესე, მიიღეს **წრდამ** მსუდრობითურთ მისით, სისარულითა დიდითა, შეერთნეს ყოვლითა მსუდრობითურთ მათით **წართლოხიანნი** და **წაოხიანნი**, განსდევნეს **სამწვლკართაგან** მათთა სრულიად **წკანარნი** და რომელნიცა ერნი **წკერიისა**, ვინა **წაოხიანთა** (ესე იგი სომეხთა) ნუფსით თჳსით მისრულ იყვნეს და **წკანართა** თანა იყვნეს შეერთებულ ივინიცა დასაჯნეს და სიმაგრენი **წკანართანი** ყოველთა მათ ადგილთა შინა ყოველნივე შემეხრნეს და სრულიად უჩინო ჰყვნეს, რომელ არცა ერთსა ადგილსა შინა **წკერიისათა** არღარა დაუტყვენეს სასხენებელი მათი; ესე იქმნა წელთა დასაბამიდაგან სოფლისა **წკრძულითა** რიცხვითა **3901**, **წომიულითა** **წულიოხის** რიცხვითა **3106**, ქართულსა **წკარონიგონსა** მეგრისა მოქტევისასა **273**. ესე **წრდამ** იყო ფრიად გონიერი და კეთილი კაცი, არცა ერთი რაჲ მძღვარება ინება ყოფად **წკერიელთა** და არცა ერთი წესი ქვეყანისა მათისა არა მოუშალა მათ, არცა დასდვა სარკი და მისცა მრავალი შეწყვეს ნებითა და ჯერინებითა სელმწიფისა თჳსისა **სწარსთა** მეფისა **წრიდონისათა**, ვინაჲდგან იყო **წრიდონ** ფრიად კაცი მოწყალე და შემწყხარებელი, ხასიერი და ლმობიერი და **წრდამცა**, ვინაჲდგან იყო კაცი ფრიად მოეპარე **წკერიელთა**, იღვაწნა ყოველნი ხასარგებლონი ხაქმენი გულს-მოდგინებით **წკერიელთა** თვის და ერთაცა **წკერიელთა**, ვინაჲდგან ესრეთ სათნო ეყო, შეიყვარეს იგი ფრიად და ყოველნი უხმენდეს მათ.

წმან **წრდამ** კითხვითა **წკერიელთა** ერისა საზოგადოობისათა აღა-

* აქედან კვლად ვახტანგ მეფისა მოთხრობისაგან იწყების.

შენა ქალაქი უმეტეს პირველისა (ვინააღვან საზართ მიერ შემუსვრილ იყო იგი, რომელს პირველად ეწოდა კასპი) ესე იგი კასპიისა ზღვისა კარისა **ქალაქისა** და დასდვა სასულად **ბარუბანდ**, ვინააღვან გამოხსავალსა მას იწროსა **ბარუბანდისასა**, სადა მიესალეობის **ვაკასია** ზღვასა **ლურჯანიისასა** (ესე იგი კასპიურსა ზღვას) და შეიწოდების მუნ გამოხსავალი გზისა, მუნ ქმნა დიდნი კარნი რკინისანი და დასშნა იგი და დაადგინსა მცველნი, ამისთჳს უწოდა **ბარუბანდი** (რომელი ითარგმანების სპარსულითა ენითა კარი დასა) და ესე ქმნა ამისთჳს, რათა ვერღარა უძღონ გზისა მისგან გამოხსავად **ქაზართა**.

„**იტყვიან** ამისთჳს, ვითარმედ ამან **წრდამ** შემოზღუდა პირველად **ქუთ-კირითა** **ქალაქი** **მცხეთაჲ** და შთამოზღუდა **წრმაზით** ვიდრე **მტკვრადმდე** მთაჲ იგი, რომელსა ჯერეთ მას ეამსა მთა **ქართლოსისა** ეწოდა.

„**იტყვიან**, რომელ ჯერეთ ქუთკირითა არა იყენეს შენებულნი ციხენი, გინა სხვაჲ რამეჲ სრულიად **ივერიასა** შინა და ამან **წრდამ** შემოიღო ქუთკირისა შენობა, მაგრამ რომელნიმე **იტყვიან**, ვითარმედ უწინარესჲ იყო შენებულებანი ქუთკირითა და მთასაცა წედა **ქართლოსისასა** აღშენებულ ციხენი და გოდოლნი და სხვათაცა ადგილთა ზემოდას და ქვემოდას **ივერიისათა**, ობილიკნიცა ნიშად წელთა გათლილთა მიერ ქვათაგან და კირითა აღშენებულნი. სოლო ბომონიცა კერზთა **ალხისა**, გინა სხვათა უძველესთა ღმრთად საგონებელთა და რომელთაჲ ადგილთა ციხენი. და ვინააღვან ამან უკუწ **წრდამ** უოველთა და უმრავლესთა ადგილთა **ივერიისათა** ამცნო **ციხეთა** და შენებულებათა ნიმაგრეთასა ქუთკირითა ქმნაჲ, ამისთჳს მიაწერეს მას შემომღებლობა ქუთკირთა ძველთა მატანიეთაგან **ქართულთა**). **წმით** ეამთა **სპარსნი** არა აჭირვებდეს **ივერიელთა**; არამედ ზატკისაცა უუოფდეს ფრიად; მიზეზითა ამით, ვინააღვან **სპარსთაცა** აქენდათ შიში არა მღირედი **ქაზართა** ამით, რომელ **ქაზარეთი** განდიდებულ იყო მამინ ფრიად; ამისთჳ ერთა საზოგადოობასა სრულიად **ივერიისასა** (რომელსა იგინი ეამსაჲ მას სასეოსლებეს გურჯისტანად ივერიასა და ერთა გურჯად ენისა მებრ მათისა, ვინაცა გურჯისტან თქმა ივერიასა, გინა გიორგოსა ნიშნავს). ამლკედეს მამინ **სპარსნი** **ივერიასა** დიდსა შეწვესასა, ახმარებდეს მსედრობათა თჳსთა, არცა ერთსა სჯულისდებასა და საზოგადოსა განმკებელობასა **ივერიელთასა** არა აბრკოლებდეს.

„**წმისა** შემდგომად **წრდამ** მიუწოდა თჳსთასა მეფემან **სპარსთამან** (აქთაგან კვალად ვახტანგ მეფის მოთხრობილამ არს) **პრიდარ** და ფრიად განა-

დიდა იგი წინაშე თვსს, სოფლა ნაცვლად ღრდამისსა ძეა მისი ღკადო ჟერჩინებითა ჯვერიელთათა დაადგინა ადგილსა მისსა. ღმან ღკადო უმეტესს მამისა თვისისა იწუა კეთილწესიურად ქტევა ჯვერიელთა თანა, შეეწოდა მათ ყოვლითა გულს-მოდგინებითა დაშქრითა თვსითა, რომელიცა ჰევა სპარსნი კელსა ქვეშე თვსსა მტერთა ზირისზირ და მარადის ყოვლითა გულს-მოდგინებითა სარგებლობისათვის ჯვერიელთას იღვწოდა. სილესრა ჯვერიელთა ესრეთი კეთილ-მოქმედებანი მისნი უმეტესს შეიკარეს ღკადო უფროს ზატკისტემდეს მას, ანიტებდეს ნიჭთა მრავალთა და ძურფასთა, უეკარდათ იგი მსგავსად თავთა თვსთა და სათნო ევენეს მას ფრიად. ესრეთ ყოვლითურთ და კეთილ-დღეობასს შინა შეტრულნი ერი ჯვერიელთა ისარებად მშუდობით და მსიარულებით, მტერნი ყოვლით კერძო დაძმადბნეს და განაკებდეს მამასხადისნი ერთა წესთა თვსთა ზედა.

აქედგან კვალად სპარსთა ისტორიათგან ზ ვასტანგისა მოთხრობათგან მოღებულ არს.

„ღმან შინა განვლეს წელთა როდენთამე და შემდგომად განუყო ჰეიფემან სპარსთამან ფრიდონ სამთა მათ ძეთა თვსთა ყოველნი ჰეეესნანი, რომელნი აქნდეს მივლობელობასს თვსსა ქვეშე სრულიად: 1) ტურს. 2) სალიმს, და 3) ჟრავს. ტურს უსრუტესი ძეა მისი იქმნა წინდადი, ესე იგი წილად სვდა მას, რომელ არს დიდი ტათარია (თურისა გამო თურქისტანი ეწოდა ქვეყანასა თურქეთისსა, ესე იგი სრულიად თათარიასა), ძეარესსა ძესა სალიმს მისცა ჟვარაზში და სნდოეთისა ნაწილნი, რომელნიცა მივლობელობასსა ქვეშე ჟრიდონ კელმწიფისასს იუ; სოფლა უძრწემესსა ძესა თვსსა ჟრავს მისცა სპარსეთი და სხვანი ქვეყანანი, მასლობელნი სპარსეთისანი: სირია და სომხითი და ჯვერიელნიცა დაშეთეს მივარკველობასს ქვეშე * ჟრავისასა.“

„სოფლა შემდგომად ამისსა გარდაიცვალა რა სელმწიფე ჟრიდონ, მამინ ჟრავი დაიპურა წინდადი თვსი სპარსეთი და ყოველნი ადგილნი მამისა მიერ თვსისა მიტემულნი და უწოდა სასელითა თვსითა სპარსეთისა ჟრანი (რომელსაცა სასელსქეეს ვიდრე მოდღეინდელად დღემდე). ღმან ჟრავ სპარსთა ჰეიფემან მოიხება, რათამცა აღთქმა მამისა თვსისა დასხნას და ჯვერიელნი ემათ თვსად ჰვენეს და დასდვას მათ სარკი, ვითარცა სსკათა სამფლობელოთა თვსთა. ღმისთვს მიუწოდა ჯვერით მსუდართ მთა-

* ჟრავ ზ ვრავ ერთი ზ იგივე არს სახელი, სპარსეთს ერანი ანუ ირანი ერავილამ ეწოდება.

ერებითა **ვერისა** ზედა, მოვიდა მთად **ჰაკასიად** და შევიდა **ხეკეთს**, წელთა დასაბამითგან სოფლისად **ყერძულითა** რიცხვითა **3993**, **ტომასულითა** **იულიოსის** რიცხვითა **3198**. **ქართულს** ქრონიკონსა მერვის მთქვევისას **365**. **ჩას** უამსა შინა იყო ვინმე გაცი **ხეკონისა** შთამავლობისაგან **ჰაკასიასა** შინა ნათესავი **ხანიხიზისა** (**ხანიხიზ** იყო **მამასხლოსი** მათი), რომელმანცა იცოდა **ღრმსეულობისა** კელოვნება და დაეს მიიწია **ქექაოზ** მეფე **ხეკეთს**, მაშინ ნათესავმან მან **ხანიხიზისამან** **ხეკონ** გრძიებითა დაბრძოა **ქექაოზ** და სხანიცა მისნი **ყოველნივე** და **კერძარა** შევიდა **ქექაოზ** **ხეკეთს**. სოლო უკმოიქცარა უღონოქმნილი მუნით, მაშინ განუხათლდათ თვალნი და განკვირებულნი შიშითა დიდითა უგუნბექცეს და სამხლვრით კერძო აღმოსავალისა **ვერიისა**, რომელნიმე ერნი ვაციანანი ზავითა და წყალობითა მრავლითა მიწოდებულჰყვნა თჳს თანა, **ყავჭყე** მათთანა, მისცა მათ მშჯდობა და ანიჭნა მათ ნიჭნი მრავალნი და ყოველითა მსედრობითა თჳსითა სიმსწრაფლით მიიქცა **სპარსეთადვე**, ვინაჲდგან მუნ გამოუჩნდა მტერი **ტურქისტნით** და მათთანა აქვნდა ბრძოლანი და სხვათა და სხვათა ადგილთა და დაშთა **ვერია** განთავისუფლებული შეფოთისაგან **პირველსავე** მშვიდობასა შინა და განაკებდეს მამასხლისნი ზოგად ერისა მართებულობასა სრულიად **ხემოებსა** და **ქეკმოებსა** **ვერიისასა** **ყეთილ-წყხიერად**.

**რქატჰოღუნჴეჩინდრჳს იჴეჩიუნდნ ზეჴნ ქეჩინოს
სუნდტნრქ ზეჴყუნდ ზეჴეჩ კინდ რჳსუნდ რქატჰოღუნდ
კეჩიეჩიეჩინდ ზეჴინდ.**

რელს დასაბამითგან სოფლისა **ყერძულითა** რიცხვითა **3999**, **ტომასულითა** **იულიოსისა** რიცხვითა **3204**, **ქართულს** ქრონიკონსა მერვის მთქვევისას **371** მოცალე იქმნეს **სპარსნი**, მაშინ **ქექაოზ** მეფემან **სპარსთამან** წარმოაკვლინა ძეგ თჳსი **წარმოტ** მსედრობითა მრავლითა და ძლიერებითა დიდითა **სომეხთა** და **ქართუელთა** ზედა (ესე იგი არმენიას ზეგ ივერიას ზეგ). სოლო შეკრბეს ყოველნი **ვერიელნი** და **სომეხნიცა** მათ თანა, და მოიწწესცა გარემო მეზობელნიცა მათნი ორთავე ამათ ხათელობათა, მიეკებეს გარე სამხლვრისა მათისა **ღდრბაკანს** (ესე იგი **ღდრბეჴანს**), ატკეს **წარმოტ** და სრულიად აღსვეს სხანი მისნი და მოიქცეს ხისარულითა დიდითა ძლევა შეძახილნი თჳს თჳსად.

გრამ ბრძვეს მამაცურად ქვემოთა ჯგერეულთა და უკუნი აქციუნეს ივინი, ხოლო ზემოსა ჯგერასა სამცხისადა, რომელნიმე ადგილნი დაიპყრეს და სხვანი, რომელნიცა არა განმარტებულ იყვნეს ცისეთა, მათთა და სიმაგრეთა შინა. ხოლო მიიქცა რა ჭაისოხრო სპარსეთად, დაუტყვეს ადგილთა მათ შინა მსედრობანი თჳსნი და მთავარნი, უკუნქტეულმან ჭაისოხრო, მისრულმან ლდობეუქანად დაჯყო სხვათა და სხვათა ადგილთა ყამ რადენიმე და აღაშენა ხასლი ხალაჩეული თჳსი საკერძო მუნ. (სპარსნი ესრეთ იტყვიან, რომელ. „ქეიქოზის ძისა ქიხოსროსაგან აღეშენა ცაძარი ღიღი ღ ძურფასად შემკული არღვილს ღ ესე იყო სპარსეთსა შინა შერაცხილ პირველთა შორის ცაძართა, სადაცა ძველნიცა მეფენი სპარსთანი გვირგვინოსან იქმნებოდეს ღ ჯიყო-სან; ხოლო შემდგომთა შინა საუკუნეთა იქმნა ცაძარი იგი მოხმეღიანთა მერით, ხოლო მახმეღიანობასა შინაცა სპარსთა მეფენი მუნ გვირგვინოსან იქმნებოდეს, შაჰსეფი პირველიდგან შიხისა ძისა, ვინაჲდგან შიხისა მიერ არღვილისა მერითი უპირველესად განიკუთვნა, აღეშენა ღ განავრცნა. ხოლო ჩვეულებაჲ ესე მოიწია ვიდრე ნაღირ-შაჲსა გახელმწიფეჲადმდე; ვინაჲდგან თვით ნაღირცა მუნვე არღვილს იქმნა გვირგვინოსან.“ ესე თავირზს ყოფასა ჩემსა წელსა 1809-სა გამოიწერა წიგნისა მისგან სპარსულსა მოთხრობისაგან აღობეუქანისა, რომელსაცა წიგნსა ეწოდების სპარსულად „თარიფი-აღრეზეი-ქან“ რომელსა შინა წერილ არიან ზემო თქმულნი ესე.

„შემდგომად ამისსა მიიქცა ლდობეუქანით ჭაისოხრო სპარსეთადვე, და მუნით ყოველთა ძაღითა თჳსითა და მსედრობითა ურიცხვითა წარმართა ორქუტისტნელთა ზედა ბრძოლად, მიებად სიხსლისა მამისა თჳსისა სიაღშისა და ძღვიერთა-ბრძოლათა და სიხსლის ღვრათა მრავალთა ძღვით უცაღო იქმნსა. შაშინ დაიცეს ყამი ჯგერეულთა და სომეხთა, განუდგეს სპარსთა და მოხრესს ერისთავნი სპარსთანი და ყოველნი მსედრობანი სპარსთანი მოხწყვიდნეს და ესრეთ განთავისუფლდეს მათგან და ჯგერის ყოველითურთ წესსა ზედა თავისუფლებითისა მმართველობისსა იყვნეს კუთილწარმატებასა შინა და მშვიდობასა.

„ღმით ყამთა შინა მოვიდეს ორქუტნი ოტებულნი მისვე ჭაისოხროსაგან, გამოვლეს ნაპირი ზღვისა ლურჯანისი (ესე იგი კასპიურისა ზღვისა) და დედაწულითურთ მათით მოვიდეს და ითხოვეს მცხეთელ მამას-სლისისა მიერ ადგილი, რათა დაეკვიდრნენ ივინი ქვეყანასა შინა ჯგერი-ისასა და მისტყმდეს სარკასა ხაზოგადობასა ჯგერეულთასა. შაშინ მცხეთელ მამასსლისმან მოუწოდა თჳსთანა ყოველთა მამასსლისთა ჯგერი-ისათა და განიზრასა მათთანა და ერისა ხაზოგადობამან დაამტკიცეს მი-ღებაჲ მათი, მოიყვანეს და დასახლნეს ესენი ჯგერიისა ადგილთა შინა

სსკათა და სსკათა; სოლო რომელთამე მათ **მ**-ურქთაგანთა ითხოვეს მასლობელად **ტ**რცეთისა დასვალით კერძო ადგილი, კლდეთა შორის გამოკვეთილი დრმაჲ, დასასლნა მუნ იგინი **ტ**ამასასლნისმან **ტ**რცეთისამან, და ვინაჲდგან ლტოლვილ და შიშნეულ იუვენეს იგინი **ს**პარსთა მიერ, ამისთჳს მოიზღუდეს მათ თავისა მათისა სიმაგრედ, ვინაჲდგან ესენი იუვენეს უმეტეს მოხისსლენი **ს**პარსთანი და იგინი ეძიებდეს სსკათა შორის უმეტესს ამითსა გვარეულებას და ენებთ სრულიად მოწყვედაჲ მათი, სოლო ადგილს მას ეწოდა სარკინე (ესე არს სარკინეთი). სოლო **მ**-ურქნი ესე ფრად შეიტკბნეს **ი**ვერიელთა და **მ**-ურქნი იგი მოწმილებდეს და მინებდეს ფრადისა ერთგულებითა და მადლობდეს შეწყნარებისა თჳს. იტყვიან ამჲ **მ**-ურქთა თჳს, რომელ იუვენესო იგინი ოცდა რვა ათასი სასლნი და ამათგანნი ორითას სუთასნი სასლნი დასასლნეს **ს**არკინეთს, ვინაჲდგან იგინი იუვენესს მათ შორის აწნაურნი და რჩეულთა ნათესაობათგან **მ**-ურქთასა და სსკანი დაჰყვნეს მცირედ მცირედ და დასასლნეს სსკათა და სსკათა ადგილთა; გარდა ამითსა კვალად შემოიუვენეს **ი**ვერთა **წ**სურეთით და სსკათაგანცა მესობელთა საკმაოდ მოხასლენი, რომელნიცა მძლავრებულ იუვენესს გარემოთა თჳსთა მტერთაგან, და ჰყვნეს იგინი **ქ**ართლოხიანთა ერთად თჳსად და იგინიცა კერძო კერძოდ არა მრავალნი სასლნი დასასლნეს ერთად; არამედ განანაწილნეს სსკათა და სსკათა ადგილთა სამამასასლინითა და ესრეთ დაამკვიდრნეს იგინი სასითა ამით, რათა არა იყოს წინააღმდეგობაჲ რამე მრავალ-რიცხველთა უცხოთა ერთად დასასლებითა. ამჲ სასითა **ი**ვერიელთა კეთილ-გონიერებითა აღუმტკეს საზოგადოებათა თჳსთა, რომელიცა არა იყო ესე უსარკებლო, და შემოსრულნიცა იგი მოწმილ და კრდგულ მათდა იუვენეს და გულითადნი, ვინაჲდგან განურნეს მტერთა თჳსთა და შეწყნარებულ იქმნენ **ი**ვერიელთაგან და განსკენებით და თანა-შეკრულებითა მტკიცითა თავის-უფალსა შინა საზოგადოებასა სტყავრებდეს კმაყოფილებით.

ვანცანგ მეფისა ქართლის-ცხოვრებით ჰ ვახუშტისა: იგინი ორნივე მოუთხრობენ ქვემოთ ამისსა აღწერილსა შემთხვეულებასა ზღვით მეწამულით ისრაელთა მოსეს წინა-მძღვანელო ბით ვანსელისა აშავსა.

„**რ**ელთა დასაბამითგან სოფლისა **ყ**ერძელითა რიცხვთა * 4023, **ძ**ომიელითა **ი**ულიაისი რიცხვთა 3228, ქართულსა ქრონიკონს მერვისა

* მოსეს მიერ ისრაელთა ერისა მეწამულის ზღვით განყვანება ეკვპტით იქმნა უწინარეს ქრისტესსა მოსელისა წლითა 1485. სოლო რიცხვნი ესე შემორენი ბერძენ-

მოქცევისას 395, მოუვიდათ ქართლოსიანთა ამბავი, რომელ **ხრიალთ** განუკლებო ზღუჳა მეწამული **ჭაოხეს** მიერ; მაშინ მამასსლინთა და უოკელთა მათ წარმართთა ერთა **ვერინის**თა აქეს **იძე**რითი **ხრიალის**.

საქართველოს უღმრთესი კათოლიკოსის წერილი.

* **ქალაქ** შემდგომად დანთქმისა **მეწამულსა** **ხელისა** შინა **ქმნი**ფისა **ფარაოსსა**, იქმნა ძეა მისი **სეზოტრიის** **მეგობრული** ზედა **მეფე**. **ქმნი** დაიპურა უოკელი აღმოსავლეთი ვიდრე **ხრიალთ**დმდე და შემდგომად დაპურობისა **ქმნი**ფისა კერძოთასა უმეორეული მუნთა წარმოვიდა **ქვეყნისა** ზედა **ვერელი**თასა. **ქმნი** წინა-აღუდგეს მას **ვერელი**ნი, არამედ მიეკებნეს სამსლავრსა ზედა **ქვეყნისა** თვისისასა; სოლო მიბეგებლნი იყვნეს **მამასსლინის** უმეოახსა და **ქვემოახსა** **ვერელი**თა და რჩეულთაგან მამა-კაცთა ზატოხსანთა. მოკითხეს მდენითა რჩეულითა და ძეგროფანითა; სოლო **სეზოტრიის** მეფემან მიიღო იგინი სიტკბოებითა და ზატოვისტემითა ფრიალითა და ვინადგან იყო **სეზოტრიის** მეფე კეთილმად მოქმედი და მოწყალე; ამითვის არა ინება ბოროტისა რაჲსამე უოფად **ვერელი**თა, მისტა მათ მშვიდობა, არა შეესო მმართველბასა მათსა, არა ითხოვა მათგან სარკი და ანიჭნატა მრავალნი; არამედ ითხოვა ესე **ვერელი**თაგან, რათა **სოლო** კერძოთა მოხრულნი მსედრობანი **სეზოტრიის**ნი დაადგინონ **ქალაქ**დას უმრთელენმე, რათა მუნ დაიხმთროს და რათა მისტენ მათ საზრდელი. სოლო ესე სინარულით შეიწყინარეს **მამასსლინის**თა და ერისა საზოგადოებამან და აღუთქვეს ესე **სეზოტრიის** აღსრულებად და **ქმნი**ფისა ზღვისა კერძოთატა დაადგინა მსედრობანი- **ქმნი**ფისა ამა მიზეზითა, ვინაადგან **სეზოტრი** ებრძოდა სკუთთა და დაიმორჩილნა იგინი, ვიდრე მდინარემდე **ქმნი**ფისა, ესე იგი **ქმნი**

ლი და რომელი შესწორებულ არს ამა რიცხვსა თანა და ესე მოსეს მეწამულის ზღვით განსვლის რიცხვი შესწორებულ არს საეკლესიოსა სოლოლოლიის რიცხვსა თანა.

* ესე მოთხრობა აქა მოღებულ არს ეგვიპტის ისტორიისაგან და სხვათა და სხვათა მისტორიითა მსოფლიოთა, საზოგადოსა მსოფლიოთა მომთხრობელთა **სეზოტრიის** ივერიად მოსლავად და კოლხიდას ერთა მეგობრულითა დასახლება; მაგრამ არა თუ ღელაწულით ერნი ეგვიპტისანი დასახლებულ იქმნეს მხედრობისაგან **სეზოტრიის** და შეეს კოლხიდას რაოდენნიმე რიცხვნი და იგინი აღერიგნეს კოლხელთა შორის.

ნის მდინარეს ზედა მოხასლენი, მოხრულნი მხედრობანი ჟიბიტკლთ-
ნი ზოლნიდას დაშინეს მუნ წელ რაოდენსე უოვლითურთ კმაყოფილებით
და შეძგომად მისხა მიიქნენ მამულადვე თხზად ჟიბიტკლად; არამედ მხე-
დრობათა მათგანნი მრავალნი დაშთეს მუნ, რომელთაცა შეირთნეს ცოლნი
ზოლნიდელთა ახულთაგან და აღურიგნეს იგინი, მაშინ შორის ჭართლო-
სიანთა ზოლსელთა, ხოლო წიცხენი დაშოამილთა მათ სეზოსტრის
მხედრობისაგანნი იუენეს ვიდრე ოთხათასს მამაკაცადმდე, რომელთაცა
შელთა დაივიწყნეს ყოველნი ჩვეულებანი გვარეულებითნი თხსნი და მი-
იღეს ჩვეულება ჭართლოსიანთა (თუმცაღა მეგიპტელთა ისტორიის მოთხრობა-
სა შინა ჰსწერენ: * ღერალოც ანუ ჰერალოც, ანკილი ჰ დაღორ სიკილიელი, რეცა
კოლხელნი ერნი იუენენმცა შთამომავლობათგან სეზოსტრის მხედრობის ჰ რომელ-
თაცა აქენლესთვე, რეცა მსგავსად ძველთა მეგიპტელთა წინადაცეთილება; მაგრამ
ესე არა არს ჭეშმარიტ პირველად დამკვიცებითა ამით, რამეთუ ოლეს იყო ქართლოს
ჰ მისგან ქართლოსიანნი უეჭველად კოლხილენიცა იუენეს მაშინ იგინივე ქარ-
თლოსიანნი; ესეოდენ კოლხიდა უშეველესთანა შინა ეამთა იყო პირველი საპვიდრე-
ბელი, სიმკვიცე ჰ მცერთა განძლიერებისა ეამსა სახიზარი ჰ შესვედრებელი ქარ-
თლოსიანთა, მეორედ არა რომელსა მაცინეს, არცა წერილთა, არცა წიგნა, არცა
სთითითათა მოთხრობათა, არცა ქართლის-ცხოვრებათა ძველთა, გინა ვანცანგ მეფის
ცხოვრებასა ქართველთას, არცა ვანუშტის ქართლის ცხოვრებასა შინა, არცა რომელ-
თამე წმილთა მამთა ქართველთაგან მოხსენებულსა შინა მოთხრობათა წყრილ არიან,
არცა ზეპირ სადამე ჰ ოდესმე სმენილ არს სრულიად საქართველოასა ერთა მოთხრო-
ბითა ჰ უმეტესნი ქართველთა მესტორენი ჰ მომთხრობელნი, ვითარცა ვანცანგ მე-
ფეცა ჰ ვანუშტიცა სრულიად არა რამასმე მოიხსენებენ სეზოსტრე მეფისათს, გინა
მის მიერ კოლხიდას დასაწყობისათს ეგვპტელთა; შესამედ, არცა ერთსა შინა ეამსა,
არცა უძველესთა შინა ეამთა ჰ არცა შემდგომთა დასაბამითგანვე იგერიელთა დფუძენ-

** არსენი ღიღის კათალიკოსისა სრულიად ივერთა მოთხრობისაგან გამოლე-
ბულთა, რომელიცა გამოკრებულითაგან სხვათა ჰ სხვათა საქართველოს ძველთა
ამბავთაგან ვრცელითა ისტორიისა შესადგომად გამოეწერინებინა ანტონი პირველსა კა-
თალიკოსსა ზემოასა საქართველოასსა, ზიძამან ჩემშან მამის ძმამან ანტონი მეორემან,
სრულიად ზემოისა ივერიისა კათალიკოსმან გამოაწერინა შეკრებულთა მათგან მო-
თხრობათა პეტრბურღს ყოფასა შინა თხსსა წელსა ქრისტესით 1822-სა, ხოლო
არსენი სწორდა, რომე სეზოსტრიოსისა ისტორიაო ეპოვე ღიღს მაცინესა შინა ძველსა
ჩვენთა მემაცინეთა აღმწერელთაგან.

** ღერალოც სწერს ესრეთ. „ოლეს სეზოსტრის მოიქცა სვეითით; მაშინ დარჩნენ
მხედრობანი მისნი კოლხიდასა შინა ჰ დაეშენნეს მუნ, რომლისაგამო სცანურ არსო,
რომელ კოლხიდელნი ჰეოფენ წინა-დაცვეთასა.“

ბის არა ჰქონიეს ჩვეულება არცა ზემო ივერიელთა, არცა ქვემოთა, არცა კავკასიას შინა მოსახლეთა და არცა სსვათა მასლობელთა მათთა ერთა წინა-დაცვეთისა ჩვეულებანი, არცა რომელსამე მოთხრობასა შინა წერილ არს ჩვენსა და არცა ოდესმე სმენილ არს ესე ჩვენ შორის და უკეთუ ძველად კოლხელთა შორის ყოფილ-იყომცა ჩვეულება წინა-დაცვეთისა შეუძლებელ არს ესე, რომელ არა მოხსენებულ იყო ესე მცირედი-თა სიჭყვითა სადამე, რომელსამე ქართულსა წერილსა შინა, გინა ზეპირ, გინა სტიხლოლიათა შინა ქართულთა. ძველად კოლხელნი იცვიდეს მასვე სარწმუნოებას, რომელიცა აქვდათ ზემოსა და ქვემოსა ივერიასა ზოგად; მათ აქვდათ წესი კერძო-მსახურებისა სრულიად სხვითა საცითა და ჩვეულებითა, სრულიად ივერიელთა ჰყვით უძველესთა შინა დროთა უპირატესს ღმერთად * ბოჩი და ცაძარი მისი იყო ფრიადისა სიმდიდრითა შემკობილ სამშობლარსა ზედა კოლხილისა და აფხაზიისსა ბიჭვინცას (რო-მელიცა ქრისტეს სარწმუნეებას მოქცევისა შემდგომად შეიცვალა ეკლესიად და ქვე-მოსა ივერიასა შინა ერთობისავე კათალიკოსთა, ესე იგი სრულიად ერთ-მწყემს-მთავრი-სა ჟამთა შემდგომად მცხეთისა იყო იგი კათედრა კათალიკოსთა, ვინაჲდგან ანდრია პირველ-წოდებულსა მოციქულსა ქრისტესსა მუნ ექადაგა პირველ და სჯომან კანანელ-სა, ბოჩი ღმერთი ძველთა ივერიელთა პირველ არმაზისა თაყვანის იცემოდ მრავალთა საუკუნეთა უწინარესს არმაზისა, ხოლო ჟამსა ფარნავაზ პირველისა მეფისსა, ვინაჲდგან შეიცვალა მმართველობა ქვეყანისა და იქმნა მეფობითი მმართველობაჲ, ამისთვის ფარ-ნავაზ ქმნა უპირველესს ღმერთად არმაზ ღვთაეულთა სამშობლითა თჳსთა კერპი; გარნა თაყვანის-იცემებოდაცა ბოჩი და პაცივსა უყოფდენ მას ზოგად ზემომასა და ქვე-მომას ივერიელთა ერთი; ხოლო წინადაცვეთა ერისა არცა პირველ იყო და არცა შე-მდგომად მათ შორის და ფრიად საძაგელ უჩნდათცა სრულიად ივერიელთა ჩვეულებაჲ ესე, საუწყებელ არს ესეცა, რომელ ჟამსა სეზოსტრის მიერ სკვითთა ბრძოლისა დად-გინნა და დასახლნა უმრავლესნი მხედრობათა თჳსთაგანი მეგვრეკონნი სეზოსტრი მეფემან აზოვიისა ზღვისა გარემოთა და ცავრიისა კერძოთა, ვიდრეცა კოლხილსა კოლხელნი არა ოდეს ყოფილან საუკუნითგან სსვანი ნათესაობანი თჳნიერ ქართლოსიანთა და ვიდრე ამჳ-ჟამდღე.

ხოლო სეზოსტრის მიფილგან ვიდრე არღონაცთა მოსლვადმდე კოლხილად გარ-დახდეს წელი 267 და იფენეს ყოველითურთ მშვიდობასა და განსვენებასა შინა ყოველი ივერია, აღეშენენ მრავალნი ქალაქნი, დაბანი და სოფელნი და განმრავლდა ერი მას შინა ფრიად, რომელ კინლა და ვერლარა იცვედა ყოველი იგი სივრცე ივე-რიისა ზღვიდგან ვიდრე პონტოასა ზღვადმდე. თუმცა არღონაცნი მოვიდეს ძიებად ოქროს-მატელოსანისა; მაგრამ იგინი არა თუ ბრძოლად, გინა დაპყრობად ქვეყანისა იგინი კითხვითა და ნებითა ივერიელთა საზოგადორობისა განმგებოლო ბისგან ნება მიცე-

* ბოჩი ქართველთა ძველთა იყო უპირველესი ღმერთთაგანი, რომელსაცა აქვდა უძნეი კელნი და ესე ნიშნვიდა უძლთა მათ უმაღლესთა მათთა კავკასიისთა (სსვათა შორის თვითთაეულთა ზელოთა პერობასა.

თს რკინისთა შეკრბ თავი თუხი, რათა დღიგვას სამეფო **ტ**ქსლანისკისა, აღზარდოს ჩხელი იგი ყოვლისა გულს-მოდგინებითა, ვითარცა ძეა თუხი სავარელი და მისრეს მას **ქ**ასტი თუხი. **შ**იოიუვასა ჩხელი ყრმაა თუხი მამამას, იტირს მის ზედა გულ-ამოსკვნით ფრიად სლამობელად და მისტა იგი სელსა შინა მძისა თუხისა **ს**ელემსსა და თუთ განვიდა ცსოგრებიან-გან, აღზარდა უკუტ **ს**ელემი **ს**აზონ ფრიადისა გულსმოდგინებითა და ღვაწლითა ყოვლითა სამსედროთა სამეფოსა და სამოქალაქოსა წესითა და სიბრძნითა **ქ**ლენითა და ოდესს მოიწია ასაკსა სიჭაბუკისასა **ს**აზონ იყო ჭაბუკი ფრიად მსნე, ძლიერი, კადნიერი, გულგვანი და ჭარბიანი ასაკისა მშვენიერებითა, რომელ გარდაემატებოდა ყოველთა თანამედროეთთა თუხთა, და უმეტეს ბრწენვიდა სიმართლითა და სიუსუთა და კეთილ-ზნეობითა თუხითა, მიიზიდვიდა ყოველთა კაცთა გულსა და უკვანდით ყოველთა დიდთა და მტირეთა უმეტეს სომისაგან. **წ**ითარცა ისილა ესე **ს**ელემი მუფემან ესრეთ სათნო ყოველთა მიმართ შეეღვა გულსა მისსა შური დაფარული და იგონებდა მისთვის, რომელ ესე ვითარი სიკეთე **ს**აზონისა მოაკლებს **ს**ელემს **ტ**იუეობას; მაგრამ არა ვის უცხადებდა მას-უსსა გულისა თუხისასა და დიდად მატევის უყოფდა **ს**აზონს და უხვეებდა სიუვარულს; არამედ ეძიებდა ღონესა რასამე კელგუნებითა რაათამე, რათა შთააგდოს იგი საფარსესა რაასამე შინა და განერეს წარწემედისაგან მძიულობითისა მძიუვლეუბლობისა.

ქმას ჟამსა განცხადნა ამბავი ესე ყოველსა ქუტყანასა: ვითარმედ **ქ**როიანელთა სამეფოსა სამზღვარს იქით არს ზღვის თანს **ქ**რიტრემსა (ესე იგი ზღვა შავი, რომელ არს პონტოს) და ზღვის ამის კიდესა ქვეყანაა **ქ**ოლსიდიისა, ნაწილი **ს**კერიისა და მუნ არს ჭაღაკი მშვენიერი და იგი ადგილი არს განმკებელისა მის ქვეყანისა უფლებასა ქვეშე, რომელსა ეწოდების **ო**კეტეს * (ესე სასული ქართულად ნიშნავს **ო**კციასა, რომელიცა, ვი-

* უეტეს იყო ერთი მამასწლისთავანი ივერიისა კოლხილისა, ქვეყნისა განმგებელი და უფლებასა ქვეშე მცნეთის მამასწლისისასა; არამედ მას ჟამსა მამასწლისნი ნებითა ივერიელთა საზოგადოობისთა ესრეთ იქცოდეს ყოველთა შემთხვეულებათა შინა უცხოთა სტუმართა მოსვლისასა, რომელ აქვნდა ყოველსა საზოგადოებათა თუთოეულთა შინა ნაწილთა მის ქვეყანისთა აღშენებულნი სასწილი მსგავსნი პალატო მფვისთა; მოხელენი ქვეყანისანი ყოველითურთ განშვენებულებითა შეიმკობოდეს, იანვობოდეს მამასწლისთა, ვითარცა დარბაზის ერნი მეფეთა; პალაკი განშვენებულ იქმნებოდა ძვირფასითა სმკაულებითა და ვეტწლისა და ოქროსა ქურქლებითა და ყო-

დრე აქამოდე ზემოხაზა შინა საქართველოსა და ქვემოხაზა სასულეების მთავალთა, **ატია** ქართული საკუთარი სასული არის, ზოგათა მწერალთა **ატია** **ატეის**ად დასწერეს, სხვათა **ატესტად** და **ჟესტად**; მაგრამ ეს სასულის-დებანი ერთი და იგივეა **ატია**; აქედამ არის სხუები გადაკეთებული და ჭდაქს მას მშენიერსა **ჰოლსიდისსა** იყო **ცისოვარი** ერთი ვერძი, რომელსა აქვდა სრულიად მატული **ატრომას** და მდგომარე იყო **ჟერძი** იგი დიდისა გრძებისა კელაზნებითა დადგინებითა მგველობით * **ღრის** **იმერთათსა**. უდგეს მას ორნი გარნი ფრად სასტიკნი მგველად, რომელთაცა აქვდაქს რქანი და ჭლიკნი რვაღისანი და პირთაგან მათთა გამოუტყუებდეს ცეცსლთა და ვერავინ მიეხსლებოდა მათ, ვინაზღგან შესწვიდა მძაფრად, გარდა ამისსა ოქროსს-მატელავისსა მას ვერძის სტვიდა ვეშაში დიდი და საშინელი, ეგრეთვე პირით ცეცსლ გამოზდინარე მიმასლოვებულთა მის ვერძისათა განმაქარვებელი, გვალად უდგს ამას დევი ფრად საშინელი და შემადრწუნებელი და ამის გამო ვერავინ ძალადგა მინსლებად მისსა.

ვლითა სახმარებითა ჰ ესრეთ მიიღებდეს უცხოსა ქვეყანისა სტუმართა მეფეთა, გინა მთავართა ჰ სხვათა დიდათა ჰ მცირეთა თავთავის შესაფერად. ამისთვის მრავალნი ისტორიკოსნი ძველნი შეცდეს ჰ ივერიის მამასწლისთა რომელთამე სწერდეს მეფობის სახელით ჰ სხვათა მთავრებად ჰ ესე ჟერ არს უწყებად მკითხველთათვის, რომელთ ივერიელთა ერის საზოგადოება იყო აღიქსნადრე მაკედონელს მოსვლამდისინა, მანამდის არც ერთი მეფე ჰ არც მთავარი მამასწლისთ გარდა სრულიად ზემოსა ჰ ქვემოს ივერიასა შინა არავინ ყოფილა ჰ არც ივერიის რომელიმე ნაწილი განყოფილი ყოფილა ერის საზოგადოებით. მამასწლისთა მიერ ფრად კეთილად ჰ გონიერულად იმართებოდა ჰ სრულიად ზემოსა ჰ ქვემოს ქვეყანანი ერთნი იყენენ მცხეთის მამასწლისი ყველაზე მამასწლისეზე უფროსი იყო, მამასწლისების დროს თუ ვინმე მძლავრი მტერი მოსულა ივერიად ჰ მძლავრობით რომელსამე ალაგს ივერიაში თავისი სარდლი ანუ მთავარი ვინმე დაუგლია; მაშინც იმათ უფლებას ხანგრძლივ არ გაუწყვიდა ჰ ივერია ისევე თავის წესსზედ ერის მმართველობით ყოფილა. აღიქსნადრე მაკედონელმა აზონ მთავარი დააგლა მსედრობითა, ის ფარნაოზმა მოკლა ჰ თვით გამეფდა, რადგანაც ბუნებით ქართველი იყო სრულიად ივერიელთ ის აღიჩინეს მეფედ ჰ მეფობა მაშინ დიწყო სრულიად ივერიაზედ ერთ-მეფობა ჰ მანამდისინ მამასწლისინი ერის მმართველობით განუწვალეებლად ჰ განუყოფელად განმკებელობდენ, როგორათაც რომ ქართლოსის შემდგომად მამასწლისების დაწესების ჟამს დაიგვა, ისე იმსახედ ბოლომდის მამასწლისინი მართვედეს.

* არჩის არს ლათინურად არიეს, რომელიცა ეწოდება ერთსა პირველსა ზოდისსა, ესე იგი ცისა ბურჯისა: ვერძსა, რომელსაცა ელენნი ღმერთთა შორის რაცდენ.

ჩლო უხმს შოვნად ოქროს-მატელოვანის მის მოხურნეს, რათა პირველად დაიმორჩილნეს სარნი იგი და შეხას უღელსა ქვეშე და მოახს მათ ახანაჲ აღმსის სასნისითა (ესე იგი ახანა არს გუთანი მცირე) და მოხსას მით მიწაჲ იგი, რომელი არს ადგილსა მას სამეოფსა მის **ჩრდობისა** ქვესი დღიური, რომელიცა შეწირულ არს **ჩარსისა**, ვერ არს რათა მოკლასცა **ჩრდობი** იგი, აღმოსთარსეს გბილნი და დასთესეს მისა მას შინა მოხურელსა, რომელსაგან აღმოეცნებოან ნაყოფთა წილ შეჭურვილნი გაცნი მებრძოლნი და ჭყოფენ ურთიერთისადმი ბრძოლასა აღრევიით და მოსწევედენ ურთიერთს. და რაჲ ესე სრულ იქმნებინ, მაშინ შესაძლებელ არს შეპრობად **ოქროს-მატელოვანისა** მის და რომელნიცა მოიწადინებენ და წარუღენ მოძიებად **ოქროს** მატელოვანისა **ოეტესს**, ესე იგი **ოტია**, რომლისცა განამკებულა არს **ხოლსი**და, იგი თავისუფლად უტყეპეს ყოველთა მუნ მოძიებად მისსა მისრულთა. მისრულან მუნ ფრად მსნე, გულოვანსი და ძლიერნი გმირნი, ქენი მეფეთა, გინა მოავართანს; მაგრამ ვერავის ძალ-უდვიეს მოპოვნებაჲ მისი. არა თუ სხვათა ვიეთმე; მსნეთა, გამტადილთა მებრძოლთა თუ-განამკებელიცა ადგილისა მის **ოეტესს** ვერ შეძლებელ იქმნა შოვნად მისსა.

ესე ამბავი ესმა რა **სელე** მეფესა განისარა ფრად, ვინაჲდგან აქენდა შური **ისონისა** დაფარულ გულსა თხსსა, განისრასა წარსლვად მუნ აღძვრად **ისონისა** და წარგზავნად, რათა წარსწემდეს მუნ **ისონ** და არა მიედოს მეფობა **სელე**მსა.

ჩოქოდა თხთასა **ისონს** და რქვა. „უწეის, ძეო ჩემო, ძალად შობილებამან შენმან, თუ ვითარისა ღვაწლითა აღგზარდე შენ, ვითარცა მაქვენდა მე ანდერძი მამისა შენისა, აწ უმჯობეს შენსა არავინ არს სრულიად საბერძნეთსა შინა სიმსნითა, ჭყოფნებითა და მამაცობითა, და ვინაჲდგან გვაროვნებითაცა წარმატებულსარ სხვათა ყოველთა, გირჩევ შენ, ვითარცა მამაჲ მოხურე შენისა სასელის განდიდებისა, მიიღე რჩევაჲ ესე ჩემი და ძლიერად მოტადინე იქმენ შოვნად ოქროს-მატელოვანისა მის ვერძისა, ძე უმჯველად დარწმუნებულვარ, რომელ ძალგობს სიმსნითა შენითა ღირს სასოვარისა და უკუნისამდე დაუვიწყებელია სასელისა ამის მოპოვნებად, რათა ძალად-შობილებისა შენისა გმირობაჲ იყოს განთქმულ პირსა ზედა ყოვლისა ქვეყანისასა და ოდეს მოხვიდე მუნიით ესრეთისა სასელ განთქმულებით დიდებული გამოსხნდები უბრწვინვადესს მეფედ საკვირველად ტასტსა ზედა **ჩესლონიკისასა**, რომელიცა შენი არს.“

ეს ვითარნი მრავალნი მოხატუნიებულნი სიტყვანი უთხრა **სულეიმ** **იაზონს**; **სოლო** **იაზონ**, ვითარცა ცაბუემან გულთაგანს ბრძოლისა და სკელოვნებისა მოუკარემან სრულიად ვერარაჲ გულის-სმა ჰყო მხაკარებაჲ ბიძის თვისისა, მორხილ ექმნა ყოვლისა სურვილითა და განემსადა წარსლვად.

სულეიმ ფრიად მოხარულმან ამას ზედა უბრძანა მსწრაფლიად განმსადებაჲ სვამაღდისა და რათა მოკაცმონ იგი ყოვლისა სამეფოსა მორთულებითა, შთაწყვეს სვამაღდსა შინა თუთოეულნი ძვირფასნი უნჯნი სამეფონი და რაჲცა ჯერ-იყო ნივითა სასმარებად ცურვისა მათისა და სანოკატენი ფერად ფერადნი, **სოლო** განმსადაჲს რა სვამაღდი, მიიღო **იაზონ** განტყევაჲ მეფისა **სულეიმ**გან, შთაჟდა მხარულებით სვამაღდსა შინა და წარემართნეს.

ჩარჭევეს თანა **იაზონს** მრავალნი ჩინებულთა კაცთა ძენი, სასკლოვანნი, ჰაეროვანნი და გმირნი და წარჭევა თანა ძლიერი იგი და ყოველსა ზირსა ქვეყანისასა სასკლ-განთქმული, ნამდჯლ მხნე, მტკიცე გულთაგანი, ასოვანი და ყოველთა გოლითთა უადრესი * **ჩერკულეს**, ვინაჲდგან იყო იგი გულთადი მეტობარი **იაზონისა**, წარუმართა მათ ქაძმან შემწემან და ზირველად განვიდეს გიდესა **ქროადისა** ქვეყანისასა მცირედ ყამ შესვენებისათვის (ღ შეემთხვათ მთ უმამოფილებაჲ, დამწყეზი სიძულის ბოროტთა ძვირშემთხვეულბათსა შორის ბერძენთა ღ ცროიანელთას, ვითარცა ცხად ჰყოფს ისტორია ცროიანელთა). მუნით წარემართნეს და მიწივნეს ქვეყანასა **ჰოლსიდისასა** და ვითარცემ **აეტეს**ს ამბავი **ჯერძენთა** მოსლვისა, განისარა ფრიად და უბრძანა ყოველთა ჩინებულთა და რჩეულთა კაცთასა განძკებლომას თვისისათა წინა მბეჭებაჲ **იაზონისა** და მრავალნი ერნი ერისა საზოგადოობისაგანნი მიეგებნეს წინწილებითა, ორღასოთათა, საყვრებითა და ჩანგებითა და სხვას მრავლისა სამმუსიკოსსა საკრავებითა და დიდისა ზტვიითა მოიყვანეს უზირველესსა მათსა ქალაქსა, წინა-მოეგება თუთ **აეტეს**ს (ესე იგი **ატია**) მრავლისა სამხედროთა და სამოქალაქოსა მოხელეებითა. **სოლო** მორავიდა

* **ჭერკულეს**, ვითარცა იტყვიან, შობილ იყო ზევსისგან ღ ალემანისა ამინცრონისა ცოლისგან, ამან **ჭერკულეს** ცხოვრებასა შინა თვისსა მოსწყვილნა მრავალნი გმირნი ღ ზელთა თვისთა ზედა აღილო გამოუთქმელი სიძლიერე, ანტეფიმა ძლიერისა შემუსრა ღ სხვანი მრავალნი საკვირველნი ძლიერბანი ღ სიმხნენი გამოაცხადნა, რომლისათვისცა გაუტუნურდნენ ელინნი; ამისთვის დმერთ ყოფად უწოდეს ღ ირაკლიედ. სასკლ-სდევს.

'აზონ მოკითხეს ურთიერთი და 'აზონ მოეპურა დიდისა ჰატვიითა;
 ოეტეს ვითარცა იხილა დიდება განმკებელისა მის, რამეთუ ყოველი
 ერი უყოფდა მას ეგრეთსა ჰატვიცა, ვითარცა მეფესა, გინა მთავარსა,
 ოეტეს ჰატვიცნა დიდად 'აზონს და ეგრეთვე 'ჴრკულეს და სხვათადაც
 ჩინებულთა გვაძთა შესაბამისებრ ღირსებისა მათისა და უპურა სელი
 'აზონს მარჯვენე ძველისამებრ ჩვეულებისა 'ვერიელთასა და მეორით
 კელითა უპურა 'ჴრკულეს და ესრეთ აღიუფანნა 'სადაცსა შინა დიდუ-
 ბულსა და მეფეთა სწვეველად განმზადებულსა და შეიკულსა ძრ-ფასად
 მრავლითა განშენებულბითა, დასნნა 'აზონ და 'ჴრკულეს მალაღთ
 სარისხთა ზედა და თუთცა დასჯდა მათთანა გვერდით 'აზონისა და სხვა-
 ნი ყოველნი ღირსებისამებრ თჳს თჳსსა ადგილსა შესაბამსა დასნნა,
 ჰოილეს სანუგეარნი ფერად ფერადნი და უძსწინძლენს დიდებულად
 და შემდგომად ოეტესმან ჳკითსა 'აზონს მიზეზი მიხლვისა მისისა და
 'აზონ გამოუცხადა მას ყოველივე თავაზით და ზრდილობიანისა შესაბ-
 მიერისა სიტყვებითა, ვითარმედ შოვნად ოქრო-მატელოვანისა მისრულ
 არს და სთხოვა ნებისა მიტემა, რათა აქენდეს თავის-უფლება 'აზონს მო-
 ძიებად მისსა. ხოლო ოეტეს შეიწყინარა სიტყვაჲ მისი და ჰატვიცის ცემით
 და სინარულით მისცა მას ნებაჲ, დაუგო სერი დიდი ყოვლისა სანოკ-
 ვითა აღვსილი; დაიწყეს მსიარულება შესატყვისი ჩინებულისა მას მკველი-
 ხისა

'სევა უკვე ოეტეს ასული მშვენიერი სასულითა ოქვითა და ჳკრო-
 ვნება ჰირისა მისისა ბრწყინებდა ფრთად და ყვავილოვნებაჲ ქალისა მის
 ძრფასოვნებდა ყოველთა სხველთა უადრეს. ოქვითა იყო სიერმითგანვე
 მისსა განსწავლული საკვრველისა კვლოვანებითა სასატროლოლიონსა ტი-
 ჴიკურთა და მესანიკებრთა საქმეთა მეცნიერი, რომელ მსჯავსი მისი მის
 უძსა ყოველთა შორის არავინ იბოკებოდა ჰირსა ზედა ყოვლისა ქვეყანი-
 ხსა, წინასწარ-მცნობელ იყო მოძავალთა საქმეთა და შემთსკვეულებათა.
 'სრეთ უწყოდა გრძნებისა სელოვანება, რომელ მოუთხრობენ მისთჳს
 „ჯადოგობისა წესითა და მოქმედებითა ეშაურითა გარდააქვევდა ნათულ-
 სა ბნელად, მსწრაფლად აღადგენდა ქართა სასტკიკთა, ელვათა, ქუსილითა,
 ძვრათა საშინელთა და მდინარისა სიმსწრაფლით და ღვლარქვნით მომდი-
 ნარობასა უგუნაქვევდა, ზაფხულთა შინა სეთა ფურცელთა შთამოაფრე-
 ვინებდა, შემლოცველ და ბოროტთა ძნელთა ცაროსთა შინა და ნეფესვითა
 საძირისათა ყვავილთა და ნყოფითა სეთაგან აღმოაცნებდა, ფრძითა მო-

ხუცეებულ ჭყოფდა და მოხუცებულთა სიერმისა ასაკსა შინა მოიყვანებდა; ამას ძველნი ღმერთად რაცხდენ.

ჩოიყვანა ოკტესს ესე ასული თუხი სერსაწყვან დიდად განშეგნებული, ფრიად შეძეული და განშეგნებული ძურფასთა მიერ ქვათა მარტალიტთა და ოქროქსოვილთა და დაიხვა გვერდით თუხსა; მაგრამ საქმეა ესე ოკტესს გეჭუ დაუჯდა ძვირად და ექმნა უკანასკნელ სინანული, სირცხვილი და უკედრება ფრიადი და განსამკებელთა მისსა, რეცა უმატიონება; მაგრამ ისონ ამით იხარგებდა არა მცირედ და მოიგო საუკუნოდ ხსელი ღირსი-სხოვნისა. მას დღესა გაიყარა ნადიმი და განისვენეს.

შლესა მეორესა კვლად მოუწოდა ოკტესს ისონს სერსა ზედა და ძედიანა მოვიდა მუნ, სთხოვა მამასა თუხსა ქალმან მან, რათა ნება-სტეს ზრასკად სიტყვისა სიბრძნეთასა ისონის მიმართ, ჩვეულებისამებრ გაუთხოვართა ქალთასა. და უბრძანა მამამან მისმან, რათა ესრასოხ. მოვიდა ძედიანა შესაბამითა კეთილ-ზრდილობითა ისონისსა მეჯლისსა მას, აწყო ზრასკად მისსა მრავალთა თუხ სიტყვათა, ვითარცა არს წესი მალაშობილთა და ბრძენთა ქალეთათა. ოდეს ისილა ისონ გონიერად და ფრიად კვლოვნად ზრდილობიანი და სიბრძნითა აღსავსე ზრასკაა მისი და უკვირდა ფრიად და სთინდა იგი გულსა შინა თუხსა. ძაშინ ჭკითსა მას ძედიანა, თუ ვითარ და რომლისა ღონის ძიებითა განურასასავს ისონს მოპოება ოქრო-მატულოვანისა, და სტენა, რომელ თუხიერ სიმსნისა და გულთუნებისა არა რაა აქვს მას სხვაა ღონის ძიება შოგნად მისსა. ამას ზედა ჭეუკს მრავალნი სჯანნი და ეტყოდა ძედიანა ისონს. „ძეწუალვის მე მეფის შულობაა, სიმსნე და მალაღი სიკეთე შენი, მინდობილი მხოლოდ გულთუნებასა ზედან, რომლითაცა მხოლოდ ეოკლითურთ შეუძლებელ არს სრულ-ყოფად საწადელისა შენისა, არა თუ უწყოდე გულთუნება იგი, რომელითაცა მოიპოების ჟერძი იგი.“ და ეტყოდა მსურის მალაღაშობილებისა შენისა სიტაცსლე და სხნა ესე ვითარისაგან ხსნიკვდინეებს განსტდელისაგან, რათა განთავისუფლდე და სიმრთელით მიიქცე მამულსა შენსა, ქვეყანასა ზედა მეოფის არავის ძალურს არცა ერთსა ვის მოპოვნებაა მისი. ჟრთი ოდენ მე შეუძლებელ ვარ შენ ტილი-სმათა მათ დარღვევად და სრულიად განქარვებად, მაგრამ მე ჯერეთ არა გუწეი გული შენი და არცა სიმტკიცე იგი ჰირისა შენისა, ჭყოფა რამსაგა გეტყვი შენ ანუ არა და აღანსრულება ნებასა ჩემსა, გინა უარჭეოფ, რომელ-

საცა ზედა დამოკიდებულ არს ძვრფანის სიტონსლისა შენისა დაცვაა გინა წარწყმედა.“

ჩიუკებს **ისონ** ზასუსსა ტბილითა სიტყვითა, ეთნების გულისა ტეშმარიტების მრწმუნებულობისათა, მშენიერ-მზრახველობითა და დიდისა გულს-მოდგინებითა აღუთქვამს მას ფიციითა საშინელითა, უკეთუ ასწავებს მას მოპოვნებასა **ოქროს** მატყელოვანისა მის **ჩუქრძის**სა, რადცა უბრძანოს მას ყოველსა ნებასა მისსა და მტნებასა მისსა დაიმარსავს მტკიცედ და აღასრულებს.

ჩაშინ გამოართო ზირობა და აღუქმა მტკიცე ფიციითა საშინელითა **ჩუქრძის** **ისონს** ცოლქმობისა და საუკუნად განუტყვევებლობისა მისისა თავსმდებობითა **ჩრგულესის**სათა და ოდესს სრულ იქმნა ფიცი ძლიერისა დამტკიცებითა; **ჩაშინ** შესჯერდა მედია უმეტესს თავსს მდებობისა ძლითა **ჩრგულესის**; მასინ იყო სწავებად **ისონის**სა ყოველისა გულს-მოდგინებითა მოპოვნებად **ჩუქრძის** მის და რქვა * „**წაღაცა** მას შინ, სადა იგი არს

* შესწავება, თუ საღით იყო ზ ვითარ ლდგინებულ ზ ვის მიერ ვერძი ოქროს მატყლოვანი იგი.

ფრიკს ძეა აფამანისა ანუ აფამანცისა, ძმა ელოეასი, რომლისცა მამა აფამანც იყო მეფე თიველთა (უწინარესვე უბედურისა შემთხვეულობისა აფამანცისა, რომელიცა იუნონამან შემთხვავა მთ ბოროტი შურითა ინეაი ცოლისა აფამანცისა ძირისისა ღელნაცვლისათა) იყოფებოდა ძირისა ღითთურთ თვისით ელოეათი ბიძას თვისს კრეციის იოლნიისა მეფისა თანა ზ შემდგომად აფამანცისა ზედა ბოროტი შემთხვეულებათა მოწვევისა ღმეციკა ცოლმან კრეციისმან აიძულა (ფრიკსს), რათამცა შეიყვაროს იგი; მაგრამ იხილარა უსასური ესე საქმე ფრიკსს მომსურნე იქმნა დაცვას-თვს პაციონებისა თვისისა ზ აუცილებელთა ზღვისა საშინელებათა თვის პირველვე დაცვებადმდე საყოფელთა თვისთა. ფრიკსს ზ ელოეაი, გამოვიტხვევონი, მიიღებდეს პასუსსა ორაკულისაგან, ესე იგი ქურუმისა მიერ ესრეთ მომთხრობელისა. „ღმერთნი აყენებენო თვსადმი მსწვერპლისა შეწირვასა, ორთა მთელა უკანასკნელ დაშთომილთა ხსნისაგან მეფისა.“ ოდეს ქურუმმან განუცხადა ესე ფრიკსს ზ ელოეასს, რომელიცა იყვნეს შეთქმულ ვიდრე სიკვდილადმდე არა განშორებდ ურთიერთისაგან, მეისვე მასვე წამსა შინა გარე მოიცვნა იგინი ღრუბელმან ცით მოსრულმან, ზ ღრუბლისა მისგან გამოვიდა ვერძი, ესე იგი ცხოვარი ზ აღიცვნა იგინი ერთიცა ზ მეორეცა ზეჭურსა ზ წარემართა კოლნილისა კერძო. ხოლო ეამსა მას ჰერით მიმავლობისა მათისა პირისპირ ზედან ზღვსა ესმა რა ვმა შემაძრწუნებელი საშინელისა აღბორგებულებისა ქოთებათა ზ ზღვირითთა ზღვსა ღელვისა მიერ. შემრწუნებულ ელოეაი გარდავარდა ზღვასა შინა ზ დაინთქა. ხოლო ადგილსა მას, სადაცა შთავარდა იგი ეწოდების მას (მის ეამითგან) ელოეს-პონცე, ძირისს მიწვენილმან კოლნილს

ოქროს-მატყლოვანი იგი დადგინებული არიხს ღმერთასგან მტკვლად მის ცხოვარისა, მსმილავ არიან ორნი ხარნი ნებურნი და საშინელად მძნეარენი, რომელთა აქვსთ რქანი და ჭლიკნი რვაღისანი და პირით გამოძინანრე არიან საშინელთა ცუცხლთა. **ჩისტა ტყედა იაზონს სატი ვითარძე ოქროსსა და უთსრა.** „აქვს უკუწქ ამას ძალი ესე ვითარი, რომელიცა პირად პირადთა ცუცხლისა ალთა პირის-პირ შეუწევის და დაიცავს შეწესგან.“ **ხვალად მისცა მას გოგრა ნოტიითა რამათაძე სავსეა, და ხსწავა, ვითარძედ ნოტიად ესე თვთ უწინარესე იცხე და მერძე ცუცხლ-მომბერველთა მათ ხართა აპკურე პირთა შინა და ალი იგი ცუცხლისა ფრქვეული პირით მათით დაშრტების ამით.** **ქედგომად მისცა მას ბუტე-**

მიიყვან ვერძი იგი ღ შესწირა იუპიტერს, განჭხადა ცუფვი, რომელიცა იყო ოქროს-მატყლოვანი ღ შთამოჰკიდა ხეს ზედა ცუფეს მას შინა, რომელიცა შეწირულ იყო მარსისად ღ ღაუდგინა მას საშინელი ვეშაპი განმზარველი, რომელიცა შთანთქმიდა ყოველთა მათ, რომელნიცა ივარეზდენ მიხსლებად წარპარვისათვს ოქროს-მატყლოვანისა მის ცუფვისა. მარს ამა მსხვერპლსა ზედა ესეოდენ კმაყოფილ იქმნა, რომელ მისცა ესე ვითარი ძალი, რათა, რომელთაცა აქენდეს ოქროს მატყლოვანი იგი ცუფვი სცნოვრეზდენ იგინი ყოველის ბედნიერებითა ღ წარმატებულებითა აღსავსე, ვიდრემის აქენდეს მათ იგი მრთელად ღ რომლისათვსცა სხვეზრცა ზრძანებულ იყო, რათა ყოველთა აქენდესთ სურვილი შოგნისა მისისა (ესე არს მოღებულ მეთოლოლიით ღ სციხის მოქმედთაგან ძველთა. აქა იცნობეზის ვინცა იქმნა პირველ ღმადგინებელ ოქროს-მატყლოვანისა ვერძისა ღ სავოგადოსა ისკორიათაცა შინა ყოველთაგან პირველთა ღ ხინებულთა მისკორიეთაგანცა მოთხრობილ არს ოქროს მატყლოვანისა ვერძისათვს, დადგინებისა ღ იაზონისა მიერ არღონაკებითურთ მოსრულისა შოგნისათვს კოღნიღად, რომელიცა შეწევნითა მეღასითა იმძაცვა იაზონმან). თუმცა სხოლიოსა ამას შორის მოთხრობასა წერილ არს, რომელ რეცა ფრიკს, მან მოიყვანა რა ცხოვარი იგი კოღნიღად, დაკლა ღ ეგრეთ შესწირა იუპიტერს; მაგრამ სხვანი მეთოლოლიისა მოთხრობეზნი ღ სციხის მოქმეზნი იცუვიან ესრეთ, ვითარძედ. „ვერძი იგი, რომელიცა იყო ოქროს მატყლოვან მოიყვანა რა იგი ფრიკსმან კოღნიღად, ეგრეთ შესწირა იგი ცოცხალი იუპიტერს ღ დაადგინა იგი ადგილსა მას, სადა იგი იყო თაყვანის-საცემელი ღ შესწირული ცუფეა ღ ველი მარსისა ღ ამისთვს ფრიად მადლოზელ იყო მარს ღ არა თუ მხოლოდ ვეშაპი, ხარნიცა სასტიკნი ღ სხვანი რაცა ზემორე ვრცელად მოიხსენებან ყოველნივე ფრიკსმან ღაუდგინან ოქროს-მატყლოვანსა მას ვერძსა მცველად შეწევნითა იუპიტერისა ღ მარსისათ. სციხის მოქმეზნი მოუთხრობენ მეთოლოლიისა მწერაზნი ესრეთ. „ესე ვერძი ოქროსსა მატყლოვანი ღრსო, რომელიცა ღღრიცხულ ღრს ზთორმეტის შორის ციურთი ბურჯით პირველს ზოღიქოდ; სოლო ღთთხრუნდ ეწოდების ვერძსა მას არიკს ღ ჩვენებურად ღრრის.

დი ვითარბე ქვის მწვანისა და ამცნო, ვითარბედ ოდეს მისკიდე ვეშაპისა მიმართ, მაშინ გარდაუგდე ესე თვალთა წინაშე მისთა და დასტყობის ბეისსე გამოტყეობად პირით ცეცხლისა და კერლარა დაჯწკავს, მერმე ისადე მასული სიმხსითა შენითა, შეები მას მტკიცედ და მოჭკლა რა ვეშაპი იგი აღმოხადე მას კბილნი, მოხან მიწაჲ იგი ექვისისა დღისა შეწირული შარხისა სარბითა მით უღლეულითა, ახანითა აღმასისთა, და ისილავ მაშინ უცხოსს საკურველებას; სოლო მსილველი საქმეთა ამით დევი არლარა გებრძვის და განივლტის ტყედ, ნურლარა ხდეგ მას; არამედ მივედ უერძისა მის მიმართ და ნუ მსწრაფელ ზედა შევარდები მას.“ ასწავა ჭიდათა შელოცვაჲ რამდე **ისონს** და რქვა. „პირველად წარსთქვ ლოცვაჲ ესე სამგზის და ეგრეთ მივედ ნელიად და შეიპყარ **ოქროს-მატელოსანი** იგი ცნოვარი, ასწავა ესენი მტკიცედ და კვლად შეორედრა განუშარტნა, რათა არა დაივიწყოს სამცნებთა მათგანი რამდე, რომლისათხსტა **ისონ** ფრინად მოხარული აღურატხელსა მადლობასა ეტყოდა ჭიდათა.

ღღესა შეორესა ითხოვა ნება **ისონ** **ოქტესისგან** წარხვლად მოპოებისა თვის ოქროს-მატელოსანისა უერძისა, არა უწყოდა **ოქტესს** და არცა ვინ სხვამან **ჴოლსელთაგანმან**, რომელ ჭიდათა ასწავა მოპოვებაჲ მისი **ისონს** და მისტა მას ნება **ოქტესს** სრულისა კმაყოფილებითა და წინამძღვარი გზისა მიუვანებად ადგილსა მას. ჳგონებდა **ოქტეს** და ყოველნივე მისნი, რომელ ვითარცა სხვანი შეძიებულნი პირველ **ისონს** გერძადიებს მოპოვნებას მისსა.

ღანემსად **ისონ** და აღხვდა ცხენსა თხსსა ჩინებულსა და წარვიდა, წარჭეუეს თანა **ჴრკულეს** და ჩინებულნი **ჴერძენი** თხსნი და ეგრეთვე **ოქტესისა** კერძოთ წარჩინებულნი მის ქვეყანისანი რომელნიმე მიარვიდა ისონ კიდესა ზედა ზღვსასა გარდასდა ცხენით, გამოესაღმა და უამბორა ყოველთავე თხსთანა მეოფთა, შთაჴდა საგსა შინა მცირესა შთაიღვა თხსთანა, მცირე იგი გუთანა აღმასისა და ნიუნთნი იგი მოტეპულნი ჭიდათსგან, მიიღო თანავე და სხვანი სამზადისნი რამცა საჭირო იყო მისსა და განვიდა დიდისა მის ჳვლავით ჳვლავსა მას **ჴოლსიდს** (რომლისტა სახელი სრულიად ქვეყანასა მას სასელს ძეგს **ჴერელთასა**) და მცირისა მის ნავით გარდასდა საპირსა ზედა თვთ მარტო და შეიჭურვა მსწრაფლიად ჳავშან საჭურველნი და შეირტყა სრმალი მკეკთონი, მარჯვენითა კელითა იპურა შუბი და მარცხენითა კელითა წარითრია გუთანნი, მიიასლა რა ადგილსა მას, სადა იგი მეოფე იყო ოქრო-მატელოსანი იგი და აჳს მიეს გამო-

უტკევეს პირით ცეცხლი საშინელი გურგათა მათ და სრულიად ღივსო ჰქონდა და გარემოში მის ადგილისხანი ცეცხლითა. თუმცაღა პირველად შუერთა **ისონ** და ვერა იკადრებდა ცეცხლისა მისს მიახლებად საშინელი-სა, მაგრამ განიძხნა გული თუხი ხირცხვილისა და საუგუნოდ საუკუდრე-ლისა უკუნ ქცევისათუხს მოეგონეს ნამცნებნი **ტიდაისნი**, მოიღო მის მიერ მოცემულნი ნივთნი, იცხო პირველად ნოტიო იგი მდგომარე მას გოგრასა შინა პირთა, ხელთა, ყელსა და ქედსა ზედა, გარდმოიკიდა ხატი ოქროსა გულსა ზედა, აღიღო გოგრა ჭურჭელი ნოტიოსა მის მიმართა მსხედ პირთა მათ ხართასა, რომელთაცა შემობურვილმან დასწვა მსწრათელ შუბნი და ფარე **ისონის** და **ისონის** წუთლა და კინილა და-ასრულა ცხოვრებაჲ თუხი; მაგრამ შეეწივა მას წამალი იგი **ტიდაის** მიერ მიცემული, აპკურა ნოტიო იგი პირთა ხართასა, რომლისა პკურებითა შეეკრნეს მათ პირნი, ვითარცა საკურელითა რკინისათა და ესე გვარ, რომელ, ვითარცა ვაპშირისა მიერ შეეწივნეს და გაერთდა ნაპები პირთა მათ და ვერღარა შემძლებელ იქმნეს მობურვად ცეცხლისა.

მას ზედა ფრიადისა კადნიერებითა აღივსო **ისონ** და მიჭყო კელი ძლიერთა მათ კართა რქათა მათ ზედა საშინელთა, უპურა და მიმოხმარა იგინი აქით და იქით, ვერღარა წინა აღუდგეს მას; არამედ მიჭყენეს თანა, დაადვა ქედსა მათსა უღელი, შეაბა გუთანი აღმასხისა თუხისა სასუნელითა ახალებითა გამართული და იწყო გაწეკვად ვვალთა და გარდასნა სრულიად უღნი იგი და ყოველნი ღირღლოვანნი და გვერდობნი ადგილისა მის, და სრულქყო რა დაუტკევა მუნ ველსა ზედა ხარნი იგი და თუთ წარემართა ვეშაპისა მის დიდისა ბრძოლად.

ისილარა **ჩეშაპის** **ისონ** მიმავალი შესწივლა განსაკრთომელისა კმითა და იწყო უხომითა აღთა ცეცხლისა შემწეკვლისათა პირით გამოტე-კებაჲ და სრულიად აღავსნა არენი იგი ცეცხლითა და ფრიადითა აღტეი-სებითა ცაჲ შეწეკულ ჭყო. **ჩანიცა**და რა **ისონ** ესე ვითარი საშინელეგა და ძლიერება სასმილისა მის, მეოვარეჲმ შემრწუნებული სდგა გაშტერე-ბით; მაგრამ ძალიად მოეგო თავსა თუხსა, აღმოიღო უბით ბეჭელი იგი ქვისა მწკანისა მიცემული **ტიდაის** მიერ და გარდაუგდო თვალთა წი-საშე **ჩეშაპის**ათა, რომლისა ელვარებისაგან შემრწუნდა გველი იგი სასტი-კი და დასცნრა პირით თუხით გამოტეკებასა ცეცხელ მბურვალობისასა; მაშინ განძლიერდა გული **ისონის**, მიუხდა დიდისა კადნიერებითა, აღმოიწოდა მრისხანედ კრძალი, განუყო სახარულსა მას **ჩეშაპის**ა ქელი მისი და ზე-

დას ზედა ჰსტა ესრეთ ღონიერად კრძლითა, რომელ კერძარას შემძლებელ იქმნა **ჩეშა** იგი ვინებად, გინა მცირედისაგა ბრძოლისა უოფად და დაუსუსურებელი საკვეთთა მიერ კრძლისათა დაკვეთა და განურთხა მიწასა და მაკვდინებელი სული თავი ბორცოდ განუტევა. მაშინ **ისონმან** მოჰკვეთა საშინელი იგი თავი მისი, აღმოხსნარას მალად კბილნი მისნი, განაბნინა დამოხველმან მათმან წინა სხენებულსა კნულსა მას შინა; სოლო მუისვე დათესილთა **ჩეშა**სა კბილთა მათგან აღმოხსნენდეს ნაყოფნი უცხო განსაკვირვებლნი, აღმოხდეს კნულით სიმრავლენი შეკურვილთა კაცთანი, კვეთინეს ურთიერთსა და იქმნა ბრძოლა ძლიერი და სასტიკი შორის ძმათა მათ მიწიერთა მაკვდინებელითა წყლულებითა და არა თუ ბრძოლაჲ მათი იყო წესიერად და ურთიერთარს ჰირის ჰირ, გინა რაჲმ წუობილებით; არამედ აღრევით ურთიერთისადმი და უწესოდ და ესრეთ მოწვედილ იქმნეს მოყვასი მოყვასისაგან და არცაღა თუ ერთი მათგანი განურა სიკვდილსა; არამედ ყოველსივე ერთბამად დაეცეს და აღსწადეს სრულიად.

გოლო ოდეს ესე ყოველი იქმნა და სარნი იგი ხდეს ძვლდა ცოცხალნი ველსა მას ზედა, სადა დაუტევენს იგინი **ისონმან**; მაშინ დევიტა იგი იელტოდა თხიერ ყოვლისა ბრძოლისა და სრულიად განუშორვა ადგილისა და ჭალაკისა მისგან და შევიდა ტყეთა და კლდეთა მათ შინა **ჩაკასი**ისათა ყოვლითურთ კაცთაგან მიუასლებელთა და ესრეთ დაინდვარა თილისმაჲ ესე **ისონ**, განრინებელი ყოველთა მათ საშინელებათაგან და უსომოთა მსიარულებითა აღვსებელი მივიდა კანდიერად და უშიშრად, არამედ დაწუნარებულად **ოქროს** მატყელოვანისა მის **ჩერძისა** მამართ, არღარა შეემთხვა მას სხვაჲ წინააღმდეგი, წარსთქვა ჰირისჰირ **ჩერძისა** მის **ხოცვა** იგი სამცხის (სწავებელი **ძედა**ს მიერ) აღიტაცა იგი რქითა ოქროვანითა, განსადა ოქრო-მატყელოვანი იგი ტყევი, გარდამოივიდა მსარ-ილივი და განმდიდრებელი უძრფესესითა მით ოქროვანისა საუნჯითა მოიქცა და მოვიდა კიდესა მის კოლსიდიხს ჭალაკისასა, დასვდა მას მუნ მცირე ხავი მისი დაბმული, ასხნა, შთაჯდა მას შინა და გამოვიდა, სადა იგი **ჩრეულეს** და სხვანი წარწინებულნი **ჩერძის**თანა ელოდეს **ისონს**, იტყნეულებდეს მოქცევასა მისსა და იგლოვდეს მწუსარებითა დიდითა და სტიროდეს.

სილეს რა თვსთა ცოცხლებით მომავალი მიეკებოდეს სრბით და უსაზომოთა სინარულითა უამბორებდეს და ქებასა შეასხმიედეს, ესრეთისა

დიდებულისა და უოკელსა ჭკუყანასა ზედა ესე გვარისა ძველა-შემოსილუ-
ბისათჳს.

ჩამოვიდეს მუნით და მოვიდეს ოკტების მიმართ, მოკებოდეს
წინა ოკტეს და ჩინებულნი მიხნი, თუძცალა ჰირად იხედეს სისარულსა,
მგრამ გულთა შინა აქენდათ ფრიადი უსიძოვნობა და მწუსარება ესრეთი-
სა საუნჯისა უცხოთა კაცთაგან მიღებისათჳს და თჳსგან განსკებისა; არა
რამ უწუდა ჟერეთ ოკტესმან, რომელ ესე დიდებაა ჩაზონისა იქმნა
მიხეხითა ტედისითა. ისტუმრნა კუალად ოკტესმან ჩაზონ და მისთანა-
ნი, გარდუსადა სერი და შემდგომად მეჯღიშისა წარვიდეს უოკელნი თჳს
თჳსად.

იამეს ერთსა განზრახვითა ტედისითა მოვიდა იდუმალ ჩაზონ
მისთანა და გამოიყვანა ტედას ფარულად, განვიდეს ლრლანტნი ღამე
ქალაქით უგრძობებლად უოკელთა მუნ მცხოვრებთა და დიდისა სიმსწრა-
ფლითა ღამესა მას განვლენს შორნი გზანი. დიდას ჰსცნეს რა ესე ჩოლ-
სელთა დეკნა უეკეს მდეკართა, არამედ გრძნებთა ტედისითა ვერა მიკ-
სლეს ჩოლსელნი ლრლანტთა; სოლო წარიყვანა ტედამან ძმაცა
თჳსი სასელთი ჩოვის თჳს თანა, რომელ უეკარდა იგი ფრიად, შთასხდეს
სკამადლსა და გაემართნენ ქართთა სასარგებლოდთა გზასა თჳსსა. სენარა
ესე ვითარი მოკიცხვად ოკტესს და სირცხვილი, მოტეკებულნი თჳსა
ზედა თჳსსა, მწუსარე იქმნა უზომოდ, იგლოვდა და სწერებოდა ასულსა
ზედა თჳსსა.

სცნეს რა ესე ერისა საზოგადოობამან სრულიად ჩვერიისმან არა
ხათოდ აღუხნდათ საქმე ესე და ესე ვითარისა ღმერთთა მიერ მონიჭებუ-
ლისა საუნჯისა წარწემედისათჳს თჳსსაგან, შეიჭირვებდეს და მამასაღის-
თა, თავი ტაცხეთისა და სხვანი უოკელნი ჩვერიელთა ძამასაღისნი
ჰეგდრადეს ოკტესს ესე ვითარისა უმკაცროებისა და გაუფთხილებლობი-
სათჳს მიხნისა. ჟამინ ძმისწული ოკტებისა წერსეა წინა-აღუდგა
ოკტესს, ვინააღგან ჰმოკა მან ჟამი მარჯვე, ერი ჩოლხიდიისა გულ-
მწურაღნი ოკტესს ზედა მიიბირნა მან. წერსეა იყო ფრიად მსნე, ასო-
ვანი და ძლიერი ჭაბუკი, მან განასვა ბიძაა თჳსი ოკტესს ძმართებლო-
ბისაგან და ძლიერებითა თჳსითა განსდიდა ესე-ოდეს, რომელ განუდგა
იგი ერსა ჩვერიელთა საზოგადოობასა და იქმნა იგი ლდილის მიხ
ძმართებულ, ვითარცა მთავარი.

ჩაზონ წამოხსრული ჩოლხიდიით შემდგომად არა მრავლისა ჟამისა

მივიდა **ტ**ესალონიკედ ეოვლითა თჳსთასა მეოფითურთ სიმტოელით და მსიარულებით ფრიადითა საკელოვანისა ამის მოსაგებელისათჳს, მოეგობოდეს წინა მეფე **ს**ელეი და დიდებულნი მისნი, მიულოცვიდეს, შესხმიდეს ქებასა და განსცხრებოდეს.

სეუელა **ს**ზონ **ტ**ედისა ხჳელეიერისა მეუღლეობითა და უეკარდათ ზომისაგან უმეტეს ერთმანერთი, სოლო ვინადგან მსგავსი **ტ**ედისა არავინ პოვებულ არს სხვაჲ გრძნეულებისა კელოვანებითა; ამის ძლით გარდაქმნა ფრიად მოსურებული დედამთილი თჳსი ემაწვილ-ქალად და ურჩევად ასულთაცა **ს**ელეისთა უკეთუ ივინი მოჰკვლენ მამას თჳსსა სასეიდლისა ამისთჳს გარდაქმნებს მათცა ემაწვილ ქალებად; ვინაჲდგან ხჳელეიერი მეძვეიდრე იყო **ს**ზონ ტასტისა, სურდა **ტ**ედისა მეფობაჲ მისი; არამედ **ს**ზონ არა მოწადინე იყო, რათა იქმნეს მეფედ. განზრასვაჲ და სურვილი **ს**ზონისა და **მ**რეულებისა იყო ესე, რათა განილაშქრონ **მ**როიანელთა ზედა და ახლჯონ უპატიოებისა მათისათჳს, რომელიცა მიიღეს **მ**როიანელთაგან, ჟამსა მას ოდეს **ტ**ესალონით მოგზაურ იევენეს **მ**ოლსიდას. შეერთდეს ამით სხვანიცა რაოდენნიმე საბერძნეთისა მეფენი და წარვიდეს ბრძოლად **მ**როიანელთა და რა იგი იქმნა იუწყების **მ**როადისა **ს**ტორიასა შინა (ორგზის იყო ბერძენთა განლაშქრება ცროადსა ზედა დარღვევა მისი, სოლო ესე იყო იაზონისა ჳ ერკულესისა ჳ პელეა თესლანიკისა მეფისა ჟამსა პირველი გალაშქრებაჲ). **ტ**ოიქცა რა **ს**ზონ **მ**როადით **ტ**ესალონიკეთ ეგრეთცა არა ინება მიღება **ტ**იეფობისა; არამედ ნაცვლად თჳსად ჳყო მეფედ ძეჲ **ს**ელეჲ ბიძისა თჳსისა **მ**კასტ და თუთ წარვიდა **ს**ზონ **ს**ელეზონეს, მუნ შესწირა მსხვერპლი **ს**ოხიდონს და მისრული **მ**ორინთეს შინა დაეწირა მოქალაქედ მუნებურად. **ს**ზონ ხცხვრებდა **მ**ორინთეს შინა ათსა წელსა სიკვარულითა დიდითა **ტ**ედისთასა და ისხნსა ძენი **ტ**ესალ და **მ**კიმენ და შემდგომად მათსა **მ**ისანდრ; სოლო ოდეს იწევს შუწენიერებათა და ფერანებათა **ტ**ედისთა მოკლებაჲ და სასემან მისმან შეკვნობაჲ; მაშინ **ს**ზონმან შეიეკარა **მ**სული **მ**ორინთისა მეფისა **მ**როესტისა **მ**ლოსიაჲ (ანუ კრუსა) და დაუტოვა **ტ**ედისა და შეუელა მას; სოლო **მ**როესტ მეფემან ბრძანა განშორებაჲ მედიანი ქალაქისა მისგან. დამეს ერთსა შევიდა **ტ**ედისა ფარულად სასლსა მეფისასა და გრძნებითა გარდასწვა პალატი იგი მისი სრულიად, **მ**როესტ მეფეჲ და ასულიცა მისი დაიწვენეს მუნ; მაგრამ **ს**ზონ განურა და მოკლნა **ტ**ედისმან ორნი შჳლნი მისნი ზღვევისათჳს **ს**ზონისა; სოლო უმრწემესი გარდარნა და მუნით განივლტო ში-

შათა ღორინთელათათ, რათა არა მოკლან იგი. **შ**ა მივიდა **მ**ივანს **ჩ**ერკველესისა თანა სახიველად **ს**აზონს ზედა და ოდეს იხილა **ტ**ყვიანის **ტ**ყვიანის **შ**ეშლილობა **ჩ**ერკველესისა განჭკურნა იგი ცნობა ვნებულებისაგან და ეოკლითურთ მრთულ და უგნებულჳეო იგი. **წ**მას ზედა ფრიად მადრიელ კქმნა **ტ**ყვიანს და ვინაადგან **ჩ**ერკველეს იყო თავს-მდე **ტ**ყვიანსას, რომელ **ს**აზონს, ვიდრე სიკვდილადმდე არა განუტკეპებს მას; ამას ზედა სწუსდა და დიდად სწერებოდა **ს**აზონს ზედა და მისწერნა მას მრავალნი საეკედრელნი სიტყვანი და ურწივა **ტ**ყვიანს, რათა არღარა მიიქცეს **ს**აზონისსა მიმართ; არამედ განსრასხვთა მისითა წარვიდა **ტ**ყვიანს **წ**თინად და შეუელას **ქ**ელეს მეფისა ძესა **ს**ანდიონისსა, ვინაათგან **ქ**ელეს ეთსოვა შუამდგომელობა **ჩ**ერკველესისთჳს შერთვად **ტ**ყვიანსსა. **ტ**ყვიანს შვა **ქ**ელეს მიერ ძეა სასელით **ში**ად (შემდგომად ესე შიღ ძეა ელესა ჳ მელასი იქმნა შეფედ შილის). სოლო შემდგომად მოქცევისა **ქ**ელესა **ქ**ერიზინით მიზევისა რამხათხმე წარმოვიდა **ტ**ყვიანს და მოვიდა **წ**თინად და მუნითგან **ჩ**ოლსიდად და იხილა მამა თჳსი მოკლებული და გარდაგდებული **ჩ**ოლსიდიის განმტებულობისაგან და **ს**ურსეა, რომელიცა წინანუ მოვიდესხუთ ამ მოთხრობასა შინა, იგი დამპყრობელი მძლავრებით **ჩ**ოლსიდიისა და გარემოთა მისთა, ვინაადგან იყო იგი კაცი ფრიად ძლიერებსა მექონი, ამისთჳის **ტ**ყვიანს მოხრული სამსღვრით **ჩ**ოლსიდიისა, მიიქცა ზემო **ს**ვერიად. **ს**ეიწუნარა იგი მცხეთელ მამასასლისმან ფრიადისა ზატვიანს ცემითა, და განიზრასეს **ტ**ყვიანი და მცხეთელ მამასასლისმან და **ს**ვერიისა ერისა საზოგადოობამან და სხვათა ეოკელთა მამასასლისთა ერთად, რათა დაამორჩილონ **ჩ**ოლსიდა კვალად ერისა-მმართველობასა ვითარცა ზირველ, მისცეს მსედრობა ძესა **ტ**ყვიანსსა **ში**ადს, რომელიცა იყო **ტ**ყვიანი ფრიად ძლიერი და გულოვანი, წარგზავნეს **ჩ**ოლსიდად. სენა ესე **ს**ურსეიმ შეიკრიბა მანცა მსედრობა; იქმნა მათ შორის ბრძოლა რაოდენჯნისმე და უკანასკნელ იღლივა **ს**ურსეა და მოკლას იგი **ში**ადმან და დაამორჩილას **ჩ**ოლსიდა **ს**ვერიისა ერისა მმართველობასა, ვითარცა ზირველ. **წ**მას ზედა **ტ**ყვიანისა და სხვანი მამასასლისნი და **ს**ვერიისა ერისა საზოგადოობა ფრიად მადლობელ ექმნეს **ტ**ყვიანს კეთილისა რწევისა მოცემისთჳს და გარჯისთჳს გულოვნად მისა მისისა და თსოვასა **ტ**ყვიანსსა ზატვიანსსა და კვალად **ო**ეტეს მამა **ტ**ყვიანისა ჳევეს მამასასლისად და განმტკუნა **ჩ**ოლსიდიისა, რომელიცა იყო მამის ღრმად მოხუცებული, რომლისა შეედგომად იქმნა ძეა მისი **ქ**რასტ მამასასლისად და განმტკუნა **ჩ**ოლსიდიისა.

მა ვინააღვან ძეა ზედიანი ზიდ იყო გონიერ, განსწავლულ სიბრძნითა, გულოვან, ძლიერი, მსნე, ასოვანი და ზაქროვან და სამხედროსა საქმესა შინა მეცადინე. სოსოვან ამან შეწყენაჲ მხედრობითა ჯგერისა ერისა მმართველობასა და ვინააღვან ვაღდებულ იუვენს მისი და უუვარდათა სიკეთისათჳს მისისა, ამისთვის ათსოვეს ჯგერიელთა მხედრობა ექვსათასადმდე მოლაშქრეთაგანსა, გულოვანთა მკერცსლთა და ორიათასთა ცხენოსანთა, წარვიდა ღაშქრითა ამით ზიდ და პირველად დაიპყრნა ზემო ადგილნი ზონტომასა, გარე სამსღვრისა ჯგერისა და შემდგომად წარვიდა მუნით და ზასპისა სღვსა საშუაღნი ადგილნი დაიპყრნა (რომელსა აწ გილნსა ზ მახანღარანსა უწოდებენ) და რომელნი მე ადგილნი გარემონი ქვეყნათა მათ. უწოდა ადგილთა მათ სასელითა თჳსითა ზიდჲა და მათ ზედა იწოდა იგი მეფედ. ზიდ ფრანდისა სიუვარულითა და მესობლობისა გავშირთა თანა შეკრულ იყო მეგობრობითა ჯგერიელთა სასოგადლობასა თანა, სოლო ჯგერიელნი თავიბუფაღსა თჳსსა ზედა განმკებელობასა გეთილდებობითა და მშჯდობით სუფევედენ.

**დასრულდა ძინა დაჲდაჲსა, დაჲდაჲსა შიდაჲსა
დაჲდაჲსა დაჲდაჲსა დაჲდაჲსა დაჲდაჲსა
დაჲდაჲსა დაჲდაჲსა დაჲდაჲსა დაჲდაჲსა**

* მელსა დასაბამითა სოფლისათა ჯგერელისა რიცხვთა 4798-სა, ზომიერულითა რიცხვითა ჯგერისათა 4003, სოლო ზართულისა ქრონიკონისაჲსა მეათისა მოქცევისასა 106 იქმნა მეფედ მიდთა ზედა ** ზრსვი

* მოთხრობაჲ ესე არსეასა ზ პერსიისა გამოწერილ არს წიგნისაგან, რომელსა ეწოდებენ ბიბლიოკოპია მსოფლიოსა ისტორიისა, ქმნილი დიოდორ სიცილიელითაგან ცომი 2 წიგნი 2 ფურცელი 213 შეუცვალეზედ აღწერილ არს.

** არსეი არს მიდთა მეფე იგი, რომელსაჲ სახელსღებენ დიოდორე ზ დიოდორე, ესე იყო, ძეა არვიისა ანუ არზინისა, რომელიცა ძველსა მსოფლიოსა ისტორიასა შინა წერილ არს ძარაორც პირველად ზ დიოდორ სიცილიელის წიგნში არვიანად. უკეთუ ისტორიისა მწერალი სწავთა ზ სწავთა ისტორიისა მწერალთაგან მოთხრობასა არა აღმოიკითხავს გულს-მოადგინებით, რომელ იგინი ერთსა ზ მასვე მეფესა სწავთა ზ სწავთა სახელითა უწოდებენ, ვითარცა აქა იხილავ, რომელ არსეის დიოდორე ეწოდებენ

4198
710

მე ჭრბინისა, რომელი იყო შთამომავლობაჲ * ჭრბაკისა. ამას უგუწე მუ-
ფებს ჭიდთასა ჭრსემს ჰევა ვინმე სწარსი დიდებულთაგანი, რომელიცა
განდიდა ფრიად, ხოლო ეწოდებოდა მას სერსით და ამას მტერ ექმნეს
მოყვარენი თუხნი და შესამნეს მეფესა ჭრსემს; ხოლო სერსიდ განი-
ვლტო სამისა ათასისა ქვეითითა და ათასისა ცხესოხანითა და მივიდა
ქვეყანასა ** ღადუზიანთასა, რომელსა ეწოდების ჯგერია და ვინაჲდგან
სერსედს ჰეწა დაჲ თუხი გათხოვილი სსლსა შინა მუნებურსა ძლიერის
მამასლდისასა. ჭმან სერსეთ მისრულმან მუნ განამსნო ჭართუელნი,
ესე იგი ჯგერიელნი, რათა არა დაემორჩილნენ ჭიდეულთა, ვინაჲდგან
ჭიდეულნი ეძიებდეს ღონის-ძიებასა დაჰურობისათუხ ჭართლოსიანთასა,
ისმინეს რეკაჲ ესე სასარგებლოჲ ჯგერიელთა და დაიდგინეს სერსეთ
სახსკეტად უკველთა მსედრობათა ზედა ჯგერიისათა უპირველესს ჭსედართ
ძღვანად. ჭოიწვიუნსა სერსედმან ლაშქარნი და შემოკრბენ მის თანა
მსენი ჭართლოსიანნი სრულად ზემოჲსა და ქვემოჲსა ჯგერიისა, ჭურ-
ვილნი ვიდრემე ორასი ათასი, წარვიდნენ და მივიდნენ სამსღვართა ზედა
ჭიდიისათა. სენა რა ესე მეფემან ჭიდთამან ჭრსეი არბაკის ძემან შემო-
იკრიბნა რვა ასიათასი მეგრძოლნი და მივიდა თუხსა სამსღვარსა ზედა,
სადაცა შეემთსვა ჭართლოსიანთა მსედრობასა, ეკვეთნეს ურთიერთარს
ძლიერად და იქმნა საშინელი ბრძოლა მათ შორის, *** იძლივნეს ჭიდე-
ულნი გულგონათაგან ჭართლოსიანთა და მოსწვიდნეს ორმოცდა-ათი-
ათასი მამაცნი, მეგრძოლნი ჭიდეულთანი და მიერიდგან იქმნა მუდროება
და მშვიდობა დიდი სრულად ჯგერიასა შინა ვიდრე გამოხვლადმდე
სკუთთა.

ღ მამას მიხსა არბის ანუ არვისი ჭარაორც ღ სხვათა ღ სხვათა სხვადა სხვანი სა-
ხელნი; მაშინ იგი (ესე იგი მემიებელი ისტორიის ცნობის ანუ მთხზველი მისი) მი-
იღებს დიდს ცთომილებას (მ. ძ. თ.).

* არბაკ: არბაცეს.

** კადუზიანნი, ეს ლექსი წამხდარი არის ღ გარდაკეთებული ესრეთ, კადუზიან-
ნი ქართლოსიანნი არიან.

*** ესე მიღიელთა ღ ქართლოსიანთა ბრძოლა იყო წელსა დასაბამითან სო-
ფლის ბერძულთა აღრიცხვთა 4803-სა, ხოლო იულიოსის რიცვთა 4008, ქართულ-
სა ქრონიკოსა მეთისს მოქცევისასა 111.

ნელი, ვითარმედ მელენცი პატრიარხი სწერსო, მელასთენის ისტორიიად მომღებელიო შემდგომთა ამათ შემეცნებათა:

„**ჩაბუქოდანობორმან** ოდეს იგი დაიპურაო **ჯეორია**, მაშინ აჭყარნაო **ჯეორიით** ერნი და გარდაასახლნა **შპანიად**, სოლო **შპანიით** აჭყარნაო მუნებურნი და გარდაამოსახლნაო **ჯეორიად** (ესე იგი საქართველოდ), რომელთაცა შორის იუენეს ორნი მთავარნი; გინა ჩინებულნი კაცნი ერთსა ეწოდა **ასოს** და მეორესა **ტრეკლე**, რომელთაცა სასკელი მიიღეს **ჯეორიელთა** და ეწოდების მრავალთა სასკელი ესე ვიდრე მოდღეინდელად დღემდე მათ შორის. და მეორე ნიშანი ჩვეულებისა მათისა არს ესე დაშთობალი ერთა შორის **ჯეორისათა**, რომელნიცა არიან მოსკელდ ანუ ირიცხვან წარჩინებულად და პატრიარქელთა მოსუცებულთა მათთა, აქვსთ თუთოეულსა მათგანსა ბეჭედი მოდიდო მეტელთაგან ცერთა მათთა შემოცმულ და **აქვქელთა** მათ ზედა დაწერილ არს სასკელი თუთოეულთა მათ, რომელითაცა აღბეჭდენ მინაწერთა წიგნთა ანუ ბარათთა და სხვათა და სხვათა საჭირთა წერილთა, ესე ძველთა შორის **შპანიელთა** იოჯო ჩვეულებად და მახყამსა შინა მათგან დაშთაო **ჯეორიელთა** შორის ჩვეულებად ესე, სწერს **ტივლასიენ**.“ ესე ზემოა მოთხრობა მელასთენის მახლობელ არს ქემარტიკებისა, რომელ მახლობელთა ამათ ჟამებდემე ზემოსაცა და ქვემოსაცა შინა იგერას ესე იგი სრულიად გიორგიასა შინა სმარობენ წარჩინებულნი გვამნი ბეჭეტლთა ესე სახელ და აწცა მათ შორის, რომელთაჲ ჩინებულთაგანთა ქქონან ცერთა ანუ თითთა ზელა ბეჭედნი ესე გვარნი.

ჩალო ცხოვრებასა შინა **ჯეორიელთასა** ესე იგი **ქართლის** ცხოვრებათა შინა წერილი არა რასა მოკვითსრობს ჩვენ და არცა ვის ძველთა მეისტორიეთა ჩვენთა არა, რომელსაჲ წერილსა შინა მოთხრობისასა არა მოუხსენებესთ მოსკელად **ჩაბუქოდანობორმისა** საქართველოასა შინა (ესე იგი სრულიად **ჯეორიასა**) არა რომელსაჲ კერძოსა, არცა **ჩასტანგ** მეფე მოუთხრობს და არცა **ჩასუშტი**; არამედ შემდგომთა ამათ მოსკელად საქმეთა მოუთხრობენ ივინი.

ვ ა ს ტ ა ნ გ მ ე ფ ი ს ა ქ ა რ თ ლ ი ს - ც ხ ვ რ ე ბ ი თ .

სწერს მეფე ვასტანგ. „**ოდეს ჩაბუქოდანობორ** მეფე **აბდილოვანისა** წარვიდა და წარმოსტევესა **ქერუსალიმი** და მუნით ოტეხულნი ურიანი მოვიდეს ქართლს მიათხრავს ნება **ტიტხეთელ** მამასხლისისაგან, რათამცა დაესახლნეს **ჯეორიასა** შინა: მისცა მცხეთელ მამასხლისმან ნებითა სრულიად **ჯეორიის** სასოგადობისათა ადგილნი მთავართ სარკითა, რათამცა

მოსტემდენ ივინი წლითი-წლად ერისა საზოგადოობასა სარკსა ადგილი-
სათჳს; სოლო ორიათა მათ მიიღეს წინა-დადგება ესე სისარულით და
აღუთქვეს სარკი. მამინ მოიყვანს ივინი ჭრცხუელ-მამასხლისმან და და-
სასლნა ივინი მასლობელ წრავკის მდინარისა წყაროსა თანა, რომელსა
ეწოდების ხანავი და რომელსაცა ადგილსა დამკუდრებულ იყვნეს ივინი
აწ ეწოდების ადგილსა მას ჭრკვი, სარკისა მისთჳს, რომელსა მოსტემდენ
ოკურინი ჯეკრელითა წლითი წლად. როლო ჟასუშტიცა ეგ-სასკედეკე მოუ-
თსრობს შექველებით. „ჭრკვიდენო ჩაბუსოლონოსოარისაგან ლტოლვილნი
ორიანი და დასსნა ივინი ჭრცხუელ-მამასხლისმან ჭრკვი.“ როლო ცხო-
ვრებასა შინა და ქადაგებასა წმინდისა დედისა ჩკუნისა მტრიქულთა სწორისა
ჩინასსა (რომელიცა აღიწერნეს თან-მედროვეთაგან წმინდის ნინოსთა სოლომე
უკარმას დედოფლისაგან, რომელ იყო ძის ცოლი მირიან დეიოი-გურგვოსანისა
მეფის ყოვლისა შემოასა ჰქვემოას ივერიისა, ესე იგი სრულიად თჳთამკურობელისა
ხელმწიფისა ხოსროიანისა, რომელიცა ყოვლისა სასლეულეებითა თჳსითა ჰქრითა
მოიქცა ქრისტესს ჭეშმარიტსა სარწმუნოებასა ზელა ჰ დიდისა არსენის მიერ კათო-
ლიკოსისა აღწერილსა შინა წმიდის ნინას ცხოვრებასა, კვალად აბათარის მიერ
მღვდელისა, რომელიცა თანა-მედროვე იყო წმინდის ნინასი ჰ მის მიერვე მოქცეული
ქრისტეს სარწმუნოებასა ზელა ურიაობისაგან, რომელიცა იყო პირველად მოძღვარი ჰ
მღვდელი ურიათა. ამით ზემო მოსხენებულთა მოთხრობათა შინა წერილ არიან: „ვი-
თარცა ჭამსა ნაბუქოდონოსოარისსა იერუსალიმის მოხრებისსა მოსრულნი ურიანი,
მრავალნი მოაქცივნა წმინდამ ნინო ქრისტეს სარწმუნოებასა ზელა, რომელნიცა
მკვიდრ-იყვნეს მცხეთას, ურბნისს, კარსს ჰ სსვათა ჰ სსვათა ადგილთა ზემოასა ჰ
ქვემოას ივერიისთა ჰ ლეკთა შორის გარდა კახეთისა). სოლო ვიდრე აქა ჟა-
მადმდე ყოველთა ამით ზემოსხენებულთა ადგილთა თუძგა არა ყოველგან;
არამედ არიან სსვათა და სსვათა ადგილთა შინა დაშთომილნი ორიანი და
უკეთუ ჰქითოსო მათგანთა ვიეთმე, თუ სადაათ მოსრულ არიან ივინი და
ოდეს, უმჰეკლად მოკიგებენ ივინი ვითარმედ „ჩკეხ ქამსა ჩაბუქოდონო-
სოარისსა, ოდეს იგი წარმოხტეკენსა მან იერუსალიმი მას ჟამსა ლტოლ-
ვილნი მოხსრულვართ ორიათსტანიდგან სსქართველთა შინა.

ყვითლის ზიზის სუნტისი ზიყის ზისსი იქიტიზ.

კვროზმან დამჟარა ცხტი ხელმწიფებისა თჳსისა წელთა დასაბამითგან სოფლისა
ბერძულითა რიცხვთა 5003, რომაულითა რიცხვთა იულიოსისა 3848, ქართულსა ქრონი-
კონსა მეთისა მოქცევისა 311. ლმან უკუწე ზვროს ქემან ჩამბეიზ ანუ ჟამ-

ბეისინამან შეძგომანდ სიკვდილის მამის თჳსის დაიპურა ყოველი სპარსეთი. ამან გარდაავდო წესტას ჰაჰაჲ თჳსი ტასტით და იწოდან ჭიდიულთაჲ ზედ მეთუჲდ, დაიპურა ყაზიღოვანი და სძლო მეთუჲს ჴიდიელთას ჳრუხის და შეიპურა იგი. ზოლო წელს დასაბამითან სოფლის ბერძულითა რიცხვითა 5009-ს, რომაულის იულიოსისა რიცხვითა 3854, ქართულს ქრონიკოს მათისა მოქცევისსა 317-ს. ჭოვიდა ჳზროს სომსეთს და დაიმორხილა სრულად სომსითი, ესე იგი დიდი ერძანა და მუხით მოიწია ჴვერად ადგილთა შინა * ჳღვანისათა. ჳძან დაიმორხილა ჴვერელნი თჳსიერ ბრძოლის, ვინაჲდგან მრავლისა წუალბითა და აღთქმითა მოიუგანნა იგინი თჳსთას. ჳლაშენს ჳზროსმან მასღობელ მდინარისა ჭტკვერისა ქალაქი ჩინებული და უწოდან სასქელითა თჳსითა ** ჳინაზღალი. (ამ უკვე ქალაქისა შემუსრვას იტყვიან აღიქსანდრე დიდის მიერ მკველხელისა, ვინაჲდგან განუმაგრდა ქალაქი ესე აღიქსანდრეს ჲ გარემოდგომას მის ქალაქისსა ძლიერად მოიწყლა აღიქსანდრე, უკანასკნელ აღილო ქალაქი იგი, აღაოხრა ჲ საფუძველადმე დაარღვია იგი ჲ უმკვიდრო ჳყო) ესე ქალაქი მდგომარე იყო კიდეჲს ზედ მდინარისა ჭტკვერისასა, არა დია შორს მის ადგილისაგან, რომელსა აწ უწოდებენ ჴოინს-შამსიასა. ჴტყვიან ვითინმე, რეცა მდინარესა ჭტკვერსა უწოდან მან სასქ-

* აღვანია კახეთის ყოველთა ადგილთა ეწოდების ჲ მოვაკანსა, რომელიცა ძველად კახეთისვე ნაწილი არს, ესე იგი შირვანი ანუ შემანია, ესე ადგილნი ვიღრე კასპიის ზღვადმე ჲ ვიღრე დარუზანდის კარადმე ყოველნივე აღვანია არიან, ერთკერძო მკვერის მდინარე განჳყოფს აღვანიას ჲ ბარდავ-რანსა აღვანია. კახეთში არის სოფელი აღვანი ჲ მინდორი მისი იგი ყოფილ არს უძველესთა ქაშთა ქალაქი დიდი, მის ძლით სწოდებოეს აღვანია, ბერძენიცა სრულიად კახეთსა თჳსისა თჳს საყოფელითა ადგილიებითა უწოდებდეს, რომელიცა ჳემორე მოვიხსენეთ ადგილთა მათ აღვანიად. აღვანია არარაჲ სხვა არს, თჳსიერ ჳემოჲსა ივერიის ერთი ჩინებული სამეფო თჳსითა საშთავრობითურთ.

(ესენი გეოგრაფიულსა აღწერასა შინა უმჯობესად, ესე იგი უნათლიერესად მოიხსენებთან).

** კირ ანუ კიროს ბერძენთა წოდებისმებრ არს, ზოლო ქართულად კვროზ. სპარსთა წოდებისა მებრ არს ქუმრუზ ანუ ქუმრუზ შაჲ ჲ მის მიერ აღშენებულსა კირო-პოლსა ეწოდების სპარსულსა ენითა ქუმრუზაჲდ ანუ შარი-ქუმრუზ. თუ სადამე სპარსსა ვისმე უთხრა კვროზ, იგინი ვერაგულისხმა ჳყოფენ ჲ უკეთუ ბერძენსა, რომელსაცა არა უსწავიეს ზედ-მიწევნით ენაჲ სპარსთა; უკეთუ უთხრა მას ანუ ჳკითხო, ვინ არს ქუმრუზ? იგი ვერა გულისხმა ჳყოფს, რომელ იყოს იგი კიროს. ეგრეთვე სხვათა ნათესავთაცა მრავალთა უწერით ისტორიითა შინა ნაცვლად ქუმრუზისა კვროს; შენიშენანი ესეგვარნი ისტორიკოსთათჳს არიან ფრიად საჭირო.

ლიათ თუხითა **ჴირო** მდინარე, რომლისგამო აწ **სპარსნი**, **ტურქნი** და **ჴეროპიელნი**, ვითარცა **ტურსნიცა** უმეტესნი უწოდებენ მას **ჴურად**, მაგრამ ეოკელნი ერნი ზემოახსნა და ქვემოახსნა **ჴვერიელთანი**, ესე იგი სრულიად **ჴართლასიანთანი**, უწოდებენ მდინარეს მას უძველესითავე სასულითა თუხითა **ტკვერად**, ვინაჲდგან უწინარეს **ჴიროსისაცა** ეწოდა **ტკვეარი** მრავალთას უკუნიტან ზირველ და ფულსა, ესე იგი ვეცლსა ორისა დანგისა წონასა; მაშინ **ჴიროსისა** უამსა სასულ-ედა **ჴიროსმან**, აღშენებულსა მის მიერ **ჴირაპოლსა** შინა ზირველეოკელთასა, მან დაასახლნა **სპარსთა** ნათესაობანი და ცისისა მტველნი დაადგინსა; მაშინ იტყოდეს ერნი **ჴვერიელთანი**. „ესე ადგილი შემასია **ჴიროსმან**, ესე იგი მოკვიტრასანუ მამულსა ჩვენსა შემასე ექმნეს ანუ ერსა ჩვენსა **სპარსნი** და მიერიდგან უწოდებენ ადგილსა მას **შამასიასა**; სოლო ნაწილსა მას **ლევანიისსა** ეწოდა ქართულად **შარავანდედი**, ვინაჲდგან მზისა შარავანდედი მუნ უმეტეს მოქმედებს და ფრიადი სიტყე არს ჰაერსა მას შინა ქვეყანიისსა; არა თუ მსოლოდ საფსუღით სამთრისაცა ტაროსი მუნ ცხელი არს, რომლისა ძლით თოვლიცა ფრიად მტირედი იშოების და იგიცა არა მარადის. სოლო აწ ვინაჲდგან ადგილსა მას უწოდებენ **შირვანად**, **შარავანდ** წოდებიდამ არს გარდაღებული და სასული ესე არს **ჴართული**, რომელიცა ნიშნავს სხივსა მზისასა. **ჴუროს** და არცა მსედრობაჲ მისი შინაგან **ჴვერიისა**, არცა ქვემოთა შინა **ჴვერიასა** არა შევიდნენ, უფროჲ უცალოებისა ძლით და შემთხვეულებათა მაშინდელთა მდგომარისა საქმისათა. საკვრველი ესე არს, თუ ვითარ უძლო ამან ესრეთ მონადირებად **ჴვერიელთა** ერისა, რომელ არცა ბრძოლა და არცა ერთი სხვა რაჲ წინააღმდეგი შეიმთხვა შორის მეფისა მის დიდისა და შორის ერისა ამის ესრეთ განმდიერებულისა მსჯამსა შინა, რომელ სხვათა დროთა შინა იმუთ ეოფილარს **ჴვერია** ესრეთ განმდიერებული; გარდა მშუდობისა აღშენებასაცა ზედა ქალაქისსა მამულთა შორის მათსა არა მისცეს დაბრკოლება; მაგრამ მიზეზი საქმისა იყო ესე, ვინაჲდგან ერნი საქართველოაჲსანი ესე იგი სრულიად **ჴვერიელნი** იცნობდეს **ჴიროსს**, რომელ არს იგი კაცი **ტეშმარიტი**, დამტველი ეოკლისა აღთქმისა და აღმასრულებელი დაპირებათა. მაშინ უკუწე ესრეთ საჭირო იყო **ჴუროსისათვის** **ჴვერიელნი**, რომელ არაჲინ სხვაჲ ესრეთ, მიზეზისათვის **შიდიელთა**. **შიდიელნი** სრულიად თუმცაღა დაიმორჩილნა **ჴიროსან**, მაგრამ მარადის ეშინოდა მას უეტრად ამბოხებისა მათისაგან; ამისთვის **ჴვერიელთა** თანა შეერთება **ჴუროსისთვის** დიდად საჭირო იყო

ივერიელთა და ტიდიელთა შორის იყო აღრიდგანეუ განსეთქილება და ბრძოლა ურთიერთისა სშირად, ამისთჳს დიდად სათხო ეუო იგი ივერიელთა, ანიჭა მრავალი ოქრო და ვერცხლი და ნივთნი მატროხანსნი და განიგუფიდა თუ სადამე ტიდიელნი განიზრახუდენ რასამე წინა-აღმდეგსა აღვიდად შემძლებულ იქმნების მორეკნისა, ვინაჲდგან ერთკერძო სმარსნი და მეორითა კერძით ივერიელნი შეაწრებენ მათ და ამა მიზეზისაგამო ტიდიელნი ვერღარა იკადრებენ ამოხსნა და ამით საქმესა ამას შინა ისარგებლეს ფრიად ზყროსმანსა და ივერიელთაგა.

ჩალო შემდგომად სიკედილისა ზყროს დიდისა დასჯდა რა ძეჲ მიხი ჴამბიზის ასუ ჴამბიუს. ამან მოკლა ძმაჲ თჳსი სემირდის ასუ სემირ, ვინაჲდგან იგი ბრძოლასა შინა ერისსა დიდად სასეკელონად გამომჩენილ იყო; მაშინ ოდეს იგი ჴამბიუსმან დაარღვია ას-კაროვანი იგი ქალაქი ჴივაჲ და შურისა ამისთჳს იღუძალ მოაკვდინა იგი, ჴამბიუს უკუწე წარვიდა ტეგიბტელთა სედა და კერძოთა მათ აქუნდა მას ბრძოლაჲ. * მას უამსა შინა იქმნა სმარსეთსა შინა აღრულება, ვინაჲდგან სსვამან სემირდის ვინმე მოკვმან აღადგინა შფოთი, ვინაჲდგან უწოდა თავსა თჳსსა სემირდის, ძმაჲ უამბიუსისა, რომელიცა მოკლა ჴამბიუს. ამან უკვე მოკვმან სემირდის შეტუელითა დაიპურა სმარსეთი და იწოდა მეუფე. შა ვითარცა ესმინეს შემთხვეულებისა ამის ამბავნი ჴამბიუსს მის უკომბრუნდა ჴგუბტით სმარსეთად და გზასა ჴედა შეემთხვა მას უბადრუკებაჲ ესე საკვირველი, რამეთუ გზასა მომავალბასა წარმოედვარა კრძალი თჳსი ქარქაშით მისით, დაეცა ფერსთა ჴედა სასტიკად და მოკვდა.

ჩალო წელსა დასაბამითგან სოფლისათ ჴერძულითა რიცხუთა 5041. და ჴართულსა ქრონიკონსა მეთთა მოქცევისასა 350, ჰსცნეს დიდებულთა სმარსეთისათა მცბიურებით მიღებაჲ მოკვისგან სმარსეთისა ტასტისა, ვინაჲდგან დღეს ერთსა ჴათმან ასული ერთისა სმარსთა დიდებულისა ისმო თჳსთანა მოკვმან ამან; მაშინ საუბარსა შინა შეამცნია უალსა ქვეშე, რომელიცა ესვია თავსა ჴედა მოკვსა ჴათმანმან რომელ, ორივე ყური აქუნდა მას დაკვეთილ. მაშინ მოაკონდა ჴათმანს, რომელ ზყროსმან დანაშაულისა რაჲსა თჳსმე დაჴრნა მას ყურნი, გამოვიდა რა მუნით, ჴათმან მიუთხრა დიდებულთა სმარსეთისათა მოკვისა მისგან მოკონება სემირდისად და მცბიურებითა მიღებაჲ სმარსეთისა ტასტისა. შკვრბეს

* რველის მსოფლიოს ისტორიის წიგნისგან, ტომი 2. თავი 3. ძურცელი 187.

იყო მამულსავე შინა **წვერიისასა** **წლვანისას** შინა. აღიღო **ყირაზოლი** და მოიწულა თვით **წლექსანდრე** ქვითა კისერსა ზედა, იაკარ-ჯეო სრულიად **ყირაზოლი** და აღიესურა ძირითურთ. განადიდა **წლექსანდრემან** ზღვიან-კარი, ესე იგი **მარუბანდი** და აღაშენა უგრცელესად და უწოდა მას **წლექსანდრია**, ვინაჲდგან იდგეს ქალაქსა მას შინა სრულიად მცხოვრებულნი **ქართველნი** **ყასოხის** სათესავთაგანი (ვინაჲდგან მას ადგილადმდე არს სამწევარი **ყასოხისა**), მცხოვრებნი მუნებურნი შეიყვანნა ფრიად **წლექსანდრემან**, წარუძღვნენ მუნებურნი **წლექსანდრეს** შიგნითისა **ყასეთისა** თავსა და უჩვენეს მას საშინელად სასილველი იგი კლდეჲ მთისა მის დიდისა **ყავკასიისა**განი, რომელსაცა ეწოდებინ **საჟორნი**, სადაცა **სრომეტეს** იყო დამსკვალულ (ხოლო ესე მთა არს **სანკინისა** სევობის თავსა გარდასაკალსა თანსა **მუშეთისასა**). უკომობრუნებულნი მუნდგან გარდავიდა გარე **ყასეთს** **ყერეთისა** ადგილთა **ყასეთისა**ვე მამულსა შინა, განუმაგრდა მას **მტკვრისპირისა** ქალაქი **მუხთავად** სასულდებულონი, არამედ აღიღო იგი **წლექსანდრემან** და დაიმორჩილნა. მუნით მივიდა **მცხეთას**, განუმაგრდა **მცხეთაცა** და სსკანინა ქალაქნი და ციხენი; არამედ აღიღო **მცხეთაჲ** და მოკლა მამასახლისი მცხეთისა კაცი სასულოვანი **სამარა** და ძმაჲც მისი მისთანავე მუნ, ეგრეთვე სსკანინა ციხენი **საქართველოჲსანი** აღიესუნა ძალითა, ესე იგი: **ჩატაკისი**, **ციხე-დიდი**, **ოფლის** ციხე * **სარკინეთი**, **სამშულდე** და **ორბნისი**, დაიმორჩინა სრულიად **წვერიელნი** **, დაუტყვა მუნ **წზონ** მთავართა თვხთაგანი ძე **წრიახე** მთავრისა **მაცკედლოსელისა** *** ასი ათა-

* სარკინელნი იგი განუმაგრდეს ემ-როლინემ ალექსანდრეს; ხოლო უკანასკნელ ქვეშე ციხის თვისსა განხვრიცეს კლდეჲ ზე ივლიცოდენ სერელით გარეგან ოვსეთისა დელწულითურთ თვისით (ყოველინვე მებისტორიენი საქართველოჲსანი სწერენ ამას ერთ თანა-ხმად

** სრულიად საქართველოს კათოლიკოსი არსენი დიდი სწერს აზონს ძედ არიანესსა.

*** ანკონი კათოლიკოსის წიგნისაგან ზე ვანცანგ მეფისა.

კვალად ვანცანგ მეფე სწერს: „ალექსანდრემან ლუტევაო ქართველთა ზედა პატრიკად სახელით აზონ ძე იარელისა, სათესავი მისი ქვეყანით მაცკედონით ზე მისცაო ასი ათასი კაცი ქვეყანით რომით, რომელსა ქვეყანა **ქროცატოს**, ესე ქროცატოსელნი, იყვნესო კაცნი ძლიერნი, ევირთობოდეს (ესე იგი ებრძოდეს) ქვეყანასა რომისასა, მოიყვანა ქართლად იგინი ალექსანდრემან ზე მისცნნა კელის-ქვეშედ აზონს პატრიკოსა.

ხის მსედრობითა, რომელნი იყვნეს **იტალიელნი**. ხალხი განჭყარსა და აღხპა ყოველნი უცხო-ნათესავნი, რომელნიცა შერეულ იყვნეს ნათესავთა შორის **ქართველთასა**; არამედ **ქართველთა** ნათესაობასა არა შეესა და არცა **აღრიათა**, რომელნიცა **ქართველთა** შორის დამკვიდრებულ იყვნეს, არამედ * სჯულის-დებამცა მისცა **ქართველთა** და უბრძანა **წმინდა** კეთილად დარცაჲ მათი და თვით **წლექსანდრე** მიიქცა **საქართველოთ**, გარდავლო მთაჲ **იალბუხისა** (ესე არს მთაჲ კავკასიისა), განულო კარი **მარიელსი**, განვიდა **გარეკან** **კავკასიის** **საქართველოს** სამხლვარისა და წარუშართა **სკვითთა** ზედა. **როლო** იყო **წმინდა** კაცი მრისხანე და მემშურნე, რომელსაცა დაშთა **საქართველო** და იქმნა მათ ზედა, ვითარცა მშეობელი.

როლო ვინაჲდგან ხეუდ იყვნეს ქართველნი თავის-უფლებასა, არა ხერდათ მათ მუფულებლობა მათ ზედა უცხო-ნათესავისა; ** არამედ კვლავდ წარვიდა **წმინდა** მამისა თვისისა მიმართ **წმინდნი** და მოიყვანა მუხით ათი ხასლი ჩინებულთა და ათასი ხასლი მდაბიოხი და ყოველნი დედა-წულითურთ მათით მოვიდეს და დაქმენენ **ქართლს** (ესე იგი **საქართველოს** შინა) და თანა ჰყუეს მათ კერძნი მათნი ღუთთად და ყოველთა მათ ადგილთა საქართველომხათა დაადგინა მსედრობანი საჭიროთა ადგილთა, ქალაქთა და ციხეთა და ეგრეთვე დაადგინა განმკენი ქალაქთა და სოფელთა და აჭირვებდა ფრიად **საქართველოს**.

**ჰეოფოყდ სუბოფის სტოხინდ მტქტბოფიხოსდ,
 ბოჰეფ ზტს ლიოტლინდ, მსე ილი იფოტინდ ზოფდ
 ფტბდფდ სუბოფინდ მტბოფიხინდ.**

იყო ვინმე ჭაბუკი ხასელოკანი **ქართველთაგან** მე ერის-მთავრისა, ესე იგი მამასხლისისა ***, მძისწული სამარა მცხეთისა მამასხლისისა

* იტვიან, რომელ სჯულის-ღებანი ესე, რომელნიცა მისცნა ალექსანდრემან ქართველთა არისტოკრატისა მიერ იყვნეს მოცემულნი, შემდგომად მისსა მრავალი ჩვეულება ძველი ზემენთა დაშთა ქარაველთა შორის.

** კათოლიკოსისა არსენისა ღიღისა მოთხრობისაგან.

*** მამა ჭარნაგაზისა იყო ერთი წარჩინებულთაგანი დარიოზ სპარსთა მეფისა მამა იგი სამარა მცხეთის მამასხლისისა ზ ვიდრე იყო იგი სიჭაბუკისა ასაკს შინა წარვიდა იგი სპარსეთად გამოცლად სიჭაბუკისა თვისისა, ხოლო სათნო ეყო იგი აზოგენბისა სიმამკისა, სიმხნისა ზ ჭეროგენბისა მისისათვის მეფეს სპარსთასა დარიოსს, რომ-

ხსელაჯანის მის კაცისა, რომელი იგი მოიკლა ჟამს მას **ალექსანდრე** მაკედონელის მიერ **ჰტსეთის** აღებასა. **ჴოლო** ხსელი **ჴაბუკისა** მის იყო **ჴარნავაზ** და დედაჲ მისი იყო ასული **ზარიოზ** მეფისა **სპარსთასა**. სოლო **ჴაბუკი** ესე **ჴარნავაზ** აღზარდა დედამან მისმან ფარულად **სპარსეთისა** შინა, მით რამეთუ **სპარსთაცა** შინა იყო **ჴაკედონელთა** მთავრობაჲ და შეეშინა მათი, ნუ ჟუჟ^ლ **ზარიოზის** ნათესაობისაგამო ვნებაჲ რადმე მიეტევს ძეს მისსა და ეშინოდარა **ლ^ეონის** მიერცა, რამეთუ ყოველი ხსელი **ჴარნავაზისი** აღიხშო **ალექსანდრეს**გან და ზოგნი მათგანნი **ლ^ეონის** მიერ.

ადეს იქმნა **ჴარნავაზ** ოცისა წლისა წარმოვიდა მუნით და მოვიდა **ჰტსეთად** და შეეწუნარა **ლ^ეონს**, არამედ არა განუტსნადა **ლ^ეონს** თუ ვისი ძეჲ არს იგი; სოლო **ლ^ეონმან** შეიყვარა იგი ფრიად ხიკეთისა და ხიკისგისა მისისათჳს და ზატოვსა უყოფდა მას. სოლო ჴეჳა **ჴარნავაზს** დედაჲ და ორნი დანი თჳსნი თჳსთასა **ჰტსეთად** და ისილა სიზმარი ღამეს ერთსა **ჴარნავაზმან** ხაკვირველი, რომელ იყო იგი ხსლესა რახამე შინა ერთსა შეწუდეული, აღმოვიდა მზე და შეადგა ხარკლმით-გამო ნათელი მისი **ჴარნავაზს**, მოესვივა გარემო მისსა და განიუვანა გარე ხარკლმით და ისილა, რომელ მზეჲ ქვე ხამოსრული იდვა წინაშე მისსა და **ჴარნავაზ** გამოიღო კელ-ხსლოტი უბისგან თჳსისა და მოკოცა ზირსა მზისას ცვარი რადმე უცრო სურსელი და იცნო იგი ზირსა თჳსსა; აღსდა მეორესა დღესა და უთხრა სიზმარი ესე დედასა თჳსსა და დაუკვირდა მას ფრიად.

ჴემდგომად რადღენისამე დღისა განვიდა **ჴარნავაზ** ნადირობად ქვე-მორე **ჰტსეთისა** კლდეთა შორის დიდმისთა მარტოდ და მუნ ისილნა ირემნი და იელტოდეს ირემნი ტფილისისა კლდეთა კერძო; არამედ მაშინ

მეღმანცა განაღდა იგი, მისცა მას მხედართ-მმღვანებლობა ჲ აღრიცხვა იგი უწარჩინებულესთა დიდებულთა შორის თჳსთა ჲ მისცა მას ასული თჳსი ცოლად. **ჴემდგომ** ძლევისა დარიოსისა **ალექსანდრეს** მიერ შემოიკრიბნა რადღენიმე მხედრობათაგან სპარსთასა, წარმოვიდა ივერიად ჲ მოვიდა მცხეთად ყოვლით სასლეულე ბითურთ თჳსით ძმისსა თჳსისა თანა სამარა მცხეთის მამასნლოისისა; სოლო ოდეს მოვიდა **ალექსანდრე** მცხეთად, მოიკლა მაშინ სამარაცა ჲ მამაცა **ჴარნავაზისა**. სოლო ცოლი მისი დედა **ჴარნავაზისი** იელტოდა ოვსეთად ჲ წარიყვანა ჯერით მცირე ყრმა **ჴარნავაზ** ჲ განარინა მუნ ჲ **ჴემდგომად** წარიყვანა სპარსეთად ჲ აღზარდა მუნ. ანტონი კათოლიკოსი სწერს **ჴარნავაზის** დედა იყოვეო ასული დარიოზისი ჲ მაციანესა შინცა წერილ არს ესრეთ თვითოყულოდ, ვითარცა შემორცეა მოუთხარ ჲ სხვანიცა მოთხრობანი ემოწმებანივე ამას).

ღვილინი არა იყო შენ, მოწყულს ერთი ირემიანისა და ხდეკდა მას შე-
პერობად. ამას შინა იქმნა მწყურნი და დასსსა სასტიკისა წვიმამის და არა უწუოდ
თუ ხადა წარვიდეს **ჴარნავაზ** და მიმართა კლდეოთ მათ საშუულ და ისილა,
მუნ ადგილი ერთი, ვითარცა კარი რამდე და განხეო ღუგლეუგი (ესე იგი
ტარი) შუბისა თხისა და განისილა მით და სენა, რომელ არს იგი კარი
ზარისისა (ესე იგი გამოქვაბულისა კლდისა), აღმოგებული ქვითა და გამო-
აქცივა იგი და შევიდა შინაგან და ჰმოკა ადგილი ფართო და შეიევანს
ცხენიცა თხი თხს თანა და მოიძშრალა მას შინა და დააკვეს და აღნთო
სასიოელი და აღმოიღო საგზალი თხი, დახედა, ჴამა და სვა და აღხდგა
და მიმოკლო შინაგან ქვაბისა მის და ისილა მას შინა ადგილი ვრცელი და
ფართო და სხვაცა კარი ამოქალკელი ქვითა გამოაქცივა იგიცა და შევიდა
მას შინა და ჰმოკუნა მას შინა ურინსენი საუნჯენი ოქრომას და ვეცსლისა,
კერზნი დიდ-დიდნი შთამოსხმულნი და სამსასურებელნი ჴურჭელნი ეგრე-
თვე ოქრომას წმინდისა და ვეცსლისანი და თვალნი ზატოხსანი და მარ-
გალიტნი ურინსენი და ძურფასნი, განისარა ფრიად **ჴარნავაზ** და განისვენა
მუნ ღამესა მას და დილასა აღხდგა და აღმოკლო კვალად კარნი იგი
კლდისანი, ვითარცა იუენეს ზირველ და წარმოვიდა შინა და უთსრა იდუ-
მალ დედასა და ღათა თხნთა. **თა** წარმოვიდეს იგი ღამე სატურთველებითა,
დაიწუეს ზიდვად საუნჯეთა მათ ეს-სასედ, რომელ ღამე მივიდიან და
ზიდვიდეს, სოლო დილასა ამოქალკევიდეს ეგრეთვე კლდისა მის კარსა,
რათა ვერავინ უგრძნას მათ ესე და ოდეს სრულიად გამოკრბეს; მაშინ გა-
მოიხრბეს მარჯვედ თხზად ადგილი მიუმხედარი და ურინსენი იგი საუნჯე-
ნი დაგრძალეს მუნ და ვერავინ უგრძნა მათ იგი.

ღოლო კერძოთა **ჴეგრელი**ისათა იყო კაცი ვინმე ერის-მთავართა-
განი, ძეა მსედართ-მძღვანისა მის, რომელიცა მამასაწლისობისა უამს
უძლოდა მსედრობათა და სასელი კაცისა მის იყო **ჴუჯი** და წარვიდა **ჴარ-**
ნავაზ მას თანა, რამეთუ აქვდა ნათესაობაჲცა მას თანა *, მისცნა **ჴარნ-**
ავაზმან ქუჯის უმრწემესი დაჲ თხი ცოლად და ხათვასენი ფრიადნი და
დაემოყვრნენ იგინი ურთიერთარს და წარიევანს დედაჲცა თხი **ჴარნავაზ-**
მან თხთანა და განიზრასეს ერთბამად ქუჯის თანა, შეკრბინა **ჴუჯი**მ
მებრძოლნი მრავალნი **ჴაკასი**ით სათვსითა **ჴარნავაზ**ისათა, მიიბირნეს

* უნუცესი დაჲ თხი მისცა ოვსეთისა მთავარსა, რომელცა მოვიდა ჴარნავაზის
თანა ჳ არა მცირედ შეეწია იგი ჴარნავაზს ჳ ფრიად ერდგულ ექმნა.

მრავალნი მსედრობათაგანნი **წ**ზონისნი **ს**ტალიანულები; ესრეთისა კეთილ-
გონიერებითა იმოქმედეს **წ**არნავაზმან და **ჩ**უჯი, რომელ ზირველვე სრუ-
ლიად ვერა რაჲ უგრძნა მას **წ**ზონმან და განუყენეს სრულიად ერნიცა
საქართველომასანი და მოუხდეს **წ**ზონს ძლიერითა დაშქრითა.

სილა რა **წ**ზონმან, რომელ ვერღარა ძალაუფლა წინააღმდეგობა **წ**არ-
ნავაზისა, ვინაჲდგან განუდგენ თჳსნი მსედრობანიცა და ერნი საქარ-
თველომასანი, ივლტოდა **ჩ**ავასეთად და მივიდა **ხ**ლარჯეთს (რომელიცა მა-
მულივე არს საქართველომასა სამღვარსა ზედა სახერხეთისასა), განა-
მავრნა სიმაგრენი და ციხენი **ხ**ლარჯეთისანი და ყოველნი სიძლიდრენი
თჳსნი შეიტანნა სიმაგრეთა მისთა შინა.

ჩაშინ **წ**არნავაზ მოვიდა ძესეთად და დაიპურნა სიმაგრენი და ციხე-
ნი **ჩ**რცხეთისანი და მასვე წელიწადსა შინა დაიპურა სრულიად საქართვე-
ლომ **წ**ფოსაყთიდგან ვიდრე ზღვის კარადმდე (რომელ არს **ზ**არბანდი).
და წარუვლინა დესპანნი მრავლითა ძვირთვისითა ძღვნითა მეფესა **წ**სურხ-
ტანისასა **ს**ელეკოკოს დიდსა, რათა არს მწე ექმნას **წ**ზონს, რამეთუ **წ**ზონ
ითხოვდა მისგან შეწყენას. **ს**ელეკოკოს შეიწყინარა ძღვენი და დესპანნი მისნი და
უწოდა ძედ თჳსად **წ**არნაოკოს და წარმოუვლინა მანცა ნიჭნი ფრად მდი-
დარნი და გვირგვინი საძეოჲ ძვირთვისი ძღვანად და აღუთქვა არა მწე-
ყოფად **წ**ზონისას და არცა **ყ**ერძენთა. და უბრძანა ერისთავთა **ს**ომხითი-
სათა, რათა მსახურებდენ **წ**არნავაზს, ვინაჲდგან **ს**ომხითი (ესე იგი
წრძენი) ეპურა მაშინ **ს**ელეკოკოსს.

ქოლო იხილარა **წ**ზონ, რომელ არა შეეწყვიტა მას **ს**ელეკოკოსს; არა-
მელ შეეწყვიტა **წ**არნავაზს, ამისთჳს წარვიდა **წ**ზონ საბერძენეთად და წარ-
მოიყვანა მუნით მსედრობა ფრადი და მოძარბათა **წ**არნავაზს. ხოლო
წარნავაზ განიმრავლნა მსედრობანი საქართველომასანი, მოუწოდა **ჩ**უჯის
ყოველითა მსედრობითა თჳსითა **ა**გუსთა და ყოველთა გარემოთა თჳსთა,
შემოიკრიბნა და წარემართა **წ**არნავაზ და მიეგება წინა დაშქრითა **ჩ**აჯთა
ქალაქსა, რომელ არს ჭური, რომელიცა არს **წ**რტანისას და უხმობენ აწ
ადგილსა მას **ჩ**აქალაქევსა (არტანისი არს საქართველომასავე მამული სამე-
სხეთო **წ**სალციხისას მამულსა შინა), ჭევეს ბრძოლა ძლიერი მუნ, სსენე-
ბულსა მას **ჩ**აჯთა ქალაქსა, სძლივა მსედრობამან **წ**არნავაზისამან მსედრობა-
სა **წ**ზონისას და ივლტოდეს ბერძენნი ბანაკითურთ მათით და მოკლეს
წზონ და ურიცხვნი სპანი მათნი მოხრნეს და ტყვე ჭევეს და სდევნეს
ვიდრე **წ**ნიძინგორად და **ქ**ელეცადმდე და მოსტყვევნეს **ჩ**ართველთა სა-

მხლევარნი ყერძქეთანი და მოვიდა ჟანსაკაზ ზღარჯეთად და აღიღო იგიცა, და ყოველნი საუნჯენი ჭზონისანი დაერთა სიმდიდრეს თჳსსა ზედა, და განმდიდრდა უმეტეს. მოიქცა მუნით მტკსეთადკე დაიმორჩილნა სრულიად ყოველნი სამხლევარნი * საქართველომასანი. ** ლახეო სრულიად ჴერბიაჲ ათ ნაწილად და დაუდგინნა თუთაქუელსა ნაწილსა განმტკებელნი კელის-ქვე-შენი თჳსნი, და უწოდა მათ ერისთავებად, გინა მთავრებად და თუთ იწოდა *** მეფედ ყოველისა საქართველომასა და მისცა ერისთავთა და განმტკთა

* აქა სადაცა წერილ არს საქართველო გულის-ხმა ჰყავთ მკითხველთა, რომელ იტყვის ივერიასა, ვინაჲდგან საქართველო ჯ ივერია ჯ გიორგია, გურჯისტკანი ჯ გრუ-ზია ერთი ჯ იგივე ქვეყანა არს.

ა) ** პირველად დადგინა ერისთავად ქუჭი, რომელსაცა მისცა დაჲ თჳსი ცოლად ჯ განუჩინა საერისთოდ რიონის მდინარედგან ეგრისის მდინარედმდე ყოველი კოლხიდა სვანეთითურთ ჯ დასავალით ზღვადმდე.

ბ. მეორე ერისთავი დასვა მარგვეთისა შორაპანსა ჯ მისცა მცირე ლიხის მთიადმ ზღვადმდე ლაღოს მთიადმ ჯ რიონის შუათი.

გ) კახეთს ჯ ტერეთს ჯ კუხეთს ნაწილთა კახეთისათა, ესე მესამე ერსთავი.

დ) ერისთავი დასო ზუნანს ჯ განუჩინა ბერდუჟისა ჯ მტკვრის შუა გარდაზანი-თურთ ცფილისადმდე.

ე) მეხუთე ერისთავი ჰყო სამშვილდისა ჯ განუჩინა სევირეთის მდინარედგან გა-ჩინს ზევით ჭანავარადმდე აბოცით.

ვ) მეექვსე ერისთავი წუნისა, რომელსა განუჩინა აღმოსავალით მტკვრისა ჭანა-ვარადმდე ჯ თავადმდე მტკვრისა.

ზ) მეშვიდესა ოძრზის ერისთავსა განუჩინა ცაშის-კარს ზევით ზღვადმდე პონ-ცოლს ჯ ქოროხამდე.

თ) მერვესა კლარჯეთის ერისთავსა განუჩინა, რომელიცა თუთ დაიპყრა საზღვრით კლარჯეთისა ზღვადმდე პონცოლსა.

ი) დადგინა ერისთავი შიდა ქართლსა, ესენი იყვნეს სპასპეტნიცა, განმგენი ჯ მოიღებეს სარკსა ქვეყანისაგან საერისთოთა თვისთასა ჯ მთართმიღენ მეფეთა.

*** წელსა დასაბამითგან სოფლისა ბერძულითა რიცხვითა 5206-სა, ქართულსა ქრონიკონსა მეთისა მოქცევისასა 514-სა, უწინარეს ქრისტეს შობისა 302-თა წლითა, ვანუშტი მისცორიე ჩვენი ჰსწერს ჭარნავაზის მოთხრობაში ერისთავთა ჭარნავაზის მიერ დადგინების ბოლოს „ამ ჭარნავაზის მეფობის მეთცხრამეტესა წელსა ქართულიანი ზუთსიანი ქრონიკონი ათჳგერ მობრუნებული განვიდაო ჯ ამის შემდგომად მეთერთ-მეტე მოქცევამან იწყოვო.“ ჯ სხვანიცა ქართველთა მომთხრობელი ემოწმებთან ამაჲ; მაშა სადამე ქართული ქრონიკონი ჭარნაოზის დროსვე ყოფილა ჯ ამ რიცხვიდამ ქრისტეს შობის რიცხვადმდე უცთომელად მოღიან ქართულინი წელთა აღრიცხვანი

ადგილთაგან სჯულისდებანი და განწყებანი ფრიად სასარგებლონი, განაწევნა მსედრობანი და დაუდგინა მსედრობა-მთავარი ბრძენი, გამოცდილნი ბრძოლას შინა, გაცნი გმირნი და სასჯელისნი და სიმსხიოთ ადმატუბულნი და ესრეთ იქმნა მფლობელი დიდი სრულიად **იკერიისა**, ესე იგი ყოველის **საქართველომასა** და შეიკარეს იგი ყოველთა სამეფოთა მისისათა ესე-
ოდენ, რომელ არღარ ეკებინ უმეტესი სიყვარული მეფისა და ყოველი გაცი იტყოდა. „ენატრით სვეს ჩვენსა, რომელ მოგვეტა ჩვენ მეფემ ნათესავისგან მამათა ჩვენთასა და აკვსად სარკი და ჭირი უცხოთა ნათესავთაგან.“ მოიყვანა უკვე **ქარნავაზი** ცოლი **ღურმეველთაგან** ნათესავით **კავასოსისა**.

სოლო განაწევნა **ქარნავაზის** **იტალიანელი** იგი მოხსლენი და მსედრობათაგანნი **წინისისი** და დასასლენა სსკათა და სსკათა ადგილთა **საქართველომასათა**, მისცნა მათ საცხოვრებულნი საკამო და მამულნი და შატვი კეთილ-შობილების და უწოდა მათ **ახონაურად** და მიერ დღით განაწევრების ყოველთა საქართველომასა **სემომასა** და **ქქომომასა** და ყოველთავე ადგილთა შინა მისთა კეთილ-შობილთა აწცა **წინისა** (ესე იგი **ახონისა** მიერნი ანუ **წინისაგან** დაშთომილნი). **სოლო** იყო **ქარნავაზი** გაცი განსწავლული და მეცნიერი ენისა **ყერმულისა**, ესე იგი **ფელისურისა**, **წინურისა**, **მბრურისა** და **სპარსურისა**. **სოლო** **ქართული** იყო თუთ ბუნებითი მამული ენა მისი. ამან **ქარნავაზი** მეფემან შეაწყო ხინარსრეცა ენისა **ქართულისა**, გაამშენიერა, განაწყო და შექმნა ანბანი მსედრული ქართულისა წერილისა (რომელსაც უწოდა მსედრობა წერილად) და რომელნიმე მეცნიერნი ჩვენნი გულის-მხიტიველებენ, რომელ სურვილი იყო პირველ **ქარნავაზისა**ცა, არამედ მსედრულისა წერილისა ჩვენისა (ესე იგი ქართულისა, ყოველნი მოძოხრობენი ჩვენნი დაამტკიცებენ, რომელ **ქარნავაზი** პირველისა მეფისა მიერ არს შექმნილი, და ესე მდებოდაცა მცხოვრებთა შორის **საქართველომასათა** შეპირ მოხსრობათა მრავალთა მიერ საცხოვრ არს, უმეტეს **საქარაიისა** მათათა-შინა მცხოვრებელთა **ქართველთა** უმეტესთა ჟამითგან ადგილით თუხით შეუ-

* უწვევა მკითხველთა თვის: **ქარნავაზის** ალაშენა ციხენი ქვემო ივერისა შინა შორაპანი ღ ღმინა. **სოლო** ქუეგი, რომელიცა ჰყო **ქარნავაზის** ეგრისის ერისთავად (რომელიცა იყო ღის ქმარი მისი) ალაშენა მან ციხე-გოგი. ქვეყანას მას კოლონიას პირველად **ქარნავაზის** უწოდა ეგრისად მდინარისა გამო ეგრისისა, რომლისა გამოცა მუნებურთა ქართველთა ერთა ეწოდებინა **მეგრელები**.

ცვალებულთა და განურევნელთა (რომელთაცა მოთსრობასნი მრავალნი სჰქარ-
თუკლასანნი შთამომავლობითი შთამომავლობად ზეპირ უწყიან). ქმნა უკვე
წარსაკვამინ კერძი წმინდისა და აღმართა იგი მთასა ზედა ღართლოხისასა
საფლავსა ზედა ღართლოხისასა, სამუელ კერძთა უწინარესთავე უამთა აღმარ-
თულთა გაცი და გაასა, და აღაშენსა მრავალნი ცისენი, ქალაქნი და სკერ-
პონი. სოლო ამისთჳს აღმართა კერძი ესე წმინდისა, ვინააღგან უყვარდა
დედაჲ თჳსი ფრიად, რომელმანცა ობლობასა და უცხოებასა აღზრდასა
შინა მისა თჳსისა ფრიადი დეჳწლი დასდჳ წარსაკვასა ზედა და მეორედ
ამისთჳს, რომელ წარსაკვას ორი სასული ეწოდა, ესე იგი წარსაკვ-
აწმინდა. შემეფა წარსაკვა მეთემან სრულიად უკერძასა ზედა წელიწადი
65 ესე იგი სამეფრდა-სუთი. სოლო გამეფდა იგი * წელთა დასაბამითჳს
სოფლისთა უკრძელითა ანგარიშითა 5206; მამინ იყო იგი წლისა 27-სა
და აღესრულა წელსა დასაბამითჳს სოფლისთა უკრძელითა ანგარიშითა
5271-სა და დაეფლა, სადა იგი აღმართებულ იყო კერძი წმინდისი და
მიერიოტან ეწოდა მთასა მას, რომელსა პირველად ეწოდებოდა ღართლო-
ხისა სასულითა მთაჲ წმინდისა.

**საურობა საურობა ვაჟისა და ვაჟისა სოლოჲსა
საურობა საურობა ვაჟისა და ვაჟისა სოლოჲსა
საურობა საურობა ვაჟისა და ვაჟისა სოლოჲსა**

სოლო შემდგომად სიკვდილისა წარსაკვასისა დაიპერა ყოველი უკ-
რია * საურმაგ და იქმნა მეთემდ ყოველსა საბრძანებულსა ზედა მამისა
თჳსისასა, არამედ ვინააღგან რაცსდენ ივინი თავის-უფლებითსა მმართვე-
ლობასა უმეტეს სასარგებლოდ ქვეყანისა თჳსისა, ვიდრე მეთობითისა
მპყრობელობისა და სურდათ მათ ყოველთა ერთსა სჰქართუკლასათა ეგრეთ
ყოფად, ვითარცა უწინარესსა წარსაკვასისა იყო და არცა სათრო უხსნათ
მეთემდ სათესვისაგან თჳსისა; ამისთვის განუდგენს საურმაგს. სოლო
სოლოჲსა იგი, რომელნიცა წმინდის მიერ იუენეს მოყვანილ არა გაუდგენს
საურმაგს კეთილის ყოფისათჳს წარსაკვასისა, ვინააღგან ასსომდათ მო-
წელავებანი მისნი მამათა თჳსთა ზედა და სასლთა მათთა ზედა.

* საურმაგ მეთემე იქმნა სრულიად ივერიის მფლობელ წელთა დასაბამითჳს
სოფლისთა უკრძელითა რიცხვითა 5271. ქართულსა ქვარონიკონსა მეთემეცისა
მოქვეყნისა 47-სა. უწინარეს ქრისტეს შობისა 237-სა.

სტნა რა განდგომილებაჲ კრისა სსქართველოჲსა საურმაჲ ივლტოდა
 ყავკასიად და შევიდა ძურქუკეთს, ნათესაეთა შორის დედუელთა თჳსთა და
 წართევანსა და და თჳსი თანს და მწე კემნს მას მამის დისწულიცა თჳსი
 ძეჲ ქუჯისა ჟართამ და შეუკრბინს მან მსედრობანი მრავალნი და დაიპურა
 კვალად უოველი ჯეკრია და დასავსა უოველნი ურხნი თჳსნი და განმტკი-
 ცა მეფობაჲ თჳსი. * სოლო არა ესეჲ ძეჲ; არამედ ასული ორნი, ერთი
 ასული თჳსი მისცა მის ძესა ჟუჯისასა, რომელიცა იყო დისწულის ძელი
 ჟარსავასისა და დედის მმისწული საურმაგისა, რამეთუ ცოლი ჟარსავასი-
 სა იყო დაჲ ჟუჯისა **; სოლო მეორე ასული თჳსი საურმაგმან მისცა
 ცოლის დედის თჳსისა დისწულსა შეილსა სასულით ძირვანს, რომელიცა
 იყო მსხე, ასოვანი და ძლერი წარჩინებული და ჰყო იგი მემკვდრედ მე-
 ფობისა თჳსისა და აღმართსა საურმაჲ კერძნი ორნი *** ღნისა და
 შანისა.

სოლო იქმნა მეფობასაჲე შინს საურმაგისსა სირიასა ზედა მეფედ
 ღნტიოხოზ დიდი. ამან ღნტიოხოზ დაიპურა რა ჟაბილოვანი ღდრო-
 ვასანის (რომელსცა სზარსნი ძველისამებრ წოდებისა უწოდებდეს ღწარ-
 ბაქვანსა, სოლო აწინდელისამებრ წოდებისა უწოდეს ღდრბუქანსა); მაშინ
 ღნტიოხოს მოვიდა სამკვდართაცა ზედა სსქართველოჲსასა; მაშინ მთავ-
 რობდა კერძოთა ზედა ღლვანიისათა, რომელ არს მკარე ჟასეთისა, ვი-
 დრე შარუბანდადმე ღრტაბასან დადკენილი კრისთჳდა ჟარსავასის მიერ
 კერძოთა ამათ. ესე მივიდა ღნტიოხოსის თანს დიდისა, ვინაჲდგან იყო იგი
 ფრიად მოსრეგებულ წლითა; არამედ ღნტიოხოსმან შეიწყნარა იგი მკტი-
 ვითა და მოსწერაცა წიგნი მშვიდობისა საურმაგს მეფესა, და მოითხოვა

* (სხოლიო) ოდეს დაიპურა ივერია სრულიად საურმაგმან; მაშინ დამდაბლნა
 მან ქართლოსიანი ჰ წარჩინებულ ჰვენა აზონაურნი. მაშინ ღურძენი ფრიად განმრ-
 ვლებულ იყვნეს ესრეთ, რომელ ვერლარა იცეველად აღკლილი მათი; ამისთჳს წარმო-
 იყვანნა მრავალი კრი მუნით კავკასიის ნათესაობათაგან, რომელნიმე წარჩინებულ
 ჰვენნა მთვანნი ჰ სვანი დასნნა კავკასიასაშინა მთიულეთს, დილოეთითგან ვიდრე ეგრი-
 სდმე, რომელ არს სვანეთი ჰ ღელეულნი იგი თჳსი ჰ კრი მათი ჰ აზნაურნიცა დაიპურა
 მისანდობელად; მიერთგან დაშთა ჩვეულეჲა ესე თუსადამე გაუჭირდეს მტერთგან
 შეიჩინოდან მეფენი კავკასიად; დამცველნი გვამისა მეფეთა ივერიისათანი იყვნეს, მა-
 რაღის კავკასიისა ერთგან ჰ საუნჯეთა მრავალთა სცივდეს მუნ მეფენი.

** მოიყვანა ამან ცოლი ასული ბარდაველის კრისთვისა.
 *** ესე მირგან იყო შთამომავლობისგან ასირიისა მეფის ნებროთისა

სძლო მათ და შეუხდა ძურძუკეთს და დაიმორჩილნა იგინი და დასაჯნა მი-
სეხნი შეფათისანი და მოაქცა ჭცხეთად და განაგებდა სამეფოსა თვსსა კე-
თილ წესიერად და უწინარეს ამისსა მისცა ასული თვსი ძესა სართთა მე-
ფისასა ზრშავს. **ოკვარდათ ჭირვან მეფე ყოველთა ჭართველთა და მე-
ფობდა კეთილად; ხოლო იმეფა ამან წელნი 18 და გარდაიცვალა წელსა
დასაბამითვან სოფლისათ 5364.**

ბჟოტყუ ბჟჟჟ ფრტრტრტრ სსტტტტტ ბბ ბბბბბ ბბბბბ სსტტტტტ

* ზმან პირველმან ** **ფარნაჯამ**, მშურაბელმან სრულიად **სვერიის-**
მან შეიუვარა სჯული სპასთა და მოაძულან ზერჳნი სვერიელთანი, ატა-

ორგინთვე ურიცხვი. ხოლო იძლიენეს ღურძუკნი და ივლიცოდეს. მიუღვესწელა დასმით
ქართველნი, მოსრნეს და ცვევე-ქმნეს და შევიდა მირვან ღურძუკეთს და მოაოხრა ღურ-
ძუკეთი და ქართალნი და შეაბნა შესავალსა ღურძუკეთისასა კარნი და მოქმნნა იგი
მცკიცელ ქვიცკირითა და უწოდა სახელად დარუბან და დასჯდა მირვან მცხეთას მო-
ქცეული მუნით და მეფობდა ნებოიერად და უსიშად; იყო კაცი უხვად მიმნიჭებელ კეთილისა,
შეიფარეს იგი ყოველთა ივერიელთა და აქენდა მას ფრად მშვილობა მეფის მიმართ
ასურასცანელთასა და ამის მეფობასა შინა მიიცვალა ასურასცნისა მეფობა ბაბილონს
არსაკ პირველისა მიერ სპარსთასა, რომელმანცა ჰყო სომეხთაზედა მამა თვსი **ვალარშაკ**
მეფედ. ხოლო მირვან მეფემან მისცა ძესა არსაკისასა სახელით არსაკსვე ასული თვსი
ცოლად, რომლისგამოცა იქმნა მათ შორის მშვილობა და მეზობლობა ფრადის სი-
მცკიცითა, ვინაჲდგან საქირა იყოცა არსაკისა მეფობისა განმცკიცებისთვის დახავებად
გარეგანთა მეზობელთა თვსთა და უფროსად ივერიელთა.“

* (ფანტანგის ისტორიით) ოღეს დასჯდა მეფედ **ქარნაჯამ**; მაშინ იწყოა შენებუ-
ლებანი და მაცა ციხეთა და ქალაქთა, და განაახლა ზადენის საკერპო კერპითურთ (თუმ-
ცა ფანტანგის ისტორიასა შინა წერილ არს, რომელ პირველად ამან ალაშენა ზადენი;
მაგრამ არა ქვეშარიც არს, უწინარესვე იყო იგი მამასახლისთა ეამსა ალაშენებულ; ზა-
დენ არს ზევს ანუ ლიოს, ესე იგი იუპიტერ და ადგილსა მას ეწოდების ზელახენი,
სიმაღლის ძლით. ვინაჲთვან მთისა მის ალსავალი ერთისა გორის გზით მეორესა გო-
რასა უმაღლეს მისსა და შემდგომად კვლად მეორითა მით გორით აღვალს, ვიდრე მესა-
მედმდე და ესრე ვიდრე მწვერვალადმდე მის მთისა, სადაცა კერპთ მსახურებისა ეამსა
იდგა ბომონი და ზედას ზენი სიმაღლის ძლით მას ადგილსა ეწოდების ხოლო);
შემდგომად მოქცევის ქრისტეს სარწმუნოებასა ზედა ივერიელთასა აღეშენა ეკლესია
და მონასტერი ცხოველს მყოფელისა გვარისა და ქრისტეთვან მეექვსესა შინა საუკუნესა
ასწლეულსა, მოვიდეს წმინდა მამანი შუამდინართ ასურეთისა ათორმეცნი მამანი; ხო-
ლო ათორმეტთა მათ მამა და მოძღვარი იყო იოანე, რომელიცა აღვიდა და დაემკვიდრა

შენს ამან ზირველად სხტეცსლე (ესე იგი ბომონი თაყვანის-სხტეძელ ტე-ცხლის) ქალაქსა შინა ტეცხეთას, ადგილსა მას, რომელსა ეწოდების ტოკვთა. ამინთუის მოძიულეს იგი ჯეკრეილთა, ვითარცა შეურაცხის-მოფიქვი სჯუ-ლისა მამულისა, უეკარდათ ჯეკრეილთა კერზნი თჳსნი და ღმერთთა თჳსთა მკუთხელ იუენეს გულითა. ტაშინ ეზრასხეს მეფესა ჯაბილავა-ნისასა ღრშაკს ზირველსა და სთხეს ძეა თჳნი ღრშაკ, რომელიცა იყო ასულის ქმარი ტირვან მეფისა, დის ქმარი ამა ჟანსჯამ მეფისა, მეფედ თჳს ზედა.

ქოლო სპარსთა მეფემან * ღრშაკ მიესვე მოხცა დიდისა ხისარული-თა და წარმოატანნაცა სპათაგან თჳსთა რჩეულნი მსედრობანი. მიეკებეს ამა ღრშაკს სრულიად შეკრებილნი ჯეკრეილნი, გარდაცდეს ტასტით ჟანსჯამ და ჰეკეს ყოველსა ჯეკრისა ზედა მეფედ მის წილ ** ღრშაკ. და ივლტოდა ჟანსჯამ კერძოთა ზონტოდასთა; არამედ ვინადაცან ჰეკა ცოლი სპარსი და მტირე წლავანი ძეა თჳნი სპარსეთად და ამცნო ცოლსა თჳსსა, რათა ზრდიდეს შეილსა მათსა მუნ ტირვანს. ღრქვა ცოლსა თჳსსა: „სსურველო მეუღლეო ჩემო, მე არა ძალი მიც მინდობა სპარ-

მთასა მას ზედა ზედაზენისსა ღ უმეტესად აღაშენა მონასტერი იგი ჯვარისა ღ თჳთვა ღავსფლავა მუნ ღ ესეენ წმინდასა მას სრულიად ერი ივერიისა ვიღრე ღღინღლად ღღღღღღ) (ვასტანგ). ჟანსჯამ მეფემან აღაშენა კახეთს გაღმამხარს კავკასიისა მთისა კალითასა შინა მალაღს ადგილოსა ზედა ქალაქი ნელაქრისა, რომელსა შემდგომად ეწოდა ნეკრესი ღ აწცა ადგილი იგი იწოდების ნეკრესად. ქალაქი ღარღვეული არს ღ არს მუნ მონასტერი წმინდისა ათორმეტთა მამათაგანისა აბბოზოსი, რომელიცა იყო მღვდელთ-მთავარი (ეპისკოპოსი) მის ქალაქისა; იყო იგი მექვესესა შინა ასწლეულსა საუკუნესა ქრისტეთან ღ ეწამა იგი ქრისტესთვის სპარსთაგან, რომლისცა ისტორიასა იხილავთ წარმკვითსველნი თჳსსა ადგილსა შინა შემდგომთა წიგნთა შინა.

** ფანსჯამ გამეფდა წელსა დასაბამით ბერძულსა 5364. ქრონიკონსა მე-ათერთმეტსა 149, უწინარეს ქრისტეს შობისა 144.

* არშაკუნიანთ მონათესავენი ყოველსა ადგილთა შინა, სადაცა მეფობდეს სპარ-სეთს, პართიას, სომხეთს ღ ივერიას ღ ყოველთა ადგილთა ყოველნივე ამა არშაკიანსა იფენეს; ზოლო ეგროპიელნი ნათესაობასა მეფეთა ამათ უწოდებენ არშაკიანად, სპარსნი ღ სხვანი კერძოსა მის ერნი უწოდებენ არშაკიანად; ზოლო ჩვენ ივერიელნი ვუწოდოთ არშაკუნიანად.

** არშაკ იქმნა მეფედ ყოველისა ივერიისა წელსა დასაბამითან ბერძულთა რი-ცხეთა 5373. ქართულსა ქრონიკონსა მათერთმეტე მოქცევისასა 149. უწინარეს ქრი-სტეს შობისა 135.

სთა, ვინააღვან არშაკის არიან იგინი ჰ არა შემოწყნარებენ მე, შენ მივედ ფარულად სხლსა შინა მამისა შენისსა ჰ აღზარდე ფარულად ყრმაა ესე ჰ ნუ განსცხადებენ მუნ, რათა ძიერი რაამე არა შეგემთხვოს შენ, გინა ყრმასა მავას, მე შევიკრებ მსედრობათა პონტოათ ჰ სბერძნეთით ჰ უკეთუ მომხედვენ მე ღმერთნი ჰ კვალად დავიპურობ მეფობასა, მოგვიყვან შენ მაშინ ჩემთან სისარულით; სოლო უკეთუ მოვკვდე მე მუნ ვიდრემდის აღიზრდების ძეა ჩემი იცვალეობინცა მღვთმარებანი საქმისანი ჰ ამცენ ძესა ჩემსა, რათა იძიოს მან სისხლი ჩემი ჰ სამკვიდრებელი მამისა ჩემისა.“ გამოკლმნეს ურთიერთსა მრავლითა გოლებითა ჰ ცრემლითა ჰ განეყარნეს იგინი ურთიერთისგან.

პარნაჯამს აქენდა საფასე ფრიადი, მოამიძუნდა ამან **სონტოათ** და კერძოთაგან **საბერძნეთისათა** მსედრობანი და დიდისა ძლიერებითა მოვიდა **იკერიელთა** ზედა კვალად დაჰურობად **ქასტის** თჯისსა. სტეს ესე მეუემანს **ღრმაკ** და **იკერიელთა**, მიეგებნეს წინა მრავლითა მსედრობითა და ჰეკეს ბრძოლა ძლიერი **ტაშიძისა** ზედა, ვინააღვან მსედრობა **პარნაჯამისა** შემოსრულ იყო **იკერიისა** მამულსა შინა; არამედ იძლივა **პარნაჯამ**, ივლტოდეს და მოისრნეს სმანი მისნი ჰირითა მსკვილისათა და მოიკლა **პარნაჯამ** მეუემან მუნვე.

სოლო იყო **პარნაჯამ** მშეობებლობასა შინა ცხრა წელ და შემდგომად განდევნისა მისისა მეფობისაგან გარდასდეს ვიდრე სიკვდილადმდე მისსა წელიწადნი აონი და ოდეს მოიკლა იგი დაშთა მას მხოლოდ ძეა ერთი წლისა ორისა სასელით **ტირვან**, რომელიცა აღზარდა დედამან მისმან და დედა მძუძემან მისმან **ყაადურ** სმარსეთსა შინა.

კოფოტი კოფი კოვ სსუტსოტუ კოფოსუ ზოჰუნი, სიკო ზნოზსი ზჰუტო კიოტუნი სოტოჰოსუ.

შაიპურა ყოველი **იკერის** **ღრმაკ** ჰირველმან და იმეფა უშეფოთველად, ჰმატა ცისეთა და ქალაქთა ყოველთა ადგილთა შინა სამეფოაღსა თჯისისა, და უმეტეს მთამტკიცისა ქალაქისა **რუნდისა** ზღუდენი **პავასეთს**. სოლო შემდგომად სიკვდილისა **პარნაჯამისა** იმეფა კვალად ორწელ; სოლო ყოველნი წელნი მეფობისა მისისანი იყვნეს ათორმეტ.

კოჰოტოტი კოფი კოვ ზოჰუნი სოტოჰოსუ ზოჰუნი სოტოჰოსი.

შასჯა და მეფედ ძეა **ღრმაკისა** **ღრტაკ** ჰირველი; სოლო მეჰჯდეს წელსა მეფობისა მისისასა განისრასეს **სმარსთა** დაჰურობად **იკერიისა**

* არცაჲ იქმნა მეფედ ყოვლისა იგერიისა წელთა დასამითგან ბერძულითა რიც-

სრულიად გელმწიფებასა ქვეშე თვსსა; მაგრამ ურგებ-იქმნეს განზრახვანი მათნი, ვინაჲდგან ჭყენეს ლტაცს სპარსთა შორის მრავალნი ერდგულნი, რომელთაცა წინასწარ აცნობეს ესე განზრახვაჲ მეფესა ლტაცს; სოლო მეფემან ლტაც შეიყვანსა ყოველნი ერნი ზემოაჲსა ჯვერიისანი სიმაგრეთა ცისეთა და მათათ შინა და შეკრნა ყოველნივე გზანი დიდისა სიმტკიცითა ქვემოაჲსა ჯვერიისანი, და უმცა მოკიდეს სპარსნი დიდისა ძლიერებითა; მაგრამ სრულიად ვერარაჲ მოიპოვეს და ადგილ-ადგილ გამოვიდათ სიმაგრით ჯვერიელთა სპანი ზედა-დასსმოდეს სპარსთა და ავნეს ამით მრავალი სპარსთა. სიღეს რა სპარსთა, რამეთუ უქმ-იქმნეს ყოველნი განზრახსულნი მათნი უკუნ-იქცეს და მათნი იქმნა მშვიდობა დიდი სრულიად ჯვერიასა შინა; სოლო მეფემან ლტაც იძუება სეპიურად, მშვიდობით და დიდისა წარმატებით ათქქსმეტ წელ და გარდაიცვალა.

საქართველი ხალხისა სიბრძნისა და სიძინისა

დაძინება სრულიად საქართველოსა ზედა (ესე იგი ყოველსა ღიორ-გასსა) ჯარტომ პირველი და ჰმატა ამან ქალაქთა სიმაგრეთა და შენუბულეებათა; სოლო არა ესვა მას ძეა, ამისთჳს მოიყვანა ჴაკასით ქუჯის ძისწულიანგანი, რომელცა შთამომავალ იყო ასულიანგან სურმამგ მეფისა პირველისა ძისანგან. სოლო იყო სასელი მისი ჴართამ და მისცა მას ასული თჳსი ცოლად და იშვილა და ჰყო იგი მემკვიდრედ ყოველისა სამეფოსა თჳსისა. სოლო ჴართველნიცა სათნოეუნეს ამას, ვინაჲდგან დედეული შთამამავლობაჲ მისი იყო ჴარნავაჲ პირველისა მეფისანგან: ვინაჲდგან ქართველთა (ესე იგი სრულიად ივერიელთა) უუვარდათ უმეტეს სწვათა ნთესობათგან შთამომავლობანი ჴარნავაჲ პირველისა.

დადეს აღიარება სპარსეთსა ჴირვან ძეა მეფისა ჴარნავამ პირველისა იყო იგი გძინი და გამოცდილი ბრძოლათა და წყობათა შინა; ამან შეიკრიბნა სპანი სპარსთანი და წარმოემართა ჯვერიასა ზედა და მოუგზავნა მოციქული

სეთა 5385. ქართულსა ქრონიკონსა მეთერთმეტისა მოქცევისსა 161-სა. შობადმდე ქრისტესსა 123-სა.

* ბარტომ იქმნა მეფედ ყოველისა ივერიისა წელსა დასამითგან სოფლისა 5401. ქართულსა ქრონიკონსა მეთერთმეტისა მოქცევისსა 177. უწინარეს ქრისტეს შობისა 107-თა წლითა.

წინარეს იგი მუნ და შვა ცოლმან მისმან ძეა და უწოდა სასული მამისა თვისისა ჟარტომ. სოლო უწინარესს ამისსა არა მრავლისა ჟამისა გამო-
ხენილ იყო ტიტრიდატ ჟეპატარი, მეფე სონტოაჲსა და დაიპყრა მან მტი-
რე ლხიაჲ და მოსწყვიტნა სონტოაჲსა და ლხიისა რომელთამე ადგილ-
თა შინა მოსასლენი მსედრობათაჲსა ტომელთასა ვიდრე ორმოცოთათა-
სადმდე, შეიპყრა მსედროთ-მძღვანი მათი ლკვილა და შთასსა პირსა მისსა
განმდნარი ოქრო და რქვა მას. „ნუთუ აწცა არა განსძღე.“ სოლო ტიტრი-
დატმან დაიმორჩილნა ჯვერიისა რადენნიმე კერძონი და ზოლსიდა
სრულიად, დაუტყვა ზოლსიდას განსძვედ ძეა თუნი შასარე და კერძოთა
ჯვერიისათა და ოდეს იძლია ტიტრიდატ ტომელთა ზონსულისა სილას-
გან, მამინ განსდგეს მისგან სრულიად ჯვერიელნი—ღმერ-ღმერნი, სოლო
მეფე ტირვან მეორე სრულიად ჯვერიელთა იყო სემოსა ჯვერიასა შინა
სამკურთა შინა მსედრობითა თვისითა; მამინ მოვიდა ტიტრიდატ ზოლ-
სიდად მსედრობითა თვისითა, შეიპყრა ძეა თუნი შასარე, რომელიცა ბრ-
ღეულ ჰყო შუოთისა ამისთჲს და მოკლას იგი, და დასაჟნას ყოველნივე
მეშუოთარნი და დაიმორჩილნა განდგომილნი, ვიდრე მოსწვამდე სომხელ
დიდისა ტომელთა მსედროთ-მძღვანისა. სოლო მეფე ტირვან იყო კეთი-
ლის-მოძქმელი ყოველთა ერთსა ზედა ჯვერიისათა და კეთილ-გონიერების-
თჲს მისისა მორჩილებდენ მას უფროს ტიტრიდატისა და ფრად უყვარდათ
იგი; იმეფა ტირვან წელნი 16 და განდაიცვალა.

*** ზეცაჲსა ზეფე ლქმულ ზეცაჲსა ძეა ზეფინსა ზეც-
ჲსა ზეცაჲსა.**

ღამეფდა ესე სრულიად ჯვერიასა ზედა და იყო სასითა შვენიერი,
ასოვანი და ძლიერი და გოლითი, გმირი, გამოცდილი ბრძოლასა შინა.
ჟამთა მათ წარმოგსავნეს ტომელთა მსედროთ-მთავარი თუნი დიდი სომ-
ხეი დასაპყრობელად ყოველისა ადგილთა სონტოაჲსა და ლხიისათა. მო-
ვიდა სომხელ და დაიპყრა სომსითი (ესე იგი დიდი ერმანია) და შეიყვან-
ნა მეფეა მათი დიდრან მონებასა ქვეშე ტომელთასა. მუნით წარმოვიდა
პონტოაჲსა მეფესა ზედა დაჰპოვა იგი ადგილსა საქართველოაჲსასა, ტე-

* არ შაკე მეორემან მიიღო მეფობაჲ სრულიად ივერიისა წელსა დასაბამითგან
სოფლისთ ბერძულითა რიცხვითა 5450, ქართულსა ქვარონიკონსა მეთერთმეტესა მოქცე-
ვისა 226-სა. უწინარეს ქრისტეს შობისა 58-თა წლითა.

სნთა ქვეყანასა, რომელსა აწ საათბავოს უწოდებენ, ვიდრეა ზედა მდინარისა ტიტკერისასა ჰზოკა იგი, სძლო სამშვი ტიტკრიდატს და მოხწყვიდნა მსედრობანი მისნი. სოლო იხილეს რა ძლევაჲ ტიტკრიდატისა ერთა ზონტრომსათა გარდაჯდეს იგი ტასტით თხით და ჰქუეს ნაცვლად მისსა ძეა მისი ჟარსაკ მეფედ.

ჴაშინ ტიტკრიდატ ყოვლითურთ უღონო ქმნილი შვეიდა ცისესა ერთსა მასლობელ ადგილთა შონტრომსა-სღვსათა ცოლითურთ თხით და სვა სწამლავი თუთ და ცოლმანცა მისმან და მიიღეს სიკვდილი ესრეთ.

ჴაშინ დაიპურნა ყოველნი ადგილნი შონტრომისანი სამშვიმ, დამოვიდა მასლობელ სამსღვაროსა ზედა ჰერიისათა სომსითით და მოუვლისა მოციქული მეფესა ლრშაკ მეორესა, რათა დემოწნილოს მას. სოლო მეფემან ლრშაკ ჰქო მის თანა ზაკი და წარუგზავნა სამშვის ძვენად სული სრულიად წმინდისაგან ოქროსა, ქმნილი უცხოსა კელოვნებითა. არამედ იღუმაღ მამცნებმან ლღვანიელთა და გარემოთა მისთამან განუშინდნა ხჴანი ბრძოლად სამშვის. სოლო ლღვანიელთა ზედა დადგენილ იყო მაშინ მეფისა მიერ ლრშაკისა ძმაჲ თხი მმართველად და მბრძანებლად მეფის ძეა, რომელსა ეწოდებოდა ორეჯეს. მაშინ შონშვი წარვიდა ლღვანიისა კერძოსა და არა მიესალა ადგილსა მას, სადაცა იყოფოდა მეფე ლრშაკ ყოვლითურთ; არამედ სცნა რა წინააღმდეგობა ლღვანიელთა მივიდა მათ ზედა, ეკვეთენ ფიცხელად ლღვანიელნი სამშვის და აქენდათ მათ ბრძოლა ვიდრე დღეთა ცტათ; ოდესმე იძლეოდიან ლღვანიელნი და ოდესმე შონშვილნი და სცნა სამშვიმ მცბიერება მეფისა ლრშაკისა, ვინაჲდგან იმრავლებდა მეფე მსედრობასა და უკმობრუნდა ლღვანიით და მოვიდა ბრძოლად მეფისა, მოეკება მეფე წინა მსედრობითა თხითთა სამსღვარსა ზედა ლღვანიისასა და ჰქუა მეწინავედ თხსად ხამი თათსი კაცი მსედარნი და მკვრცხლნი და ვიდრე მისვლადმდე მეფისა მოასწრა მცირედთა მათ კატოა სამშვიმ, სძლივს მათ და შეიპურა მათგან ცხრა ახნი ცოცხალნი; არამედ მოვიდაწა მეფე ძლეურითა მსედრობითა ეკვეთა სამშვის და სძლო მას, არამედ ადგილთა მათ სიმაგრეთა შინა განმაგრდა სამშვი. სიმსნიითა თხითთა და არა იულტოდა, ერთკერძო უღვა მეფე და დღე ყოველ უძრავლდებოდა მას მსედრობანი, მაშინ მოიხუბა სამშვი ზაკი მეფისა თანა და მოხცნა ცხრა ახნი იგი ტუეენი, რომელნი შეეპურათ მსედრობათა მისთა და თუთ უკუნ იქცა, რეცა ქვეყანად თხსად წახვლის მტულეებულ, განსრასხითა ამით, რათა შესცდინოს მეფე და შთავიდა ქვემოთა შინა სა-

ქართველსა, მივიდა მდინარეს ზედა **წახისისხსა**, ადგილსა მას, რომელსა **წოროსად** უწოდენ და ისილა მუნ ხაზნი თხსნი, რომელნიცა **სახტობის** კერძოდგან მოხრულ-იუნეს მუნ ხაზისაუფედლსა **წახისის** მდინარისსა და განისარა ფრად და განსწეუნა კვალად მსედრობანი თხსნი და აღუმატა მათ და მოიქცა მუნით ზემოსავე **საქართველოს** ბრძოლად მეფისა **წრ-შაკისა**. სოლო მეფემან ხაყარსა ხანაშიროთა ადგილთაგან და ველთა ვაკეთა ზედა მსხალბელნი და შეიყვანა ივინი ყოველნივე სიმაგრეთა შინა და მათა შინა **ხაკასიის**თა და ვინაადგან ყოველი **ქუერია** იყო მორჩილებსა ქვეშე მეფისა **წრშაკისასა** და ყოველნი იმერ-ამერნი ერთ განსწრსა და შეთქმულ იუნეს, რათამცა ბრძოლსა **სომხელთა**, ვინაადგან არა უყვარდათ მათ უღელსა ქვეშე უცხოთა ერთასა შესლვას, შემოკრბეს სწრაფით ყოველითა ძალითა თხსითა მეფეს თანა. მაშინ მეფემან განსწეუნა უკვე მსედრობანი თხსნი ორად ნაწილად: ნასკვარი მისცა მასა თხსსა **ორანდს**, მთავარსა **წლვანიისასა** და წარავლისა იგი **წლვანიისა** კერძო. სოლო მსედროთავრად მათ ზედა იყო კაცი წარჩინებული ბრძოლასა შინა **ხოსის**, ცოლის ძმა **ორანდისა** და ნასკვარი მსედრობა დაიპურა მეფემან თხსთანა. სოლო ვერღარა გამოიჩინია მეფისა ბრძოლა **სომხემ**, არამედ მირიდა მას, წარვიდა, განვიდა მდინარეს **სტკვარსა** და მივიდა **წლვანიისა** კერძოსა, სადაცა იყო მსედრობა **ორანდისი** და ბრძოლა უყო მათ, იღლია **ორანდ** და მოკლას კელითა თხსითა **სომხემ** მსედროთ-მთავარი მათი **ხოსის**; სოლო ვერა დაიმორჩილა **წლვანია** ეგრეთცა **სომხემ**, ვინაადგან დედაწულნი მათნი ყოველნივე ჰყვანდათ სიმაგრეთა შინა და თათ კვალად შეკრიბნეს მსედრობა უმრავლესნი შირველისა და მარადის ბრძოლეს **სომხის**. მაშინ **სომხე** კვალად უკმოიქცა და ბრძოლა უყო მეფესა არა ერთგვის; არამედ მეფე და მსედრობაცა **წლვანიელთა** სდგეს სიმაგრეთა შინა და ვერა ერთნეს მათ **სომხელნი**, კვალად ითხოვა ზავი მეფისთანა **სომხემ** და ზავ ჰეკეს მესამედ; არამედ არა მოვიდა მეფე მას თანა არცავის **წლვანიისა** კერძოთ წარჩინებულთაგანნი, მაშინ ზამთარსა მას დაიწამთრს **სომხემ** კიდეთა ზედა მდინარისა **მტკვრის**თა, მასლბელ ადგილთა მათ **შაქისისა** და სადაცა იყო ძველად **ხირაშოლი**, ვითარ რვაოდენ მიღ უშორეს ადგილისა მისგან და ზამთარსა მას ჰპოებდეს სასწრაფოსა მრავალსა აყრილთა მათ და განსწეულთ ვაკისა სოფელთაგან, რამეთუ მარადის საკვება არს მუნ ხანოვაცკეთა და მინდორნი და ტყენი ნადიროთა და მოჭინველთა მიერ აღსავსე და სილთა ველურთა. სოლო ზამთარი მას ადგილსა

ყოველითურთ არა არს და სამთრვი მუნ ფრიად კეთილი ჭაერი და თბილი და ბაღასი მრავალ არს ცხენთა თუხ და საქაჩელთა და თუკზი ურცხვნი წყალთა შინა; სოლო საფესულით ფრიად გაუსამდისი არს ადგილნი იგი სიციხისგან და მოძაკალს საფესულსა წარმოვიდა **სომხეა** **ჴასეთის** კერძოდ; არამედ ვინაჲდგან შინაგანი **ჴასეთი** განმავრებულ იულ და არა ძალადებოდა შესვლად მათ შორის სიმაგრისაგამო მსულთა გზათას ამისთვის განვლო **ჩერეთის** და **ქრწოხ** გზით **ქარე-ჴასეთი** და შევიდა მათთა **ჴაკასიისათა**, არამედ მოუკებეს მას **წრაგველნი**, **ფშაველნი** და **ქვესურნი**, **ფხოველნი**, შეკრებულნი ერთად და ბრძოლეს ივინი ფიცხელად **ძომელთა** მსედრობას, სოლო **წრაგველთა** და **ფხოველთა** ემოსათ (სამოსლად ტანისა მათისა) მოკლე ჩოსანი წითელნი და ესრეთ ებრძოდეს მტერთა წითლითა ჩოსებითა; სოლო რდეს ისილას სიკეთე მათი **სომხეი**, მოუვლინა ამათ მოციქულნი და სთხოვა მათ, რათა მოვიდნენ მისთანა და არწმუნა ფიცითა, „რომელ არცა ერთსა მათგანსა არა რაჲსა აენებს და ანიჭებსცა ნიჭთა და განუტყუებს და თუტა მიიქცევის მსედრობითა თუხითა და დაუტყუებს მათ მშვიდობით.“ მამინ მოვიდენ ივინი **სომხეისთანა** ძღვნითა და მოტყუარნეს ცხოვარნი და ზრესანი და ჯორნი, და ანიჭნა მათ **სომხეი** ნიჭნი მრავალნი, რამეთუ იუენეს ივინი ვიდრე სამსახდმდე კაცთა რჩეულნი ვაჟგანნი და გამოტყუითსა **სომხეი** მათ ზნენი მათნი, თუ ვითარ ცხოვრებენ ივინი მათთა შინა და თუ ვითარნი განწყებანი აქვსთ სასლთა შინა მათთა ანუ მსედრობათა და სთხოვა მათ, რათა ახვენონ ვარჯიში მათნი, თუ ვითარ სმარობდენ ივინი საჭურველთა საომართა და ჭევეს მათ ვარჯიში კრძლითა, თუ ვითარისა სასიითა ჯერ არს ბრძოლასა შინა სმარება სრძლიისა და ფარისა (სოლო სრძლისა ვარჯისსა ივინი უსმობენ კეკნაობასა და აქეთ წესი ესე კლმის ვარჯისისა ვიდრე აქამომდე); სოლო დამოსნა ივინი **სომხეი** **ძომადულითა** შესამოსლეებითა და ფრიად სინდა სიმსხე და მამაცობანი მათნი და ჭკითსა მათ, მოწმილბუნა ივინი შეიყვანა მათსა საქართუელადსასა? სოლო მათ მიუგეს. „ჩვენ ვართო ერთგულნი ემანი ხელმწიფისა ჩვენისანი და სანდონი და მარადის განუშორებულად ვართ შეფისათა, რამეთუ მარადის გვამის მცველად შეფისა საწოლთა შინა მისთა შინა და გარეთ ჩვენ ვართო დადგენილნი.“ დაუტყვენა ივინი მშვიდობით **სომხეი** და წარვიდა, განვლო **ქართლის** გზით; სოლო სოფელთა შინა ქართლისათა არა ვინ იულ მცხოვრებობაგანი, ყოველნივე მათთა **ჴაკასიისათა** და სიმაგრეთა შინა იუენეს, გარდავიდა **ზინის** მითით და შთავიდა ქვემოლს

საქართველოს შინა და იგინიის ხდგეს ხიმკრეთა შინა და ბრძვეს
 ზოლსიდელოთ დღე რაოდენმე მსედრობასა სომხებისს და დღეს ერთსა
 განსკეს ზოლსიდიისას და მსედართმძღვანსა, რომელიცა დაედგინა მათ
 სუდა მეფესა სრულიად უკერიისასა ღრმავს ბრძოლასა შინა დაეუფლა ცხენი
 ლიასა შინა და გარე მოუხვიუნეს მას მსედრობასი ძომავლეთანი და შეი-
 ზურეს იგი. სოლო იყო სასული მსედართმთავრის მის განმკისა ოდღეცა
 და იყო იგი ნათესავი მეფისა ღრმავისა, მიტკვარეს იგი მსედართა მისთა
 სომხების და მის მთავრისა იგი. მაშინ სომხებმ უკუნ-აქცია მსედრობანი
 თხსნი, შთავიდა ადგილსა მას, სადა იგი მდინარე ფასინი (ესე იგი ძი-
 რანი) შეერთეს შავსა ზღვასა, მუნ შთავდა სომადღსა შინა და წარვიდა
 ძომედ და აქვდა მას ბრძოლად უღლიოს ზეისრისა მიმართ; სოლო
 შემდგომად სიგვდილისა სომხებისა დაშთა საქართველომ მშვიდობასა
 შინა და თავისუფლებასა.

ოდღეს მეფემან ჭირვან მერეომან მოკლა ჯარტომ მეფე, ვითარცა
 აღვსწერეთ ზემორე და დაიპურა ეოველი უკერია თუთ და ივლტოდა რა
 ჭართამ სიძე და საშვილები ჯარტომ მეფისა სომხითად (ესე იგი
 ღრმინად ცოლითურთ თხსით მეფისა ჯარტომის ასულით). სოლო იყო
 ცოლი ჭართამისი მიდგომილ და უძლებდა, შეიწუნარსა ესენი სომხეთა
 მეფემან და ზატევსცა; მაშინ შვა ცოლმან ჭართამისამან ძე წული, უწო-
 დეს მას სასული ჯარტომ; სოლო იყო ესე ჭართამ წინაშე მეფისა სო-
 მხსთასა ზატევტემულ ფრად და ეგრეთვე წინაშე სართთა მეფისცა ზა-
 ტევტემულ, სოლო ვინადაგან სპარსნი იუუნეს ჭირვან მეორისა შემწენი,
 (რომელმანცა მოკლა ჯარტომ და განაძო ჭართამ), ამისთვის სართიელნი-
 ცა და სომხსნიცა ეძიებდეს ჟამსა, რათამცა შეეწივნენ ჭართამს, გამოარ-
 თვა ჭართამს ძე თხსი სართთა მეფემან, აღზარდა თუთ და ოდეს აღი-
 ზარდა იყო იგი გულოვან და გვირ, შეიყვარა იგი სპარსთა მეფემან და
 მისცა მას ასული თხსი ცოლად. ამისა შემდგომად გარდაიცვალნეს ჭართამ
 და მეუღლე მისი და ამას შინა განვლეს მრავალთა სხვათა და სხვათა
 შემთსეულებათა სომხითისა, სართიელთა შორის და უკერიელთა, და
 დაშთა ჯარტომ ძე ჭართამისი მუნ; სოლო შემდგომად ჭირვან მეორისა
 უკერიის მეფისა და ძისა მისისა ღრმავ მეორისა იქმნა შვილის შვილი
 ჭირვანისა ძე ღრმავისა ღრმავე; სოლო ჭართამის ძესა ჯარტომს მო-
 სუდა ღმერთმან და მიესა ძე სართთა მეფისა ასულისაგან და უწოდეს მას
 ღდერკი და ექმნათ ხისარული მათ სუდა, რამეთუ ცოლი ჯარტომისი ზირ-

ველ არა შობდა და რამდენადაც ერთისა წლისა იყო **ჟარკომ**, ოდეს მიერს მას **ღერკი**, სოლო ოდეს გარდაიწვალა **ღრშაკ** მეორე, რომელმანცა იკელ-მწიფა სრულიად **ვერისა** ზედა **25** წელი (ძეა მიწვან მეორისა) სრულიად შეიფე **ვერისა** და დიდად სასკლოვანი, რამეთუ ამან ფრიად ბრძნულისა გონიერებითა და დიდისა სიმსნითა თვისითა მრავალი სიმსნე და სარგებ-ბლობა აჩვენს სრულიად **ვერისა** მოხვლათა ზედა **ქომავლთასა**; ამან და-უტყვა ძეა თვისი **ღრშაკვე** შეძკვდრედ ტასტისა თვისისა; სოლო თათ გარდაიწვალა, რომელმანცა იმეფა წელი **25**.

**კრძოჲ კრფჲ ღრშაკჲ კრძკჲ, კრ კრფრსჲ ღრშაკჲ
კრძოტრსჲ კრს კრ კრფრსჲ კრტრსჲ კრძოტრსჲ სტო-
ხრსჲ რჲტრსჲ კრსჲ.**

არშაკ მესამე მეფე იქმნა სრულიად ივერიას ზედა წელთა დასაბამითან სოფლი-სათ ბერძულთა რიცხვითა **5475**. ქართულსა ქრონიკონსა მეთერთმეტისა მოქცევისასა **226**-სა, უწინარეს ქრისტეს შობისა **33** წლითა.

იქმნა ესე **ღრშაკ** შემდგომად მამისა თვისისა მეფედ, განაკუბდა სა-მეფოებსა თვისსა კეთილად და იყო მსნეა და ასოვან და ჰქაროვან ფრიად და ბრძოლათ შინა წარჩინებული ჰსბუკა.

ზანაბამსა შინა მეფობისა **ღრშაკ** მესამისასა იქმნეს **გროვიკონად** **ქომთა** **ღვიტოს** **ოკტაკიოს** და **ღრტონის** **ჰარკ**. **ღვიტოს**ს ჰსვდა წილად **გროზამა**, სოლო **ღრტონის** **ღრსია**. წარმოხრულმან **ღრტონის** დაიპყრა **გვიტე** და შეიყვანა უღელსა ქვეშე **ქომავლთასა** დედოფალი მათი **გლოზატრა** (რომელსა ეტრფილადა და იყო მისთანა შუებითა და განცნობითა, ვინადაღას **გლოზატრა** იყო ფრიად **შევიერი**); ესმის ამას **ღრტაბაზ** მეფემან **სომესთამან** დასსნსა ხიყვარული **სართთა** მიმართ და **ჰიდათა**, დაიწყო მათდა მიმართ ბრძოლამა, და ოდეს ვერა შეუძლო წინა-აღმდგომობამ მათი; ამისთხ ჰბრველად სთხოვა **შეწევსამა** **ღრშაკ** მესამე-სა მეფესა **ვერისასა** და არა შეეწივა ამას ზედა **ღრშაკ** და მრისხანებდა ამას ზედა **ღრტაბაზ**. სოლო ვინადაღას მამინ **სომესთათი** იბოუბოდა მფარ-ველობასა ქვეშე **ქომავლთასა**; ამისთვის სთხოვა **შეწევსამა** **ღრტონის**.

ჰამინ **ღრტონის** წარმოემართა შეკვლად **სომესთა** სამეოცითა ათასი-თა ქვევითითა და შექრითა და ათი-ათასითა ცხენოხანითა **ქომავლითა** მსედ-რობითა და განზრახვითა **სომესთათა** მოუწოდა მეფესა **ვერისასა** **ღრშაკ** მესამესა შეკვლად თჳს თანსა და **ღრშაკ** არა იხუბა მისვლა მისთანსა. განრი-

სხებულმან **წ**ტონის უმეტეს შემწერებობისგამო **ს**ომესთა მეფისა, რომელიცა ახმენდა მეფესა საქართველოაჲსსა **წ**ტონისს, თანა შუერთებით მსედრობისაგა წინა-მძღვანელობითა **ს**ომესთათა წარმოგზავნსა მსედრობანი **ტ**ომაქლათანი, მსედართ-მძღვან ჭყო მათ ზედა მოადგილე თუხი **წ**ტონისმან **ყ**ანდიდოს. წინათვე უწუებულ იყო ამას **წ**რშაკ და მოკვირბნს ამერ იქონი სრულიად **ი**ვერიისა მსედრობანი და მიეგება წინა **ყ**ანდიდოსსა **წ**რშაკ მეფე ყოვლითა ძალითა თუხითა, სამსლვარსა ზედა **ს**ომითისსა, ჭუკეს ბრძოლა ძლიერი და მოსწყდეს ორისავე მხრით მრავალნი; არამედ იღლივა **ტ**ომაქლათა მსედრობა **ქ**ართველთაგან და ესრეთ ძლეული **ყ**ანდიდოს უგუნიქცა **წ**ტონისისავე მიძართ. ესე ძლევა **წ**რშაკისგან **ტ**ომაქლათა ზედა იქმნა უწინარეს **ო**ფელისა ხეყნისა შობითაგან **ი**ესო **ქ**რისტესსა 31-სა ოცდა ათერთმეტისა წლითა. ჰსენს რა ესე **წ**ტონის, რომელ იღლივა მსედართ-მძღვანნი მისი **ყ**ანდიდოს **წ**რშაკისგან, წარმოემართა ყოვლითა ძალითა თუხითა **ი**ვერიას ზედა; სოლო მეფემან **წ**რშაკ აჭყარსა ყოველნი ვაკეთა ზედა მცხოვრებნი **ი**ვერიისანი და შეიყვანსა სიმაგრეთა და მათა შინა **ყ**ავკასიისათა და თუთ ყოვლითა მსედრობითა თუხითა დასდგა მსდობელ სამსლვრისა **ს**ომესთასა სიმაგრეთავე შინა მათასა და ბრძოდა მუნით **წ**ტონისს. ოდესმე იღლიოდეს მსედრობანი **წ**რშაკისნი და ოდესმე **წ**ტონისისანი; არამედ ვგრუთცა ვერა დაიმორჩილსა მან **ი**ვერიელნი, მოვდეს ყოველნი ვაკეთა ადგილნი **ი**ვერიისა მსედრობამან **ტ**ომაქლათამან, მოსწყნეს და შემუხრეს ცალიერნი ქალაქნი, დაბანი და შესებულესანი; არამედ მცხოვრებთა ვერა ავნესრაჲ, ვინაგა მცხოვრებნი ყოველნივე იუყნეს შესისხულ სიმაგრეთა შინა.

ტაშინ **წ**ტონის წარვიდა **ს**ართთა ზედა და იღლივა მათგან, ვინაჲდგან იყო სიეშილი **ტ**ომაქლათა მსედრობათა შორის და მიხეითა ამით სიეშილისათა შესვდათ მდელია (ესე იგი ბალასი ესე ვითარი), რომელიცა ჰსწამესრა მომეძართა მათ, მოსწყდეს ბალასისა მისგან ურდისენი, უმეტეს შირით საქმობისაგან, არცა აქვნდათ საჭურველნი ხაკმოდ მსედრობასა თუხათანს და ვინაჲგან სამიძონი ნიჟონი მსედრობათანი დაეცეკვიბისა **წ**ტონისს შორს იგიცა მიუდეს **ს**ართანელთა და შეიპურეს მსედართ-მძღვანნი **ტ**ომაქლათა **ი**ალღ.

იხილას რა **ს**ომესთა მეფემან საქმენი ესე თუთცა ორჯულ ექმნა **ტ**ომაქლათა (ვინაჲდგან მწერალნი ისტორიისნი მიაწერენ **ს**ომესთა დაუდგრომელობის თუხებათა: სიცრუეთა და სიმუხთლოეთა), არა უწყოდა ესე უბადრუქმანძან, რომელ

ესე ვითარი მამაცებრივი ხული არა იყო შორის კელის ქვეშე მოყოფის მისთა, რომელ ანუ სიმსნითა ანუ მოთმინებითა და სიამაყითა დაუდგესმცა მტერთა, თუნდ ოდესმე უძღურთაცა მათ ზედა არცა ესე იყო განახიერ, რომელ ესე ვითარსა ძლიერებისა მქანებულსა ერსა, რომელიცა მას ყამსა შეწევინისა მათისათვის იგებდა, რათამცა ესრეთსა ყამსა შინა ედაღატკები-ნათ მათ თვს სომესთა; ამითვსცა ნაცვალი საქმისა მათისა მოიპოვეს.

ისილა რა ღალატე სომესთაგან ლიტონის იძულებული სართით უმოიქცა სომსითად, რომელსაცა სართიასა შინა წარსწუმენდოდეს ოცი-ათასი ქვევითი და ოთხი ათასი ცხენოხანი და მოვიდარა ლრეხისა მდინა-რესა, უკუნს აქცივა საჭურველი თვსი სომესთა ზედა, სძლო მეფეს მათსა, შეიპურა და შებორკილა იგი ვაჭკვით ოქრომსათა და ესრეთ მიიყვანა იგი უციბტეს ზღეოპატრას თანა.

ყამსა ამას წარმოიშვა ბრძოლა შორის ლიტონისისა და ლევიტოსა ოკტავისა; სძლო იძლია რამ ლიტონის მისვას, განიგობრა თავი თვსი ლიტონის მსვილითა და ესრეთ დაშთა საქართველომ თავისუფალ ესე-ოდენთა ამბოხთაგან ტომაელთას; სძლო მეფემან ლრმაკ აღაშენსა დაბა-ნი და ქალაქნი შემუსვრილნი ტომაელთაგან და სცხოვრებდა წელთა მრავ-ლთა მშვიდობით.

ბიოცდა ათცამეტეს წელსა მეფობასა ლრმაკ მესამისასა სრულიად უვერიასა ზედა, განძლიერდა ლდერკი სიმსნითა და გოლათობითა თვსი-თა შორის სართთა და სომესთა და ევედრა მათ, რათა შეეწივნეს იგინი მსედრობითა თვსითა, რათამცა იძიოს სისხლი შაშისა თვსისა ჭარტომ უვერთა მეფისა, რომელიცა ზემო მოვიხსენეთ. შეკრება ამან ორიათას-სადმე მსედრობათაგან ტომაელთასა, რომელნიცა სომსითსა და სარ-თიასა შინა დაშთომილ იყვნეს ლიტონი მარკისა მსედრობისაგანნი და მოსრეს სართთა და სომესთა მსედრობანი საკამოდ და წარმოემართა უვერიასა ზედა და მოვიდა ჭართლს ორიალეითისა ადგილთა და დაიბანა-კა მუნ. სცნარაჲ ესე მეფემან ლრმაკ, შემოიკრიბნა სწრაფად მსედრობანი თვსნი და მიეკება წინა და დაიბანაკა შირისშირ მისსა. მაშინ მოუვლინა ლდერკიმ მოციქულნი ლრმაკ მეფეს სიტყვითა ამით. „მე არა მოვსრულ-ვარ ბრძოლად ჭართველთა და არცარაჲ მიცხ მტერობა მათდამი; არამედ შენსარ შეიღის შეიღი მისი, რომელმანცა შეწევინითა სპარსთათა მოკლა შაჰაჲ ხეში მეფე ჭარტომ და მიუსვა მას მამული სამეფრობელომ თვსი, აწ გამოვედ ახპარესსა ზედა და ვიბრძოლოთ მე დაშენ ორთა მოქიშვით

მხოლოდ და რომელმანცა ესმელით ურთიერთსა მიხი იუოს ძლევა-შე-
მახილებადა და ქვეყანადა, მამული სამკვიდრებელი და მხედრობანი ჩვენნი
და ერნი ქვეყრისა დაშთენ ყოვლითურთ უგნებულად.“

სათნო უხნდა სიტყვაჲ ესე ჭრშაკს, ვინაჲდგან იმედულ იუო ივიცა
გულთხუბებასა ზუდა თუხსა, და სოქვა. „იგი არა ესრეთ გამოცდილ არს ჳე-
რეთ ბრძოლათა შინა, ვითარცა მე და უერძესა არს ჩემგან და ვითარ მე-
რევის მე იგი.“ მისცა ნებაჲ და სვალისხად დაამტკიცეს მათ ორთა მხო-
ლოდ ბრძოლაჲ ურთიერთისა.

ღლესა მეორესა გამოიჩინივეს ახვარეზი და ორისაჲე კერძოთა ლა-
შქართა, განაწივეს მწეობრნი მათნი და დახდეს თუხ თუხსა ადგილსა ჳე-
რეტად ორთა ამათ გმირთა ბრძოლისა, მაშინ გამოვიდეს ჭრშაკ მეფე და
ღდერვი შეჭურვილნი მიძიედ და იბრძოლეს ურთიერთისადაჲ სასტიკად
ლასტიოთ, შუბითა, ჩუგლეგითა და სრმილთა, ვიდრე მწუსრისა უამადმდე
და ვერა რომელმან ჳხმლო მას დღესა შინა და განიყარეს და წარვიდეს
თუხ თუხად.

ღლესა მეორესა კვალად მათ ორთა იწეეს ბრძოლა უძლიერესი, მა-
შინ განთვიცხნა ჭდერვი, მოხიდა ძლიერად მშვილდსა, ჳგრა ისარი ჭრშაკ
მეფესა მკერდსა, ვერა უფარა მას საჭურველმან და განულო ისარმან ბუკთა
ზურგით კერძო მისსა და დაეცა ქვეყანასა ზუდა და მოკვდა მეს; მაშინ
სმაჳყო სისარულით ჭდერვიმ ესრეთ. „აჲ ვერე და მოქეცა და რქვა მსე
დრობათა თუხთა. „ნუ მიჳყოფთ საჭურველთა კელთა თქვენთა და ნუძცა
ბრძავთ ჴართველთა, ვინაჲდგან მეგულეების სიტყვად მათდა მიძართ.“

შოქეცა მხედრობასა ჭრშაკისსა და რქვა მათ. „მანო და ერთ სის-
ხლნო, თქვენ კეთილად უწყით ესე, რომელ ვარ მე შთამომავალი მეძვიდრე-
თა მეფეთა თქვენთა, მე არა მოვსრულვარ ბრძოლად თქვენდა; არამედ მო-
კვლ ბრძოლად მისსა, რომლისადა ვაჲმან მოკვდა ვაჲაჲ ჩემი, რომელიცა
იუო მკვიდრი მეფე თქვენი არა განზრასვითა და სათნოყოფითა წინა-ზარ-
თა თქვენთათა მოკვდა მან იგი; არამედ შეწეებითა უცხოთა და მძლავრთა
ნათესავითა, და ვაჲისაჲე მის ჩემისა თანა მოხწედეს ჴართველნი და ჩი-
ნებულნი ერდგულნი მისნი ვაჲანი და წინა-ზარნი თქვენნი, მე ვიძივე სისხლი
ვაჲისა ჩემისა და მისთანა მომწედართ ყოველთა და შეწეებითა ღმერთთა-
თა მოვაკვდინე იგი, რომლითაცა ვიზღვივე სისხლი უბრალო; მე სისხლთა
თქვენთა დათხუვად არა მოვსრულვარ და არცა რაჲ გაქვსთ თქვენ შეცო-
ლებაჲ ჩემთანა, აწ რაჲცა გნებავსთ თქვენ ანუ რასადა ჳერ არს ყოფად

**ჰელენოტიტივი ჰელი ზღოტაჲს სისტიქუსი, ჰსუტო-
ყუსი სტოხსიწჳ იფიქაინსჳ ჲსტოხს-ქოხს კჲს ჰჲ-
ყისჳ ყჳტჲოჰ სისტიქუსისჳ.**

აღერკი იქმნა მეფედ ყოველს ზედა ივერიას წელს დასამითვან სოფლისა ბერძულითა რიცხვითა 5508-სა ქართულსა ქვარონიკონსა მეთერთმეტისა მოქცევისსა 284-სა ქრისტეს შობის პირველსა წელსა.

ზაიპყრას ყოველი **ჲვერია** მეფემან **ჲდერკიმ** და იწუო მართებად მათდა სიმშვიდით და კეთილად ყოვლითა წარმატებითა, განამტკიცნას ზღუდენი და სიმაგრენი ქალაქისა **ჰიცნეთისანი** და სიმაგრეთა აღუმტაცა ნაპირთა ზედა მდინარეთა და მათათა სამეუფოსა მის ქალაქისათა. შეიყვარეს იგი ყოველთა **ჰართლოხიანთა** ფრიად და მოაწილებდეს მას კრდგულობით და მოიუყანა მეფემან **ჲდერკი** ასული **ჲდესიისა** მეფისა **ჲკვაროხის** და ქმნა ქორწილი ჩინებული, იშკებდა და იხარებდა და იყო ყოველი **ჲვერია** განცნობით მშვიდობასა და წარმატებას შინა.

ჲოლო პირველსა წელსა მეფობისა ამისსა იშვა **ოფალი** ჩუკი **ჲესო** **ჰრისტე** **ჲყოლეჲს** **ორიასტანიხას** და ოდეს მოვიდეს მოგვინი **სპარსეთა**დ თაყვანისცემად და შეწირვად ძღვისა **ოფლისა**დ; მამან შემოსეკვამა ესე ესმათ **ჰიცნეთის** მსახლობელთა **ორიათა** (მცხეთას **ჩაბუქოდონოხორის** დროს გარდამოხსნებულნი **ორიანი** მრავალნი ესსენეს) ამბავი სვკასასეჲდ, ვითარმედ მოვიდესო **სპარსნი**, რათამცა წარსტევისკეს **ჲერუსლიმი**, ამისთვის სტიროდენ და იგლოვდეს პირველ **ორიანი**; სოლო შემდგომად სცნესრა, რომელ **სპარსთა** მეფენი არათუ მოვიდეს აოსრებად **ჲერუსლიმი**სა, არამედ ასაღეს ვისმე შობილსა ეძიებდესო და ჰპოვესო რა იგი თაყვანის სცეს და ძღვენი მისსა მრავალ სასუიდელისა შესწირესო. ამას ზედა განისარეს **ორიათა** **ჰიცნეთელთა** და იტყოდეს მწიგნობარნი და მოძღვარნი სჯულისა მათისანი, ვითარმედ: „გამოჩენილ არს **ჰესსია**დ სსნად **ჲსრაილის** და ამით ფრიად ნუგეშინის იცემდეს; სოლო წინამაუწყებულადცა სსნიასა წარმართთასა და ერისა **ჲვერია**სა გამოხსნდესცა საკერპოთა შინა და წინამაუწყებულთაგან ქურუმთა, მრავალნი საკვირველებანი, ვითარცა არიან ძველთა მატინეთაცა შინა ჩვენთა მოთხრობილ, რომელ კერძი **ჲრმაზისი** სმოზდა ცხადად ვითარმედ „თუმცა ვშობილვარო მე უწმინდესისაგან ნათლისა; მაგრამ ასალ შობილიო ესე ყრმაჲ განმზადებულ არსო დაბნელებად ნათლისა ჩემისა.“ და სსვანი მრავალნი და სსვათა და სსვათა ადგილთა სს-

კერძოთა შინა იხმოდეს ღაღადებანი და ვაებანი და უკვირდით ესე ჭიუჭი-
სა და ერთა ფრიად უკერიხათ.

ჩინათვე მოხსწავებინათვის სრულიად უკერიხი (ესე იგი სრულიად ზე-
მოასა და ქვემოას საქართველოას) მოქცევინათუხ კერძო-მხსურებინსაგან
ჴრისტეს სარწმუნოებასა ზედა საქართველოას საეკლესიოას მოთხრო-
ბათაგან, თუ რომლისა ხსნიათ მოტანილ იქმნა უკერიად ქალაქსა ჴცხეთას
კვართი იგი, რომელიცა ემოხა უფალსა ჩვენსა უესო ჴრისტესსა, რომელსა
ზედაცა ორიათა განიგდეს წილი ჳვარცმის მიხისა უამსა.

სადმითონი წერილნი საქართველოასა ეკლესიისანი მოუთხრობენ
ესრეთ.

ოდეს იგი შეკრბეს ორანი შეპურობად და ჳვარცმად ჴრისტესსა,
უწინარეს ვიდრე შეპურობადმდე ჴრისტესსა, მღვდელთ-მოდევართა, მო-
ხურებულთა და მწიგნობართა კრებულმან ორიათამან მიხსწრეს უოკულსა
ადგილთა და კერძოთა განხიხულთა ორიათა, რომელნიცა განხიხულ იუენენ
უამსა ჩაბუქოდროსხორისაგან უეროსალემის წარტყეკევისასა და ვინაად-
გან საქართველოასა შინაცა მოხრულნი ორანი გარდამოსხსლებულნი მიხ
უამითგან იუენეს მრავალნი ჴცხეთას, გარემოთა ხსნასებთა ჴართლისათა
და ქვემოხაცა საქართველოას შინა, რათა საქართველოადგანცა სწავლულ-
თა და ხუელის მეცნიერთა მათთა მწიგნობართაგანნი და მღვდელთაგანნი
წარვიდნენ უეროსალიმად და მუნ დასვდნენ განსრასკასა მას შინა ჴრი-
სტეს შეპურობისასა. მაშინ აღერხიხნეს მცხეთას მცხოვრებთა ორიათაგანნი
რომელთა თაჳნი იუენეს და წინამდევარნი: ულიოზ მღვდელი ორიათა ჴცხე-
თელი და უოხინაზ მწიგნობარი ჴარხელი და წარტყეკს მათ ხსვანიცა
ორანი მუნებურნი და წარვიდეს უეროსალიმად. ხოლო დედაა ამა ულიოზ
ორიისა უარა და დაა ულიოზისა ქალწული სიღონია იუენეს მეცნიერ წე-
რილისა, ღუთის-მხსურნი და უოკლისა სიამართლითა მავალნი გზასა ოფლის-
სა და იმარხვიდეს მარადის და იკითხვიდეს წიგნთა წმიდათა წინასწარ-მეტყეველ-
თასა და ვითარცა ესმოდით რა მათ ხსწაულნი და ხაკვირველებანი ოფლის
ჩვენისა უესო ჴრისტესნი, რწმენით მათ, რომელ თუთ იგი არს, რომელიცა
სოქვეს წინასწარ-მეტყეველთა ჴიხნია ჳეშმარტი იმერთი და სიტყუა იუ-
თისა, მომავალი სხნად ხოფლისა ცხოვრებად და მოკიბად წარწემნდილთა;
ხოლო იგინი ევედრნენ იმერთსა მრავლისა მარხვითა, მოღვაწებითა და ღო-
ცვითა, რათა გამოუცხადოს მათ იმერთმან, უკეთუ იგი არს თუთ ჴიხნია მხსნე-
ლი კაცთა, მოხრული ხოფლად. დღეს ერთსა ილოცვიდეს რა იგინი ცხადად,

წარმოუდგა და ეჩვენა მათ **ჩრისტე** და აწმუნა **ტიხის** ყოფა თხზი, განამტკიცნა იგინი და აკურთხნა და მიერ დღითგან რწმენათ მათ ყოვლითა გულისათა მათითა და ისარებდეს და აკურთხებდეს **ნიკერისა**.

ჩლო ოდეს **ქლიოს** წარვიდოდა **ტიხსეთით** **იერუსალიმად**; მაშინ დალოცა იგი დედამან მიხმან და ეკვდრა ქეს მას თხსნა თვთვა და ახულიცა მისი, რათა რაჟამს მივიდეს იგი **იერუსალიმს** არა თანაზიარ ექმნეს **შეურაცხის** მეოფელთა **ჩრისტესთა**, ისილოცა **ჩრისტე** და იკურთხოს მის მიერ და რათა ნიშანი ანუ წინდი რაჟამე მისი მოუპოვოს და მოუტანოს ამით ეტყოდა დედა **ქლიოსს**. „შვილო ჩემო ხაუვარელო, უწუოდე შენ ესე იგი არს **ტეშმარიტად** მისხელი ჩვენი **ტიხისა** და **გრძმენის** მისი და დაიმარსე ყოვლივე მტნებულნი ჩემ მიერ.“ და აღუთქვა დედასა თხსნა **ქლიოს** მტნებობისა მისისა აღსრულებამ.

ოდეს მიიწივა **ქლიოს** **იერუსალიმად** (**ქსწერენ** რომელნიმე მომხრობედნი ჩვენიას საქართველომას ეპეკლესიისანი), მივიდა **ქლიოს** **ქლიბზე** მოციქულისთანა ათორმეტოვანისა (**ვინადგან** **ქლიოს** უწინარეხნა ყამისა მის ყოფილ იყო **იერუსალიმად** და იტნობდა მას **ქლიბზე**); ხოლო **ქლიბზე** წარვიყვანა მოუხუბითურთ მისით მოციქულისა **ჩნდრიას** თანა. * „და მივიდეს **ჩნდრია** და **ქლიბზე** და ჰრქვეს **ქოსოს**, ვინადგან სურდათ მათ სილუკე მისი და ისილეს.“ სხალიო (თუმცაღა წმიდასა სახარებასა შინა ცხადად არა წერილი არს, რომელ იხილო იგინი იესო, მაგრამ ძალი გულის-ხმის ყოფისა ანაჩინოებს, რომელ იხილეს მათ იესო. ზ მიუგო იესო ზ რქვა მათ (ანდრიას ზ ფილიპეს, „მოიწია ყამი, რათა იდილოს ძე კაცისა, უკეთუ მარცვალი იფქლის ღვარდეს ქეყანასა ზ არა მოკვდეს იგი მარტო, ხოლო ეგოს. ხოლო უკეთუ მოკვდეს მრავალი ნაყოფი გამოიღოს.“ ესე თქვა სიკვილითა ზ დაფილისა მისისათვის ზ აღდგომისა ზ მისმიერ ნაყოფისა გამოღება ესე იგი არს წესიერებასა შინა მოყვანაა წარმართთა ზ მათგანცა ცნობა გზისა ქეშმარიტებისა ზ მრავალთაგან ერთიცა ნაყოფი ესე იყო, რომელიცა კვართისა საუფლოსა მისისა მიერ იქმნა მიზეზი პირველი ჩვენ ივერიელთა, რომელნიცა ვიფიქრებთ სიბნელეს შინა ეშმაკისა მიერ მძლავრებულნი, გამოგვიხსნა კერძოთა მოხეზისაგან ზ საკუთარსულ თხსნა გვეყვნა წმიდითა ნათლის-ღებითა თხსითა (დაშემდგომნი). ესრეთ **ქსწერს** საეკკლესიოსა ჩვენიას მომთხრობელი ზ მოძღვარი ზ შემდგომსა ამას შინა მოთხრობასა იხილოც, თუ ვითარნი სასწაულნი აჩვენნა ერთა ივერიისთა კვართმან საღმრთოჲმ უფლისა ჩვენიასმან, რომელიცა საუკუნოდ შეუძლებელ არს დავიწყებად ივერიელთა ერისაგან.

* სახარება იოანე 12, 20.

ჩაღრა ოდეს შეიპყრეს უხრა ურუსალიმს, შემპყრობელთა მისთა არცა ჟლიოზ და არცა ზონგინოზ თანა ზიარ ქემსნეს ორიათა; არამედ განსკებითა იწითისათა, ოდეს იგი ურიანი, ჯვარის-მცმელნი ქრისტესნი განიყოფადეს სამოსელსა ჭრისტესსა, შთაავდრა წილი თუნი მათ შორის ჟლიოზმან და სვდა მას კვართი იგი უხრაი (რომელი იყო უკერველ ზეათ გამოქსოვილ ყოვლად). აღიღრა იგი ხისარულით ჟლიოზ და დასცვა. სოლო კეკელესიისა ჩვენისა მოძიხრობელნი კვართისა საუფლოსათვის სწერეს კვალად. „დედა ჟლიოზისი სარარა ჭრესეთას მეოფი იღონვიდარა მოუკლებულად და ფრიად მგლოვარე იყო უგუნურებთა თუნი ორიათასა, ვინაჲღგან არა რწმენათ მისი. ოდეს ჯვარსა შემსკვალეს ოფლი ჩვენი მასვე ჟამსა ეუწეა ჩვენებით დედასა ჟლიოზისისა და ოდეს ჟამსა მას ჯვარცმისასა დაჭკრიდეს სელთა მისთა ლუხმარსა, სმად ლუხმარსა ზედა კვერისა დაკვერისა ესმა მუნ სარარას საღმერთოაჲთა განგებულებითა და შეინ დაღადჭყო კმითა მადლითა დასოქვა. „მშვიდობით მეფობარა ორიათაო, რამეთუ განარისსეთ დღეს იმერთა, მოსრული სხსად სოფლისა, იქმნით მოძღვარ სინერუისა და მსაჯულ უხამართლოებისა, მოჭკალთ მართალი ეკე, ცხოვრებისა მომნიჭებელი დასამსობელად და აღფხვრად ნათესობათა თქვენთა.“ დახსრულა რა სიტყუანი ესე, დაეცა შეისვე ქვეყანასა და მოკვდა და სული თუნი კელთა უფლისათა შეკვდრა.

ზილარა საკვირველებაჲ ესე დამან ჟლიოზისამან სიდონისა და მსწრთელ გარდაცვალებაჲ დედისა თუხისა, განკრთა საკვირველებითა, იგლოვა მწარედ და დაჲ თუნი შესაბამიერად და მოკლოდა მძასა თუხსა ხსნრებით, რომელ მოიღებს რასმე ნიშანსა ჭეხიასსა ნიჭად მისთვის.

ჩარმოვიდა ჟლიოზ ურუსალიმით და წარმოიღრა თანა კვართი იგი ოფლისა და ესმარა დასა მისსა სიდონისა, რომელ მოვიდა იგი მასლობელ ჭრესეთისა მიეკებოდა მას წინა; სოლო გზად იგი, სდა მიეკებოდა სიდონისა განვლიდა საშუალ სამოთისისა (ესე იგი წალკოტისა) მეუხისა; სოლო საშუალ ბაღისა მის მომდინარეობდა წყალი მცირეჲ და მას ზედა იღვა სიდი მცირევე და სიდას მას გამოვიდა რა ჟლიოზ შეემთხვა მუნ წინა სიდონისა და მოეხვია ქედსა მისსა და ეტყოდა ცრუმლით მიხეზსა ხიკვიდლისა დედისა მათისასა და ჭკითხვიდა, თუ რაჲ მოიღრა ნიშანი ჭრისტესნი ნიჭად მისსა.

შამის ჟლიოზ აღმოიღრა კვართი იგი ოფლისა, რომელი აქუნდა დაცულ ტავარჯუხსა შინა თუხსა და ისილა რა სიდონისა კვართი იგი

განისარს ფრიად და მსწრაფით გამოუღო კელით ძმას თვსს დაიდვა იგი მკერდსა თვსსა ზედა და მოესვიან მას ორითავე მკლავითა თვსითა, ხმა უფო ძმას თვსსა და რქვა. „ჴი საყვარელო ძმაო, კმა არს ნიჭი ესე ჩემდა ქვეყანისადა ამისთვს, ვინაა დგან სათნო იხინა ოფელმან სხსა ერისა ამის კელისაგან ეშმაკისა და ამით კხნილთა თვსთა მოანაჭებს ცხოვრებასა საუკუნესა.

შესრულა რა სიტყვაჲ ესე ქალწულმან სიდონია, მხერობელი მკერდსა ზედა თვსსა კვართისა ოფელისასა დაეცა ქვეყანასა ზედა და მოკვდა და ხული თვსი სელთა იწითისათა შევედრა.

სილარა ესე ძმამან მისმან ჴლიოზ მოიცვა იგი შიშისა წარმან და საკვირველებამან, იგლოვდა დასა მას თვსსა მწუხარებითა დიდითა და ტყუბითა; მაშინ ესება ჴლიოზს, რათა გამოუღოს კვართი იგი ოფელისა გულისაგან დანათვსისა და მიჯყო რაჲ კელი ვერა შეუძლო გამოღებად მკლავთაგან მკვდრისა მის და მწე-ქმენ მას მოყვასნი მისნი და ვერცა მათ უძღეს გამოღებად.

შემდგომად ესება ჴლიოზს, რათა აღიღოს მკვდარი იგი და წარიღოს სასლად თვსად და ვერცა შეუძლეს მის ადგილისაგან შექვრად და და აღებად იგი, მოუწოდა ჴლიოზ უძრავლესთა ერთა მის ქალაქისათა და შემოაკრბენ მუნ მრავალი და სიმრავლემან მან ერისმან მრავლისა ღონისძიებითა აჩვენეს გულსმოდგინება აღებად მკვდრისა მის და ვერცაღათუ მტირედ შეუძლეს შეძრვად მისსა ადგილისა მისგან, რამეთუ დაისხსებოდეს ძალნი მკლავთა მათთანი.

ჴაშინ შეკრბენ მუნ უძრავლესნი ერნი და განმკენი ქალაქისანი და აცრობენ საკვირველებაჲ ესე მეფესა ლერკის. მოვიდა თუთ მეფე და დიდებულნი კარისა მისისანი, ისილეს რა საკვირველებაჲ ესე და საკვირველი იგი კვართი ჴრისტესი ფრიად ჰსთინდა მეფესა, რათა აქენდეს თუთ, მრავლისა გულს-მოდგინებითა იღვასეს და ვერ შეუძლეს, ვერცა კვართი იგი აღებად გულისაგან სიდონიასსა და ვერცაღა მისი უძღეს შექვრად ადგილისა მისგან.

ჴოლო უკვირდა ესე ფრიად მეფესა და ყოველთავე მისთასა მეოფთა და იტყოდა მეფე. „ესე არს ერთი, რომელიმე ღმერთთაგანი და განკუბითა ღმერთთათა მოსრულ არს სოფლად და საკვრველებაჲ ესე მისმიერი არს და ვგონებ ფრიად კეთილარს ესე ქვეყანისა ამის ჩუქისათვს და მეფობისათვსა ჩემისა, რომელ ნიჭი ესე მოივლისა ადგილსა ამას, შორის

სამოთხისა ამის ჩემისა; აწ დაუტკვეთ ყოველთა და წარვედით თჳს თჳსად; ვაცადოთ, თუ შემდგომად რაჲ ნებაჳსთ დითთ ამისთჳს. და მასინ მსმენელნი სიტყვისა ამის მეფისანი წარვიდეს თჳს თჳსად ყოველნივე. სოლო მეფემან რადენნიმე სარწმუნონი მცველნი თჳსნი დაუტკვა მუნ და **ქლოვ** მოყესებითურთ თჳსით და ამცნა მათ, რათა აუწყონ მას რაჲცა იქმნას შემდგომად მისსა და წარვიდა თუთ მეფეცა ზალატად თჳსად.

ტაშინ ქლოვ და მოყახსნი მისნი ქვედვრდომით ქვეყანასა ზედა მსურვალთა გულისთა და ცრემლისთა იღონვიდეს **იუთისა** მიმართ და იტყოდეს. „**იმერთო** **ტეშმარიტო**, რომელმან მოაკლინე ძეა შენი საყვარელი **ტეხისა** **ტისსელად** ყოვლისა სოფლისა დაგვეუ ზვენ დირს თაყვანისცემასა მისსა და მოგვეცე ზვენ წინდი ესე დიდი სასსენებელად დიდებულთა საქმეთა და განგებულბათა შენთა შენ მეუფეო ყოვლისაო განაგე ესე კეთილად და ვითარცა სათნო შენდა არს დაცვაჲ ამისი ინებე-შენ კერეთ საუნჯედ ერთათჳს ქვეყანისა ამის, რომელნიცა არიან დაბადებულნი და ქმნილნი კელთა შენთანი ამის მიერ სსნილაჳვეკენ ესენიცა საბრსეთაგან მტკარისათა, რათა იქმნეს ესენიცა მონადშენდა, აღმსარებელად, მოქმედ ნებისა და ბრძანებისა შენისა, თუხადაძე სათნო არს თვალთა წინაშე შენთა, მოსკედენ უღირსსა ამას ვედრებასა ჩვენსა.“

ამას რა იტყოდეს ტირილით და ღმობიერად დუთისა მიმართ ვედრებით და აჭაძრვა იყო მეისსა შინა დიდი და განიზო ადგილი იგი, სადა იდვა ქალწული იგი **სიღონია** კვართითურთ უფლისა და შეიწყნარა შორის გულსა თჳსსა მიწამან და წამსავე შინა თვალისასა დაჭუარა და შეკრა ზირი მიწამან და იქმნა კეროთვე ვითარცა იყო ზირველ, რომელ არცაღათუ მცირედი სხნდა ადგილისა მის განჰებულინი მცირედიცა ბრძვალ.

ტაშინ აუწყეს საქმეჲ ესე მეფესა და მოვიდა კვალად თუთ იხილა ადგილი იგი და იუწყა, თუ ვითარ შეიწყნარა იგი მიწამან და უბრძანა მცველთა მათ სამოთხისათა და ამცნა კრძალულად, რათა ადგილისა მას ჭსცადენ მარადის ესრეთ, რომელ ვერავინ მწიკლეკვანთაგანი შემდგებელ იუოს მიახლებად ადგილისა მის და არა უტკონ მასლობელ მისსა ბიწიერი ცხოველი რაჲმე, გინათუ ნივთი რაჲმე სხვაჲ შეგინებული მიახლებად მისსა და ესრეთ განკვირვებული მეფე და შეძრწუნებული მიიქცა სასიდა თჳსად.

ქლო შემდგომად ამისსა აღმოსტენდა სეჲ კვზარისისა ადგილსა მას ზედა, სადა იგი კვართი უფლისა საღმრთოსა განგებითა დამარსულ

იყო, და რომელნიცა სხეულნი რტოთა, გინა ფოთოლთაგან მის კვპარო-
ზისათა მიიღებდენ, განიკურნებოდეს და მფრინველნი დაკოდილნი სხვა მას
ზედა შესხდომითა მიიღებდენ მეიხვე სიმრთელესა.

ზოლო შემდგომად სხსწაულნი, რომელნი აღესრულნეს კვართისა
მიერ ხალმრთოთა ყოველნივე მოსხენებულ არიან მოთხრობათა შინა სხავე-
კლესიოთა, რომელიცა გვაუწყებს მოქცევასა სრულიად საქართველოაზსას
წმინდისა მოციქულთა სწორისა ქალწულისა ჩინას მიერ დასახსრულსა ში-
ნა მესამისა ხსწლეულისა საუკუნოასას, განკორცეილებითიგან ოფელისა ჩვე-
ნისა უესო ჭრისტესსა.

**ბოსსუხუნტოხს ზნ ჭნზღუყყუნღ იუოტაუნღ ჩხინ-
ზნტნღ ზოფოჟოხტნღ ზნ ყოოზუნღ ჭოჟოხტნღ ბო-
გოჟოხტნღ ჯნტოაუნ სოტოჟუნ ჩოფოჟოხუნღ ზნ სჟ-
ბოოჩ ხუნუნჟუნუნღ.**

შემდგომად ჭრისტეს ამაღლებისა მეექვსესა წელსა მოიწივნეს ესე
ორნი ბოციქულნი ჭრისტესნი სიარულ-წოდებულნი ჯნდრია და სიმონ კა-
ნანელი, რამეთუ უბრძანა წმიდამან იუთის-მშობელმან, რათა წარვიდნენ უკე-
რად და მუნ ჰქადაგონ საუკარელი ძეა მისი ჭრისტე იმერთი მსხსნელი
და მაცხოვარი, * წილ-სდომილსა შინა ქვეყნასა იუთისა ზედისასა

* წილსდომილი ქვეყანა ღუთისა ღელისა არს ივერია მიზეზითა ამით ვინაღვან
მოუთხრობს საქართველოსა ეკკლესიისა ისტორია, ვითარმედ ოდეს ამაღლდა ქრისტე
ზეცად ჰ სლმრთოთა მოციქულთა ზელა გარდამოვიდა ყოველად წმინდა სული; მაშინ
მოციქულნი განმზადნენ წარსვლად პირსა ზელა ყოველსა ქვეყნისასა ჰ იყარეს წილი
მოციქულთა თჳს შორის, თუ რომელი რომელსა ქვეყნასა წარვიდეს ჰ ჰქადაგონ სი-
ცუვა ღუთისა. მაშინ ეამს მას მუნ იყოფოდა მათთანა ღელაჲ ღუთისა ქალწული მარიაჲ
ღ უბრძანა მოციქულთა. „შვილნო ჩემნო საყვარელნო, დასდევით წილიცა ჩემი წილისა სა-
ყრელსა თქვენსა შორის, რამეთუ სურვიელვარ მეცა შრომისა მიღებად საყვარელსა მისა
ჩემისათვის, რათა ვქადაგო სასწელი მისი, რომელსაჲცა ადგილსა მსველები მჲ წილი;
ხოლო იგინი მორჩილექმნნეს ჰ დასდევს წილიცა მისი შორის წილთა თვისთა, წილი
იგდეს ჰ ზელა ღელასა ღუთისასა წილად თჳსად ივერია (რომელ არს საქართველო).“ ხოლო
ოდეს წარვიდოდეს მოციქულნი თვითოეულთა კერძოთა, მაშინ ინება შემდგომად წმი-
დამანცა ღუთისა მშობელმან წარსვლა ივერიაღ, რათა ჰქადაგოს სიციუვა იგი ღუთისა,
ძეა ჰ იმერთი თჳსი ჰ მიიღორა შრომაჲ მგზავრობისა ჰ განვიდა გარე იერუსალემით ჰ
აჰ უფელი იესო, საყვარელი იგი ძეა მისი შეემთხვია წინა ჰ ჰქრქვა. „ღელაო, გინარდენ,

(ვითარცა წერილ არს ძველთა შინა ეკლესიის ჩვენისა მაცინეთა). წარმოვიდეს ესე **ჭოტიქუელი ჭრისტესნი (წინდრია და სიმეონ კანანელი)**, მოვიდეს **სოხ-ტაის გზით ქვემოას შინა საქართველოსა ზოლისიდად ადგილსა ტიხვრელთა და წყუსათასა ქალაქად ჩიკოთისად, სადაცა იყო ზალატი და სადგური დიდი საქართველოს ძეგეთა და დიდ-დიდნი ბომონნი სამსახურებელნი კერძოანი ქადაგეს მუნ, აღასრულეს სასწაულები ზირად-ზირადნი და ნიშნი და მოაქციეს მრავალნი ერნი ჭრისტეს სარწმუნოებასა ზედა ტიხვრელნი და წყუსანი; ხოლო ძეგებსა წდერგისცა ესმეს ქადაგებისა მათისა სიტყვანი და სასწაულები, რომელსა სასულითა ოფელისა ჩვენისა უესო ჭრისტესითა იქმოდეს წმიდანი ესე მოტიქუელი და უკუარდა მას ფრად. ხოლო მუნიოვას შესრულმას ჭოტიქულმა წინდრია ზაკასიის მათათა ში-**

დ ვითარცა იხილა იგი აღეყვინა დედა ყოვლად წმიდა სიხარულითა დ ცრფილუბითა გამოუთქმელითა დ ჰრქვა სასურველსა ძესა თვისსა. „მშვიდობა შენა, ძეო საყვარელო დ ღმერთო ჩემო, მე აღეყვინებული დედა სახელისა შენისათვის წმინდისა განმფენად მივალ მე უცხოთა შორის ნათესავთა, რათა ვაცნო მათა მოწულებანი უსაზღვრონი, შენ მიერ მონიჭებულნი ცხოვრებად სოფლისა დ სიყვარულისათვის შენისა არა ვრიდო მე, არცა ერთსა ქირსა დ შრომასა გზისასა.“ მაშინ მიუგო მას უფალმან დ ჰრქვა. „დედაო, სიტკობაო სოფლისაო, კმა არს შრომა ეგეშენი დ გულს მოდგინება სიყვარულისათვის მხოლოდშობილისა ძისა შენისა დ აწ ვითხოვ მე შენ მიერ, რათა დადგრე აქვე იეროსლემს ვიდრემდის მიგიყვანებდე შენ დედასა, შინა მამისა ჩემისასა დ ყოვლად წმინდისა სულიასა ჩემთანა განუშორებლად: ხოლო ნაცვლად შენსა უბრძანე მოციქულსა ანდრიას დ სიმეონს ერდგულთა მოწაფეთა ჩემთა დ იგინი წარვიდენ, სადაცა გენებოს დ ჰქადაგონ სახელი ჩემი.“ მაშინ სიყვარულით დ სურვილით ამბორვებელი ძისა თვისისა მოიქცა ღუთის-მშობელი სიონად. ხოლო ღამეს მასვე ცხადდ სჩვენა ქრისტე უფალი მოწაფეთა მისთა ანდრიას დ სიმეონ კანანელსა დ რქვა მათ ისწრათე დ მიველით დელისა მიმართ ჩემისა, რამეთუ იგი არს ცისა დ ქვეყანისა დ თქვენი დედაფალი დ უფალი დ ვითარცა გობრძანოს თქვენ წარვიდით ნაცვლად მისსა, სადაცა თვით ისწრათედა წარსვლად წარმართთა შორის დ ჰქადაგეთ სახელი ჩემი.“ ხოლო მათ თაყვანის-სცეს უფალსა დ მოიქცეს სიხარულითა დილითა დელისა მიმართ ღუთისა დ მისცა მათ დეღმან ღუთისამან ხატი თვისი, აკურთხნა დ წარმოავლინნა იგინი ივერიად ნაცვლად თვისად, რათა ჰქადაგონ ძეა მისი დ ამის მიზეზისათვის ეწოდების ივერიას (ესე იგი სრულიად საქართველოას) წილწლომილი ერი დ ქვეყანა მისი დ ესე არს დამამკვიცებელი სიტყვისა ამის, რომელ სრულიად, ზემოსა გინა ქვემოას საქართველოსა შინა ქრისტეანეთავანსა რომელსა ჰკითხვ მალასა, გინათუ მდაბალსა ყოველნივე დამკვიცებთ გეტყვიან, რომელ ჩვენა ვართ წილწლომილი ერი სრულიად ივერიისანი დელისა იესოს მაცხოვრისა დ ღუთისა ჩვენისანი.

ნა მცხოვრებთა, მოკლო რომელნიმე ადგილნი, გამოკლო **†**ართლი, მოიწია **†**რცხეთად; არამედ არავის განეცხდა მუნ მრავალთა და არცა შევიდა ქალაქსა შინა **†**რცხეთისას; არამედ პირისპირ **†**რცხეთისა გაღმიდ მდინარისა **†**რავკსა ალვიდა მთასა მს ზედა, რომელსაცა ზედა არს მონასტერი ჟვარისა ცხოველს მეოფელისა (რომელსაცა ჟვარის მონასტრად სასელ-ეფენის) და მწვერვალსა მს გორისას აღმართა ჟვარი და დაუტევა და წარვიდა მუნით **†**რცხეთისა კერძოთა და შევიდა შინაგან **†**რცხეთისა, განსდა მდინარეს დიდსა **†**ორსა (ესე იგი **†**ლასინისა მდინარესა და მივიდა **†**რემს და აღმართა მუნცა ჟვარი მცირესა მს მწვერვალსა ზედა გორისას, სადა იგი არს აწ ეკვლესია **†**რისაილ-მთავარ-**†**რეკლასისა, რომელი იყო ძველად მონასტერი და არს იგი სამარხო მეფეთა და მუნით გაღმამხრის გზით **†**რავკსანიურით გზით, განკლო **†**რედოეთი და მრავალნი ადგილნი **†**რცხეთანი მოკლნო და **†**ქადაგა ადგილთა მათ და **†**რდრიად წოდებულსა **†**ქადაგანსა შინა **†**რავკსანიურსა **†**ქადაგან სიტყვა **†**რეთისა (მუნ ჟამითგან ეწოდა ადგილსა მს **†**რდრიად), მუნით მოიქცა **†**რისტეთის გზით და მოვიდა გვესა მთიულეთისას **†**რამიკის მდინარესა ზედა (რომელსა აწ სასელ-ხდებურ **†**რეკად) და ალვიდა ძირსა საშინელისა მის **†**რავკსანიურისა მთისა, რომელსა ეწოდების **†**რეინგარი (რომელსაცა ზედა **†**რეინსა საუკუნითგანსა **†**რეინგარნი და თოვლნი განუზომელნი) ძალაღსა მთასა ზედა, სადა იგი არს ხამონსწერი ძირი მისი, აღმართა მუნ ჟვარი, არს ადგილსა მს დაბა და ადგილსა მს, სადა იგი **†**რვარი აღმართა წმიდამან ამან მოციქულმან აწ არს მასზედა ეკვლესია დიდი მონასტერი წმინდისა მოციქულისა პირველ-მონაწამისა **†**რეფანისა.

†რუნით კვალად შევიდა წმინდა ესე მოციქული **†**რავკსანიად, დავლო და **†**ქადაგან მრავალთა ადგილთა და შთავითა კვალად **†**რეკრელიად და **†**რესსეთად და მუნით მიიქცა და წარვიდა სსკათა ქმსკათა და კერძოთა.

* **†**რელო წმიდა მოციქული სიმეონ **†**რანსელი დაადგრა მუნვე **†**რესსეთს და **†**რეკრელიად.

†რმა წმიდათა მოციქულთა **†**რდრიად და სიმეონ აღაშენესა ეკვლესიანი **†**რეოფსიას და სსკათა, რომელთამე ადგილთა საქართველომასთა

* წერილ არს მოთხრობათა შინა საქართველომასთა ვასკანგ მეფისა, ვასუსტისა **†**რ სსკათაგანცა მომთხრობეთათა, ვითარმედ წმინდა მოციქული სიმეონ აღესრულა **†**რ დაეფლა მუნვე ნიოფსიას.

და ჭქადაგეს ტყესთა და ჰავასთაგა შორის, და მუნცა მოაქციენეს მრავალნი (სოლო ადგილნი ესე ტყესთა და ჰავასთა არს ნაწილნი ზემო ქართლისანი).

მუდგადა წმიდათა ხალხთათა მოციქულთა ჭქადაგეს და მოაქციენეს მრავალნი და მას ჟამსა არცა მეუქმან ლდერკიმ უქმნა მათ წინა-აღმდეგი რამე, ვინაჲდგან იგი მრავლთა ძლით ქრისტესგან და წმიდათა მოციქულთა მიერ ქმნილთა სასწულთა და ქადაგებათა სმენითა და განთენითა უოველსა ზედა ზირსა ქვეყანისასა გრძნობდა გუელსა შორის თვისსა, რომელ ესე არს ზეგარდაშო რამე განკებულება და ამისთვის ესე არა აბრკოლებდა წმიდათა მათ მოციქულთა ქადაგებასა. მაგრამ შემდგომთა ლდერკითა მეფეთა საქართველოაშხათა დააყენეს შერისხვიითა ერთთა კეთილმხასურებაჲ ესე და კვალად იწუეს კერზო-მხასურება, ვიდრე მოსლვადმდე წმინდისა მოციქულთა სწორის ქალწულისა ჩინა ჩვენ ჭართველთა განმანათლებელისათა და დანახრულსა მესამისა აწლეულისა საუგუნეაშხათა ჭრისტეს მოსლვიოგან, ოდეს იგი განკებითა ირეთისათა მოვიდა წმიდა ჩინა, მან მოაქციენა სრულიად იკერია ჭრისტეს ხარწმუნოებასა ზედა მეუობასა შინა სრულიად ზემოაშხათა და ქვემოაშხათა იკერიისა თვით-მშობრბელისა ტირან ზირველისა ჩოსროვიანისასა (სოლო წერილ არს ესეგა საეპკლესიოთა შინა საქართველოაშხათათა, რომელ სატი იგი შემდგომად წმინდისა ირეთის-მშობელისა, რომელიცა მისცა თვით დედამან ირეთისამან ლნდრიას მოციქულსა და მოიღო მან იკერიად და მოვიდა რა ადგილსა ქვემოაშხათა საქართველოაშხათა ტკერელიად ჭიკვინტას და ჭქადაგებდა რა მუნ ერსა შორის სიტყვასა ირეთისასა აჩვენებდა სატსა მას შემდგომად წმინდისასა ერსა. მაშინ მოვიდეს მღვდელნი კერზოთა მათისანი და ეტყოდეს ლნდრიას მოგვერ ჩვენ დმერთი ებე შენი (ესე იგი სატისასა მას ეტყოდეს, რომელცა უჩვენა მათ დმერთობასა) და შევიდოთ ებე ტამარსა დმერთთა ჩვენთანა და დავადგინოთ წინაშე მათსა და ამას დამესა დშოეს იმერთი ებე შენი მათ თანა, დმერთნი ჩვენნი ბრძოლასა უყოფენ მაგას და უკეთუ დმერთთა ჩვენთა ჭხმლოს მაგას, იწმუნე შენ ხარწმუნოება ჩვენი; სოლო უკველუ იმერთმან შენმან ჭხმლოს ჩვენ აღვიარებთ მას ირეთად ჭეშმარიტად და მაშინ რამცა გერქვა ჩვენ იგიცა ეჭვოთ. სოლო ლნდრია ამას ზედა თანახმა ეყო მათ, წარვიდეს ბომონად და დანდვა ტოციქულმან თვით წინაშე კერზოთა მათ სატი იგი საუფლო, გამოვიდეს გარე და დანშეს გარე კარნი და დავტკდეს ბუტდითა და დაადგინეს მცველნი მრგველი ბომონისა

მის და ზღუდისა და კართა და ილოცვიდა მოციქული ღამეს მას შინა ვიდრე გათენებადმდე და ევედრებოდა **იმერისა** ტრემლითა მსურვალთა, რათა მოსკლეს ერსა დაბადებულსა თვსსა და ისხნას ესე ვითართაგან ხატოურთა ხაჰმაკოთა და კერპთაგან. ეგრეთვე კერპთა იგი მღვდელნი ევედრებოდეს კერპთა თვსთა და შესწირვიდეს სურსელთა უვაგილთა და ხაჰმეველთა, რათა მძლე ექმნენ იგინი ასლად გამობინებულსა ამას **იმერთსა** და განთიადმდე არა დასცხრებოდეს იგინი ზორვად. და ღამეს მას ისმოდა ბომონით გამო ღაღადება, ვაჟა, მხსკრევეისა და შეუმსრვისა კმანი; სოლო განთეთა რა მოვიდეს მღვდელნი კერპთანი და მოუწოდეს **ჰოციქულსა** მას ხადმთოხას და განასვსეს კარნი და ისიღნეს ყოველნი იგი კერპნი შემსრვილნი და დაწვლილებულნი და სატი **შედისა** **იშეთისა** განბრწყინებულნი, ვითარცა მსუ, ზირველისა კერპისა მათისა ადგილსა დასვენებულ იყო. ისიღა რა ერმან-მან ხაკვირველებამ, რწმენათ **ჴრისტესი** და თაყვანის-სტეს სატსა დედისა მისისსა და ეტყოდეს მოციქულსა. „ხადვიდ იგი არს **იმერთი**, ქადაგებული შენ მიერ“ და ნათელსცა მას დღესა შინა მოციქულმან **წნდრია** სულსა ვიდრე ათას ოთხასსა. და შემდგომად მისსა აღადგინა მკვდარი და მრავალნი სენითა მიმითა შეპერობილნი განჭკურნსა და სულნი არა წმინდანი განსხნა და შეპერობილნი მათგან განათავისუფლნა. და იყო ვინმე ძე თავადისა ვისიმე მუნებურისა მხოლოდ-შობილი, მდიდარ იყო ვატი იგი ფრიად და ერ-მრავალი, წარკო მრავალი მკურნალთა ზედა და არარად სარგებელ ეყო, ევედრა დედა მის ერმისა წმინდანსა მოციქულსა და დასდვა ერმასა მას ზედა სატი ყოვლად წმიდისა და აღადგინა იგი, განჭკურნა ყოვლითურთ მრთული და მისცა იგი დედა-მამასა მისსა; სოლო მათ მოწლედ მოიკითხეს **ჰოციქული** და ფრიად ზატოვსა უყოფდეს და ისმინეს ქადაგება მისი და ნათელს-იღეს ყოვლითა ხასლეულებით მათითურთ.

ჴოლო ოდეს მიიქცა მოციქული **წნდრია** **იკრია**დ სატი იგი დედისა **იშეთისა** ვედრებითა მუნებურთა ერთათა დაუტკვა მუნ **ჴიჭკინტას**; სოლო **ჴიჭკინტისა** ღუთის-მშობლისა სატი, რომელიცა ასვენისე აწრა ქვემოსა საქართველსა შინა მასლობლად **ჴუთაისის** ქალაქისა მონასტერსა შინა სამიტროპოლიტოსა **ჴენათლიას** (ესე იგი გელათს), რომელიცა არს ფრიად მრავლითა სიმდიდრითა შემკულ დირს ხასსოვარისა მეფისა **ჴაგრატ** მეოთხისაგან სრულიად **იკერიის** თვთ-მპურებელისა **შავითიან-ჴაგრატოვანისა**, იტყვიან მას სატსა, რომელ იგი არს რომელიცა **ჰოციქულმან**

წინდრია მოახვენს თუთ და ანუ არს იგი უეჭველად ორგინალი სატის მისგან გარდამოსატული.

ჩაღრა ქადაგებებსა მოციქულისა წინდრისსა ივერიისა ადგილთა და მოქცევასა მათსა მოუთხრობს ვრცელად ნიკიტა ბერძენთა ძილთხროფთა, აღწერილსა შინა მისმიერ ქადაგებთა და მიმოსლვთა წინდრია პირველ წოდებულისა მოციქულისათა.

ჩაღრა იყო წდერკი მეფე სიმსნითა და გონიერებითა თხსითა სხელ-განთქმული ყოველთა შორის მეზობელთა თხსთა და ეშინოდათ გარემოთა თხსთა ყოველთა მისგან, აქენდა უგვე მეფესა წდერკისა ტომადელთა თანა ფრიადი შეკრულება და ამით ჟამთა შორის იყო უგვე შოფოთი მრავალთა ძლით აღრულებათა სართიანელთა და სომესთა შორის; სოღრა ივერიელნი სარგებლობდენ ამით უმეტეს წარმატებასა შინა.

ტომადელი ვერა ვერე იზურობდენ ივერიელთა სიშორისა, სიმაგრისა ძლით ადგილის-მდებარეობისა, სიმსნისა და სიმაძაცისაგამო მათისა; ივერიელთა, ვითარცა ყოვლით კერძო სიმტკიცით, ვერეთვე მამულისა სიყვარულითა აქენდათ თანნი თხსნი შესდღუდილ, უყვარდათ მათ ზომისგან უმეტეს მეფე თხსი, მორჩილებდენ და უსმენდენ ვეროვნად, არა მისცნეს მათ თანნი თხსნი ტომადელთა, ვითარცა სომესთა და საქმითა ამით უფროს სარგებლობდენ ივერიელნი ტომადელთაგან ვიდრეღა სომესნი * „მეფენი სომესთანი ესეოდენ შეიქმნენ მტირენი წინაშე ტომისა ღენერლთა, რომელნიცა ჟამსა მას წარმოვლენილ იყვნეს მართვად აღმოსავლეთისა, რომელ შესაძლებელ იყო შერაცხვა მეფობისა მათისა ოცნებად. იმშერატონნი განაგებდენ სვიპტრათა მათთა. შემდგომად ჩიგრან სომესთა მეფისა ჰყო ლკვისტოს კეისარმან მიეკვიდრედ ძმისწული ჩიგრანისა წტრუაზდ; სოღრა გამომეს იგი სომესთა; ამაღ რომელ აღწყოელ იყო ტომადელთაგან, რომელნიცა ჰსმულდათ მათ. ზაიმან (ესე იგი ჩაიომან) შეიღობილმან ლკვისტოს კეისარისმან, თუმიღალა აღიყვანა იგი ტასტსავე წედა; მაგრამ მანკე-იმულეზულმან დატკეზულად სომსითისა ტასტისა, მისცა სომსითსა თსოვილი თხსი ** წრობარწან (დაპერობილ იყო სომსეთი სართიანელთაგან).“

ჩაღრა ჰევეს მეფესა წდერკის ძენი ორნი ზარტომ და ჟართამ; სოღრა ჟართამს ჰევეს ძენი ჟარსმან და *** შიტრიდატ, სოღრა ესე

* მსოფლიოსაგან საზოგადოსა ისტორიის.

** კათოლიკოსისა ანტონის პირველისა გამოწერილთა ფურცელთაგან.

*** მიტრიდატს ამაღ ნუ ჰკონებთ მიტრიდატ ევპატორსა, ვინააღგან მიტრიდატ

წარმან და ჭიტრიდატ იუვენს ფრიად მსხენი, გოლიათნი და ყოველითა სამამცროთა წსნეთა და სამოქალაქოთაცა განსწავლულნი. ჭიტრიდატ უგუჭ მამამან თუხმან ლდერკი მეფემან მისცნა ღვისარსა რიბერიოსს და აღსარდა მან და ხათინო უხნდა თვალთა მისთა იგი ფრიად. და ვინააღგან სათანადო იყო უამსა მას აღრუელეპათატამო სსკათა და სსკათა სართიელთა და სომესთა შორის; ამისთვის ხათინო იხინა და შერაცნა იგი ერდგულად რიბერიოსმან და მოსცა მას მეფობა სომესთა და განამდიერა იგი პირისპირ სართიანელთა და სპარსთა, რამეთუ მამინ ეპურათ სომსითი სართიანელთა და არა მოწნილებდეს ტომადელთა.

„* ჩარმთავლინა რა ჭიტრიდატ ძალითა დიდითა რიბერიოსმან მოუმცნატა მეფესა ლდერკის, რათა იგიცა მწე ყუოს ჭიტრიდატს შვილის შვლსა თუხსა. სოლო ლდერკიმ წარუელისა მსედრობითა მრავლითა მის-მეფე თუხი წარმან (უხუტესი ძმაა ჭიტრიდატისა), მიუღეს სართთაცან სომსითი და იქმნა ჭიტრიდატ მეფე სომესთა ზედა (ამან უხმობდეს რომადელნი ჭიტრიდატ ჯეერს).

იხილე შემდგომსა შინა პარაღრფსა () შემდგომნი ამა მოთხრობისანი თუ რაა იქმნეს.

ჩოლო იყო უგუჭ ლდერკი მეფე ფრიად სიმართლის მოყვარე, მოწყალე და ყოველისა კეთილბითა აღსაგუ და უგუარდათ ჯეერიელთა ზომისაგან უმეტეს, აღაშენნა ამან ქალაქნი და სიმბურენი მრავალნი სსკათა და სსკათა ადგილთა შინა ჯეერიისთა და ვინააღგან აქენდა ამან გონიერება ძალადი და პირი მტკიცე, ყოველნივე მესობელნი და გარემონი მისნი პატეისსემედეს მას და ტომადელნიცა პატეისა უყოფდეს მას.

ჩოლო განაწესა ამან და დასდვა, რათა იქმნებოდეს შემდგომად მისსა ძეთაცან და შთამომავლობათაცან მისთა ორნი მეფენი, მსგავსად ძველთა მათ ჩვეულებათა სპეკედმონიელთასა (ვინააღგან ქართულნი ძველადვე მარადის ჯეუარობდეს სჟუელთა და ჩვეულებათა ჯეერმენასა) და ზოგად ორთავე ძეთა თუხთა მისცა მეფობაა ჟარათმს და ჟარტომს; სოლო განჯეოფდა ქალაქსა მცხეთასა სამუჟალ მდინარე მტკვარნი, გამოღმით ჭცსეთა და გაღმით ლრმაწი. დაადგინა პალატსა შინა ჭცსეთისასა ჟართამ და პალატ-

ევპატორი იყო უწინარეს პომპეის მოსვლსა ივერიად ჰ ეპურა მას ივერია ჰ სსკანიცა.

* საზოგადოსა მსოფლიოთა ჰ რომისა ისტორიათაცან, რომელსა ემოწმებისცა მისნილცა ჩამჩინა ისტორიკოსი სომესთა ჰ ისტორიისგან ანკიცი.

სა შინა წრმაცისასა **ჟარტომ** და ამცნა მათ, რათა მარადღე შეერბებოდენ ერთად და ერთბამად უსვიდენ ერთა და განსკუბდენ. სჯულ-უდგა მათ, რათა ერთი მათგანი განსკუბდეს ყოველსა საქმესა სამსედროსასა და გარკვანთა საქმეთა; სოლო მეორე შინაგანსა საქმესა ყოველსავე საქვეწმითსა. ბრძოლისა უამსა ერთი მათგანი წარვიდოდეს ლაშქარსა; სოლო მეორე უმზადდეს მას ყოველსა საჭიროებასა: საჭურველთა, საზრდოთა და ყოველთა სახმარებათა მსედრობისათა.

ღარდაიგვალა მეფე **წდერგი** წელთა **ქრისტესით 43** ორმეოცდა მესამესა, იგლოვებს იგი ყოველმან **ივერია**მან და დაფლეს სამარხსასა მეფეთასა ბომცხსა **წრმა**ს კერძისა მათისასა დიდისა დიდებოთა.

ხაღწჳი ზოფოჲს ობოჲს ზოფოჲს ობოჲს ზოფოჲს სოჲფოსსა და ობოჲს სოჲფოსსა და ობოჲს ზოფოჲს ობოჲს.

ქართამ **ღარტომ** ზოგად გამეფდეს სრულიად ივერიასა ზედა წელთა დასაბამითგან სოფლისა ბერძულითა რიცხვითა 5551. ქართულსა ქვარონიკონსა მეათერთმეტისა მოქვეყნისასა 327-სა. ქრისტეს შობითგან 44-სა წელსა.

* **ღამეფდეს** რა **ქართამ** და **ჟარტომ** და განსკუბდეს სამეფოთა მათთა სიუვარულითა ურთიერთისათა და კეთილითა წესიერებითა; არამედ არა

* წელსა ქრისტესით 44-სა იქმნა იუდიანთა შორისა ამბოხი ჰირისპირ რომაელთა, რომლისაგამო მეფესა აღრიპას მცირესა მესა აღრიპა დიდისასა და მისმესა დიდისა იროლისსა იროლის შთამოართვნა მრავალნი ადგილნი სამეფოსა შინა იუდიანთასა კლავდიოს რომის კეისარმან, რომელთაცა ფრიად მცირედილა დაშთათ სცხოვრებულნი, სოლო დაა უფროსი ამა აღრიპასი ბერენიკა ჰვეა ცოლად მმასა აღრიპა მცირისასა იროლის და არა დაუშთა მას არა რაა საცხოვრებელი; მაშინ ცოლი ესე იროლისი ბერენიკა მივიდა კეისრისა კლავდიოსის თანა და სთხოვა მას საცხოვრებელი; კლავდიოსმან პაცივისცა მას ნიჭითა დიდითა და წარმოავლინა იგი ივერიად და მოუწერა მეფეთა ივერიისათა. ამა ზემოსსენებულთა ქართამს და **ღარტომს**, „ვინაადგან არა ურჩ და შეკრულუბასა ზედა ჩვენთანა მტკიცეხართ და არა წინა-აღმდეგ მეფობისა ჩვენისა, მიიღეთ უშუამდგომლობითა ჩემითა ბერენიკა და მეუღლეა ამისი იროლი და მიეცით ამათ ადგილ კოლხიდასა შინა, რათა სცხოვრებდენ მუნ ჟამდამდე.“ სოლო უბრძანეს მეფეთა მთავარსა განმეტესა კოლხიდასსა, მოვიდა ბერენიკა ქრმითა თვსითა კოლხიდად, მიიღო იგი მთავარმან კოლხიდასსა ფრიადისა და შესაბამისა პაცივისცემითა და რომელნიცა ადგილნი აღენიშნათ მათ თვს მეფეთა მთავრებს ადგილნი იგი, დაბანი და სოფელნი საკმაოდ სცხოვრებე-

მრავალთა უმთა შედგომად გარდაიჭვალა **✠**როამ მეფე და იქმნა მისწილ მეფედ ძეა მისი **✠**არსმან ჰირეული. და იყო ესე ფრიად ჰატვიის მცემული ბიძისა თჳხისა **✠**არტომ მეფისა და უწეესებდა ფრიადსა სიუვარულსა; სოლო **✠**არტომს უუვარდა იგი უფროს ძეთა თჳხთაგან და არცა ერთს მცირესაცა საქმესა არა ჰყოფდა თჳხიერ კითხვასა ****** **✠**არსმანისა.

✠ლო ერთა **✠**ლევანიისათა არა სათხო უხნდათ ყოფად ორთა მეფეთა **✠**კერისა სედა; არამედ იტყოდეს იგინი. „ნუ უეჭვ^ლ ოდეს გვევას ნეენ ორნი მეფენი შემოსდეს მათ შორის შური რამე ასუ წინა-აღმდეგი და ისხუების ამით ძალი **✠**კერიელთა და იევენს იგინი ამისთჳს მწუსარე, განიზრასვიდეს დიდ-შემძლენი მათნი ღონის ძიებითა რამათმე განდგომილუბასა, რათამცა ჰხოვეს უძი მარჯვე და ჰევეს ძლიერებითა მათითა და საქმისა გამოწევეითა უკეთუ შეუძლეს კვალად ერთ-მეფობა **✠**კერისა შინა.

******* **✠**იტრიტად ივერი ძმა მეფისა ამის **✠**არსმანისა ჰილობდა სომხითისა სამეფოსა; არამედ **✠**ადილულამან გარდავდო ესე ტახტისაგან და შემორკილებული წარიევასა **✠**ომედ წინაშე **✠**აი კეისრისა (ესე იგი წინაშე გაიზისა), **✠**არსმან ძმა მეფე **✠**კერთა ცდილობდა ყოვლისა ღონის-ძიებითა შეწევასა **✠**იტრიტისასა და უშეკლაცა (მაგრამ ხამსასური ესე ბოლოს უძს დაუჭდა ვეჭოფ ძვირად **✠**იტრიტატ **✠**კერსა).

✠ლაუდიოს კეისარმან შოფთისა ძლით **✠**სართიანელთასა და ამბოხებთა ჰირისჰირ **✠**ომამელთა, რომელთაცა სომხითიცა დაიპურეს და მძღავრობდენ მათ განთავისუფლა **✠**იტრიტატ **✠**კერი ბორკილთაგან და მისცა მას მხედრობა და შეწევასა, ფუღითაცა და წარმთავლისა იგი კვალად დაპურო-

ლად. სოლო მოუმიწა კლადიოს მეფეთა საქართველომასთა ქართმს ჰ ბარტომს, რათა არა უტყვონ მუნიღან იუღად ასუ სხვასა ადგილსა იგინი თჳხიერ ბრძანებისა კეისრისა ჰ წარმოუვლინა ამისთვის ნიჭნიცა კლადიოსმან მეფეთა. სოლო შემდგომად არა მრავლისა უამისა მოკვდა მუნ იროდი წელსა ქრისტესით 58-სა; სოლო ცოლი მისი ბერენიკა ეტრუთალა მეფესა კილიკისსა ყოლომონსა, შეუღლა მას ჰ ლუტყვა კოლნიდა.

* ფარსმან გამეფდა წელთა დასამითან ბერძულ რიცხვითა 5552-სა ქართულის ქრონიკონის მეთერთმეტე მოქცევისასა 328-სა. ქრისტეს შობითან 45-სა წელსა.

** ფარსმანს ფარაზმანს უხმობდენ ვიეთნიმე.

*** მისაილ ჩამჩანისა სომესთა ისტორიკოსისა წიგნისაგან ჰ სოზოგადოს მსოფლიოსა ჰ რომისა ისტორიათაგან ჰ ისტორია ანკიტლიისა წიგნი 2. ფურცელი 277 ჰ შემდგომი.

ზად სომხთისა და მოუწერაჲ **Փ**არსმანს ძმას მისსა მეფეს **Կ**ერտასა. „ვითარმედ აღვასრულე მე თსოვილი შენი და განვათავისრულე ძმა შენი **Ժ**იტრიდატ ჰერობილებისაგან, მივეც მას მსედრობა, რათა განსდევნად მუნით წინა-აღმდეგნი. მე სომხთისა მიფლობელობად მომიცემიეს თქვენთვის, შექვივე ძმას შენსა და დაადგინე იგი კვლად მეფედ სომხთისა. შეისვე შემოიკრიბნა მეფემან **Փ**არსმან მსედრობანი და შევიდა სომხეთსა, მოვიდა მუნითჲ **Ժ**იტრიტად მსედრობითა **Ժ**ომაელთათა, განსდევნეს **Ս**ართნი და დაიპურეს სომხითი. **Փ**არსმანმან ჰყო მეფედ ძმა თუხი **Ժ**იტრიტად ტასტას ზედა სომხეთისასა და განამტკიცა იგი და თუთ ძლევა შემოხილი მოიქცა სამეფოდვე თუხად.

Էმას შინა განვლო წელიწადმან რაოდენიმე, არა დაივიწყეს განსრასხა თუხი **Է**ლვანიელთა, წარავლინეს ხაიდუმლოდ კაცი **Ն**პარსეთად, მოიძიეს კაცი ერთი, რომელსა ერქვა **Ժ**ირვან, რომლისასაგა იტყოდენ, ვითარმედ არა იგი შკლის შეილთაგანი **Է**რშაკ **Կ**ერისი მეფისა, მოიყვანეს იგი თუხ შორის და შეიწვიეს რომელნიმე მთავართაგანნი **Ն**პარსთა, რომელთაგა მოხტეს მათ მსედრობანი, უწოდეს **Ժ**ირვანს მეფედ თუხად და განაცხადეს ამბოხი პირისპირ **Փ**არსმან და **Վ**არტამ **Կ**ერთა მეფეთა, რათამცა განსდევნეს იგინი ტასტით თუხით და რათამცა კვლად აღადგინეს ამით ერთ-მეფობა **Կ**ერისას შინა, ვითარცა იყო პირველ.

Էმისთუხ სთხოვეს **Փ**არსმან და **Վ**არტომან **Ժ**იტრიდატ **Կ**ერსა, რათა შემწე ეკოს მსედრობითა სომხეთათა **Է**ლვანიელთა ზედა და არა თუ თუთ შემწე ეკო ძმასა და ბიძას თუხსა; არამედ დააბრგოლსაგა **Ժ**ომაელნი, რომელთაგა განსრასათ შეკლად მეფეთა **Կ**ერისათა.

Վახინრასვიდა ამას **Ժ**იტრიდატ უკეთო **Է**ლვანიელნი მიღე ექმნებთან ძმასა და ბიძას ჩემსა, მერმე შემდგომად მე მივიღე **Է**ლვანიელთა ზედა მსედრობითა ჩემითა და **Ժ**ომაელთათა დავიპურე იგინი და **Կ**ერისაგა სრულად, შეკურთო **Կ**ერია და სომხეთი ერთ-სამეფოდ და არცა ერთი გინ მაშინ ექმნებთ სხვა უძლიერეს ჩემსა სრულიად აღმოსავლეთსა შინა.

Մემცა **Փ**არსმანს ფრიად წინა-აღმდეგ უჩნდა უგულებელს ეოფად **Ժ**იტრიდატისა მიერ; მაგრამ არა რაღა სთქვა მაშინ მისთუხ და არცა აჩვენასავე წყენისა რაღამე მტირედიცა; არამედ განმზადნა მსედრობანი თუხსნი **Է**ლვანიელთა მიძართ, დაუდგინსა მათ მსედართ-მთავრად ძისძე ბიძისა თუხისა მეფისა **Վ**არტომისა **Է**რმასელ, ჭახუკი ფრიად მხნე და გულოვანი და წარავლინა იგინი **Է**ლვანიელთა ზედა, რომელთაგა განაგრძეს სასულ-

ენად ბრძოლანი მათდა მიმართ, რომელთაცა ვერღარ იკადრეს გამოხლავად სამხელვართაგან მათთა და განგრძელდა ბრძოლაჲ ესე უმეტეს ორისა-წლისა.

წარმანმანს, წარმკლესელმან **წლვანიელთა** ზედა მხედრობათამან იწყო თუთ განმზადებად სხვათა ასაღოს მხედრობათა ხაკმაოდ.

წარმანს ჰყვა ძეა სასკლით **ქადომისტ**, ჭაბუკი ძლიერი, გულოვანი და ჭეროვანი, ქებულ იყო იგი განსხვავებულითა ძალითა, ხაკარუელითა სიმკვრცხლითა და ყოვლითავე სარაკტირითა ყოველთა გელოვანებათა შინა, რომელნიცა თუხ ეუვიან ქვეუხასა მას; ფრიად პატივსხცემდენ მას ყოველნი მუხობელნი ერნი, ესე ვითართა ხაუცხოვართა თუხებათა თანა მისთა შეერ-თებულ იყო დიდების მოყვარებაცა, რომლისაცა ეშინოდა ოდესმეცა მამას მისსა, სარაკტერთა ესე გუართა აქვხთ საჭიროება ხაკანსა შინა, რომლისმე ძნელისაცა საქმისა შემართვისსა, აქენდათ ქვეშე შემერდომიცა მისთა არა მცირედი ერდგულებაჲ მისი.

ჩიოქოდა წარმან **ქადამისტ** ძესა თუხსა და ეტყოდა მას თუხა-გან: „სამეფოჲ ესე, ჰხოქვა მან, მიღებულ ხემ მიერ **სართთაგან** უხამარ-თლოდ მივეც მე მასა ხემსა **ჩიტრიდატს**, ვერ არს, საყვარელო ძეო ხე-მო, რათა თუხგეოდეს შენ იგი. მამის წარმან და **ქადომისტ**, მოიგონეს თუხ შორის ფრიადი მარჯვე ღონის მიებაჲ, შეითქვნეს და განიზრახეს საიდუმლოდ **სომხითისათუხ**; სოლო აღმოახინეს ცხადად, რეცა რომელიმე უთანხმოება თუხ შორის; შუამან იწყო მდურვა მამისა, ვითომ მტრიერებითა დედის-ნაცვლისა თუხისათა სტანვიდა მას მამაჲ თუხი, შე-მოსწყერა მამასა თუხსა და სთხოვა ბიძასა თუხსა **ჩიტრიდატს** ხამყოფი განსახვერებულად თავისა თუხისა. ადვილ მორწმუნე **ჩიტრიდატ** მიიღებს გველსა მას განსატყობულად წიადსა თუხსა. **ქადამისტ** ყოვლითურთ გე-ლოვანებითისა ქვევითა მოთნობისათა შეყვარებს ფრიად თავსა თუხსა ბიძასა თუხსა. სოლო მსაკვარებით დიდ-შემძლეთა და ერთა შორის **სომესთანსა** მოქმედებს დასამსობულად **ჩიტრიდატისა** და შემკადაცა შე-თქმულება ამბოხისა შორის **სომესთა** ქვეშე შემერდომთა მისთა და ოდეს მსაკვარებანი ესე ყოველნივე მზაჰყო; მამის სოქვა. „ვითარმედ შევერივდიო მამასა ხემსა და ხასითა დასაკებისათა უემოქტა კვალად მამისავე მიმართ თუხისა და მოასხენა მამასა თუხსა, რომელ საწადელი ყოველივე განზრახვისა მათისა აღსრულებულარს, რომელ განმზადებული არიან და შეთქმულ და აწ საქმისა ამის სრულ-ყოფისათუხ საჭირო არსო საჭერველი წარმან-

მან აქო ფრად საქმიერებად მის თხსის. **წარმან მეცადინეობდა და-**
უმეაგრებლად ბრძოლისათხს ღონის ძიებას წარმართებად, ოდეს იგი გა-
სუგრძელდებოდა ბრძოლა ჰირისპირ ლბასიელთა; მაშინ ითსოვა შექვეს
ქომეულთაგან მსედრობით და თუთ წარვიდა სოგით მსედრობით თხსი-
თა, და არა მრავალ-რიცხუდნიცა იგი ქომეულნი (რომელნიცა მოსრულ
იყვნეს მოსმარებად მისსა) თანა-წართიქანსა იგინი შურისგებად წინა-
აღმდეგთა; ამისგამო არწმუნს ძეს თხსს ქადამისტს მრავალ რი-
ცხუდნი ლაქარნი და წარავლის სომხითს ზედა შურის-გებად ტიტრი-
დატისა. ქადამისტმან ჰყო მოულოდებელი ზედა-დასხმაჲ ტიტრიდატსა
ზედა და მუნთქვესვე განცხადდა ამბოხი სომეხთაგან ჰირისპირ ტიტრი-
დატისა, რომლისგამოცა დეცა შიში დიდი მას ზედა, ვინაჲდგან ჰგო-
ნებდა იგი, რომელ ყოველნი გარემოს მისსა მყოფნიცა იყვნეს მოღალა-
ტნი მისნი. მიუღო მას ქვეყანანი ქადამისტმან და ტიტრიდატ უღონო
ქმნილი შევიდა ცისეს შინა ოღორმისსა ხსლელუებთურთ თხსით.
ცისე იგი იყო მაგარ ადგილის მდებარეობით და მას შინა იყვნეს მცველ-
ნი მეცისოვნენი ქომეულნი, რომელნიცა იყვნეს კელის ქვეშე ქომეულთა
ცისეთა განმგებელისა პრეჟექტი გელა-პოლიონისა და ათისთავისა
ჴასპერისა. მსელიყო, არ აღულ იყო ქადამისტისათხს ალებჲა ცისის მის,
ვინაჲდგან ქომეულნი განმარებათა შინა ცისისათა ფრად ძლიერ იყვნეს;
მაგრამ ეგრეთცა მსნე ქადამისტ არა რას ზრუნვიდა დაკლებას მსედროთა
თხსთასა, არამედ ძლიერად გარე-მოადგა და შეიტყა ცისე ყოველით კერძო.
ისილცა ქადამისტ რომელ გაუძნელდების მას ალება ცისისა, მოიგონა სსკაჲ
ღონის-ძიებაჲ და მოიხუიდა ცისისა მის მცველთა ქომეულთა მთავარი,
პრეჟექტი გელა-პოლიონ. ძლეულსა ანგარებისაგან სრეჟექტსა წინა-
აღუდგებოდა ჴასპერი ასისთავი ქომეულთა და ეტყოდა სრეჟექტსა „დი-
დი არსო ბოროტის მოქმედებაჲო ესე, განცემად ოქროსა ზედა მეკავში-
რისა მეფისა და სომხითისა, ვინაჲდგან არსო ხამეოჲა ესე ნიჭი არა
მტიერე ქომეულთა ერისა.“ უგანასკნელ, ვინაჲდგან სრეჟექტი არა უხმენ-
და მას და მიზეზობდა მიცემად ცისისა სიმრავლესა მტერთასა, და მოკლე-
ბასა სწინდელისა მეცისოვნეთასა, ქადამისტ იღვწიდა ალებად ცისისა,
რომელიცა მიზეზს უდებდა ქომეულთა ბრძანებას მამისა თხსისასა. ოდესცა
ქომეულნი სოსოკდენ მას უგუნ-ქრეკასა და დატყვებას ბრძოლისა ტი-
ტრიდატისადმი.

მაშინ ასისთავმან ჴასპერი ითსოვა ზავი ქადამისტისაგან და წარ-

ვიდა მეფის მიმართ **წარმანის** აზრითა ამით, ნუ თუ უკმაჟიკივოს **ქადამისტ** **წარმანის** ბრძოლის მიხედვით და უკეთუ ვერა ძალ-იდვას დასს-ნად შეოთისა ამის, მაშინ გამოუცნადოს მთავარსა **ქადამელისა**, განმგებულს **სირიისა** **ომიდიოსს** **ყვადრატსა** და სხვათადაც, თუ ვითარსა მდგომარეობასა შინა იმყოფების **სომხითი**, მწუ-უყუნეს **ქადამელი** და სხვანიცა მეზობელი **სომხითისა** მეფესა **ტიტრიდატ** **ივერსა**.

ჩარვიდან ანისთავი ესე **ჩახვი** წინაშე **წარმან** მეფისა, მაშინ **პრეფექტი** **პოლიონ** განერა **ჩახვი**სა, ვითარცა მხმელასა თვსსა და ურჩევდა **ტიტრიდატს** განსინებასა ზავისა და პირობისა **ქადამისტისადმი** და ეტყოდა მას „მითა და მეკავშირეთა თანა-აწნითა, რათა ქსტს-ვრებდენ ურთიერთისადმი მშჯდობით; მძას შენსა მეფესა **წარმანის** უსურესობისამებრ წელთა ასაკისათა აქვს სამართალი, რათა ზატვი-იტემ-ბოღესო შენ მიერ, აქვსო მას შენსედა ღვაწლიცა მრავალ-რიცად. კვლად შენსედა მოაკონებდაცა და აღუსხებდა სხვათადაც მონათესაობისა მეკავშირეობასა, რომელ **ტიტრიდატს** ესეა მეუღლედ ასული **წარმანის** და თუთ **ტიტრიდატ** იყო სიმაძრი **ქადამისტისა**. **ივერიელი** არა უარს-ყოფენო დასავებასა, დაღათუძცა აწ-მეოსა დროსა უძლიერეს არიანო იგინი, რაჲცა შეესებოსო **სომხთა** საკამად სანაურ არსო მუსთლობითი სული მათი. არა რაჲმე დაგიშთა თხიერ ცისისა ამის, რომელიცა არსო ნაკლულეკანსა სწორდელითა, არა რაჲსათუხ ვერარს იტყუი-ყოფად, რდეს საქმე წარმოებსო უმეტეს სასარგებლოდ შერაცხვისათუხ დასავებითისა პირობისა, ვიდრეცა სისხლთა დათხევათა და განუსვენებულობათან ბრძოლათასა.“

ჩხმენელი ამისი **ტიტრიდატ** შევიდა მიმოსვასა შინა და ვერა რამელსამე ახრსა დაამტკიცებდა, ვინაჲდგან იტყუი-ულებდა რჩევასა ზედა **პრეფექტისა**სა, რომელმანცა აჭირვაცა მას შეუკარებოთაცა და უწესოთა ქცევითა მეფისა საჩქისა თანა; ამისგამო შერაცხდა მას მეფეჲ მზა-ყოფად უოველსა ზედა ბორცსა მოქმედებასა და უფროს ქრთამისა ძლით.

ტიტრიდატ **წარმანის** მსახურა ბედნიერებამან, რომელ უწინარეს მასლო-ბელთა მათ ჟამთა, რდეს იგი განმსადებულ იყო მსედრობითა თხსითა მისლვად **წლავნიელთა** ზედა, **წლავნიელთა** დიდ-შემძლეთა შორის შე-ძინდა განრემსომობაჲ, მიზეხითა ამით, ვინაჲდგან ქეჲ მეფისა ბიძის-ქეჲ **წარმან** მეფისა მსხედ უდგა პირისპირ მათსა **წრმისე**ლ და მრ-ვალგზის ბრძოლითა აჭირვებდა მათ, ამისთვის რამელთამე თავადთა

წევანისათა უნებდით მშვედობისა ეოფა და დამონება **წარსმანისი** და სსკათა არა და ამა მიხეზითა არა მტირედი ექმნა სარგებელთაჲ **წარსმან** მეოქსა. მხმენელი სსარგებელთა შემთსვეულებისა ამის აღსდგა სისარულთ და მეისვე წარვიდა ჰირისნირ **წევანიელთა**. ერთგერძო თვთ მივიდა მსედრობითა და მეორითა გერძოთი **წმძსელ**. მაშინ ივლტოდეს მეშველნი **წევანიელთანი**; სოლო **წევანიელთა** მოსტეს ზავი მეოქსა **წარსმანს**, შევიდა მათ შორის და მეუდროთარე სსსითა დაამშვიდნა და დამონნა იგინი ეოველინივე, დაუტევა მუნ განმგებულად მოსედა **წმძსელ** და ამტრო მან, რათა მსედრობათაგან **წევანიელთას** ოთხი ათასნი ქვევითნი და ორი ათასი რეულნი ცსენოსანნი მზაუენეს და რომელსაცა ეამსა და სდაცა უბრძანოს მუნ წარმოუვლინეს იგინი. მოიქცა თვთ **წარსმან** ტიტნოდა და მოელდა ამავსა **ქადამისტისსა**.

წმძს შინა მოვიდა **ყასვერ** ასისთავი **წარსმან** მეოქსის მიმართ და ითსოვდა, რათამცა **ქადამისტ** დაეტეკებინა გარემოდგომაჲ ცისისა, მოიქცენ **ვერთა** მსედრობა **სომსითით** და დაუტეონ **ტიტრიდატ** სამოფლებელთა შინა თვსსა მშვიდობით. **წარსმან** განატარებინებდა დროსა **ყასვერის** აღერსით, ოდესმე ცსადად მასუსებითა გარდაწვევტილითა და ოდესმე არწმუნებდა გინდა აღსრულებად ნებისა მისისა.

ტიტრამ იდუმელ წარუგ ზავსსა მეამეინი **ქადამისტ**, რათა ისწრაფოს ძალითა ანუ ზავითისა დანის ძიებითა ალებად ცისისა და მოგდებად გელსა შინა **ტიტრიდატის** ვითარითაცა სსსითა ძალ-ილებოდეს.

ყასუდილებს ქრთამი ბორტის-მოქმედსა დანისძიებასა.

სრეჭეკტა **სოლიონმან** მოისეიდანა მსედრობანი ცისესა შინა მეოქსინი, რომელნიცა თანახმა ევენეს, რათა მტკიცედ ჰსდგენ იგინი შერიგებასა ზედა **ქადამისტისადმი** და ეტეოდეს **ტიტრიდატს**. „მეოქო, მოგველებეს სსსრდედი და შემწიდროკეულგართ მტერთა სიმრავლისაგან, **სომესნი** სრულად განდგომილ არიან შენგან და რასათვის აყესუბ შერიგებასა, რომელიცა სარგებელ გვეოფის შენ, ვინაჲდგან ნებაგსთ მათ მტკიცისა ჰირისა მოცემს შენდაძი და ვითარცა არა უსმენდა მათ **ტიტრიდატ** ივლტოდან დლითი დლე მეცისოვნენი იგი სწავებითა **სრეჭეკტისათა**.

ესე ვითარმან მიუცილებულმან სქემემან აძიულა **ტიტრიდატ** **ვერსა**, რათა ჰეოს მან ზავი **ქადამისტსა** თანა, აღნიშნეს დლე და ადგილი შერიგებისა და ჰირობის დადებისათვს და გამოვიდა **ტიტრიდატ** ცისით გარე უბნობად და სრასვად მისთანა ზავისათვს, **ქადამისტ** ფრიადისა მსია-

რულებითა მიიღებს მას და უხვევებს მას გარეგანითა სასიითა ფრადსა სიყვარულსა და ჰატვიის ტემასა და შეჭფიერავს სასკელითა ყოველთა ღმერთთა მათათა, რათა არა აქენდეს იჭვი რაჲმე, რომელ ეწიოს მას საჭურველითა, გინა საწამლავითა.

ჴოლო სადაცა შეიყარნეს იგინი ერთად იყო მუნ ადგილსა მას ტყეჲ წმინდაჲ მათი, რომელსაცა უწოდდენ იგინი ხადმთო ტყეჲ. წარიყვანა მუნ **ძადამისტან** ბიძაჲ თხი, რათა შეჭფიერონ ურთიერთსა წესითა თათო-ეულმან თხითა. პირველად ეეუტა მას **ძადამისტ** და შემდგომად **ტიტრიდატ** განემზადა ფეუტად წესითა **სომესთათა**; სოლო წესი იგი შეტულ იყო მას შინა, რომელ მფეუტავნი შეიკვირდენ ცერთა კელისა თხისათა და ინხულეტდენ მათ და ერთი გამოსწოვდა ხისხლსა თითთაგან მეორისათა და ესე იყო დიდი მტკიცეჲ ფიცი მათ-შორის და ოდეს მისცემდა **ტიტრიდატ** შესაგრველად კელთა მეის თანად დახტეს იგი და შეკრეს მითვე თო-კითა, რომელიცა იყო სამსახურებულად ჰატვიისნისა მის-წესდებულებისა მათისა. სასლეულნი **ტიტრიდატისანი** თვალთა მსიღველნი ესე ვითარისა დაღატვისანი შთასხმული იქმნეს მისთანავე ყარულსა ქვეშე.

ყარმან მხმენელი საქმისა ამის წარმოქმართების მეის და მოკვლს, ხდა იგი ჭევა ძმაჲ მისი **ტიტრიდატ** შეპურობილი **ძადამისტ**. **ყარმან** აეუედრებს მას, რომელ იგი უშლიდა **ძამაკლთა** მოხლვად შემწედ **ყარმანისა** ბრძოლასა შინა პირისპირ **ჴლვანიელთასა** და შეცოდებისა ამისთვის დასჯას მან იგი სიკვდილად.

ძადამისტ შეიქმნა აღმასრულებელი უწყალოსა ამის განწინების; არამედ ვინაჲდგან ეეუტა არა სმარებად პირისპირ მისსა არცა საჭურველისა და არცა საწამლველთა; ამისთვის ბრძანა დარხოზაჲ მისი წინაშე თვალთა თხითა. ცოლი **ტიტრიდატისი** ასული **ყარმანისი** და დაჲ **ძადამისტისა** და მრავალნი შეილნი მისნი შეკვრდომილ იქმნენ მასვე სვედრსა შინა.

ძადამისტან დაიპურა **სომსითი** სრულიად და იქმნა მეფედ მათსეჲ და თუმადა **ტიტრიდატ** იქმნა ყოველითა სასლეულებითა თხითა მსხვერპლ უწყალოებას; მაგრამ საქმეჲ ესე არა დაშთა უნაცვლისკებოდ:

ყოლოდეს მეფე **სართიისა** წარმოადგენდა სამართალთა, რომელიცა მიუძღოდა მას **სომსითსა** ჴედა, მხმენი უბედურისა სიკვდილისა **ტიტრიდატისა** და წარმოებულთა მისგამო აღრულებათა, შეარცხა მან დროჲ იგი მარჯვედ მიღებისათვის **სომსითისა**, რომელსა ჴედაცა იტყოდა. „მიძღვისო

სამართალი.“ აღნიშნა ძმა თუხი * **ძრდატ** მეფედ **სომხთისა**, განა-
ძლიერა იგი მრავლისა ნიჭითა და მსკდრობითა და რომელსაცა წინა-
უძღვდა თუთ იგი.

ძადამისტ ცუდად იტყუდა მიტაცებულსა მისგან **ტასტსა**, მეფემან
სართიხამან განსდევნა იგი, ვიდრელა სანაცა მუნით იძულებულ იყო იგი
ძიებად, კვალად წარსულად მამისა მიმართ თუხისა. უბედურებათა, რომელნი-
ცა შეემთხვეს **ძრდატს** ავღრისა გამო მსკდრობასა **ჩოლოდესისა**, აიძულეს
იგი დატყუებად **სომხთისა**. **ძადამისტ** მიიქცა მუნვე კვალად და განრისხე-
ბულმან, რომელ **სომესთა** დაუტყვეს იგი და დაუძძიეს მათ **სვიპტრასა**
თუხსა, მართუდა მათ ფრიადითა უწყალოებითა; აწარმოვა ამან უწყალოებით-
მან ქტეკამან მისმან ზირისზირ მისსა ფარული შეთქმულება და შეიცვეს
იგი შეპურობად **ზალატსა** შინა თუხსა ყოველთა მტველთა მისთა. შემოი-
სხსნეს საჭურველნი, უწინარეს ვიდრელა ჳსტნობდა იგი, თუ რაჲ იქმნებოდა
კნინლა და შეიპურეს იგი; მაგრამ სიკისკისითა თუხითა მსწრაფლიად მოას-
ლტა ცსენსა თუხსა და ივლტოდა.

ხენოვას მეუღლესა მისსა მუცლადღებულსა რაოდენისამე თუხსა
არა ნებაჲდა დატყუებაჲ ქრმისა მის თუხისა **ძადამისტისა**, არამედ ვი-
ნადგან მდგომარეობაჲ მისი არა უტყუებდა მას და ვერ შეძლებულბდა
ეგრეთ მსწრაფლად სიარულსა, ვითარცა ვიდრდა შეუსვენებულად ქმარი მი-
სი და ვინადგან ეშინოდაცა ჩავარდნად კვლთა შინა აღბორცებულთა უძა-
თა თუხისას; ამის თუხ ჳსთხოვდა ცრემლით ქმარსა თუხსა, რათა მოკლას იგი.

შამსლბალი თხოვასა ამან ზედა ბარბაროსი იგი ცდილობდა განმხრო-
ბასა მლტოლვარისსა; არამედ ვინადგან მჭურეტი მისი დაამტკიცებდა,
ვითარმედ დაუტყუებდა მას ძალი და ეშინოდაცა დატყუებისა მისისა კელ-
მწიფებასა ქვეშე სსვიისასა, ამისთუხ დაჳყოფდა იგი ვრმლითა თუხითა, რომ-
ლისაგამო დაეცა შეკნიერი იგი მიწასა, და შთათრია უღმობულმან მან
საყვარელი იგი თუხი მუნ მასლობელსა წყალსა **რუსად** სასკელადებულსა
და შერთო მდინარესა მას, დამტყუებულმან ესე ვითარსა შემთხვევასა შინა.
სოლო გარემოს მდინარისა მის კიდესა მდგომარეთა მწვემთა ისილეს რაჲ,
რომელ მდინარესა მას მოაქვს რაჲმე ზემორე ზირსა თუხსა მოტივტივე-
ბულ, რომელი დაპურობილ იქმნაჩა ჩსნდესა ზედა სამოხლისა ძლით, შე-
ცურდენ მალაიდ და გამოილეს იგი.

* ნუ ჳგონებთ.

ჴოლო ისილეს რაჲ შეკნიერებაჲ მისი ესრეთ უწყალოდ დაკოდილი, რომელი მცირედლა ცოცხალ იყო შეუსვიეს მას წყლულნი დამსახურებდენ უკოლითა კრძალულებითა. მსმენელმან ამისმან **ორდატ** **სართიელმან** მიუწოდა **პალატას** შინა თჳსსა, ხადაცა მიღებულ იქმნა იგი უდადესითა **პატრივისტ** მითა. ხოლო შემდგომად მიიქცა იგი ქრძისა თჳსისადმი ანუ არა, არა ხადა მოუთხრობს ისტორიად.

ჴროლანი ამას შინა მომსდარნი, თუ ვსოქვა, წარმოადგენენ დაუდგრომელსა შერქვასა, ხამსედროთა ინტრიგათა და გალაშქრებთა, რომელნი თამაშობდენ მუნ უზინატესსა როლსა, ოდესმე ვითარცა მძრეველნი და ოდესმე, ვითარცა შემწენი, ოდესმე **ქომალნი** მოქმედებდენ პირისპირ **ქომალთავე**, ოდესმე მსგავსად პირუტყვთა მტაცებულთა, რომელნიცა დაუბენ მონატაცებსა ზედა მათსა.

ობედურნი **სომესნი**, **გატანჯულნი**, **აკლებულნი** და **განძრევილნი** სარბთა მფარველთაგან და მესობულთაგან ეკოადენვე სარბთა, სოსოვეს **იმპერატოროთა** თავისათჳს თჳსისა მეუფთა. **ჩერონ** მისცემს მათ **ღლექსანდრეს** შულის შუღსა **როდისა** მეფასა **ორიათას**, **განნა** **ორდატ** **სართი** მარადის განძლიერებული **ქოლოლესის** მიერ ძმისა თჳსისა არა უტევებდა სარჩელთა თჳსთა, ჰსდგა მამაცურად და იცეკდა თავსა თჳსსა მძღავრისაგან **ჴორბულანისა**, რომელიცა იყო **ქომალთა** სპასხვეტი დადგენილი, განგებდა აღმოსავლეთისა კერძოთა, ექცეოდა **პატრიოთ** ძლეულსა **სერეტუსს**. ესე ვითარმან აზნაურებითმან ქცევამან და საქმემან მოუგო მას **პატრივისტ** მად **ქომალთაგან**.

ჩერონ დაუტევებს თჳსგან დანიშნულსა მეფედ **ღლექსანდრეს** და ინებებს დასურვასა მისვე გვირგვინისასა თავსა ზედა **ორდატისას**. ცერემონიად ესე აღსრულდა **ქომისა** შინა უმდიდრესითა სასითა: **ორდატმან**, თუმცადა მცირედსა დროსა შინა ჭეო **სომსითი** ბედნიერ, მაგრამ მემკვიდრენი **სომსითისანი** იუენეს უმეტეს ემანი **იმპერიისანი**, ვადრელა მეფენი. სამეფონი **სომსითისანი** იუენეს მიტაცებულ სსვათა და სსვათა დამპყრობულთაგან და ღონე-მიღებულნი მემკვიდრენი მისნი ყამითა ყამად მიმოეკვეთებოდეს აქა და იქი. ოდესმე იმაღვოდეს ცისეთა და სიმაგრეთა შინა მცირედთა რაჲსამე კერძოისა მქანებულნი თჳსად სამეფოსაგან მათისა.

ღრა განგრძელდა მეფობა მას ყამსა შინა **სომსითისა** ზედა **სართიანელთა**, ვინადაგან მოვიდენ **სპარსნი** და დაიბურეს მათ **სომსითი**. **ქოლოლეს** უკვე მეფედ **სართთა** მომკვდარყო **უწინარესვე** მოხლევის **სპარსთა**

ვლინსა **წირით** **ყორბულანის** მიმართ და თუთა შეუდგა უკანა და მივი-
და მრავლითა მსედრობითა თხითა და დასდგა ჰირისჰირ **ყორბულანისა**.

იყო დღე რაოდენმე მოციქულთა მათ შორის სავისათვის, სპარსნი
ითსოვნედ **ქამაქლთაგან**, რათა უმოფოთველად დასებობნ მათ **სომსითი**,
სოლო **ქამაქლნი** არა თანასმა იეკნეს ამას ზედა; არამედ იქმნა ბრძოლა
მათ შორის და იძლიენეს **სპარსნი** და **სომქსნი**; მაშინ წარვიდა **ყორბუ-**
ლან მსედრობითა თხითა **ჟანანდისა** კერძოთა და მივიდა მასლო-
ბელ ქალაქისა მის **წრტაშადისა**, რომელიცა აქვნდა **წირითს** სატასტოდ
თხსად ქალაქად და აღიღეს **ქამაქლთა** მასლობელთა მათ ადგილთა
კვალად სამნი ცისენი. მაშინ ქალაქისა მის **წრტაშადისა** მასლობელ ზედა-
დაქსა **ყორბულანს** **წირითს** ძლითა დიდითა; არამედ ხდლო კვალად
ყორბულანს და ენება, რათა დამეს მასკე აღიღოს ქალაქი **წრტაშადი**;
მაგრამ ეშინოდა კვალად ზედა-დასსმისაგან **წირითისა**. სოლო დღესა მე-
ორესა განსხუნეს კარნი ქალაქისანი მოქალაქეთა და შევიდნენ **ქამაქლნი**
მას შინა და მოწვეს ქალაქი იგი; სოლო არა ტყვე ჰქენეს მოქალაქენი.
სცნა რაჲ ესე **ყორან** **ყეისარმან** განისაზა ფრიად და ბრძანა, რათა მოხჰრან
სომსითსა შინა თუთრი სასელსა ზედა მისსა.

აკობრუნებული მუნით **ყორბულან** მოიწია მსედრობითა თხითა
წაარანდმდე, ხდაცა მიეკებნეს მას კერძოაზსა მის ერნი და შეიწყნარეს
იგი კეთილად; სოლო ვინადაგან ჟამს ამას აქვნდათ ბრძოლაჲ **ირკანიელ-**
თა მიმართ, ამისთჳს ვერა ძალ იღეს ზეკლად **წირითისა** და **სომქსთა**.

შემდგომად ამისსა მიწოდებულ იქმნა **ყორბულან** **ქამედ** და მუ-
ნით წარგ სავნილ სხვასა ადგილსა და დაშთა მსედრობათა ზედა **ყორბუ-**
ლანისთა მთავრად **ძეოდან**.

მაშინ მოცალებულ იქმნეს **სპარსნი** **ირკანიელთაგან** და მეფემან
შარა მძას თხსა **წირითს** მოხცა მსედრობა მრავლი და წინარე თხსა
წარმოავლინა და თუთ შეუდგა კვალსა მისსა ფრიადითა სიმრავლითა.

ბოიწია **წირით** **წაარანს** და მუნ იყო **ქამაქლთა** ბრძოლა, მოიწი-
აცა **სპარსთა** მეფე და იძლიენეს **ქამაქლნი** და შევიდეს ეგრეთსა შინა
იწროებასა, რომელ მოითსოვეს წერილი **სპარსთაგან** თავისთუფლად განტე-
ვებისა და განვიდენ ესრეთ **სომსითით**.

მაშინ მიწვერა წიგნი **წირითმან** **ყორან** კეისარსა. „ვითარმედ მო-
იწინეს მსედრობანი თქვენნი **სომსითად** და ვითარ უკუნ-იქცეს იგინი ძლი-
თა ღმერთთა ჩვენთათა, ჰკითხეთ და იუწყეთ მათ მიერ.“ სოლო განრისხნა

ამს ზედა ზედა და წარმოავლის კვლად მსედრობითა **ბომბეტ** **ჰორ-**
ბულან და რაკამს მოიწია **ჰორბულან** **სომხითა**დ **საჰელო** **ბირითს** თა-
ნა და დაადგა თავსა მისსა **გურგუნი** და თვით მიიქცა **ბომბეტ** (**რაციტ**
და **ჰორნილი** **ჰსეგრენ** თვითა **ისტორია**თა შინა, ვითარმედ **ბირით** **შე-**
მდგომად **საჰელო**თისა **ჰორბულანისა** წარვიდა **ბომბეტ** და მიიღო **მეფობა**
დიდის **სომხითისა** **ჰორანის** მიერ.

ჟამს ამას შინა **გარდაიგვალა** **მეფე** **ჟარტომ** **მეორე** **ქე** **ლდერ-**
ვი **პირველისა** და იქმნა მისწილ **ქე** **ჟარტომისა** **ჟა** **პირველი** **თანა-**
სიარ **მეფისა** **ჟარსმან** **პირველისა** **წელსა** **ჟრისტეს** **შობითგან** **72-სა**.

(**ისტორიის**გან **ჟოხე** **ქორანელის** **სომხეთსა** **ისტორიკოსის**
თავი **31-სა**, **34-სა** და **შემდგომთა** თავთა შინა **წიგნისა** **მისისათა** **მოისხე-**
ნებს) **სწერს** **ჟოხე** **ქორანიელი**: „რომელ **იყო** **ჟდესია** **სამეფობულ**
სომხეთსა და **შემდგომად** **სიკვდილისა** **ლგარო** **მეფისა** **განიყო** **ო** **რად:**
სამეფოსა **ჟდესიისა** **ზედა** **მეფე** იქმნა **ლნან** (**ანუ** **ლნანია** **ქე** **ლგაროს**
მეფისა; **სოლო** **ნასეკარსო** **სომხითსა** **ზედა** იქმნა **მეფედ** **ანულის** **წული**
ლგარო **მეფისა** **სანატრუკ**. **სოლო** **ოდე** **მოკვდა** **სანატრუკ** **ჟრევანდ**
(**ანუ** **ჟრევანდ**) **ვინმე** **დიდ-შემძლე**თაგანს და **ძლიერებითა** და **მსხეობითა**
სახელოთაგანს, **რომელიცა** **იტყოდა** **შთამამკვლობსა** **თვსა** **გვართაგან**
ლრციდინიანთა, **ესე** **იგი** **ლრშაკუნია**თაგანს, **მიიტაცა** **მეფობა** **სომხითისა**
(**სწერს** **ჟოხე** **ქორანიელი** **ესე** **იყო** **მერვესო** **წელსა** **მეფობასა** **ბარა**
სპარსთა **მეფისა**სა).

„**ოდე** **გამეფდა** **ჟრევანდ** ამან **მოხწევიტსა** **შვილი** **სანატრუკ** **მე-**
ფისა **სომხეთსა**, **რათა** **არღარავინ** დაშთეს **შთამამკვლობსა** **მისთა** და
ემკვედროს **თვით** **სამეფოსა** **მისსა** **ჟრევანდ**. **სოლო** **ერთი** **ქეთაგანი** **მსო-**
ლოდ **შთამამკვლობისა**გან **ლგარო** **მეფისა** **ქე** **სანატრუკისა** **განურა**
აღმოსრდელისა **თვსისა**გან **სასელით** **ლრტას** (**ანუ** **არტაშ**), **რომელიცა** **მი-**
ლგარო **იდუმად** **დიდ** **შემძლესა** **სომხეთსა** **სუმბატ** **ჟივრიტი** **ჟადრა-**
ტიდა და **მან** **სისარულით** **მიიღო** **იგი** და **შიშითა** **ჟრევანდისათა** **ზრდი-**
და **მან** **დაფარვით** **მწეემსთა** **თანა**, **რათა** **ვერა** **ლსენსა** **ესე** **ერთმანცა** **ვინ** და
უთსრან **ჟრევანდს** და **მოიკლას** **ურმატცა** **იგი**. **სოლო** **რაოდენისა** **მე** **დრო-**
მას **შემდგომად** **წარიყვანა** **სპარსეთად**, **ვინადაცა** **აქვანდა** **შემეცნება** **სპარ-**
სთა **თანა** **სუმბატს** და **მიღებულ** **იყო** **იგი** **ფრიადისა** **პტივის-ცემითა** **სპარ-**
სთა, **მილგარო** **მან** **ლრტას** და **შეიწინარა** **გვითა** **მეფემან** **სპარსთამან** და
ზრდიდა **მან**, **ვითარცა** **ქესა** **თვსსა** და **ოდე** **აღისარდა** **ურმა** **იგი**, **მო-**

სტან მას მსედრობანი მრავალნი და ყოველნი ხასმარნი მსედრობისა, წარ-
მოატანს თანა სუმბატ ჭივრიტი ჭაგრატიდაჲ, აღმზრდელი მის ყრმისა
და მოვიდეს ძლიერებითა დიდითა სომხითაჲ. სტან რა ესე ერეკასდ შე-
იკრიბნს მსედრობანი მრავალნი და განასვენს ხაჭურჭლენი თვისნი და გგუ-
ოდენი მისტან დიდ-შემძლეთა თვისთა და ყოველთავე სომხეთისა ერთა, რომელ
უმეტესი მისა არღარა ეგებიან; ეგრეთვე ევერდა მეფესა ჭარხმანს
ჭერიისხას, რათა მწე-ყოოს მას და მოსტანს ხიმიდრენი ფრიადნი. ხალხ
მეფესა ჭარხმან მწე-ქმნას მას მსედრობითა თვისითა, ხოსოვს ძამკელთა
შეწევს; ხალხ ივინი არა მწე ქმნენ მას. მოვიდეს სპარსნი და შემოვი-
დეს სომხითა შინა და დაიპყრენ მრავალნი ადგილნი, ვინაჲდგან მრავალნი
სომხითა დიდებულთაგანნი მიებირეს სუმბატს.

მაშინ ჭევეს ბრძოლა მახლობელ ჭსურასა კევისა სპარსთა და
სომხთა, იძლიეს სომხნი და ერეკასდ მეფე მათი შეივლტა დახას
შინა ერთსა ჭსურასას, მოვიდა სუმბატ ჭივრიტი გუნდითა თვისითა და
შევიდა ხიმხითა თვისითა, ხადაცა იყო მეფე ერეკასდ და მოკლა იგი
სუმბატმან და მოჭკვეთა მას თავი და მოიღო წინაშე ჭბუკისა მის
ჭრტასხას. ხალხ განიბნინეს ყოველნი მსედრობანი ერეკასდისანი და
შემოკრბეს ყოვლით კერძო დიდნი და მცირენი სომხეთისანი და ჭევეს იგი
მეფედ და დაადგა სუმბატმან ხეულებისამებრ სომხთასა გვირგვინი ხა-
მეთო ჭრტასს (ვინაჲდგან იყო ხეულება სომხთა შორის, რომელ
სუმბატისა წინაპართაგანნი დაადგმიდეს გვირგვინსა მეფესა მათსა, ოდესცა
ადვილდა იგი პირველად ტახტსა ხამეთოსა).

ჴალხ განიმტკიცა რაჲ მეფობაჲ ჭრტასს შეწვენითა სპარსთათა
მოქმედებითა სუმბატისათა, განზრახვითა მისითა წარმართებდა მეფობისა
თვისასა ხაქმითა; მაშინ იხებეს შურის-ძიებაჲ ჭერიელთა ზედა, ვინაჲდგან
მეფესა ჭარხმანს აქენდა დიდი შეკრულება ერეკასდ მეფისა თანა და
ეძიებდეს ჟამსა მარჯვესა, რათამცა აზრან რაჲმე ჭერიელთა. ხალხ
სუმბატ წარვიდა მცირედითა მსედრობითა განკრძალვით და მივიდა ჭრ-
ტასს, რომელმანცა ქრთამითა ფრიადითა და აღთქმითა მრავლითა მოიცილნა
ცისეთა თავნი ჭრტასისნი და რენისა ცისეთა, რომელთა შინა ჭხდტეს მე-
ცისოვნენი, თუმიცაღა მხენი და გულავანნი; მაგრამ მეცისოვნეთა უფრო-
ხთა ხმლიათ ახგარებაჲმან და ვინაჲდგან ეშინოდათ მხენთა და ერდგულთა
მათგან მეცისოვნეთა; ამისთვის შეძსადეს მცბიერებით წიგნი და ბრძან-
ბანი მეფისა მიერ ჭარხმანისა და მისცეს მათ მიერ მახვიდულსა კაცსა

ვისმე, რომელიცა მსჯელობისას სხვის მოკვდავ ცნობას თავით მიძინებდა და მოართვა მათ წიგნი იგი, რომელსა შინა წერილ იყო ესრეთ. „მე მეფე **ჟარსმან**, მხერობელი სრულიად ყოვლისა **ჯგერის** განძანებით თქვენ ცნობას თავით **რუნის** და **წრტანის**ათა, რათა ჩვენ შორის და **სომეს**თა მეფისა **წრტანის** მშვიდობისათვის სამარადისა ვაძლევით ცნობას მავთ **წრტანის** და **რუნის**ათა და ოდეს ბრძანებამ ესე მიიღოთ მიუთვალეთ ყოვლითა განწყობილებითა თხსითა **სუმბატ** **ჯგერის** მსჯელობითა მთავარსა **სომეს**თა მეფისასა.“ მსჯელობითი ესე შეთხვეული წიგნი წარუკითხეს ცნობას თავით მათ მეცნიერეთა თხსითა და მტვირუბითა ამით მიიღო ცნობი იგი **სუმბატ** და დადგინა მას შინა მკველნი თხსნი ფრინადნი და განამარტნეს ცნობი იგი **სომეს**თა და სხელადვეს **რუნის**-**ცნობას** * **ჯგერის**-**ტუნად** (ესე იგი **ჯგერის** ხსენად, გინა ხამოყვად). სოლო მსჯელობითა ამით იქმნა აშლილობა და ბრძოლანი შორის **სომეს**თა და **ჯგერის**

* თუმცა ვასტანგ მეფე ჰ ვახუშტი ჰსწერენ თხსითა შინა მოთხრობათა, ვითარმედ წუნი ჰ არცანი აღილო იერევანდ მეფემან სომეხთამანო; მაგრამ არა არს მოთხრობილი მათი ქეშმარიტ; ამისთვის რომელ მოსეს ხორანელი სომეხთა ისტორიკოსი თავის ისტორიაში ჰსწერს მეფისა ფარსმანისა ჰ იერევანდისა ღიღასა შეკრულებასა ჰ ოდეს უკანასკნელ იძლია იერევანდ ჰ მოიკლა სუმბატისგან, ზრძოლასა მას შინა ფარსმან მეფეც იქ იყოვო, მოსე სწერს. ღიღი შეცთომა არის ვასტანგ მეფისა, ფარსმანის შემდგომთ მეფეთა ქამსა სწერს, რომელ იერევანდ მოკლაო სუმბატმანა ჰ იმის მავიერთაო იმისი ძმა (ესე იგი იერევანდის ძმაო) არცაშანა (ესე იგი არცას) დასოო სომეხთ მეფეთაო, რომელიცა არათუ ძმა იერევანდისა იყო არცასა; არამედ არცალათუ მცირელიცა ნათესაობა რამე აქენდა მისთანა. იერევანდ იყო, ვითარცა დავსწერეთ ზემორე სრულიად სხვა მეფეთა ნათესაობისგან ჰ არცა იერევანდს ზღუბია სუმბატ ბიერიტი; არამედ ოდეს მიიღო იერევანდმან შემდგომად სანატრუკ სომეხთა მეფისა სამფლობელო მისი, მი სწევიტნა ყოველნი შეიღნი სანატრუკისა იერევანდმან; მხოლოდ ერთი მცირე ყრმა არცას განარინა მიძამან ჰ მუჟს-მტემან მისმან, მიჰტვარეს სუმბატს. სუმბატ პირველად ყრმასა მას ზრდიდა მწეფესთა თანა ველისთა. რათა ვერავინ უგრძნას ჰ მერმე წარიყვანა, ოდეს მოიხარდა სპარსეთად ჰ შემეწობითა სპარსთათა, ოდეს აღიზარდა არცას, მოიყვანა ჰ გაამეფა სომხითს ჰ მაშინ მოიკლა იერევანდ ჰ სძულოლი ღიღი სომეხთა ჰ ივერიელთა შორის ამისთვის იქმნა, ვინაჲღან ივერიელნი შეეწეველეს იერევანდს. მე ამა ისტორიას არა უმოწმოდ ჰ არცა თავით თხსით მცირედსაცა რასამე ვსწერ; არამედ ნამდვილ მოთხრობლთაგან ქეშმარიტებით მომთხრობელთა მტკიცითა დამტკიცებითა ჩვენთაგან მომთხრობელთა, გინა სხვათასა ჰ შემდგომთაცა შინა ცხადად გიჩვენენ შეცთომილებანი მათნი (თვიმურაზ).

რიელთა განზრძედა. ამას შინა გარდაიგვალა **ჴაოს** მეფე უეცარისა სენი-
 თა და **ჴარხმას** ფრად მოხუცებულმან ვერლან უძღო სურვილის
 თვისსა სრულყოფად, ვინაჲღვან დამაშვრალ იყო იგი მრავალთა მათ
 ძლით ბრძოლათა და შუოთთა მეზობელთა მიმართ თვისთა; განსა ფრად
 ბრძენ და ძლიერ იყო იგი, ვითარცა ახანისოებს შემთსვეულებანი მისნი,
 რამეთუ მეფობასა შინა მისსა განმდიდრდაცა ყოვლით კერძო **ჴვერი** და
 აღქმაცადა ერთა მრავალი და მრავალნი ძლევა-შემოსილებანი დასასკლოგან-
 ნი საქმენი აქმნეს მეფობასა შინა მისსა სოლო ისილანა მიახლებად
 თვისი სიკვდილისა მიმართ, მოუწოდა ბიძისა თვისსა ძის წულსა **ჴრმაშელს**
 და ძესა თვისსა **ჴზორკს**, ვითარცა მეძვედროთა სჯულყოფათა ტასტინათა
 და ამცნო მათ ხიყვარული ურთიერთისა და რქვა მათ, რათა გამოიკვანონცა
ჴაკვასიელნი და ერთბაჲდ ყოველი მივიდნენ ბრძოლად **სომქსთა** და მი-
 იღონ ზაკვით მიტაცებულნი მათ მიერ **რუნი** და **ჴრტანნი** ხიმსნიითა და
 ძლიერებითა თვისითა. გარდაიგვალა თუთ და ესეოდენ მწუხარე ივენეს
 ყოველნი **ჴვერიელნი** მისთვისი, რომელ არღანა შეიძლებინ უმეტესი მისსა;
 შემოკრბეს ყოვლით კერძო **ჴვერიისა** დიდ-შემძლენი მთავარნი, განმტენი
 ადგილთა და მსკდართ-მთავარნი და დიდისა დიდებითა დაფელეს იგი **ჴრმაშს**
 ხსნაფლანსა მეფეთასა.

**ზორკი ჴორკი ოტორი ჴორქორი სობისნი
 ურთიერთნი ხორკი ფრტხორნი სობისნი
 რხობის სობისნი რხი ხორკი სობისნი
 რხორნი სობისნი.**

ესე მეფენი აქმნეს **ჴზორკ** პირველი და **ჴრმაშელ** პირველი **ჴრი-**
სტენით წელსა 87-სა: და მეფენი ესე ივენეს ფრად მსნე, ასოვსნი,
 ბრძოლათა შინა შემმართებულნი და გონიერებათა სრულნი და უმეტეს
 მოყვარენი ურთიერთისა, შეითქმნეს და განიზრახნეს ესენი, რათა მოუღონ
სომქსთა მიტაცებულნი მამულნი და ცისენი **ჴვერიისა** საქმეობანი. ამით
 გამოიკვანნეს **ოსნი**, **რუნი** და სხვანი ნათესავსნი **ჴაკვასიელთა**, რომელ-

* აზორკ ჲ არმაზელ პირველი გამეფდეს სრულიად ივერიას ჴელა წელთა და-
 საბამითან ბერძულითა რიცხვითა 5595, ქართულსა ქვარონიკონსა მეთერთმეტისა მო-
 ქცევისასა 371-სა, ქრისტეს შობითან 87-სა წელსა.

ნიც იუვნეს ხელსა ქვეშე **ივერიის** მეფეთას; **სოლო** **ასთა** მსედრობათა შორის იუვნეს ორნი თავადნი მათნი გმირნი და გოლიათნი, რომელთაგან ერთსა ეწოდა **ყასუგ** და მეორეს **ქებასუგ** და დიდის ძლიერებითა შევიდეს წინა-მძღვანელობითა მეფისა **ქებასუგის**თა დიდსა შინა **სომხის**თსა და **მოსწვეიტნეს** და აღახრნეს მრავალნი ადგილნი, დაბანი და სოფელნი, ტყვე ჭეკეს და მოსწვეიდეს ურიცხვნი და მოიქცეს აღაფითა დიდითა **ივერიადვე**. წერილ არს ისტორიასა შინა **ჩასტანგის**სა „მაშინ მოსტყვენესა **ივერიელთა** შირაკოვანისა, **ჩანანდისა**, **ყაგრუვანისა** და **გაშტისა**, ვიდრე **ჩასხოვანადმდე** ზროვინციანი და სიმრავლისაგამო ხშათას ვერა წინა-აღუდგნეს **სომეხნი**; არამედ წარვიდა **სუმბატ** **ყავრიტი-ყაბრატ** და **შიდა** და წარმოიყვანსა შემწვად **სომეხთა** მსედრობანი **შიდიის**ანი, წარმოემართა მეფე **სომეხთა** **ქრტას** წინა-მძღვანელობითა **სუმბატ** **ყავრატ** და სითა და მოვიდა **შიდა** და **სომეხთა** მსედრობა მდინარესა ზედა **ჭტკურის**ასა, მასლობელ **ჩერეთისა** შემოხლვად **ქვანის**ასა შინა და გერძითა **ყასეთის**თა. **სოლო** ოდეს სცნეს ესე მეფეთა **ივერიის**თა **ქსორ** და **ქრმასელ** მიუგებნეს მათ მდინარესა მას ზედა **ჭტკურის**ასა (ვინაა-დგან ჟერეთ არა განეტყვებინათ მსედრობა **ასთა** და **ყავრასიელთა**). ერთკერძო მდინარისა დაბასაგებულ იუვნეს **სომეხთა** და **შიდა** მსედრობა და მეორესა **ივერთა**. ჭეკეს ურთიერთარს ბრძოლა რაოდენგნისმე, რომელსამე დღეს იძლეოდეს **ივერნი** და რომელსამე დღეს **სომეხნი**, იყო მათ შორის ბუძებრასთაგან ბრძოლა დღითი-დღე და მოკლა **სუმბატ** მან **ივერთა** და **ასთა** **ყუმბერასთა**გან რაოდენნიმე; **სოლო** **ასთა** **ყუმბერას**მან, რომელიცა იყო შვილი მთავრისა **ასთასა** ბრძო **სუმბატ**; **სოლო** სასე **ქაბუგის** მის იყო **ყასუგ**, არამედ მოიწელა იგი **სუმბატ**ს მიერ წულუკებითა დიდითა და მძა მისი ჟერეთ არა სრულსა ასაკსა შინა მეოფი გამოვიდა ბრძოლად **სუმბატ**ისა და შეიპურა იგი **სუმბატ**მან და მიტკვარა იგი მეფესა თვსსა **ქრტას**ს. ამას შინა განვიდა მეფე **ქრმასელ** ბრძოლად **სუმბატ**ისა თვთ, რამეთუ იყო იგი ძლიერი ძალითა და ბრძოლასა შინა გამოცდილ, იბრძოლეს ისრითა, ოროლითა, შუბითა, გურჩითა და ვერა რომელმან ხდლო მათგანმან, ვიდრე სამსრობისა უაბადმდე; **სოლო** განფიცხსნეს ორნივე და მოიწოდეს კრძალნი და იბრძოლეს კვლავ მეოვრეთამ; **სოლო** იევილა **ქრმასელ** დასთქვა. „ისილვე, ძლიერო **სუმბატ**, უძლიერესი მჯავა აწ კრძლისა ამის მპურობულისა და მიუსდა, ჭხნა მდგრად მსარსა, განუგვეთ მას ჟაჭვი და მოიწელა მძიმედ და გარდამოატღო

ცხენისკან და გარდამოსდა ცხენით და ენება შეპურობაჲ მისი წმინდელს; არამედ მოეშველნენ მას ორი გუნდი ცხენოსანი სომეხთა და ჭიდთა და დაუშინეს წმინდელს ქვევითად შეოფხა. ისილეს რაჲ ესე უკერძისა მსედრობამან მოეშველნენ, განარინეს წმინდელს, აღსვეს ცხენსა თჳსსა და იქმნა ბრძოლას ხსენიანი მათ შორის ვიდრე ხისშოდმდე ღამისა; სოლო ხისშოდმან ღამისამან განჴყარნა იგინი და შეიქცეს ორისხვე კერძოსა დაშქარი თჳს თჳსად ბანაკად.

ჭაშის ვინაჲდგან სომეხთა დავეოდით ძლიერი თჳხი მსუდართმძღვანს სუმბატ და დღითი დღე ავლდებოდათ ძალი სომეხთა და ხაზრდონი და ხსენარსი მსედრობისა მათისანი შემდინრდებოდეს; სოლო უკერიელნი თჳსსა შინა მამუელსა ჴხდგეს და დღითი-დღე ემატებოდათ მათ ძალი; ამისთვის ხაჭირო იყო სომეხთათჳს შერიკებაჲ.

შდეს ერთსა მოიქვანს თჳსთანა მეფემან სომეხთამან შეპურობილი ოცხთა მთავრისა ძეჲ წმინდურჲ და ზრახვიდა მისთანა და ვითარცა ჴხთნდა მეფესა კეთილ-გონიერად და მშვენიერად მიკებაჲ სიტყვისა და სატი ვირისა ურმა ჴხბუკისა მის იყო ფრიად ხაძო ხასილველს, ჴკითსა მას სომეხთა მეფემან. „გივასხა შენ, ძეჲ მთავრისაჲ, დაჲ?“ სოლო მან მიუგო მეფესა. „ვითარმე მივიხ დაჲ, რომელიცა არს დისწული მეფისა წმინდელისა და თჳთ მეფე წმინდელ ზრდის მას ხასილსა შინა თვისსა, ვითარცა ასუელსა თჳსსა.“

ღასინორასა მეფემან სომეხთამან წრტას სუმბატსა თანა, რათა მოითხოვოს მშვიდობა უკერძისა მეფეთა თანსა და ითხოვოს ცოლად თჳსად დაჲ წმინდურისა უმეტეს განმტკიცებისათჳს მშვიდობისა. სთნდა ესე სუმბატს და წარმოუკლნა მოციქულნი და ითხოვა ზავი და მოეკრობაჲცა, რომელიცა მიიღეს ხისარულით მეფეთა, განუტკევა სომეხთა მეფემან წმინდურჲ და მოხცეს უკერთა მეფეთა ტუკენი ყოველნივე, რომელნი მოეკვანათ სომხითით, ჴკევეს ფირი მტკიცე და მოხცეს დაჲ ჴასურისა და წმინდურისა, დისწული მეფისა წმინდელისა, რომელსაცა ზრდიდა თჳთ წმინდელ მშითვითა დიდითა სომეხთა მეფესა და წარვიდეს ყოველნი თჳს თჳსთა ადგილთა; სოლო ხასელი ქაღისა მის იყო * სატურინისა, და იყო იგი

* მოსე ხორანელი სომეხთა მისცორიე დასწერს, ვითარმედ რეცა, ოდეს შეიპურეს ამბაზუჲ დაჲ მისი აღვიდა მალალსა გორასა ზელა ჲ ეზრახა თჳთ მეფესა სომეხთასა არცასს მუნითგან. ესე მისცორიე განშვენებისთვის ისცორიისა დაუწერიეს ესრეთ;

ფრიად მშვენიერ და აღზრდილ უაღვლითურთ მეფეთა წესითა და შეიყვანა იგი ფრიად ქმარმან თვხმან და მუცელ-ქმნილ იქმნა ქალი იგი და პირველ უშვა მან ძეა **წრტამანს** (ესე იგი არტახს) და უწოდეს მას ხასელად **წრტაგანდ**.

წმის შემდგომად განვლო რა წელმან ერთმან განიზრახა **სუმბატ**, რათა დაემოყვროს მეფეთა **ვეერიხათა** და მოუვლინა მონაქული **წხორკს** და **წრმასელს** და სთხოვა ასული თვხი მეფესა **წხორკს**, ვინააღვან ფრიად შვენიერი ასული ესეა მას. განიზრახეს მეფეთა ერთბაშად და არა იხებეს მოუყრობაჲ მისი, ვინააღვან მიუხვინა მან საგვით ცისენი **რუნიხა** და **წრტანისა** (რომელცა ზემორე მოვისხსენეთ) და შერიგებასა შინა **სომეხთა** **ვეერიელთასა** ეკედრეს **წხორკს** და **წრმასელ სუმბატს**, რათა მწე კეოსთ და მოხტენ **რუნი** და **წრტანი**, მამულნი **ვეერიხანი**. თუძცაღა მეფე **სომეხთა** თან-სმა ექმნებოდა; მაგრამ **სუმბატმან** დაურღვივნა ამათ აღზრულებაჲ საწადლაჲსა ამის და ამისთვის ფრიადი მტერობა აქენდათ მისსა მიმართ. ამისთვის **სუმბატმან** იძივა შური და აღძრა კვალად მეფე **სომეხთა** მტერობად **ვეერიხა** მეფეთა, განმზადა მსედრობაჲ თვხნი ფარულად და რქვა მეფეს **სომეხთასა**. „მე უწი ესე ნათლად, მეფეო, რომელ თუძცაღა ჩვენ საგუგავთ **ვეერიელთა** თანა, გარსა ივინი უვლანებენ გართა **ქომეელთა** და აქვსთ მათთანა განსრახავა სიიდუმლო, ვინააღვან ბრალეულ-გუგოვენ ჩვენ მათ თანა, რომელ არღარა ვაძლევთ მათ სარგება და სურნით მათ კვალად დამდაბლება **სომეხითისა**.

წმა ხიტკეპითა აღხმნა **სომეხნი** და მეფე **წრტასა** კვალად განმზადნა მსედრობანი ეს ხასელ **სუმბატმან**, რომელ ვერა უგრძეს **ვეერიელთა**, რომელ აქვსთ ბრძოლა მათ თანა, ვინააღვან **სომეხნი** განსრახავითა **სუმ-**

მაგრამ ვინააღვან არა იყო ჩვეულება ივერიელთა ბრძოლათა შინა წარუვანებად დედათავანთა, გინა ქალთა, ესე არა არს ქვეშარიტი, რომელ სატურნინ უწინარეს ვიდრემდე მოითხოვდა მას **სომეხთა** მეფეჲ, რათამცა ეზრახა მას ღ არცა მას ჟამსა ყოფილარს იგი მხედრობათა მათ შორის. წერილ არს ვანტანგის ისტორიასა შინა, რომელ რეცა მას ჟამსა შინა იძლინეს ქართველნი, ესე იგი ივერიელნი **სომეხთაგან**; მაგრამ არცა ესე არს ქვეშარიტი, ვინააღვან მოსე არა დაჭვარევედა ამას თვხსა ისტორიასა შინა ღ არცა სხვანი **სომეხთა** ისტორიკოსნი თუ საღამე მაშინ ძლიეულ იყვნეს ივერნი **სომეხთაგან**; არამედ ვითარცა მოსე დასწერს, რომელ იყო ბრძოლა ძლიერი ღ ორსავე კერძოსა მოსწყუდეს მრავალნი, შემდგომად იქმნა მათ შორის ზავი ღ ქალისა მის შერთვასა ღ ძმისა მისისა განთავისუფლებასა ჰსწერს ღ სხვასა უმეტესსა არა რას.

ბატონთა იტყოდეს, ვითარმედ ჩვენ განვემისდებითო ჭიღთა მიმართ ბრძოლისათვის. ესრეთითა სასიითა დასსხეს მათ ფიცი და შეკრულბაჲ. **ვერიელთა** თანს და სიმწრაფლით ესრეთს შინა ჟამსა მოვიდეს და ზედა დაესხსეს მრავლისა დაშქრითა მეფეთა **წსორაკს** და **წრმახელს**, რომელ არა რაჲ აქენდათ მათ განმზადებაჲ ბრძოლისათვის, ვინაჲდგან გულ-დან-დობილ იუვნეს ივინი, რომელ მშუდობაჲ მათ შორის და **სომესთა** ფიცითა მტკიცითა არს დამტკიცებულ და ისილესბა ესე ვითარი მუსთღობაჲ მათი და გარკესა ფიცისა, სხვისა ჟამად ვერღა რაჲსამე მოეფელნი, შევიდეს ცისესა შინა **ჭაცხეთისასა** და განამაგრნეს და ევრეთვე სხვანი სიმეგრენი, რომელთაცა ზედა მსედრობანი **სომესთანი** მოსვადებოდეს ყოველივე მსნედ გაუმაგრდეს მათ, არამედ **სომესთა** მსედრობამან მრავალნი დაბანი და სოფელნი მოსტყუენსეს და მოწვეს.

წრამედ ვერცა თუ ერთი ცისეთაგანი შეუძლეს აღებად სუთ-თვე გარემოადგეს **ჭაცხეთას** და დღე ყოველ გავიდას ცისით ბუნბურასნი **ვერთანნი** და იყო ბრძოლა მათ შორის ფიცსელი და ოდესმე იდუმალისა ვართოგან ცისისა განვიდას ძლიერნი მებრძოლნი **ვერთანნი** და ზედა-და ესმოდან **სომესთა** და დღე-ყოველ სხვიითა და სხვიითა ადგილით **ვერთისა** მოვიდოდეს შემწედ მეფეთა თხსთა და უმეტესი ძლიერებაჲ მოეცემოდა დღითიდღე მსედრობათა და სიმეგრეთა **ვერიელთასა**. ამას შინა ესმით **სომესთა** რომელ ვეუფლებით **ქომალთა** მსედრობასა მოსვად ვკალად **სომესთად**, **სირიელნი** და **ჭიდიელნიცა** განისრასხვენ ბრძოლასა **სომესთა** მიმართ; ამისთვის მოხრეს ზავი **სომესთა** **ვერიელთასა** და ვკალად ფიცითა დიდითა დამტკიცეს მშუდობაჲ თჳს შორის და მიიქცეს **სომესნი** მამულად თჳს და ყოვლითა მსედრობითა თხსითა.

მუშტადა შერიგებამ ესე იქმნა ფიცითაცა დარწმუნებითა და არღარა იბრძოდეს ურთიერთისადმი სრულისა მსედრობითა **ვერნი** და **სომესნი**; მკრამ მასდობელთა მათ ადგილთა, რომელნიცა ცისენი სამსდგობისანი მიეღოთ **სომესთა** სამესხეთლას შინა: ესე იგი **რუნი** და **წრტანნი** და აღეშენებინაცა ცისე ერთი, რომელი იწოდებოდა **ჭემოთად**, ადგილსა შინა **სამცხისასა**, ნაწილსა შინა **ამბრისასა**, მოვიდებულად მთასა **ნადლისასა** და დატეკებინათ მას შინა მებრძოლნი განსამაგრებულად **რუნელთა**, ვინაჲდგან **ამბრისა** კრისთავი დადგრომილ იყო კრდგულებასა ზედა **ვერთის** მეფეთასა, ამას შეეწოდეს **ჭეგრელნი** და მარადის ბრძოდეს **სომესთა**; ხალხა **რუნდელნი** და **ჭემოთელნი** შეეწოდეს ურთიერთსა და

დაუცხრომელად იბრძოდეს და უფროსი ბრძოლა იყვის მდინარეს ზედა, რომელსა რქქვან ჩოხტე და იყო ღვარჯეთის ერისთავი აწნაურთაგანი, უკერიისა მეფეთა კრდგული და მსხე სხოვანი და მამულისა თახისათჳს აქნდა თავი შეწირულ; ესე აკნებდა სამსლვართა სომხითისათა და იცუდა ქვეყანასა სარასისასა, რომელ არს რაოა (ესეც ადგილივე სამესხეთო არს) და არა შეუშინდებოდა სომხსთა, ვინაჲდგან ქვეყანა ღვარჯეთისა არს ფრიად მკარი, მცხოვრებნი მუნებურნი გულგანსნი დიდად და ადგილი ტყიერი და კლდერი.

ღმას შინა განკლეს წელიწადთა არა მცირეთა, აღიზარდენ შვილნი სომხსთა მეფისანი, უხურესსა მათგანსა ეწოდა ღრტავაზდ, მეორესა რირანს ანუ რივანს, მესამეს სუმბატ და მეოთხესა ხარსი ანუ ხარდე; ამთ შორის განსდიდნა ღრტავაზდ, ვითარცა ჭხუელიერი ძე პირმშო და მეძვედრე ტასტის და მეშურნე ექმნა ესე დიდებულთა თხსთა, რომელნიცა განკლდებინა მამას მისსა მეფესა ღრტავას; ამისთვის პირველად ღრტავამ დიდებულსა სომხსთასა, რომელიცა იყო ნათესავთაგან ძურასიანთასა მიუღო სასელოა განამკებლოა და თვთ დაიპყრა, ღრტავაზდ უყვარდა ფრიად მამას მისსა და ისმენდა ყოველსა სიტყვასა და თხოვილსა მისსა, შემდგომად შეაპყრობინა მას მამას თხსსა ღრტავამ, მიუსწვნეს სამკვიდრებელნი, მიუსდა თვთ არტავაზს მსედრობითა, მოსწვიდნეს მრავალნი ჩინებულთაგანნი ძურასიანთაგან, მოსწვიტნა სრულიად შვილნი და ნათესაობანი ღრტავისნი და თვთცა ღრტავამ მისცა ამავე სუედრსა და ყოველი დიდება და საცხოვრებელი მისი მიიღო თვთ ღრტავაზდმან, ადგილთა და მოყმთა მისთა ყოველთავე დაეპატრონა თვთ.

ღმას შინა მოკვდა რა მეფეა სპარსთა ღრტავა და მიიღო საყდარი მისი ძემან მისმან ღრტავით და ვინაჲდგან მას სახლსა მეფესა სპარსთასა ჭეუეს მრავალნი წინააღმდეგნი, ამისთვის სოსოვს მსედრობა სომხსთა მეფესა და წარუვლინა მას სუმბატ სპასხეტი თხსი ჟაგრატადა და ქმნა მუნ სუმბატმან სასელოვანსი საქმენი და მოაქცარა მუნით სომხსთად მეფემან ღრტავს მისცნა მას პატავი უმეტესი და სიჭნი სამეფონი; ამისთვის მეშურნე ექმნა მას ღრტავაზდ ძე მეფისა და ესება მოკვდა მისი, ვინაჲდგან ეშინოდარა, რომელ მიუღებსცა მეფობასა ესე ვითარსა ხარისსსა ზედა აღსრული, ყოველთურთ სასელოვანი და ყოველთა მიერ დიდთა და მცირეთაგან შერაცხილი კაცი.

ზსცნა რა ესე სუმბატ მეისვე დაუტკვა თუთ-ნებითა თუხითა ყოველი სარისნი თუხი და განმგებლობაჲ ყოველისა სასომხეთისა მსედრობისა და განუშორა და წარვიდა კერძოა ჳსირიისსა, დაქვევიდრა მუნ და მოიყვანა ცოლი მას უამსა სიბერისა თუხისასა და იყოფოდან მუნ და არდა-რა მოიქცა სომხეთად; შემდგომად მისსა სოლო განმგებლობაჲ სრულად სომესთა მსედრობისა მიიღო ჳრტავასდ ქემან მეფისა ჳრტასისამან.

საქმეჲ ესე არა აღუჩნდათ სომესთა სათნოდ, ვინაჲდგან ესე ვითართა ნამსახურთა და ერდგულთა მამულისა თუხისათა და უმეტეს ერდგულთა ჳკდა მეფისა ჳრტასისათა, რომელნიცა იყვნეს მიზეზ დიდებისა მისისა, ესე ვითართა გვაძთა ჳკდა ძვირის-ყოფაჲ ყოველითურთ უსამართლო ჳრტავასდის მიერთა შურის-ძიებითა და ამისთვის კინილა და ყოველნი ერნი სომხითისანი არა მტირედ გულ-კლებულ-იქმნეს მეფესა თუხსაჳკდა.

ადეს მიიღო ჳრტავასდ ყოველი მუფლობელობაჲ სრულად სომესთა მსედრობისა და უპირველესთა განმგებულთა სომხითისათა სასკულონი, ამას ჳკდა მეძმურნე ექმნეს ძმანი თუხნი და იწუეს ამბოხებად წინაჲე მამისა თუხისა და ვინაჲდგან სსკანიცა სომესთა წარჩინებულთაგანნი არა გამა-იყვნეს ამას ჳკდა, ამისთუხ მეფემან ჳრტას გამაარჩივნა კაცნი გონიერნი და საქმისა წარმმართველნი და ჳყენსა იგინი მოსკელედ და განმგებულად თუთოეულთა ჳკდა საქმეთა.

ჴოლო მსედრობანი სომხითისანი განჳყენსა ოთხად ნაწილად, რომელნიცა მოლაჲქრენი სომხითისა აღმოსაგლეითისანი იყვნეს იგინი მიუთვალნა უსურესსა ძესა თუხსა, მეკვიდრესა სამეფოსასა ჳრტავასდ, ვინაჲდგან მსედრობანი იგი უძრავლესნი და უძსნეს სსკათა იყვნეს; ამისთვის მისცნა იგინი უსურესსა ძესა თუხსა, მეორესა ძესა თუხსა ჴირანს მისცნა მოლაჲქრენი სომხითისა დასავლეთის კერძოსანი, მესამესა ძესა თუხსა სუმბატს სამსრეთისანი, სოლო მეოთხესა ძესა * თუხსა ჳარსის მისცნა სომხითისა ჩრდილასა კერძოსა მოლაჲქრენი.

ზარსე თუძცა გულგვან იყო; მაგრამ ამჳრტავან და წინადაუსკდავ საქმისა. ამან განისრისა გამოცდისათუხ თავისა თუხისა ბძძოლად ჳკერი-

* მოსე ჳორანელიის ისტორიილამ

** ჳარსე ჩვენს მოთხრობაჲში ჳოგვან ჳარენად სწერიან ჲ ჳოგვან ჳარლედ; სოლო სომხურში ჳარსედ.

ელთა თანა, შემოკრიბნა კელის ქვეშენი თჳსნი მოლასქრენი და მოვიდა
ჰავასეთისა კერძოთა დაჰყობად ადგილთა მათ. **ჰსტყესნა** ესე მეფეთა
ივერიისთა **წმინდელ** და **წმინდელ** შემოკრიბნეს მსედრობანი თჳსნი, მი-
 ეგებნეს წინა **ჰავასეთს**, ჰუვეს ბრძოლა, იძლიეს **სომეხნი** და **ჰსტყესნეს**
 იგინი ვიდრე **სამწევრადმდე** **სომხითის** და **შეიპურეს** თვით მსედართ მთა-
 ვარიცა მათი **ხარსე**, ძეა **სომეხთა** მეფისა და მრავლითა ტყვეითა და ნააღა-
 ფეკითა მოიქცეს * და ჰუვეს ჰატომად **სომეხთა** მეფისა ძე ცისყესა **შინა**
ფარიელასსა; სოლო კინააღვან **სომეხთა** მსედრობანი მოსრულ იყვნეს
 მაშინ **სირიის** და **სართიისა** კერძოთა მასლაბულ საზღვართა **სომხითი-**
 ხთა; ამისთვის ვერა მოცალე იქმნეს ძიებად **ფარსიის** და **მესამესა** წელ-
 სა **შეიკრიბნეს** ძეთა მეფისა ** **წმინდისთა**: **წმინდა** და **სუმბატ-**
 მან სრულიად თჳსნი მსედრობანი, მოვიდეს და დადგეს ყოვლითა ძა-
 ლითა მათითა **ძრიალეთს**; სოლო აქათ განმსადნეს **წმინდა** და **წმინდელ**
 მეფეთა მსედრობანი **ივერიელთანი**; სოლო დაბანი და სოფელნი, რომელ-
 ნიცა მასლაბულ იყვნეს მსედრობათა ზედა **სომეხთასა**, იგინი ყოველივე
შეიყვანეს ცისყესა **შინა** და თჳს თჳსთა ადგილთა **შინა** განამკრეს. მა-
 შინ მოუკლინეს მეფეთა **წმინდა** და **წმინდელს** მოციქულნი და სთხო-
 ვეს ძმა მათი **სომეხთა** მეფის ძეთა; სოლო მეფეთა **ივერიისთა** მოი-
 თხოვეს მამულნი და ცისყენი თჳსნი, რომელი ეპურათ **სომეხთა**. ამას ზედა
 აღსდგა მოციქულთა და მოასხენეს ესე ძეთა თჳსთა **სომეხთა** მეფესა
წმინდას თანახმა ექმნა **ზაქეს** ამას ზედა და მოხტეს **სომეხთა** საზღვარი
ივერიისა ქალაქი და ცისყე **ხუნდისა**, ცისყე **ფემოდისა**, **ჰავასეთისა** კერძო-
 ხა რაფცა ეპურათ **სომეხთა** და **წმინდა** და სრულიად განსწმინდეს სა-
 მწევრთაგან მათთა **ივერიელთა** **სომეხნი** და მისცეს მათ ძეა მეფისა **ხარ-**
სე, მიიწვიეს და ისტუმრნეს ძენი **სომეხთა** მეფეთანი და ორთავე მეფეთა
წმინდა და **წმინდელ** მიიღეს იგინი კეთილად ადგილსა მდინარესა ზედა

* მოსე სორანელი სომეხთა ისტორიკი **ჰსტყერს** თჳსს ისტორიას **შინა**: „ოღეს
 ზარსემ შემოკრიბნაო ლაშქარნი კელის ქვეშენი თჳსნი ბრძოლად ივერთა ზეცნარა
 ესეო მეფემან ივერთამან მცბიერებითა მიიზიდნაო თჳსა მსედრობანი ზარსესნი ზე შე-
 იპურაო ზარსეი ზე პატრიარქოვო იგი კავკასიისა მთასა **შინა**..“

** ამა ბრძოლასა **შინა** **სუმბატ-ბიერიც-ბაგრატი** არღარა იყო, ვინააღვან იგი
 მაშინ არღარა მსახურებდა სომეხთა მეფესა (ვითარცა ზემორეცა აღიწერა), ესრეთ მო-
 უთხრობს სომეხთა ისტორია, არამედ **სუმბატ** რომელიცა ამა მსედრობასა **შინა** იყო
 იგი იყო ძეა არტას სომეხთა მეფისა ზე ძმა არტავაზისა, ცილრანისა ზე ზარსესი.

†ციხისა და მრავლისა ზატვიისციმითა და სიყვარულითა მიიღეს იგინი მიუთვალას კელთა მათთა მამა იგი მათი მშვიდობით, ანიჭეს ნიჭნა მრავალნი და ძვირფასნი ძეთა მეფისათა და წარწიესუელთა მათთა უბოძენეს სხობჲმარნი დიდთა და მტრეთა მათთა და ესრეთ მომადლებულნი წარ-გზავნენ იგინი მამულად თჳსად სომხითად და მიერითგან იქმნა მშვი-დობა შორის სომხთა და სეგრელთა არა მტრედ-ჟამ.

‡მისა შემდგომად გარდაიცვალეს მსხენი ესე მეფენი და დაეფლნეს თჳსთა შინა მეფეთა სასაფლაოთა ზატვიითა დიდითა და იგლავდა მათ ერთი თჳსი ფრიად საგომარებლად, ვინაჲდგან იყვნეს იგინი ეოვლითაჲჲ დირსებითა სრულნი და სამსახურნი უმეტეს მამულისა თჳსისა.

‡ოღო განუღეს ამით მეფობასა შინა წელნი 32 ოცდა ათორმეტნი, ზირველად გარდაიცვალა **‡**რმასეღ და შემდგომად **‡**სოროკ.

**ნოღუღი ზყოფილნი ოსოქ ზყოფილნი სოღნიღ
 იყოთილნი სოღნი კინი ზოქნიყოთილნი ზხხხხხხ ხხო-
 თიხხხხხ ზნი კინი ზხოთიხხხხ ზყოფი ხხოთიხხხხ.**

‡ამეფედ მეფენი ესე **‡**მისხხხი და **‡**ოკო წელთა **†**რისტესით 119 დასასრულსა და მეფობდეს ფრიად სიყვარულითა ურთიერთობასდმი და განაკებდეს სამეფოთა თჳსთა ეოვლითურთ უშფოთაველად, მშვიდობასა და წარმტებასა შინა განვლენეს ეოველნი დღენი ცხოვრებისა მათისანი, გან-ვლეს მეფობასა შინა წელიწადნი რჯანი და გარდაიცვალნეს.

**ზყოფილნი ნოღუღი ოსოქ ზყოფილნი ზხხხხხხხ
 კინი ზხოთიღღ ხხოთიხხხხხხ ზნი ზყოფილნი კინი
 ზნიღხხხხ ზყოფილნი ზყოფილნი სოღნიღ
 სოღნიღ იყოთილნი სოღნი.**

‡ამეფედეს ესე მეფენი წელსა **†**რისტესით 128-სა; არამედ ამით მეფობადმდე ზემო იგი წინაშარნი ამათნი მეფენი იყვნეს მოყვარე ურთი-ერთისა.

‡ოღო შირდატ ზირველი ესე იყო კაცი მესისსლე და მედგარი, მე-შურნი, ბოროტი და ამშარტავანი და ძვირის-მოფილი; არამედ **‡**არსმან ქვე-ლი ფრიად-კეთილი, გონიერი, სწავლული, მშვენიერი, ახოვანი, გოლიათი,

და მის უამისა გმირი სასულ-განთქმული და ესრეთ სასულ-განთქმულ იყო
ყოველთა შორის ერთა მეზობელთა **ჯვერიისა** ქვეყანისათა, რომელ არა-
ვის წინაშართა მისთა უღრიდეს მას და ამისთვის ფრიად უყვარდათ იგი
ყოველთა **ჯვერიელთა**, ხოლო ხმულობდენ **ჭირდატს** ფრიად ბორცოტ-მო-
ქმედებისა მისისა თვის. მაშინ **ჭირდატ**მან მოიყვანა ცოლი სპარსი ნათე-
ხავი მეფეთა და ამით იქმნეს სპარსნი მეგობარ და შემწე მისსა. განი-
ზრასა ბორცოტი ესე **ჭირდატ**მან, რათა მოკლას **ყარსმან** ქველი ღალა-
ტითა და ეძიებდა უამისა მარჯვენსა აღსრულებად განზრახულისა ამისოჲს.

შდეს ერთსა მოუკლინა მოციქული და სთხოვა **ჭირდატ**მან **ყარ-**
სმან ქველსა, რათა წარვიდეს მისთანა სადირობად და მუნითჲს ესტუმროს
მას ჰალატად მისად; არამედ შესაიდუმლოვემან ვინმე **ჭირდატ**ისმან აუწყა
ესე **ყარსმან**ს სიკეთისათვის **ყარსმან**ისა, ვინაჲდგან უყვარდათ იგი უმე-
ტეს ყოველთა მეფეთა ზედა **ჯვერიელთა**. სენა რაჲ ესე **ყარსმან**მან, რამე-
თუ ეტულებს სიკვდილი მისი **ჭირდატს** არღარა მივიდა მისთანა და მიერ
დღითჲს იქმნა განრეშობობა მათ შორის. ისილეს რაჲ **ჯვერიელთა**, რომელ
ჭირდატ არათუ უსამართლოებდა მხოლოდ კელის ქვეშეთთა თჳსთა
ზედა, არამედ თანა ზიარისა თჳსისა მეფისა და მძისცა ესება მუნთლო-
ბით ბორცოტად წარწყმენდაჲ და ვითარისა მეფისა ესე ვითარისა, რამე-
ლიცა ყოველისა ღირსებითა და ყოველისა გონიერებითა, სიმსნიითა და კელი-
ლის-მოქმედებითა აღემატებოდა არათუ მხოლოდ **ჭირდატს**, არამედ ყო-
ველთა მის უამისა და წინაშართაცა შთამომავლობათა მისთა ყოველთავე.
მაშინ **ყარსმან** გამოუცხადა ესე ყოველთა მთავართა, განმკეთა და ერის-
თავთა სრულიად **ჯვერიის**თა და შემოკრებს ყოველნივე ყოველით კერძო
ღრმასად და განუცხადა **ყარსმან** საჩივარი თჳსი. მათ მიუვლინეს მოცი-
ქულნი **ჭირდატს** და მოუწოდეს ყოველთა მათ შეკრებულებათა შინა, რა-
თა სიტყვა-უგოს შესმენისა ამისოჲს წინაშე ერისა **ყარსმან**ს, რათა განი-
სახუზენ იგინი ერისა მიერ, ჩვეულებისამებრ **ჯვერიელთა**სა და ახუ დაზა-
გნენ იგინი ურთიერთისადმი, გარნა არა ინება **ჭირდატ** მოსლჳად მათდა-
მი; არამედ რქვა მივლენილთა მისდაჲ რისხუით მრავალნი შეურაცხნი სი-
ტყუანნი და ისილესრა მთავართა და დიდებულთა შეკრებულებისა მის განრის-
სნეს ფრიად და ენებათ ძალითა მოყვანებაჲ მისი და მამულისამებრ სჯუ-
ლისა დასჯად იგი. სენა რა ესე **ჭირდატ**მან ივლტოდა სპარსეთად სიმს-
წრაფლითა დიდითა ცოლითურთ თჳსით, რომელსცა ესეცა ცოლად ნათე-
ხავი სპარსთა მეფისა **ჟირაზის**ა და იწყო კვდრებად სპარსთა მიძართ,

რათა შეეწივნენ ივანი **წარსმანსა** ზედა და **ივერიელთა** და აღუთქვა მათ მორჩილებაჲ ქვეშე კელისა მათისა.

**ԿԻՆԿԸՃ ԴԻԹ-ԿԴԲԹԱԿՆԸ ԸՈՃԱԿԴԿԿՈՒ ՓՆԻՍԿԸ-
ԻՆ ԽԿԻԹ ԾՆ ԿԴԲԹԱԿՆՈՒ ԿԻՆԻ ԿԹԻՄԵՆԸ ԿԴԻԹԱԿՆԸ
ԿԻՃԸ.**

Ճამინ ჰევეს ერთბამად ყოველთა **ივერიისა** დიდთა და მცირეთა ერთითა განწრასკითა მსოფლოდ-მშურობულად თუხ ზედა მეფე **წარსმან** მეორე, წელსა **ქრისტესით 133-სა**. განაგნა და განაწყუნა ყოველნი წესნი სამეფოანი წესისამებრ ჰირველისა, რომელიცა იყო უწინარეს ყამსა ერთ-მეფობისასა და ისარებდა ყოველი **ივერია** ამას ზედა და უუვარდათ ფრიად **წარსმან** ქველი.

Էლოლო წელსა **ქრისტესით 135-სა** წარმოიყვანა მრავალი დაშქარი **სპარსთა** **ტირდატმან** და წარმოვიდა შურის-გებად **წარსმან** მეფისა **ივერია** და მოვიდა **ტირდატ** და დაიბანაკა მრავლით **სპარსთა** ბუნბერა-სებითა (ესე იგი გმირებითა) და დიდისა ძლიერებითა **სტაინის-სეკს**.

Ճამინ **წარსმან** ქველი ყოველითურთ უშიშითა გულისთა და კეთილ განწყობილებითა მსედრობათ თუხთათა, მიეკება წინა და ისარებდა სისარულითა დიდითა მოხურნე ბრძოლისა.

Ճივიდა **წარსმან** ქველი და დასდგა ჰირისზირ ბანაკისა **სპარსთასა**; ხოლო სვალისა დღე იწეეს ბრძოლაჲ.

სეჲა უკვე მეფესა **წარსმანს** აღმზრდელი თუხი (დედა-მშუქე) სასულით **წარსვას** და იყო იგი სპახუტი მსედრობისა **წარსმან** მეფისა და ესეოდენ ძლიერ იყო იგი, რომელ გმირობითა ვერა ვინ ესწორებოდა მას სრულიად მის ყამისა მებრძოლთა შორის; ერდგულ-იყო იგი და მისანდო **წარსმანისა** და ყოველსა შორის საქმეს წარმძრთებელი.

სევეს **წარსმან** მეფესა მსედრობანიცა დიდისა **სომხითით**.

Էლოლო ივენეს მსედრობათა შორის ორისავე კერძოსათა ბუნბერაზნი ძლიერნი და იბრძოდეს დღე ყოველ ერძოდა თუთ **წარსმან** სასელოჲნად, არამედ სპახუტიმან მისმან **წარსვას** მოკლეს ოცდა შუდნი ბუნბერაზნი; ხოლო **წარსმანმან** ათშუდმეტნი ბუნბერაზნი **სპარსნი**.

Ճამინ იყო **სპარსთა** შორის გმირი ერთი ესე-ოდენ ძლიერი, რომელ იტყოდეს მისთუხ, ვითარმედ რაოდენკზნიმე შეეპყრა მას ლომი ცოც-

ხალი კელითა, ხოლო ხასელი გოლიათის მის იყო * **ჰოვან-ბარს**. ამან გამოითხოვა თუთ **ჴარსმან** მეფეჲ, რათა ბრძოლენ იგი ორნი ხაკუთრად ურთიერთს; ხოლო მეფემან **ჴარსმან** ხიხარულით შეიწყნარა თხოვაჲ მისი, შეიჭურვა და განვიდა ბრძოლად მისხა, აღიხასნეს ორთაჲ კითა ხასტიკითა და კვეთებითა ხაშინელითა მიეტყვენეს ურთიერთსა და იწყეს ბრძოლაჲ პირველად ხსვითა და ხსვითა ხაჭურველებითა, რომელთაცა სძარებითა გამოსდებოდა კმაჲ ცისა ჴესისა მსგავსად და ძეგრება მათი ურთიერთისა მიმართ მესხიტკესსა ემსგავსებოდა, უკანასკნელ გამოიწოდნეს კრძალნი და მიუსდეს ურთიერთსა, ეგრეთ სძლია **ჴარსმან-ქველმან**, შთამოავდო ცხენით და მოკლა იგი, აღმოუტყვეს კმა მსიარულებისა მსედრობამან **იკერიელ**ამან; ხოლო **სპარსთა** შორის განძრავულა სძამა გოდებისა. მაშინ მოექცა მსედრობასა თესხა **ჴარსმან-ქველი** და უხუენებდა შუბსა თესხა ჴედა ადგებულსა თავსა უძლეერესისა მის გმირისა **სპარსის**სა და კმა უყო კითა ძაღლითა. „აჲ ღომნო ფიცსკლად მონადირენო, თხანი და სეტყვიდნი.“ მაშინ კმისა ამის მსმენელნი მამანნი **იკერიელი** მიეტყვენეს ძლეერად ჴედა დამსსძელნი **სპარსთანი**, აოტნეს, მოხწყვიტნეს, და შეიპურნეს მრავალნი მათგანნი, ჴსდევნეს ივინი ვიდრე ხამსღვრადმდე მათდა და იელტოდა **ტირდატ** **სპარსთად**ვე.

მაშინ მეფეჲ **ჴარსმან-ქველი** მოიქცა ხიხარულითა დიდითა **ტიცხეთად** და ანიჭნა მრავალნი მსედრობათა თესთა და ისარებდეს ეოკელნი **იკერიელი** ძლევა შემოსილებისა ამისთეს და განაკებდა **ჴარსმან** ეოკელსა სამეფოსა თესხა ფრად კეთილ წესიერებითა, ხიმშვიდითა და გონიერებითა.

ხილეს რა **სპარსთა**, რომელ სირცხვილეულ იქმნეს და იძლეუნეს **ჴარსმანის**გან იწყეს კვალად ბრძოლისათვის მზადება და შემდგომად ხამისა წლიხა; კვალად წარმოუძღვა მათ **ტირდატ**, არა უძერიეს იყუნეს **სპარსნი** ახისა-ათისისა რიცხვით, ხოლო არა განვიდა **ჴარსმან** **ტიცხეთით**; არამედ არა მრავლითა მებრძოლითა დაადგრა **ტიცხეთას** და უბრძანა ერთა ვაკისათა, რათა ეოკელნი შევიდენ მათათა და სიძაგრეთა, რათა არა დაილასქრნენ **სპარსთა**გან.

ტიოვიდეს **სპარსნი** და პირისპირ **ტიცხეთისა** **ჰაკვით** ვიდრე **ღელდანად**დე შთადგეს სიძაგრეთა შინა, ვინაჲდგან ეშინოდათ ჴედა-დახსმისა-

* გუნბერს ჩვენი უხმობენ ჲ რომელნიმე გოვან შირად ჴსწერენი.

გან **წარსმანის** და ყოველი კერძო განსმაგრეს ბანაკი მათი. იწვეს ბრძო-
ლაჲ ჰირველად ბუძებურაზეთითა და იყო ყოველსა დღესა კვეთებაჲ სასტი-
კი გმირთა მათ ურთიერთისადმი, რადესმე **სწარსთა** იძლეოდა ბუნებურაჲნი
და რადესმე **სწარსთანი** სძლეუდეს **ივერიელთა**სა. ამას შინა განგრძელდა
ბრძოლაჲ; სოფელ ბრძოლათა ამათ შინა მოკლას **წარსმან-ქველმან** ათურ-
თმეტი ბუნებურაჲნი, სოფელ **სხასხუტმან** მისმან **წარსთავს** მოკლას ათურა-
მეტი.

სდგეს ჯაჭვის მთიდამ დაწვებული ვიდრე **ღღანად** და ქვემო **ღე-
ჭვლად**მე **სწარსთა** დაშქარნი; სოფელ თუთ **ჰაჭვის** ცისე და ერთკერძო
გზა იგი, რომელიცა განულის გორის მის **ჰაჭვის** ძირსა მდინარისა
ტტკერისა კერძო; **ჰაჭვი** და გზაჲ იგი აქენდათ **წარსმანისა** მსედრობა-
თა გამაგრებული და დღე-ყოველ აქენდათ ბრძოლაჲ **ზემო**სა **ღეჭვლის**
ველსა ზედა.

ჭაშინ მეფემან მან ძლიერებითა და სიმხნითა ხწორ-უშოვარმან **წარ-
სმან** ქველმან არა რად შერაცსა სიმრავლეჲ **სწარსთა** და არცაღა ბანაკი მათი
მაგარსა მას ადგილსა განსმაგრებული; არამედ გამოარჩია მას მკვირცხლთა
დაშქართა თხსთაკან ათათასნი ქვევითნი, გულუანნი და მსწრაფლნი
ბრძოლასა შინა, დამესა ერთსა, ჟამსა განთიადისასა, განვიდა მსედრობისა
მიმართ **სწარსთასა** სხვით კერძო მთისა გზითა, დაესა მათ ზედა ატაკითა
ძლიერითა, მოსტა სვემან მისმან ძლევაჲ და ძლეულ ჰყო **სწარსნი** და და-
იპურა ბანაკი მათი და მოსრნა უმრავლესნი და დანაშთნი შეიპურნა და აოტნა;
სოფელ **ჩირდატ** ოტებული წარვიდა **სწარსთად**ვე.

ჭაშინ იქმნა დიდი სინარული ყოველსა შორის **ივერისა** და ანიჭნა
ნიჭნი დიდნი მსედრობათა თხსთა **წარსმან**, განითქვა სახელი **წარსმან**
მეფისა და დედა-მამულისა მისისა **წარსთავს** სხასხუტისა ყოველთა შორის
მეზობელთა ერთა და ესინოდათ მისგან ყოველთა წინა-ადმდეგთა და რაჲ-
საცა უბრძანებდა მათ **წარსმან** მეფე-ყოველსავე ზედა მორჩილ-ექმნებო-
დაინ, და მიერიდგან კერძარა იკადნიერეს **სწარსთა** წყინებად **წარსმანისა**.

შემოიკრიბნა **წარსმანმან** რჩეულნი მსედრობანი და განაწყუნა ივინი
ფრიად კეთილ-წესიერებითა წარემართა **სწარსთა** ზედა და რომელინიჲ ად-
გილნი მათნი დაიპურნა; მაშინ უიმედო ქმნილი **ჩირდატ** იყოფებოდა
სწარსთად და ვითარცა ისილეს **სწარსთა** ესე ვითარი ძლიერება **წარსმან**
ქველისა, განიზრახეს დაღატით ბოროტი მისთვის, მოიფრადეს მწარეულ
ერთი და კვალადცა აღუთქვეს მას მრავლისა მიცემად, რათა წარვიდეს და

შეწყნაროს **ჟარსმანს** და აიხას თავი თუხი კელოვნებითა თუხითა, მისცეს მას ფარულად წამალი ხსნიკვდინე და წარმოავლინეს; სოლო იგი მოვიდა **ჩრცხეთად** და მივიდა ზირველად ერთსა ყოველთა სადგურსა სასტუმროსა შინა და დაუდგა ყოველთა სადგურისა მოღვაწეს მას სასიდიდითა და ესრეთსა საჭმელსა შეუგებობდა იგი სტუმართა სასტუმროსა მის, რომელ უკვირდით ყოველთა და განსდა ქება შემსადებულისა მის საჭმელისა სხვი-სა და სხვისა მსარეულისა მისგან ყოველსა შინა ქალაქსა მას და მივი-დოდან დღითი-დღე ერთი მის ქალაქისანი სასტუმროსა მას და ისარებდეს მუნ. მიიწია ამბავი ესე ყურთა მიძართ მეფისათა ქება მის მსარეულისა და მოუწოდა მეფემან იგი და უბრძანა, რათა შეუმსადოს მას საჭმელნი ხანო-კაკენი, ვითარცა უწყის მას და შემსადა მას საჭმელნი მეფისათვის, რომე-ლიცა ზომისგან უმეტეს სთნდით მეფესა და ყოველთა მისთანა მსლებელ-თა და თანა-მონისკეთა მისსა და ამისთუხ მოიყვანა მსარეული იგი მეფემან და მისცა მას სავასე უმეტესი და დაიდგინა თუთ და მარადლე უმსადებდის იგი ხანოკაკეთა სსკათა და სსკათა ფრიად გემოვანთა და უცხოთა და მი-იღებდა ჯილდოსა ურინესუსა მეფისაკას; არამედ ბოროტმან მას და უკე-თურმან მტერმან არა მისედა არცა ერთსა წყალობასა და შეწყნარებასა მეფისასა, არცა სიკეთესა და სწორ-უზოვარებასა მისსა; არამედ დღესა ერთსა დაიცა ესა და შთაუყარა საწამლავი სვედრსა ჭურჭელსა მეფისასა და ოდეს მიიღო იგი მეფემან შეის შეიწუნეს შინაგანნი მისნი; თუმცადა მკურნალთა ისმარეს მისთვის მრავალი ღონის-ძიებაჲ; მაგრამ ყოველივე უსმარ იქმნა მისთვის და ბოროტ შემთვეულებითა ამით უწყელას სი-კვდილსა მიეცა ესრეთი სასელოვანი მეფე, რომელსაცა მრავალთა გმირთა საჭურველმან კერცალა თუ ერთცა თმათა მისთაგანი შეუძლეს მოკლებაჲ და დაშრტა მამინდელი ღამზარი სრულად ჯერთა ერისა, რომელიცა უბრწყინვალეს მზისა შარავანდელთა ახარებულებაჲ მათ.

ჭოიკლა რა ესრეთითა უღმობელითა და უგვანითა სიმუნთლითა საუკუნოდ ღირს სასხოვარი * მეფე **ჟარსმან** მეორე ქველად ზედ-სასელ-

* შემდგომად სიკვდილის მეფისა ჟარსმან ქველისა დაიღვა წესი ესე პალატსა შინა ივერთა მეფეთასა, რომელ ოდეს იგი დასჯდის ცხობლასა ზედა მეფე ჭამად პურისა მოვიდის წინაშე მისსა ეზოთ-მოძღვარი მეფისა, ღ ყოველთაგან საჭმელთა, რომელიცა დაიღვმოდა წინაშე მეფისა, მიიღის მათ ყოველთაგან მცირედ მცირედი ფრიად თუთ, და-მერმე მიიღებდის თუთ მეფე წესი ესე იყოფოდა მოუშლილად ვიდრე მასლობელთა ამით ესე ბადმდე მოუშლილად; სოლო ეზოთ მოძღვარი ეწოდებოდა ნაზირსა, ესე იგი

დებული. იელტოდა მკვლელი მისი მხარეული და აუწყა სპარსთა და ტირტად ბოროტს სიკვდილი **ჟარსმანისი**, იწყეს ფრიადითა მხიარულე-ბითა მზადება და შექრათა.

ჟოლო იქმნა გლოვადა სპარსელი მეფისათვის **ჟარსმანის** სრულიად **იკერიის** ქალაქთა, დაბნებთა და ყოველთა სასასებთა, გოდებდეს და იტყო-დეს. „ვაჲ ჩვენდა, რამეთუ შთავცეყენით სიბოროტისა მთსრებლთა, მოკვთე-ნა ჩვენ ბნელი გრძნეულთა ბოროტ-მოქმედებაჲსა სასელოვანი, მსნე, უძღვეკელი, ქველი და ყოვლით კერძო მიუარეული მოწყალე და მამა ჩვენი, რომლისაგან კსნილ ვიყვენით ჩვენ მონებისაგან მტერთასა წარუხწყმიდეთ იგი წამსა შინა, წარსდა მზე და შვენიერება საფსრულისა თვალთაგან ჩვენ-თა, ვიქმნენით ჩვენ საცხოვარ წარსატაცებულნი მსეტთა, მოკვავლდა მწყემ-სი, შემპურებელი ლომთა კელითა და განმზარეული სასტიკთა მსეტთა მალნარისათა“ ამას და მრავლთა სხვათა საგლოველთა სიტყვათა დიდუ-ბულნი, ჩინებულნი და მცირენი ვიდრე უკანასკნელს გლასაკათამდე შე-კრბიან ადგილითი ადგილად, მოიყვანიან მგოხანნი გლოვისანი, ჩვეულები-სამებრ მათისა, ეგრეთ ტყეებითა, დაღადებითა და ცრემლითა ცხარითა იგლოვ-დიან ყოველსა შინა **იკერიასა**.

ტოაკლდა რა სასელოვანი ესე მეფეჲ, შემოკრბეს ყოვლით კერძო ყო-ველნი მთავარნი და ერისთავნი **იკერიისა**, დიდებულნი და წარჩინებულნი და დიდ-შვენიერებითისა განმზადებითა დაფლეს ვაჲში მისი **ქრამახის** ტ-მარსა შინა დიდისა მწყსარებითა და მრავლისა გოდებითა და მგლოვარები-თა; სოლო იმეფა მეფემან **ჟარსმან** წელნი **16** და გარდაიცვალა წელსა **ქრისტესით 144-სა**.

ტაშინ მოვიდეს სპარსნი მრავლითა ძლიერებითა, იწინამძღვრეს **ტირ-დატ**, კერძარა წინა-აღუდგეს მათ **იკერიენი**, ვინაჲდგან არღარა ესვათ მათ მეფე და დაიპურეს ზემონი ადგილნი **იკერიისა**, თუმცადა უწოდეს **ტირდატს** მეფედ; მაგრამ მოინებეს თვით უფლება **იკერიასა** ზედა და იწყეს მძღვარებად ერთა მათ ზედა, რომელიცა დაიპურეს მათ.

* **ჟოლო** **ჟარსაკას** სპარსეთმან მეფისა **ჟარსმან** ქველისამან წარი-

მთავარსა და განმცეს მეფისა ცაბლისსა იკონომიათ პალატისა და ყოველთა სასტუმრო-თა საქმეთას.

* წერილ არს ვახტანგ მეფის მოთხრობაში, რომელ ფარნავაზმან წარიყვანაო ცოლი ფარსმანისი სომხითად და მუნ დაწინაო; მაგრამ ძველს ქართლის ცხოვრებლამ

ეჭვან ცოლი და ქეა **წარმხანის** **წამ** ქვემოც შინა **ჯვერის** და მიუყვანა **ჯ**ოღსიდად და განამაყრს სრულიად ქვემოც **ჯვერის** და არა უტყუას შესლავად მუნ **სპარსნი**; სოლო ცოლი **წარმხან** ქველისა იყო ასული **სომქისთა** * მეფისა **წარტავსდის** სასულით **იადან** და ფრად ეოვლისა სიკეთითა სრული.

წამს განამხნს ქვემოც **ჯვერიელნი** და შემოიკრიბნს სპანი მრავალნი, მისწერს წიგნი **სომქისთა**, რომელთაცა აშველებს კერძო მსედრობანი **სომხითისა** ხრდილოაზს კერძოთანი.

წამოუძღვა მსედრობათა ქვემოც **ჯვერისთა** **წარმავს** სპასხეტი (აღმწრდელ **წარმხან** მეფისა) და წამოიყვანა თანა ქეა **წარმხანისა**, რომელიცა იყო მაშინ წლისა ათთსმეტისა; სოლო სტყესრა **სპარსთა** მოსლავად მათ ზედა ქვემოც **ჯვერიელთა** მსედრობისა, მოეკებნეს დიდის ძლიერებითა **შიდა-წართლს** მდინარესა ზედა დიდის **წიასვისისა**, ზემო-რე ქალაქისა **წოროსა**, ვითარ ხამ მიღ ოდენ; სოლო ჰევეს **შირდატს**, რომ-

გამოწერილი, მე თუთ გამოვსწერე კათოლიკოსის ანკონის შეკრებულის მოთხრობებიდამ, რომელიცა მრავალთა წერილთაგან გამოკერიდა ზე ნებევა თურმე ისტორიის სრულისა აღწერა ზე აღარ დასცალდა ზე ის გამოწერილები ისე უქმად დარჩა ზე მე უწმიდესმან კათოლიკოსმან მამის ძმამან ჩემმან, ვინააღვან მიუფარდა მე ისტორია მრავალი რამ საისტორიო საქართველოაზსთვს გამოამაწერინა თავისის წიგნებოდამ. ანკონი კათოლიკოსი, ზიძაა ჩემი (ესე იგი მეორე ანკონი) სანკტეპეტერბურგს ბრძანებოდა წელსა **1820** ზე შემდგომს წელიწდებშიადა ზე მაშინ გამოვსწერე „**წარმავს** სპასხეტი“ წარმყვანა ცოლი მეფისა ფარსმან მეორისა ზე შული მისი აღამ მირდაცისაგან მლოცოლვარე კოლხიდად ზე ყოველნი ქვემოც ივერიელნი შემოკრებნ მისთანა ზე შემდგომად მოიყვანეს, ვითარცა აღმიწერიეს, განსდევნეს მირდაც ზე მოკლეს ზე დაიპყრეს ივერია ზემოადა სრულიად ზე ამა მსედრობათა შორის არა ყოფილარს მეფეა სომქისთა; არამედ მეშველნი არა მრავალ რიცხვნი სომქისთანი ზე დამამკიცებელ ამისი უმეტესად ესე არს, რომელ სომქისთა ისტორიკოსნი არა რომელიმე სწერს ზე არცა ერთი მათგანი იტყვის, რომელ ყოფილ იყოს სომქისთა მეფე ეამსა ამას თუა მოსრული მეშველად **წარმხანის** მეუღლისა ზე შვილისა: თუშცალა თვს-ეყოლათ მათ შველა; ეამსა მას იმათი ისტორია არ აცხადებს ზე მე რომელიცა მართალი, ნამდვილი ზე უტყუამარიცესი არს ღიღის გამოძიებით ზე მრავლისა შრომით ვსწერ მოთხრობასა ამას. მეორე ესე არს, რომელ რომელსაც ვაცხადებ ისტორიან ეახიან ძალიან გაურყენიათ მწერალთა ზე ამისთვის უფრო ღიღი შრომა ხამს ქეაშარიცის გამოძიებისა თვს.

* მეფეს სომქისთას არცავაზს არა ესვა სხვა შული გარდა ერთისა ამის ასულისა ცოლისა **წარმხან** ქველისა.

მელნიძე ერდგულნი თჳსნი **ჴ**ართუელთაგა მუბრძოლნი, მოვიდეს **ს**პარსნი და დასდგეს გამოღმით **ზ**იასკისა.

ჩოლო დღესა მერესა კერძო მსედრობისა თჳსისა წარგზავნისა **ჴ**არსავაჳ სპასხეტმან, რომელნიცა განვიდეს მდინარესა **ზ**იასკსა, ჴემორე ბანაკისა მათისა, რომელნიცა იუენეს რჩეულნი ცხენოსანნი და ეჩვენეს უკანაგნით მსედრობათა **ს**პარსთასა; სოლო **ს**პარსთა მსედრობანი, განიუენეს იგინიცა ორად და ნასეკარნი მათგანნი მსწრაფით მივიდეს უკანითგანთა მათ ლაშქართა ჴედა; სოლო ვითარცა იუენეს იგინი ცხენაკეთილნი და მსწრაფლნი ევლტოდენ **ს**პარსთა და **ს**პარსნი ხდეველს მათ შორად და განუშორეს უკანით ლაშქართა თჳსთაგან. მაშინ მსსე იგი სპასხეტი **ჴ**არსავაჳ გაუსდა მათ ყოველითა ძალითა თჳსითა და ჴედა-დაესსა მსხედ **ს**პარსთა მათ ნასეკარსა მსედრობასა, მეისეუ სძლო მათ და აოცნა, სხვით გზით, რომელნიცა ივლტოდეს **ღ**ორისა კერძ; მაშინ უბრძანა ორთათათა ცხენოსანთა დევნად მათდა და თჳთ უკმოიქცა და დაესსა სხვათა ნასეკართა სპარსთა ლაშქარსა; მოიქცეს წინა-სხეებულნიცა იგი ცხენოსანნი და ერთკერძო დაესსეს იგინი **ს**პარსთა და ივლტოდეს იგინი **ჴ**ესისა გზით და განუშორეს იგინი ურთიერთსა.

ჩოლო ვითარცა ისილეს მცხოვრებთა შიდა-ქართლისათა, რამეთუ იძლიენეს **ს**პარსნი გამოვიდოდან ცისუთაგან და სიმაგრეთა შესინზულნი კაცნი მხენი და მამცნი და ხდეკნიდეს **ს**პარსთა; სოლო რომელნიცა **ღ**ორისა კერძოსა ივლტოდეს **ს**პარსნი განვიდეს მდინარესა **ტ**ტკვარსა და გადამძვრისა გზითა წარვიდეს **ტ**ტსეთისა კერძო.

ჩოლო სპასხეტი **ჴ**არსავაჳ მიუბრუნდა რა **ჴ**ესისა კერძო წარსრულთა სპათა **ს**პარსთასა, რომელსა შინაცა იმყოფებოდა თჳთ **ჴ**ირდატ მეფეჲ, ხდეკნისა იგინი ვიდრე მდინარემდე **ჴ**სისისა და მოიკლა **ჴ**ირდატ მეფეგა დევნულებასა მას შინა, მასლობელ მდინარისა **ჴ**სისისა მდევართაგან ცხენოსანთა და ეგრეთეუ მთავარიცა **ს**პარსთა მოიკლა დევნულებასა შინა, რომელსა ეწოდებოდა **ს**პანდიერ. ესე იყო დიდი და ჳირველი სპასალარი **ს**პარსთა და კერძოსა მას ლტოლვილთა **ტ**ტკვარისა მდინარისა კერძოთასა იყოფოდა იგი დღესა მას.

ზა ნაშთნი უკვე მსედრობანი **ს**პარსთანი ორისავე კერძოთაგან შთაიკრიბნეს **ტ**ტსეთასა; არამედ მეცისოვნეთა და მცველთა მსედრობათა ქალაქისა **ტ**ტსეთისათა არღარა შეუშვეს იგინი **ტ**ტსეთად; არამედ განვიდეს

ბის მიხისა გარდაიწვალა იგი მეოთხესა წელსა და მას უამსა ოდეს იგი ჯერეთ ასლად ევაჟილოვნებდა ჭაბუკება უსწორესა მის მშენიერებითა, სიმსნითა და ყოვლისა კეთილ-სსუობითა, შეისსა შინა მოისსლა იგი უწყა-
ლესა სიკვდილისა მანგლითა და საღმობელმან ამან შექმთსეულებამან, გა-
ნუასლა სიკვდილი **ჴარსმანისი** სრულიად **ჯეერიასა**; სოლო მწუსარება
დედოფლისა **ნადანისა** მოუგონებულ არს გამოთქმად, **ჴარსავას** სპასხეტი
მეორისაგა აღზრდილისა ამა სვედრსა ზედა ყოვლითურთ უნუგეშინის-მცე-
მლობს; მაგრამ სსვანი ჩინებულნი და ერდგულნი კარისანი მრავლისა ღო-
ნის-ძიებითა ცდილობენ აღმსუბუქებას მწუსარებისა მიხისასა და ნუგეშად
ახევენებენ მას ყრმასა მცირესა შესა **წადმისასა** **ჴარსმანს** და ეტყვიან, რო-
მელ მესამისაგა მის თანა აცმ აღზრდა.ა სასარგებლოდ საყვარელისა მა-
მულისა.

ძე ჯადმისი ვინააღვან იყო ჯერედ ჩხელ-წლოვანი შეკრბეს მთავარნი
და წარჩინებულნი სრულიად **ჯეერიასანი** და აიძულეს დედოფალსა, რათა
აღზრდადმდე ყრმისა მის იპყრას მან სრულიად მპყრობულობა.ა ძეფობითი,
რომელსა ზედგა ყოველი ერთი დარწმუნებულ არს, რომელ ექმსების მათ
კეთილ წესიერებითა სრულითა მმართველ. მიიღო დედოფალმან თათ
მმართველობა ძეფობითი და ზრდიდა შვლის-შვლსა თჳსსა დიდისა
გულს-მოღგინებითა, ვითარცა არს წესი მეფეთა ეგრეთ ყოვლითა კეთილ-
სსუობითა.

**საქოდაჲ იწჳდენ ზუგოფხისჲ საქოიხისჲ საქონსჲ
ჴაქსაჲნი ჩუქხისჲ სბაიხისჲ იქოიხისჲ სოჲ.**

ქმს **ნადანა** მეფედ წელსა **ჴრისტესით 151** და იძევა ფრიადი-
სა კეთილ-გონიერებითა და განსებდა სრულიად **ჯეერიასა**, წარმატებითა
და მშვიდობით იქცეოდა ყოველთა მესობელთა მიმართ თჳსთა, უსმეხდენ
ყოველნი სვიატრასა თჳსსა ქვეშე მეოფნი და ანიჭებდა უხვად ყოველთა
ღირსთა ვიღღო.ა.სათა, შემნდობელ იყო ბრალეულთა და გამოამწრდელ
ქერივთა და ობოლთა, უეჭარდა ზომისაგან უმეტეს შვლის შვილი თჳსი,
და აღზარდა იგი სიბრძნითა და სწავლულებითა, და ყოვლითა სამსედრო.ა.
თა და სამოქალაქოითა წესითა; სოლო უამსა მეფობისა მიხისა იყო ყო-
ვლით კერძო მშვიდობა და წარმატება **ჯეერიასა** საკელმწიფოსა შინა.

კელოყუნ ჟქტსქჩჩე კელჩხუნე შყხუნ-შყხუნე ჟქტ- სქჩჩე კელოტუნე ჟქქუნუნე ტუნე კელოუნე ლტქ სოტქქუნუნე სოტქუნუნე იქქოტუნუნე სოტქ.

ოდეხ აღიხარდა ჟარსმან მესამეა შემოკრინხან ბეზიამან მისმან, მშერობელმან ყოკლისა ჯეკრინსამან, დედოფალმან იადდან ყოკელნი მთავარნი, დიდებულნი და ხინებულნი ზემოღეს და ქვემოღეს ჯეკრინსანი და ჰეო მეფედ და მშერობელად ყოკლისა ჯეკრინსა მის ქე თჳნი ჟარსმან და დაადგა კელთოს თჳსითა გვირგვინი სამეფოფო თჳსა მისხა, მოდრჳა და შირველად თჳყვანისცა თჳთ და შემდგომად ყოკელთა მთავართა, დიდებულთა და წარხინებულთა ჯეკრინსათა, მალალთა და მდაბალთა ყოკელთაჲე თჳყვანისცეს და აღიარეს იგი მეფედ და იყო ხინარული დიდი სრულიად ჯეკრინსა შინა; სოლო გამეფდა იგი წელსა ქრისტესით 165-სა; იყო იგი მსხე ასოჳან, მშეკნიერ, ჰეროჳან, მდაბალი და მოწყალე. და იმეფა მან ყოკელითურთ მშეიდობით და განსჳენებით, ჰმაცა მრჳალთა ცხეითა და ქალაქთა და განამრჳალან ერნი, ეგო მეფობასა შინა ოცდა ექჳნი წელი და გარდაიცჳალა.

ტა იქმან მის წელ ქე მისი ლმხასჳე მეორე მეფედ.

კელოყუნ ლჩხუნუნე კელოტუნე ტუნე კელოუნე ჟქტსქჩჩე კელჩჩხუნუნე სოტქუნუნე იქქოტუნუნე სოტქ.

ესე უგვე ლმხასჳე იქმან მეფედ წელსა ჟრისტესით 191-სა და იყო იგი დიდად ძლიერი და გოლიათობითა სწორი ჰანის მამის თჳსისა ჟარსმან ქველისა; არამედ იყო ესე მრისხანე და თჳვიხანე. ამისხა მეფობისა შირველსა წელსა გარდამოვიდეს იუნნი, ლლანნი და ოგუნნი ჰჳკასნიით შირ-იქოთელნი დიდისა ძლიერებითა და მრჳალ რიცხვედითა ლაშქრითა ტკალეთის გზით და მოიცუნეს უმეტესნი ადგილნი ჯეკრინსა შინაგანთა; სოლო უმრჳალესთა ლაშქართა მათთაგანი დასდგეს დეროსდენმე დიდისა უხასხისა მდინარისა კიდეჲა, მუნ განიმარტუნეს ყოკელნი სჳჭურველნი სჳბრძოლველნი და მუნით მოიწინეს ტრესეთად დედა-ქალაქად აღებად ქალაქისა მის.

ღოლო ვიდრედმდე მოიწეოდეს ლაშქარნი ესე მცხეთად ლმხასჳემან იხმო ერისთჳენი ჰასეთით, ღუნანით, სამშეიდლით და სხჳათა მასლობელ-

თს ადგილთაგან, უმეტეს ქვევითნი ლაშქარნი და დიდისა სიმაგრითა გან-
მაგრნა ტყესთა, ლმხანი. თუთ დასდგა ტყესთად და უბრძანა ყოველთა
ცინის-თავთა, ყოველთა ადგილთა შინა განმაგრებად ცინეთა და სიმაგრეთა
და შეკრებად ლაშქართა სხასვეტთა და მსუდართ-მძღვანთა ქვეშე, რათა არა
მიუშვან მარბიელნი მცხოვრებთა სედა სოფელთა და დაბათასა და ადგილ
ადგილ, სადაცა რაოდენიცა კმა იყოს მსუდრობანი ეგრეთ დადგენილ იქმნენ.

მაშინ მოვიდა ლაშქარი მტერთა და დასდგა კარსა გარე ზღუდისა
ტყესეთისა ჩრდილოთ კერძო, სადაცა არს აწ დაბაჲ ტუხნარი (ანუ მუხრან-
ნი), ვინაჲდგან ჩრდილოეს კარი ქალაქისა ტყესეთისა იყო მასლობულ
ადგილისა მის.

ქოლო მორავიდა ლაშქარი იგი მტერთა და დაიბანაკებრა მათ გან-
ვიდა ლმხანს ქალაქისაგან იღუმაღისა კარით რაოდენითაჲ მასლობულითა
თხითა, და განიმსტერნა თუთ ლაშქარი მტერთა.

ქოლო სვალისა დღე განვიდა პირის-პირ მტერთა და ბრძოლა უყო
მათ მსუდრობითა ცხენოსანითა; სოლო მკვირცხლნი მსუდრობისა თხისის-
ნი დაიდგინნა მასლობულ ზღუდისა უკანით კერძო. მას დღესა არა იყო
ბრძოლაჲ მწუბობრებთა; არამედ იბრძოლნეს ორისაჲ კერძოთა გმირთა (ესე
იგი ბუნბერაზთა) და თუთ ლმხანს მუფეჲ, ვითარცა უძლიერები მათ ყო-
ველთა ზედა იბრძოდა მას დღესა ისრითა, ვინაჲდგან იყო ესრეთი მონი-
რი, რომელ ესრეთ შორს მოკლის ისრითა მტერი, რომელ ძულ შესაძლე-
ბელ-იყო წინა-აღმდეგისაგან განრჩევა სხისისა მისისა და მას დღესა მსენ-
მან მან მოკლნა სიკისკისითა თხისითა ათს-უთმეტნი უხწორონი ბუნბერაზ-
ნი მტერთანი და საღამოს შემოვიდა შინა გამარჯვებული; სოლო მკვირ-
ცხლნი მსუდრობისა თხისისანი უდგეს გარეგან ცინესა და ეგრეთ სცადეს
ქალაქსა.

დღესა მეორესა განვიდა კვალად მეფე ლმხანს, აღისუნა ოროლნი
და ბრძოდა მათ მტერთა და გამოვიდა მუხით გაცი ერთი გმირი, რომელ-
სა სხსელად ერქვა ღვანისა და იყო იგი უძლიერები ყოველთა ზედა შო-
რის ლაშქრისა მტერთასა და შემოუძასა ლმხანს, არამედ არა შეუშინდა
მას ლმხანს და მუის განვიდა პირის-პირ მისსა და ვითარცა იბრძოლეს
მეოვარუამ, გაიყვანა ცხენი ლმხანსმან, შეუტია მედგრად, დასცა ფიცხელად
ოროლითა და განავლო ბეჭთა და მოკლა; იგი მაშინ აღმოსადა კრძალი და
დაესსა ზედა სხვათაგან ბუმბერაზთა და მოკლნა კვალად ორნი სხვანიცა.
არამედ ისიღესრაჲ ესე ლაშქარმა მტერთამან აღიზანსეს და მოეტყვნეს

ღმრთისა; სოფელ სხანი **ღმრთისა**ნი მიეშველენ **ღმრთისა** და იქმნა ბრძოლა ძლიერი ვიდრე მწუხრისა ყამადმდე, და მოსწუდეს ორისავე კერძოსაგან მრავალნი, და შემოხვლამან ღამისამან განაშორნა ივინი ურთიერთისაგან და შევიდა მეფე ქალაქად, ვითარცა ძლევისა მიძღები და ისარებდეს ყოველნივე ქალაქს შინა მეფისნი; სოფელ მტერთა ღაშქარნი შევიდეს დიდსა შინა ურვასა და საშიშოებასა.

შემდგომად მისსა კვლად მოემატუნეს მეფეს **ღმრთისა** ყოვლით კერძო **ივრისა** მიეშველნი და განიზრახეს მთავართა მეფისათა და მსუღრთმძღვანლთა მეფეს თანა **ღმრთისა**ნი, რათა დაესხან ღამე ბანაკსა მტერთასა და თანახმა ექმნა ამას ზედა მეფეა.

როდეს ღამესა ერთსა განმზადეს მსედრობანი განვიდეს დიდისა მიუდროებითა და სიფრთხილთა, რათა ვერა უგრძნან მათ მტერთა და განჰქუეკს მსედრობანი ოთხად ნაწილად; პირველსა თავ-ექმნა თუთ მეფე **ღმრთისა**, მეორესა სხანჰექტი **ს**ხათა მსედრობისა, ერისთავი **ს**ხანისა **შ**ინჯი, მესამესა **რ**ისთავი **რ**უნანისა **ა**დრო, სოფელ მეფისსა ერისთავი **ს**ამშვილდისა **მ**იმურშად, მისცა ამით კეთილწესიერება **ღმრთისა**ნი და განუხინსა თუთყოფისა მწუბობსა, თუ რომელი რომელსა კერძოსა დაესხან მტერთასა, ოდესცა მისცეს მათ ნიშანი ზედა დასმინა მეფემან.

სიერაყისა უკვე დილისასა მისცა ნიშანი ღამეებითა მეფემან და თუთყოფისა კერძომან მსედრობათამან მიუტანეს ატაკა ბანაკსა მტერთასა, შევიდეს მათ შორისა და ყოვლითურთ ძალითურთ მათით აოტუნეს მტერნი, მოხრნეს და ტუვე ჰქუენეს და მოკლეს ზედა დასმინასა მას შინა მთავარიცა **ღ**ლანთა და ესრეთ მცირედნიღა ნაშთთა მათ ღაშქართანი მრავლისა ჭირითა მიიქცეს თხს-თხსად.

როდეს წელსა მას მეორესა მეფემან **ღმრთისა**ნი შეკრიბნა სრულიად სხანი **ივრისა**ნი რჩეულთა მკვირცხლთაგან და ცხენოხანთა, განაწევნა ყოვლითა სხანარებითურთ საჭურველითა და უნებითა, რომელთაცა აქენდათ მწუბობრთა შორისა ცხენოხანთა ეტლინცა მსუბუქნი სანბრძოლველად მსუღართა და ესრეთისა დიდისა ძლიერებითა წარემართა, განვლო კარი **მ**არინელისა, მდინარე ლომეკისა, რომელ არს **მ**არევი, მდინარე **რ**ადანისა და **ა**უბანისა და შევიდა **ღ**ლანთა შორისა და ყოველთა მის კერძოთა ერთა განდგომილთა და წინა-აღმდეგთა, ხდლო მათ, დაიპყრნასა და დაიმონსა ივინი, აღისკნა მიქვალნი მათნი, მოიქცა მათ კერძო **ს**აკვასიად და რომელნიცა ურს ჰქმნოდეს **ს**აკვასიისა ერთაგან ყოველნივე დაიმონსა, აღისკნა მიქვალ-

ნი მათნი მოხარვე ჭეუნი იგინი და რომელნიმე სრულიად აღაოხრნა, მოხსნა და სხვანი აჭურნა და გარდამოახსლნა შინაგან ჯვერიისა; სოლო ზეკნი არა იუენეს მამინ წინა-აღმდეგ ძეუებისა ღმრსახისა და ბრძოლათა ამით შინა ყოველსავე ადგილს მხასურეს დიდად ღმრსახს; ამისთვის ღმრსახს ახოჴსნა მათ მდიდრად და უუვარდაცა იგინი ფრიად. მოიქცა ღმრსახს ღმრსახეთის გზით ქვემო ჯვერიად და მუნით ზემოხს ჯვერიახს, ახოჴსნა მრავალნი მსედრობათა თხსთა, რომელთაცა ახოჴსნეს ხასელოვნებანი ბრძოლათა შინა და მიქცინა ყოველნი ყურადღებანი მხოლოდ მსედრობათა მიმართ, აღსვავს და განდაღნა ძლევა შემოხილებათა მათაჴდა, რომელნიცა მიიღო მან მტერთა მიმართ. მისცა თავისუფლება მსედრობათა, რომელნიცა უხამართლოებდეს ძღაბიოთა ჴდა, არა უხმენდა იგი კეთილ-განმზრასთა დიდებულთა გარისხ მისხსათა, ივნებდეს ყოველნი მოსელენი ხამოქალაქოსანი, ვინაღდგან დაუტკევა მან სრულიად ხამოქალაქოთა ხაქმითა განმტებელობაჲ, რომლითაცა ყოველი წესნი და წარმართებანი შინაგანთა განმტებელობათანი დაენეს და აღირივნეს; მიუზურა ყურნი ბოროტად შემსხმენულთა, არა გამოეძიებდა დანაშაულთა; არამედ მტირუდითაცა შესმენითა უზატო ჴყოფდა მოავართაცა და წარხინებულთა, რომელთამე უზატო ჴყოფდა და სხვათა დახჴიდა სიკვდილითა. ამისთვის მოიძულეს იგი ყოველთა ერთა ჯვერიისათა და ჰირველად განუდგეს მან ერისთავსი ოძრისხა, ჴლავრეთისა და ჴგრისხა; ამით მოიძრეს სხვანიცა ჯვერიელნი, განურესადეს წინა-აღმდეგობაჲ ღმრსახს ძეუესა, ჴვერიბნეს მრავალ-რიცხველნი ერთი უმეტეს ქვემოხს ჯვერით და ოკსეთით და წარმოემართნეს ღმრსახს ჴდა; სოლო ღმრსახს წინათვე მოეუვანეს მეშველად თხსად ხმარსთა ხმანი და შემოიკრინა ჴართველნიცა, რომელნიცა დაშთომოდეს მან და მიეგება წინა-აღმდეგთა თხსთა ჴუთის-სეეს, ხდაცა მოვიდეს იგინიცა და იურ მათ შორის ბრძოლაჲ მრავალ-ჴამ; სოლო იურ მხოლოდ ღმრსახს მიბრძოლ მათ ყოველთა ჴვერებულთა წინა-აღმდეგთა, ვინაღდგან ღმრსახს არა ჴევა მან უამხ სხვაჲ ბურსიერასი თხსთანს; სოლო მტერთა შორის მისთა იუენეს გმირნი მრავალნი, რომელთაცა გინდა და ყოველსა დღესა ებრძოდა თუთ

* არა აცხადებს ისტორია არცა ერთის ვისი სომეხთა; რომელ განდგომილნი ესე მისრულ-იფენეს წინაჴე სომეხთა მეფის. ჲ მოეუენოსთ იგი სპითა თხსთა მეშველად მათა; არამედ ნამვილი ჴეშმარატა მოთხრობათა შინა ძველთა სქართელომოსთა აცხადებს ვგრეთ თუთოეულად ყოველსავე, ვითარცა აღმიწერიეს წიგნსა ამს შინა.

მეფეა ესე გიბრი სწორ-უბოვარი და მოიწულა იგი მრავალჯონ სხვითა და სხვითა საჭურჭელითა და ესრეთ დაკადილი მრავალთა ადგილთა გულად ებრძოდა მტერთა თუხთა; სოლო უგანასკნელ მოიწულა იგი იხრითა; და ვითარცა ამოართვეს მას ჰირი იხრისა, რომელიცა მკურდხა მისსა აქენდა განწონილ და ვერღარა შესწევითს მას ხისხლი, ვინამდგან განსტრათ ადგილისა მის ძარღვნი, რომელსაცა აქენდა ისარი იგი დასმულ და ისილა რომელ განწირულ არს სიტყვისლე მისი, მოისმნა, რომელნიცა ჰევეს მას დიდებულნი თუხნი ერდგულნი და რქვა მათ ვუდრებით, რათა სთხოვონ მათ მეფისა მიერ ღმრისაშენს შეკრებულთა მათ მთავართა წინა-აღმდგეთა ღმრისაშენთა, რათა უგანასკნელსა ამას განწირულესასა შინა მეფისა მეგვიდრისა მათისასა მოდრკენ იგინი ღმობიურებისა მიმართ და სიბრალეულისა და უგანასკნელსა ამას შინა უამხა აღსასრულისასა ნუ უგულებულს ჰეფე-ფენ მას, არამედ მოვიდნენ ერისთავნი იგი განდგომილნი, რათა მოითხოვონ მას ზედა ბოდიში შეტრადებისა თუხისა მეფემან და აქვსცა ანდერძი თქმად მათდა მიმართ. ამას ეოკელთა ცრემლითა ეტყოდა ერდგულთა თუხთა მთავართაგანთა, რომელნიცა მას-უამხა შინა იმეოფებოდეს მის თანა და წარუვლინა იგინი მათ მოციქულად და ვითარცა ესმით მთავართა მათ განდგომილთა მეფისაგან სიტყვანი ესე მოაგონდათ წინაშართაგან მეფისა ღმრისაშენსა ჭირნასუფნი მათ ზედა და სამხასურნი მამულისანი, ღმობიურ-იქმენს გულნი მათნი და სტრემოდეს ფრად, მერმე გამოართვეს ფიცი მტკიცე მთავართა მათ მეფისათა, რათა არა უდგეს მათ მეფე დალატად და ესრეთ გამოუტყდას სმათა მათთა მშვიდობაჲ და შერიგებაჲ მეფისა მიმართ, აღარჩიეს სმათაგან თუხთა აღჭურვილნი და მსხენი კაცნი, რაოდენ-ნიმე წარმოიტანეს თანა და ესრეთ მშვიდობისა ხსითა მოვიდეს მეფისა მიმართ ეოკულნი იგი მთავრნი, ერისთავნი და მსედართ-მძღვანნი, და მოვიდეს მეფისა მიმართ და ისილეს იგი მოლარე ხარეცელსა ზედა თუხსა; სოლო ვითარცა ისილნა იგინი მეფემან განისარა რაოდენ ძალ-ედვა ძალს მისსა და რქვა მსახურთა თუხთა, რათა წარმოხონ იგი ხარეცელსა ზედა თუხსა. მოვიდეს ეოკულნი იგი დიდებულნი და თაყვანის-სტეს მეფეს და ცრემლითა და გოდებითა შიუვრდებოდეს ხარეცელსა მისსა, რომელსა ზედა სჯდა მეფე; სოლო ღმრისაშენს ეტყოდა მათ ცრემლითა და ფრადისა ღმობიურებითა იწეო თქმად, აღიზურნა თვალნი და კელნი მისნი ცად და იტყოდა. „ჰი ღმერთო! ღირს-არსა სამართლად დახვილი მეფე, რათამცა კვლად ღირს იქმნა ზრასკად საყვარელთა მთავართა მიმართ თუხთა, რა-

მელნიცა განარისხნა ყოვლად უხასურითა თხითა ბორბოტ-მოქმედებითა. ჳი! რაოდენ ძნელ არს უგანასკნელსა ამას ყამსა მიტემად უგანასკნელისა ვაღისა ცელ-მოწადილისა ყოველთა მომხსვლელისა სიკვდილისა მიმართ; მაგრამ რაოდენ ძნელარს ესე და ხადრტვიანველ თქვენდა მომართ ეკოადენ უმეტეს ვალ-დებულ ვიქმნები თქვენდამი, რათა გამდლობდეთ თქვენ, რომელ უგანასკნელი ჩემი ტკივილსა ამას შინა ჩემსა ხასიკვდინესა დაატკებთ ამით, რომელ კვალად ღირს ვიქმენ სილვად საუვარელთა ამით ერთა მიქმ-ძულეთა მთავართა ჩემთა, რათა მივსცე მათ უგანასკნელი ამბორი თანა-მდე-ბობნისამებრ მოკვდავისა კაცისა. ჳი! უწუი მე მოწყალეება თქვენი, რომელ არს უხასღურო დასხვჯელი თქვენი ტკშმარტი. უხასღურომან წყალობა-მან თქვენმან მე თქვენ მიერ დასჯალსა ამას ხამართლად მომხედა და სრუ-ლიადსა უგულუბელს ყოფისა შინა არა მიმცა მე, კვალად მოაქციუნსა გულნი განრისხებულთა უხამართლოებათა ჩემთა მიერ მთავართა და ერთა ჩემთანი, თქვენ მოიუგანენით ესენი მიღებად ახდურძისა ჩემისა უგანასკნელისა, რომელიცა განუჩვენებს წყვდიადითა ხასტიკითა შეშთობილსა ამას სულსა ჩემსა და ვხასოებ თქვენსედა, რათა მისცეთ თქვენ ამით გული ღმობიერი მოტკეებად ჩემდა, რომელიცა თვით ხვინიდიხითა ჩემითა აღვიარებ ბრალთა ჩემთა, რომელ ვინილა და არა ღირსარს მოტკეებისა; მაგრამ კანთ-მოუვარე-ბაჲ ამითი მხასოებელ-ვარ არა სრულიად დამიტკეებს მე და მიანიტკებს ამით ვილდოდ ღირს ხასხოვართა კეთილის-მოქმედებათა.“ მოინილაჲს მთავართა და ხვითა მიმართ ვარემო მისხა შემოკრებილთა და ეტყვის მათ.

„საუვარელნო ძმანო, ძენო მამულისა ჩემისანო, არა ღირსვარძე ეკე-რდენისათჳს უხვინიდიხობისა ჩემისა, რათა კვალად მოაქციუნეთ გულნი თქვენნი ჩემდა მომართ, მაგრამ ვინაჲდგან გულნი მამულუბითისა ურდგუ-ლებისანი ჴვერიისა ერთანი ყოვლითურთ განსხვავებულ არიან ხსკათა ყო-ველთა ერთგან ურდგულებისათჳს მესტანეთა მეფეთა თხისასა, მე ამით ვიმედოვნებ და ვხასოებ თქვენსედა, რომელ სრულიად არა უგულუბელს ვიქმნები თქვენ მიერ. უწუით თქვენ, საუვარელნო ძმანო, რომელ რაოდენნი ღვაწლნი და ჴირანასულუბანი დაუცხთ წინა-შართა ჩემთა ზოგად ერთა თხითა სედა და თუმიცლა სკემან ჩემან უგანასკნელ მიბრკძა ესრეთ; ვარსა არცაჲ მე ვარ უმხასუროჲ თქვენი. მე არა ეგრე ვლმობ სიკვდილისათვის, ვითარცა დატკეებისა თქვენისათვის უმწყემსოდ, სედავით თქვენ, რომელ არავინ მივის მე ხსკად მანათეხეკე, ვინაჲ ძეჲ, ანუ ახული, არცა ძმაჲ, არცა ბიძანი, ვინა შთამამჯღომანნი ბიძათაცან, არცა მივის მუჟულე, რათამცა

*

გიძემკვდრს თქვენ. ჯი მთავარხო! უკეთუ განიზრახსავთ თქვენ თავთა თუნ-
თათუხ მეფობასა, თქვენ თვთ უწყით ესე არა ძალ-იდების ესე არათუ მსო-
ლად ხუელის-დებითა ჴერისათა, არამედ არცლათუ ხაზოკადოაზს ხუ-
ლისდებითა ჴნიელთა ერთათა, ვინამდგან მრავლით წლითგან ჴრწაცინათა,
ესე იგი ჴრწაკუნისათა გვარეულებანი მიფლობელ არიან სმარსკიისადა
სართიისა და სომხითისათა და ჩვენცა. ესე გვარეულებანი უმეტესს ხუ-
თასისა წელიწდისა ჴფლობენ კელმწიფებითა თავის-უფლებითისა მეფობი-
ხათა სრულიად ჴერისასა ჴედა. იმერთთა, რომელთაცა ვესავით ჩვენ ანუ
ივინი განუკუთვნიეს, განუწყდეს და აღუფავებეს სიმხნითა და ყოვლითა
კეთილ-წყხიერებითითა განმგებლობითა გურთხეული, ესე მათიერ გვარე-
ულებანი სადაიან ივინი გვარეულებასა ამას ჴრწაკუნისანათასა მონათესავედ
თუნად. მრავლნი სამეფონი და კელმწიფებისანი მიუნსტებიეს მათთუხ, ვითარ-
ცა სმარსათა სამეფოა, სართიელთა, სომეხთა და სხვათა მრავალგზის შე-
მობსრულმან მსედრობამან ძომავლთამან სართისასა სომხითისა და სხვათა-
ცა ადგილთა დამპყრობელთამან, სცნეს რაჲ ჰატეკ-ხატემალი ესე შთამომ-
ვლობაჲ შემდლებელთა დმერთთა მიერ უდამყარებულესად, სამეფოთა ჴედა
მათთა ვერსა შეესენ ივინი წინა-აღმდეგად დმერთთა ნუბასა მათთასა, რა-
თამცა შესცვალეს ივინი სამეფოათ მათით, თუმიცა, რომელთამე წარსრულ-
თა დროთა სხვათა და სხვათა შემთხვეულებათა გამო მიეფარებოდნენ სამე-
ფოთაგან მათით ივინი; მასინ ძომავლნი დიდისა გულს-მოდგინებითა მო-
იძიებდენ მათ და კვალად აღივანდეს ტასტოთა მათთა ჴედა ივინი, რომ-
ელნიცა ყოვლითურთ უცნო ივენეს ჩვენგან და ხუელთაგანცა და აღსას-
რებათაგან ჩვენთა განყოფილ და დიდისა ძლიერებისა და შემდლებლობისა
მექონ, მამინცა არა თავს-იდებდეს წინა-აღმდეგობად დმერთთა ჩვენგანნი.
ვინ უკვე კადნიერ იქმნეს წინა-აღმდეგობად მათდა და დასხნად განკებუ-
ლებისა მათისა? აწ საუკვარელხო მძინო და ერთ-მეძამულენო ჩემო, უკეთუ
ერთი რომელიმე თქვენ მთავართა, გინა ერისთავთგანნი განიზრახსავდეს
ამითუხ, რომელ შემდგომად ჩემსა იქმნას მეყვედ ჴეროელთა, ნუუკვე
სხვანი მთავართაგანნი, გინა ერისთავთა და წარჩინესულთა თავადთაგანი
თავს-იდებს თანასწორისა თუნისა ყოვლითა დირსებითა, ჰატეკითა და
შემდლებლობითა ქვეშე-კელისა შესლვად, გინა დამონებად მისსა. ქვეშა-
რიტი განმსჯელობა წინასწარი წინამძღვარი არს მშვიდობისა, სოლო
ბრულ განმსჯელობაჲ დაარღვევს ყოვლითურთ მტკიცესაცა საფუძველსა
სამეფოასა. უკეთუ არა ისმენთ რჩევასა და მოხსენებასა ჩემსა, რომელსაცა

წინადაციდებთ თქვენ, უეჭველად შესწავიწით თქვენ დიდთა შინა განსაცდელ-
თა, ღაირღვევის სიმტკიცეჲ. ჴვერიის, კანიტაცინეს მტერთა მიერ ხასლნი
თქვენი, ერთმან თქვენგანმან, რომელმანცა განიზრასოხ მეფობაჲ მეორე
თქვენგანი უეჭველად წინა-აღმდეგ ექმნების მას, ამით შემოხსდების ბრძო-
ლაჲ და ხიხსლთა დათხუვაჲ ურთიერთიხსადმი. მძლავრნი მტერნი ხამე-
ფოჲსა ამის ჴპოვებუნ მამინ ჟამსა მათ თუხ ხასარგებლოხა, შემოვლენ
იგინი ვადნიერად მამულსა შინა თქვენსა, თქვენ ურთიერთიხსადმი ბრძოლი-
სა ძლით ვერღარა მალ-გედებისთ, წინა-აღმდეგობაჲ მათი და ამით არათუ
მხალოდ ხამეფოხს ხაუთარხაჯა განამკებულოხა თქვენსა და ხასლთაცა
თქვენთა ავგაოხრებუნ მტერნი, და შთახსწავიწით ამით გამო-უხსნელსა შინა
ბოროტ-შემთხუეულებასა და ხაუგუნოდ ხაუკვდრულ ნუ ექმნებით ეოვკელთა
მეზობელთა და თუთ შთამამავლობათაცა თქვენთა. უწყით თქვენ მამული,
ხუგული და წეს-დებულება მეფობისათვის განწესებული წინაშართა ჩვენთა
და თქვენთაგან, რომელ შეუძლებელ არს აღსოცად მიხსა, ხსუა ხასლიხს
ჩემისაგანი არავინ არს გარდა დისა ჩემისა სოამესთა მეფისა მუელისა, მე-
სა მისხს ხუგულიერად თუხ-ეუვის ხაუღარი ჩემი. ვერარხ, რათა ძუთაგან დი-
ხს ჩემისათა აღიწიოთ ერთი და მან მიიღოხ მეფობაჲ და კელმწიფებაჲ
თქვენ წუდა და ამისთვის ვითოხჲ თქვენ მიერ ჴასუხსა უგანასენელსა და
ჴეშმარიტსა, თუ ვითართა გულის-მხიტველობათა შინა არს განზრასკაჲ
თქვენი მანოხბეთ მე.“

შაშინ ვითარცა ერთითა შირითა ღაღად ჴევკს შთავართა დიდთა და
მცირეთა ცრემლით და გოდებით და რქვეს მეფესა. „ჴი მეფეო, კელმწი-
ფეო და მამო ჩვენო! შირველად მოვალეობაჲ ჩვენი ითხოვხ, რათა ვეოთ
ვედრება მოტეკებად ჩვენდა ბრალთა და შეცოდებათა ჩვენთა, რომელიცა
განხუნეთ კელმწიფებასა შენსა. ესე ვითარი კეთილის-მოქმედებაჲ შენი
ხაუგონოდ უხრწკლად ევაილოვხებს წინაშე ღმერთთა და წინაშე ეოველ-
თა ვაცთა, შენ არა თუ მოიხსენებ ჩვენსკა მცირედხსლათუ ძურის-ეოფასა;
არამედ ჴეშმარიტისა მსნითა სულისთა შენითა დავიწუებტა უძვირესხს ტვი-
ვილთა განმამწარებელისა ხიკვდილისათა, ესე ვითარხს ხაღმობიერებასა ში-
ნა არათუ მოიხსენებ ღონის-ძიებასა შესაწვენელად სიმრთელისა შენისა;
არამედ კიებ რაჲცა ხასარგებლო არს ჩვენითვის, რათა არა შემდგომად
შენსა ხაცინელ მტერთა ექმნას ხამეფოჲ ესე შენი, ჩვენ-მოვლითა ხიტვე-
თა და ფიცითა ხაშინელითა დაკამტკიცებთ და მივილებთ ანდერძხს ამახ
შენსა შეუცვალებულად. თუ ინებოხ ღმერთთა, რათა გარდა გვარეულებისა

შენისა და გარდა დისწულისა შენისა ვისკათ ჩვენ სხვადა მეფეა, რომელიცა არა იყოს შიამომავლობათაგან მოხატოხსკეთა სასლისა შენისათა მრავალ-გზის არს შეფთო ჩვენ შორის და სომეხთა მტრისათხსნა მიხეზისა რადა-ხამე საქმეა, ესე დაგვატებს ურთიერთარს, დააუენებს ჩვენ შორის ღვარსა სისხლისასა, ივინიცა და ჩვენცა დაესტებებით მეუდროებითისა მეგობრო-ბითა და ურთიერთისა სარგებელობითა.“

ღანისარ ამას ზედა ხალხობიერმან მეფემან დიდად და განიზრასეს ერთბამად მეფემან და მთავართა და პირველად ჰევეს ფიცი წესისამებრ მტკიცე, რათა არა შესცვალონ განსზრასული ესე, გამოიზრინეს ორნი მთა-ვართაგანნი ერისთავი ჴერისისა და ერისთავი ჩერეთისა, ვისადაგან სრულ იყენეს ივინი გონიერებითადა, სიბრძნითა და სიტყვიერებითა და წარაგლი-ნეს ივინი სომეხთა მეფისა მიმართ * რივანისა და სოსოკეს მას ძეა მისი ძევე (ვისადაგან უგონიერეს და უმჯობეს იყო იგი სხვათა ზედა ძმთა მისთა), სოსოკეს იგი მეფედ ჴეერიისა. მიუწერ თვთ მეფემან ჴმსახზ და დაამტკიცა ბეჭდით თხსითა და ეგრეთვე ფიცითა მტკიცითა წა-რუწერეს თხოვად ესე ყოველთა მთავართა და წარჩინებულთა და ყოველთა ხზახუტთა, მხედართ-მძღვანთა და ყოველთა განმკეთა ქალაქისა და განა-მტებელობათა და წიგნი იგი მთავრებს სომეხთა მეფესა განისარა დიდად და მიიღო მთავარნი იგი ჴმსახზ მეფისანი დიდისა დიდებითა და პატი-ვითა და მრავალნი ანიჭეს მათ, განმზადა და წარმოაგლინა ძეა თხსი ძევე დიდისა დიდებითა ჴეერიისა მეფედ და წარმოჰქევადა დედაა თხსი დროებით თხსსა ქეს ერთეგრძო მგლავარე ძმისთავს თხსისა, სოფო მეორით გერძო ნუგეშისის-ცემული და მოსარული ძისთავს თხსისა ამ პედნიერებისა მი-ღებისა.

როლო ოდეს წარაგლინა მეფემან ჴმსახზი მთავარნი იგი სომეხთა მეფისათასა; მამინ მოიყვანა მთავართაგან თხსთა ხარქუმუნანი და ხანდო-ნი კაცნი და მისცა მათ კლიტენი სასტურსტლეოთა და ყოველთა სავანძმერთა თხსთანი, რათა მიუთვალონ ყოველივე დისწულსა მისსა მეფესა ძევის, ვითარცა ჳერ იყო მიღებად მისსა; სოფო ყოველთა დიდებულთა დიდთა და მტრეთა ყოველთავე ანიჭეს და განუეგნა მრავალნი სავანძმერთაგან თხსთა და უბრძანა განმკეთა შემოსავალთა ქვეყანისა თხსისათა, ვისდაცა ჳერ-იყო, რათა სხვართა სხვათა, რომელიცა მოემიზდა მეფესა, რათა მისცენ მათ

* ესე სომეხთა მეფე ცივრან მესუთე იყო, ესე არს ცივრან უვანსენელი.

წარმართი; მაგრამ ფრიად კეთილის აღკებულებისა, მართალი და დიდი მოწესაჲ, შემწუნარბელი, მოსამართლე და ყოველითურთ ნუგეშინის-მცემელი ყოველთაჲ სკიპტრათა თჳსთა ქვეშე მეოფთა და უმეტეს ქველის მოქმედ ჭირვეულთა ზედა, ახლავანი, მშვენნიერი და ჭკეროვანი.

ღმის მოციქვანს ცოლად ასული **ხოლოთელისა** საბერძნეთით სასკელით სეფტორა, რომელიცა იყო ფრიად მშვენნიერი და ყოველითურთ სიკეთითა აღსაზსე.

ესე ძეგ იქმნა მეფედ წელსა **ჴრისტესით 200-სა.**

ირევან ამის თჳს ვითარმედ ხმენოდა ამას სასარება **ჴრისტესნი**, რომელთამე **ჴრისტეს** ხარწმუნოებისა მქადაგებულთაგან და ამით უმეტეს ქმნილ იყო კეთილის-მოქმედ. შესცვალსა ამან რომელნიმე მხასურებანი ღმერთთანი და სხუებრ განაწესნს მსხვერპლთა შეწირვას მათდა მიმართ. ცოლ-მან მისმან სეფტორა მოიტანა თანა კერძი **ღვებრადიცისა**, რომელიცა აღმართეს თავსა ზედა **ტრესეთისსა.**

ძუმიცა რომელნიმე ჰსწურენ ამას ფრიად იყოფო უამადმდე **ძევის** ურმათაჲ შეწირვას **ივერიელთაგან** კერძითა მიმართ თჳსთა (ესე იგი და უგველიდენ შუღთა); მაგრამ არა ჰქმნარიტ არს ესე, ვინაჲდგან არათუ შუღთა **ივერიელნი** ძველადვე იპურობდენ ამა ხვერულებსა, რომელ შესწირვიდეს ღმერთთა თჳსთა მსოფლად მფერინველთა სსკათა და სსკათა დაკვევით და არცაღათუ ზვარავთა, გინა ცსოვართა გინა სსკათა რათამე სსკვეულთა; არამედ მოიღებდეს წინაშე **ღმრძს** ღმერთისა მათისა სამთელთა დიდ-დიდთს წმიდისაგანცა სამთლისა ქმნულთა ესე იგი ცვლასაგან (რომელ არს სამთელთა თაფლისა) და ცმელთაგანცა ქმნულთა (ესე იგი ქონის სამთელთა) და მრავალთა აღანთებდეს წინაშე მისსა ესე ნიშნევდა **ღმრძისა** უწმიდესისაგან ნათლისა შობილებასა. (ვინაჲდგან პირველი შესწირავი **ღმრძისა** იყო ხანთელნი. შესწირვიდნენ ჰურთა ფრიად გამტკიცებულთა, შოთებად გამომცხვართა (გრძელად წარსიდეულთა ურქელთა ჰურთა შოთითა თუთ კერძისა მის **ღმრძისა** იყო სასკელივე, ვინაჲდგან **ღმრძს** ღმერთსა უწოდებდეს ორმურხად შოთითა, შესწირვიდნენ თაფლთა, სიღთა სსკათა და სსკათა და ღვინოთა-ცა უმეტესხად ცობილთა, საფურულით მოიღებდეს სეღლთა სიღთა სოლო სამთრივე სმელთა სიღთა.

შუამკობდეს სსკითა და სსკითა ყუავილებითა ხურნულითა ხსკერძოთა ცმარითა და თუთ კერძითაცა შესწირვიდეს სძეთა, მაწონთა, ნაღებთა, კარქითა აღრეულთა თაფლსა თანა კერძოსა და ყველთა და შემდგომად წესსა

შეწირვისას რაღ ადასრულებდეს, განიყოფოდა ყოველი შესწირავი სამად ნაწილად.

1. ჩაწილი ერთი ჰირველი იყო ქურუმთა (ესე იგი მღვდელთა კერპთას) მსახურთა ბომონთასა და სვეის-ბურთა (რომელიცა თემსა და თემსა ჭყვით მოქადაგედ და მსწავლებულად სჯულისა), იგინი მიიღებდეს წილს მას ჰირველსა.

2. ჰქორეს ნაწილსა ყოველთაგან შემაწირულთასა დააკებდეს ხანლსა შინა ერთსა დიდსა, წინათვე მომზადებულსა მის ტაძრისასა და მუნ მიუწოდანს, რომელნიცა მღვდელთაგანნი იუენიან დარიბნი. უქანელნი და უცხონი მისრულნი ტაძრსა მას და ისურებდეს იგინი მას ზედა და შემდგომად მიიქციან თვხ თვხად; სოლო მდიდარნი და შემძლებელნი არა მიიღებდეს მუნით ნაწილსა.

3. ჰქესამე ნაწილი განიყოფოდა შემაწირულთა მათგანი გლასაკთა ჰურობილთა და დავრდომილთა.

ჩალო რაღცა თქრომსა, ვეცხლისა და რვალოთა, გინა სხვათა ჭურჭელნი, გინა სამსახურებელნი და სხვანი ნიუნინი ხანმარნი ტაძრისანი შეიწირულდეს იგინი იყნეს ტაძრის საკუთსველ. * კერუთვე სხვათა ყოველ-

* კერპათვს არმაზისა, ზაღენისა, ბოჩისა, გაასა, გაცისა, ანანისა და დანიანისა და სხვათა, რომელთაცა ესვდეს ივერიელნი მოისხენების მათვს წიგნსავე ამას შინა თვსსა აღვილსა სჯულის ღებათა და შეწირვათა თვს მათდა მიმართ; ხოლო ყრმათა ესე იგი ძეთა და ასულთა კაცთასა შეწირვად კერპთა მიმართ არღარა იყო უამსა შინა რვეისა მეფობისასა. ესე ქე შმარიცებით გამოძიებულ არს, რომელ ოდესცა შემდგომად ქრისტეს აღდგომისა და ამალელების მოვიდეს ივერიად წმინდანი მოციქულნი ანდრია და სვამეონ და ჰქადაგეს მათ, თუმცალა სრულიადი მოქცევა არა იქმნა მასინ ივერიელთა; არამედ რაღცა უწესურნი ზორავანი იყნეს კერპთა მიმართ ყოველნივე დასცხრეს, არათუ მხოლოდ ივერიასა შინა, კინილა და ყოველსაცა სოფელსა. ხოლო უწინარეს ქრისტესსა მოსლვისა შესაძლებელ არს ესე ყოფად; მაგრამ უმეტესნი ბრძენთა და გამოძიების მოყვარეთაგანი ივერიელთა მოძღვარნი და სწავლულნი ივერიელთანი დაამკიცებენ, რომელ ჰირველითაგანვე არასლად იყო ჩვეულება დაკვლად და შეწირვად კერპთა მიმართ ივერიელთა შორის, ვინაჲდგან შეილით მოყვარეობა ძველთა ივერიელთა და ღმობიერებაჲ აღმატებოდა კინილა და ყოველთა სხვათა ნათესავთა ყოვლისა სოფლისათა; მხოლოდ აქვდათ უძველესთაცა ივერიელთა მსხვერპლნი, რომელცა მოვიხსენეთ თვთოეულად ღმერთთა მიმართ თვსთა. ხოლო შეწირვა უვლთა მათთა ეს-სახედ აღესრულიბოდა მიიყვანდეს ძესა ანუ ასულსა მცირესა წლოვანსა ტაძრის მიმართ კერპთასა და შესწირვიდნენ მუნ, არათუ დაჰკვიდნენ; არამედ მისცემდნენ მღვდელთა კერპთასა და იგინი

თა შინა საკერპოთა ტაძართა და ბომონთა ზემოხს, გინა ქვემოხს **უკრიახს** შინა აღესრულებოდა ყოველივე წესი მსგავსადვე, ვითარცა მოკვისსენეთ ზემოარე.

ტიფლისის უბნე ძვე დახდა უმეტეს მათ შესაწირავთა ზედა შესძინა ესე, რათა შესწირვიდნენ საცნოვართაცა და ზროსათა კერპოთა და ამისთვისჲ ეხო ესე, ვინაჲდგან უეყარდა მას მიცემამა გლასაკოთა და უქონელთა რათა მისრულნი მღვდნეკლნი კერპოთანი, რომელნიცა გლასაკ და უზოვარ იუვენს, რათა მიიღნ მათ უმეტესნი სასწრდომ.

უბეფა ამან უბეფა **ძვე** ყოველსა **უკრიახს** ზედა მშვიდობით და აქენდა ყოველთა მესობელთა მიმართ უმფოთველობამა.

იტალიის ამისთვის, რომელ სმენოდა ამას და წარეკითხნს სასწრებანი უფლისა ჩვენისა **ესო ჟრისტესნი**; რამეთუ მიერ ჟამითგან, ოდეს ამაღლდა უფალი ჩვენი **ესო ჟრისტე** და მოვიდეს მოციქულნი **წინდრია** და **სიმიონ** **ხანსელი** მიერ ჟამითგან დაშთა სული **ჟრისტიანობის** მოუვარკები-სა სრულად საქართველომას ერთა შორის უმეტეს ქვემოხს შინა **უკრიახს**, და იუვენსცა რომელნიმე დაფარვიით **ჟრისტეს** საწმუნოებინა, ვინაჲდგან შემდგომად მოციქულთა **ჟრისტეს** სასწრებისა მოქადაგენი ჟამითი ჟამად მოიწვეოდან **უკრიახ** დაფარულისა სასიითა და ესრეთ სთესდეს სიუვარულსა **ჟრისტეს** საწმუნოებისასა ერსა შორის; ხოლო

აღზრდილენ მათ მღვდელად კერპოთა ანუ მსახურად ბომონთა მათთა; ხოლო ესე ითქმო-და მიზეზიითა ამით უმეტეს ჟამსა მოქცევისა მათისასა საწმუნოებასა ზედა ქრისტესსა მაცხოვრისა ჩვენისასა, რომელ დაუკლვიდნო ყრმითა ძეთა ღასულთა კერპოთაო, კერპო-მსხურებასა შინა მათსა, რათა მდაბიოთა ერთა ისმინონ რა ესე უმეტეს მოიძულონ ღ სამაგელ უჩნდესთ კერპო-მსახურებაჲ; კვალად ამასცა იცყოდეს, ვითარმედ სჭამდესო ძველნი ივერიელნი უძველესთა შინა ჟამთა კორცთა კაცთასა ღ მვედარსა ყოველსავე უეჭამდესო. ღ არა ოდეს არცა ესე არს ქეშმარიც; არამედ ცუელილი არს ღ მოზღა-პრეობა ღ ამისთვის თქმულარს ესე, რათა ყოველთა მსმენელთა მიმართ გამოხსნდეს მსა-ხურებაჲ კერპოთა ყოვლითურთ მოსაძაგებულად ღ ყოვლითურთ უსახურად. ივერიელნი მეფობადმედ რევი-მართლისა არცაღა თუ შესწირვილეს პირუცყვთა (ესე იგი საცხოვარ-თა ღ ზროსათა), არა თუ შეეწირათმცა შეილნი ღ სრულიად უძველესნი ივერიელნი არცაღათუ პირუცყვთასა ჰსჭამდეს კორცთა; არამედ იზრდებოდეს უმეტეს სილოთა ღ პურსცა არა აცხოზდენ; არამედ მოხარშიან თესლნი რომელნიმე ღ სჭამდეს მას, ვი-თარცა აწცა ჩვეულება არს ქვემოხს შინა ივერიასა, რომელ მრავალთა ადგილთა არა ჰსჭა-მენ პურსა არა ოდეს; არამედ იზრდებთან იგინი მოხარშულითა თესლითა ღომისათა ღ მეგრელიასა შინა ხმარობენცა ბრინჯთა.

უკეთო უგრძნიან მეფეთა, განსდევნიან და სხვადა არა რაჲ ძერი უყვიან, ვინაჲდგან იყო სასოგადო სჯულ-დებამ **ივერიელთა**, რომელ უცხოთა, გინა რომლისათვისცა ბრალისა არა დასჯიდენ სიკვდილითა, გინა მძიმითა სასჯელითა; არამედ მიუღიან ყოველივე ბრალსა ქვეშე შეკვრდომილსა რაჲ-ცა აქჳნდათ მათ ვეცხლი, გინა ნიგონი და ესრეთ განსდევნიან იგინი სამსჯვართაგან მათთა; ხალხი უკეთო არა რაჲ ექმნებოდათ მათ ვეცხლი ანუ ნიგონი ბრალეულსა მას ჰკვირდენ არგანსა რაოდენსამე, არა ეგრეთ მძიმედ და ეგრეთ განიდევნებოდენ იგინი გარე სასჯვართაგან **ივერიისთა**.

ჩოლო ვინაჲდგან იყო **ტყე** კაცი სასიერი და ჭკუმაზრი და მტკიცე ყოველსა შინა აღმთქისა მიცემასა; ამისთვის უწოდეს მას **ტყე** მართალი.

ამან აღზარდა შვილიცა თხი **ჩახე** ყოვლითურთ სიბრძნითა და სწავლულებითა და მისცა მას სარაკტერი მშვიდობისა და სიმშვიდისა და სიმართლის-მოყვარეებისა, ვითარცა იყო თვითცა **ტყე**. იმეფა ამან წელსი 18.

გეოგრაფიკული სიტუაციისა და მისი გეოგრაფიკული მნიშვნელობისა შესახებ

ჩიილი მეფობა **ჩახე** ძემან **ტყე** მეფისა მართლისამან სრულიად **ივერიისა** ზედა წელსა **ჩრისტესით** 212-სა, და იყო ესე ფრიად კეთილ და მშვიდობის-მოყვარე ყოვლითურთ, ვითარცა მამამ მისი, აქჳნდა მას მშვიდობამ ყოველთა მესობელთა თვითათანა და ყოვლითურთ უშფოთავკელად და მშვიდობით წარმართებდა სამეფოსა თვსსა მრავლითა წარმატებითა.

ჩოლო მეფობისა ამისსა ყამსა მესუთესა წელსა იქმნა დიდი ცვლილება **სპარსეთისა** საკელმწიფოსა შინა: **ჩახრე** ანუ **ჩოლო** იყო უკვე ვინმე ძე ერთისა მდაბიოსა კაცისა კელეკნებითა მამადრეზისა (ესე იგი ქოშის ძეგრაგისა) სასულით **ჯაბუკისა**. ჰსწერს ამას **ლენკტილი** თვსსა **ისტორიისა** შინა: „ესე **ჩახრე** შევიდა სამხედროსა სამხსნურსა შინა **სპარსთა** მეფისა **არტახანისა** და ვინაჲდგან იყო კაცი ესე ბრძენი, ძლიერი, მსხე და შემართებული საქმისა, წარმეტა ფრიად მსუდართა შორის, აღვიდა დიდსა ხარისხსა ზედა მსუდართ-მძღვანელობისა, და შეიმოსნა ძლევისა სასულიოვანსი და ვინაჲდგან იქმნა ესრეთ დიდ-შემძლე აღაშფოთა ერთი **სპარსეთისა**, მიიზიდა მხედრობანი, ბრძოლა უყო **არტახანს** მეფესა **სპარსთასა**, ხალხი და მოკლა იგი, მოსწვივიტნა ყოველნი

*

შუღნი, შთამომავალნი და ნათესაობანი მისნი და იქმნა თვთ ძეგედ სპარსთა ესე იყო გუარითა სასწანიანი სასულ იდვა ჟასრე ასუ ზოსროვი ჭრტაშირად. (შემოსვეულებად ესე იყო ჟრისტესით წელს 223-სა); ხოლო იყო მას ჟამსა შინა ძეგედ სომეხთა ზოსარ (რომელსაცა სომეხნი ზოსროდცა ხსელხდებენ). ესე ზოსარ იყო ძე სომეხთ ძეგვისა ჟალარსისა ასუ * ჟალარშისა ძისა ზიდრან მესუთისა. ** ამას ესმს რა სპარსეთსა შინა ესე ვითარი აღრულებად, წარავლინსა ამან მსედრობა თუხი ძისაშეულებლად სპარსთა ძეგვისა ჭრტაბანისა; ამითუხ, რომელ უკეთუ ხსვად არა რად სარგებელ ეეოს სიტოცხლეც არის თუხი ეგების გარდაარჩინოს საშინელისა მის ვერავისა მტრისაგან ჭრტაბანძან. მაგრამ რად წარვლინდნი ესე ზოსროს მიერ მეშუღნი მიიწინეს ჭსირიისა შორით ეუწუათ მათ ხაკვდილი ჭრტაბანისა, რომელ უწინარესე მოკლულ იქმნა ჭრტაბან ჭრტაშერის მიერ და მოწუვეტილ იქმნესა მისთანავე ნათესაობანი მისნი, მსედრობანი და მსედართ-მოავარნი და დიდ-შემძლენი მისნი და გვარულებათაგანცა ჟალარსითა, რომელნიცა მონათესავე ჭრტაგუნანთა იუენეს, შთამომავლობანივე მათნი ეგრეთევე მოისრესეს ჭრტაშირის მიერ. უკმოიქცეს დიდისა მწუსარებითა და რისხვითა სძანი იგი ზოსარისნი მეშუღად ჭრტაბანისა წარვლინდნი სომხითადე და აუწუეს ესე ყოველი შემოსვეულებად ძეგვისა ზოსარს, რომელიცა მიეცა დიდსა მწუსარებსა და ურვასა.

ზოლო აუწუა ესე ზოსარძან *** ზეხარსა ძომისსა **** ჭლექსანდრე ზივერსა და შეიკრბობა მან მსედრობანი თუხნი და წარვიდა ბრძოლად

* სწერს ამას სომეხთა ისტორიკოსი მოსე ხორანელი.

** ვალარშაქ.

*** ჟამსა ამას იყო აღიქსანდრე სევერი ღ არა ფილიპე. მოსეს ხორანელს სომეხთ ისტორიკს ჰგონიეს, რომელ ჟამსა არტაშირის გამომჩინებისა იყო ძეგედ რომის ფილიპე; მაგრამ არა თუ ფილიპე აღიქსანდრე სევეროსი იყო, მაშინ იგი წარვიდა ბრძოლად სპარსთა პირისპირ არტაშირისა, ვითარცა სწერენ ლერალოც, ლამპროც ღ სსვანი, მსოფლიო მეისტორიენი.

**** ესე ბერძენთა არს ისტორიისაგან, რომაელთა ღ ბერძენთა ძეგეთა თვს ღ სსვათა მოთხრობისაგან წიგნისა ხრონოლორაფად სასელეზულისაგან. ლერალოც ჰსწერს ვითარმედ აღიქსანდრე სევერძან ჰსძლოყო არტაშირს; გარნა ლამპროთ ჰსწერს არტაშირძან მისრულსა მის ზედა ძეგვისა აღიქსანდრე სევერსა რომაელთა მსედრობითა სძლიაო მსედრობითა სპარსთათ ღ აოცნა რომაელთა მსედრობანი სრულიად. ესე აღიქსანდრე ხრონოლორაფში სწერია ძედ მამიას მძისწულად ავიცოლა ძისა ანტონინე რომაელთა ძეგვისა.

წრტაშირის სწარსეთად, იღლია გეისარი იგი სრულიად და იქმნა შეურაცხ და მიიღო სირცხვილი და გეუმს დიდი.

წმისთჳს უღლანობდა მეფე სომეხთა **ჴოსარ** და მოჲლოდა თჳს ზედაცა ეგრეთჳც და ხაძეოფოს თჳსსა ზედა ძურ-შემთხვეულებსა სწარსთა მიერ; ამის თჳს ხამგრებდა ცისეთა და ყოველთა სიმაგრეთა ყოველთა შინა ადგილთა დიდისა სომხითისათა, განმზადებდა სმათა და უკლისებდა საიდუმლოდ მოციქულთა, რომელთამე არშაკუნიანთა ნათესაობათა და დიდებულთა სწარსეთისათა, რათა მოხტენ შირი **ჴოსარ**ოხს და ესე შევიდეს მსედრობითა სწარსეთს და ნაცვალ ჰკონ **წრტაშირ**ს ორგულებისა და ბოროტ-მოქმედებისა მისისათჳს; სოლო სთსოჲდაცა **ჴომავლ**თად გვალად მოხლგასა სწარსთა ზედა მსედრობითა, მაგრამ ვინაჲდგან **ჴომავლ**თა შორის მათნ იყო არღანა ეგრეთ ძლიერება უწესებობათ და შინაგანთა მათთა დაუწყობელობისა ძლით; ამისთვის არა იხებეს სწარსთა თანა ბრძოლჲა; მაგრამ ეგვიტისა, სირიისა და ზონტოისა კერძოთა რომელთამე ადგილთა შინა დაშთამილთა მსედრობათა **ჴომავლ**თსა და ერთა მუნებურთა უბრძანეს შეკლად **ჴოსარ**ისა და მოხმარებდა სწარსთა ზედა, შემოიკრიბნს მსედრობანი **ჴოსარ**ოხ თჳსნი და **ჴომავლ**თაგანცა მეშველნი სმანი მოხრულნი მისთასა და წარვიდა შირისშირ სწარსთა და შეკვდა **წხირი**ად და დაიპყრნა რომელნიმე ადგილნი და აქენდა იმედი **სართიან**ელთაგან მონათესავეთა თჳსთა და **ჴალღა**ჲანთა, რომელ ივინი მწუჲყოფიან **ჴოსარ**ს მსედრობითა თჳსითა და მოვლენ მისთასა, არამედ ნათესაობათა **ჴავლ**არისათა და **ხურ**იანთა, რომელნიცა ესე იევენეს ნათესაობათაგანჲე **წრტა**კუნიანთა შთამომავლობისაგანნი, არა იხებეს მოხლგად **ჴოსარ**სთასა; ამისთვის მწუსარჲე **ჴოსარ** მეფე სომეხთა მოიქცა სომხითადვე. ესმის ამის უკმოიქცეს წარუღენილნი **ჴოსარ**ის მიერ მოციქულნი **ჴალღა**ჲანთა თანა, რომელნიცა მკვდრიენეს **ჴალღ**სეთს, რომელთაცა აღუთქვათ **ჴოსარ**ისთჳს, რომელ ივინი ვერეთ არა დამოწმებულ არიან **წრტა**შირისა და არცა ნებავთ უფლებათ მისი თჳს ზედა, ვინაჲდგან **ჴაზენ** ვინმე მთავარმან მათმან ერთგვარეულობისა გამო **წრტა**კუნიანთასა არა უტეკნა კერძოთა თჳსთაგანნი ზროვისინიანი დამონებდა **წრტა**შირისა და განემზადებოსო იგი, რათა მოვიდეს თქჳსთასა და შემოაკერთოსთ თქჳს ყოველთა ძალითა თჳსითა წინააღმდეგად **წრტა**შირისა, თუმიცადა **წოხრო**ჲ ამხ ზედა იქმნა მონარულ; მაგრამ, ვითარცა მოუთხრობს **ისტორია** სომეხთა, არა დია განუგრძადა სამხარელოჲ ესე ამბავი **ჴოსარ**ს და კერცადა უხწრეს მონათესავეთა

ამათ მისთა მოხლვად და შემოკრებად ამთ თანა. ამს შინა მოკროთა
ამბავი **ჴ**ოხაროხს, რომელ შემოიკრიბნა სხანი თხსნი **წ**რტაშირძან, მოუსდა
და მოხწყვიტნა ყოველნი ნათესაობანი **ჴ**ასენისანი და სსვანიცა მონათესა-
გენი შენნი. **ჴ**აღდავსნი ყოველნი მამაკაცი მათნი წარსწყმიანდა მოხსურე-
ბულითგან ჭბოუკად და ვიდრე ყრმათა ჩხვლთამდე არღარავინ უტყვა მათგა-
ნი. საქმემან ამს არა ფრიადი მწუსარება და ურვა სცა **ჴ**ოხარს, ეძიებდა
ღონეს თუ რაჲ ჰქოს. * **ქ**ომაცელთა შორის უამსა მას არა იყო წესიერი
დაწყობილება შინგანთა ძლით ამბოხთა სამეფოაჲს და მსედრობისა მ-
თისათა, რომელთა შემწეობაცა უიმედო იყო **ს**ომეხთა მეფისა. **უ**კერის მას
უამსა იყო მშვიდობასა შინა, **ს**პარსთა მეფე უცალო იყო ჯერეთ შინა-
განთა თხსთა დაწყობელობისათვის და ერთ კერძო აქენდაცა მარად მო-
უკლებელი შიში და სიფრთხილე **ქ**ომაცელთა მიერ ბრძოლისა, **უ**კერის სარ-
გებელობდა მშვიდობის მოყვარისა მეფისა მიერ თხსისა. **ჴ**ახე მეფეჲ
უკერთა არა უზრუნველი იყო თხსის თხს სამეფოსა სამსღვართა ყოველით
კერძო განუძკიცნა სიმაგრენი და სხათა თხსთა აღუმატნა. **წ**რტაშირ უბჭე
სპარსთა მეფემან წარმოუვლინა დესპანი **ჴ**ახეს, ვინაჲდგან ისილა კეთილ-
წესიერებით და მეუდრეობით მართკაჲ სამეფოსა მისისა და წარმოსცნა
ნიჭნი მრავალნი და ძვირფასნი და სთხოვა, რათა აქენდეს მშვიდობა მის-
თანა და აღუთქვა, რომელ მარადის დაადგრების ერთ-მეპირეობასა მტკი-
ცითა მშვიდობითა **უ**კერიელთა მიძრთ და ვითარცა ძმასა და თანასწორსა
თხსსა ეგრეთ ჰსადის მეფესა **ჴ**ახეს და შემდგომთაცა მისთა შთამომა-
ვალთა, და სოგად ორთათვისვე სხსარგებლო იქმნებინო, რათა დავსტკბე-
ბოდეთ ურთიერთისა მეზობლურისა მშვიდობითა სამარადისოდ. მეფემან
ჴახე მიიღო-დესპანი **ს**პარსთა პატრიოთა შესაბამით, ანიჭნა მრავალნი,
წარსცა ნიჭნი ფრიად ძვირფასნი დესპანიურთ თხსით და იქმნა შორის
წრტაშირისა და მეფისა **ჴ**ახესსა მშვიდობაჲ. თუმიცა არა სათნო უხნდა
ესე მეფესა **ს**ომეხთასა **ჴ**ოხაროხს; მაგრამ არა რასა იტყოდა ამისთვის
წინააღმდეგსა, ვინაჲდგან ემინოდა უკეთუ უყოფარასამე წინა-აღმდეგსა

* უამს ამს იქმნებოდა სშირად ცვალება მეფეთა რომისთა, რამეთუ მიიღებდა
რა ერთი მათგანი მეფობასა მოჰკვლიდენ შემდგომად რაოდენისამე ღლისა ანუ თვისა
მხედარნი მას ჰ სხვაჲ ჰყვიან მეფედ, რომელნიცა უნებლათ ჰ რომელნიმე მეფეთაგანნი
ერთი მოჰკვლიდა მეორესა ჰ ესრეთისა უწესოებათა გამო ჰ დაუდგრომელობათა კინი-
ლა ჰ დაცემისა მიმართ მოვიდოდა მეფობაჲ რომისა იმპერიისა.

ვერიელთა შეითქმან სპარსთა თანა, მიმიღებენ სამეფოას ჩემსა და განინა-
წილებუნო თხზად.

ჴოლო გარდაიწვალა მეფე **ჩახე**, რომელმანცა შეძგომად **ღრტა-**
შირს სპარსთა მეფის გამოჩინებისა იმეფა კვალად ცხრა წელიწადი. (ხოლო
ყოველნი წელნი მეფობისა მისისნი იყენეს 14).

ჰოფოჲლ ყლჴო.ა სოჴოჴსნლ ძინლ ჴლჴოსნ სო.ა- ხსლჴ იჴოჴინლლ ხოლ.

ჴეფე იქმნა **ჴაკურ** წელთა **ჴრისტესით** 233-სა და ეგო იგი მე-
ფობასა შინა თხსსა მშუდობით და უშეფოთველად, ადაშენა ამან ქალაქი
ჴაკურციხე **ჴასეთსა** შინა მასლობელ **ჴინიხისა** (ბაკურ-ციხე ეგო მრავალწელ
ჩინებულს ქალაქად; ხოლო უკანასკნელ ღიორღვა ზე იქმნა ღაბად, რომელიცა ემად
ამაღმდე არს ღაბად). მასინ **ვერიელნი** სარგებლობდეს მშვიდობასა შინა ეო-
ვლით გერძო, არა ვინა ჴევით მათ მბრძოლი და არცა წინააღმდეგი, **სპარსნი**
სშირად უგზავნიდეს მეფეთა ძვირფასთა ნიჴთა. არა მწე ეუენენ მეფენი
ვერიისანი **სომესთა** მეფესა **ჴოსარს**, ვინააღგან იგი ეოვლით გერძო
ეძიებდა შურისგებისა მათისათჴს, სშირად შემოავრიბნის მსედრობანი
ჴოსაროსმან, განვიდის სამზღვართით თვისით და ებრძოდა **სპარსთა** და-
იპურობდა რომელთამე ადგილთა სამზღვარსა გარე თხსსა **ღსირიას** და
ჴიდიას შინა და მოვიდიან **სპარსნი** ოდესმე სძლევეს მათ და ოდესმე
იძლეოდა მათგან და შემოვიდეს სამზღვარსა შინა თხსსა და კვალად მი-
უღიან **სპარსთა** დაპურობილნი ადგილნი მისმიერ; ხოლო მეფე **სპარსთა**
ღრტაშირ ვერეთ არა იყო სრულიადსა მოცაღეობასა შინა, ვინააღგან
სამზღვართა ჴედა **ოურქისტინისა** და **ინდოეთისასა** აქენდა განუწყვეტლად
ბრძოლანი და შინაგანცა ჴევანდეს მას მრავალნი წინააღმდეგნი, რომელთა-
ცა ჴედა იქცეოდა სასტიკად და მრავალნი ხისლნი დასთხივნსა, დიდ-
შემძღვითა და ძველთა გვარეულბათაგანნი მრავალნი მოსწყვიდნსა სასლე-
ულბითურთ მათით.

ჴოლო ჩვენ ზირველსავე სიტყუასა ჩვენსა მოვიდეთ: მეფემან **ჴაკურ**
განვლნო წარმატებულებასა შინა სამეფოასა თხსისა სრულიად **ვერიის-**
სა, სრულიად მეფობასა შინა თხსსა არა რაჲ შესტყავლსა წესნი წინაშართა
თხსთანნი სარგებლობისათჴს სამეფობელსა თხსისა, იპურობდა ბედნი-
ერებასა შინა უმათა თხსთა კუთიღის-მოქმედებითა თხსითა, ჴმატებდა დღი-

ველი **ვერია** და ამისთვის არა თანა-სმა-იერ ბრძოლად **სპარსთა** მეფის თანა **ჴოსარხისა**. მაშინ, კითარცა შინაგანანი თუხისა სამეფოსანი და-იმშვიდნა მეფემან **სპარსთამან** **ქრტაშირ** მოუვლინა დესპანი თუხი მეფეს **ტირდატს** და სთხოვა, რათა სპითა **ვერია**ლთა შეეწიოს მას და განუცნადა „კითარძედ ყოვლისა ძალითა ჩემითა მსებაჲსო მე მოხვლად **ჴოსარს** ზედა მეფეს **სომქსთას** და ერთგურძო მოიუგანუნო სპანი შენნი და ვიპურათ **სომქსთი** და შენ მოგცემო სრულიად **სომქსთისა** სამეფოებულად შენდა, რომელიცა აღუმტებს უმეტესსა ძალსა და დიდებასა სამეფოსა შენსა და მაშინ ხამარადისოჲ მშვიდობაჲ იქმნების ჩვენ შორის და მრავალსა ნიჭსა მიიღებო ჩემ მიერ.“

ჩითარცა ესმა ესე მეფეს **ტირდატს** არა თუხს-იღვა ესე; არამედ რქვა მოვლინებულსა მისდამი დესპანსა „მე უკეთუ მიხმენს მეფე თქვენი ნუ ინებებო მავს, ვინაჲდგან არა ხასარებულა არს მეფისათუხს თქვენიხს ყოფად ლაშქრობისა **სომქსთისა** ზედა, ვინაჲდგან ადრიდგანვე სძევსო სა-ფარველი **ქომელთა** **სომქსთისა** და უკეთუ შემოივანთ თქვენ მსედრობასს თქვენიხს **სომქსთად** უეტველად ივინი მწე-ექმნებიან მათ; თუძდა თქვენ მრე ექმნებით მეფეს მათსა **ქლქსანდრე** **სევეროსს**; მაგრამ ესე ყოვლითურთ ხაიშვიათო არს შემოსეველებაჲ. **ქომნი** არა მარადის იქმნებიან უწესება-სა შინა, გვალად მოიქცევენ ძალსა თუხსა კეთილ-წესიერებითა, ივინი უძლი-ერეს და ბრძოლასა შინა უგამოცდილეს თქვენიხს არიან, მოიქცევენ მასვილ-თა თუხთა თქვენდა მოძარო. ძეფეჲ თქვენი ჯერეთ პირველი არს მხურ-ბულად გვარეულებასა თუხსა შორის, ჯერეთ გულნი სამეფოსა თუხისა ერთანი არა სრულიად დამყარებულ არიან ასალსა მეფეს მათსა ზედა და ასსომთცა ძველი ხსკელ-განთქმული გვარეულებითა, გვირგვინოსნებითა და დიდის დიდებითა, მრავალ ნათესაობად შთამოსირვაჲ. მეფეს თქვენიხს თანა-ანც მშვიდობისა ყოფა ყოველთა გარემოთა თუხთა თანა მეფეთა, რათა ბედნიერებაჲ ესე თუხი უცნაურისა სვეკეთილობითა მისითა მოპოებული დანიცას მან და არა უგუნ-აქციოს უბედურებისა მიძარო.

„**ჩვენ** **ვერია**ლნი პაპის მამისა ჩემისა მეფისა **ქვეისა** მეფობის და-წუებითგან ვართ ყოვლით გერძო მშვიდობასა შინა შესდუღვილ და წარმა-ტებასა ყოველთა მიძარო, შესობულთა ჩვენთა მიძარო ვაქცევით მეურრო-ბით და არა ოდეს ჩვენ არა ვინ ვექმნებით მიზეზ შუოთისა. გამაჩინე-ბითგან ამა ასლისა მეფისა თქვენიხს ვიდრე აქამომდე გაქვსო თქვენ ბრძოლაჲ **სომქსთა** მიძარო და სხვათაცა შესობულთა ჩვენთა; თუძდა

მეზობლობისგამო და ერთ-გვარეულობის შთამომავლობათა მეფეთას ვალ-დებულ ვიქვენით მრავალთა მათ ბრძოლათა შინა თქვენთა მათდა მიცემად შეწევინსა; მაგრამ ჩვენ მოუვარეობისათვის მშვიდობისა პატივ-გვით თხოვილსა თქვენსა და არა რაჟთა; მისცეს წინაპართა ჩემთა მეფეთა შეწევნაჲ, არცა ერთითა რაჟთამე. მე უძულობეს მინხს ესე ხასარკებლად მეფისა თქვენისა, უკეთუ ინებებს მეფობაჲ მათი ვიყო მე შუამდგომელ რთავე შორის და დავაზანუ ივინი ურთიერთს; გარდა ამისხს სხვაჲ არა რაჲ ძალდომს, ჩვენ სჯულდებულვართ ამას ზედა **ჯეორგიანი**, რომელ არავის მივსცემთ გარე მეზობლთა ჩვენთაგანსა მიხეცსა შფოთისხს და უკეთუ გინძე თხითა ამპარტავანებითა და უხამართლთა შფოთის-მოუვარეობითა გვაძიულებს ჩვენ ბრძოლად მიხეცითა რაჟთამე, **ჯეორგიელთა** არა წარგვწემდევის სჯულგული და არცა დიდ-სულობაჲ და უშრომელისა ბრძოლისა, ხომსნე ქვეყანისა ჩვენისა ერთა და მამცრობაჲ ყოველსა პირსა ქვეყანისხსა არს განსმენილ; თქვენ თვთ უწეით ყოველივე ჩვეულებარა ჩვენი, და სიმტკიცეარა სიტყვასა შინა, აწ მე უმეტესისა ზრასკად არა რასა ვგონებ სჯიროდ, წარგედ და მოასხენენ ყოველნი ესე სიტყვანი ჩემნი კელმწიფებსა შენსა და ვითარცა ნებაჲს მას ჰყოფ ვერეთ.“

შასრულან რა სიტყვანი ესე **ტიფიშანი** უბოძნა დეხანსა მას ფრთად მდიდარნი ნიჭნი და განუტყვა მადრიელი.

შაშინ ვითარცა მივიდა **ჯეორგიით** დეხანნი იგი **სპარსთა** და აუწუა ყოველი იგი თქმული მეფისა **ტირდატის** მეფეს **სპარსთას** **ლტაშირს**, განრისხნა იგი ამას ზედა და შეისვე შემოვიკრიბნს მსედრობანი თხნი და დიდისა ძლიერებითა წარმოვიდა ხასტიკისა სიქადულითა და აუწუა მეფეს **სომეხთას** **ხოსარს** და მეფეს **ჯეორთას** **ტირდატს**, ვითარმედ მე ყოველითაჲ ძალითა ჩემითა მოვალე დამორჩილება და თქვენდა და უკეთუ ნებითა თქვენითა არა დამემორჩილებითო მე ძალითა და გიმორჩილნე.

შაშინ შეითქვენეს მეფენი **ხოსაროს** და **ტირდატს**, **ხოსაროს** მან შეიწივნსა და მოიყვანსა მსედრობანი არა მტირდენი ზონტოჲს ვერძოთაგანს; ხოლო მეფეშანი **ტირდატ** წარავლისა მეჲ თხნი **ლსოვგურს**, გარდავიდა **ქასარეთად** და გამოიყვანსა **ქასარნი**, **ოკსნი** და **ხეკნი**, განასკნა გარნი **ხაკასიისანი** და გამოიყვანსა ლაშქარნი მათნი ურიცხენი, შეიკრიბნა **ტირდატ** მან ყოველნი სპარსნი ქვემოდას და ზემოდას **ჯეორიისა**, წარვიდეს და შეერთნეს მეფეს **ხოსაროსს**, ჰქვეს მეწინავედ მსედრობისა მათისა **ლსოვგურს** მეფისა **ტირდატის** მეჲ, მიეკებნეს სამხედვარსა ზედა **სპარსეთისას**

მდინარეს ზედა ოკუნისას და ჭუკეს ბრძოლაჲ მეფისა მიმართ სპარსთასა ღრტაშირისასა და ხმლეს მას, აოტნეს სპარსნი და შევიდეს სპარსეთსა შინა, ივლტოდა ღრტაშირ მეფეჲ სპარსთა უშინაგანესად სპარსეთად; სოლო მსედრობანი მეფეთა ჴოხარისა და ჳირდატისანი აოსრებდეს ადგილთა სპარსეთისათა და არღა ეპოვათ წინააღმდეგი, ვინაჲდგან მარადის ხმლევდეს ივინი სპარსთა, ჟამად მოიქციან თჳსად და ოდეს სპარსნი შეკრბიან კვალად ბრძოლად კვალად შეუსდიან ხმლევდეს და აოსრებდეს მათ.

ზა ვითარცა ისილა მეფემან სპარსთამან ღრტაშირ ძლეულებაჲ თჳსი შემოკრიბსა ყოველნი მთავარი თჳსნი სპარსლარი და სპარსეცი და განიზრასა მათ თანა. „თუ რაჲ ჭუჲ.“ და ყოველთა თუთოეულთა მოასსენეს განზრასული თჳსი; სოლო იყო მათ შორის გაცი ვინმე გმირი და ხსელოვანი ნათესავი სომესთა მეფისა, რომელი იყო სომესთა შორის წარხინებულნი და ლტოლვილი სომსითით, მისრულ იყო იგი მეფისა მიმართ სპარსთასა; სოლო ღრტაშირს შეეწინარებინა იგი და მიეცა მისთჳნ უშირველები ადგილი მთავართა შორის თჳსთა, ვინაჲდგან იყო იგი ძლიერი ძალითა და მას ჟამსა კაბუკი სწორუშოვარი. ამან შეკრებულებაჲ მას შინა ოდეს განიზრასვიდა ღრტაშირ მთავართა თჳსთა თანა, თუ რაჲ ჳერარს ყოფად მისსა, წინა აღმდგომთა მიმართ თჳსთა, არა რაჲ თჳკა; არამედ შემდგომად შეკრებულებაჲ მას შინა მეოფნი მიიქცესრა გაცად გაცადი თჳსად; მაშინ მივიდა იდუმალ ღნაკ მეფისა მიმართ სპარსთასა ღრტაშირისა და ეზრასა მას მარტოდ ხაიდუმლოდ და რჳკა.

„სოლოცლებითმცა არს, მეფეო, უკუნისამდე კელმწიფობაჲ შენი, მე ვყო დონის ძიებაჲ ესრეთი, რომელიცა დასსნის ყოველსა ძლიერებსა და ძალსა და დონის ძიებაჲ მტერთა კელმწიფობისა შენისათა; გარნა ჳერარს ესე, რათა ერთი თუთ თჳკენ და მეორე მე მონამან თჳკენმან ვუწუოდეთ სჳქმეჲ ესე და რათა არავის უბრძანოს ესე სხვასა მეფემან. მე წარვიდე, რცა განდგომილი და ლტოლვილი თჳკენგან მივალ ყოვლითა სსლეულებითა ჩემითა მეფისა მიმართ სომესთა ჴოხარისა და იგი ვუწვი მიმიღებს მე დიდისა სისარულითა და მოქედობის მე ყოვლითურთ უიჭველად და ოდეს დავიცე ჟამი მე მოკვლას იგი. არავინ უვის მას სხვაჲ მსლახებელ ნათესავი, რომელ ეუფლოს სამეფოსა მისსა; მაშინ ძალგოცნთ თჳკენ შემუსვრად მტერთა თჳკენისა და დაჳერობადცა ადვილად სომსითისა, ვინაჲდგან მე მოვიბირავ დიდ-შემძლეთაცა სომსითისათა ერდგულებიან მიმართ შენისა.

ისმინარს სიტყვანი ესე მეფემან ჭრტაშირ, განისარს და მრავალი წყალობა აღუთქვა ჭნაკს და თუთ სომხითისაცა მეფობამ მიეცა მისსა.

ზარმოვიდა ჭნაკ ეოვლითა ხასლეულებითურთ და ერთი თხით სომხითად მეფისა მიმართ ზოხარისა, რეცა ლტოლვილი სპარსთაგან და მოეუღინა წინასწარ-მოუწყებული მეფესა სომესთანს, და ვითარცა ესმა ესე განისარს ფრიად ზოხარმან და მსწრაფელ მიაგებნა კანნი წინარე და მოიყვანა იგი ეოვლითა ერთი თხითა, დაასხადგურსა კეთილთა ადგილთა და ჭნაკ მიიღო, ვითარცა ძმად და თხის და ნათესავი გვარეულებისა თხისსა და უყოფდა დიდსა პატივსა, და ხადოდა ზღუდედ და სიმტკიცედ სამეფოელსა და მეფობისა თხისსა და არს უწყობდა მანკიერებად დრეკუსა მის კანისა, თუ რამეს განისარსავს მისთვის და ენდობოდა ეოველსა შინსა საქმესა მისსა სამეფოსა და საიდუმლოსა.

ღმის შინა გარდაიგვალა მეფე ჯეერთა შირდატ მეორე, რომელმანდა იმეფა წელიწადი 14. და იქმნა ხანვლად მისსა ძეა მისი ჭხვატურ.

გეოგრაფიკული აღწერა სომხეთისა და მისი მხარეებისა

ზოგად იქმნა ჭხვატურ შირველი ძეა შირდატ მეორისა მეფედ ეოვლისა ჯეერთისა წელსა ქრისტესით 259-სა, და იუო მამინ ჯეერთა დიდად განმდიერებული ეოვლითურთ. ამან აღაშენა ცისე და ქალაქი ოკვარმად დიდ-შენიერად; სოლო ამის მეფობისა მეოთხესა წელსა მოკლას სომესთა მეფე ზოხარ ჭნაკმან ესრეთ.

შდეს ერთსა ისება ჩვეულებისამებრ მეფემან სომესთამან ზოხაროს წარსლვად ნადირობად რამეთუ იუოფოდა მამინ ადგილთა ჭრანატისათა, ვინადაცან მამინ იუო ფამი ჭრისა (ესე იგი გასავსული) და განდიდებულ მდინარენი და წარიუგანა თანა ჭნაკ ნადირობად მეფემან და ჰევა ძმადიცა თხის თანა ჭნაკს და აქენდათ მათ მსხვილნი ძვეუთნი, სხვადაცა გარდა იარაღთა მათ, რომლითაცა მოინადირებდენ ნადირთა დაფარულნი ქვეშე სწვიმარისა სამოხლისა * სტოკედისასა და ოდეს სდევდა მეფე ზოხარ, ვითარცა მოუვარე ნადირობისა მათათა და დირღაღთა მათ შინა

* სტოკედი აქლემის მატყლისა თიფთიკისაგან ქმნილი შალისა სამოსელ, რომელსა სამოსელსა სწვიმარსა უხმობენ.

წარატის გაღმართს გარეთსათ და მოინადრებდა მათ და განუშორა რა მეოფეთა თვსთა თანათა; მასინ იცა ჟამი მარჯვედ წინაგან და მოკლას მეფეჲ **ჴოსარ** და ივლტოდეს **წინა** და მძაცა მისი მისთანაჲვე. არამედ სწერეს **სომეხთა** მეისტორიენი და ჩუენნიცა კვალად „მოიგლო რა **წინა**გის მიერ მეფეჲ **სომეხთა** **ჴოსარ**ოხ და ივლტოდენო იგინი **სპარსეთისა** კერძო, სდევნეს მათ მთავართა **სომხითისათა**, რომელნიცა იმეოფებოდეს მას ჟამსა მეფეს თანა **ჴოსარ**სა მსწრაფლისა მსედრებითა და ეწივნეს მათ იწროთა **წრესისა** მდინარისათა, რომელნიცა ჯერეთ არღა მიწუნულ იქნეს არცა განსვალსა ფიანსა მას მდინარისსა და არცა სიდსა, ვინამდგან ესრეთ დიდ იყო მასინ **წრესისა** და სხვანიცა მდინარენი, რომელ შეუძლებელ იყო განსლვად და მოკლეს **წინა** და მძაცა მისი.

„**ჴოლო** ხსსლეულებანი მისნი ივლტოდეს * და ძეჲ მისი ესე იგი **წინა**გის მცირეჲ ურმა წარიყვანეს **საბერძნეთად** და მეორე მევე მისი **სპარსეთად** დედა-მეუძეთა მათთა.

ჴოლო ესმა რაჲ სიკვდილი **სომეხთა** მეფისა **ჴოსარ**ისა **წრესშირ** მეფესა **სპარსთასა** განისარა ფრიად, წარავლინსა მსედრობანი თვსნი **სომხეთად** და თვითა შეუდგა უგანა ეოვლითა ძალითა თვსითა და მოვიდა **სომხითად**. ჰსწერს **სომეხთა** **ისტორია**, რომელ „შეკრბესო მთავარნი **სომეხთანი** და წარჩინებულნი და შეერთესო ბერძენთა მსედრობასა, რომელნიცა ჰსდგესო სამზღვარსა ზედა **ჴერძეთასა** დაცვად სამზღვრისა მათისა **სპარსთაგან**; **ხოლო** მოვიდარა მეფეჲ **სპარსთა** **წრესშირ** მრავლითა ძლიერებითა ბრძოლა უეკეს **ჴერძეთა** და **სომეხთა** ერთბამად; არამედ იდღივნეს **ჴერძენი** და **სომეხნი** და ივლტოდეს, მოიქცა **წრესშირ** ძლევა-შემოსილი და დაიპყრა სრულიად **სომხითი**, ივლტოდეს **სომხითით** მრავალნი ერნი **სომხითისანი** საბერძნეთად და გუარულებანიცა **წრესაგენისანთანი** სრულიად განივლტნეს **სომხითით** საბერძნეთად; **ხოლო** მცირე ურმაჲ ძე მეფისა **ჴოსარ**ისა **ძრდაც**, წარიყვანა **სომეხთა** წარჩინებულთაგანმან **წრესაგან** ვინამე **ჴანდაკუნელმან** **ძომედ** მღვტოლვარემან და მიიყვანა წინაშე მეფეთა **ძომისათა** და მუნ აღიზარდა იგი.

* ესე ძეჲ ანაკისი აღიზარდა რა იქმნა მადლითა ზეგარდამოთა ქრისტეიანე ღმან მოაქციენა სრულიად **სომეხნი** ქრისტეს სარწმუნებასა ზედა ღმეფეჲ **სომეხთა** **ძრდაც** ღ იქმნა სრულიად **სომხითასა** განმანათლებელ ღ მღვდელთა-მთავარი დიდი ღ საკრველით მოქმედი გრიგოლი პართეველი ესე არს.

დაიბურა ყოველ სომხითი მეფემან სპარსთამან ღრტაშირ და დაიბონა და ვინაღდაც კვარეულობანი ღრსაცანათანი (ესე იგი არშაკუნიანთანი) სრულიად ყოვლითა დედწულითურთ მათით გარდასახლებულ იქმნეს საბერძნეთისა კერძოთა და სხვანი სხვათა ადგილთა მთიანნივე; ამისთვის მოიუყანა ღრტაშირმან სხვანი ერნი ერდგულნი თჳსნი და დაასხდნა იგინი ადგილთა ზედა მათსა ღრარატისა სამღვართა, უწიდა ერთა მათ ღრტაშირისადა, დაუდგინა სომქსთა მთავრად და განმტკუნლად, განჴევენს სხვებრ ნაწილნი სომხითისანი მისცნა მათ კეთილ-წყებურება და განკარგულება კეთილი, განაშენეს და შეამკვნეს ქალაქნი, და ადგილნი სპინხინი, ერთა მისცა იმედოვნება და ანიჭნა მრავალთა ნიჭნიცა, საკერძოანი სომხითისანი შეამკვნა და პატრიარქიმად ჟუროვანი აჩვენა ჭურჭითა მათთა, ესე ვითარითა სახითა მოიმაღლნა სომქსნი არა მცირედ.

ქალღო ღსვთავურ მეფემან ჯეერთამან განაძვრნა სამღვართნი ყოვლით კერძო ჯეერიისა და დაადგინა ცისეთა და სიამგრეთა შინა მსუდრობანი ძლიერნი და აღმატებულნი; არამედ ვინაღდაც სპარსთა მეფეს აქენდა სხვათა და სხვათა ადგილთა შინა ბრძოლანი და მარადის უმეტეს მისსა იუფეს საშემო სომქელთა გამოლაშქრებისა სპარსეთსა ზედა; ამ მიზეზთა გამო უწაღო იყო იგი გამოლაშქრებად ჯეორიელთა ზედა, და მარადის უგლანებდა მეფეს ჯეერთასა ღსვთავურს დეხჳსსა მშვიდობისასა და არწმუნებდა, რეცა მაღრიელ არს იგი; ამისთვის რომელ შემდგომად სიკვდილისა ღოსროს სომქსთა მეფისასა არა მიიღო მან თსვამად სომქსთა, რათამცა შეიერთნა იგინი და დაიბურა სომხითი თჳსად და ვინაღდაც არა წინააღმდეგ ექმნა იგი მას; ამისთვის ნიჭითაცა ძვირფასთა უგლანებდა მეფეს ღსვთავურს. ესერა სომხითი თჳსად დამპყრობელობისა თჳს სომხითისა არა რას წინააღმდეგსა უხვეებდა მას ღსვთავურ.

ღმას შინა განვლო რაოდენამე უამმან და გარდაიცვალა მეფე იგი სპარსთა ღრტაშირ და იქმნა მისწილ ძეა მისი * ქოსროა შაჴურ,

* სწერს ვახუშტი ქართლის-ცხოვრებასა შინა. „ვითარმედ ზოსროსი ანუ ქასრეს სახელი საბურ წერილარსო, სჩანს, რომელ ჩვენს მისცორიეს არა სცოდნია რომ საბურს ქასრეს უწოდნენ, განმარტება სახელითა ამათ ღ თუ ვითარ იწოდებოდეს სპარსთა მეფენი იუწყენ ესრეთ აღმომაკითხველნი: ზოსრო ნიშნავს ფურსი-ყალიძის ენით (ესე იგი ძველის სპარსულის ენით) კლმწიფეს (ანუ მეფეს), ზოსრო არაბთა ენითა ქასრედ ითქმის; მაშა საღამე ზოსრო ღ ქასრე ერთი ღ იგივე არს. ზოსროვი არტაშირ იყო პირველი ხელმწიფე სასანიანთ გვარისა (ვითარცა მოუთხარით ზემორე ამა ისტო-

სასწაისი ძლიერი, გმირი, მეცნიერი საქმისა და მძღვარი, დაიპყრნა ამან სრულად სპარსეთი და უმეტესნიცა ადგილნი; გარდა სამხერობულთა მამისა თჳსისათა და სომხითიან ეპურს ამასვე და ვითარცა განძლიერდა იგი ფრიად მოიხება ამან უმეტეს განვრცობაჲ სამხერობულთა თჳსისა და დაპყრობად ჴეერიისა.

ჩარმოუვლისა დესპანი სასტიკითა საუბრითა, რომელ არღარა ნებაჲს მას მშვიდობა ჴეერიელთა თანა ანუ დაემორჩილეს მას მეფეჲ ჩხვაგურ და ანუ განემსადოს ბრძოლად მისსა.

ჩალო მეფემან ჩხვაგურ სენარა, რომელ დესპანი ესე სპარსთა მეფისა მოკალს, რომელ ხოსროვს მეფესა დამონებაჲ სპარსთა მეფისა მეფემან ჩხვაგურ არცაღათუ მიუშვა იგი თჳს თანა სმენად შეთვლილობისა მის, არამედ მთავართა თჳსთა უბრძანს და გამოაკითსეს ყოველივე დაბარებული მეფისა მისისა დესპანსა მას და მოასხენეს მეფესა და მეფემან უბრძანს პირითა მთავართა თჳსთათა. „რომელ არა ჩვეულებართო, არქჲ, მომავლინებულსა შენსა ჩვენ ჴეერიელნი შეშინებად, ვითარცა ფრძანი უსაგონი სიტყვითა, არა თუ სიტყვისა ეგუჲვითართა; არამედ არცაღა საჭურველთა თქვენთა და არცავის სსკათასა შეუშინდებითო ჩვენ, ნუ ჰგონებთ თქვენ, რომელ ბრძოლათა შინა თქვენთა ვისმარნეთ საკუთარნი საჭურველნი ჩვენნი, ჩვენ ყოველივე მებრძოლნი ჴეერიელნი ვისმარებთ თქვენსედა საჭურველთავე თქვენსა, რომელნიცა სიმსნითა ჩვენითა ბრძოლისა უძით მიგვიდიეს კელთაგან თქვენთა. აწ წარვედ და მოასხენე ესრეთ მეფეს თქვენსა: ჩვენ განმსადებულვართ ბრძოლად და რაღცა ძალკედვას ჰყავ, იგი გვარულებითა და სჯულითა მამულითა სპარსეთისაღა ტასტისა შემკვიდრობაჲ თჳს მეფისა მე და სომხითისა ტასტი არს ჰაჰათა ჩემთა სამკვიდროჲ; ხოლო მამაჲ შენი არს უკვე მეჲ მენქემისა ერთის მდაბიოთა კატაგანისა და არა ვარძე მარცხვინელ გვაროვნებისა ჩემისა, რათამცა დაგემონე შენდა სირცხვილი ესე თჳს ვიდემცა, რომელ შევიდე ეგე ვითარისა შთამამულობისა კელისა ქვეშე, თქვენ მოჰგაღით მესთლობით მეფე სომხთა ჩოსარ რომელიცა საქმე ესე ვითარნი დაწუნებულ არსცა თვთ ჩვეულებასაღა შინა

რიაში) სპარსულის წოდებისმებრ არცაშირ არის, ევროპიელი მისცორიენი სწერენ არცაქსერად ჯ არცაქსერქსად. შაფურს სწერენ სპარსნი შაჰფურს ევროპიელი სწერენ ამის საპარს. ჩვენ ქართველნი ვსწერით საბურს არცაქსერქს პირველი მეფე სასწაისათა ხოსროვი არცაშირ იყო ჯ იმისი შვილი ხოსროჲ შაფურ საპარ ანუ საბურ იყო.

სწარსთას. დიდ შემდღისა და ძლიერისათჳს განწყებულ არს ჰირისშირ
ასწარესსა ზედა გამოჩინებაჲ თავისა თჳსისა და მამცრობითა თჳსითა დი-
დების მიღებაჲ და არა მღედრულისა სიმუხთლითა შემინებაჲ მანაგებთა.
ჩვენ **ივერიელნი** არა თავსვიდებთ უოფად სიმუხთლესა, გინა თავსდებასა
შეურაცხებისა და თავის-უფლებიან ჩვენისა უცხოთა მიმართ მიტემასა ჩვენ
განმსადებულ ვართ ბრძოლად დაგვიცავს, ვიცავთ და დამცველ ვიქმნებით
მარადის თავის-უფლებიან ჩვენისა სისხლითა ჩვენითა.“

ჩინტეს ბრძანებითა მეფისა **ჩხატავურისათა** მთავართა მისთა დესპანსა
სწარსთასა პასუხი ესე და განუტევეს.

სახესსა ამას ზედა განიხილნა **ქოხროჲ შაქურ** და ნებაჲდა ეოველი-
თა ძალითა თჳსითა მოხლავდა და ბრძოლად **ივერიელთა**; მაგრამ მოესმა **ქო-
ხროჲ შაქურს** მრავლითა ძლიერებითა და ბევრ-რინცსევედითა მსედრობითა
წარმოხლვა **ქომისა იმპერატორისა** **ჩალერიანესა** **სწარსეთსა** ზედა, გან-
მსადნა სპანი თჳსნი **ქოხრო** **საბურმან** * და მოვიდა **იმპერატორი** **ჩალე-
რიანე** და ბრძოლა უყო მას საშუალ სწარსეთისა შემოხროულსა **ქომავლთა**
მსედრობასა მეფემან **სწარსთამან** **საბურ** ხდლა და აღტნა სრულიად მსედ-
რობანი **ქომავლთანი**, მოსწყვიტეს **სწარსთა** და შეიპურეს მათგანნი მრ-
ვალნი და შეიპურეს თჳთ **იმპერატორიცა** **ქომისა** **ჩალერიანე** და მო-
ტკვარეს მეფესა **ქოხრო** **საბურს**, რომელმანცა მიჴნარებითა თჳსითა
ახვესნა მას მრავალი უმატიოებაჲ და შემდგომად უბრძანა და განსადეს
ცოცხალსა ტყავი გორცთავს და ესრეთითა უწყალოებითა მოკლა **საბურ**
სწარსთა მეფემან **ჩეისარი** **ქომისა** **ჩალერიანე** და ძეგა მისი მიმავალი
ქომელ **სწარსეთიცა** მოკლეს მსედართა კერძოს მას **ჩილანისსა**.

ძუმტადა **ჩეისარმან** **ჩალერიანესან** ხოსოვა მეფესა **ჩხატავურს** ოდეს
მივიდოდა იგი ბრძოლად **სწარსთა**, რათა მწე ექმნეს იგიცა **ივერიელთა**
მსედრობითა **სწარსთა** ზედა; მაგრამ **ჩხატავურ** არცა ერთსა კერძოსა შეერთა
და არცა მეორესა, ვინაღვან განიზრასვიდა ამას, რომელ უკეთუ მოვესმა-
რები ერთსა ასუ მეორესა, ესე შრომაჲ დიდი იქმნებისა მსედრობისათჳს
ჩემისა და რომელიცა მათგანი განიმარჯვეს მეწმე იგი იწეებს ქვეყანისა
ჩემისათვის დაჴეობისა ცდასა და უძვობეს არს, რათა სპანი ჩემნი იყუნეს

* მოევასა ამას სწარსთავან რომელითსა მოუთხრობენ ანკიცილ ჭ ბერძენთა
ისტორია სრონოლრაძი ჭ შეპურობასა იმპერატორისსა ვალერიანესსა ჭ სიკვილილსა
მისსა უწყალოებისა სსითა საბურ სწარსთა მეფისგან.

შესვენებით და არა დავაშვროთ ძალი ჩვენი, სოლო ვითარცა იდღივსეხ
ძომადელი, სპარსნი ვინადაღან იუვნეს ფრად დამაშრვალნი, თუძვალა
 სძლეს **ძომადელთა** მსედრობას; მაგრამ წარწემიდეხ **სპარსთა** უძრავლენი,
 უძლიერენი და უწიუელენი მსედრობანი თუნნი და ამისთვის ვიდრემდე
 ვირველას მდგომარეობას შინა არა მოიუვანდეს იგინი მსედრობათ თვი-
 თა ვერა ძალედვით ბრძოლად **ვეერიელთა** მიძართ. ამისთვის კვალად გან-
 ვლო უამძან რაოდენძანმე; მაგრამ მეფე **ჩხვაგურ**, ვითარცა გარნიერი და
 ბრძენი, მწრუსველი მამულისათვის, სრულიად გარემოთა ეოკლისა **ვეერიის**
 ამაგრებდა და განამტკიცებდა ცისეთა, სიმაგრეთა და ზღუდეთა, რათა ვერა
 შეუძლოს მტერძინ შემოსლვად **ვეერიას** შინა.

ღმის შინა განიზრასეს **სპარსთა** მოხვლად ძალითა დიდითა **ვერიად**.
 სწრა რაჲ ესე მეფემან **ჩხვაგურ** წარვიდა თუთ (ვითარცა ვირველ დროსა
 მამისა თუნისა მეფისა **ტირდატისასა**) **აკესეთად**, რათა მოუწოდოს მე-
 ნით მსედრობათაცა **ჩაზართასა** და შემოიკრბენესცა ეოკელნი **ჩაკე-
 ხისასა** ვირ-იქითნი ლაშქარნი და ბრძოდეხ მოსრულთა **სპარსთა** მის
 ყელა.

ტიშინ გარდაულხა რა მთაჲ **ჩაკეხისა** და მივიდა ადგილთა **ყუბანის**
 მდინარისათა, ეოკელნი მცხოვრებნი ადგილთა მათ დიდისა სისარულითა
 მოიწრაფდეს მეფისა მიძართ **ჩხვაგურისა** და შემოკრბებოდა მისთანა
 ურიცხვი ლაშქარი.

ძი უბედურება! რამეთუ არა მრავალთა დღეთა შემდგომად ეძვეთა
 ხენი უეცარი მეფესა და მოკვდა მით მეფე **ჩხვაგურ**.

ტიშინ იქმნა მწუსარება წარის-საწყემელი სრულიად **ვეერიისა** ერსა
 შორის და რომელნიცა შემოკრებულ იუვნეს მას უამთა მეფისა თანა
 ლაშქარნი იტყებდეს უწყალოდ და ესე ვითარისა ხასითა განმრავლდა
 გლოვამ, რომელ არა ოდეხ ესე ვითარი გლოვამ არავის ხდა უსიღავსე
 ეოკლად.

ამეტეს ამისთვის ეოკელნი ერნი **ვეერიისანი** მოუთმენელსა მწუ-
 ხარეებსა ჭეოფდეს, რომელ მეფესა **ჩხვაგურს** არა დაშთა ქეჲ, არცა ძმს
 და არცა მასლიოტელი, არცა შორიელი ვინმე გარეულობისაგან თუნისა, რა-
 თამცა ემეკვიდრა მას, და ეპურამცა ხაცვლად მისსა ადგილი და ტასტი მისი;
 არამედ ესეჲ ოდეხ ერთი მარტო ასულდი და იგიცა მტირედისა წლისა.

ჩარმოიღეს გუამი მეფისა **ჩხვაგურისა** **ტიცესეთად** დიდისა დიდებითა,
 წარმღვეპეს თანა ეოკელნი წარნიებულნი ადგილთა მათ, ვინა იგინი,

5346	122	162	<p>იქმნა მეფედ ყოვლის ივერიის მირვან პირველი ჰ იყო ესე სიძე ასულის-ქმარი საურმაგ მეფისა, ესე მირვან იყო დისწულის შვილი სილდრისა საურ- მაგ მეფისა ნათესავისაგან ნებროთ ასირიისა მეფისა შთამომავალი, რომელიცა წოდა ქართლოსიან-ფარ- ნავაზიან-ნებროთიანად.</p>	18
5364	140	144	<p>იქმნა მეფედ ყოვლის ივერიის ფარნაჯამ პირ- ველი ძეა მეფისა მირვან პირველისა, რომელმანცა იმეფა წელიწადი 9. განსდევნეს ესე ივერიელთა, ვი- ნადგან შეურაცხ ჰყვნა ამან სარწმუნოება ივერიელთა ჰ კერპნი მათნი მოიძულა ჰ იქმნა ცეცხლის-მსა- ხურთა სარწმუნოებასა ზედა სპარსთას. ჰყვეს ნაც- ვლად ამისსა არშაკ პირველი მეფედ, რომლისა მეფო- ბისა მეთესა წელსა მოუხდა ამას ფარნაჯამ ჰ მო- იკლა ძლეული არშაკისგან აღგილსა მას რომელსა ეწოდების ცაშირი.</p>	9
5373	149	135	<p>დასჯდა დის ქმარი ფარნაჯამ მეფისა არშაკ პირ- ველი, ძეა დიდისა მის სპარსთა მეფისა არშაკისა, გა- ნაკებდა ფრიად სიმშვიდით ჰ კეთილ-წესიერად ყო- ველსა ივერიას, ესე იწოდებოდა გურეულე ბითა არშა- კუნიანად.</p>	12
5385	161	123	<p>შემდგომად ამისსა იქმნა მეფედ ყოვლის ივერი- ისა არცაგ პირველი ძე არშაკ პირველისა არშაკუნიანი ჰ განვლო მშვილობასა შინა ყოველნი წელნი მე- ფობისა თჳსისანი.</p>	16
5401	177	107	<p>იქმნა მეფედ ყოვლის ივერიის ბარცომ პირვე- ლი ძეა არცაგ პირველისა, ამას არა ესეა ძეა ჰ ესეა ასული, რომელიცა მისცა ქუჯის ძისწულის შვილსა სახელით ქართამს ჰ ესე ქართამ იყო შთამომავალი საურმაგ მეფისა ასულის წულისაგან; მაგრამ მირვან</p>	

			<p>მეორე ქეა ფარნაჯამ მეფისა, რომელიცა აღიზარდა სპარსეთს შეიკრიბა მან სპარსთა ღ ასურთა ღ მიღთ-გან შემწედ მისსა მხედრობანი, მოვიდა ღ დასდგა ზუ-ნანს ღ ბრძოლა უყო ბარცომს ღ მოკლა ბარცომ მეფე ღ თვთ-იქმნა მეფედ ყოველისა ივერიისა; სოლო სიძეა მისი ქართამ ასულითა მის ბარცომ მეფისთა ცოლითა თვისითა, რომელიცა მუცელ-ქმნილ იყო, ივლცოლეს სომხითად ღ მუნ განყრნეს ღ იქმნა მეფე მირვან მეორე მეფედ ყოველისა ივერიისა.</p>	33
5434	210	74	<p>ჩ</p> <p>იქმნა მეფედ ყოველისა ივერიისა მირვან მეორე, გამოიყვანა სამშვილდით ცოლი ბარცომ მეფისა ღ შეირთო თვთ ცოლად. ამისა მეფობასა შინა იყო მიტრიდაც ევაკორი მეფე პონტოისა. მირვან იყო ფრიად კეთილი ღ მოწყალე ღ კეთილად განმგებელი სამეფოსა ღ უფვარდით იგი ივერიელთა; არამედ მეფობასა ამისსა შინა ეპყრა ქვემო ივერია მიტრიდაცს, ესე იწოდებოდა გვარეულობითავე მამისა თვისისთა.</p>	16
5450	226	58	<p>ძ.</p> <p>იქმნა მეფედ ყოველისა ივერიისა არშაკ მეორე ქეა მეფისა მირვან მეორისა. ესმსა ამას წარმოგზავნეს რომაელთა მხედართ-მძღვანი თვისი პომპეი აზიად, რომელსაცა თანა აქენდა არშაკს მშვიდობა ოდესმე ღ ოდესმე ბრძოლა, იმეფა ამან ყოველსა ივერიასა ზედა, თუმცაღა ბრძოლის შემთხვეულება მრავალი აქენდა; მაგრამ ეგრეთცა განაგებდა სამეფოსა თვისსა სიბრძნი-თა ღ გონიერებითა კეთილად.</p>	25
5475	251	33	<p>წ.</p> <p>იქმნა მეფედ ყოველისა ივერიისა არშაკ მესამე ქეა არშაკ მეორისა, რომლისა ესმსაცა ანტონი მარკ მოვიდა აზიად რომაელთა მხედრობითა ღ მრავლისა ძლიერებითა აქენდა ანტონინს ბრძოლა არშაკის თანა ღ მხედართ მძღვანი მისი კანდილოს იძლია არშაკისგან; სოლო უკანასკნელსა შინა მეფობისა მისისა წელსა 33-სა მოიკლა ესე ადერკის მიერ. შეილის-შეილისა ქართამ სიძისა ასულის ქრმისა ბარცომ 1. ივერიის</p>	

	ქრისტე-სთქობით.	მეფისა, რომელსაცა ჰყვა შემწედ პართნი, სომეხნი ღ რომელთაცა მსედრობა ღ იქნა აღერკი მეფედ ყოველის ივერიისა.	32
5508 284	1	<p style="text-align: center;">15.</p> <p>იქმნა მეფედ აღერკი პირველ ყოველს ზელა ივერიასა პირველს წელსა, ოღეს იგი იშვა უფალი ჩვენი იესო ქრისტე. ამას აქვდა მშვილობა იმპერატორთა თანა რომისთა, რომელნიცა იყენეს ყამსა ამისა ღ ფრიად კეთილად განაგებდა ყოველსა ივერიასა, იყო მხნე, ახოვანი, ბრძენი ღ გონიერი, მშვიდი ღ მოწყალე. ამისხვე მეფობასა შინა ჯვარს-ეცვა უფალი ჩვენი იესო ქრისტე, დაეფლა ღ აღდგა ღ შემდგომად ექვსისა წლისა ქრისტეს ამაღლებისა მოვიდეს წმიდანი მოციქულნი ქადაგებად ქვემოსა შინა ივერიასა ანდრია ღ სიმონ კანანელი ღ ჰქადაგეს ღ მოაქციენეს აფხათა ღ კოლხთა ერთგანნი მრავალნი; სოლო ანდრია პირველ-წოდებულმან მოვლნო რაოდენთამე ადგილთა შინა კავკასიისა ღ ზემოსა ივერიისთა ღ რომელთამე ადგილთა ზელა აღმართნა ჯვარნი. აღერკი განვლნა ყამნი მეფობისა თვისისა უშფოთელად ღ მანვე დაადგინნა ორნი ძენი თვისნი ქართამ 1 ღ ბარკომ 2, რათა იქმნენ იგინი ორნივ ზოგად მეფენი ყოველსა ივერიასა ზელა, ოღეს ერთი უძლოდეს მსედრობათა, მეორე განაგებდეს შინაგანთა საქმეთა, ესრეთ სჯულ-უღვა მათ ღ ვინააღვან იყო დედისა, შთამომავლობისაგან არ შაკუნინანი, ამისთვის გვარეულობაცა მისა იწოდა არ შაკუნინად.</p> <p style="text-align: center;">16 და 17.</p> <p>იქმნა წელთა ამით შინა ზოგადი მეფობა ყოველსა ივერიისა სამპრობელოსა ზელა, რამეთუ ერთსა მას სამპრობელოსა ჰყვათ ორი მეფე ღ ერთი იყო განმგებელობა მათი, ღ იქმნეს ძენი აღერკისანი ქართამ პირველი ღ ბარკომ მეორე მეფედ. ქართამ პირველი შემდგომად ერთისა წლისა გარდაიცვალა ღ იქმნა ადგილსა მისსა ძეა მისი ფარსმან პირველი თანა-ზიარ მეფობისა ბარკომ მეორისა. ამით</p>	43
5551 327	44		ქართამმან იმეფა. $1^{1/2}$

აქენათ ბრძოლანი სხვას ჰ სხვას ჟამს მრავალნი. ვითარცა მოიხსენების ზემორე წიგნსა ამას შინა მო- თნრობასა შინა ამათისა მეფობისასა ჰ იყენეს ესენი ურთიერთის მიმართ ფრადისა სიყვარულითა ჰ ძლი- ერნი ძალითა, ამათსა მეფობასა შინა ყოვლითურთ გან- დიდებულ ჰ განძლიერებულყო ივერია. ჰ გარდიცვა- ლა ბარკომ მეორეცა ოცდა მეგრესა შინა წელსა მეფობისა მისისასა ჰ იქმნა მისწილ მეფედ ძე მისი კაოს პირველი თანა-ზიარ მეფისა ფარსმანისა. ხოლო მიტრიდატ ივერი იყო ძმამა ამა ფარსმან პირველისა, რომელიცა ჰვლობდა შეწვენითა რომაელთათა ჰ ძმისა თვისისა ფარსმანისათა დიდსა სომხითსა. შემდგომად კაოს პირველისა გამეფებისა კვალად იმეფ ფარსმანმან ჰ კაოსმან ერთად ათხუთმეტი წელი; ხოლო ფარსმან- მან იმეფა წელნი 43.

დღესა
956
28
14
ზო-
გად
44

18.

5595

371

87

გამეფდეს ორნი ზოგად მეფენი აზორკ პირველი ძეა ფარსმან პირველისა ჰ არმაზელ პირველი ძეა კაოს პირველისა; ამთ აქენათ განგრძობით ბრძოლა სომეხთა მიმართ. ამთ შეიპყრეს უკანასკნელსა შინა ბრძოლასა ძეა სომეხთა მეფისა ზარხე (ესე იგი ზარ- დე), პეროზილ-ჰუვეს ციხესა შინა დარიელისსა. მა- შინ ძენი სომეხთა მეფისა არკასისნი: არკავაზდ, ტიგრან ჰ სუმბატ მხედრობითა დილითა მოვიდეს თრიალეთსა კერძოთა, აქედგან მეფენი აზორკ ჰ არმა- ზელ მიეგებნეს დიდისა ძლიერებითა წინა-აღმდეგად მათდა. იქმნა მათშორის მოციქულობა ჰ არღარა იქმნა ბრძოლა, ვინაჲდგან სომეხთა ითხოვეს მშედობა ჰ ძეა სომეხთა მეფისა ძმამა მათი ითხოვეს, ხოლო მე- ფემან აზორკ ჰ არმაზელ სთხოვეს ციხენი სამზერო- სსა თვისისანი, რომელიცა ზაკვით მიეღოთ სომეხთა. მოსცეს სომეხთა სრულიად ციხენი იგი სამზღვართა- ნი, ქალაქი ჰ ციხეა წუნდისა, ღემოთისა ჰ არკანისა, ჰ ამისთვის განათავისუფლოეს ძე სომეხთა მეფისა ზა- რხე ჰ მოიწვიეს მეფეთა აზორკმან ჰ არმაზელმან სომეხთა მეფის ძენი, ისტუმრნეს, განუსვციეს ჰ დასა-

			ჩუქრეს იგინცა ღ ფოველინე მათნი მხლეუნი ღ ესრეთ ჰვეეს მშეილობა ღ წარვიდეს თჳს თჳსად. მიერიდგან ვერლარა იკადრეს სომენთა წინა-აღმდეგი რამე ივერიისა მეფეთა მიმართ ღ აქენდათ მშეილობა ურთიერთისა მიმართ.	32
5627	403	199	<p>იმ.</p> <p>გამეფდეს ორნი ზოგად მეფენი: აზორკ პირველის ძეა დეოკ პირველი ღ არმაზელ პირველის ძეა ამხასპ პირველი, ესენი იყენეს სიყვარულითა ერთმანერთისათა ღ განაგებეს ყოველსა ივერიასა ფრიად კეთილად წარმატებასა შინა ღ მშეილობასა.</p>	8
5636	412	128	<p>იმ.</p> <p>იქმნა ერთბაშად ორნი ესე მეფენი ყოველსა ივერიას ზედა ძეა დეოკისა ფარსმან მეორე ქველად ზელსასხელდებული ღ ძეა ამხასპისა მირდაც პირველი; ხოლო იყო ჭარსმან ქველი ყოველითა სიკეთითა აღსავსე, მხნე, ახოვანი, ბრძენი, გონიერი, მოწყალე, ღ კაცთმოყვარე, მიმტვევებელი ღ მოსამორთლე. ჰეოროვანი, შევნიერი ღ ესრეთი გმირი, რომელ წინა-პართა მისთა ყოველთავე მეფეთა უმჯობეს იყო; ხოლო მირდაც იყო კაცი ზოროცი, შემშურნე, მესისხლე ღ ანგაარი; ამისთვის მოიძულეს იგი ყოველთა ივერიელთა ღ შეიყვარეს ფარსმან ფრიად; ხოლო განიზრახა ესე მირდაცმან, რათა მოკლას ღალატითა მეფე ფარსმან ღ იგრძნა ესე ფარსმან ღ იცევედა თავსა თჳსსა ზოროცი-შემთხვევისაგან მირდაცისა: ამისთვის უმეტეს მოიძულეს იგი ივერიელთა ღ შეკრბეს დიდბულნი ივერიისანი ღ მრავლისა ზოროცისა მისისთვის განსდევნეს მირდაც ცანკით თჳსით თანა-ზარებითისაგან მეფობისა ღ ივლცოდა მირდაც სპარსეთად. ღ იქმნა კვალად ერთმეფობაა სრულიად ივერიასა ზედა. მეორესა წელსა მეფობისა მისისას იქმნა ესე დავანიდევნა იგი.</p>	
5639	415	131	<p>კვალად ერთ-მეფობაა ღ არლარა ზოგადი ღ მიღება სრულიად ივერიის თჳთ-მპყრობელობისა ფარსმან მეორისაგან; ხოლო იყო ზოგადი მეფობაა</p>	

			<p>მხოლოდ ოთხშობილად უკვდა წელსა და იწყობა ქრისტეს აქეთ 44-სა წელსა და კვალად ერთ-მეფობა იქმნა ქრისტესით 131-სა; ხოლო წარვიდა რა მღვდელთ-ვარე მირდაც სპარსეთად, ვინაჲდგან ცოლი ესეა მას სპარსი, შეიკრიბა სპარსეთით და მილით მსგებობანი და ორგზის მოუხდა ფარსმანს, ორგზისვე სძლივა ფარსმანმან და მოკლა ზელითა თვისითა ფარსმანმან ბუნბერაზი სპარსთა ჯოჯანბარს, რომელიცა ესოდენ ძლიერ იყო, რომელ იცუოდენ მისთვის, კელთა შეიპურობსო ლომსა. შემდგომად მისსა აქენდა ფარსმან ბრძოლა მრავალი სპარსთა მიმართ და მიღთა და შევიდა სამზღვართა მათთა და ქმნა მრავალნი სახელოვანნი საქმენი, შემდგომად შემოუყენეს მზარეული სპარსთა, რომელიცა მოვიდა, შეეწყუნა ფარსმანს და მოწამლა მზარეულმანმან და მოკვდა ფარსმან ქველი. * მაშინ მირდაც მოვიდა, დაიპურა ზემოჲ ივერია; ხოლო ქვემო ივერიაჲ განამგრა ფარსმანს სპარსეთის ფარსმან მეფისმან, ვინაჲდგან ცოლი ფარსმან-ქველისა და ძეჲ მისი ადამ წარიყვანა და განარინა მუნ და შეიკრიბნა მსგებობანი გარდმოუხდა მირდაც მეფესა. სძლო მას და მისთანა მყოფთა სპარსთა მოკლეს მირდაც მეფე * 2¹/₂</p>	<p>16</p>
<p>5652</p>	<p>428</p>	<p>144</p>	<p>იქმნა ადამ პირველი მეფედ ყოვლისა ივერიისა, 16 წლისა იყო ოდეს იქმნა მეფედ ყოვლითურთ ემსგებებოდა მამას მისსა; მგერამ არა სცა მას სვემან ჟამი და შეოთხესა წელსა მეფობისა მისისასა გარდა-იცვალა იგი და მათა მას ძეჲ ერთისა წლისა ფარსმანსა სხელით.</p>	<p>4</p>
<p>5659</p>	<p>435</p>	<p>151</p>	<p>იქმნა მეფედ ყოველსა ივერიასა ზედა დედოფალი ლანდ, ვინაჲდგან უკვლის შეილი ჰქუვა მცირე წლოვანი და სწავა არაეინ ჰქუვა. დედოფალი ლანად, ცოლი ფარსმან ქველისა და ლედა ადამისი ფრიად კეთილად და ბრძნუ-</p>	

			ლად განაგებდა სამეფოსა სრულიად ივერიისსა და ოდეს ალიზარდა შეილის-შეილი მისი დაადგა მას გვირგვინი თვისთა კელითა და ჰყო იგი მეფედ.	14
			იძ.	
5673	449	165	იქმნა მეფედ ყოვლისა ივერიის ფარსმან მესამე შეილის-შეილი ფარსმან ქველისა. იყო ყოვლითა ზნე- ობითა და ყოვლითა სამაჰაცოთა საქმით სრული და მოწყალე, იმეფა მშვიდობით და ჰმატა მრავალი ქვეყანა- თა თვისთა, აღაშენნა და განაერცო ციხენი და ქალაქნი.	26
			კ.	
5699	475	191	იქმნა მეფედ მეა ფარსმან მესამისა ამხას მერვე სრულიად ივერიასა ზედა. ესე იყო ესრეთი გულოვანი, ვითარცა პაპის მამა მისი ფარსმან ქველი. ამის უამსა შინა გარდამოვიდეს კავკასიის გზით, დვალითა ზედა გარდმოვიდეს დიდისა და მრავალ-რიცხველითა ლაშ- ქრითა აღანნი. ღუნნი და ოგსნი, პირ-იქითელნი კავკა- სიისა, მოუხდეს მცხეთს ამხასს; არამედ სძლივნა მათ ამხასში მეფემან, აოცნა და მოსწყვიტნა. ხოლო მეორესა წელსა მრავლისა მხედრობითა და დიდისა ძლიერებითა განგლო კარი დარიელასი, მდინარე ლო- მეკისა, მდინარე ვარდანისა და ყუბანისა, შევიდა აღანთა შორის და ყოველთა მის კერძოთა ერთა ყოველთავე სძლო და დამორჩილნა ყოველნი კავკასიასა გადამარ- თნი ერნი, აღიხენა მძევალნი მათნი და მოხარვე ჰყენა იგინი და მოიქცა მუნით დიდისა ძლევა-შემოსილებითა მცხეთად. მაგრამ შემდგომად ამისსა, ვინადაცან შინა- განთა საქმეთა თვის არლარა აქენდა ყურად-ღება, გან- ლაღნა და აღზევანა ძლევა-შემოსილებათა ძლით მის- თა და რომელთაჲმე ერისთავთა და წარჩინებულთა ექმნა ძვირის მყოფედ და მღაბონიკა ერნი ვერა მიიღებ- დეს სამართალსა და კეთილად-წარმართებას ცხოვრე- ბისა თვისისა. ამისთვის მოიძულა იგი ყოველმან ერმან, განუდგეს ივერიელნი. მხოლოდ იგი დაშთა მცხეთად და კახეთისა კერძოთაგან ერნი მცირედნიღა და- შთეს მას, მოიმიჯნა სპარსთა მოლაშქრეთაგანნი ცხე- ნოსნენი, შეითქვენს მთავარნი და ერისთავნი ივერი-	

ელთანი, მოუხდეს ღიღისა ძლიერებითა, მიეგება ესეცა გუთისსევეს, მრავალ-ღლე იბრძოლეს უკანასკნელ, მოწყულეს ისრითა ამზასჲ მეფე ჰ მიახლოვა რა სიკუდილს ევედრა მოციქულითა განდგომილთა მათ მთავართა ჰ მოიზიდა იგინი კვალად მშვიდობის-ყოფად, შემორიგდეს ყოველნივე იხილესრა უკანასკნელის მიმართ აღსასრულისა მიახლება მეფისა თჳსისა, მწყურებდეს, ვინადგან არავინ ესვა ამას მემკვიდრედ სამეფოსა ივერიისა, ამისთვის უკანასკნელითა ღმობერითა სიკეთითა ეზრანა ყოველთა მთავართა ჰ წარჩინებულთა ივერიისათა, რათა შემდგომად მისსა ჰყონ მეფედ ღისწყული მისი ძეა სომეხთა მეფისა ციგრანისა რევი, აღსასრულა თჳთ ამზასჲი მეფე; ხოლო ანდერძისა მისისამებრ ჰჳვეს ივერიელთა თჳს ზელა მეფედ სომეხთა იგი მეფის ძეა რევი ძეა ციგრან მეზუთის.

9

ნღ.

5708 484 200

იქმნა მეფედ რევი, ძეა სომეხთა მეფისა ციგრან 5-სა ჰ იყო იგი ყოველითა სიკეთითა აღსავსე, მოწყულე, მართალ-მშვიდ ჰ მიმკვიცხებულ, უწოდეს ამას რევი მართალი. ამან მოიყვანნა ცოლად ასული ღოღოთელისა საბერძნეთით სახელით სეპქობორა, რომელმანცა აღმართა კერპი აფეროდიტისა თანა მოიხვა საბერძნეთით, ვინადგან მშვენიერ იყო ღელაფალი ესე ფრიად, რევიმან განაწყესა, რათა კერპთა უზორვიდნენ ზროხათაცა ჰცხოვართა. იცუვიან ამისთვის. „სმენოდაო ამას სახარება უფლის ჩვენისა იესო ქრისტესი ჰ წარეკითხაო იგი ჰ ამისთვის იყო უფროს სახიერ, მშვიდ, ჰ მოწყულე.“ ამან ყოველნი კამნი მეფობისა თჳსისანი განუღნა მშვიდობით ჰ ჰმატა მრავალთა შენებულე-ბათა ჰ წარმატებათა ერისა თჳსისათა, რომლისცა ფრიად კმაყოფილ იყვნეს ივერიელნი. ესე მეფენი არჲ-კუნიაანი იყვნეს.

18

ნყ.

5727 503 219

მიიღო მეფობა სრულად ყოველის ივერიისა ვაჩე პირველმან ძემან რევი-მართლისამან. ამისსა მეფობასა შინა იქმნა სპარსეთსა შინა ღიღი ცვლილობა, რამეთუ

		<p>არცაბან არშაკუნიანი მეფე სპარსთა მოიკლა სოსრო არცაშირის მიერ სასანიანის (რომელიც იყო ძე მდაბლოს კაცის მეშპის, ესე იგი ქოშის-მკერავლის). მოსწუვიდნა მან სრულიად გვარეულება აშკანიანთა (ესე იგი არშაკუნიანთა) ღ იქმნა თვთ-მპყრობელი ღ ძლიერი კელმწფე სპარსეთისა. ამან სძლო აღექსანდრე სევერსკრომის კეისარს); სოლო იმეფა ვაჩე კეთილ წარმართებითა სამეფოაჲს თვისისთა ყოველნი ღღენი მეფობის თვისანი მშვიდობასა შინა.</p>	<p>14</p>
<p>5741</p>	<p>517 233</p>	<p>მეფე იქმნა ბაკურ პირველი ძე მეფისა ვაჩესი, იპყრობდა ყოველსა ივერიასა ბედნიერებასა ღ ღღდა წარმატებასა შინა. ამან აღაშენა ქალაქი ბაკურ-ციხე მახლობელ კიზიკისა კახეთსა შინა. იყო ესე სწავლულ მეტნიერებითა ღ მშვიდ ღ კაცთ-მოყვარე ღ მოწაღლე ღ განატარა მეფობა თვისი წარმატებასა შინა თვისსა ღ სრულიად მშვიდობასა ღ წარმატებასა შინა სა-მპყრობელობასა თვისისა.</p>	<p>12</p>
<p>5753</p>	<p>529 245</p>	<p>იქმნა მეფედ მირდატ მეორე ძე მეფისა ბაკურისა. იყო კოსტანოს სომეხთა მეფეა სომხური ამისი, შეიკრიბნეს მირდატ მეფემან ღ კოსტანოს მეფემან მხედრობანი თვისნი ღ გამოიყვანნა მირდატმან კავკასიითცა მრავალნი მხედრობანი, მეწინავედ ჰყვეს ძე მეფისა მირდატისა ასფაგურ, ბრძოლა უუვეს სპარსთა მეფესა არცაშირს, სძლეს ღ შეუხდეს სპარსეთსა ღ მრავალი აენეს ამით სპარსთა, ვინაჲღან მირდატ იყო ფრიად მხნე ღ ბრძოლასა შინა წარჩინებული გმირი. სოლო იხილარა სპარსთა მეფემან არცაშირ ძლიერებაჲ თვისი განიზრახნა მთავართა თვისთა თანა. „თუ რაჲ ჰყოლ.“ სოლო იყო მათ შორის მთავარი ვინმე სომეხთა გვარეულობითა ბაღდავიანთაგან, მონათესავე არშაკუნიანთა სახელით ანაკ, ამან იღუმალ აღუთქვა მეფესა არცაშირს მოკვლა სომეხთა მეფისა კოსტანოსსა ღ რცა მღცოლღვარე სპარსეთით ღღდა-წულითურთ თვისით ღ ერთ თვისით მოვიდა სომეხთა მეფისა მიმირთ ღ</p>	<p></p>

			<p>არცაბან არშაკუნიანი მეფე სპარსთა მოიკლა სოსრო არცაჲსირის მიერ სასანიანის (რომელიცა იყო ძე მდაბოლსა კაცისა მემაჲიის, ესე იგი ქოშის-მკერვალისა). მოსწყვიდნა მან სრულიად გვარეულებად აშაკანიანთა (ესე იგი არშაკუნიანთა) და იქმნა თვთ-მპყრობელი და ძლიერი კელმწყვე სპარსეთისა. ამან სძლო ალექსანდრე სვეერსჲრომის კეისარსა); სოლო იმეფა ვაჩე კეთილ წარმართებითა სამეფოებას თვისისთა ყოველნი დღენი მეფობისა თვისისანი მშვიდობასა შინა.</p>	14
		<p>47.</p>		
5741	517	233	<p>მეფე იქმნა ბაკურ პირველი ძე მეფისა ვაჩესი, იპყრობდა ყოველსა ივერიასა ბედნიერებასა და დიდსა წარმატებასა შინა. ამან აღაშენა ქალაქი ბაკურ-ციხე მახლობელ კიზიკისა კახეთსა შინა. იყო ესე სწავლულ მეტყიანებითა და მშვიდ და კაცთ-მოყვარე და მოწყვლიე და განატარა მეფობა თვისი წარმატებასა შინა თვისსა და სრულიად მშვიდობასა და წარმატებასა შინა სამკრობელოსა თვისისა.</p>	12
		<p>48.</p>		
5753	529	245	<p>იქმნა მეფედ მირდატ მეორე ძეა მეფისა ბაკურისა. იყო კოსაროს სომეხთა მეფეა სომხრი ამისი, შეიკრიბნეს მირდატ მეფემან და კოსაროს მეფემან მხედრობანი თვისნი და გამოიყვანნა მირდატმან კავკასიითცა მრავალნი მხედრობანი, მეწინავედ ჰქუევს ძე მეფისა მირდატისა ასუბურ, ბრძოლა უყუევს სპარსთა მეფესა არცაჲსირს, სძლევს და შეუხდეს სპარსეთსა და მრავალი აფენეს ამთ სპარსთა, ვინადაცა მირდატ იყო ფრიად მხნე და ბრძოლასა შინა წარჩინებული გმირი. სოლო იხილარა სპარსთა მეფემან არცაჲსირ ძლიერება და თვისი განიზრახს მთავართა თვისთა თანა. „თუ რაჲ ჰქოს.“ სოლო იყო მათ შორის მთავარი ვინმე სომეხთა გვარეულობითა ბაღდავიანთაგან, მონათესავე არშაკუნიანთა სახელით ანაკ, ამან იღუმაღ ალუთქვა მეფესა არცაჲსირს მოკვლა სომეხთა მეფისა კოსარისა და რეცა მღვდოლვარე სპარსეთით დედა-წულითურთ თვისით და ერთ თვისით მოვიდა სომეხთა მეფისა მიმირთ და</p>	

5767	11	259	<p>სცდა კოსარ მეფე, ეგონა სიმაართლე ღერდგულება ანაკისი ღ შვიწყუნარა იგი ფრიაღ მალლისა ხარისხითა ღ მისცნა მას აღტილნი ღ განმტებელობა ღ მრავალნი წყალობანი ანიჭნა. ამას შინა გარდიცვალო მეფე ივერთა მირღაც ღ იქმნა მის წილ ძეა მისი ასფაგურ.</p>	14
			<p>47.</p>	
			<p>იქმნა მეფედ ყოვლისა ივერიისა ასფაგურ პირველი ძეა მეფისა მირღაც მეორისა, რომლისცა მეფობასა შინა მოაკლა მეფე დიდისა სომხითისა კოსაროს ლალაციითა ანაკის მიერ ნადირობასა შინა; ხოლო მოკვდა სპარსთაცა მეფე არცა შირ ხოსროვ, მაგრამ არცა შირმან შემდგომად სიკვდილისა კოსარ სომესთა მეფისა დაიპყრა სრულიად სომხითი სიცოცხლესავე შინა თვსსა, არამედ ივერთა კვალად დაშთა მშვიდობასა შინა, ღ მოკვდა რა არცა შირ სპარსთა მეფე იქმნა მპყრობელ სპარსეთისა ძეა მისი ხოსროა შაქურ (რომელსა ქართველნი უწოდებენ საბურს; ხოლო ევროპიელნი საპორს). ამან განიზრახა დაპყრობაცა საქართველომას, ესე იგი სრულიად ივერიისა, განემზადა ასფაგურ მეფეცა ბრძოლად მისსა; არამედ ვინაღან სწადა მას შესლვადცა სპარსეთისა მამულსა შინა მხედრობით თვსითა; ამისთვის წარვიდა ხაზართა მიმართ ღ ალანთა, რათა ურჩეულენი მხედრობანი მათნი მოიყვანნეს მწედ თვსად. ესთა ამას უეცარი სიკვდილი მუნ, მოკვდა ღ არა დაშთა მას ძეა, არცა ძმა, არცა სხვა ნათესავი; არამედ ერთი მხოლო ასული სახელით აბეშურა, რომელიცა შერთეს მირიან პირველსა ხოსროიანს ცოლად ღ იგიცა მოკვდა უძეოდ ღ ესრეთ დაესრულა მეფობა ქართლოსიან-ფარნაოზიან-ნებროთიან-არშაკუნიანთა; ხოლო ფარნაოზიდან ასფაგურის სიკვდილამდე გარდასდეს წელნი 568 ღ არშაკ პირველიდან ასფაგურის სიკვდილამდე 401.</p>	7

შემდგომად გარდაცვალებისა მსებაგურ პირველისა, რომელიცა იყო დასასრულ მეფეთა **ქ**ართლოსიან-**ფ**არნავაზიან-**ნ**ებროთიან **ღ** არშაკუნიანთა შემორბეხ ყოველნი მთავარნი, ესე იგი ერისთავნი, განმკენა ქადაქთა და თვთოეულთა კერძითანი **ი**ვერიისა **ღ** სემოაზსა და ქემოაზსანი, სპას-

ღარნი, სხასპეტნი და ყოველნი მსეღაროა ზედანი ქადაქსა შინა ტიტესთან და იწუეს განსრასხვად, თუ რაჲ ჭეონ და ვინ გამოიწიონ მეფედ თვს ზედა, ვინაჲდგან არღარაჲ ვინ დაშთათ მეძვეიდრედ შთამომავლობათაგან მეფეთა მათთასა.

მაშინ იწყო სიტყვად სხასღარმან და ერისთავო-უსრუცხმან, მსეღართ-მთავართა ყოვლისა ოვერიისათა, განსტყმან, თავადმან ტაიყან წინაშე შეკრებილებათა მათ. „იხმქეთ, მთავარნო, ერისთავიო და ყოველნო გამკენო, დიდნო და მცირენო, ზემოაჲს და ქვემოაჲს ოვერიისნო, ხაყვარუნო მძანო და ერთ-მუძამულენო, უკეთო განვიზრასხვიდეთ ჩვენ უბედურებასა აძას ჩვენსჲდა მოწყენილსა, ესე იგი მოკლებაჲს მეძვეიდრეთა ჩვენთა გელმწიფეთა ხასლისათა და მოვისესქებდეთ ესეოდენთა წელთა დიდის ღვაწლითა და ხისხლ-დათხევით ღვაწლთა მათთა ჩვენსჲდა, მაშინ უეჭველად გულის ჩვენნი შთაგვივიან ეტროოს მწუნარეებისა მოსრებლთა, რომე ტყვეცა ჩვენი და გარეცა დასშულ იქმნების ყოვლისა ხასარგებლობა მოგანებისათვის და ზრუნვისა თვს მშობელიან მამულიან ჩვენისა. ესე მექვესე თოვე არს, რომელ ხაყვარელი მეფედ ჩვენი და ხასოცადო მამაჲ მამულიან ჩვენისა აღესრულა, ჩვენ ძაძითა და მძიმისა ხაგლოველებითა შემოხილ-ვართ ჩვეულებინამებრ ჩვეულებათა ჩვენთა, ვგოდებთ დლითი-დღე, ვსტერთ და ვურვით და არღარა გვცალს ზრუნვად ხაყვარულიან ჩვენისა მშობელიან მამულიან მზრუნველობისათვის, რომელ მზერობელი, მწეემნი და განსტე და მფარველი არღა გვივიან. გარემინი მტერნი ეძიებენ ჩვენსჲდა ძერ-შემოსვეულებასა მამულიან ჩვენისა თვსად დაზერობასა და ჩვენსა დამონებასა უღელსა ქვეშე მძიმესა მათსა. რაჲსათვის დაგვიწუებეს მამული, სჯული, თავის უფლებაჲ ჩვენი, თავნი ჩვენნი, შუღნი და ხასლეულნი ჩვენნი? ნუ ჭეონ დმერთთა უცნოთა ნათესავთა მიერ დაზერობაჲ ჩვენი სჯულიან და ჩვეულებინა ჩვენისა, განსრუგანა, დამდაბლება წარჩინებულთა გვარეულებათა და მოხარვე ყოფაჲ ერთა ესე ვითაროა, რომელთაცა არა გვაქვსო ჩვეულებასკათა მესარკეობათა ქვეშე შესლვისა და წარწემედად დიდებამ ოვერიისა, უკეთუმცა ვიყვინომცა ესრეთ ბედნიერ, რომელ დაგვითოდამცა შორიელიმცა მასლობელი შთამომავლობათაგან მეფეთა ჩვენთასა, მაშინ მოვითმინეთმცა ყოველნი იწროებანი და ღვაწლნი და ხასტიკებანი ბრძოლათასი ერდგულებინათვის მკვიდრთა მეფეთა ჩვენთა, უკანასკნელ განწირვადმეცა სიტონსლანა ჩვენისა წარგატენითმცა ყოველნი სიძიდრენა ჩვენნი მძერობელობისათვის მათისა, ხასლნი, შვილნი და ყოველნი ხასხავრებელნიც

ჩვენსი; მივეციტმცა მსხვერპლად მათთვის. და უკეთუ ესრეთი მძღავრი მტერი გვეპოვამცა, რომელ შევეწუვდიესითმცა ცისეთა და სიმაგრეთა და- ვითმინეთმცა სიმსნით ყოველნი იწროებანი შიმშილისა, წუჟრუცილისა და უზოვარებისანი ყოველთა სასმართა ესრეთისა ვიდრემე სასომთადმდე, რომელ უკეთუ არღარა გვეპოვამცა სასრდელი, ვჭამეთმცა კორცნი კაცთა და ყოველთა ქვეწარმავლთა, ვითარცა მოუთხრობენ ძველთა შინა დროთა, წინაპართა შაპათა ჩვენთათვის, რომელ ესრეთსა განწირულეებასა შინა მიუციეთ თავი თჳნი და არა დამონებინა მტერთა თჳსთა, და არცა მიუცი- ებთ თავი თჳნი სხვისსა მონებასა ქვეშე. გვალად უწეით ძმანო, რომელ გინლა და ექვხასი წელი არს მეფობაჲ თავის-უფალი სრულიად **იკერიის** და სხვათა საოესავთა შორის უწარხინებულეს გამოსხსნდეს **ჩრშაგუნისთა** გვარეულეებანი, რომელნიცა არა თუ მსოლოდ **იკერიასა** შინა; არამედ **სარ- თიასა**, **ჭიდასა**, **ჩხარისა**, **სპარსეთსა** და **სომხითსა** შინა ყოველთა ამათ დიდთა სამეფოთა რომელთამე ჭელობდეს სრულიად და რომელთამე გერ- ძიასა სამეფოთა მათ მხერობულ იყვნეს. დიერთთა აკურთსეს შთამამავლობაჲ მათი და სათესვად თჳსად სადოდეს იგინი მწედ მათდა; იყვნეს და ძღვირე- ბა მათი შეწევნითა მათითა დღითი დღე წარმატებოდა, გარნა უგანასხენელ განკებაჲ დიერთთა ვითარ შესამდებელ არს დაუქნებად, მოაკლდა სათე- ხაობასა მათსა, უწეით თქვენი სჯულის დებანი ჩვენსი, რომელ თუ აწცა მოიდიებოდეს **ჩრშაგუნისთა** სათესაობის სადამე მოვლეთმცა ყოველი ში- რი ქვეყანისა და მოავიყვანეთმცა მეფედ ჩვენდა; მაგრამ არღარა არიან იგი- ნი ნუგეშისის საცემელად ჩვემდა. კეთილად უწეით, ძმანო, რომელ ოდეს წარსდეს **იკერიისა** მხერობელნი ეამსა **ჩმწასხში** მეორისასა და არღავინ დაშთა მას სხვაჲ თჳნი მონაიუსავკათაგანი, რათმცა შემდგომად მისსა იქმნა ტასტისა მისისა მეძვედრედ, მაშინ მოიყვანეს განსრასვითა და ახდერძითა **ჩმწასხში** მეფისათა წინა-პართა ჩვენთა **სომხითით** **ტაგვი** მართა- ლი, ვინადგან იგი იყო **ჩრშაგუნისანივე** გვართა და დიხწული მეფისა ჩვე- ნის და აწ დახრულდა სათესაობაცა მასი და არამცთუ მსოლოდ შორის ჩვენსა სხვათაცა მეზობელთა ჩვენთა შორის სრულიად აღისოცნეს განდიდე- ბული და განძღვირებული ესე გვარეულეებაჲ, მოიკლაცა სასულავანი მეფე **სომხითისა** **ჴოხაროხ** მძღავრისა, ორგულისა **ჩხაკისგან** და არივის დაშთა მას მეძვედრე მსოლოდ ერთი მცირედი ყრმაჲ, რომელიცა წარუყვანებთ მასლობელთა ვითთამე ერდგულთა **ჴოხარ** მეფისათა და არცა ვუწეით თუ ცოცხალდა არს ყრმაჲ იგი ახუ სადარს, არცაღა **სომხეთა** მეფისა სასლი-

საგანი დაშთა ვინ, რათამც მოგვეყვას მათგან შემკვიდრედ **ჯვერიის** ტა-
სტისა, აწ რაჲ ჟურარს ჩვენდა ეოფად, მე ვგონებ, რომელ რჩევანი და
მოხსენებანი ჩემნი რადგან მრავალგონის შეუწყინარებოც მეფეთადა, არათუ
მხოლოდ **წხოვარუბნ** დიდხა მას და სასკელოვანსაჲცა მამასა მისსა, რომლისა
წინაჲ შეუით თქვენი ამხვე ჰატოვსა შინა ვიცნობებოდი და რაჲცა მო-
მისხსენებოც მათოვს და შეუწყინარებოც მათ ეოველივე კოილად წარმართე-
ბულ არს, რომლისა მოწამენი თვთ თქვენვე ხართ, მე წინა-დაუიღებ თქვენ
ახრსა ჩემსა და განსჯეო უკეთუ, ხანარგებლად არს მოხსენება ესე ჩემი
მოპოვნებისათვის ღირსისა მეფისა ჩვენ ზედა, თანახმა მექმნებით და დაუ-
მეორებულად ჟამისა წარმართოთ განმტკებულბაჲ სამეფოებულბასა ამის.“

„საზოგადოდ ვუწეით ეოველითვე ესე, რომელ **სპარსეთისა** სამეფო-
მან განიდიდა საუკუნესა ამას შინა და განივრცო ქვეყანაჲ, შეიმოსეს
ძღუვა **ქომალთადა** ზედა, დამეურეს ეოველნი გარემოსი სამეფოებსა თუ-
სისა: **სირია**, **სართია** და **ჰიდია** და **სომხეთი**ცა მპრობებულბასავე მათსა
ქვეშე არს, განგებოთ ზენარითა დიდი ესე სამეფოჲ მადალთა ღმერთთა
და მეფეთა ჩვენთა ღვაწლთა მიერ ეოველითურთ ჰხდვას შეურეველად;
მაგრამ ვიდრე გვაქვს ჟამი სითანადო არს ჩვენდა ესრეთისა ღმისნი ძიებო-
სა ვიქმნებით მოძმოსეებულ, რომელ არარაჲ გვაქვსდეს საიჭველი მტერთა
ამიერ შრომისა მოცემისა და დაკლებისა, უძჯობეს არს და უხარგებლიერეს
და უგონიერესობაჲ ესე არს, რათა გარემან მტერნი თჳსნი მოიგნეს მეგობ-
ბრად, და ვინგანცა მოელოდეს დაკლებასა მიიღოს მისგან ხარგებულო-
ბაჲ. ვიდრეჲდის **სპარსნი** უცალო არიან ბრძოლისა ეოფად ჩვენდამი წა-
რუგდინოთ ჩვენ მეფეს მათსა მოციქული **ქოსროჲ** **საბურს**, რათა ერთი
ძეოტანნი მისი მოგვეცეს ჩვენ მეფედ, მივიღოთ ჩვენ იგი ჰირობითა ამით,
რათა იუოს იგი ჰირველად მკუთხსულ ღმერთთა ჩვენთა და ეოველთა წესთა
მსახურებისა მათისათა აღასრულებდეს ჩვეულებითა და წესითა ჩვეითა;
მეორედ, რათა მამულთა, სჯულთა ზოგად ჩვენ **ჯვერიელთასა** იქცეოდეს
ეოველთა შინა სამსედროთა, გინა სამოქალაქოთა საქმეთა და **სპარსთა**
არცა წესი, არცა სამართალი და არცა სსჯაჲ რაჲმე განწყობაჲ არა ინებოს
შემოდებად ერთა ჩვენთა-შორის; მესამედ, რომელ მოგვეცეს ჩვენ ამას ზედა
ჰირი მტკიცეჲ, რათა შემდგომადცა მის თჳსისა, რომელსაცა მაგილებთ
ჩვენ მეფედ შჯლთა და შთამამკვლობათა მისთადა ზედა არა ისმარონ
მძლავრებაჲ რაჲმე, გინა წინა-ადმდეგი ჰირისჰირ მათსა, და არცა განი-
ზრასონ საქმითა ამით შეერთებად თავის-უფალისა სამპრობებულბასა **ჯვე-**

რიხს სამეფოს მათიხად და ანათუ ხადოდენ მეფეს ჩვენს სელის ქვე-
შედ მათისა, არამედ ვითარცა არს ჩვეულებს მეზობელთა მეფეთა ერთმან-
ერთისა მიმართ ჰატვიხრემაჲ, შერაცხვა და მითვალვა, ეგრეთ იქტოლენ
იგინი ჩვენდა მიმართ და ხასლისა მიმართ მეფეთა ჩვესიასა. მეოთხედ
უკეთუ და ხადცა აღკვიხნდენ ჩვენ მტერნი შეკვიწივნენ ჩვენ მსედრობითა
მათითა მტერთა ზედა და ჩვენცა მოცაღებასა შინა ჩვენსა ვუშველით
წინააღმდეგეთა ზედა მათთა.“

„**მ**ეუწუი მე ესე ფრიად გუთილად, რომელ იგინი ფრიად კმაყოფილე-
ბითა მიიღებენ ამას, მეფეჲ სპარსი განისარებს ხაქმესა ამას და მითვლის
ფრიადისა კმა-ყოფილებითა, ძეჲ მისი იქმნებას მეფეჲ ჩვენი ესე, მოკვიტებს
სპარსთა მიმართ ხაუკუსესა შეკრულებასა მეგობრობასა და ხიუკარულსა.
უკორი განიკრძობს მრავალ უსაიერსა მშვიდობასა შინა განსხვიებისა, შე-
ძინებებსა და აღორძინებებს. მეფე სპარსთა მისცემს ძესა თუხსა სსკათაცა
აღვილთა და სამეფოთა და ესეცა შესამინელ არს სამეფოხათვის ჩვესისა,
შეკრთოთ ახული, რომელი მხოლოად დატკუთომიქ ტვარულობისა გან-
მეფეთა ჩვენთასა ზბეშურად ძესა სპარსთა მეფისასა; ესე არს მეკვიდრეჲ
ჩვენი და ქმარიცა მისი, შესაძამ ამისსა იქმნების დირს მეფედ ჩვენს ზედა.“

„**მ**არუკლინით ჩვენ ჟუროკანი დესპანი, უკეთუ ხათისა არიან მოხსე-
ნებანი ესე ჩემნი წინაშე თქვენსა, სპარსთა მეფესა და უკეთუ არა ინებოს
მას ესე; მაშინ თანაგუამს ჩვენ გამოარჩევად სსკასა ხასარუბლოადს რჩევი-
სა ხაჭირიებისათვის მამულისა ჩვენისა; ესე რჩევაჲ ჩემი არათუ ამისთვის
არს, რომელ ესე დვიდე მცირესხატათუ რასამე უმისგობასა, გინა ახესურება-
სა ძეთა შორის მამულისა ჩვენისათა, ნუ უკვე ოდესმე შიშისა ბიწიერბი-
სა ქვეშე ვიპოვენითმცა უკორიელნი და წარვსწემიდეხითმცა ხიმნისა ჩვე-
ნისა თუხებანი, რომლითაცა შესამღებელ არს თქმად შირსა ზედა ყოვლისა
ქვეყნისასა, ამით უმეტეს სსკათა ყოველთა ხათესათა აღვემატებით.“

მახარულსა რა ხიტუკანი ესე ხასხვეტმან ზაქუჲს აქეს ფრიად ყო-
ველთა მთავართა, მსედართ-მთავართა, წარხინებულთა, ერისთავთა და ყო-
ველთა დიდთა და მცირეთა შეკრებულებასა მას შინა მეფეთა ესე განხრა-
ხული მისი და გამოარჩივეს დესპანად სპარსთა მეფისა მიმართ წარვლინე-
ზად მთავართაგანსი, ვაცნი ბრძენნი და გულისხმიერნი და წარვლინეს ხა-
ხოვადლას თანახმობითა ყოველთა უკორიელთათა სპარსთა მეფისა მიმართ
სპარსი **ქ**ოხროსა ხასანანისა, და წარსცეხცა ძველნი ფრიად ხახინარნი და
მოითხოვეს მისგან ხასოვადლოადსა კელ-მოწერილებითა ძეჲ მისი მეფედ

ყოვლისა **ვერიის**, რათა იყო იგი ყოველითურთ მამულითა, სჯულითა და ხვეულებითა **ვერიელთა**, რათა არა აღერიდოს სჯულნი და ხვეულებანი **სპარსთანი** **ვერიელთა** შორის და რათა არა აღესაღოს საკუთარი თავისუფლებად მეთობითისა მწერბელობისა **ვერიას** და დასტკებოდენმცა **სპარსნი** და **ვერიელნი** ურთიერთისა მიმართისა მძებრივისა და მკობრულისა სიუვარულითა და შეკრულებითა სამარადისოდ.

ჩლო მირაიწივნეს დესპანსი **ვერიით** და სცნა რა ესე **სპარსთა** მეფემან სთნდა ფრიად საქმე ესე და განისხარა და მიიღო დესპანსი იგი დიდისა პატკვის-ცემითა და ისტუმრის იგინი და დასსა თვხათსა სამეფოსა ტაბლასა ზედა თვხსა და ესრეთ სიუვარულით ესრასა მათ და გამოაციოთსა წულილიად შთამომავლობათა თვხ **ვერიის** მეფეთა და სცნა წერილთაგანცა და მოთხრობათა მიერ **სპარსთასა**, ვითარმედ არიან იგინი **ჴარსლოზიანთა** და **ჩებრთიანთა** და **ჩრმაგურიანთა** შთამომავლობისაგან (რომელსაცა **სპარსნი** **ჩშესიანსად** უწოდებენ) და სცნა რა, ვითარმედ იუვნეს მეფენი მათნი გუარუელობათაგან **სპარსთა** მეფეთა და აქვსდათ მარადის მათთანა მოყვრობად და ნათესაობად უმეტეს სათხრო-იზინსა და ჰევა მეფეს მას ორნი მსოფლიად ქენი.

ტეორეს უწოდებოდა **ტირვან**, რომელსაცა უწოდებენ **ჴართველნი** **ტირვანს**. ესე **ტირვანი** იყო უსრუცესი ძე მეფისა **საბურისა**, არამედ დედად ამ **ტირვანისა** იყო არა კერეთისა მადლისა შთამომავლობათაგან; სოლო დედად პირველისა ძისა იყო თვთ ნათესავი **საბურ** მეფისა და ამისთვის ნაშობი მისგან ინიშნებოდა მეძკვიდრედ ტასტისა **სპარსეთისა**.

ტაშინ მეფემან **სპარსთამან** **ჩაბრო**დ **შაქურ** (ესე იგი **საბურ**) ჰკითსა დესპანთა **ვერიისათა** და მიიღო მათგან ნებად, რათა წარემართოს თვთ, მივიდეს სამეფოსა ქალაქსა მათსა **ტიცსეთად** და დასვას ძე თვხი ტასტსა ზედა მეფეთა **ვერიისათა** და მისცეს მათ მშვიდობად და წარმოვიდეს.

ტაშინ განმზადა დესპანად მეფემან **საბურ** წარვლინებად **ვერიად** მთავართა თვისთაგანი მამა-მამუდ მისა თვხისა **ტირვანისა** **ტირმანოს**, გაცი სწავლული, მსნე და ძლიერი, დიდებული და მდიდარი და თანა-დასწრებითა ყოველთა **სპარსთა** დიდ-შემსლეთა დიდებულითა და წარჩინებულითათა და ამტკიცა ფიცით აღთქმით და წერილით, და წარმოუგზავნა წერილი იგი ფიცისა, წარმოატანა **ტირმანოს** ნიჭითა მრავლითა **ვერიელთა** თვის; სოლო წერილსა მას შინა იყო ფიცით დამტკიცებული მეფისა მიერ **საბურისა**.

1. წარადგინოს არა შეესხნენ სპარსნი ივერიასა დაპყრობად უფლებასა ქვეშე თვისსა, არამედ მიითვალვიდეს მეფეთა ივერიისთა თავის-უფალს მეფედ და მარადის პატრიარქატემდეს მათ მეფენი სპარსეთისანი, ვითარცა ძმასა და შვილსა მათსა მეფესა ივერიისასა.

2. ჭირიან ძეგ მიხი იპყრობდეს ყოველსა სარწმუნოებასა მათსა, მკუთხელ იუოს კერძთა მათთა და აღასრულებდეს მსახურებასა მათსა ჩვეულებებისამებრ ივერიელთას.

3. ყოველნი სკოლანი სამხედროანი, გინა სამოქალაქიანი, სამართალნი, გინა განწყობანი აქენდეს ივერიელთა და მათ შორის არა აღირივოს სპარსებრივი რაიმე ჩვეულება, გინა წესი.

4. ჭარადის აქენდესთ სპარსთა მშვიდობა, ხიუჯარული მათ თანა და მტერთა ზედა და წინააღმდეგთა შეეწოდენ ივერიელთა.

5. ჭიეფთა სპარსეთისთა აქენდეს უმეტესისა მშვიდობისათვის მოყვრობა მათ თანა, მისცემდენ სპარსთა მეფენი ივერიელთა მეფეთა ქალთა თვისთა ცოლად და ქალთა ივერიელთა მეფეთასა შეირთვედნენ მეფენი სპარსთანი, ვითარცა პირველადცა იუო განწყობა შორის სპარსთა მეფეთა და ივერიისა მეფეთა ხასლისა ურთიერთისა მიძაღთ მოყვრობისა.

დასსრულდა აღთქმისა ესე წერილი, წარმოატანა დიდებულსა თვისსა ჭირმანოზს სპარსთა მეფემან და დეხმანათგან ივერიისთა, ერთი მსოფლოდ დაიპყრა თვისთანი და სხვანი წარმოატანნა თანა ჭირმანოზს, და იწყო განმზადებად სპარსთა მეფემან წარმოხვლად ივერიად.

ადეს მოვიდა ჭირვანოზი ჭაცხეთად, მაშინ მიიღეს დიდისა პატრიარქისითა ჭაიყან მთავარმან, ხვასლართა და სხვათა მთავართა და ერისთავთა ივერიისა შემოღეს და ქვემოღესთა, ვინააღვან იგინი განაკებდეს ყოველსა საქმესა სრულიად ივერიისა სამეფოასსა, მოიღო წიგნი აღთქმისა სპარსთა მეფისა ჭირმანოზ და წარუკითხა წინაშე შეკრებულებათა მათ, და დაარწმუნნა იგინი სპარსთა მეფისა სიტყვითა ყოველსავე წადილისა მათისა აღსრულებისათვის; განისარეს ამას ზედა ფრთად ივერიელთა და მოკლადეს ფრთადისა სურვილითა სპარსთა მეფესა.

მაშინ მოვიდა სპარსთა მეფე არა ეგრე მრავლისა მსედრობითა, რათა არა სიმძიმოდ იქმნეს ივერიელთა; არამედ ხრულიადისა მინდობითა დაარწმუნებულ იუო იგი მათკედა, მოვიდა ქალაქად ჭაცხეთად, წინა-მოკვებისკე მას ჭაიყან უპირველესი იგი მსედართ-მთავარი და ყოველნი მთავარნი და ერისთავნი და მსედრობათგან რჩეულნი ჭაბუკნი, შეკრულინი მდიდრად,

ჩვეულებისამებრ ძველთა **ვერვილთასა**, რომელნიცა იხილარა მეფემან **სპარსთამან** განჭკვირდა ფრიად სიკეთესა მათსა ზედა და აქო ივინი, მოუძღვეს **სპარსთა** მეფესა და მოიყვანეს **ჭიციხეთად** ჰალატსა მეფეთასა ძითა თხზით **ჭირვანი**თურთ და **განუხვეს** ფრიად დიდებულად, დაუდევს ნადიმი, მოასხსეს მრავალნი მგონანსი და მსახიობნი, და მთაროვეს მრავალი ძველი ტურუფა და ძვირფასნი და რაოდენსამე დღესა ესრეთ განუხვეს ვიდრემდის განმსადებდეს დღესასწაულობასა გვირგვინოსნების თვისა ხსლისა მეფისა, აჩვენეს **სპარსთა** მეფესა მსედრობანი **ვერვილთა** და ვარჯიშნი ბრძოლისანი, რომელიცა მოეწონა დიდად, ახადირეს მათა და ველთა და ესე ვითარისა დასვედრისათვის ფრიად მადრიელი იყო **სპარსთა** მეფე.

ადეს განემსადა ყოველივე წესი გვირგვინოსნებისა, მასინ მოიყვანეს **ჭირიან** მეფე ძე **სბურ** **სპარსთა** მეფისა, დასვეს ტასტსა ზედა ხამეფოსა და დაუხვეს გვერდით სხსძლოა მისი ასული **ქსეფა** მეფისა და დაადგა ორთავე **სპარსთა** მეფემან კელითა თხზითა ხამეფო გვირგვინსი, შემსადებულნი ძვირფასთაგან ქვათა და მიულოცეს ყოველთა დიდებულთა მთავართა და წარსინებულთა, ვითარცა **ვერვილთა**, **გერეთვე** **სპარსეთისა**ცა დიდებულთა და ჩინებულთა და გარდააყარეს თავსა თვალ-მავრადიტნი და ოქრო ჩვეულებისამებრ **ვერვილთასა**, გამოიყვანეს ჰალატით ახპარესსა ზედა მუნ, სადაცა იყვნეს ურიცხვნი ხპანი განმსადებულნი და თაყვანი-სტეს ხპათა და დადაჯიჰვეს კმითა მადლითა. „**ცხანდინ** მეფე ჩვენი თანა მეუღლით თხზით დედოფლით უკუნისამდე.“ **გერეთვე** ყოველთა ერთა და მოქალაქეთა მის ქალაქისათა ყოველთავე დადადებითა და სისარულითა დიდითა თაყვანის-სტეს, მერმე წარიყვანეს მუნით დიდსა ბომონსა **ქრმა** ღმერთისა მათისათა და თაყვანის-აცემინეს მუნ ყოველთა ღმერთთა მათთა და აკურთხნეს ივინი ქურუმთა წესისაებრ მათისა, მერმე მოიქცეს ჰალატადე და დაიდევს ნადიმი, უძღვეს კვალად მრავალნი ძვირფასნი და ტურფანი **სპარსთა** მეფესა და დიდებულთა მათთა და ყოველსა მათთანა მეფეთა **სპარსთა**, ვინამდგან სტუმარ იყვნეს ივინი და განასვენეს საუნჯენი მეფეთანი და მისცნეს მრავალნი ოქროა და გვესლი გლასაკათა, ულონოთა, ქვრივთა და ობოლთა.

ქქინდათ ქორწილი ორმოც დღე და მერმე განუწესნა **სპარსთა** მეფემან ძესა თხსსა სრულიად **ვერთა** მეფესა **ჭირიანს**, ვიდრემდის მოვიდოდეს იგი ახაკსა შინა, რამეთუ მასინ **ჭირიან** ვერეთ არა იყო ხაჭაბუ-

*

გის ყამის, არამედ ჯერეთ სიერმისვე ასაკს შინა იყო, გარნა ტანითა მოზრდილ და სამსედროსა საჭურველსა სმარობდა, ვითარცა სრულსა ასაკსა შინა მეოფე კაცი და ცხესსაცა ეგრეთვე სმარობდა და გონიერებითა, სიმშვიდითა და სიტყვიერებითა მსგავს იყო იგი სნიერთა, ბძმენტა და გამოცდილთა კაცთა და მადლი იუთისა ზეგარდამოა მამხვე საცნაურ იქმნებოდა მას შორის, რომელ სასიითა და საამოვნობითა ყოველიურთ განსსვავებულ იყო ყოველთა მის ყამის კაცთა, არა მხოლოდ თუ თანა მოასაკეთა თვსთა უსურესთაცა თვსთა; მაგრამ ეგრეთცა მამამან მიხმან მიუთავლა იგი კელთა შინა ჭირმანოზ მამა-მეუძისა მისისათა (ესე იგი ლაღისა) და ჭაყყანს სხასლარსა შევედრა იგი.

ზანუწყენსა შვიდი ათასნი მსედარნი რჩეულთაგან სმარსეთისა მასლობულთა მისთა კრდგულთაგან და სანდოთა კაცთა, რათა მარადის ჭევეს ჭირიანს მასლობულ თვსთა, რათა არა აქენდეს მას შიში გარემოთა მტერთაგან, და კვალად რძმეოცი ათასნი სმანი სმარსეთისანი დაუდგინსა სამსლვართა ზედა ჴერიისათა, შანისა და ჭოკავანისა და ჴურეთისა გარე და მასლობულ სამსლვართა მათ და ჭევა დიდსა შინა სომსითსა სმანი საკამოდ და მისცა დიდისა სომსითისაცა მფლობელობაა ჭირიანს ქეს თვსთა, ვინააღგან შემდგომად სომესთა მეფისა ჴოსაროსისა ეპურათ სმარსთა დიდი სომსითი თვსთა მუფველლობას ქვეშე და არღარა ჭევათ სომესთა შემკვიდრეთა მეფეთა თვსთაგანი არავინ მას ყამსა შინა; ესე ყოველნი მისცნა მსედრობანი უფლებასა ქვეშე ჭირმანოზ ჭირიანისა ლაღისა და აღმზრდელისასა და უბრძანა მას, რათა თუ ხადაძე ანუ გარემეთა მესობელთაგან ანუ სსვათა წინააღმდეგად მისა მისისა გამოსხნდეს ვინ, მაშიმ შეიერთნეს თვსთასა ჴერიელთა მსედრობანი და ესრეთ დასავსეს იგინი და დაუმორჩილნეს ქეს მისსა.

როლო ჴერიისა ყოვლისა ზემოაქსა და ქვემოაქსა მსედრობანი, რათა იყვნენ კელისა ქვეშე ჭაყყან სხასლარისა თვსთათვე განწყესებულებითა და არარაა იცვალეობადეს წესთა და ჩვეულებათაგან ჴერიელთასა, არცა სამსედროთა და არცა სამოქალაქოთა და ქვეყანათა მათთა ჩვეულებანი და სჯულნი, ვითარცა არს აღთქმითა დამტკიცებულნი და მსედრობანი სმარსთანი, რომელნიცა ზემორე მოვისსენეთ ყოველნივე განკერძაღნენ, რათა არა შევიდნენ ჴერიელთა დაბათა და სოფელთა, გინა ქალაქთა, რათა არა შეაწესნენ ანუ არა აჭირვონ რა მცნოებრეთა ჴერიელთასა, და ვიდრემდის ჭირიანს მეფეა მოიწოდეს სრულსა ასაკსა შინა ჭაყყან სმარადარი და ჭირ-

დასწა **ტიცხოს**, მისცა **ქართლი**, **სომხითი**, **ძანი**, **ტიოვანნი** და **სერეთი**. და იყო **ტირიან** მამის წლიხა შვიდიხა, და თანა-ჰყუჳა დედა **ტირიანისი**, და არა დაუტყუა იგი **ტირიანის** თანა, რამეთუ უუკარდა იგი, ვითარმედ თავი თუხი, არამედ დაუტყუა მამა-მძემედ და განმტეებლად წარხინებულე ერთი, რომელხა ერქუა **ტირვანოზ**, და დაუტყუა ორმოცე ათასი მსუდარი **სპარსი** რჩეული, და არა დასსნა **ქართლის** ხაზღუდართა **სპარსნი** იგი ფიცისა მის თუხს, რომელ ფუტეებულ იყო **ქართველთად**, არამედ დაჰსსნა **სერეთს** და **ტიოვანს** და **სომხითს**; ხოლო უბრძანა **ტირვანოზს**, რათა **სპარსთა** მათუ-ნი შვიდი ათასი რჩეული მსუდარი ყოვლადგუ ქალაქსა შინა იპურან მტკუ-ლად ძისა მისისა და ესრეთ დაესვა **ქართველთა**, რათა კარნი და ცისენი ყოველნი იპურეს დაშქრითა **სპარსითა**, და სსუა სიმრავლე **სპარსთა** არა იყოხ ქვეყანასა შინა **ქართლის**სა აღრეულად, და იყოხ შვიდი ესე ჩემი ორსავე სჯულსა ზედა, მამათა ჩვენთა ცუცხლის-მსასურებასა და თქვენთა კერპთასა, რამეთუ პირველვე ამსნა ზედა მოეცა ფიცი. და წარვიდა მეფე **ქასრე** და წარუსუნა და დაიმორჩილხა ყოველნი სვესი **ჰავკასიანთანი**, და დასსნა ყოველგან მოვარნი და უბრძანა მათ ყოველთა, რათა იუჟნეს მორ-ხილ ძისა მისისა **ტირიანისა**, და უბრძანა **ტირიანს** ძესა თუხსა და მამა-მძემესა **ტირვანოზს**, რათა ჰბრძოდინა **ქაზართა**, და წარვიდა თუთ **სპარსე-თად**. ხოლო ამას **ტირვანოზ** ჰმატა ყოველთა სიმკრეთა **ქართლის**თა და უმეტეს ყოველთა მომტკიცნა ზღუდენი **ჩეგრებისა** ქალაქისანი. აღისარდა **ტირიან** მსასურებასა შინა შვიდთა მათ კერპთასა და ცუცხლისსა. ხოლო შეიუჟანრა **ქართველნი** და დაივიწყა ესა **სპარსული**, ხოლო დაისწავლა ესა **ქართული** და ჰმატა შემკობა კერპთა და ბომონთა, კეთილად იპურსა ქუ-რუმნი კერპთანი და ყოველთა მეფეთა **ქართლის**თა უმეტეს აღასრულებდა მსასურებასა მათ კერპთასა, და შეამკო ხათვავი **წარსავასი**. ესე ყო-ველნი **ქართველთა** ხათვავებისა თუხ ჰქმნა, კეთილად იპურსა **ქართველნი** ნიჰითა და ყოვლითავე დიდებითა, და შეიუჟარეს იგი ყოველთა **ქართველ-თა** უმეტეს ყოველთა მეფეთასა, და მეფობდა ესრეთ **ტირიან** **ტიცხოთით** გან **ქართლს**, **სომხითს**, **ძანს**, **სერეთს**, **ტიოვანს** და **ქერისს**. ვითარ იქმნა **ტირიან** ათსუთმეტისა წლიხა, მოუკუჳდა ცოლი ასული **ქართველთა** მეფისა, და ამას ზედა დაესრულა ქართლს შინა მეფობა და დედოფლობა **წარსავა-სიანთა** მეფეთა. შეწუსდეს ყოველნი ქართველნი სიკუდილხა ზედა დედო-ფლისა თუხისსა; არამედ დაადგურეს ერთგულებასა ზედა **ტირიანისსა**. არცა ძალ-ედუა და არცაღავის იყო **წარსავასიანთა** ხათვავი, რომელიმცა დირს-

ქმნილ-იყო მეფობასა **ჩაროველთასა** და ესრეთ შეიტკბეს ამის მიხეცის თჳს მეფობა **ტირინისა**. სოლო **ტირინ**ს მეფემან უმეტეს ჰმატა კეთილსა **ჩაროველთასა** და მოაიუწიან ცოლი საბურძნეთით ზონტოთ ასული **ოლი-ოტორისი** სასელით **ჩანა**, იწყო ბრძოლად **ჩანართა**, და მარადის ჰბრძო-დის, ოდესმე განუდგინ **ტირინს** **ხეკნი** და მათ გამოაიუწიან **ჩანარნი**, მიეკებინ ჰერეთს ანუ **ჩოკვაკს** და მუნ ეწუჯს, ოდესმე გამოაიუწიან **ფერძუკთა** და **ვიდოთა**, მამინ ეწუჯს და ვერ ოდესმე ჰხმდეს **ჩანართა**, არამედ ყოველადვე **ტირინს** ჰხმდის. ესრეთ მრავალგზის გარდაისნდა ბრძო-ლა **ჩანართა**, და უფროსი ლაშქრობა მისი იუვის **ფარუბანდს**, რამეთუ მოვიდინ **ჩანარნი** და მოადგინ **ფარუბანდსა**, რათამცა წარიღეს და განა-ღეს კარი ფართო, და მუხითმცა იწუჯს განსჯა **სპარსთა** ზედა. სოლო ოდეს მოვიდინ **ჩანარნი** **ფარუბანდს**, მამინ წარვიდის **ტირინს** შველად **ფარუბანდისა**, ოდესმე უომრად მირიდინ **ჩანართა**, და ოდესმე ბრძოლით აოტნის. სოლო ვითარ იქმნა **ტირინს** წლისა ორმეოცისა, მამინ მოუტედა მას მამა **სპარსთა** მეფე, და დასჯდა მეფედ **სპარსეთს** მამ **ტირინისი** უმრწემესი, რომელსა ერქვა **ყარტამ**. ვითარცა ესმა **ტირინს**, მოუწოდა ყოველთა სპათა თჳსთა, შეიკრიბნა და წარემართა **ყაღდადს**, რათამცა და-ჰსჯდა საუფართო მამისა თჳსისათა. და მამანცა მისმან შეიკრიბნა სპანი ურიცხვნი და მიეკება ბრძოლად სეკსა მას **ჩანაბისსა**; და ვითარცა ისიღეს მოსურცბულთა და მარწაპასთა **სპარსეთისათა**, ვითარმედ მასვილი დაეცე-მის ურთიერთსა, აღჰსდგეს მათ შორის მოციქულად და ბჭედ, და დას-ჯედეს ორნივე მეფენი ბჭობასა მათსა და დასხდეს ბჭედ. **ტირინს** იტყო-და სარხულად: „ვირმშო შეილი ვარ ძე მამისა ჩემისა და საუფლის-წუ-ლოდ მებომნეს ქვეყანანი უცხოანი, მელავითა წახმულნი და მუნ დღენი ჩემნი დამიუფიან ბრძოლასა შინა **ჩანართასა** და მრავალ-გზის სისხლითა ჩემითა დამიცავს **სპარსეთი** **ჩანართაგან**, ამის თჳს ჩემი არს საუფარი მამი-სა ჩემისა.“ სოლო **ყარტამ** იტყოდა ამას ზედა: „თუმცა ვირმშო არს ოცი, არამედ ნაშობი არს მსკელითა და ნაშობსა მსკელითასა ყუთობის სხედ, რომელ მას მიხვედრია სამეფონი, სოლო მე ნაშობი ვარ ჰინდო-თა მეფისა ასულისა **სპარსთა** დედოფლისა, და მოგისმუიან ანდერძი მამი-სა ჩემისა და მოგინსავს, რომელ სელითა თჳსითა დამადგა გვრჯნი თაგსა ჩემსა.“ სოლო მათ განბჭეს და მისცეს მეფობა **სპარსეთისა** **ყარ-ტამს**. სოლო **ტირინს** გულის-ხადებლად მისცეს **ყარტამისგან** **პაზირეთი**, და **მამისა** სასეკარი, და **ღღრბადაგანი**, ესე ყოველი **ჩართლსა**, **სომხითსა**,

ძანსა, სერეთსა და ჭოკავანსა ზედა მოურთეს, და წარმოვიდა ჭირიანს. სოლო ვიდრელა ჳერეთ მუნ იყო იგი, გარდმოკულეს ოკსთა ჳეროშ და ჳავციას და განჭრეუბეს ჭართლი. სოლო ჭირიანს გარეს გარე-გარდავიდა ოკსეთს, მოჭსტევენს იგი და მოჭსწუთა ჳანართადმდე და გარდამოკულა გეს დახავციეთისა და მოვიდა შინა, და შემდგომად ამისხს რაოდენთამე წელიწადთა ჩვეულებიანებერ მოვიდეს ჳანართი ბრძოლად ჳარუბანდისა. სოლო ჭირიანს წარვიდა შველად და ვიდრე იგი მუნ იყო წეობად ჳანართს, მაშინ უბეე მეფე ლუთთა სზითა ურთისხვთა შვევიდა სბერძნეთს. სოლო მეფე ბერძენთა შეჭვრას სზითა თხსითა და წინა-აღუდგა. მაშინ მეფემან ლუთთამან სთსოვა თავისთავ-ბრძოლად კეისარსა, რომელმანცა ვერ ძალა იდუა ბრძოლად მისი; სოლო იყო ძე ჳანართს სომესთა მეფისა, სხსე-ლით ორდატ, რომელი ვასხენეთ ჳემო, აღსრდილ-იყო სბერძნეთს, და იყო გოლიათი. მას ეამხს შინა იყო იგი სზას თანს ჳერძენთასა, იგი გამოარჩიეს ყოველთა სზათა ჳერძენთა და შემოსეს შესამოსელთა და ს-ჭურველითა ჳეისრისთა, და კეისრის სხსედ გაუკზავნეს ბრძოლად ლუთთა მეფესა, რომელიცა გამოვიდა მუნით და მიეტევენეს ურთიერთსა, ჳსძლო ორდატ და სელად-შეიბურა, და იოტეს ბანავი ლუთთა. სოლო ჳეისარმან მისცნა სზანი ორდატს, და გამოკზანა სომსითს მამულს თხსსა. გამოვიდეს სომსითს და გამოასხსეს სზანი და ერისთავნი ჭირიანისნი. მაშინ ჭირიანს შეეჭრა წეობისგან ჳანართასა, და მოიუყანა სზარსუით თხსი მისი, ხათესავი მეფეთა სხსელით ჳეროშ, რომელმანცა მოიტანა თხს თანს სზა დიდი. და ამას ჳეროშს მისცა ჭირიანს ახული თხსი ცოლად და ქვეყანა ჳუნანითგან ჳარდავამდე მტკვარისა ორივე კერძი, და დაადგინა იგი მუნ ერისთავად, და სხვაცა ძალი მოირთო სზარსუით, უწეო ბრძოლად ორდატს. სოლო ოდეს მოირთვის ორდატ ძალი სბერძნეთით და მომართის ჭირიანს, და მას ვერ ძალედვის წინა-დადგომად, განამავრის ცისენი და ქალქნი, და მოკლის ორდატ ქვეყანად მისი და ოდესმე განმდიორდის ჭირიანს სზარსუით, ვერ წინა-აღუდგის ორდატ, მოკლის სომსითი. ესრეთ დაუტსრომელად იუჯს შეფოთი მათ შორის წელთა მრავალთა, და არა ვინ იბოკა ოდეს სზარსთა შორის მარცოდ მბრძოლი ორდატისი და სხსელავან-იქმნა იგი ყოველსა ქვეყანასა და სძლო ყოველადვე ბრძოლათ თხსთა, ვითარმედ წერილ-არს ჳამავი მისი ცსოურებასა სომესთასა. შემდგომად ამისხს მეფე იქმნა სზარსუთს ძმის-წული ჭირიანისნი ძე ჳარტამისი, რომელმან მოკვლისა ჭირიანს მოციქული და ჳრქუა, რათა შეეჭვრებთ და გარ-

დაველოთ სომხთი და შევიდეთ საბერძნეთად. მაშინ გამოვიდა სპარსთა მიუ და მიეკება ტირიან და შეჭკობა სიძრავლე ურიცხჳ, ვითარცა თივანი ველთანი და ფურცელნი სეთანი სიძრავლითა, გარდაეღეს სომხთი, ვერ წინააღუდგა **ორდატ**, არამედ განამაგრნა ცისუ-ქალაქნი და წარსტყვევნეს სომხთი და შევიდეს საბერძნეთად, და ვერ წინააღუდგა მათ ბერძნეთა მიუ და **ჴონსტანტინე**, შთაგარდა მწუსარებასა დიდსა. იწუეს ტყეჩენავად საბერძნეთისა; მაშინ არწუმეს მიუგეს **ჴონსტანტინეს** კაცთა ღუთის-მსახურთა და ჭკქეს: „ისილე საკვრველებსა **ჴრისტესი** და ძლევა მტერთა მისხვთა მისთაგან, ვითარ უოკელნი მოხავნი **ჴრისტესნი** წარმღუანებთა ჳვარისათა ჰსძლევენ მტერთა.“ სოლო **ჴონსტანტინე** მიუემან ირწმუნა მათი, ვითარცა წერილ-არს ესე განცხადებულად ცხოვრებასა **ჴერძენათსა**, ნათელ-ილო **ჴონსტანტინე** და წარმოიმღუანა სასე ჳვარისა და ეწყო მტერთა სპარსთა მათ ურიცხეთა სძითა მცირითა და ძალითა **ჴრისტესითა** აოტა ბანაკი მათი და მოხრა სიძრავლე მათი, იულტოდეს ორნი იგი ძმანი მცირედითაღა მსედრითა, და მიუდგა უკანა **ჴონსტანტინე** და შევიდა საზღუართა მათთა. სპარსთა მიუე შევიდა სპარსეთად მეოტი, სოლო **ტირიან** დადგა **ჴართლად** და განამაგრნა ცისუ-ქალაქნი. უღონო-იქმნა **ტირიან** და შეეშინა შემდგომად ოტებისა **ჴართლათ**, რამეთუ აღწეუდილ-ივენეს წუობასა შინა უოკელნი წარხინებულნი მისნი სპარსნი და **ჴართველნი**. წარჭგ ზავნისა მოციქულნი წინაშე **ჴონსტანტინე** მიუებისა და ითხოვა მისგან მშვიდობა და აღუთქვა მას მსახურება და მოწუგდა სპარსთა. ჰსთნდა **ჴონსტანტინეს**, რამეთუ შიში აქუნდა კვლად სპარსთა მიუებისგან და შემწუობისათჳს დაეზავა **ტირიანს**, აღილო შვილი **ტირიანისი** მიეკლად, რომელსა ერქვა **ჴაქარ**, დაამოუჭრნა **ორდატ** და **ტირიან**, დაამსახლნა, მოხცა **ორდატ** ასული თჳნი, რომელსა ერქვა **სალომე** ძესა **ტირიანისსა** ცოლად, რომელსა ერქვა **ტევი**. უხინა საზღუართი ესრეთ, რომელთა ქვეყანათა მდინარენი დიან და სამხრით მიერთვიან **ტახსსა**, ესე ქვეყანანი **ორდატის** კერძოდ დაჰყარნა, და რომელისა ქვეყანასა მდინარენი ხრდილოთ ჰდიან და მიერთვიან **ტიტუარსა** **ტირიანისი** კერძოდ დაჰყარნა, და შუამდგომელ-ექმნა მათ და წარვიდა. მიუობდა **ტირიან** **ჴართლს**, **ტახსს**, **სეროოსს**, და **ტოკვანსს** და აქუნდა **ერზისი** **ერზის** წელამდე. და მისცა ძესა თჳსსა **ტეკს** საუფლისწულოდ **ჴახეთი** და **ჴუსეთი**, და დახვა იგი **ოჳჳარმოს** **ტეკს** და ცოლი მისი **სალომე** ასული **ორდატისი** და ცხოვრებოდეს უჳარმოს. სოლო **ეროოსს** სიძესა **ტირიანისსა** აქუნდა ქვეყანა, რომელი ზემოთ ვასხენეთ მიცემულად

შირიანისგან, და იყო იგი მუნ ერისთავად. მას უამხა შინა მოსრულ-იყო
 წმინდა და ნეტარი დედა და უმასი ჩუენი ჩინა და დაეყო ტიტესთან შინა
 სამი წელი და განაცხადა ქადაგება ჭრისტეს სჯულისა, იქმოდა კურნება-
 სი თუნიერ წამლისა, და სმამაღლად იწყო ქადაგებდად სჯულისა ჭეშმარი-
 ტისა ჭრისტეს ღმთისა ჩუენისასა. ოდეს ჭართლი მოაქცია წმინდამან
 ჩინო ჭრისტეს ამაღლებითუან კარდასრულ-იქუნეს წელნი სამას-ოცდა
 ათერთმეტნი.

**ზოგადი ზნეობისა ზნეობისა ზნეობისა ზნეობისა ზნეობისა
 ზნეობისა ზნეობისა ზნეობისა ზნეობისა ზნეობისა
 ზნეობისა ზნეობისა ზნეობისა ზნეობისა ზნეობისა**

ესე ვასსენოთ ცხოვრება წმინდისა და ნეტარისა დედისა ჩუენისა და
 ყოვლისა ჭართლის განმანათლებელისა ჩინა მოციქულისა, რომლისა თუხ
 მანვე ნეტარმან მოგვითხროს უამხა აღსრულებისა მისისასა, რომელი აღჰს-
 წერს მორწმუნემან დედოფალმან სალომე უჯარმოსამან მის ცოლმან ში-
 რიან მეფისამან, ასულმან მრდატ მეფისა სომეხისასამან. და იყო მათ
 უამთა შინა ოდეს წმინდა ზიორგი კაბადუკიელი იწამა ჭრისტეს თუხ,
 იყო კაბადუკიანათ ქალაქით კაცი ვინმე მთავარი, შესაბამი მონა ღმთისა
 სასულით ზაბილან. და ესე წარვიდა სრომედ წინაშე მეფისა შაქსიმინისა
 მისსურებად და ნიჭისა მოღებად მისგან და მათვე დღეთა შინა კაცი ვინ-
 მე იყო ვოლასტრას შინა და ესსენეს მას ორ-შვილ მე და ასულ და სა-
 სული მისა მისისა ზობენალ, ხოლო ასულისა მისისა სოხანსა, აღსრულ-
 ნეს ქმარი და ცოლი იგი, და დაჰშეთეს და-მმანი ობლად, აღდგეს და წარ-
 ვიდეს ქალაქად წმინდად იერუსალიმად, იმედ ჰუჩნის იმედი იგი ყოველთა
 ჭრისტესანეთა და მიეკედნეს მუნ. ესე მძა ზობანალი მიემთხვია დეკტლან-
 რომასა, ხოლო დაჲ იგი მისი სოხანსა ჰმხასურებდა ჩიქორასა სარს
 ბოლემელსა, ხოლო ესე ჰაბუკი კაბადუკიელი სასულით ზაბულან, რომელი
 ვასსენოთ, მიიწია სრომედ წინაშე მეფისა, და აღდგომილ იქუნეს მას
 უამხა ჭრანჯნი ბრძოლად სრომთა ველსა ზედა სატალანისასა. მიჰსცა
 უფალმან ძალი ზაბულანს ჰაბუკსა მას კაბადუკელსა და ჰქმნა წინა-
 აღდგომად მტერთა მათ უსომოჲ, და იოტნა ჭრანჯნი და შეიპურა მეფე
 ბრანჯთა, და ყოველნი იგი მთავარნი მათნი და მიიქუნეს იგინი წინაშე
 მეფისა; ხოლო მეფემან განაწესა სიკვდილი მათი. მამინ იწევს ტირილად

ყრანჯთა მათ და ევედრებოდეს **ხ**აბილონს. „მოკვეც პირველად სჯული
 შენი, და შეკუწყანენ ცაძარსა **ი**შეთისა თქვენიისა და მამის იყავნ სიგუ-
 დილი ჩვენი, რამეთუ შენ მიერ შეპყრობილ-ვართ, და შენვე ჭეჳ ესე ჩვენ
 ზედა, და უბრალე იქმენ ხისხლისა ჩვენიისგან ასოვანო.“ **ს**ოლო **ხ**აბი-
 ლონს, ვითარცა ესმა ესე მსწრაფელ მივიდა იღუმელ ჰატრიარსისის ფარუ-
 ლად მეფისა და აუწყა ეოკელი. **ს**ოლო ჰატრიარქმან მისცა ნათელი სელსა
 ქვეშე **ხ**აბილონისსა და შეიევანეს ცაძარსა **ი**შეთისსა, აზიარნეს საიდუმ-
 ლოსა სორცსა და ხისხლსა **ქ**რისტესსა და უჩვენეს დიდებანი იგი **ჰ**ო-
 ციქულონი და დილეულ ადრე აღჰსდგეს **ყ**რანჯნი იგი და შეიმოსეს სა-
 მოსკელი სამკურდრო, განვიდეს ადგილსა მას კაცის სკლავსა ხასისხლესა,
 ილოცუდეს და მადლობდეს **ი**მერთსა ნათლის-ღებისა თვს და იტყოდეს.
 „ჩვენ სიკვდილსა ამას შინა უკვდავნი ვართ, რამეთუ ღირს-გუყუნს **ი**მერთმან
 ესე-ვითირსა დიდებასა მიღებად საგზალსა მას დაუღუგუნელსა, სორცსა და
 ხისხლსა **ქ**რისტეს ძისა ღმთისა უგუდავისა, რომელ უმაღლეს არს ეო-
 კელთა მათთა და უქვესკენელეს ეოკელთა უფსერულთა, რომელ იგი არს
 გურთსეულ უგუნისამდე; **ს**ოლო ვაჲ მშობელთა ჩვენთა ნაყოფთა სიმწა-
 რისათა და მკვდრთა ბუნლისათა.“ და სმობდენ. „მოკვდინ მესრმელ და აღი-
 სვენ თავნი ჩვენნი ჩვენგან.“ ამას რა იტყოდეს ივინი, სედიდა **ხ**აბილონ,
 აღიძრა გონებითა და სტიროდა მწარედ, რამეთუ ვითარცა ცსოვართა თავნი
 მათნი გლჳად წარბურნეს, და ვითირცა კრავთა შეიღთა მათთა საწყალო-
 ბლად ილოცუდეს. მამის მალწალე ქმნილი **ხ**აბილონ ამით ზედა შევიდა
 მეფისა და გამართსოვა მეფისაგან სამკურდროდ შეკასმულნი, რომელნიცა
 მიმადლსა მეფემან და ჰრქჳს. „მომინიჭებია ივინი შენდა და რაღცა გე-
 ბავს უყავ მათ. მამის **ხ**აბილონ განუტყუნა; **ს**ოლო ივინი ევედრებოდეს
ხაბილონს, რათა წარბურნეს ქვეყანასა მათსა და მისცეს სჯული **ქ**რისტესი,
 ნათლის-ღება წულითა ეოკელსა ერსა მათსა. **ს**ოლო მან იხმინა ვედრება
 მათი და მოითსოვა მღვდელი ჰატრიარქისაგან და ბრძანება მოიღო სსჯ-
 თა მიხეზითა რითამე მეფისაგან და წარვიდა მათ თანა და ვითარ მივასლ-
 ნეს დღისა ერთისა საკელსა, მოვიდა წინა ჰამბავი, ვითარმელ მეფე ცო-
 ცნალი მოკელს და ეოკელნი მთავარნი მის თანა. შეიძრნეს ათნი სკერი-
 სთონი: **ს**ო.სამოჲ, **ს**ო.ზაი, **გ**ასლაჳაი, **ს**ონებავაი, **ს**ინიჭრავაი, **ზ**ავაი,
ზავაი, **ზ**არდაი, **ზ**ამრადი და თმონი და სამეუოჲ, მიეგებოდეს ესე ეო-
 კელნი მდინარესა ზედა დიდსა და ღრმასა. დაეყენა მეფემან კრი იგი
 წყალსა ამიერ და იმიერ, აკურთსეს წყალი იგი და შთასდა ეოკელი იგი

ერი და განიბანეს და აღმოხდეს აღმოსავლსა ერთსა და დასდებდა მღუ-
 დელი ყოველსა მას ერსა სელსა, და იყო მუნ ათადლე, და აზიარსა სა-
 იდუმდლსა **ქრისტესსა** ერი ყოველი, დაუტკვენს მღუდელნი, განუქება წესი
 ყოველი და ამისსა შემდგომად მისცა მშვიდობა ყოველთა და წარვიდა
 ნიჭითა დიდითა **ქომედ** და განიზრასა გონებასა თვისსა, წარვიდე **ქრუსა-**
 ლიმად და ემსახურო ნიჭითა ამით ადგილთა ღმთისათა. წარვიდა **ხაბუ-**
 ლონ და განუყო ყოველი იგი მონაგები გლასაკთა, და პირველ სსესეხული
 იგი დევეტლარი პატრიარქმნილ იყო და ფრიად დაიმკობრნეს ურთი-
 ერთარს **ხაბულონ** და **პატრიარქი**. ჰქრქვა **სარასნიაფორმან** პატრიარქსა.
 „ესე **ხაბულონ** მამად და ემბაზი **ჟრანჯთა**, კაცი სრული ღმთის მომიშე-
 ბითა და სიბრძნითა, მიეც უკვე დაჲ შენი **სოხანსა** ცოლად მისსა.“ და
 ჰსთნდა წმინდასა **პატრიარქსა** და მისცა **სოხანსა** ცოლად და წარვიდა
 თვისად ქალაქად **ჰოლასტრად**.

ესე წმინდა **ჩინო** მოძღუარი **ქართლისა** მათგან იშუა ოდენ მსო-
 ლოდ თხიერ სსუსა შვილისა, და აღზარდა დედამან **სოხანსა** მსახურებასა
 შინა გლასაკთასა და ვითარმედ იქმნა **ჩინო** ათორმეტის წლისა მშობელ-
 თა მისთა განჭვიდეს ყოველი მონაგები მათი და წარვიდეს **ქრუსალიმად**.
 მამინ **ხაბილონ** დაიწერა ვჟარი პატრიარქისგან და იჟმნა ცოლისგან
 თვისისა. შეიტკებო მკერდსა თვისსა ასული თხი წმინდა **ჩინო** და და-
 ღუარსა, ვითარცა წყარონი ცრემლნი თვალთაგან პირსა მისსა. და ჰქრქვა.
 „შენ მსოლო ასული ჩემო, ესერა დაგატკობ ობლად ჩემგან და მიგა-
 თჟალავ შენ მამასა ზეცათასა ყოველთა მზრდელსა **იმერთსა**, რამეთუ იგი
 არს მამა ობოლთა და მსჯუელი ქმრივთა და სუკეშინის შენ, შვილო ჩე-
 მო; შენ სოლო **ჭარია** მკვლავიელისა შური აღილე **ქრისტეს** სიყუარუ-
 ლისა თხს და დათა მათ **ხაზარესთა**, და თუ ვერეთ შეიყუარო იგი, ვი-
 თარცა მათ, მან ვერეთვე მოგტეს შენ ყოველივე რაჲცა სთხოვო.“ და-
 უტკვა ამბორის ყოფა საუკუნოჲ და წარვიდა წიად **ქორდანესა** კაცთა მათ-
 თანს ველურთა, სადა ყოფა მისი უწეის ყოვლისა დამბადებელმან **იმერთმან**
სოლო დედაჲ მისი მისცა პატრიარქმან მსახურებად გლასაკთა დედათა, და
 წმინდა **ჩინო** მსახურებად **ჩაფორსა** **სომესსა** დვინელსა ორ-წელ, და
 ჰკითხუდა ყოვლადვე ვნებათა მათ **ქრისტესთა** ვჟარ-ცმისა, დაფლესა
 ადღკომისა ძალსა, და სამონღისა მისისა ტილოთა და სუდარისსა მიწე-
 ბით ყოველსა, რამეთუ არავინ ყოფილ-იყო, და არცა იყო შორის **ქრუსა-**
ალიმსა სწორ მისსა მეცნიერებითა სჯულისა ძველსა და ახალსა ყოველ-

საკე შედ-მიწვენილ. სოლო იწო მან უწეუბად მისხა და ჭრქუა: „კსედავ, შეილო ჩემო, ძალსა შენსა, ვითარცა ძალსა ღამინა მუისსა, რომელი იზახებს ეოკელთა ზედა ოთხ-ფერხთა, გინა ვითარცა არწივი დედალი, რომელი აღვიდის სიმაღლესა ჭკერთასა უფროს მაძინასა და ეოკელი სძელეთი გუგასა თუჯლისა მისინასა მცირისა მარგარიტისა სწორად შეიუენის, განისიღის და განიღდის საჭმელი მიხი ცეცხლეობ რაჲ ხახის, მიუტყვინის ფრთენი და მიტყევის მას ზედა, ეგრეთ იუოხ ცხოვრება შენი. აწ ვიწო და მიგითხრა შენ ეოკელიეუ: ოდეს ისილეს იმერთი იგი უეუდავი კაცთა მოკუდავთა ქვეყნასა ზედა, რომელი მოხრულ-იუო მოწოდებად წარმართთა, ვითარცა თუთ ინება სხნა ხულისა, იწო კეთაღის-იუოფად **სურიათა**, მკუდართა აღდგინებად, ბრძათა აღსილვად, სხეულთა განკურნებად. ესე შეიშურეკს, შეინზახსნეს და წარავლინეს სტრატიონი ეოკელსა ქვეყნასა სწრაფით მოხლუად **სურიათა** და ჭრქვეს: რამეთუ ესეკა წარვსწემდებით, მოვედით და შემოეჭკრბეთ ეოკელნი. მამინ მოიწივნეს ეოკელით ქვეყანიოთ კაცნი მრავალ-რიცხუნი სწავლულნი ხუულსა **ძოხესსა**, რომელნი იგი ასტაკრად წინა-აღუდგეს ხულსა წმინდასა, ასტაკრად რაჲ იგი ჯერ-იუო ეოფად ქვეყნასა მათ აღსხრულეს, ჯვარს-აგვეს და სამოსელსა ზედა მისსა წილაიღდეს, და სუდა წილითა ხრდილოელთა **ძცხეთელთა** მოქალაქეთა გუართი იგი უეკრავი. სოლო დაფლეს რა **სესო** და დაჭკრმალეს საფლავი მიხი, არამედ იგი აღჭსდგა, ვითარცა ჭხოქუა შირველ და ტილონი იგი ჭხოკუნეს საფლავსა შინა. და შემდგომად რაოდენსამე ჟამთა მოვიდეს ხელთა **სუკა** მასარებელისთა, და დასხნა იგინი, სდაცა თუთ იცის. სოლო ხუდარი არა იპავა, არამედ ჭხოქვეს ვიუმი **სუტრეს** თუხ, ვითარმედ ხელეწიფა აღსმადო და აქუსო მას, არამედ განცხადებულად არა გუთსრნეს. სოლო ჟუარნი ამასვე ქალაქსა შინა დამარხულ-არინ, არამედ აღვილი მათი არა ვინ იცის, ოდეს ინებოს იმერთმან გამოსხნდეს იგინიცა.“ ვითარცა ესმა ესე ეოკელი წმინდასა **ჩინო**ს **ჩიაფორის**გან მისცა კურთხევა და მადლი ღმერთსა, და ევლად ჭკითსა. სდა არს ქვეყანა იგი ხრდილოსა, სდაცა არს სამოსელი იგი **ოღვისა** ჩვენისა? ჭრქუა **ჩიაფორის**. ქალაქი **ძცხეთა**, ქვეყანა **ქართლისა**, **სომხითისა**, **ძითიულეთი** არს საწარმართოჲ, რამეთუ ჟამსა ამას უევიოთა სასელ-მწიფოდ შექმნილ-არს იგი. სოლო მათ დღეოთა შინა მოვიდა დედა-კაცი ვინმე **იფესოთ**, თაუქანის-ცემად წმინდისა აღდგომისა და ჭკითხვიდა დედა-კაცსა მას **ჩიაფორი**, ვითარმედ **ილენე** დელოფალი ჟერეთცა ეკე-ვითარსა ცოლმასა და ბნელსა შინა არსა?

სოლო მან ჰქრქვა ესრეთ. „ვითარმედ ვარ მსვეალი მათი და მსხლადელი განსრასწასან მათსა ეოკულს ცხადსა და დავარულსა, და ვუწვი მე მისი, რამეთუ აქნს მას დიდი წადიერებაჲ **ჴრისტეს** ხუჯლისა და სათლის-ღებისა თჳს.“ სოლო ესმა რა ესე დედაკაცისა მისგან წმინდასა **ჩინოს**, ჰქრქვა **ჩათვარსა** ესრეთ. „ვითარმედ წარმგზავნე მე და მივიდე დედოფლისა **ღელესსა**, ნუ უკვე მივასლო სიტყვს-გებად **ჴრისტეს** თჳს წინაშე მისსა.“ სოლო **ჩათვარსა** აუწვა პატრიარქსა წადიერება ესე და საქმე **ჩინოსი**. მამინ პატრიარქმან დედის მამან მისმან მოუწოდა წმინდასა **ჩინოს** დის-წულსა თჳსსა, და დადგინა იგი აღმოსავალსა წმინდისა საკურთხეველისასა, და დასსნსა ხელნი მისნი წმინდანი მსართა ზედა მისთა, ხულოთითქნს ცად მიმართ სიღრმით გულისა მისისათ და ჰსთქვა. „უფალო, ღმერთო საუკუნეთაო, სულთა შენთა შეკვედრებ ობოლსა ამას შვილსა დისა ჩემისასა, წარავლინებ ქადაგებად **ნუთაებისა** შენისა, რათა ახაროს აღდგომაჲ შენი, ხადცა სათნო იყოს სრბა ამისი ექმენ, **ჴრისტე** **ნმერთო**, ამას თანა-მოგზაურ, სავთ-ხადგურ, მოძღურ, ენა-მეცნიერ, ვითარცა უწინარეს ამისსა მოშითა სასელისა შენისათ, და უკმნა დედისაგან თჳსისა ამბოარის-ყოფითა განშორებისათ, და გამოსასა მას ზედა სასწაული ვჳარისა. და ესრეთ ღოცვთა **ნუთისა** მიმართ და კურთხევითა განუტყუვს.

ზა წარუძარბა წმინდა **ჩინო** დედა-კაცისა მის თანა **ღებოსთ** მოხრულისა, და ვითარმედ მიიწივნეს სამეფოსა **ტომს** სასიდ დედაკაცისა, რომელსა იგი თანა-მოგზაურ ექმნა, ისილეს მუნ დედოფალი ვისმე ტომი მეფეთა, სასკლით **ტიფსიმე**, და დედა-მძუქე მისი **ღაიანე**, რომელნი ესე იყოფოდეს მონასტერსა შინა ქალ-წულთასა, და ჰსუროდთ **ჴრისტეს** თჳს, და მოძღოდინე იუწინეს **იერუსალიმით** სათლის-ღებასა. მამინ დედაკაცმან მან წარუდგინა წმინდა **ჩინო**, და აუწვა საქმე მისი დედოფალსა **ტიფსიმეს**, რომელი იგი ისილდა რა **ჴრისტეს** მოეჭარემან **ტიფსიმე**, სისარულთით შეიტკბო და შეიწინარა სასიდ თჳსად წინაშე მისსა წმინდა **ჩინოს** სულთაგან მის დედა-კაცისა თანა მოგზაურისათა, და ესრეთ იყოფოდა რა მის თანა წმინდა **ჩინო**, მასვე შინა წელიწადსა სათელს-ილო **ტიფსიმე**, რომლის თჳს იგი სურვიელ-იყო მისთასა **ღაიანეცა** დედა-მძუქემან მისმან და სხვათა მათ სასლუელთა მისთა, რიცხუთ ორმოცდა ათთა სულთა, სელსა ქვეშე წმინდისა **ჩინოსსა** და იყოფოდეს მონასტერსა შინა თჳსსა და მათთანა წმინდა **ჩინო** ორწელ. მათ ღლეთა შინა წარავლინსა კეისარმან მიებად ქალისა ქმულ-კეთილისა და შვენიერისა, რათამცა უპოვეს ღირსი

ცლად მისს, და ვითარმედ მოიწივნეს მკიბებელი იგი მონასტერსა ქალ-
წულთასს და ისილეს და განიცადნეს **ძ**იფხიმე, და გამოვიდეს გუარნი
მისი და სტყეს მეფეთა ნათესავობა მისი, ფრად სთნდა შეკნიერება მისი,
რომლისა ვერა ხდა ესილვა მსგავსი სიღვითა და შეკნიერებითა. და გა-
მოსხეს სასე შეკნიერებისა და სატისა მისისა ფიცარსა ზედა და წარწ-
გზავნეს წინაშე **ჴ**ეისრისა, რომელი ისილდა რა **ჴ**ეისარმან ფრად სთნდა და
სისარულითა აღიესო, და განაწესა აღსრულება ქორწილისა მრავლითა სი-
სარულითა, რომლისა თხსტა მსწრაფელ წარავლისნა მოციქულნი და განმკე-
ბულნი ყოველთა შინა საბძანებულთა მისთა, რათა ყოველნი დიდითა სი-
სარულითა მოვიდენ ბრძანებითა ამას ქორწილსა სამეფოთსა. სოლო ისი-
ლეს რა ყოვლად-წმინდათა მათ დაფარული იგი მანქანებაჲ მტერისა, და
ისარნი მისნი განსურკებულნი, რომლითა იგი ისწრაფდა სინრად წმინდა-
თა **ჴ**რისტესთა, იურვიდეს, რამეთუ ჭურ რისხსა აზოგა მეფე, ვითარცა
გველი სმოთსესა შინა მხრასველ ექმნა, ეგრეთვე აქა მსგავსად მისსა
უხჯულა ესე, რომელსა აქუნდა შეგინებული თაუჭანის-ცემა ბილწოთა და
შეგინებულთა კერძობა. სოლო ისილეს რა ნეტართა **ძ**იფხიმე და **ჴ**ანე და
სსკათა მათ წმინდათა დედათა განსაცდელი ესე მათ ზედა მოწიგნულად,
მაშინ მოისსენეს მათ უბოწო იგი აღიქმაჲ და ღირსი ქებისა მარტოებით
ცხოვრება, რომელსა იგი იუწეს განსწავლულ და გოდებით ტიროდეს
გამოსატო შესწავებისა მის თხს წინაშე მეფისა უხჯულობსა, შეკნიერები-
სა წმინდასა **ძ**იფხიმეს, რომელი იგი გამოესატო და წარგზავნეს. და
მისტეს თაჳნი თხსნი ფიცხელისა მოღუაწებისა განისსა ღოცოთა და ვე-
დრებითა **ი**ჳითისათა დაუცადებელითა და მსურვალითა და ერთობით გან-
ზრასვითა ურთიერთარ) ყოველთავე დაუტყვეს ქვედა იგი ფარულად ორმე-
ორცა ათსამეტმან სულმან და მოიწივე ეს ღტოლვილნი არეთა და სანა-
სებთა **ს**ომსითისათა ადგილსა მას, რომელსა რქვიან **წ**ხალ-ქალაქ, უადრეს
შენებულსა, რომელ არს **ფ**ხნი, საყოფელი **ს**ომესთა მეფისა და შევიდეს
მუნ ტალავართა მათ შინა ხაწნასელთასა, რომელნი იგი იუწეს შენებულ
ნრდილოდ კერძო და აღმოსავალით და იხრდებოდეს მუნ შინა სელთ-
საქმრისა თხსისა განვაჭრებითა. სოლო ისილდა რა კეისრმან, რამეთუ გა-
ნერეს სელთავან მისთა და ცროვიალებისავან მისისა ბოროტისა წმინდა
ძიფხიმე და სსვანი იგი მისთანანი, აღივსო უნუგეშინის-ცემითა მწუსა-
რებითა, და წარავლიანსა კაცნი ყოველთა ადგილთა მოძიებად მათდა. მაშინ
მოიწივნეს მოციქულნი იგი **ჴ**ეისრისანი წინაშე **მ**რდატ **ს**ომესთა მეფისა

და მთავრებს წიგნი ღვიძლისა, რომელსა წერილ-იყო ესრეთ: „თუ-
მშვიდობელი ღვიძლისი საუჭარელსა ძმასა და მეგობარსა და თანა-მოსაუდრე-
სა ჩემსა **ბრდატ** გიციოსავ. უწყებულ იყავ ძმობა-შენი და თანა შეძწეო-
ბა, რომლისა თუხ იგი პირველად გვეხებების შეტომილისა მის **ჭრი-
სტკანეთა** ნათესავისა, რამეთუ ყოვლადვე შეურაცხ-იქმნების ჩვენი უფლებსა
მათისაგან გრებულისა და საწუნელ არს ჩვენი ხელ-მწითებამა მათგან, რა-
მეთუ იგინი ჟვარ-ცმულსა ვინმე მომეუდარსა მსახურებენ და ძელსა თა-
უჭანის სტემენ და თავისა თუხისა სიკუდილსა უფლისა მათისა თუხ დიდე-
ბად შერაცსებენ და არა ემინისთ **ორიათაგან** და მოკლულისა მათგან **ორი-
ათასა** და ჟვარ-ცმულისა ემინის და შეტომილ-არინს, მეფეთა აგინებენ,
ღმერთთა შეურაცხ-ჭყოფენ, და ძალსაგა მისისა, მთავარისა და ვარსკუჭ-
ლავთა ნათლისა არა რად შერაცსვენ, არამედ შექმნულად იტყუან მათ
ჟვარცმულისა მის მიერ და ესრეთ მოაქციეს ქვეყანაჲ ვიდრემდის მამანი
დედათაგან, და დედანი მამათაგან ცოცხალვე განაშორნეს. დაღაცათუ დი-
დითა ქადებითა და ფრიადითა სატანჯველითა მოკსწუვიდენით, არამედ კვა-
ლადცა უფროსად განმრავლდეს. სოლო აწ შემემთსვია მე სილუბა ნათე-
სავისა მათისაგანისა ქალისა ერთისა ჭაბუკისა და განვიზრასე მოყვანებამა
მისი ცოლად ჩემდა. სოლო მას არცალათუ მეფისა უთქუა გულმან მისმან
სურვილად ჩემდა, არამედ საძულელად და არა წმინდად შემრაცსეს მე,
რომლითაცა მეტ-იქმნეს ფარულად ჩემგან, და კერძოთა ქვეყანისა შენი-
სათა წარმოსრულ-არინს. უწყებულ-იყავნ შენდა, ძმო ჩემო, მოიძიენ იგი-
ნი და ჰპოუნ რა მისთანანი იგი სიკუდილითა მოაკუდიენ. სოლო რა-
მელი იგი მათ შეატუნეს შვენიერი იგი სატითა და სასელით **ძიფსი**
ჩემდავე წარმოავლინე, და უკეთუ შენ გონდეს იგი თავისა შენისაოვის
იგულე, რამეთუ არა იპოვო სხუაჲ მსგავსი მისი იონთა სოფელსა შინა;
და ცოცხლებითცა იყოფები შენ მსახურებასა შინა ღმერთთასა.“

სოლო აღმოვიტინს რა **ბრდატ** ბრძანება ესე კვიძრისა, მვის იწყო
მოსწრავებით ძიება მათი და ჰპოვნს რა საწინასულთა მათ შინა პირველ-
სხენებულთა და ისილარა **ძიფსი**მე, აღვივო ტრფივალბითა გულის-თქმი-
სათა და სისარულითა დიდითა და დაამტკიცა მიუჭანებამა მისი ცოლად
მისდა. სოლო ურჩ-ექმნს რა **ბრდატ**ს საქმისა ამის თუხ წმინდა **ძიფსი**მე,
მამინ იწამა იგი მიერ წამებისა ღუაწლითა, მისთანა **ღვანავა** დედა-მეუძე
იგი მისი და სხუანი მრავალნი მათთანანი, ესე იგი წერილ-არს წიგნსა
მას წამებისა მათისასა მოქცევასა შინა **სომეხთასა**, რამეთუ **ბრდატ** მეფე

განგებითა **ი**შითხათა ეშვად შეიცვალა. სოლო რომელნიმე მათგანი წმინ-
დანი დაიძლიეს და ივლტოდეს, რომელთა თანავე მამის ესე წმინდა **ჩ**ინო
დამაღულ-იქმნა კვალთა შინა ვარდისათა, რომელი იგი ჟერეთ არღარა გა-
მომღებულ-ქმნიდ იყო უვაგილისა უამსა, და ესრეთ დამაღულ რა იქმნა
წმინდა **ჩ**ინო და ისილა მუნით გამო სასიათა მთავარ-დაცლისათა შთამო-
მაკალი ზეცით ნათლისა ოღარითა მოხილი და მშურობელი სასაქეველისა
სელთა მისთა, რომლისა გუამლისა-სასე ხუნსელებად დაჭყარვიდა ცათა და
კვალად იყო მის თანა სიმრავლე ერთა ზეცისათა, რამეთუ მას უამსა გა-
სუეფოდეს სორცთაგან ხუღნი წმინდათა მათ მოწამეთანი, რომელნი იგი
შეიერისეს ბრწყინულეთა მათ ზეცისა ძალთა და ესრეთ ცად მიმართ აღი-
წყოდა, რომელ ესე ისილა რა წმინდამან **ჩ**ინო დაღად-ჭყო ესრეთ. „უფალო,
უფალო, რად დამიტყობ მე შორის სახიტოს და იქედნეთ.“ მამის სმა კსმა
ზეკარდამო, რომელი ეტყოდა. „კითარმედ ესრეთ იუოს შენიცა წარუქანე-
ბად სასუევევლად წინაჲ **ი**შითხის, უამსა მას ოდეს ეგო ეგალი, რომელ
არს გარემო შესა უოკვლნივე იქმნეს ვარდის ფურცელ ხუნსელი, არამედ
აღჭხდეკ და ვიდოდე ჩრდილოთ კერძო, ხადა იგი ფრიად არს სამკალი და
მუშაკი უოკვლად არა.“ ამისხა შემდგომად წარმოვიდა მუნით წმინდა **ჩ**ინო,
და მოიწია **ა**რბნითად საზღუართავე **ს**ომხითისათა და მუნ დაიზამთრს
ჭირთა შინა მრავალთა და თოვესა მეოთხესა მარტითგან, რომელ-არს
ივნისი წარმოემართა და მოიწია მათა **პ**ავასკითისათა, ხადა იგი მიემთხვი
ტბასა დიდსა გარდამოდინარესა, რომელსა ეწოდების **ფ**არანსა. სოლო
მისკენა რა მუნით და ისილხა მთანი ჩრდილოხსანი დღეთა მათ ზაფხული-
სათა ხაჯხენი თოკლითა და ჭყერითა სასტკიკითა, შესძრწუნდა წმინდა **ჩ**ინო
და თქვა. „უფალო, უფალო, მიიდე ხული ჩემი ჩემგან.“ და დაჭყო მუნ ორ-
დღე და ითსოვა საზრდელი მეთევზურთაგან ტბასა მას შინა მონადირე-
თასა და რამეთუ მწუკმსინიცა იუუნეს ადგილსა მასვე და სმილეიდეკ რა
სასმილაკსა ღამისხა საძუეოსა სედა მათსა, ხადოდენ ივინი შემწვედ და
მთავრველად მათდა დემრთთა მათთა **რ**მმხს და **ხ**ადენს და აღუთქმიდეკ
მათ შესწირავთა, ოდეს მოვიდეთ წინაჲ თქვენსა მშვიდობით. და ამას
იტყოდეს ივინი ენითა **ს**ომხურითა, რომელ ესე ესწავლა მცირედ რადმე
ჩინოსტა ვირველვე **ჩ**იაფორისაგან, და ჭხოვა მწუკმსინათა მათ შინა მონასკე-
ლი **ს**ომხურისა ერთი, ჭკითხა მას და ჭრქვა ენითა **ს**ომხურითა. კითარმედ
რომლისა საფელისანი ხართ? სოლო მან მიუგო და ჭრქვა. „კითარმედ
ვართ ჩვენ დაბით **ქ**ლარბნით და **ს**აფურცლით და **ფ**ინისარელნი, **ტ**ახატკელნი

და დიდისა ქალაქისა ზღვრისათა, სადა ღმერთნი ღმერთობენ და მეფენი მეფობენ. და ჰქვითხა. „სადათ არს ზღვრისათა.“ სოლო მან მიუგო და რქვა. „ვითარმედ გარდამდინარე ესე ამის ცბიხს თანა წარულის ქალაქსა მას ზღვრისათა.“ სოლო წმინდა ჩინოს შეუძნდა სიგრძე გზიანა მის და სიბორცე მითათ მათ, რომელი ისილა და ამისთჳს შეძრწუნებულმან სულთ-ითქუნა და დაიდრჳ ლოდი ერთი სასთუნელ და ესრეთ მიიძინა გარდასადინელსა მას ცბიხსა. და ვითარ იგი ეძინა, მოვიდა კაცი ერთი ჩვენებით ჰასაკითა ზომიერ, სოლო თმითა ნასკვართმობსანი და მისცა მან წიგნი დაბეჭდილი წმინდას ჩინოს და რქჳ. „მთართვი ესე მსწრაფელ ქალაქსა შინა ზღვრისათა მეფესა მას წარმართათსა. სოლო წმინდმან ჩინო იწყო ტირილად და რქვა მას ვედრებით. „ვითარმედ მე, უფალო, დედაკაცი ვარ უცხო და უმეცარი არცა ენისა მეტყუელად მეტნიერვარ, ვითარ მივიდე უცხოხს ქვეყანასა და კაცთა მათ უცხოთესლთა.“ მაშინ კაცმან მან განუხსნა წიგნი იგი და იყო წერილი ძამაქლებო, რომელსა ზედა იყო ბეჭედი სესო ჟრისტენი, დაწერილ-იუენეს მათ შინა ათნი სიტყუანი, მსგავსადვე ფიცართა მათ ქვსათა ზრახეს ზე, მისცა ვითსჳდ წმინდას ჩინოს, განიფრთხრო რა წმინდამან აქუნდა სულთა შინა.

დასაბაში სიტყუათა მათ ესე:

1. სადაცა იქადაგოს სასარება ესე, მუნცა ითქმოდის დედა-კაცი ესე.
2. არცა მამა-კაცება არს, არცა დედა-კაცება, არამედ თქვენ ყოველნი ერთო ხართ.
3. წარვედით და მოიძოწათენით ყოველნი წარმართნი, და ნათელს-სცემდით სასულითა ჴამისათა, და ძრისათა და სულისა წმინდისათა.
4. ნათელი გამობრწყინებად წარმართთა ზედა და დიდებად ერისა შენისა სხრავისა.
5. და იქადაგოს სასარება ესე სასუფეველისა ყოველთა სოფელსა დაბადებულსა.
6. რომელნი თქვენ შეგიწყნარნეს მე შემციუნარა, და რომელმან მე შემიწყნაროს შეიწყნაროს მომავლინებელი ჩემი.
7. რამეთუ ფრად უუქარდა ჴარამ ოფელსა, რამეთუ მარადის იხმენდა მისსა სიტყუასა ჴეშმარიტსა.
8. ნუგეშინი მათგან, რომელთა მოსწყუდნენ სორცნი თქვენნი, რამეთუ სულისა ვერ შეძლებულ არიან მოწყუედად.
9. ჰქვითა ჴარამს მაგდალენსა, სესო. „წარვედ და ასარე ძმათა ჩემთა.“

10. **სადაც** ჭქადგებდეთ **სასკლითა** **ჩამისთა**, და **ძისთა**, და **სულის** **წმინდისთა**.

ითარცა წარკითხს **სიტყვანი** ესე **წმინდამან** **ჩინო** იყო ვედრებად **იუთისა** მიმართ და **გულის-სმა-ზეო**, ვითარმედ **ზეციით** იყო ჩვეება ესე და აღიხილნა თუასნი **ზეცად** და ითხოვა მალალოთ შინა დამკვიდრებულისა და **ყოვლისავე** შემცველისა **იუთისა**გან **შეწევს** მისი და წარმოქმართა და მიჭეუა წიაღკერძო მდინარესა მას **ტბისა**გან **გარდა**მომდინარესა, რომელი წარმდინარეობს დასავალით, მერმე კვალად იწეებს აღმოსავალით დინებას. მიუდგა **გზათა** ძსკლათა და **ფიცსკლათა**, **ნასნა** ჭირნი დიდნი **გზათა**გან და **შიშნი** დიდნი მსეტოაგან, ვიდრე მიწევსამდე ადგილსა მას, რომელსა იწეებს წყალი იგი აღმოსავალით დინებას, და მიერთვან იქმნა ღსნიება მისი, რამეთუ ჭპოგნა მუნ **მგზავრნი**, რომელთა თანა მიიწია **სანასკებსა** **ჩართლისას** ქალაქსა მას, რომელსა ეწოდების **ორბნისი**, სადა იგი ისილა ერი უცხო და უცხოთა ღმერთთა მსახურნი: რამეთუ თანეუანის სტემდეს იგინი ღმერთად მათდა **ცეცხლსა**, **ქიქსა** და **ძელთა**, რომლის თვს შეეურვა სულსა ამის **წმინდისასა** და შევიდა უბანსა ჭურათასა, რათამცა **ზრახვდა** მათ თანა ენითა **მბრახულითა**, რომლისა იგიცა შენნიერ იყო და დაჭეუა მუნ თთვსა ერთისა დღენი, და განიციდა საქმეს და ძალსა მის ქვეყანისასა. ხოლო აღიდრეს დღესა ერთსა ერთი დიდნი სიმრავლითა მით ქალაქით წარმავალნი დედა ქალაქად **სამეუფოდ** **ჩიცხეთად** მოვაჭრებად **სახმართა** რათმე და **ზრახვად** წინაშე **წმინდ** ღმერთისა მათისა, და წარჭეუა **წმინდა** **ჩინო** მათ თანა. ხოლო ვითარ იგი მიიწივნეს ქალაქად **ჩიცხეთად** და დაინადგურეს მათ წიაღ მოკუთასა სიღსა მას ზედა, ისილა მუნ მოგობა **ცეცხლის** მსახურთა მათ ერთა და საცთური, სტიროდა **წმინდა** **ჩინო** წარწყმენდას მას ზედა მათსა, და იგლოვდა უცხოებასა თვისსა. და აჰს სწელისა დღე იყო სმა ოსრვისა და საურვისა და ზარი საშინელი და გამოსლწეს ერისა ურიცხვსა, ვითარცა ეჭავილთა ველისათა და ზარი საშინელი გამოვიდოდა ვიდრე გამოსლწამდე მუფისა და ვითარ იგი მოიწია ჟამი იყო სივლტოლა და მიმოდაბნევაჲ **ყოვლისა** კაცისა და შიშისაგან **შეივლტოდეს** და დაიძღვოდეს საფარველსა შინა თვსსა. და აჰს მუის გამოვიდა **ჩანს** დედოფალი და შემდგომად მისხა გამოვიდა სიმრავლე ერთსა სელად და შეამეჭნეს **ყოველნი** **გზანი** იგი და **ფოლორტნი** და **სამოსკლათა** მიერ თუთო-ფერთა და **ფურცელთა**გან სეთასა. მერმელა გამოვიდა მეფე **ჩირიან** საზარკლითა და თუალო-შეუდგამითა სიღვთა, და იყო ეო-

ველმან ერმან ქებად მეფისა. და ჰკითხს წმინდანისა **ჩინო** დედა-კაცს ვისმე **არისა** : ვითარმედ რაჲ არს ესე? მან ჰპოვა. „ღმერთი ღმერთთა მათთა **წმინდა** უწესს მათ წინაშე მისსა აღსლუად, რომლისა მსგავს არა არს სსუა კერძი. და ეუწუა რა წმინდანსა **ჩინოს**, აღვიდა სიღვადა კერძისა მის **წმინდისა** ერისა მის თანა, რომლითა აღივსეს მთანი იგი, და განაშვენებდეს დროშათა მიერ და ხამკაულთა, ვითარცა უკავილთა მიერ ველინათა, და შეუსწრო წმინდანსა **ჩინო** ცისედ **წმინდა** და დადგა იგი მასღობელად კერძისა მის ნაპრალსა ზღუდისასა და სედიდას საკურელებასა მიუწდომელსა და ენითა გამოუთქმელსა, ვითარ იგი იყო შიში და ძრწოლასა წარინ-აღსასღელი მეფეთა მათ და ყოვლისა ერისა წინაშე კერძთა მათ წარდგომილთა. რამეთუ ისილა მუნ წმინდანსა **ჩინო** მდგომარე კაცი ერთი სპილენძისა, რომელსა ეცვა ტანსა მისსა ჯაჭვი ოქროსა და თავსა მისსა ჩაფსუტი ოქროსა, სამსრენი და თუადნი მისნი იუჟეს ზურმუხტისა და ბივრტიანისა და ეპურა სმალი სელსა მისსა ელვარე და ბრიწყინვალე, რომელი იგი იტყოდა სელსა შინსა მისსა და შიშითა მისისა მიმთხუკებისა და სიკუდილისათა მის მიერთისა არა ვინ განუკრძალველად შეკმთხუკოდეს კერძსა მას, არამედ ესრეთ განიკითხის თავი თვისი და თქვის. „ჰ სმდა უკეთუ დასამუკვლე დიდებსა დიდისა ამის ღუთისა **წმინდისა**, ანუ შესამკვსრეთ სიტყუად ებრალთა თანა, გინა მოკუთა თანა სმქსასა, ოდენ დამთხუკულ-იყო მზისა მსასურთასა და მათსა, რომელნი იგი იტყვიან უმეტრებით დიდსა ვისმე ღმერთსა და ქსა ღუთისა ზეტანასა და იპოვოს, თუ რაჲმე ესე ვითარი ბიწი დამტეს მე მასული მისი, რომლისაგან უშინის ყოველსა ქვეყანასა.“ და ესრეთ წინათვე განკითხვით თავთა თვისთათა შიშითა და ძრწოლით თაუჟანეს-სციან მას. და კვალად იყო მარჯუენით მისსა სსუა კერძი ოქროსა სასითა კაცისათა მდგომარე და სასელი მისი კაცი და მარტენით მისსა უდგა კაცი გეცსლისა და სასელი მისი **რაიმ**, რომელნი იგი ღმერთად უხნდენ ერთა მათ **ქართლისათა**. მაშინ ვითარ ისილა სეტარმან **ჩინო** იყო სულ-თქმით ცრემლით ტირილად **მუთისა** მიმართ ცთომილთა მათ თვს **ქვეყანისა** ჩრდილასათა და დაფარვისა მის თვს მათგან ნათლისა და უთულებისა მათ სედა ბნელისა თვს, რამეთუ მისედნა მეფეთა მათ დიდ-მალთა და ყოველთა მთავართა, რომელნი იგი ცოცსლივ შთაენთქეს ჯოჯოხეთისა, დაეტკვა დამბადებელი და ქუთა და ძელთა სპილენთა და რვალსა განტედილსა ღუთად თაუჟანის-სცემიენ. და ესენი იცნობებოდეს ყოველთსა შემოქმედად და მოქსენსა წმინდანსა **ჩინო**

ნოს მამინ სიტყუა იგი, რომელი ამცნო დედის ძმამან **იობუნა**ლ ზატრი-
ანქმან ესრეთ. „ვითარ მამა-გატნა სრულსა წარკაველინებ და მიწვენად ხარ
ქვეყანას უცხოას და ნათესაეთა: დარგულ ზეკელი ბარკადულ, რომელ
არს **ყარანჯულად**: გაცთა ღუთის-მბრძოლთა და მსდომელთაო. მამინ აღი-
ხილნა ზეცად მიძართ და სთქუა. „უფალო, მრავლითა ძალითა შენითა გე-
ცრუენს მტრნი ესე შენნი და მრავლითა ხულ-გრძელებითა შენითა იქმ
გონიერებად მოხლვასა მათსა და ყოველი მტკუარებრ და ნაცრებრ განქარვე-
ბადნი ესე ქვეყანას ზედა უხინო ჭეჟ, არამედ ნუ უგულებელს ჭეოფ,
რომელი შექქმსეს სელთა შენთა კაცი ხატად შენდა და რომლისა თუხ
ერთი სამეობიანნი განჭკაცენ და აცხოვნი ყოველი სოფელი და მოსედენ
წყალობით ამითცა ზედა და შერისსენ სელთა მთ სოროტთა და უხინო-
თა სოფლის მშურობელთა მთავართა ბეკილხითა და შთანადენ ადგილთა
ძნელთა და მიხუენი მე, **ოფალო** **იმერთო** მამისა და დედისა ჩემისაო,
მხეველსა ამას შენსა და ნაშობის მოხათა შენთასა, რათა ისილონ ყოველ-
თა კიდეთა ქვეყანისა მაცხოვარებაჲ შენი, და რათა ჩრდილო ბღუარსა თანა
ისარებდეს და ყოველმან ერმან მსოფლსა **იმერთსა** თაყუანის-გტეს **ჭრი-**
სტე **იესოს** მიერ მისა შენისა, რომელსა შეჭსისი მადლობით დიდების
მიცემა უკუნისამდე.“

თა ვითარცა დაახრულა ღოცუა ესე წმინდამან **ჩინო** მეის წამის-
ყოფითა ხალთოთა აღდგეს დასავალით ქარნი და ჭეარნი ღრუბელთა თანა
ხილვითა საშინელითა და ხმითა ზარისა აღხსადელისა ქუხილისათა და მო-
ჭბურნა ნიავის მისის დასავლისამან ხუნი ვერგუალი სიმწარისა და სი-
მურაღისა, რომელი ესე ისილა რა სიმრავლემან ერისამან მთ ზედა მომა-
ვალად, მამინ იწუეს მსწრაფელ ხირბილად და შელტოლვად ქალაქთა და
სოფელთა თუხთა და რამეთუ მცირე დრო სცა **იმერთმან** განრისებადმდე
თავთა მათთა და ყოფად ამისსა, რათამცა შეესწრეს იგინი მომხრეველსა
მას საყოფელთა შინა თუხთა. და ვითარ განიბინეს იგინი ყოველნი, მე-
უწესეულად მოიწია რისხვსა იგი ღრუბელი მწარედ ხსსტიკი და მოილო
სეტყუა სწორი ქვისა ორთა მიერ სელთა მძლეად ძლით ხატეორცებე-
ლი ადგილსა მას ოდენ ზედა საყოფელსა კერპთასა და შემუხრვით დააწუ-
ლილხა იგინი, და დაარღვივნა ზღუდენი იგი ქარისა მიერ ხსსტიკისა და
შთაიბინეს იგინი კვლეთა ნაშრალთა მთ შინა. წმინდა **ჩინო** ეგო უჩე-
ბულად დაცული ადგილსა მახვე, სადა იგი ზირველ შესრულ და მდგო-
მარე-იყო.

შდეს მეორეს გამოვიდა ზირიან მეფე და ყოველი იგი ერთ მიუბად ღმერთთ მათა და არა ჰპოვებდეს, რომლისა თუხ იგი დაეცა მათ შიში და ძრწოლა და განკვრევამან შეიპურა და უძრავლესნი იგი ერთი იტყოდეს გულ-ფიცხელნი და მოუდრეკელნი ესრეთ. „ვითარმედ ჭადღეველთა ღმერთი **თორუჯან** და ხეუნი ესე ღმერთი **წმინდა** უკვლადვე ურთიერთარს მტერ-არინს, რამეთუ ამან **წმინდა** ოდესმე მათ ზედა ზღუას მოაქცია, და აწ მან შური იძია და მოაწია ესე ამა ზედა.“ ხოლო რომელნიმე ესრეთ იტყოდეს. „ვითარმედ რომლისა ღუთისი ძალითა **ორდატ** სომქთა მეფე ეშვად შეიცვალა და კვალად ეშვისზან კაცადვე მოაქცივნა, მან უგვე **ნიქრთმან** ჰეო და მოაწივნა ესე რისხვა თვისი მათ ზედა, და ამან ესე ვითარს იტყოდეს მამინ, ამის თუხ რამეთუ ვინათგან მეფე **ორდატ** **ჩრისტეს** ძალითა ეშვად გარდაქცეულ-იყო რა ძალითავე **ჩრისტესითა** კვალად კაცადვე შეცვალეს-იყო, მიერთგან ქება და დიდება **ჩრისტესი** არღარა ფარულად ითქმოდა **ჩართლსა** შინა, რამეთუ მადლსა **ნიქთისასა** ეწყო მიფემან აღმოსავლეთს. ხოლო მსხვე დღეს რისხვისა და კერძთა შემუხრვისასა დასცნარა სეტყუა იგი და ქარი ხასტივი. მამინ გამოვიდა წმინდა **ჩინო** კლდისა მისგან ნაპრაღისა და ჰპოვა თუალი იგი ბივრიტი, აღიღო და წარმოვიდა წინა-კერძო დასახრულსა მას კლდისა ცხურისასა, სადა იგი ყოფილ-იყო ძველადვე ცისე და ქალაქი; და ისილა მუნ მდგომარედ სენი ერთნი, რომელთა ბრინჯე უწოდანს, შექნიერნი და რტო-მადანნი, სადა იგი ყოფილ-იყო **ყარტამ** მიფისა საგრილი და განსხვენიბული. რა მივიდა სენს მას ქვეშე გამოხასა ხასწაული **ჩრისტეს** ჯვარისა და აღახრულსა მუნ დღენი ექვსნი მადლობით და გედრებით **ნიქთისა** მიმართ წყალობით მოსხედსა და სხნისათუხ ერისა მის ეშვაკოა შეტომილისა. ხოლო ოდეს იქმნა კერძთა შემუხრვა იყო თთვე მარტიოგან მექქუსე ავუსტოსა, და დღე მექქუსე, რომელსა შინა ფერი იცუალა **ჩრისტესმან** წინაშე თავთა მათ წინასწარ-მეტყველთა და მოწაფეთა თუხთა. და ვითარ იგი ვსთქმე იყოფებოდან რა წმინდა **ჩინო** საფარველსა მას ქვეშე სეთასა, მამინ მოვიდა მისდა სეფე-ქალი ერთი ხასელით **შროშანსა** და ისილა მუნ წმინდა **ჩინო** ესრეთ მეოფე, განკვრდა და ჰკითხს მას ხსუსა მიერ ბერძულ მეტყველისა დედაკაცისა ვინათგან მისი ხსუსა ყოველისავე თანს ხაქმისა მისისა, რომელი იგი აუწყა რა ყოველნივე **ჩინო** თვინიერ უწყებას მშობელთა თუხთასა და იჩემს ტყუებობა თავისა თუხისა. მამინ **შროშანსა** თანა-ღმობილი და მოწაფე-ქნნილი უცხოებისა თუხ მისისა, ცრემლით აძიულებდა

წმინდას **ჩინოს** წარსლჳდ მისთანა ხასიდ სამეუფოდ; რომელი ესე არა ისება წმინდამან **ჩინო**, არამედ განეშორა და წარვიდა მისგან **შროშანა**, და შეძგომად სამთ: დღეთა აღსდგა მუნით, განკლო მტკუნარი, და მიიწია სამოთხესა მას მეფისასა, ხადა იგი აწ არს სვეტი იგი ღუთიჯ-აღმართე-ბული და ეკკლესია საკათალიკოსო, და ისილა მუნ ხასლი მცირე სამო-თხისა მის მცკელისა, და შერავიდა მას შინა ისილა და მოეკება დედა-კაცი, ცოლი სამოთხისა მცკელისა მის ხასელით **ჩხასტასია** და მო-წლედ ამბორის-ყოფითა შეიტკბო, ვითარცა მრავალ-ჟამითგან მეცნიერ-მან და მეკობარმან დაჰბანსა იერსნი და განუსვენს ცსებითა ზეთისათა, და დაგრო ზური და ღვინო და დაჰქუნს მას თანა წმინდამან **ჩინო** დღენი და ჟამნი ცხრათა თთვეთანი, სოლო იყუნეს ესე **ჩხასტასია** და ქმარი მისი უშვილო, რომლისა თჳს ფრად მწუსარე იყუნეს იგინი; მაშინ ისი-ლა წმინდამან **ჩინო** ხვესებასა შისა ძილისასა კაცი ნათლით შემოსილი, რომელი ეტყოდა. „ვითარმედ შევედ სამოთხესა მკას და ჰპოვო ქვეშე კერძო ნამუთასა მცირე ბაბილო შემსადებული გამოძლებულად ეჭვილითა, და აღიღე მიწა აღვილისა მისგან და ესე ჭამად მეუღლეთა მკათ და ესესით შვილი.“ სოლო წმინდამან **ჩინო** ულოცა და სცა ჭამად ცოლ-ქმართა მათ ხვესებითა უწევებისა მისებრ და შჳსეს მათ ძე და ასულეები მრავალი, რომლისა თჳსცა რწმენს მათ **ქრისტე ჩინოს** მიერ და დაქო-წათენს მას ფარულად. სოლო წმინდამან **ჩინო** შეძგომად ცხრათა მათ თთვეთა, რომელნი დაეუქნეს სამოთხისა მცკელთა მათ თანა, ჰპოვა კარე-გნით ზღუდეთა მათ ქალაქისათა ქოჩი ერთი ბრწმალი ხასედ ცალაერისა მცირის მკეკლთა მიერ შემსადებული განკებითა **ჩუთისათა** ადგილსა მას, ხადა იგი აწ არს საკურთხეველი ზემო.ასა ეკკლესიისა სამთავარ-ეპისკო-პოსო.ასა, და ჰყო იგი ხყოფულად და განსახვესებულად თჳსად და აღმარ-თა მუნ ჳვარი თჳთ მის მიერ შემსადებული ხასხლეკითგან ვაზთანა, რომლისა წინაშე განათევენ იგი ღამესა მარადის მღვიმარებითა და ვგროთვე შუალამებრ დღეთა დაუცხრომულად ლოცვითა, მარსუთა და კედრებითა **ჩუ-თისათა**. და განკვრეპბულნი ხომრავლესა ზედა ამას ღუაწლთა მისთანა, ჰმსახურებდეს მას მეუღლენი იგი მცკელნი სამოთხისა მის მეფისანი. და ესრეთ მუნ მეოფე წმინდა **ჩინო** მრავალ-გზის მივაღწე უბანსა მას **ორი-ათასა** ენისა თჳს ებრაულისა და გამოძიებისა თჳს კუართისა მის **ორი** თისა, რომლისათჳს იგი ესმინა **იერუსალიმს ჩინო**ფორისა მისგან, ვითარმედ წა-რულიათო იგი **ხრესეთელთა**, რათამცა ყოვლით კერძოვე სცნა, და ეუწყა მას

გვართისა მის ვითარებაჲ. მაშინ ჰპოვა მან **ო**რია ერთი სსკელით **წ**ბითარ მღუდელი და ასული მისა **ს**იდონისა და უქადგა მათ სსსარება **ო**სელისა ჩვენისა **უ**ესო **ფ**რისტესი, რომელთაცა იგი რწმენა და დაემოწაფენეს მას, და მათ თანა სსტანინა დედანი დაემოწაფენეს **ო**რიანი რიცხვით ქქქსნი სწავლასა მას წმინდისა **ჩ**ინოსსა თჳნიერ ნათლის-ლებისა, რამეთუ არა იყო მას უამსა მღუდელი, რათამცა ნათელ-ეცა მათდა; და იუქნეს იგინა ფარულად მოწაფე მისი და აღასრულებდა **მ**ცერთი სელითა წმინდისა **ჩ**ინასითა სსკურველებათა და გურნებათა მრავალთა, რამეთუ რეცა თუ მიხეცითა წამალთა სმარებლისათა მრავალნი განუგურნებულთა სენთაჲსა შეჳწრობილნი განათავისუფლესა უძღურებთაჲსა მათთა.

ფა ესრეთ იქცეოდა რა ქალაქსა მას შინა **ჭ**იცხეთასა წმინდა **ჩ**ინო-უამთა სამისა წლისათა, მათ დღეოთა შინა იქმნა შეხლუა **ჭ**ირიანისი, და მძის-წულისა მისისა დიდისა **ს**პარსთა მეფისა **ს**ახერმსიოად, რომელნი ესე **ჩ**ონსტანტინე მეფემან **ყ**ერძენათმან იოტისა ძალითა **ფ**რისტესითა და ჳვა-რისა მისისა წინამძღობითა უოჯლით სპითურთ მათით.

ტაჲ**ბ**ო**უ**ნი **ღ**ყინ**ტ**რ**ტ**ა **ბ**ი**ბ**რ**უ**ნი**ს**ნ**ქ** **ბ**ო**ბ**რ**უ**ნი **ფ**რ**ე**ბ**ო**-**რ**ფ**ე** **ჩ**ხ**ი**ნ**ფ**რ**ე**ნ**ქ** **ფ**რ**ე**რ**ე**ბ**ი**ს**ქ** **ჩ**ინ**ქ**ს.

ტაჲ აბითარ მღუდელი ვიყავ წილით სვედრებული მის წელიწდისა, რადეს წმინდა ესე და ნეტარი **ჩ**ინო მიაწია **ჭ**იცხეთად და მასვე უბვე უამსა მოწიკნულ იქმნა ჩემდა წიგნი **წ**სტიოქით **ო**რიათაჲსა მღუდელთა, რომელსა შინა წერილ-იყო ესრეთ. „ვითარმედ განსეთქა ღმერთმან სამნაწილად მეფობა **ის**რაილისა, რამეთუ აჲს ესერა წინასწარ-მეტეუქელნი ჩვენნი დასცხრეს, და რომელსა სული **მ**უთისა აწვევდა მათ და თქვეს აღესრულა უოჯელივე და განვიბნიენით ჩვენ უოჯელსა ქვეუანასა და **ტ**ომთა ღაიპურეს ქვეუანა ჩვენი. **ო**რიანი ვსტიროდით ჩვენ ერთურთ დღეს, რამეთუ განვარისხეთ შემოქმედი **მ**ცერთი. აწ განასილენდა შენ წიგნი იგი მოხესნი და სიტუქა იგი, რომელი მან დამიწერნა ესრეთ, ვითარმედ რამელი იტეოდეს თაჲსა თჳსსა ქვეუანასა ზედა ქედ ღუთისად მოაკუდინეთ ანუ შეუგვესტეოთ ნაზარეულისა მის თჳს **უ**ესოს სიგუდილისა. რამეთუ ესედავთ რადეს პირველ მამთა ჩვენთა შესტოდისა რაჲ **მ**უთისა უოჯლად დაიპოვიან, მაშინ მისცნის იგინი სელ-მწიფუებასა ქვეშე ძნელსა და ტუქეობასა ბორცოსს; ხალხო მოიქცან რა და ღაღად-ჭევიან ღუთისა მიმართ, სწრაფით განარინის იგინი ტირისა მისგან. ესე ესრეთ უოჯადი და აღრუ-

ლებადი შვიდ-გზის ვუწვიოთ წერილისგან. სოლო აწ ვინათგან სელნი შეასხნეს მამათა მათ ჩვენთა ძესა მის მწირისა დედა-კაცისასა და მოქვეს იგი, აღილო იმერთმან სელი წყალობისა მისისა ჩვენ ზედა და განსეთქა მეფობა ჩვენი, განგაშორა ტამარსა მისსა წმინდასა და უგულებელ-ჰყო სათესავი ჩვენი ხრულიად, და არს მით უამითგან სამასი წელიწადი და უმეტესიცა, რომელ არა ისმინა ვედრება ჩვენი და არცაღა ჰყო ღსინება ჩვენი, რომელიათუხ საზონებელ გუზნს ჩვენ, ვითარმედ ნუ უპვე ზეტით იყო კაცი იგი და განამრავლეს მათ ესე-ვითარისა პირისა თუხ მოწინად ჩვენდა; სოლო მე ვითარცა ძესმა ესე, ვიწვეე ვითხუად დედა-კაცისა მის ჩინოსგან ჭრისტეს თუხ, თუ ვინ იყო იგი ანუ რომლისა მიზევისა თუხ იქმნა კაცად ძე იშეთისა. მაშინ აღილო პირი თუხი წმინდამან ჩინო, ვითარცა რა ვურდმულისგან აღმოდინარემან და იყო სიტყუად დასაბამითგან წიგნთა ჩვენთა ზეპირით წარმოთქმად და განმარტებდა ძაღსა მათსა, რომელიათ იგი, ვითარცა მძინარესა განმავიძებდა მე და ვითარცა დახულებულსა გონიერ-მეოფდა და მამათა ჩვენთა შემასწავლებდა და მარწმუნებდა ცუადებასა სჯულისასა.

ჩინოვების მრწამსა მე სიტყუათა მისითა 'ესეა ჭრისტე ძე იშეთისა ვნებულად და აღდგომილად და კვალად მომავალად დიდებით, და ვითარმედ ჭეშმარიტად იგი არს მოლოდება წარმართთა და ღირს ვიქმნენით მე და შვილი ესე ჩემი სიღონისა მოლებად საზურებულსა მას განსაწმენდელსა ცოდვათგან წყალსა ემბახისასა, რომელსა ინატრიდა წინასწარმოტყუველი შავით და ვერ ეწიფა. და ძესმა მე სმა ახლისა სჯულისა ერთად მვალდებულთა, რომელსა იგი შავით ინატრიდა და ღირს-ვიქმნენით წინარებად ჭეშმარიტსა სორცსა და სისლსა ჭრისტეს მისა იშეთისასა და კრავსა ცოდვათა თუხ სოფლისათა შეწირულთა, რომლისა ტკობილ არს კემოს-სიღვაძე მისი; და ამას ზედა სარწმუნოება ჰყავ, უფალო, განსლგუა ჩვენი სორცთაგან ჩემთა. კვალად სსუნიცა მრავალნი სსსულებნი ვისილენ თუადლითა ჩემითა ჭრესეთას შინა ჩინოს მიერ აღსრულებული დღეთა ჩემთა.

**ჰეოდოდი დიკოდონი კონსტიტუციონი ჰიოდონის
ჰოდოდონის დიკოდონის დიკოდონის დიკოდონის**

ჰე დიკოდონი მოგითხრობ თქუენს თხრობასა მას, რომელი მეუწვა და უფროთა ჩემთა ვისმინე მამის დედისა ჩემისაგან და რომელი წიგნთაგანცა უწვი, რამეთუ მათგა შაშათა და მშობელთაგან თუხთა მოთხრობით და

სმენით უწყოდეს. ოდეს იგი მეფობდა **სუროდე** **სერუსალიმს**, მას უამსა შინა გვესმა ესრეთ, ვითარმედ **სერუსალიმი** **სმარსთა** დაიპყრეს, რომლი-
 სსა თჳს იქმნა გლოვა და წუხილი **აღიათა** ზედა **ქართველთა** **მცხეთელთა**
 მკვდრთა **ჟოდელთა** მღუდელთა კოდის-წყაროელთა მწიგნობართა, დასო-
 ბისა კანანელთა თარგმანთა, რომლისა თჳსცა ესე ყოველნი აღიძრეს
 წარსლჳდ და შეწყენდა **სერუსალიმელთა**. სოლო შემდგომად მცირედთა
 დღეთა სსუა მოიწია ღაღადისი ნუგეშისინ-ცემისა, ვითარმედ **სმარსნი** იგი
 არა დაპყრობად **სერუსალიმისა** მოვიდეს, არამედ **საჭურველთა** წილ აქენ-
 დათ ოქრო სამეფო და მური, მსწრაფელ მკურნალი წყალულებისა და გუნ-
 დრუკი სუნელი, და ეძიებდეს ერმას ვისმე შობილსა თჳსლისაგან **დავი-**
 თისა, რომელ რეცა ჰპოვეს მწირი ერთი ერმაჲ მწირისა დედაკაცისა შო-
 ბილი უყმოდ უადგილოს ადგილსა, ვითარცა არს ჩვეულება კარვან და-
 ბისა მდგომარეთა კაცთა. და ესენი მის ერმისა მოვიდეს და შესწირეს
 მისსა ძღვენი იგი მშვიდობით, და იქმნა სისარული დიდი სმენითა ამის
 ჰამბვისათა **აღიათა** ზედა **ქართველთა**.

როლო შემდგომად გარდასდეს რა წელი ოცდა ათნი, მაშინ მოეწე-
 რა **ქნსა** მღუდელსა **სერუსალიმით** მამისა ჩვენისა **ელიაზის** თანა ესრეთ.
 „ვითარმედ იგივე, რომლისა თჳს **სმარსნი** მეფენი ძღუნითა მოვიდეს,
 აღზრდილ-არს და ჰსაცხა ზომისსა მოწვეულ და თავსა თჳსსა მელ **იჟ-**
 თისად სადის; აწ მოკვდით ყოველნი სიკუდილსა მისსა, რათა აღვასრულოთ
 მცნება **ბოხსი**.“ და წარვიდა აქათ **ელიაზ** მამის მამა ჩემი, კაცი მო-
 სუტეობული, და ესკა მას დედა ცომისაგან ელი მღუდლისა და ესკა მას
 დაჲ ერთი და ევედრებოდა **ელიაზს** დედაჲ მისი ესრეთ. „წარვედ, შვილო,
 წოდებასა მას მეფისასა და წესსა სჯულისსა, გარნა რომელსა იგი განი-
 ზრასკენ ნუ შეერთვინ ცნობა შენი, შვილო ჩემო, რამეთუ იგი არს სიტყუა
 წინასწარმეტყელთა და იგავი ბრძენთა და საიდუმლო დაფარული პირველთა-
 გან და წარმართთა ნათელი და ცხოვრება საუკუნო.“ და წარვიდა **ელიაზ** **მცხე-**
 თელი და **ხონგინოს** **ყარსელი**, და მუნ დასუდეს ჯუარ-ცმასა **აფლისასა**.
 სოლო რაჟამს იგი დამსჭრალვიდეს **აფელსა** ჯუარსა ზედა და ზასანაგმან
 გვერითა მით რეინისათა ჰსცა სამსჭრალთა მათ ზედა **აფლისათა** **სერუს-**
ალიმს, მაშინ ესმა სმს სამსჭრალთა მათგან გამოსრული დედასა **ელიაზის**
 მეფესა **მცხეთას** შინა. და მეუხეულად იერსნიადსა და თქუა. „მშვიდობით მე-
 ფობაო ურიათაო, რამეთუ მოჰკვლით თავისა თქვენიცა მაცხოვარი და მსხუ-
 ელი, და იქმენით ამიერიოგან მკუთელ და მესხსლე შემოქმედისა. ვაჲ თავსა

ჩემს, რომელ არა მეუფელა უწინარესეუ ამისსა სიკუდილი, რათამცა არღარა
სმენილ-იყო უერთა ჩემთა და არცაღა შემდგომად ამისსა ღირს-ვიქმენ
მე სიღრუად ნათლისა წარმართთა ზედა და მშვიდობა **ისრაილსა.**“ და მეის
შეისვენსა რა სრულ-ჰყო სიტყუა ესე. სოლო გუარითი იგი უფლისა სუდა
წილითა **ტიცსეთელთა** მათ **ორიათა** და მოიღო იგი **ტიცსეთად** **ელიაზ**
და მიეგება დაჲ მისი ცრემლთა მიერ შესვარული და მოესვია ყელსა მძი-
სა თვისსა **ელიაზს** და მოუღო მას სამოსელი იგი **ისრაილი,** შეიტკობო
მკერდსა თვისსა და მეის სულნი წარსდეს მასვე უძმსა, სამთა ამთ ტვი-
ვილთა სიმწართა: **ქრისტეს** სიკუდილითა და დედისა თვისისა, და წიარე-
ბისა თვისა უარინ-მოეთელთა **ქრისტესთა** ძმისა თვისისა. მამინ იყო
საკურველი დიდი და შეშოფოთება **ტიცსეთას** შინა, რამეთუ განჰკურდა თვით
დიდი მეფე **დავითი** და ყოველი სიმრავლე ერისა და მთავართა, და სინდა მე-
ფეს **დავითის** სამოსელი იგი, გარსა საკვირველებისა მისგან წარ-განსდიდ
და შეშინებულ-იქმნა იგი, და კერლარა იკადრა გამოღებად სელთაგან მის
მეჭდრისათა, რომელსა იგი მკურდა და სურვილით შემოკეკურდა. და ესრეთ
სელთავე მქონებელი სამოსლისა უფლისა დამარსა ძმისა **ელიაზ**
დაჲ იგი თვისი ადგილსა მას, რომელი უწყის **ნიმროდის** მსოლომან, და
არაგინ სსუამან თვისიერ მისსა, რომელი ესე უწყისა, ვითარმედ არს ადგი-
ლი იგი მასლობელ ნაძუს მის ღიბანით წარმოღებულისა და **ტიცსეთას** და-
ნერგულისა აღორძინებულისა.

ღ ესეცა მეუწყა მამისაგან ჩემისა, ვითარმედ არს სსუამან საღო-
თა ძლითა შემოსილი მრწობლი იგი სალენი **ელიასი** ამას ქალაქსა შინა
და სელთა ჩვენთა საკურთხეველისა სიმტკიცესა ქვეშე ქვათა უზოგნელად
ვიდრე უძამადმე მისსა. რამეთუ მრავალ გზის მოიბირა წმინდამან **ჩინო** მამისა
მიმართ ჩვენისა, რათამცა გამოვიწყოლილე მისგან ადგილი იგი მსურვალედ
სამოსლისა მის. სოლო მან ესე ოდეს მრქუა, ვითარმედ აქა არს ადგილი
იგი სამარსავი მისიო, რომელსა ზედა ენანი კაცთანი არა დადუმდენ გა-
ლობად **ნიმროდის** მიმართ, და არს ადგილი იგი, ვითარცა ადგილი **ისრაილის**
კიბედ სილული და ზეცად აღწეხილი. და შემდგომად წელთა მრავალთას
მის-წულის შეიღმან **დავითი** მეფისამან **დავითს** ძიება-ჰყო სამოსლისა
მის თვის **ორიათა** თანა და კერ უძლო ზოგნად და ცნობად მისსა, გარსა
მასცა ესრეთ მიეთსრა, რომელთაგან ესრეთ გამოიკითხვდა, ვითარცა ესერა
ზემო ითქუა ნაძუს მის მასლობელ-ყოფა ადგილსა მას, რომელსა და-
მარსულ-იქმნა, სოლო დამარსულ იყავი ესეცა, ვითარმედ სასლი **ელიაზი-**

ნი, რომელმან გუარითი ოფელისა შიდა და დამარსა მითურთ დაჲ თხნი იყო ქალაქსა დასავალით წიად მოგუთასა სიღსა ზედა.

მათ დღეთა შინა იხილა წმინდამან ჩინო ორგზის და სამგზისცა მიღსა შინა ჩვენებით, რომელი იგი მუხლსა თხსსა ზედა მიუწინაობილმან მცირედ რაჲმე მიიწულის, რამეთუ სედეიდა იგი ესრეთ, ვითარმედ რეცა თუ მოვიდას მფრინველნი ფრთითა შაგნი და შთაკვიდას მდინარესა მას შინა და განიბანინა რა განსპეტკანიან და აღვიდას სამოთხესა მას შინა პირველ სსენებულსა ბაბილოსა და მუნ შინა მოიხთქლებიან ნაყოფსა მისსა და ყუჩვილთა მათ იხმევიან და ესრეთ მოწულებ და სურვილით წმინდისა ჩინოს მიერ მოიღებდიან, რეცა თუ მიხი არს სამოთხე იგი, და გირემოს მისსა მოჭკრბიან ივინი ყვილითა შვენიერად. სოლო ესერა ესრეთ იხილა წმინდამან ჩინო აუწყა მოწაფესა თხსსა სიდონისა ასულსა წბიასთარისსა, რომლისა თხს იგი მიუგო მან და რქუა წმინდისა ჩინოს. „უცხოვო და აქა არა შობილო, ტყვეო, სიტყვსაებრ შენისა და ჩვენ ტყვეთა მსხსელა, ვუწვი, რამეთუ შენ ზედა მოიწა ასალი ესე ყამი, და შენ ყამით იხმეს ჭამბავი იგი ძველი მამათა ჩვენთა ნაქმარი ზეცის მის გაცისა უბრალოსა ხისხლისა უსამართლოდ დათსეკა, რომელი ჭქმეს ორითა სირცხელი და ვიდეოა ქვეყანისათა განსხევაჲ, მეფობისაგან დეცამაჲ და ტადრისა მის წმინდისა მიღებაჲ მათგან ერისა უცხოისა წოდება და მიცემა მათდა დიდებისა მათისა. უერუსალიმ, უერუსალიმ! ვითარ განგმარტავენ ფრთენი შენნი და შეიკრებ ყოველთა ცის-კილით ნათესავთა ფრთითა ქვეშე შენთა, რამეთუ აქა აქაცა მოხრულ-არს დედაკაცი ესე, რომელმანცა შესტყალოს ყოველი წესი ამის ქვეყანისა.“ და კვალად მიექცა წმინდისა ჩინოს და არქუა ესრეთ. „ვითარმედ ჩვენება ეგე შენი მოახწავებს და ცხად-ჭყოფს ადგილისა ამის შენ მიერ სულიერად სამოთხედ შეტყალებასა და ხალთოთა ნაყოფთა გამომღებარეობასა მისსა უკუნისამდე.

ჴოლო ვითარ მოვიდა შირიან მეფე საბერძნეთით ოტკებული ჴონსტანტინე მეფისაგან და ვიდრე მოხლუჯამდე მისსა განცხადნა წმინდისა ჩინოს მიერ ქადაგება ჴრისტეს სჯულისა, რამეთუ იტყოდა იგი სმა მადლად, ვითარმედ გპოვენ მკვდრნი ეგე ჩრდილონისანი ცთომასა შინა, და გამოქინსა ჳვარი იგი ხახსლევისა და იქმოდა მის მიერ საკრეულებათა დიდთა; რამეთუ განჭკურნის განუკურნებელნი, თჳნიერ წამლისა შესუბითა მით ჳვარისათა. და კვალად ჭქადაგებდეს მის თანავე მოწაფენი მისნი, რომელნი პირველ ფარულად იუწუნეს მოწაფე მისდა რიცხვთ შვიდნი დედანი

ნათესავნი **ორიათანი**: **სიდონია** ასული **ზბიათრ** მღუდლისა და სხვანი იგი ექქესნი და სამოთხისა ძველნი იგი ურთიერთარს მეუღლენი, და **ზბიათრ** მღუდელი, ასადი იგი **სავლე**, რომელი უშიშრად და დაუცხრომელად ქებადგებად სჯულსა **ჴრისტესსა**, და ფრიადდა მეცნიერ იყო ძველისა სჯულისა, და ასადი ესე სჯული ესწავა მას წმინდისა **ჩინოვანსა**, და უმეტეს **ჩინოვანსა** ამსილებდა ყოველსა კაცსა და ასწავებდა სჯულსა **სქემარიტსა** **ჴრისტესსა**. მაშინ აღიძრეს **ორიანი** **ზბიათარსა** ზედა, რათამცა ქუა დაჭკრიბეს მას. **სოლო** **ჭირიან** მეფემან მიაკლესინა მხსუნინი და განარინა **ზბიათარ** მოკლვისაგან **ორიათასა**, რამეთუ აქუნდა მას სურვილი **ჴრისტეს** სჯულისა; ამის თჳს რომელ ახმოადეს მრავალნი ხასწაულნი **ჴრისტეს** მიერნი **საბერძნეთით** და **სომხითით**, და არა დააბრკოლებდა ქადაგებად **ჩინოვანსა** და მოწაფეთა მისთა, არამედ ჳბრძოდა მათ მტერი იგი ყოველთა მიმართ მოწმუნეთა ეშმაკი და ვერ დაყენებდა აღსარებასა **ჴრისტესსა**, და ვეროთჳე **ჩინოვანსა** დედოფალიცა უმეტეს მისსა გულ-ფიცხელ და შურანცის მეოფელ-იყო ქადაგებასა მას **ჴრისტეს** სჯულისასა **სქემარიტისა**. **სოლო** წმინდა **ჩინო** იყო ესრეთ და ილოცვდა დაუცხრომელად სჯულელსა მას მისსა მაუჭალოთა ქვეშე, და დაკრკებულ იუწეს წარმართნი იგი ლოცუბას მისსა და მღვდარებასა. უცხო უხნდათ ხაქმე იგი, იწუეს გამოკითხუად მისსა; **სოლო** იგი აუწუებდა ძველთა და ახალთა წიგნთა და განაბრძნობდა უგულის-სმითა მათ, და შთაუგებდა გულსა მათსა სიუწარულსა **ჴრისტესსა**. და იყო ესრეთ სამწელ, ვინაჲცა განაცხადა ქადაგება და დაიმოწაუნა მრავალნი. მაშინ იყო ვინმე ერმაჲ წული მწირისა ვისიმე სენითა შეპურობილი და მიმოაქუნდა დედასა მისსა კართით კარად, რათამცა ვინმე ჳპოვა მეცნიერი გურნებისა, და ჳლომცა სარკებელი მისი, და შეისწავეს იგი ყოველთა, და არა ოდეს ჳპოვეს სარკიელი გურნებისა ერმისა მის თჳს. და მკურნალთა ჳრქქუნს დედა-კაცსა მას, ვითარმედ არა რაჲ სარკებულ-ევეს ერმისა მაგას. და დედა-კაცი იგი იყო გულ-ფიცხელი წარმართი და მარადის სძაკებს სჯულსა **ჴრისტესსა** და აუენებდის სსუათაცა კითხუად და მისღუად **ჩინოვანსა**. **სოლო** ვითარცა სასოწარკვეთილ-იქმნა მკურნალთა მიერ, მოვიდა და დავარდა წინაჲ **ჩინოვანსა** და ევედრებოდა გურნებასა ერმისასა. მაშინ ჳრქქუა წმინდამან **ჩინო**. „გურნებაჲ, რომელი კაცთაგან არს მე არა რაჲ ვჳეო, **სოლო** **ნიმერთმან** ხვემან, რომელსა მე ვმსასურებ **ჴრისტეს** მისცეს ერმისა ამას გურნება.“ და რომელსა ვიდიგნა ზედა მარადის ილოცავს წმინდა **ჩინო** მას ზედა დადებდა უბრძანა მას

მან ხსენული იგი და იწყო ვედრებად **ოფელისა**, და მასვე უამხა განიგურნა ურმა იგი განცვფრებული და მსიარული მისცა დედასა თჳსსა. ხოლო დედამან ურმისამან აღიარა **ჴრისტე**, ჳსთჳჳჳ. „არა არს სხჳა დმერთი, თჳნიერ ჴრისტესსა რომელსა ჳჳადაგებს **ჩინო**.“ და დაემოწაფა წმინდასა **ჩინოს** და შეუდგა გჳალსა მისსა და ადიდებდა **იმერთისა**. მაშინ დედოფალი **ჩანა** შეკარდა სენსა ფიცსელსა დიდსა და მწარესა, რომლისა გერსეუბა ვერვინ შეუძლოა, რამეთუ ყოველთა სელოვანთა მკურნალთა წარმოაწალიერსეს წამალნი მათნი, და ვერა რაჲ შეუძლეს გერსეუბაჲ მისი, უღონო იქმნეს და ხსნა-წარკეციოლ. ხოლო აუწყეს ვითთამე დედოფალსა, ვითარმედ დედა-კაცისა მის **ტომისა** ტყჳსა მიერ, რომელსა ჳრქჳან **ჩინო**, ლოცვთა მისითა მრავალნი სენნი განიგურნებთან. მაშინ უბრძანა მხასურთა თჳსთა, რამეთუ მოიუწიონ **ჩინო**. და მივიდეს მხასურნი დედოფლისანი, და ჳმრევს **ჩინო** ქანსა მის ჳეჳე მუკალთასა ილოცვდა რა უამხა მეჳჳჳსესსა, და მიუთსრეს ბრძანება დედოფლისა. ხოლო წმინდამან **ჩინო** ჳრქჳა. „არა ბრძანებულა-არს ჩემთა, სხდა ბანაკი ჩემი არს რათა განვიდეთ მიერ, არამედ დედოფალი აჳა მოვიდეს სყოფელსა ჩემსა ჳეჳმარტოს და განიგურნოს ძალითა **ჴრისტესითა**.“ ხოლო მხასურთა მიუთსრეს დედოფალს თქმული იგი **ჩინოსი**. მაშინ დედოფალი გულს-მოდგინედ ეტყოდა მათ. „შემიძინადეთ მე მცხედარი და მიმიუწანეთ მისსა.“ მაშინ წარიუწანეს მცხედრითა მხასურთა მათ იგი, და მე მისი **ტეჳ** და ხიმრავლე ურისა მის თანა. ვითარ მივიდეს სყოფელსა მას წმინდასა **ჩინოსსა**, და დადგეს დედოფალი კილიკსა მისსა ჳედა, იწყო წმინდამან **ჩინო** ლოცვად და ვერდებდა **იმეთისა** მიმართ მეოვარ უამ, და მოიღო ჳვარი იგი, რომელი აჳჳნდა, და შეასო თავსა, ფერსსა და მხართა ჳვარის-ხასედ და მეუწესეულად განიგურნა და აღსდგა განცოცხლებული; ჳრწმენს **ჴრისტე** და თჳჳა. „არა არს **იმერთი**, თჳნიერ **ჴრისტესსა**, რომელსა ჳჳადაგებს ტეჳე ესე დედა-კაცი“ და მიერთიჳან შეჳმნა იგი მეკობრად თჳხად შინაურად, და მარადის ჳჳითსჳეს და გამოიწულილავს სჳულსა **ჴრისტესსა** და ახწავებდა წმინდა **ჩინო** და **წბიათარ** ასალი **სავლე**, და ახსული მისი **სიდონია**. და იქმნა დედოფალი მორწმუნე და იცნა **იმერთი** ჳეჳმარტი და ჳჳითსჳდა დედოფალსა მეჳე. „ვითარ იგი მეუწესეულად განიგურნე.“ და უთსრობდა დედოფალი ყოველსა მას, რომელი იქმნა მას ჳედა, ვითარ თჳნიერ წამლისა ლოცვთა **ჩინოსითა** და შესებითა ჳვარისათა განიგურნა და ხიმრავლე იგი ერთა, რომელთა ესილგა დაამტკიცებდეს სიტყჳასა დედოფლისსა. მაშინ

შირიანს მეფე განჭკვრს და იწეო გამოძიებად სჯუელსა ჭირსტკესსა და მარადის ჭკითსავენ ურია ეოფილსა მას ლბიათარს ძველთა და ასაღათა წიგნთაგანსა, და იგი აუწუებდა ეოკელსა და წიგნიცა, რომელი ჭქონდა შირიანს მეფესა ნებროთისი მასცა წიგნსა შინა ჰპოვა წერილი ესრეთ. „ად შენებსა მას გოდლისასა სმა-იოა ზეციით ჩებროთის მიერ, რომელი ეტყოდა: მე ვარ შიქელ, რომელი დადგინებულ-ვარ ღუთისა მიერ მთავრობასა ზედა აღმოსავლისასა, განვედ ქალაქით მავით, რამეთუ იმერთი დაჰფარავს; სოლო უკანასკნელთა უამთა მოვიდეს მეუფე იგი ცისა, რომლისა შენ გნებავს სილვა შეურაცხი ერსა შორის შეურაცხსა, შიშმან მისმან განაქარვისს გემონი სოფლისანი, მეფენი დაუტეობდეს მეფობასა და ეძიებდეს სიგლასაკესა. მან გისილოს ჭირსა შინა და ვისსნას შენ.“ მამინ გულისსმა-ჰეო მეფემან შირიანს, რამეთუ ძველნი წიგნნი და ასაღანი ემოწმებოდეს, და ნებროთის წიგნიცა დაამტკიცებდა, შექმნა სურვილი ჭირსტკეს სჯულისსა; არამედ ჰბრძოდა მტერი იგი უჩინო და აუკნებდა აღსარებასა ჭირსტკესსა, გუელსა შთაუგდებდა სსოკებასა კერძობასა და ცეცხლისასა. არამედ დედოფალი მარადის ევედრებოდა აღსარებად ჭირსტკესსა, და იოა მეფე დედოფლისა მოქცევითგან წელიწადსა ერთსა ორ-უტელებსა შინა. სოლო ასწავებდა ერსა დაუსწრომელად წმინდა ჩინო და არავის აუწუებდა, თუ ვინ ვარ ანუ სადათ მოვალ, არამედ ტუვედ იტყოდა თავსა თვსსა.

შემდგომად ამისსა მოგვ იგი მთავარი სპარსი ხასელით ჩვარასნელი იოა, სულითა უკეთურითა ფიცსელად იგვემებოდა და სიგუდილსა მისაღებულ-იოა და იოა მთავარი იგი სათესავისგან შირიანს მეფისა. მამინ ევედრეს წმინდასა ჩინოს ჩანა დედოფალი და მეფე იხილვიდა საქმესა მისსა მცირედ ორგულებით. ეტყუნ წმინდასა ჩინოს. „რომელიცა ირთისა ძლითა იქმო გურნებასა ამას, ანუ სარ შენ ასული ლრმა-სისი, ანუ შვილი ხადენისა და უცხოობით მოსვედ და შეუვრდი და ზედა-ამით მათ შეწყულებსა შენი და მიგანიტკეს ძალი გურნებათა, რამეთა მით ჰსცხონდებოდა უცხოასა ქვეყანასა, დიდებულმცა არიან უგუნიხამდე. სოლო შენ წინაშე ჩვენსა იუავ, ვითარცა ერთი მაწოგნებელი შვილთა ჩვენთაგანი, და შატვი-ცემული ქალაქსა ამას შინა; არამედ უცხოასა ამას სიტყუასა სუ იტყუ, ჭომთა მათ შერთომილსა სჯუელსა სუ გნებავს ეოვლადვე თქმად, რამეთუ აჰა ესერა იმერთნი დიდნი სოფლის-მურობელნი, მზინ-მომიფენი, წვიმის-მომუწუნებელნი, ქვეყნით საყოფთა აღმომუწუნებელნი, გამომსრდელნი ჭართლისანი ლრმა-ს და ხადენს, ეოვლისა დაფარულისა გამომძიებელნი, ძველნი დემერ-

თნი მამთა ჩვენიანი ჴაცი და ჴაიბ, ივანი იუჲნენ სარწმუნებულად გაცთა მიმართ. და უბოთუ განჭკურნო შენ მთავარი ესე, განგამდიდრო და გეო შენ მკვდრ ჭრცხეთას შინა, მსახურებად წმინდისა. დაღაცათუ ჴაერთთა და სიტყუთა მოიწია მათ ზედა შემტუსრვა მისი, არამედ ადგილი იგი უძრავარს და ჴალდეველთა ღმერთი ჴორუჴან და ესე ყოვლადვე მტერ არიან. ამან ზღვა შემოადგინა ზედა, და მან ამას ზედა ესე-ვითარი ურვა მოაწია, ვითარ აქჲს ჩვეულებად სოფლის-მშურობელთა და კმა-ტეჲვენ ჩემგან ბრძანება ესე.“

ტიუგო წმინდამან ჩინო. „შენ მეფე სასულითა ჴარისტესითა, და ვედრებითა დედისა მისისათა, და მისთა ყოველთა წმინდათა მოაფლისენ შენ ზედა ღმერთმან ცისა და ქვეყანისა შემოქმედმან და დამბადებელმან ყოვლისა დაბადებულისამან დიდისა, დიდებულისა და აურაცხელისა მისისა მრავალ-მოწყალეობისგან, მოგივლისენ შენ, ვითარცა სასმილისაგან საბერწყალი ერთი მადლისა მისისა, რათა ჴხცნა და გულის-სმა-ჴეო სიმაღლე ცისა და სათელი მცისა, სიღრმე ჴღვსა საძირკველისა და სიერცე ქვეყანისა და საძირკველი მისი. და უწყებულ-იყავნ მეფე, ვინ შემოსნის ცანი ღრუბლითა და ქუხან სმითა ჴაერისათა და იძრვინ ქვეყანა საძმადრითა და რბინ მესის-ტესანი, და ყოველსა მთასა ეტყებინ ცრცხელი გულის-წყრომითა მისითა ანუ ოდეს შეიძრას ყოველი ქვეყანა, ვიდრემდის დაიძრეჲს მთანი და მუარნი კლდენი ქვანი, და მერსიერ-იყავ შენ ამას ყოველსა მიწევნად, რამეთუ **იმერთი** ცათა შინა არს უსილაჲ, თავი იგი ყოველთა დაბადებულთა, თხნიერ მისა მისისა, რომელი მისგან გამოვიდა ქვეყანისა ზედა, გამოხსნდა ვითარცა კაცი, რომელმან აღასრულა ყოველი, რომელისა თვს მოსრულ-იყო და აღვიდა მათვე სიმაღლეთა ჴამისათა და ისილე, რამეთუ დაუნსამო იგი მოსლო მალაღარს და მდაბალ ჴხედავს, და მალაღნი იგი შორით იცნის. მეფეო, ასლოს არს მისსლება შენი **იმეთის** მისეჯვად, რომელი არს ქალაქსა ამას შინა, სასწაული ერთა საძოხელი მისა **იმეთისა** აქა არს და საღენი მის **ღლიასი** აქავე არს ყოფად და სასწაულნი არიან, რომელნი **იმერთმან** გამოახინსენ, თუ არა მე გჲლად მთავარი ესე შენი განჭკურნო სასულითა ჴარისტეს ჩემისათა და ვჴართა ვნებისა მისისათა, ვითარცა იგი დედოფალი **ჩანა** განიკურნა სენისაგან დიდისა, რაი იგი ვაუწყე მას, ჴყოფს იგი რათა სულიცა თხნი განაბრწყინვოს და კრიცა თხნი მიახლოს **იმერთსა**.“ და მიჭტარეს მას მთავარი იგი და მოვიდა **ჩანა** დედოფალიცა სამოთხესა მას შინა ნამეთა მათ ქჲეშე, და დაადგინა იგი აღმოხსავალით და აზურობად სცა სელნი, და ჴრქჲა მას სამეზის. „ვიჴმნი შენგან კშმაკო, შეუკრდე-

ბი **Φ**რისტკეს ძეს **Π**რითისსა და სტიროდა **Η**ინო სულ-ოქმითა თჳსითა და იოსოვად **Π**რითისგან შეწყენასა კაცსა აძას ზედა და იუენეს მოწაფენი მიხნი მუნვე ერთდელე და ორლამე და მსწრათელ განვიდა მიხვან სული იგი ბოროტი, და დაემოწაფა **Η**ინოს ხასლეულთა და ერთიერთ მიხით, და ადიდებდეს მამასა, და ძესა და სულსა წმინდასა.

ԹԻԿՈՒՄԻ ԼԻԾՕՒԿԸ ԾԿԾԸԿԸԸԸԸԸ, ԺՕԿԳՄԻ ԿԿՕ
ԿՕՐԸՓԴ ԲԿԻԲԾԸԸ ԲԻԸԸՆ, ԺՕԿԳՄԻ ԳԵԴ ԿԸԿԸ
ԾԸ ԾԸԲԴԺԸ ԿՕԻԸԳԴԸ ԼԸԼԲԸՕՒՄԻԸ ԿԻԺԿԸԸ ԿԴ-
ՓԻԸԸԸԸ ԾԸ ՄԴԻԺԾՕԿԸ ԲԻԸԸԸԸ ԸՈՆԸԺԴԿԸԸԸԸԸԸ
ԳԿԿԿԿԴ-
ԼԸԸԸԸ ԸՈՄԳԸԴԿԸԸԸԸԸ ԾԸ ԿԸՆ ՄԻԸ ԼԸԼԲԸՕՒՄԻԸ
ԿԸԸԸԸ ԸԿԸ.

Ծა იყო დღეს ერთსა წათესულისსა თთვესა იწელისსა ოცსა, დღესა შაბათსა მეფე **Խ**ირიანსა ნადირობად **Խ**ურსანით კერძო და მოუხდა უხინო იგი მტერი, ბოროტი ეშმაკი და შთაუგდო გუფსა სიუწარული კერძთა და ცუცხლისა და იგოხებდა ყოველთა მსახურებასა მათსა და მსვილთა მო-
 წუწუდასა ყოველთა **Φ**რისტკესათსა. და ჰქვას მეფემან ოთხთა თანა-მწრ-
 სველთა მიხთა. „ღირს-ვარო ჩვეს ღმერთთაგან ჩვენთა ბოროტის-ყოფასა,
 რამეთუ უდებ-ვიქმენით მსახურებასგან მათისა და მიუშვით **Φ**რისტკე-
 სეთა გრძნეულთა ქადაგებად ზეუფსა მათსა ქვეყანასა ჩვენსა, რამეთუ
 გრძნებთა ჰყოფენ საკრველებთა მათ. აწ ესე არს განწრასვა სეძი, რა-
 მეთუ ბოროტად მოინსნეს ყოველნი მოსავნი ვვარ-ცმუელისანი და უმე-
 ტესად შევედგეთ მსახურებასა ღმერთთა მათ მჳერობულთა **Φ**ართლი-
 სთა. ვამსილო **Η**ანას ჩემსა ცოლსა შესანება და დატკევა ზეუფისა ვვარ-
 ცმუელისასა და თუ არა მერხდეს დავივიწყო სიუწარული მიხი და სსწა-
 თავე თანა წარვჰსწემინდო იგიცა.“ დაუმტკიცეს განწრასვა მიხი თანა-
 მწრასველთა მათ, რამეთუ მსურვალედ იუენეს იგინი საქმესა აძას და
 ჰხებავდა პირველითგან და ვერ იკადრებდეს განცხადებულად. ხოლო მეფე-
 მან მოკლო ყოველი ხასასები **Խ**ურსანისა და ავიდა მთასა ზედა თსო-
 თისასა მღაღასა, რათამცა მოინილა **Կ**ასხად და **Օ**ფლის-ცისედ. განვიდა
 თსემსა მთისასა შუა-სამსრისა ოდენს, დაუბნელდა მათ ზედა მზე და იქმნა,
 ვითორცა ღამე ბნელი უკუნი, და დაიპურა ბნელმან არენი და ადგილნი,

განისხილეს ურთიერთარს ჭირისაგან და ურვიხს და დაშთა მეფე მარტო, და იარებოდა მათთა მადნართა შემინებულნი და შემარწუნებულნი. და დადგა ერთს ადგილსა და წარუწირა ხასოკება ცხოვრებისა მისისა და ვითარცა მოეგო თავისა ცნობასა და განიზრახსჯდა ესრეთ გუელს შინა თჳსსა. „აჲ ესე რა ვხადი ღმერთთა ჩემთა და არა ვჰპოვე ჩემ ზედა ღსინებაჲ; აწ რომელსა ქადაგებს ჩინო ვჳარნს და ვჳარ-ცემულსა, და ჰყოფს კურნებათა მისითა ხასოკებითა, არამცა ძალ-უღუას სხნაჲ ჩემი ჭირისა ამისგან, რამეთუ ვარ მე ცოცხლიჲ ჳოჯოჯოსითა შინა. ვერა ვუწუი, თუ ყოვლისა ქვეყანისა თჳს იქმნა დაქცევა ესე და ნათელი ბნელად გარდაიქცა, ანუ თუ ჩემ თჳს ოდენი. აწ თუ ჩემთვის ოდენ არს ჭირი ესე, **მძებროთ ჩინოსო**, განმინათლე ბნელი ესე და აღვიარო ხასიული შენი, აღვიმართო ძელი ვჳარისა და თაუჴანის-გსრე მას, და აღვაშენო ხასლი ხალოცველად ჩემთა, და ვიყო მორხილ ჩინოსსა ხჳოულსა ზედა **სომთასა**.“ ესე ყოველი რა წარმოხსიქჴა განთქნა და გამოუბრწყინდა მზე, და გარდამოვიდა მეფე ცხენისაგან, დადგა მას ადგილსა, განიჳერნა სელნი აღმოხსავალით და თქჴა: „შენ ხარ **მძებროთი** ყოველითა ზედა ღმერთთა, და უფალი ყოველითა ზედა უფლებათა, **მძებროთი** რომელსა ჩინო იტყუვს და საქებულ-არს ხასიული შენი ყოვლისა დაბადებულისაგან ცასა ქვეშე და ყოველითა ქვეყანასა ზედა, რამეთუ შენ მისხეს მე ჭირისაგან და განმინათლე ბნელი. აჲ ესე რა მიცნობიეს, რამეთუ გინდა სხნა ჩემი და ღსინება და მოახლებოდა შენდა, უფალო კურთხეულო, ამას ადგილსა აღვიმართო ძელი ვჳარისა, რომლითა იდიდებოდეს ხასიული შენი და ისხენებოდეს საქმე ესე და ხასწაული უგულისხამდე.“ დაიხსწავა ადგილი იგი და წარმოემართა, და ისილა ერმან მან ნათელი და გამოემართნენ იგი განსხეულნი. სოლო მეფე დაღადებდა. „მიერით **მძებროთსა** ჩინოსსა ყოველმან ერმან დიდება, რამეთუ იგი არს **მძებროთი** საუგუნიეთა და მას მხოლოესა ჰმეუნიის დიდება უგულისხამდე.“

ქოლო ჩანს დედოფალი და ყოველი ერი განვიდეს მიგებებად მეფისა, რამეთუ ესმათ პირველ წარწყმენდა და კვლად მოხლჴა მშვიდობით და მიგებოდეს ქინძარას და ღართას. სოლო ნეტარი ჩინო დადგრომილ-იყო ლოცვასა მწუსრისასა მაელაგასისა მას შინა, ხჳუელებისაებრ მისისა ყამსა თჳსსა, და ჩვენ მის თანა ორმეოც და ათი სული. და იყო ვითარცა შემოვიდა მეფე აღმძროდა ქალაქი და სმითა მადლითა დაღადებდა მეფე „ხადა არს დედა-კაცი იგი უცხო, რომელ არს დედაჲ ჩვენი და **მძებროთი** მისი მსხსელი ჩვენი.“ ვითარცა ესმა, თუ აქა მათელაგასისა არს და ილოცავს,

მრავალითა ერისათა, და მოახუნეს მრავალ-დღისანი მსქანანი, სიმარჯვითა და ერისა სიმრავლისა ძალითა ეცადნეს აღმართებად, და ვერ შეუძლეს და იყო დაკრძვებულ მეფე სიმრავლე ერისა და იტყოდეს. „რამე არს ესე და ვითარ იყო მწყობრი წარვიდა მეფე სასლად თუხად შეწუსებული დიდად; სოლო წმინდა **ჩინო** და ათორბეჭეტი მოწაფენი მისნი დედანი დაადგრეს სვეტის მის თანა, სოლო იგი სასატრელი გოდებითა სვეტს მას წყდა დაადინებდა ცრემლთა. ვითარცა შუადამე ოდეს იყო წარმოიქმნეს ორნივე მთანი **წმინდა** და **ხადესი**, რეთ თუ ჩამოირღვეს და დააეხეს წყალი ორთა-ვე და მტკუნარმან გარდამოსეთა და წარქმინდა ქალაქი და შეიქმნეს ხმანი საზარელნი ტყეებისა და გოდებისანი, ეგრეთვე **წარგვი** გარდამოსდა ცისეს წყდა, და იქმნებოდეს საზარელნი გრგუნენი. შეშინდეს დედანი და ივლტოდეს. სოლო სეტარი იგი დადადებდა. „ესე გემინის, დანო ჩემო, მთანი მუნვე ჭიან და წყალნი მუნვე დანს და ერსა ყოველთა სძინავს; სოლო ესე რომელ მთანი დაირღვეს სამართლად გეჩვენების, რამეთუ ურწმუნოებისა მთანი დაირღვეს **ჩართლს** შინს და წყალნი, რომელ დაევენეს სისხლი იგი ურმთა კერძთა მიმართ შეწირვისა დაევენოს; სოლო სმა ესე ტყეებისა არს ეშმაკთა სიმრავლისა, რამეთუ ივლოვეს იგინი თავსა თვსსა, რომელნი არიან მეოტ ამით ადგილით ძალითა მადლისათა ჭკარი-თა **ჩრისტესითა**. მოიქცეით და ივლოვედით **იშეთისა** მიმართ.“ მეუხეუელად დახცრეს ხმანი იგი, და იყო არა რამ. და დგა წმინდა **ჩინო** განსუერნეს სელნი და ივლოვედა **იშეთისა** მიმართ და იტყოდა, რათა არა დაებოკოლას ხაქმე ესე, რომელსა წარმართებულ არს მეფე და ვიდრე არა ევივლა ქათამსა სამთავე კერძოთა ქალაქისათა დაჰხცა ზარსა დაშქარმან ძლიერმან, და დაჰლეწნეს კარნი, და აღივსო ქალაქი **სპარსითა** დაშქრითა, და შეიქმნა ზარის სახდელი ზრხისკა და ევივლი და კლვა და სისხლი ჰხდიოდა, და აღივსო ყოველი ადგილი, და მოვიდა მათდა სიმრავლე წასილითა და მსკვი-ლითა და სსკათა მათ შიშისაგან დაჰხდნებოდეს გაცნი და განილია სუ-ლი მათი, ჰხტიროდეს ნათესაუთა მათთა თვს და მჰსწროულ იხმოდა, ჰხმობდეს რა ძლიერად. „მეფე სპარსთა **ჩუხარო** ჰბრმანებს, და მეფეთ მე-ფე **ჩუხარან** სუხარ, ყოველი ჰურიან განარსიეთ ჰირისაგან მასვლისა.“ ესე რამე მესმა და მოვიკე ცნობასა შეკორგულდით მე და ათნი ჩემთანანი იგი და მოასლებულ იუუნეს მასვლობისანი გარემოს ჩვენსა ჰხცემდეს და ჰკლევი-დეს, და ისმა სმა ძლიერი. „**ჰირიან** მეფეა შეიპურესო.“ გარე მოისილა მესემან მოღუაწყმან, და ჰხთქუა.“ ესე რომელი ჰვივის გიცი, რომელ აწ სადამე

დიდად ჰსწირს და ჰმადლობით იმერთს, რომელი ესე ნიში არს წარ-
წყემების მათისა და ჭართლის ცხოვრებისა, და ამის ადგილისა დახისა. და
სუკეშინის გუგუშად, ვითარცა მოძღუარი კელკანი, ჭეშმარიტად მოძღუარი
და მოციქული ხანატრელი. მიუქცა ერსა მას მომხრულსა და ჰრქვა. „სა-
და არიან მეყენი სპარსთანი ჭურა და ჭურანს სუასრა, საბასტინით გუ-
შინ წამოჰსუჭდით, მალე მოსვედით, დიდი ხადაძე დაჰქარი ხართ და
და ძლიერი, რად დაჰლექეთ ქალაქი ესე და მასული დაეცით ქართა და
სიავთა, წარგუალებთ ბნელით ხრდილოთ კერძო მათთა და გედართ, აჰ მო-
ვიდა რომელსა თქვენ ეგელტით.“ და განიძრა გელი ვურის ხასედ, და მე-
გუესუელად უხინო იქმსეს ყოველნი იგი, და იქმნა დაუუდება დიდი, და
დედანი იგი ჰნატრიდეს მას და ადიდებდეს იმერთსა; სოლო ვითარმედ
ცისკარი აღიღებოდა მიერულა დედათა მათ, მე სიღონისა მღვიძარე ვიყავ,
და იგი ჰხდგა კელ-განჰპურობით. აჰ ესერა ზედა მოადგა ჭაბუკი ერთი
ნეტარსა მას ყოველად ნათლითა შემკობილი, შემლარდნილი ცეცხლითა
ზეწრითა, და ჰრქვა რაჲმე ხამნი სიკუჲანი. სოლო იგი დაეცა ზირსა ზე-
და და ჭაბუკმან მან მიჰყო სელი სუჭესა მას და აღმაღლა და წარიღო
სიმაღლესა შინა, და განკურკებული მიკასლე მე სიღონისა და ვარქუ ესრეთ.
„დედოფალა, რაჲ არს ესე.“ სოლო მან მრქვა. „მოიდრიკე თავი ქვეყანად.“
და ტირილად იწყო სარისა მისგან და მცირედისა ყამისა შემდგომად
აღჰხდგა და აღმაღენს და განკუშორებით მას ადგილსა. სოლო დედანი
ვითარ იუჲსეს კიდე, აჰ მათცა ისილეს, სვეტი იგი ცეცხლის ხასედ ჩამო-
ვიდა და მოკასლა სარისსა მას და დადგა აღშორებულად ქვეყანით, ვი-
თარ ათორმეტ წურთა და სელიად ჩამოცეცალებოდა სარისსად თჳსად მო-
ხაკეთსა და ძირსა მასვე ნამუსსა, ვითარცა რიფრაჲი ოდეს იყო აღჰხდგა
მეფე გულ-გოდებელი ურვათაგან, მისედსა სამოთსესა დაწებულსა მას
ეგელესიასა და იგი მტკიცე იყო გონებითა, ისილა ნათელი, ვითარცა ელვა
აღწევნული ცად სამოთსით მისით, იწყო სრბად და მკურცხლ მოვიდოდა
და ყოველი სიმრავლე ხასლისა მისისა და ყოველი ერი ქალაქისა მივიდა,
ვითარცა ისილეს საკურველი იგი ნათლითა ბრწინებულე სვეტი ჩამოვიდო-
და ადგილად თჳსად, რეცა ვითარცა ზეცით და დადგა სარისსა მას ზედა
და დაქმარა სელით-შეუსებულად კაცთაგან და ნეტარ-იყო მას ყამსა ში-
ნა, რამეთუ რაჲ იქმნებოდა შიშითა და ხისარულითა აღიკხო ჭცხეთა
ქალაქი და დიოდეს მდინარენი ცრემლთანი მეფეთა და მოვართა და
ყოველსა ერსა სულთქმითა სულისა მათისათა ადიდებდეს იმერთსა და

ჰნატრიდეს წმინდასა ჩინოს, და იქმნეს ხასწაულნი დიდნი მას დღესა შინა.

უირველად მოვიდა ორის ბრძაჲ შობითგან მიასლა სვეტსა მას ორ-თიუ-აღმართებულსა და იქმნა მსედეკელ მუნ-თაქვესკუ და ადიდებდა ომერ-თისა. მეორე სუფე-წული ვინმე ურმა ჴმწასხანი იღვა რვისა წლისა მდებარე, მოიღო იგი დედამან მისმან ხარწმუნებით და დახდუა ცხედროთა წინაჲ სვეტსა მას ხათლისასა და სამდულკე ხათლისასა ევედრებოდა ჩინოს. „მო-სედენ, დედოფალო, ძესა ამას ხემსა სიკუდილად მიასლებულსა, რამეთუ ვი-ცი ომერთი დმერთთა იგი არს, რომელსა შენ მხასურებ და ხუენ გუქად-გუბ.“ მამინ ჩინო შეასო სელი სვეტსა მას, და დაჰხდუა ურმასა მას, და ჰრქუა. „გრწამს უესო ჴრისტკეჲ ძე ორთისა ცხივრებისა თჳს უოველი-სა სოფელისა სორციოთა მოსრული, ამიერიდგან განიკურნე და ადიდებდი მას ვინმან ძალმან განკურნა.“ და მსწრაფელ აღხდუა ურმა იგი ვითარცა მრთელი და დეცა შინი დიდი მეფესა და უოველსა ურსა, და თჳთო ხასე-ნი სხუელნი მოვიდოდეს და განიკურნებოდეს, ვიდრეჲდის მეფემან შეუქმნა საბურველი გარემოს სუწტსა მას და დაჰფარა სედვისგან და ეგრეთ შე-ესებოდეს ურნი და განიკურნებოდეს. მსწრაფელ იწუო მეფემან და განა-სრულა ეკვლესია სამოთხესა მას შინა.

და ვითარცა მიიწიუნეს მოციქულნი ჴირიანს მეფისხანი წინაჲჲ ორ-სტანტისე მეფისა და მიუთსრეს უოველი რაჲცა იქმნა, მამინ აღივსო სი-ხარულითა მეფე და დედა მისი ჴლესე დედოფალი; ვირველად ამის თჳს, რამეთუ მადლი ღმრთისა მიეფინებოდა უოველთა ადგილთა და გელსა მათსა ქუწჲჲ ნათელს-ილებდა უოველი ჴართლი. და შემდგომად ამის თჳს გან-მხიარულდეს, რამეთუ დაიდასტურეს ჴირიანს მეფისაგან სრულიად მოწვე-და სჳარსთა და მტკიცედ მოღებაჲ სიუწარულისა მათისა და ადიდებდეს და ჰმადლობდეს ომერთსა. და წარმოგზასეს მღუდელი ჴემძარიტი ორსე ჴვიზკოპოსი და მის თანა მღუდელნი ორნი და დიკონსნი ხამნი, და მი-უწერა მეფემან ორსტანტისე ჴირიანს წიგნი ღოაცხსა და ვურთსკვიისა და ორთისა მადლობისა, და წარმოხცა ვუარი და სტე მაცხოვრისა და მის თანა ნიჭი დიდი, და ჴლესე დედოფალმან მოუწერა წიგნი ქებისა და სუ-გეშინის-ცემისა. მოიწია ჴვიზკოპოსი, მღუდელნი და მოციქულნი ჴცესე-თად, და აღივსნეს სინარულითა მეფე და უოველი ერი მათი, რამეთუ სურვიელი-იუწესეს უოველნიკუ ნათლის-ილებისა თჳს. მამინ მსწრაფელ განა-ვლინა ბრძანება ჴირიანს მეფემან უოველთა ურისთავთა თანა, სჳასალართა და

და ყოველთა პირთა სამეფოსათა მოწოდებად წინაშე მისხს და მხწრაფელ მოციქულს ყოველნი ქალაქად.

მაშინ ნათელს-იღო მეფემან სელსა ქვეშე წმინდისა ჩინოსნისა, და შემდგომად დედოფალმან და შვილთა მათთა სელთა ქვეშე მათ მღუდელთა და დიაკონთასა. შემდგომად ამისხს აკურთხეს მდინარე ტტკუარი და უმისკობამან შემწადა ადგილი ერთი მიწურვილი სიდიდისა კარსა მოგუთასხს, ხადა ყოფილ იყო ხასლი ჴლიოზ მღუდლისა და მუნ საოელ ჰსტემდა წარჩინებულთა ერთას და ეწოდა ადგილსა მას მთავართა ხასათლავი; ხოლო ქუესმით მისხს მდინარისაკვე პირსა ორნი იგი მღუდელნი და დიაკონნი ნათელ-ჰსტემდეს ერსა და მიატყუებოდა ერი იგი ურთიერთარს მოჰსწრაფებით ეუბნებოდეს მღუდელთა, რათა პირველად მას ნათელ ჰსტემდეს და ესრეთ სურვიელ იყო ერი იგი ნათლის-ღებობათს, რამეთუ ესმინათ ქადაგებაჲ წმინდისა ჩინისი, რომელსა იტყუნ. „ყოველმან რომელმან არა ნათელ-იღოს არა ჰპოვოს მას ნათელი ხაუკუნო.“ და ამის თჳს მოსწრაფე იუწუნეს ნათლის-ღებად ყოველნი იგი, და ესრე ხასედ ნათელს-იღეს ყოველმან ერმან, და სიმრავლემან ჴართლისამან, თხნიერ სოლო არა ნათელ-იღეს მთიულთა ჴაკვასინათა მიუესხსა მას ნათლისა, არამედ დაადგურეს ბნელსა შინა ჟამ რაოდენმე, და ორითა მცხეთელთა არაკე ნათელ-იღეს; გარსა ბარბიანთა ნათელ-იღეს ორმოცდღაათმან ხასლმან და იქმსნეს წინაშე მეფისა დიდ, და მიუბოძა დაბაჲ, რომელსა ჰრქვიან ცისე-დიდი. არამედ არა ნათელს-იღო ფეროზ სიქემან შირიან მეფისამან, რომელსა ჰქონდა: ტანი ჴარდავაძდის შირიან მეფისაგან, არცა ერმან მისმან ნათელს-იღეს, არამედ სორციელად ოდეს ჰმორჩილებდეს შირიან მეფეს.

მაშინ წარავლენა შირიან მეფემან უმისკობისი ჴოსნეჲ და მის თანა წარჩინებული ერთი წინაშე ჴონსტანტინე მეფისა და ითხოვა ნაწილი ძელისა ცხოვრებისა, რომელი მას ოდენ ჟამსა გამოეჩინა ლუთის მოკუთარეჲ ჴდესე დედოფალსა. და ითხოვნა მღუდელნი მრავალნი, რათა განავლენეს ყოველთა ადგილთა და საოეთ-ჰსტემდეს ერთა, რათა მხწრაფელ ნათელ-იღოს ყოველმან სულმან ჴართლისამან და ითხოვნა ქვით-სუროსა მოძღუარნი აღმუენებისა თჳს ეკვლესიათსა. ვითარცა მიაცივნეს წინაშე ჴონსტანტინე კეისრისა სისარულთი მიანიჭა ნაწილი ძელისა ცხოვრებისა, ფიცარნი იგი, რომელსა ჴედა ფერკსა დაუმსტკუნეს ოფალსა და სამსტკვალნი სელთანსი, წარმოგზავნეს მღუდელნი და სურონი მრავალნი; რამეთუ ჴონსტანტინე მეფემან მეფობასა შინა მისხს აღაშენა ეკვლესია, ტამარი

წმინდაჲ, და მიჰსტა განბი დიდ-ძალი ჴვისკოპოსსა ჴოანეს და უბრძანა, სადაცა ჳერ იოს ადგილთა ჴართლისთა მუნცა აღაშენენ ეკკლესიანი ხასელსა ჴედა ჩემსა და ნიჭი ესე დიდ-ძალი დამიმკვდრე სასლტყართა ჴართლისთა. და წარმოვიდა ჴვისკოპოსი და მის თანა მოციქული, და ვითარ მოციქულს ადგილსა, რომელსა ჰქაჳან ერუშეთი, დაუტკენს მუნ სურონი საქმედ ეკკლესიისა, დაუტკენს განბნი და სამსკვალნი ოფელისანი, და წარმოვიდა და მოვიდა ჴახსკლისს და იწყო შენება ეკკლესიისა და დაუტკენს ფიცარნი იგი უფლისანი. მაშინ შეჰსწუნსა ჴირიან მეფე, რამეთუ პირველ არა სამეფოსა ქალაქსა მოვიდეს, არამედ სსკათა ქალაქთა და ადგილთა იწუეს შესებად ეკკლესიისა და დაუტკენეს ნაწილნი. სოლო მოვიდა წმინდა ჩინა და ჰქაჳა. „ნუ ჰსწუნსა, მეფეო, რამეთუ ესრეთ ჳერ არს, სადაცა მივიდოდან დასთესდინ ხასელსა ნიჴთისსა, რამეთუ არს ქალაქსა ამას შინა სამოსელი იგი დიდებული ოფელისა.

ჴაშინ მოიუჴანსა მეფემან ჩბითარ და მის თანა ორიანი მრავალნი და გამოვიდითს მათგან ჴჴართის მის თჳს. და მათ მიუთხრეს ყოველი რომელი ჴემო წერილ არს და აღიპურნა გელნი თჳსნი ჴირიან მეფემან, და ჰხთაქა. „კურთსეულ-სარ შენ, უფლო სესო ჴრისტე, ძეო ნიჴთისა ცხოველისო, რამეთუ პირველითგანვე გინდა სსსა ჩვენი ეშმაგისგან და ადგილისა ბსელისა; ამის თჳს სამოსელი იგი შენი წმინდა წარმოვე წმინდით ქალაქით შენით სერუსადმით ჴბრალთა მათ ნიჴთაებისა შესისგან უცხო ქმნილთა და ჩვენ უცხოთა ნათესაეთა.“ და წარუძართა მეფე და ყოველი ქალაქი მტკიცედ ჴრისტკანობასა, იწუეს სურთა შენებად ეკკლესიისა გარე-უბანსა მავალთა მათ ჴედა საყოფელთა წმინდისა ჩინოსთა, სადა აწ არს ეკკლესია სამთავარ-ჴვისკოპოსო. მაშინ ჰხთაქა წმინდამან ჩინო. „კურთსეულ-არს უფალი სესო ჴრისტე და მამა უფლისა ჩვენი-სა, რომელმან მოავლინა სიკრეჴა მისი წმინდა ცათგან მალაღთა, თუთ ძლიერისგან საუდრისა გარდამოსრული ქვეჩინად მდაბლად, შობილი უჴველად თესლისგან ჴავითისსა, დედა-განისგან მარტოდ შობილისა წმინდისა და უბიწოსა, რომელი ხაინო-ეო მას მიხეხითა, მიხეხი ცხოვრებისა ჩვენი-სა, რომელმან რასა ქვეშე ყოველივე განანათლა, და მორწმუნენი აცხოვნა, რომელი იშუა, ვითარცა კაცი ნათელი ყოველთა საცი ნიჴთისა, და ვითარცა მხასურმან ვინმე ხჳუფლისამან ნათელს-ილო წელისგან და სულისა, ვგარს-ეცვა, დაიუღა და აღსდგა მესამესა დღესა, ამაღლდა სიმაღლესა ჴამისა თანა, და კვალად მოვალს დიდებით, რომელსა ჰჰვენის

ყოველივე დიდებს თანა მამით და სულით წმინდითურთ აწ-და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე ამინ.“

წიგნტოფყინტოფს უწყინსნსწ ჰწწტოსწ.

წითარტა ნათელს იღეს მეფემს, დედოფალმს, შვილთა მათთა თანს და ყოველმს ერმს მათმს, მამის დტა სე ერთი ადგილს ერთსა გლდესს ზედა შეუკალსა და იყო სე იგი შვენიერ ფრიად სუნსელად და საკურველებსა იყო სინს მისტან, რომელ ისარ-ტემული ნადირი მივიდის და სტამის ფურტელი მისი, ტინს თესლი ჩამოცვიფსებული ტანერის სიკუდილისტან, დაღათუ საკლავსა აღავსა დიდად წყლულ-იუვის.

სე დიდად საკურველ უწინდა პირველთა მათ წარმართთა და აუწყეს შვისკოპოსსა წოსანეს სინს მის თვს. სოლო მან ტსთქუტა. „ტტა ტემმარტად პირველიტანვე დამარსულარს ტკუენსა ესე იწითისტან მისსურად თვსად და იწითისა მიერ აღმოცნებულარს სე იგი და დამარსულ ტამისა ამის თვს, და აწღა მიუეინს მაღლი იწითისა ტართლს, და მის სისტან ვერარს შექმნად ვკარი პატოეოსანი, რომელსა თაუწანის-სტეს ყოველმს სიმრავლემს ტართლისმან. და წარვიდა ტევ ტე მიუეინს და შვისკოპოსი მის თანს და სიმრავლე ერისა, და მოტკუწტეს სე და წარმოიღეს ტტოტოურთ თვსით და მოტკუნდა ათას ათეულსა ტატსა ზეზე ტტოტოურთ და ფურტელითურთ შემოატკუნდათ ტალატად და შემოკრბა ერთი სიღუტად მწუნის ფერობას მან და ფურტლიანობას ტამსა წამირისსას, რდეს სსტა ყოველი სე სმელ იყო; სოლო ესე ფურტელ დატვტენელი, სუნს ამო და სსსიღველად შტწნიერი, და ძირსა ზედა ამარტეს სე იგი ტარსა ზედა ეკკლესიისსას სამსრით მის სისსას, და ტბურვიდა სელი ნიავი და ტსმრვიდა ფურტელთა მის სისსათა ძრვითა ტტოტო მისთათ, და იყო სიღვა მისი შტწნიერი, ვითარტა სმენით ვიტით სინს მის აღვიბს. ესე მოტკუწტეს მარტსა რტდა სუთსა დღესა პარსკუკვსა, და დაადტრა ეტრეთ სე იგი დღესა რტდა ათშვიდმეტსა, და არა შეტსტუტალ ფერი ფურტელმან მისმან, არამედ ვითარტა ტსდტა ძირსავე ზედა თვსსა თავსა ზედა წყაროსსას, ვიდრემდის ყოველნი სენი მანდარისანი შემოხსნეს ფურტლითა, და სენი საყოფის ტამომღებულსა შემოხსნეს ეწუვილითა; მამის თთუტსა მანისსასა ერთსა შეტკმსნეს ვურანი ესე და შევიდა ამის თთვსასა აღმარტისტ კელის დადებოთა მეფეთათა სისარტლითა და წადიერებოთა ყოველისა ერისა ტართუტლთასა და იუწენეს ეკკლესიასა შინს.

ისილა ყოველმან ერმან ქართლისმან ყოველთა მათ დღეთა, აჲს ჩამოვიდის ჳურბი ტუცსლისა ჳურთ მის ჳედა გარემოს მსტაჲსად გურგუნთა ვარსკჳლავისათა, და დაადგრის ჳედა ეკჳლესიასა ვიდრე განთიადმდე და რიურაჲ ოდეს გამოვიდინ მისგან ორნი ვარსკჳლავნი, ერთი წარვიდის აღმოსავალით და ერთი დასავალით, და იგი თავადი ეგრეთ ბრწჳინჳლედ ხათლიად განვიდის მიერ კერძო, ასლოს წყაროსა მას ჳემო კერძო ჳრავკისასა და დაჲსდგის ბორცუსა ჳედა კლდისასა, რომელი აღმოეცენა ცრემლითა წმინდისა ჩინასითა, და მუნით აღიმადღის ჳეცად.

ზა ესრეთ მრავალგზის ისილა ყოველმან ერმან მაცხოვარება იჳითისა ხეინისა, მაშინ იჳეეს კითხჳად ნეტარის ჩინასა. „თუ რაჲ არს, რომელ გამოვალს ბრწჳინჳლედ ვარსკჳლავი და ერთი წარვალს აღმოსავალით, და ერთი დასავალით.“ სოლო მან ჳსთჳეჲა. „განავლინით გაცნი მათა ჳედა მალათა აღმოსავალით ვიდრე ჩასეთისა მთადმდე და დასავალით ვიდრე ხანასებადმდე ამის ქალაქისა, და ოდეს გამობრწჳინდენ მთიებნი იგი, ისილონ თუ ხად დაჲსდგენ, და მუნცა აღიმართნენ ორნი იგი ჳურბანი ჳრისტესნი.“ მაშინ ჳეო მიეუქმან ეგრე და შეიციუნს თავნი მათანა მიჳეებით. სოლო დდე ესე იყო ჳარასკჳვი და შაბათი განჳსთუნდებოდა, იყო იგივე ხასწჳული, და იქმნა ეგრეთვე, ვითარცა ჳირველ იქმნის. ხჳალისა დდე მოვიდეს დასავლისანი, რომელნი ჳსდგეს მათა ჳედა ქჳბათა თავისათა და მიუთსრეს მიეუქს, ვითარცა გამოვიდა ვარსკჳლავი იგი, ამაღლდა და მიიწა მათსა ჳედა მოსათისასა გარდასავალსა ჩასპიისასა და დაადგრა ადგილსა ერთსა, და ყოვლად უხინო იქმნა, და ეგრეთვე მითი ჩასეთისად და ჳსთჳჳეს. „ვიხილეთ ვარსკჳლავი აქეთ მომავალი და დაჲსდგა ბუდისა კესეთისა ქჳსტჳანისასა.“ მაშინ უბრძანა ნეტარმან ჩინა. „წარისუჲსნი ორნივე ესე ჳურბანი და აღმართენით, ერთი მოსათს, ხდა იგი დმერთმან გამსილათ ძალი მისი, და ერთი მიეცეს სავლომეს მსეკვალსა ჳრისტესსა, აღმართოს ოჯარძომს ქალაქსა, რამეთუ ბუდი დაბა ჩუსეთისასა. არა წინა-ადუდგეს ქალაქსა მიეყოასა, რამეთუ ერისა სიმრავლე არს მუნ, ბუდისა გულა დაბაჲ თუთ ისილოს ხათნო იგი ადგილი იჳითისა, და ჳეჳეს ეგრეთ, ვითარცა უბრძანა წმინდამან ჩინა. სოლო ესე ხასწჳულითა ჳეცისა ხეჲსნებით ჳურბანი ჳატოლხანი ჳცესეთს იმურეს კელითა კაცობრივითა, მივიდეს ბორცუს მას ქჳსტჳე, და წყაროსა მას ჳედა ათივეს დამე, და ილოცეს იჳითისა მიძართ, და ნეტარი ჩინა ცრემლითა შჳასავებდა წყაროსა მას და იქმნებოდა კურსებანი და ხასწჳულნი დიდნი. სოლო სვალისა დდე აღვიდეს

კლდეზე მას ზედა, და მივიდა ნეტარი იგი ბორცუნი მას ზედა, დავარდა ქუჩათა მათ ზედა და სტიროდა თუთ იგი, და მის თანა მეფენი და მთავარნი და ყოველი ხიმრავლე ერისა, ვიდრემდის მთანი სმა-სცემდეს, და დასდნა სელი ერთსა ქუჩასა და ჰრქუა **ქვისკლდე**. „მოკედ, რამეთუ შენდა ჯვრარს, და დასწერე ქუჩას ამას ჯვარი.“ და მან ჰყო ეგრეთ, და მუნ აღმართა ჯვარი იგი დიდებითა მეფეთაგან, და მოხდრკა ერი იგი ურიცხვ, და თაუჩანის-სცეს ჯვარსა, და აღიარეს ჰეშმარიტად მე **იქითისა ცხოველისა**, და ჰრქუმეს სამებით დიდებული **იმერთს**.

სოლო დიდნი იგი მთავარნი არა განუშორებოდეს ეგვლეხიასა წმინდასა, და სვეტსა ნათლისასა, და ჯვარსა მას ცხოველსა, რამეთუ სედჯდეს ხასწაულთა მათ უხომოთა, და გურჩებათა მათ მიუთსრობელთა, და დღეს ვერაუკუნა აღესხებისა ზადიკსა ჰყო **ჭირიან** მეფემან და ყოველმან **სტესთამან** შესწირავად დღე იგი, განაწესეს ჯვარისა მსახურებად აღესხებისა ზადიკსა ყოველმან **ქართლმან** დღეისდელად დღემდე. და იყო რაოდენისამე დღისა შემდგომად მარტულისა უკანისა, ისილეს ხასწაული დიდად სამისელი დღეს ოთხ-შაბათსა; აჰს ეხერა სვეტი ერთი ნათლისა ხასედ ჯვარისა ხდგა ჟუარსა მას ზედა, და ათორმეტნი ვარსკვლავნი ხასედ გურჯინისა გარემოს მისსა, სოლო ბორცვი იგი ჯვარისა კეოდა სუნელად, და სედჯდეს ხასწაულსა ამას ყოველნი და მრავალნი უღმრთოთაგანნი მოიქცეს და ნათელს-ილეს მას დღეს შინა, სოლო **ქრისტეანენი** უფროს მორწმუნე იქმნებოდეს და აღიდებდეს **იმერთსა**. მერმე კვალად ისილეს ხსნა ხასწაული ჯვარისა, ვითარცა ცუცხლი დგა თავსა ზედა მისსა, შვიდწილად მზისა უბრწყინულესი ზედა დაადგრა მას, ვითარცა ხასმილსა ხაბურწყალნი აღვლეს, ეგრესხედ ანგელოხსნი **იქითისანი** აღვიდოდეს და გარდამოვიდოდეს მას ზედა. სოლო ბორცვი იგი ჯვარისა იძრკოდა ძლიერად, და ვითარცა ხასწაული იგი დასცხრებოდა, ეგრეთვე ძრვა იგი დასცხრებოდა. ვითარცა ისილეს ხასწაული იგი და უკვრდა ყოველთა, უფროსად და უმეტესად აღიდებდეს **იმერთსა**, და ვითარცა იქმნებოდეს ხასწაულნი იგი წლითი წლად და ყოველნი იგი ერნი სედჯდეს შიშით და ძრწოლით მოვიდოდეს თაუჩანის-სცემად გულს-მოდგინედ.

ჰას ჟამსა **საკვის** ძესა მეფისასა ესვა ერმა მცირე წული, და იყო ხსუელ და მიწვეხულ ხიკუდილად და იგი რდენ მსოლო ესვა მათ, მოილო და დადგა იგი წინაჲ ჯვარისა წმინდისა და ცრემლით იტყოდა. „უკეთო მოძიბოდო ერმა ესე ცოცხალი, აღვაშენო კუბო ხაუუდლად შენდა.“ და

მუნთქვესვე განიკურნა ყრმა იგი და განკურნებული და განცოცხლებული წარიუქანა. მერმე მოვიდა აღთქმისა აღსრულებად, და ჰყო მადლისა მიცემისა დიდითა სასარულითა, და გულის-მოღვიებით აღაშენა კუბო ჟვარისა **ტრესეთისა** **ტყე** ძემან მეფისამან, და წლითი წლად მოვიდის და აღსრულის აღსათქმამი იგი მსხვერპლისა, და მიერთვან უფროს მოვიდოდეს ყოველნი უძღუნი და სხეულნი განიკურნებოდეს და სისარულით აღიდებდეს ჟვარსა წმინდასა **ქრისტესსა**. იყო ვინმე მამა-გაცი ჭაბუკი და ორნივე თჳალნი დასდგომადეს, სჯად იგი წინაშე ჟვარსა წმინდასა **ქრისტესსა**, და შემდგომად შვიდისა დღისა აღესილნეს თჳალნი, ხევეიდა და აღიდებდა ჰატეოხანსა ჟვარსა. მერმე დედაკაცი ერთი იყო, მარადის გვეძული სულთაგან უგეთურთა, ეგოდეს რომელ ძალი და გონება მისი მიეღო რჯასა წელსა, და სიმსელსა თვისსა დაიპობდა, და ვითარ მოიუქანეს და ჰატეოხანსა ჟვარსა შეამთხვიეს, შემდგომად ათორმეტისა დღისა განიკურნა და თვისთა ფერსითა წარვიდა, აღიდებდა **ნიმერთსა** და თაუქანის-სტემდა ჰატეოხანსა ჟვარსა. მერმე კვლად იყო ყრმა მცირე და მეუწესეულად დეცა და მოკედა, აღიღო იგი დედამან მისმან და დაგდო წინაშე ჟვარისა ყრმა იგი მოკედარი დილეულითგან მიმწუსრადმდე. სოლო დედა მისი ტირილითა ილოცვიდა წინაშე ჟვარისა, სსუანი ეტეოდეს. „წარიღე დედაცო და დამარსე, რამეთუ მოკედარ-არს, და სულარს აწეიხებ.“ სოლო მან არა წარიგვეთა სასოება, არამედ უფროს და უმეტეს საწყალობედ სტიროდა და ილოცვიდა. მწუსრისა ოდენ ჟამს სულიერ-იქმნა, და თჳალნი აღისილნა, და შემდგომად შვიდისა დღისა განკურნებული და განცოცხლებული წარიუქანა ყრმა იგი დედამან მისმან და აღიდებდა **ნიმერთსა**.

ხილეს რა სასწაული და კურნება ყოვლად-წმინდისა ჟვარისა მიერ, მრავალნი უშვილონი მოვიდოდეს და ითხოვდეს შვილიერებასა და შვილ-მრავალ-იქმნებოდეს და შესაწირავთა და მადლთა ჰყოფდეს, არა სოლო თუ რომელნი მოკლენ მათ ოდენ მიანაჴის კურნებაჲ, არამედ რომელნი შორითგა ითხოვდიან შეწყვნასა წმინდისა **ჰვარისა ტრესეთისაგან**, მუნ თქვესვე შეწყვნითა მისითა მიიდიან მადლი, მძლე-ექმნებიან მტერთა და მსწრაფლ მოვიდიან შეწირვად მადლსა. მრავალნი უკვე უღმერთონი ჴირსა რა შთასცვივიან, რაჟამს სადოდან წმინდასა ჟვარსა მუნ თქვესვე განკურნისა ჴირისაგან და მოვიდიან შემთხვევად ჰატეოხანისა ჟვარისა, და მრავალთა სათელ-იღეს, და სისარულით აღიდებდეს **ნიმერთსა**. მრავალნი

უკვე მრავლთა ჭირთა შთასცევს, და ძლითა ზატეოხსნის ჟვარისთა განიკურნეს. მრავლნი ზირად ზირადთაგან ხატანჯველთა მოიულტიედ ვედრებად და მის განიკურნებოდ, მუნითგან დღეინდელად დღედმდე და ადიდებდეს ჭამას, და ძუხს, და ჩინდას სულს, რომელის არს დიდება აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე ამის.

ჩინდას ჭირთა შთასცევს და ძლითა ზატეოხსნის ჟვარისთა განიკურნეს. მრავლნი ზირად ზირადთაგან ხატანჯველთა მოიულტიედ ვედრებად და მის განიკურნებოდ, მუნითგან დღეინდელად დღედმდე და ადიდებდეს ჭამას, და ძუხს, და ჩინდას სულს, რომელის არს დიდება აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე ამის.

მათ დღეთა შინა მოიწია წიგნი ტომით წმინდის სატრიარქისა, ჩინდას და მეფესა და ყოველსა ერსა ჭირთისასა, და მოუვლისა ჭრანჯი დიავთნი ქების შესხმად და გურთსევის მიტეხად, და ამის ნეტარის ჩინდას ლოცვას წარლებად და მადლისა ზიარებად. აქუნდა წიგნი ჭრანჯითა მეფისაგან ჩინდას თვისსა, და რამეთუ მამის მისისგან ნათელ-გლო ჭრანჯითს ყოველთა ერსა, და ყოველი ესე მისმენილ-იყო სურხალით და ჭრანჯისტანობლით, ვითარმედ ქვეყანასა მას ჭირთისასა მიუფინა მსე ხიმათისა; ამის თხს ხსატრული წიგნი მოეწერა, რათამდა ეუწუნეს აქაურნი იგი ხსწაულნი სვეტის მის მაულოვანისა და ძალი იგი გურნებისა. ესე ყოველი იხილა და მოიხმინსა ხსწაულნი იგი ყოველნი, რომელნი ქმნილ-იუწუნეს ჭრანჯითს დიავთისაგან, და განკვრევილი ადიდებდა იმერთსა, და წარიღო წიგნები.

მაშინ მეფემან ჭრანჯის წმინდას ჩინდას და უხიკობასსა. „მხეპავს ესრეთ, რათა იძულებით მასჯლითა მოვქცინეთ მთიულნი და ხიძე ხიძი ფეროზ, და დავამონსე მესა იმითისასა და ვათაუწანსეთ ზატეოხსნისა ჭრანჯისა.“ მაშინ ჭრანჯის მას. „არა ბრძანებულ-არს ოფელისაგან მასჯლისა აღება, არამედ ხსარებთა და ზატეოხსნითა ჟვარითა უხეპრით გზა ქეშმარიტი, მიმუწანებელი ცხოვრებად ხაუგუნოდ, და მადლმან იმითისაგან განსათლოხს ბეული იგი გულთა მათთა. და წარვიდეს წმინდა ჩინდა და უხიკობისი წიგნი, და მათ თანა წარიყვანს მეფემან ერის-თავი ერთი, რომელნი მივიდეს და დავდეს ჩინდასსა, და მოუწოდეს მთიულთა ზირუტეუს ხსეთა მათ ვანთა: ჭრანჯელთა, ფსოველთა, გუდა-მარულთა, და უქადატეს ჟვარი ჭრანჯისტანეთა, ქეშმარიტი, მიმუწანებელი ცხოვრებად ხაუგუნოდ. ხოლო მათ არა ისებეს ნათლის-ღებაჲ. მაშინ ერის-თავმან

მეფისამან მცირედ წარმართა მსხვილი მათ ზედა და ძლეუით შემუხრნა კერზნი მათნი. გარდამოვიდეს მუნით, დადგეს **სალოთა** და უქადაგეს **წოთიანელთა**, ხოლო მათ შეიწყარეს და ნათელს-იღეს; ხოლო **წხოელთა** დაუტყვეს ქვეყანა მათი და გარდავიდეს **ტუშეთს**, და სსუანისა მთიულელნი უმრავლესნი არა მოიქცეს. ხოლო დაუშობდა მათ მეფემან სარკი, ოდეს არა ისეებს ნათლის-ღებაჲ, ამის თჳსცა წაკრბეს იგინიცა და შესცოეს, და რომელნი უგანასკნელ მოაქცივნა **ზბობოს** ნეკრესელ **ქვისკობოზმან** და რომელნიმე მათგანსნი დაშთეს წარმართობასა შინა ვიდრე დღესმოდრე.

ჴოლო წმინდა **ჩინო** წარემართა წარსლჳად **ქანს** მოქცეჳად **წირი-წიხსა**, და ვითარცა მიესლდა **ჴასეთს** დაბასა **ჴუდიხსა** დაჰქუენა მუნ დღეხი და მოვიდოდეს მისსა **ჴასეთით**, ჰკითხვიდეს და აღიღებდეს სწავლასა მისსა სიმრავლე ერისა. მაშინ დასსეულდა მუნ და ვითარცა ჰსცნა **ტეკ** ძემან მეფისამან და **სალომე** ცალმან მისმან, რომელნი ცხოვნიდებოდეს **ოჳარმოს**, მოვიდეს **ჩინოსსა**, და აცნობეს მეფესა და დედოფალსა. ხოლო მათ მიავლინეს **ქვისკობოზი** **ლოანე** წარმოუქანებად წმინდისა **ჩინოსსა**. ხოლო წმინდა **ჩინო** არა ერხდა. მაშინ წარვიდა თჳით მეფე და სიმრავლე ერისა ძლიერისა და მივიდეს მის იანა და შეჰკრბა სიმრავლე ერთა, და სედჯდა ყოველი იგი ერი ზირსა **ჩინოსსა**, ვითარცა ზეცისა **ზსკელისისა**, და მოსწყვედდინ თეხუსა სამოსლისა მისისასა, მიიღებდეს და ემთხვეოდეს ხარწმუნობითა. და იძულებით ევედრებოდეს ყოველნი დედოფალნი გარემოს მსხდომნი, რომელთა მოსდოდეს ცრემლნი თვალითაგან მათთა განშორებისა თჳს მოძღურისა მის და მოღუაწისა და სსეულთა მკურნალისა ხელავანისა. და ეტეოდეს **სალომე** **ოჳარმელი**, **სურთე** **ზვრისხელი** და მათ თანა ერისთავნი და მთავარნი ჰკითხვიდეს. „თუ ვინაჲ, ანუ ვითარ მოსუწდ ქვეყანასა ამას მაცხოვრად ჩვენდა, ანუ ხადადამე იყო აღზრდა შენი, დედოფალო, მაუწყენ ჩვენ საქმე შენი, რასა იტყუ ტყვეობასა, ტყვეთა მსხსელო ხანატრელო, რამეთუ ესერა გვისწავიეს შენ მიერ, ვითარმედ ყოფილ-არიან **ჩინისწარ-მეტყველნი** ზირველ მისა **ოჳითისა**, და შემდგომად **ტორი-ქუღნი** ათორმეტნი; და ჩვენდა არავინ მოავლისა **იმერთმან** სსვა, გარნა შენ, და შენ ვითარ იტყუ, ვითარმედ მე ტყუე ვარ, ანუ ვითარ უცხო. ხოლო მაშინ იყუო სიტყუად წმინდამან **ჩინო** და თქუა. „ასულნო ხარწმუნობისანო, მსლდობელნო დედოფალნო ჩემნო, **ტსუდავ** თქვენ, ვითარცა ზირველთა მათ დედათა ყოველთა ხარწმუნობასა და ხიუქარულსა **ჴრისტესსა**, და გნებავს გზათა ჩემთა ცნობაჲ გლასაკისა მსკვლისა და

გაუწოდებდა, რამეთუ ესენა მოხრულ-არს სული ჩემი სორცად ჩემდა, შემი-
ნებინა მე ძილითა დედისა ჩემისათა ხაუგუნოდ; არამედ მოიხვეწით საწე-
რელნი და დასწერეთ გლასაკი და უდები ცხოვრება ჩემი, რათა უწოდის
შვილთადა თქვენთა ხარწმუნებუბა თქვენი და შეწყნარება ჩემი და ხასწაულნი
იქითისანი, რომელ გისილავს.

მაშინ მხწრაფელ მოიხრუნეს საწერელნი ხალაქი უჯარმელმან და
ჟერუჟ ავრისველმან. იყო ხიტეუჩად წმინდამან ჩინო, და იგინი სწერდეს
და წარმოუთხრა ყოველი, რომელი შემოთ დაკსწერეთ ცხოვრება მის
წმინდისა და ნეტარისა და შეკედრა მეფესა ჯავახ მღუდელი, რათა შემ-
დგომად ჯიანესსა იგი ჰქოს ჟინიკოპოზ. მაშინ ჯიანსე ჟინიკოპოზმან
შესწირა უხისხლო მსხვერპლი და აწიარა წმინდა ჩინო სორცას და ხი-
სხლას ჭრისტესსა და შეკედრა სული მეფესა ცათასა, ჭართლად მოხ-
ლეთ მისთვე თოთსმეტსა წელსა (14) და ჭრისტეს ამაღლებითვან ხა-
მას ოცდა თურამეტსა წელსა, დასაბამითვან წელთა სუითათს რვა ას ოცდა
ათრამეტსა. მაშინ შეიძინეს ორნივე ესე ქალაქნი ჭრისეთა და ოჯარმო და
ყოველი ჭართლი მიტრულდება მისსა, მივიდეს და დამარხეს ძლევით შე-
მოსილი გუამი მისი ადგილსავე სედა ერთისა დაბასა ჟუდისსა, რამეთუ
მუნ ითხრავა თვთ დაფლავა მეფისაგან შესუდვითა იქითისათა და სიმდა-
ბლით ჰქმნა ესე წმინდამან, რამეთუ ადგილი იგი შეურაცხი იყო, და მწუ-
ხარე-იყო მეფე, და ყოველნი წარხინებულნი მუნ დაფლავას მისსა; არამედ
მცნებისა და ანდერძისა მისისა აღხრულებისა თვს დაჭულეს მუნ.

მა ვითარ აღახრულა ესე ყოველი ღმერთი-განბრძნობილმან ჭირიან
მეფემან, განამტკიცა ყოველი ჭართლი და ჭერეთი ხარწმუნებუბასა სედა
სამებისა ერთ-არსებისა იქითისასა, დაუსაბამოს დამბადებელისა ყოველი-
სა და განამტკიცეს სრულსა ხარწმუნებუბასა სედა; მაშინ კეისარსა ჯონ-
სტანტინეს, რომელ ჰქუა მძევალი მე ჭირიანისი ხსხელით ჟაქარ გამო-
უგზასა ნიჭითა დიდითა და მოუწერა ესრეთ:

„ხოვსწერ შენდა იქითი-განბრძნობილისა, ჩემთანავე ასელ ნერგისა,
მორწმუნისა მეფისა ჭირიანისისა. იყავნ შენ თანა მშვიდობა და ხისარული,
ვისათვან იგან შენ სამება ერთ-არსება, იმერთი დაუსაბამო, დამბადებუ-
ლი ყოველისა, არღარა მისმს მე შენგან მძევალი, არამედ კმა-არს ჩვენ
შორის შეამდგომელად ჭრისტე მე იქითისა, ჰირველ უამთა-შობილი,
რომელი განჰკარცა ხსნისა თვის ჩვენისა, და ჟვარი მისი ჰატკოვასანი,
რომელი მოტეჟულ-არს ჩვენდა წინა-მძღურად ჩვენდა გულითა მოხვითა

მისთა და შუა-მდგომელობითა **ი**შეთისა დამბადებელისთა ვიეჟნით ჩვენ სიუჟარულსა ზედა ძმებრივსა. შვილი შენი შენდავე მომინიჭებოეს, იხილე და განისარე და **ი**შეთისაგან მოკვლისებული **ჩ**ნგელისი მშვიდობისა იუჟენ შენთანა მარადის, განსხდევებს **ი**მერთმან დამბადებელმან ემძავო მატურისა სხდურთაგან შენთა.“

შოვიდა **ყ**აქარ ძე **ჩ**ირიანისი და მოციქული **ყ**ონსტანტინე მეფისა **ყ**ეისრისა **ჩ**ისსეთოს. აღივსნეს სისარულითა **ჩ**ირიან მეფე და **ჩ**ის დედოფალი, და ჰმადლობდეს **ი**მერთსა სიჭითა სრულითა დიდითა მომცემელსა. მამის **ჩ**ირიან მეფემან განსარულა ეკვლეისა **ს**აქვიზიკოპოლი, და აღსარულა სტეფურება მისი მრავლითა დიდებითა. და მოქცევილთა **ჩ**ირიან მეფისთა ოცდა მეთერთმეტესა წელსა, მოჟუდა ძე მისი **ტ**ევე, ხიძე **ტ**რადატ სომესთა მეფისა, რომელსა მიეცა მეფობა სინოცსელესვე თჳსსა, და დაჰთელეს აკლამასა, რომელი თჳთ მასვე **ტ**ევეს აღეშენა და მასვე წელიწადსა დასხუულთა **ჩ**ირიან მეფე, რომელიცა აღესრულა.

შა მოიუჟანა ძე მისი **ყ**აქარ და უთსრა: აჰა ესერა ძე წარვალ, ვინაჩა მოვედ და ვმადლობ მრავალ-მოწყალესა **ი**მერთსა, დამბადებელსა ცათა და ქვეყანისსა, რომელ წარტეჟინილი ემძავისაგან მისსნა ძე ვირისაგან ვოჯოსეთისა და ღირს-მეო ძე მარჯუენით მის თანა.

შენ **ჩ**ისა უკეთუ გეცხლა მოცალება ცხოვრებისა ჩემისა შემდგომად, განსჯევ სამეფო განძი ორად და მიიღე სამარსაჲსა **ჩ**ინოსსა. განმანათლებელისა ჩვენისაჲსა ჟამთა შეცვალებისა თჳს, რათა არა შეირეოს უკუნისამდე ადგილი იგი, რამეთუ მეფეთა სჯულადი არა არს, არამედ მწირ-არს. ეგრეთვე დავედრნა **ქ**ვისიკოპოლისი, რათა აღიღოს დიდება მის ადგილისა, რამეთუ ღირს-არს პატრიარქმანსა. ხოლო ძეს თჳსსა ჰრქვა: „შებლო ჩემო, შეიცვალა ბნელი ჩვენი ნათლად და სიკუდილი ცხოვრებად, შენდა მომიტყემა გურგუნი მეფობისა ჩვენისა, **ი**მერთმან დამბადებელმან ცისა და ქვეყანისამან დაგამტკიცნეს შენ სრულსა სარწმუნოებასა ზედა, იწურთიდი ყოვლადვე მტნებათა **ძ**ისა **ი**შეთისთა, და დაადგერ სრულიად მათ ზედა, და სასელსა ზედა **ქ**რისტესსა სიკუდილი ცხოვრებად გინხდენ, რომელითა წარუვალი ცხოვრება მოიგო, და სადაცა ჰპოვენი ვნებანი იგი ცეცხლის-მსასურებისანი და გუჲნი ცეცხლითა დასწვენ, და ნაწარი შეასწ, რომელნი მათ ესჯდენ. და ესე შვილთა შენთაგა ამცენ, რამეთუ ძე ვინი იგი, რომე-**ყ**ავკასიანთაგა შინსვე დაიღვიან. ხოლო შენ ამის შეუდგე ყოველითა გულითა შენითა, და თავი შენი შევედრე ძესა დეჟთისსა და ვირველ ჟამთა

შობილსა, უკანასკნელ ჩვენ თვს განკარგებულსა და ვნებულსა სსნიას
 თვს ჩვენისა და წარძღუასებითა ჰატოხსნიას ჟვარისათა სძლო მტკერთა,
 ვითარცა აქვს ჩვეულება გულთა მოსავთა მისთა და ჰატოხ-სტემდე სვეტსა
 მას ცხოველსა **ი**ჟთივ აღმართებულსა და იყავნ უოველითურთ სასოება შე-
 ნი მისსა შიძართ, და იყავნ მისლუა შენი ძილად საუგუნოდ საწმინდო-
 ებასა ზედა წმინდისა სამებისასა.“ და მოაქვანებია ჟვარი იგი წმინდისა
ჩინოხი, რომელი შირველითგან აქუნდა და ჩამოჭკიდა გურგუნი საჩეფო
 ჟუარსა მას, და მოიუჟანა ძე თვისი **ჟაქარ** და თავსა მისსა გამოხასა სა-
 სე ჟვარისა და აღიღო გურგუნი ჟვარისაგან და დაადგა თავსა ზედა მისა
 თვისისა და აღესრულა **ჩირიან** შეეე და დაეფლა ზემოსა ეკვლეხიასა სა-
 შუალსა სვეტსა სამსრით-გერძო და მას სვეტსა შინა არს ნაწილი **ი**ჟთივ-
 აღმართებულისა სვეტისა, და მეორესა წელსა მოკუჟდა **ჩანა** დედოფალი
 და დაეფლა მასვე სვეტსა დასავალით, სადა **ჩირიან** შეეე დამარხულ იყო.

მოთხრობა ქართლის ცხოვრებით და წიგნისაგან მთავარ-ეპისკოპოსისა მიტროპოლიტის ტომთუ კაბაშვილისაგან და სხვათაგან გამოწერილნი აღწერანი იერუსალიმს ქართველთ მონასტერთა და აღგილთა მოთხრობანი და ვის მიერ და რომელთა მეფეთაგან არიან აღძენებულნი, გინათვადათაგან და წმიდათა ქართველთა მოწამეთა და ღირსთა, რომელნიცა იერუსალიმს წარმართთაგან წამებულან, ანუ ღირსნი მამანი, რომელთაცა უღვწიათ ფრიადისა შრომითა იერუსალიმის ქართველთა მონასტერთა თჳს და ანუ მეფეთა მათ საქართველოსათა, რომელთაცა სისსლითა თჳსითა და ბრძოლითა დაუხსნიათ ქრისტეს საფლავი და გოლგოთა და თჳთ დაუწერიესთ და ოდესმე საფასითა დიდითა მოუბოვებესთ ანუ ღირსთა მამათა ქართველთა რაოდენნი ღვაწლნი დაუდვიესთ წმიდათა წერილთა ჩვენთა (ესე იგი ქართველთა) ენათაგან: ელინურისა, ასურულისა და არაბულისა საკვირველად უთარგმნიესთ, ეოველნივე შემოკლებით შემოკვრიბენ აქა წიგნსა აძას შინა სასარგებლოდ ზოგად ეოველთა მოსურნეთა უწყებად იერუსალიმისა ქართველთა მონასტერთა, თუ რომელთა მეფეთა დასდევს საფუძველნი და აღაძენეს და შეამკუნეს; ესე ეოველნი დიდისა ღვაწლითა შემოკვრიბენ ეოველთა მსილველთა მოსახსენებელად ჩემთჳს. ეოვლისა საქართველოდსა მეფისს გიორგის ძე თეიმურაზს.

ბიბლიოკლასიკური ფუნქციონირება.

* 1. ბირიან პირველი მეფე ყოველისა საქართველომაც სემოსა და ქველოსა მშენებელი (რომელიცა იყო მე ** ჟასრე ანუ ღოსრო მეფისა სპარსთა. ესე არს ღოსროჲ შაჲურ გვართთა ხანანი). ესე მეფე ბირიან მოიქცა ჟრისტეს სარწმუნოებასა სედა წმიდისა მოციქულთა სწობისა ჩინს მიერ და ყოველი საქართველომაც ერი კურთხევითა ჟესტატი ღწიობისა სტრიარსისათა, სოლო ესე მოქცევა საქართველოსი იქმნა განკარგელებითგან სიტყვასა იჟიისა დასაბამსა შინა ასწლეულითა მეოთხისა საუკუნისა. ესე ბირიან მეფე განზრახვითა წმიდისა ჩინობითა წარსრულ-არს და უსილავს დიდი ჟონსტანტინე, იმპერატორი ტომისა და საბურძნეთისა, რომელსაცა დიდისა პატრიარქითა მიუღია. მუნიდგან ბირიან მეფე წარმოსრულარს და ჟერუსალიმად მიხრულ არს და პირველად ჟჟარის მონასტრის ადგილი მას უშოვნია დიდისა ჟონსტანტინეს მიერ, რამეოუ წერილ არს ჟერძენთა სეკელეხიოთა მოთხრობასა შინა: „კითარმედ ესე ადგილი არს, სადაცა ჟოთ ძმის-წულმან ღბრატამისამან დანერკვა სამი მეტეუნი ერთად და სასწაულისა აღისარდნეს ივინი ერთსედ, რომლითა დარწმუნებულ იქმნა ჟოთ, რომელ მიეტევების მას ცოდვანი მახსნი. სოლო სე იგი საროსა, ფიჭვისა და ნაძვისა მიერ შეერთებოთა იქმნა ერთ-სედ დიდად; და ოდეს სოლომონმან აღაშენა ტაძარი ჟერუსალიმისა, მამინ სე იგი მოჭკეკოეს სასმარებლად ტაძრისა და გიზადგან იქმნეს მრავალნი სასწაულისა მას სესა სედა; ამისთვის დიადვა

* ქასრე არაბულის თქმით სოსროს ნიშნავს, სოსრო სპარსულად ითქმის.

** ოდეს ქართველთა მეფეთა გვარნი არ შაკუნინანი ამოწუდეს, მამინ ქართველთა სთხოეს სოსროჲ შაჲურს მეფეს სპარსთასა უკლი; მან მოსცა ზე გაამეფეს ესე ბირიან პირველი.

იგი ბრძანებითა სოლომონ ბრძნისათა ტაძარსა შინა სოლომონისსა, და ვიდრე ვნებადმდე ოფლისა ჩვენისა სესო ჭრისტესსა იყო სე იგი მუნ და ოდეს ეგულეობდათ ჯვარსნამა ოფლისა ჩვენისა სესო ჭრისტესი ორინათა; მასინ სე იგი ქმნეს ვჟანად და მას ზედა ვჟანს-ანგეოს ოფალი ჩვენი სესო ჭრისტე. (ამას უგუშ ზემოწერილსა ჰსწერს ჩემოთუ შთავარ ჴვისკობისი, რომელ სერუსაღმს ჴრძულთადა შინა წერილთა საეკლეზიოთა და ჴართულთადა შინა საეკლეზიოთა მოთხრობათა შინა ესრეთ ჰსწერიათ). სოლო ტრამეხი ჰვარის მონასტრისა სდგას ძირსა ზედა მას სისა, ჴოთისა მიერ დარგულისა და ძირი იგი სისა მის ქამომდე ვიდრე მოდღეინდელად დღედმდე ისილეების ქვეშე წმინდისა ჩრამეხისა. შირინის მეფის ყამსა დაწებულა სერუსაღმს ჴართულთა ჰვარის შირინსტერი, ზირუკად მტარე ეკელესია აშენებულა და შემდგომითი შემდგომად განუდიდებიათ სქართულთა მეფეთა და განუშენებესთ და განუმიდღრეზესთ ფრად.

2. შირინობა ჴასტანგ ლორგასლანისთჳს, თუ რაჲ უქმნიეს და ვითარ განუთავისუფლებეს წმინდა სეროსაღმეი ჲრანგთავან, ანუ ვითარ აღუშენებეს და დაუმარებეს ჴართულთა მუნებურნი ადგილნი.

შემდგომად რაოდენათჳე ყამთა, ჴრისტესითგან მესუთესა ახლელესსა საუგუნესა შინა დიდად სასელოვანი იგი და ღირსი სსოვანისა, დიდი მუფე მჴურობელი ეოვლისა სვერიისა * ჴასტანგ ლორგასლანს ჩოსროიანი მისრულ არს წმინდასა ქალაქსა სეროსაღმს თსოვითა შირინეთ სეკუპტის სულთინისათა. სწერს ჩემოთუ შიტროპოლიტი შთავარ-ჴვისკობისი, სეროსაღმს ჴართულთა მონასტერსა შინა ჯვარისასა მდებარე არსო წერილი ძველი და მას შინა წერილ არსო ესრეთ.

„სულთანი შირინეთ-სეკუპტისა ევედრათა ჴასტანგს, რათა მოვიდეს მსედრობითა თჳხითა და განსდევნოს სერუსაღმით ჲრანგნი და დაიპურას ჴასტანგმან თჳო; ამისთჳს მოვიდა ჴასტანგ ლორგასლან სპითა დიდითა, განსდევნას ჲრანგნი. სოლო განსდევნას რა სრულიად დაიპურა თჳთ ჴრისტეს საფლავი და ლოღვითა და ქალაქიტა სერუსაღმეი და სალე-სტინე და აღაშენა მდიდრად და გინაგრცო ჯვარის მონასტერი და განაშენა და სხვანიტა მონასტერნი აღაშენნა მუნ, შესწირნა ჴრისტეს სა-

* ესე ვასტანგ ლორგასლან იყო გვარითა სოსროიანი შთამომავლობისგან შირინ მეფისა.

ფლავს მრავალნი მდიდარნი ნივთნი და შემდგომად მრავალთა წელთა ეპურათ **ჩართველთა** მეფეთა **ერუსალიმი** და მრავალნი მოსახტერნი აღუ-
შენებესთ მუნ **ჩართველთა**, სოლო მცველნი იგი ქალაქის **ერუსალიმი**-
სანი და მსედარნი, რომელნიცა სამსჯავროთა შინა **ერუსალიმისათა** **ჩა-**
სტანგს განუწყსებებს და გარემოთა მისთა, ჟამთა ვითარებისაგან დაშთო-
მილან დახასლებულნი მუნ, მათ ენა შესცვლიათ და ენა **წრბული**,
უსწავლიათ, და გარემო **ერუსალიმისა** **წრბინი** მცხოვრებნი არიან **საქარ-**
თველომსა ერთაგან, მუნ **ჩასტანგ** გორგასლანისა დროსა დახასლე-
ბულნი **ჩართველნი**, ეგრეთვე **ჟვფრათისა** **წრბინიცა** ეს ხასყვე **ჩართველ-**
ნი უოთელან და **წრბად** შეცვალბულან, და დღეს უკეთუ გჳოილ გონიერი
მოგზაური ვინმე მიემთხვიოს მათ და ჳკითხოს მათ „ვითარმედ წინაპარნი
მათნი სით მოხრულნი არიან.“ უეჭველად მოგიგებენ. „იგინი ხუენ ზირველ
ჩასტანგ მეფისა ჟამსა **ლორასლანისა** გარდამოცხსსლებულვართ აქა.“ მა-
გრამ ქართული ენაჲ სრულიად დავიწყებოესთ მათ და **წრბული** ენა აქვსთ.

ძოგორათაჲც **ქი**მოთუ **ტიტროპოლიტი** **ტითავარ-შინკოპოხი** სწერს
ამს, ამს ეთანსმებთან მოთხრობანიცა **ჩართლის** ცხოვრებისანი **ჩასტან-**
გისნი, გინა **ჩასუშტისა** და სსვათა. **ჩასტანგ** **ლორგასლანისა**-თჳს მცირე
რამე მოთხრობა **ჩართლის** ცხოვრებისაგან **ჩასტანგ** **ჩართლის** მეფისა
მიერ ქმნილისა.

ჩასტანგ გორგასლანის ცხოვრებაში ესრეთ წერილ არს :

„ოდეს მეფესა ამს დიდსა **ჩასტანგ** **ლორგასლანისა** სედა მოიწი-
ვნეს **სპარსნი** ბრძოლად და მეფე მათი **ქოსროჲ** **სასანიანი**; მაშინ **ჩა-**
სტანგმან მოიშველნა მსედრობაცა **ჟერქენთა** და შეაიწრა ფრად მსედრობა
სპარსთა, სოლო დახასრულ ამ ბრძოლისა იქმნა მათ შორის მშჯდობა
დიდი და შერიგება და **ჩასტანგ**მან **სპარსთა** მეფეჲ **შუა-მდგომელობითა**
თჳსითა შეარვიცა **ჟერქენთა** მეფესა; მაშინ **ჟერქენთა** მეფემან და **სპარ-**
სთა მეფემან ხაშუაჲ ქვეყანათა მათთა განარჩინეს და დახსნეს სამსჯავრო-
ნი თჳსნი; სოლო მეფესა **ჩასტანგ** **ლორგასლანისა** მისცეს ორთავე ქა-
ლაქნი იგი * **შუამდინარისანი**, **ახურასტანისა**, რომელნიცა **ტირისან** მეფისა
თჳს მიეცა მამას მისსა **სპარსთა** მეფესა **ქოსროჲ** **შაფურს**, რომელიცა
იყო ზირველ მეფე **სასანიანთა** შორის.

* შუამდინარის ქვეყანათა სპარსნი ჲ თურქნი ჳაზარიითის ქვეყანას უხმობენ.

ჟგროვეე იერუსალიმიცა და სალესტინეცა, ვინაჲდგან დაეპერა ძლი-
ერებითა თჳხითა **ჩასტანც**ს და განედევსა ეოველნი, რომელნიცა მხდლ-
აგრობდეს იერუსალიმსა, იგიცა დაუმტკიცეს **ჩასტანც**ს **ჟერმანთა** მე-
ფეჳსიცა და **სპარსთა**მანცა, რათამცა მათ და ნათესაობათა მათთა ეპერახთ
წმინდანი იგი ადგილნი და რაჲცა დაეპერა **ჩასტანც**ს.

ჩარვიდა **შუამდინარე**დ **ჩსურეთისა** **ჩასტანც** სილუად ქალაქითა და
ადგილთა მათ, რომელნიცა **ტირიან**ს მეფისა ნაქანუბნი იყო და წილად სვდა
მას და განიზრასა მუნიდგან მისულა წმიდად ქალაქად იერუსალიმად; ამიხ-
თვის ევედრნენ **ჩასტანც**ს დედაჲ თჳხი დედოფალი **ფურანდუსტ** და დაჲ
თჳხი **ჩუარამსე**, რათამცა იგინიცა წარიევანოს იერუსალემად. და უხმინა
მათ და თანა წარიევანსა იეროსალემს და მიიწიენეს და თაევანისტეს წმი-
დათა მათ ადგილთა და მრავალნი საუნჯენი შესწირეს და აღაშენეს **ტი-**
რანსტერნი; განაგნა მუნებურნი საქმენი **ჩასტანც** და მოაქცეს მუნით
(სოლო თხოვითა **ჩოსრო სპარსთა** მეფისათა **ჩასტანც** წარწევა თანა
მსედრობითა თჳხითა და ბერძენთა მეფისა მსედრობანიცა წარიევანეს თანა
და გაიღაშქრეს **სინდეთსა** ზედა და **ინდოეთისა** რომელთაჲცა ადგილთა;
სოლო **ჩასტანც** და მსედრობამან მისმან ბრძოლათა მათ შინა ქმნეს
დიდნი სასელეოკანნი საქმენი და სიძვიდროთა და დიდებითა მრავლითა
აღუხილნი მოაქცეს მუნით სამეფოსა თჳხსა).

ჩმანე **ჩასტანც** **ჩორგასლანმან** ხათრო ეოფითა წმინდათა და მხო-
ფლიოთა **სატრიარსთათა** და კრებათაგან განწესებითა დაადგინა **ჩათო-**
ლიკოსი სრულიად ზემოჲს და ქვემოჲს **საქართველოჲსა** მწკემბით-
მთა-
გარი თავისუფალი, აღუშენა დიდი ეკლესია **სამატრიარსო** მას ადგილსა
ზედა, სდა იგი კვართი **ოფელისა** პირველ ზეგარდამოთა განტეგულებითა და-
ფელულ იყო, რომელსა ზედაცა აღმოეცენა სეჲ კვაროზისა **ტირიან**
მეფასა უამსა სასწაულითა და ლოცვითა წმინდისა მოციქულისა **ჩინასითა**
მრავლითა სასწაულითა გამოხნდა იგი და კვართსა მას ზედა აღმოხრული
სეჲ იგი **ტირიან** მეფემან და წმიდამან **ჩინა** მოაკვეთინეს და აღმართეს
იგი პირველად * სეკტად ეკლესიისა, რომელიცა **ჩსეგლოზისა** კელითა
ლოცვითა წმინდისა **ჩინოსითა** აღემართა და ჟუარნიცა შექმნეს ნაკვეთთა-

* ესე სევედი არს განმაცნოველებლი, ბრმათა თვალითა ამხილველი, მკვართა
აღმადგინებელი ჰ სნეულითა მკურნალი, რომელიცა აღმოვიდა კვართსა ზედა უფლისსა
ჰ აღმომცენებელ არს მირონისა სულითა ჰ კორცთა მკურნალი.

გან მის სისხთა. ესე უკუნი კეკელისა განადიდა და განავრცო და სავი-
ძველიდგან ასლად აღაშენა დიდ-შეკინიერებით **ჴასტანგმან** და მუნ დასვა
თავის-უფალი * **ჴათოლიკოსი** მწყობს-მთავარი და კეკელისა ესე იქმნა
ჴათოლიკე კეკელისა სრულიად **საქართველომს** (ესე იგი სრულიად **სე-
რიის**, რომელ არს **ღიორგია** და მიერ უსმითგან მწყობს-მთავარი **საქარ-
თველომს** არღარ იყო კელთა ქვეშე **წიციოსიის** **სატრიანისისთა**, არა-
მედ თვით სასულიერო მმართველი და უფალი თავით თვით; სოლო
თავისუფლება ესე **ჴათოლიკოსისა**, რომელიცა არს თავი და მწყობსი
ყოვლისა **საქართველომს** კეკელისათა იწოდების უწმიდესს მეუფედ,
სოლო თავისუფლება ესე **ჴათოლიკოსისა** დამტკიცებულ არს წმიდათა
და მსოფლიათა კრებთაგან: მესუთისა, მექქისისა და მეშვიდისაგან.

3. ჴაგრატ მესამისათვის მეფისა სრულიად **წიციოსთა** და **ქართველ-
თა** გვარუფლებითა **თავითიან ჴაგრატოვანისა**.

ესე **ჴაგრატ** მეფე იყო ძე **ღურგენ** მეფეთ მეფისა და ნაშვილე-
ბი მეორისა **თავით** მეფისა სრულიად **საქართველომს** **ხემოისა** და ქვე-
მომსა მშობობლისა, რომლისაგან იყო ეს **ჴაგრატ** მეფე მის ძე **ბი-
ძის** მისისა (ესე იგი **თავითისა**); ვინაჲდგან იყო **თავით** უშვილო, ესე
ჴაგრატ მეფე გურობლადტი იყო მეფე სრულიად **წიციოსთა** და **ქართვე-
ლთა** (სოლო დედაჲ ამისი იყო ასული **წიციოსთა** მეფისავე სასულით
ღურანდუსტ, და ფრიად მორწმუნე დედაფალი). ესე **ჴაგრატ** მეფე არს
აღმაშენებელი **ქუთაისის** დიდის კეკელისისა, რომელისაგან მსგავსი კეკლე-
სია ფრიად მცირედნი იყვნეს **საქართველომს** შინა (ესე ქუთაისისა კეკლე-
სია დაიწლვა ოსმალთაგან მასლობელთა შინა საუკუნეთა; მსოლოდ ერთი
სამწირველო არს იმს დიდისა კეკელისისაგან დაშთომილი). ამან **ჴაგრატ**
მეფემან განაასლა **ქროსალიმის** **ჰვარისა** მონასტერი და ფრიად განაშე-
ნა, ეგრეთვე სხვანინა მონასტერნი. მას უამსა **ქრესალემს** ცხოვრებდა
მონოზონი **ქართველი** სასულით **სროსორე** გვართა **შავთელი**, ესე გო-
ფილარს დაუუდებით მცხოვრები წმინდასა შინა ღაგრასს **საბა** განწმენდილისასა.
ამს **სროსორეს**თვის წარმოუგზავნია **ქრესალემს** სავსე დიდ-მალი **ჴაგრატ**
მესამესა, **ჰვარის** მონასტერი ამას განუასლებია, თვითცა ღირსი ესე მამს
წმინდა **სროსორე** შავთელი მუნ ჰვარის მონასტერსა შინა არს ლუ-

* პირველი კათოლიკოსი, რომელი დადგინა ვახტანგმან იყო პეტრე, ესე იყო
ბძრძენი, წმინდა ჯ ფრიად კაცი ღირსი ჯ ყოვლისა სიბრძნითა ჯ სათნოებითა აღსავსე.

სკუძმას შინა მდებარე და დასატულიც არს ხსენებ მისი კედელსა ზედა. **ჟაგრატ** მესამესა საშუალობითა ამის ღირსისა **სროსორესითა** სხვანინცა მონასტერნი აღუშენებია ფრიადითა სთავსითა და განუშენებებეს; სოლო ესე მეფე **ჟაგრატ** მესამე იყო **ქრისტესით** მეათერთმეტისა ასწლეულსა საუკუნისა დასაბამსა შინა.

4. **ღიორგი** ზირველისა მეფისა სრულიად **ღესაზთა** და **ქართველთა**დ მპრობულისა, რომელი იყო ძეა ამა **სემოსსენებულისა** **ჟაგრატ** მესამისა **თავითან** **ჟაგრატოვანი**.

მაჟე **ღიორგი** ზირველი და **გუროზლავტი** იყო ფრიად მორწმუნე, მსხე, სთავანი, ძლიერი და ბრძენი. ამას მეფემს **ღიორგი** ზირველმან ადამუშენა **იეროსალიმის** მონასტერი და ფრიადისა განშენებულეებითა ყოველნი ადგილნი მონასტრისანი შეამკვნა, ესე იგი არს **იეროსალიმისა** **საკობ** **წლევისა** ათორმეტთა მოციქულთაგანისა მონასტერი, სადაცა თვით მის წმიდისა მოციქულისა გაშიცა მუნვე მდებარე არს. (წერილთა შინა ქართულთა, **ქსეერს** **ტიტროპოლიტი** **ჰიმოთე**, რომელნიცა მუნ **ჰგარისა** მონასტერსა შინა მდებარე არიან, წერილ არსო ესრეთ მათ შორის. „**სარაფსანა**, ესე იგი ფულისა საჭრელი მას წმინდასა მონასტერსა **საკობ** მოციქულსა **წლეულისა**სა **გაუგეიებია** **ღიორგი** ზირველსა და საქართველთა მეფეთა **სარაფსანა** მიერიდგან მრავალთა ყამთა ჰქმნიესთ მუნ.“

5. შემდგომად ამასსა * **ჟაგრატ** მეოთხესა სრულიად **ღესაზთა** და **ქართველთა** მეფესა მპრობულისა, ძესა ამა **ღიორგი** ზირველისასა აღუშენებებეს, განუშენებებეს მონასტერნი წმინდისა **იეროსალიმისა** **ჟერმენადცა** და **ქართველთა** უმეტესად და **ქრისტეს** საფლავი და **ღოლგოთა** შეუმობიეს და მრავალი შეუწირავს მარტოვანი ნივთნი, ესე **ჟაგრატ** მეოთხე არს **თავითან** **ჟაგრატოვანი**, რომელიცა ესიძა **სომანოს** მეფესა **ჟერმენისა** შეამდგომელობითა **თარამ** დედოფლისა ამა **ჟაგრატის** დედისათა, რამეთუ თვით დედოფალი წარვიდა და მოითხოვა შეიღისა თვისისა თვს ქალი მეფისა. სოლო **სომანოს**მან მიიღო ხისარულით, დიდად მატევისცა დედოფალსა და მოსცა ასული თვისი **ქლეჩე** ცოლად. სოლო ესმისა მას დედოფალსა **თარამ**ს თანა ჰევა მოძღვარი თვისი **ღიორგი** მთაწმიდელი წმიდა და ღირსი მამა **წრსიმანდრიტი** **წოთის** **იკერიის** მონასტრისა მამადა თვით ბუნებით **ქართველი**, მთარგმნიელი წიგნთა საღმრთოთა **ჟერმენ**

* ესე იყო მეათერთმეტისა საუკუნისა ქრისტესით ასწლეულთას.

ლიდგან **ჩართულს** სედა; სოლო შემდგომად რაოდენისმე ყამის * მივიდა დედოფალი **ჩარია** **ჩნტი**ოსიად და მუნით ესება წარსვლად წმიდად ქალაქად **იეროსალიმად** და ვინაჲდგან იყვნეს **ოურქნი** მას ყამსა **იერუსალემს** შინა; ამისთჳს მორიდებისთჳს მათისა არღარა წარვიდა თუთ (თუმცა მას ყამსა შინა **იერუსალემს** მეოფნი **ოურქნი** ანა რას ავებდენ **ჩართულთა** მუნ მეოფთა და არცა მლოცველთა მიმსლველთა მუნ), და მოიქცა დედოფალი და წარმოვიდა **საქართველოდ**; ანამედ წარვლინა ვიდრელა იგი იყო **ჩნტი**ოსიად მომდვარი თჳსი, სემარე ამისს მონსენებული წმინდა მამა **ლიორგი** მთაწმიდელი **ქოთნის** **იკერიის** **ჩართულთა** მონასტრის მამად წარვლინა **იერუსალემად** სავსითა დიდითა დედოფალმან **ჩარია**, რათა გასუეოს წმინდათა მონასტერთა **იერუსალემის**თა **ყერქნის** და **ჩართულთა**სა წმინდისა **ჩარისტკეს** სავლავსა, **ლოლგოთას** და **ჩუქნის** **ჯვარის**ს მონასტრს და სხვათაცა მონასტერთა თჳს წარვსავსენსა მკარავსნი სამკაულნი.

6. **მკრთოვე** ძემან ამა **ყავრატ** მეოთისისა კურობჲლავტისმან **შავითის** **ყავრატკონმან** **ლიორგი** მეორემან, შეფემან და მშურობელმან **ქეთის**თა და **ჩართულთა**მან მრავალნი შესწინსა წმიდათა მთ ადგილთა და **ჩართულთა** მონასტრსა მრავალნი შესძინა **იეროსალემს**.

7. **ლოლო** ამის **ლიორგი** მეორისა ძეჲ იყო დიდი იგი შეფე, თუთ მშურობელი სრულად ეოვლისა **იკერიისა**, ესე იგი ეოვლისა **ლიორგისა**,

* წმინდის ღირსის მამისა ჩუენისა გიორგი ათონელის (ესე იგი მთაწმიდის ქართველთა მონასტრის ივერიის ეოვლად წმინდის ღუთის მშობლის ლავრის მამისა ზარნიმადრიცისა), რომელ იყო თუთცა ბუნებით ქართველი ზე იყო მოძღვარი დედოფლის მარიამისა, ზავრატ მეოთისისა დედისა. ამა წმინდისა გიორგი მთაწმიდელისა ცხოვრება ემოწმების, რომელ კონსტანტინეპოლით დედოფალი მარიამ მთაწმიდა ანტიოხიად, რათა წარვიდეს მუნით იერუსალემად თაყვანისცემად წმინდათა მთ ადგილთა ზე ვითარ ანტიოხით არღარა ინება წარსვლად მუნ მიზეზისა გამო თურქთა მუნ ყოფისა, წარვლინა მუნ წმინდა ღირსი მამა გიორგი ათონელი მრავლითა სიძილდრითა შესაწევნელად ქრისტეს საფლავისა, გოლგოთისა, ყოველთა ქართველთა მონასტერთა იეროსალიმს შინა აღშენებულთა ზე გლანაკთა ზე ნაკულევეანთა ყოფად მრავლისა ქველის-საქმისა. ზე მივიდარა მუნ გიორგი მთაწმიდელი. ღირსი იგი მამა პაროსორე ჯერეთცა ცოცხალდა იყო ზე ჯვარისა მონასტერი ჯერეთ არა განსრულებულ იყო. ვინაჲდგან ზავრატ მესამისა ბრძანებითა ღირსმან პაროსორე საფუძველიდგან აღაშენა იგი ზე ამისთვის დედოფლისა მარიამისგან წარმოველნილისა საფასისგან მისცნა საკმაოდ.

ფლავიანს მისიან მიკროლ-არს საფლავი წმინდისა და ღირსისა **წმინდი** **საფლავი** **არს** **კერო** **მალაღარს**: (მე უმეუ მეფის მეს **ქეი** **მურას** **თვალთა** **ხემათა** **მისიდავს** **მონასტერი** **იგი** **და** **შეკლავს** **იგი** **სასწავლო** **აღმსენებელი** **ღირსისა** **წმინდის** **მიერ**, **რომელსა** **შინა** **თვთ** **ასწავლიდა** **ჟამად** **და** **ჟამად**, **და** **ოდეს** **იუვის** **მეფისა** **თანა** **ასუ** **ქროსალიმს**, **მასინ** **ჰევის** **მასწავლებელი** **ფრიად** **გაკეთარებულნი** **და** **იგი-** **ნი** **ასწავლებს** **მოწაფეთა**. **თუმცა** **სასწავლებელი** **იგი** **დარღვეულ** **არს** **მტერთაგან**; **მაგრამ** **კედელი** **მისნი** **არის** **და** **შთომილ**, **რომელსა** **ზედაცა** **არის** **დასატელებანიცა** **და** **სხანს** **ვიდრე** **აქამომდე** **და** **ვინააღვან** **თვთ** **მას** **დაბახა** **შინა** **იყო** **შობილ**; **ამისთვის** **ესე** **სასწავლებელი** **აღაშენა** **მას** **მუნ**). **ესე** **წმინდი** **იყო** **ღრმად** **მეცნიერ** **და** **ძილარობოხი** **სიბრძნითა** **და** **ყოვლი-** **თა** **სათარებითა** **სავსე**, **ესე** **წარავლის** **მეფემან** **შავით** **აღმსენებელმან** **დი-** **დითა** **საფასითა** **და** **წარსაკებლითა** **და** **მრავლითა** **ძვრავსითა** **ნიკითთა** **ქერუსალიმად** **შესაწირავად** **წმინდათა** **მათ** **ადგილთა**. **მიიწია** **ესე**, **განასლდა** **და** **განამშენიერნა** **ჰვარის** **მონასტერი** **და** **სხვანი** **წმიდანი** **მონასტერნი** **ქართველთანი** **და** **ყოველთა** **მათ** **წმინდათა** **ადგილთა** **განამდიდრებელი**, **აღმსენებელი** **და** **შემამკობელი**, **მოიქცა** **საქართველოდვე** **მეფისა** **მიმართ** **კეთილ-მსახურისა**.

ჰიოლ-მსახურისა **მეფისა** **ამის** **შავით** **აღმსენებელისაგან** **არს** **აღმსენებელი** **ტრაპეზონტს** **პირისპირ** **ქალაქის** **მის** **მალაღარს** **მთას** **ზედა** **მონასტერი** **დიდი** **ღავარ** **სასელსა** **ზედა** **ყოვლად** **წმინდისა** **ნიქთის-მშობ-** **ლის** **მაცვალეხისა** **და** **სახელსძევს** **სუმელი** **მონასტერი**. **ამა** **მონასტერ-** **საცა** **შინა** **ქართველთა** **მონაზონისი** **ყოფილან**, **აწ** **ბერძენთა** **უზურეის**, **დღე-** **საც** **მოუშლელი** **არს** **მონასტერი** **იგი**; **მარადის** **მონასტერსა** **მას** **შინა** **გარ-** **და** **სხვათა** **მსახურთა** **მონასტრისათა** **სამოცდა** **ათნი** **მღვდელ-მონაზონისი** **არის**, **და** **არის** **მონასტერსა** **მას** **შინა** **მრავალნი** **ძველნი** **წიგნისი** **ქართულ-** **ნი**. **მამულნი** **და** **შემოსავალნი** **მონასტერსა** **მას** **შავით** **მეფისა** **აღმსენებ-** **ელისა** **მიერ** **აქვს** **შეძინიბულნი**.

8. **შავი** **იგი** **ღირსი-სხოვისა** **შავითიან** **ჰავარტოვანი** **მეფეა** **ქამარ** **ახული** **მეფისა** **ნიორგი** **მესამისა** **ძისა** **მეფისა** **შავითი** **პირვე-** **ლისა** **მისა** **დიდისა** **მეფისა** **შავით** **მესამისა** **აღმსენებელისა**, **მყოფი** **ყოვლისა** **საქართველომასა**, **რომელ** **არს** **ნიორგია**: **ერი** **წვსახთა** **და** **ქართველთა** **და** **სხვათა**.

წლო **ცხოვრებასა** **შინა** **ქამარისასა** **წერილ-არს** **ესრეთ**.

„**ქ**ლო სხვანი საქმენი მიხნი აღშენებანი და შეწირვანი მონასტერ-
თანი იხმინეთ: არა სოლო თუ ოდენ საქართველოს მონასტერნი აღაშენს
და შეამკვს; არამედ პალესტინესაცა და იეროსალემს, განაშენოს **ქ**რისტეს
საფლავი, **ქ**ოლოგოთა და სხვანი წმინდანი ადგილნი, **ქ**ვარის მონასტერი
ჩვენი **ქ**ართველთა და სხვანი მრავალნი მონასტერნი **ქ**ართველთანი იერუსა-
ლემს; ფრიად განაშენოს კვალად **ქ**უბრეს და **ქ**ალღისაცა შინა და **ქ**სტიო-
სიას აღაშენოს მონასტერნი და ადრიდგან **ქ**ართველთა მიერ ქმნულნი **ქ**არ-
თველთათჳს და **ქ**ოთისიხა მთათა მონასტერნი ჩვენი ივერიისა და სხვანი
და სადაცა სრულიად საბერძნეთსა შინა აქენდათ ზირველვე **ქ**ართველთა
მონასტერნი, ანუ მცირეს **ქ**სიასა შინა ყოველნივე განასხნა, შეამკვს
და უყიდოს შესავალნი და შესწირს მამულნი და სოფელნი.“

ქრცლად სადამე არს აღწერილ; არამედ ყოველისავე მოთხრობა ძნელ
არს, ვინაჲდგან ვრცელ არიან და კვალად **ქ**ონსტანტინეპოლესაცა შინა,
აღუშენსა მეტოქნი მონასტერთა ჩვენთა: იერუსალემს, **ქ**ოთისი ივერი-
ისა, განა სხვათა ადგილთას.

* 9. შეიძგომად დიდისა მის მეფისა **ქ**ამარისა **ქ**ოთა **ქ**რესთავე-
ლი, რომელიცა იყო მთავარი ** რუსთავის-ქალაქისა და **ქ**ამარ მეფისა
მეჭურჭლეთ-უსუგესი იყო (ესე იგი მოღარეთ უსუგესი, სასინადარი),
იყო იგი კაცი განსწავლული და ყოველითა კეთილ-სიკობითა, სრული ფი-
ლოსოფოსი და უსწორა ზიტიკოსი. რომელნიმე მეისტორიენი ჩვენი
სწერეს (***) იყო **ქ**ოთა ადგილისა მისგან, სადა უკუ^ს სდისო ბუნებით
წყარაჲ მელისხა. **ქ**ოთა **ქ**რესთავის ქალაქსა შინავე არს შობილი და
მთავარიცა მისვე ქალაქისა, რომელიცა მასლობელ არს ადგილსა მას, სადა-
ცა აღმოდანს კუბრნი და ესე ვითარნი არიან სივითა მათ შორის, რომელ-
ნიცა იხმარებან მელსად და უძვობეს ყოველთა მელსათა არს ესე.

* ციმოთე მთავარ-ეპისკოპოსის მოთხრობისაგან,

** რუსთავი ქალაქი სერეთისა მამული არის: ესე იგი გარე კახეთისა, ცფილი-
სილამ მცკვარს გარდა ჰ შორავს ექვსითა მილითა. უწინ ამა ქალაქსა ეწოდა ბოსტან-
ქალაქი, სოლო აწ დარღვეულ არს ჰ უხმობენ ნაგებებსა.

*** ესე ვინილე მე წიგნსა შინა საისტორიოსა საქართველოასსა აღწერილსა
ფარსადან გორგიკანსა შეილისა გორელისა, რომელიცა ყოფილარს განსწავლული კაცი
ქართულსა ჰ სხვათა აღმოსავლეთისა ენათა ზედა. მრავალთა დროთა ჰ საქართველოასსა
სხვათა ჰ სხვათა შემთხვეულებათა დამსწრე საქართველოას მიფეთვან ჰ სპარსეთისა-
ცა კარსა ზედა პატრივქმული.

ესე უკუ^მ ორთხთველი შოთა მონურებულებისა თხსისა ესმისა მი-
სრულარს წმინდასა ქალაქსა ერუსალიმს ჰკარის მონასტერსა შინა ჭარ-
თველთას დაუხადგურებია, მრავალი სიმიდრე მიუტანია და წმინდათა
ადგილებთა და ჭართველთ მონასტრისათვის შეუწირავს და ჰკარის მონა-
სტერი ქართველთა განუხადებია გუმბათს ქვევით სუქსტინი, შეუწირავს მრავ-
ალი და თუთა ვიდრე გარდაცვალებადმდე თხსისა ეოფილ არს მუნ ღოცვი-
თა და ვედრებითა იუთისა მიმართ აღსრულებულ არს და მუნვე ჯვარის
მონასტერსა შინ დაფლულარს, ხადცა ხასეცა მისი არს მუნვე კედელსა
ზედა დასატული და ჰტიეს ვიდრე მოდელინდელად დღედმდე.

10. ჭრისტესით მათხთმეტიხა ახწლელსა ხაგურესა შინა დაწე-
ბათაგან რა განულა ათოთსმეტის წელმან დახჯდა მუჟედ ლექსანდრე
პირველი ეოველსა ხემოსა და ქვემოსა საქართველოხა ზედა. სოლო
ესე იეო ძეა მეფისა ლიორგი მეშვიდისა და ძმისწული ზოსტანტინე
პირველისა მეფეთა ეოველისა საქართველოხათა და შვილის-შული ზავრატ
მესუთისა (ესე ზავრატ და ძე მისი ლიორგი იუენეს დროხა შინა ზანგ-
თემურისასა და შემდგომად ტემურისა მოკვდა ლიორგი მეფე ბრძოლასა
შინა ტათართასა და ეტრეთე ზოსტანტინეცა კმაა მის, რომელიცა შემ-
დგომად ლიორგი მეფისა იქმნა მეფედ, იგიცა მოიკლა ტათართაგან. ესე
მეფენი დიდი ზავრატ (რომელსაცა უწოდეს ესე ხასელი ხიმინისათხს) და
ძენი მისნი ლიორგი და ზოსტანტინე ეოველთა დღეთა ცხოვრებისა
მათისათა ბრძოდეს ტათართა და ტურქთა; სოლო ლიორგიმან და ზოს-
ტანტინემან შესწირნეს თაჟნი თხსნი თხსსა მამულსა ხისხლითა თხსითა
და მსხვერპლ ხაუფლო იქმნეს ჭრისტეს მეფეისა.

ესე ლექსანდრე პირველი ძე ლიორგისა იწოდა აღმაშენებელად და
იქმნა მეფე ღირს ხასხოვარი, აღაშენა ჰცხეთა დარღვეული ხაფუშველიდგან,
დაქვეული ზანგ-თემურისაგან და ხსავსიცა მრავალნი ეკლესიანი, ქალაქნი,
დაბანი და სოფელნი აოსრებულნი განასლნა და აღაშენა.

ესწერს ღიმოთე მთავარეპისკოპოხი წიგნსა შინა მოგზაურობისა
თხისასა, რომელ ვისილეო წერილთა შინა ჭართულთა, რომელიცა მღებ-
რე არიანო ეროსალიმს ჯვარის მონასტერსა შინა ჭართველთასა ესრეთ:

„ლექსანდრე მეფესა მის ძესა დადისა ზავრატ მესუთისა, და ძმის-
წულსა ზოსტანტინე პირველისასა უმოვნია ლოღვოთა, ხადა ჯვარს ეუჭა
ოფალი დადისა ხათასითა ლრბთაგან და მიერ-ჟამითგან დაუპერათ ქარ-

თველთა მრავალთა წელთა და ჭებარვიდნენ **იერუსალემსა**. ესე **ქართლის** ცსოერებისაგან ვახუშტისა გამომიწერა.

სოლო შემდგომად რაოდენთაჲმე ჟამთა მრავალთა ცვლილებათაგან დროთასა წმინდა იგი **იეროსალიმი** შეიწრობულ იქმნა სხვათა და სხვათა ნათესავთა ურწმუნოთაგან: ესე იგი **სპარსთა**, **ოღრქთა** და **ზარბთაგან**. * **სოლო** ქრისტესით მათეექსმეტეს ახწლეულსა საუკუნესა შინა მოუვლისა **ქათამისი** ** სულთანმან სულეიმან (ესე იგი სონთქარმან) მეფეთა საქართველომანთა, მეფესა ქართლისასა **ლიორგის**, **ხეონ** **ხასთა** მეფესა და **ყაგრატ** **იმერეთის** მეფესა მოციქული და სოსოვა: ვითარმედ ადგილი თქვენი დაიპყრესა წინააღმდეგთა *** წმინდა **იერუსალემი**, რომელიცა არს სალოცავი თქვენი, ჟურარს რათჲ იგი იუოს საკუთარი თქვენი, ვითარცა ადგილნი სამეფომან თქვენიანი და მე საუკუნოდ მომიცემიეს თქვენ თჳს, ვითარცა გქონებოესთ ზირველ. აჲე შეკრიბეთ მსედრობანი თქვენსი, განსდევნით მუნით მტერნი და დაიპყრით თქვენი თჳს საუკუნოდ (სოლო მაშინ ეჲურათ წმინდა **იეროსალემი** **ჩამღუქთა** **ჴიბატე** მისრეთისათა და მათ მიეცათ ქრთამითა **** ფრანგთა თჳს **ქრისტეს** საფლავი, **ლოლგოთა**, **ყეთლეში** და **ეოკელნი** მონასტერნი **იეროსალიმისანი**).

ჴოვიდა რა დესპანი სულთნისა მეფეთა თანა, მიიღეს დიდისა ზატვის-ცემითა და სიხარულითა, და აღუთქვეს ეოფად ესე: მაშინ წარმოუვლინა სანთქარმან სულთან **სულეიმან** ძურფასნი ნიუთნი და ნიჭნი და თეთრი სამეოფნი, **ჯინის** წინამძღომელნი ჩინებულნი კაცნი და ფრანგნი, რათა სადაცა სრულად სანთქარის საბრძანებელსა შინა განვლას მსედრობამს **ქართველთამან** ეოკელს ადგილსა სასმელი, საჭმელი, საზრდო, ცსენთა და

* ეს მოთხრობა ვახუშტის ისტორიისაგან გამომიწერა.

** მას ეჲმსა ამა სულთან სულეიმანს აქენდა ბრძოლა დასავალითყერძო ღ რადგანაც მას ეჲმსა სპარსეთი შეიხის ძეს შაჰ ისმაილს დაეპურა მცერ იყო სულთან სულეიმან ღ იგი ურთიერთისა ღ ეშინოდა სულთანსა, ნუ უკვე შეერთდენ ქართველნი სპარსთა ღ ქვეყნანი წართვენ სულთანსა; ამისთვის ეძიებდა ქართველთა თანა მშვიდობასა, მრავლითა ნიჭითა აცსებდა მათ.

*** მოხმელიანნი ყოველნივე უწოდებენ ყუთსი შარიბ, ესე იგი წმინდასა იეროსალემსა ნიშნავს.

**** ფრანგნი მათ ეწოდება, რომელნიცა ზოგად ევროპიელთაგანნი არიან კათოლიკენი რომისანი.

ყოველივე რაღაც უხმდესთ საჭიროებისათჳს გზისა ყოველივე მიართჳს თჳნიერ სასყიდლისა.

შეკრებს ესე მეფენი სამნივე ერთად და ათაბაგი **ყ**ურყვარტა მოერთო ამით, ვინაჲდგან ესე **რ**იორტი, **ს**ეონ და **ყ**აგარტ ფრიად საყვარელ იყუნეს ურთიერთისა და შემტკიცებულ, წარიყვანეს მათ სამთავე რჩეულნი მსედრობანი თჳსნი და კერეთვე ათაბაგი და ათაბაგისაცა მსედრობანი წარვიდეს **ი**ეროსალიმად, დიდითა განმზადებულებითა მივიდეს **ი**ერუსალემად; ხოლო **ი**ერუსალიმსა შინა მეოფნი მოდგეს **ს**დუდეთა **ს**ედა და ეტყოდეს **ქ**ართუელთა ვითარმედ. „უკეთუ სართ თქვენ მტერნი ფრიად მცირედ გზნანი ჩვენ, ხოლო უკეთუ სართ სტუმარ მრავალსართ. „ამის მეფეთა მიუგეს ნაცვალი ჰასუსი და რქვეს. „ვითარმედ ჩვენ ბრძოლად მოკსრულვართ ძალითა მაგისვე ადგილისათა.“ ამისი მსმენელნი გამოვიდეს ქალაქით **ი**ეროსალიმით მსედრობანი ყოველნი, რომელნი იყუნეს მას შინა და ეწვენენ ფიცსელად იგინი **ქ**ართუელთა, და იქმნა ბრძოლა ძლიერი და სასტიკი, მათ შორის იძლიეს მტერნი **ქ**ართუელთაგან, შეუსდეს შინაგან ქალაქსა **ი**ერუსალემსა **ქ**ართუელნი და ყოველნი იგი, რომელნი იპურობდეს **ი**ეროსალემსა მოსწყვიდნეს იგინი და განსდევნეს სრულიად და დაიპურნეს **ქ**ართუელთა დაზოგნი შეიპურნეს ცოცხალნი და აღიდეს ალაფი დიდი და სატყუენავი მტერთაგან და მიერ ყამიდაგან დაიპურნეს კვალად თჳხად წმიდანნი ადგილნი იგი **ქ**ართუელთა. და სტნა რა ესე სონთქარმან * **ს**ულთან **ს**ულიმან განისარა ფრიად და წარმოუვლისა მეფეთა და **ქ**ართუელთ ურცხვნი ნიჭნი და საბოძარნი, დაჲმკიცა, რათა იყო **ქ**რისტიან საფლავი, **რ**ოლოთა და რომელნიცა მონასტერნი **ქ**ართუელთაგან აღშენებულნი არიან: ვკარის მონასტერი, წმინდის **ი**აკობ ალაფესი და სხვანი ყოველნივე, კერეთვე **ქ**ეთლემი და გარემო **ი**ერუსალიმისა წმიდათა მათ ადგილთა, სადაცა ჰქონებოდათ ადრიდგანვე **ქ**ართუელთა ყოველვე მონაზვნებს (და სრულებით ადგალნი იგი წმიდანნი ორმოცდა რვა წელიწადსა ეპყრათ **ქ**ართუელთა).

რიმოთჳ **ტი**ტროპოლიტის წიგნისაგან ეს ქვემო.

ჰას ყამსა ოდეს განსდევნეს მუნით წინააღმდეგნი ყოველნი დაიპურეს თჳხად და დამშვიდნეს და განჰკარგნეს წესიერად ადგილნი იგი, მოაქცეს

* სულთან სულიმან ძე იყო სულთან სელიმისა, სულთან სელიმ ძე ზაიხიდ სულთნისა, სულთან ზაიხიდ ძე მანმუდ მეორისა, მანმუდ სულთან იყო ძეა მურად სულთნისა, ხოლო მურად ძეა მანმუდ პირველისა კოსტანტინეპოლის და მჰყორობელისა.

საქართველად შეიქმნა: ლიონი, ზეონ და ჯაგრატი თუ თუხთა სამეფოთა შინა დიდისა სხელგონებითა, სიმდიდრითა და სისარულითა აღსავსენი და ზეონ შეიქმნა ესე ზასთა ოდეს მოიწია ზასთად სამეფოსა თუხთა განსწავლანა მრავალნი სავსენი და წარმოავლანა დაუყოვნებელად ზოგიერნი ღრსიმანდრიტი, ჰვარის მონასტრის მამამ (რომელსა ქართველნი ჰვარის მამას უხმობენ, ესე ზასელი ეოფილა); ამისთუხ მიუგია მრავალი სავსენი აღსაქმნებულად ჭრისტეს სავსავისა, დიდის ეკლესიისა ლოგოთისა და სსკათა. ესე ჰვარის მამა ღრსიმანდრიტი ზოგიერნი ფრანგული გაცი, კეთილი, ეოფლის სთინოებით სრული, და ბრძენი, და გონიერი ეოფილა, წარუვლენია ლეონსალიმად, მისრულ არს ლეონსალიმს, შეუკრებია მრავალნი ჩინებულნი კელავანნი და აღუქმნებია ასლად (სავსათა მით ზეონ შეიქმნათ) ჭრისტეს სავსავი მარმარილოთა და ლოგოთა.“ (სწერს კვლად ღიმოთე ტიტროპოლიტი ტათავარ ლეონსალიმს), რომელსაგ თუთ აღმოუკითხავს და სსკათაცა მრავალთა „რომელ ზეონ შეიქმნაგან განსსლებს და სრულიად მარმარილოთი აღუქმნება ჭრისტეს სავსავისა და მისინა დიდისა ეკლესიისა და წმინდისა ლოგოთისა, სსდა ჰვარს-ეგვა უფალი ჩუენი ლეონ ჭრისტე, ამითი აღუქმნება სწერის ქართველად სავსარისისა ტასტისა, ესე იგი კათედრისა ფერისისა ქუხასა სედა მარმარილოსასა, რომელიცა ვიდრე აქამდე იხილვების ასო-მთავრულისა ასოებითა დაწერილი და ბერძენთა ლეონსალიმს უწერიათ წიგნსა შინა თუხთა სავსავისა სხსაქსასსა შინა ენკენისასა ათცამეტსა შინა რიცხვსა სეკლენბრისასა ესრეთ. „ჰერ არს რათა წლითი წლად დლესსწაუფლს ამას შინა ენკენისასა მოისსენებოდეს ღირსი, დიდებული, დიდი შეიქმნა ზეონ ზასთა ღვთისთა ჯაგრატავანი დასსნისთუხ ჭრისტეს სავსავისა და წმინდისა ლეონსალიმისა და დლესსა აქვს ეოველ წლივ მოსსენება.“

ჰვარის მონასტრისა ქართველთა ზეონ შეიქმნა ბრძენებითა ზოგიერნი ჰვარის-მამას კეთილად შეუქმნეს და იგი ეოფილ არს ჰვარის მამა, რომელ ჰვარის მამისა თანამდებო არს განკუბამ სსკათა ეოველთა ჭრთველთა მონასტრითა, რომელნიცა წმინდასა ლეონსალიმს არიან ჭრთველთა მიერ აღუქმნებულნი. და სსკათა ეოველთა მონასტრითა, რომელნიცა ჭრთველთა მიერ აღუქმნებულნი არიან ღრსიმანდრიტი, გინა ლეონენი, ეოველნივე ჰვარის მამისსა სედას ქვეშენი იუქნეს მით უამთა და აწცა ჰვარის-მამასა სსკათა ღრსიმანდრიტთა შორის აქვს ბრძველთა თანა აღავი და სავსავის-ღვამა თანასწორი.

ქოლო მეფისა ღმრთისა ზეოთისა სისხნი, სადაცა არიან მონასტერთა და ეპისკოპოსთა შინა დასატყუენი, გინათუ ჴეოთსაღმრთეს ანუ საქართველოს შინა სისხითა ამით არიან დასატყუენი, რომელ მეფეჲს ჴეოთ და მეუღლე მისი დედოფალი ძინათის ფესსედ მდგომარენი არიან, შემოხილნი სამეფოთა შესამოხილთა ზოგოვრებითა და გვირგვინებითა ორნივე და მათ ოროთ უზურცილთ კელთა თვსთა ჴედა აღშენებულნი ჴეოთსაღმრთესი. ესე მე უკუტყე მეფის ჴეოთის მეს (ძეიმურაზს თვთ თვალთა ჩემთა მისილავს საქართველოსა შინა ჴასეთს შუამთისა საარსიმანდრიტოსა მონასტერსა შინა, რომელიცა თვთ ძინათის დედოფალმან აღაშენა, ამა ჴეოთს მეფისა მეუღლემან და თვთცა დაფულელ არს მონასტერსავე მას შინა. ესე მონასტერი არს ოქთის-მშობლის შობისა და სტატცა მისი ფრიადისა სიმდიდრითა შემკული და მრავალნი ნაწილნი წმიდათანი ასეკიანს სტატცა მას შინა (ხოლო სასკე სტატცა მის აღებულ-არს სასულსა ოქთის-მშობლის სტატცის სასკეჲდ, ოქთის მშობელი არის დასატყული და კელთა შინა უტვრთავს ძეჲ, ოქროდთა წმიდითა და თვლებითა ზატოხსითა შემკულ არს. გუჲლად არს სასკე ჴეოთს მეფისა, ვითარცა ჴემორე ვსთქვთ ჴასეთს აღაზნის მდინარის გაღმით (რომელსაცა ადგილთა გაღამისარსა ეძახიან) ჴეოთი, რომელიცა იყო ჴასეთის გაღამისარში, ზირველად დის ჩინებულნი ქალაქი ცისკესა მის ჴეოთისა * მთავარ ანგელოზისა ეპისკოპოსა არს და მუნცა ჴესტატცა, როგორათცა ჴემორე ვსთქვთ ეგრეთ დასატყული ჴეოთს მეფე და დედოფალი ძინათის და კელთა უზურცილთ სასკე ჴეოთსაღმრთესის (ესეცა თვალთ ჩემთ მისსავს მე მეფის ჴეოთის მეს (ძეიმურაზს), და სხვათცა რომელთამე ეპისკოპოსთა.

ღმრთისა შემდგომად დაუზურცილთ ჴრისტესაჲ ჴრახებსა დიდი ეპისკოპოსი ჴეოთსაღმრთეს და სატროარსიცა ჴრახი ჴეოლით: მაგრამ ჴრისკეს საფულავი და ჴოლგოთა და გარეთ მონასტრები ჴეოთისა, ჴავობისა, თუ სხვანი ქართველთავე სტყერიანთ არს მცირელთა უამთა.

ღმრთე ვიწყოთ თუ რომელი მონასტერი წმინდის ჴეოთსაღმრთესის ვის მიერ არიან აღშენებულნი. მოუთხრობს ჴიტროზოფლიტი ჴიმოთუ ჴითავარ-ღმრთისაჲ:

1. „სირველად ჴვარის მონასტერი აღშენებულა ქართველთა ჴრისტესით ასწლეულსა მეოთხესა საუკუნესა შინა ჴითრანს ეოვლისა ჴეოთის-

* ესე ეპისკოპოსი მთავარ-ანგელოზისა მისილიას არს ჲ თვთ ლეონ მეფეჲსა დაფულელ არს მუნვე.

სა (ესე იგი ყოველი საქართველომხს მპერობელისა მეფისაგან), დიდს
ჴონსტანტინე **ჴერმენთა** და **ქომთა** მეფეს მპერობელს უბოძებია. თი-
 თონ **ჭირიან** მიბრძანებულა **იეროსალემს** და მას საფუძველი დაუდგიეს და
 აღუშენებეს, ვითარცა ზემორე მოვისსენეთ.

2. **ჩასტანგ** დიდმან, მპერობელმან სრულიად ყოველი **იკერიისამან**,
 რომელსაცა ზედ-წოდებულ ჰყოფდეს **ღორკასლანად**, ოდეს დაიპყრა შუა-
 მდინარისა ადგილნი, ქანებულნი **ჭირიან** **ჩახროვიანისა** მეფისა, რომლი-
 საცა შთამავლობისაგან იყო თვით **ჩასტანგ** და დაიპყრა **სალესტინე**;
 ამან მეფემან, ოდეს მივიდა **იეროსალიმად** საფუძველითგან მეორედ აღაშენა
ჩკარის მონასტერი ქართველთა და ფრიად განაბრწყვივა, აღაშენა სხვა-
 ნიცა მონასტერნი და მრავალი შესწირნა წმინდასა **ქრისტესს** საფლავსა,
ღოღოთას და ყოველთა მათ წმინდათა ადგილთა. ესე იყო **ქრისტესით**
 მესუთესა შინა აწლელუფსა საუკუნესა, და ამას წიგნსა შინა ზემორე აღი-
 წერა **ჩასტანგისთჳს** ვრცლად.

3. „**ჴაგრატ** მესამისაგან **ჩკარის** მონასტერი საფუძველითგან არს
 განასლებული და განშენებული ფრიად, ვითარცა აღსწერეთ ზემორე.

4. „**სეკობ** აღოქის ათარმეტთა მონაქულთაგანისა მონასტერი
 აღუშენებია საფუძველითგან, ვითარცა ზემორე ვხთქვთ, **ღიორგი** პირველსა,
 მეფეს ყოველი **იკერიისასა** **ღვისათა** და **ქართველთასა**, სარაფსანა მე-
 ფეთა მუნ ყოფილა მას მონასტერსა შინა და მასლობელთა საუკუნეთა შინა
 ესე მონასტერი მცირეაჲს რაჲსათჳსმე ვაღისა მრავლისა ქრთამისა მიცემი-
 თა **გრუქითა** წაართუეს **ქართველთა** და მიხრეს **სომეხთა** და ესეთისა სა-
 ხითა ქრთამისა ძლით მიიმძღვარეს სომეხთა.

5. **მინდის** **ჩიკოლაოზის** მონასტერი **ჴასთ-დედოფლის** **ქლესა** ყო-
 ფილის **ქლიხბედისაგან** არის აღშენებული, რამეთუ წმინდა **ჩიკოლაოზ**
 მუნ მკდარა და სესაგი მისი ყოფილა.

6. „**მინდის** **ღბრამ** მამათ-მთავრის მონასტერი, სდა **სესე** შესწირს
 მამან მისმან ის დარღვეული აღუშენებია **ღბამიქ** **ღიორგი** თავადს **ხე-**
 რნის მეს ასალს საუკუნეებშია. სწერს **ღიმოთე** **ჭთავარ-ქვისკაპოზნი**,
 რომელიც მივიდა **იეროსალიმს** **ქრისტესით** მესავრამეტესა აწლელულსა
 საუკუნეში და აღსწერნა მონასტერთა თჳს **ქართველთასა**, ვითარმედ 57 წე-
 ლი არისო, რომელ ესე წმინდის **ღბრამის** მონასტერი აღუშენებიაო **ღბა-**
შიქს.

7. **წმინდის, ოსანე მასარებელისა და მოციქულისა და ღუთის-მე-
ტყეველისა მონასტერი** საათაბაგოელთ და ათაბეგებს აღუშენებიათ, დედათ-
მონასტერი უოფილა ჰირველად სრულად ქართველთა დედანი ცხოვრებუ-
ლანს; აწ ესე მონასტერი ფრანგთა უპურიეს, მათ მიუძღვარებიეს, დიდის
სნის აღშენებული არის.

8. **წმინდის დიდის ყასილის მონასტერი** აღუშენებია თავადს **წმი-
დასვარს წმინდინდოს და ძაყას** დედათ მონასტერი არის აქაც **ქართველ-
ნი** მოღონები ცხოვრებულან ჰირველად.

9. **ყვალად მეორე წმინდის ნიკოლოზის მონასტერი** ჯვარის მო-
ნასტერთან ასლან აღუშენებიათ თავადთ **რეუგეიძეებსა შატასა და**
ქაიხოსროს.

10. **წმინდის გეორგიეს მონასტერი** **ყუყუნიხვანს და ყადაღურ**
ბოლნისელებისხვანს, რომელნიცა კასეთის ძველნი თავადებოთაგანნი არიან,
სხვათა შორის თავადთა კასეთისთა მათგან არას აღშენებული.

11. **წმინდისა ჰირველ-მოწამისა ქალწულისა თეკლას მონასტერი**
აღუშენებია ჯვარის-მამას **წმინდინდრიტს** **ქრისტეფორეს** **ხეგენიძესა**
და იმის მამუელთ ნათესავთა.

12. **მონასტერი წმინდის ლიპარიის ორბელიანთა** უბანში **დავით** აღ-
შენებული არის და მოსახსენებული მათი მუნვე არს.

13. **წმინდისა დიდისა მოწამისა გიმიტრი თუხლონიკელის მონ-
ასტერი** აღუშენებიათ **ქსნის ერისთავს შალვას და** **ქრისტეფორეს** **ოსანეს** და
მათი მოსხენებაც მუნვე არს.

14. **მონასტერი საუფლოს მირქმისა** დედათ-მონასტერი აღუშენე-
ბიათ **ქაჭის ერისთავთა,** და მათი მოსხენებაც მუნვე არს.

15. **მონასტერი** დედათი **წმინდისა დიდისა ქალწულ-მოწამისა** **ქა-
ტერინასა** **წმინდისა** **გიორგის შვილისა** **წმილობარისა** და **ქაბაბელთაგან**
არის აღშენებული (ესე ორნივე ქართლის თავადთაგანნი არიან) და ამათი
მოსხენებაც მუნვე არს. ესე წმინდა მონასტერი საკუთრად დედათა ქარ-
თველთათჳს არს აღშენებული. სწერს **ქრისტეფორე** **ქრისტეფორე** (ქრისტეფორე
ქრისტეფორე). „ოდეს იგი იყო წმინდასა **ქრისტეფორეს** იყო მას მონასტერსა
შინა **ქრისტეფორეს** ქართველი (ესე იგი დედათ-წმინდისა) გვართთა თავა-
დისა **წმინდისა** ასული, ორი მოღონანი **ყასილისა,** **ქრისტეფორეს,** **ქრისტეფორეს,**
და უოკელნივე დედანი მას მონასტერსა შინა მეოფენი ქართველნი
არიან და იმეოფებიათ სულიერად და კეთილად წმინდასა მას ადგილსა.“

16. ყოველმხედ, სადა იგი იშვას უფალი ჩუქნი **ქეთა ჭრისტე** და **ქეთხამნიას** მუნცა სამწირველანი არიან ქართველთანი.

17. სწერს კვლად **ქეთათე**, ვითარმედ კვლად ქართველთაგან აღ-
შენებულნი მონასტერნი **ქეთხალემს** არიანო სსკანიცა; მაგრამ მე გერ
შევიტენო ვის მიერ არიან აღშენებულნიო.

ქეთხრობისაგან **ქეთათე** **ქეთროზოლიტისა** **ქეთავარ** **ქეთხელონი-**
სა, თუ ვინ უგუშე არიან ჟვარის მონასტერსა შინა წმიდანსი, ღირსნი,
მეფენი ანუ ჩინებულნი გვამნი დასატულნი, ანუ რომელთა წმიდანთა მოწა-
მეთა ანუ ღირსთა ჟვარისა ეკვლესიასა შინა მდებარე არიან გუამნი მათნი:

1. მუნ არს ლესეუმს წმინდისა და ღირსისა მამისა **სროსორესი**
და ლესეუმას შინა ასკენია წმინდა **სროსორე**, გვართა **შავოელი** იყო,
ღროსა მეფისა **ჟავრატ** მესამისასა და ბრძანებითა და წარსაგებელითა მე-
ფისათა **სროსორეს** საფუძველითგან განუასლებია ჟვარის მონასტერი და
საკვრვლად შეუმეცა და თუთფა ღირსი **სროსორე** მუნვე არს დასატული.

2. **ქეთხე** ჟვარის-მონასტერსა შინა დასატული არს ღირსი იგი მე-
ფე **ქეთიან** პირველი **ქეთროიანი**, რომელმანცა პირველად დასდგა საფუ-
ძველი **ქვარის** მონასტრისა.

3. **კვლად** სატია დიდი და სასილოვანი მეფე **ქეთსანგ** **ქეთრგა-**
სლანი სოხროიანი, მპურბედი ეოვლისა **ქეთიისა**, რომელმანცა **შავო-**
სტინე და **შეთმდინარისა** მრავალნი ქალაქნი, საქალეხნი **ქეთიან** მეფისანი
დაიპურნა და **ქეთროსლიმი** მივარველობასა მისსა ქვეშე იყო, ვითარცა ზე-
მორე აღვსწერეთ.

4. **ქეთ** სატია **ჟავრატ** მესამე მეფე **ქეთსანთა** და ქართველთა, რომელი
ზემორე მოვიხსენიეთ განმასლებელ და მეორედ აღმაშენებელი ჟვარის
მონასტრისა. ესე **ჟავრატ** მეფე და **გუროშალატი** იყო **შავოთიან**
ჟავრატოვანი.

5. **ქეთის** **ქვარის** მონასტერსა შინა დასატული **შეთა** **ქეთხაველი**,
რუსთავის ერისთავი, დიდისა **ქეთიან** მეფისა **ქეთრეწვეთ-უსუტენი** და **მო-**
ლარეთ-უსუტენი, რომელსაცა განუასლებია **ქვარის** მონასტერი, მრავალი
შეუწირავს და მუნვე მრავლითა სათნოებითა აღვსილი აღსრულებულ-არს
და ჟვარის მონასტერსა შინა დაფუძელ-არს.

იქაწლის დამდებულნი მონასტერთა ჩვენთა ზედა **ქეთროსლემს**.

6. **ქეთხე** სატია **ქეთოლიკონი** აფსანეთისა **ქეთქსი**მე ჟვარისს მონასტერსა შინა.

7. ტუნგუ საციან : ტვილიზის ტიტროპოლიტი ულისე, მანგლელ
წრხი-წიხისკოხის ტკოდოსე ჸედელი და ჳვარის მამა ჩიკიფორე.

8. ტუნ საციან ტარიამ ტართლის დედოფალი ზეონ ტადიანის დაა.

9. ტუნგუ საციან ტადიანი ზეონ თავისის მეუღლით.

10. ტუნ საციან რულგეძენი სსატა და ტაისოსრო.

11. ტუნგუ ცხოვრებულა წმინდა ღირსი მამა წრხენი უკალთოელი
ტვარის მონასტერსა უამად და უამად, კაცი თვლხოხოფოხი და მთარგმნელი
ღრმთა წერილთა, მოძღვარი ტავით მესამისა აღმაშენებელისა. (ამისი ცხო-
ვრება ურცლად მოვისხენეთ ტავით აღმაშენებელისა თვ მოთსრობაში ამავე
წიგნში). ესე წრხენი თეო გვარისხანს კასეთისა თავადთა ტანსაძე და და-
ფულულ არს თვსხსავე მშობელსა ქვეყანასა უკალთოს ტკლით-უქმსელსა
საციანს მონასტერსა შინა გვერდით წმინდისა ღირსისა მამისა ჩვენისა
ზესონ უკალთოელისა

ტართველსი, რომელნიცა წამებულან მუნ უერუსალემს.

1. უღლის 20-სა წამებულა მუნ ტართველთა დედათა დედათაგანი
სალომე სასელით, მეუზერით უხჯულთა სარაცისთა დატკეპბისთავის
სარწმუნოებასა ტრისტესსა, ზირუელად მრავალი სიძდიდრე და დიდება
აღუთქვამთ; არამედ მას განუბსრავს სარწმუნოება მათი და შემდგომად
ტყცლითა და მსხვლითა უტანჯავსთ იგი ძლიერად და ესრეთ აღსახრული
მოწამეობისა და გვრჯნი ზეცათა მიუღიეს წმინდასა მას.

2. ოკდობრის 19 მუნ წამებულა წმინდა მღვდელ-მოწამე ჩიკო-
ლარო ტვალი. ამას მშობელნი მორწმუნენი, ჳეოლიას სიერმიოტანვე შეუწი-
რავსთ ოწითისათვს, ჳლარჯეთის მონასტერში კურთხულა მღვდელ-მონო-
სსად და მრავალი უღვწია, მერმე მისრულ არს უეროსალიმად და ცხოვრებუ-
ლას ტართველთ ტვარის-მონასტერში. უსიღავსთ რა ტურეთა ტომქედან-
თა მრავალი სათსოება მისი მეუზერით იგი და მრავალი უტანჯავთ სხვთა
და სხვთა სატანჯველებითა, მერმე განუტკეპბათ იგი; სოლო მის უამისა
ჯვარის-მამასა წარუტსავსია იგი ჳვარის ტვლავსა შინა შიშისა თვს
უხჯულთასა, როდესსამე უამსა თეოფოდას მუნ და ისილა მან ჩვენება
ზეგარდამო და შეუღბა სერვილსა მას, რათა ეწამოს ტრისტესთვს. და
ეგრეოვე წინამძღვარსხცა ჳვარის-მონასტრისსა უსიღავს ესე გვაროვე
ჩვენება ჩიკოლაროსითვს და ამისთვს მოხრულარს კვლად ჩიკოლარო
უეროსალიმად. სოლო წრხიმსნდრიტსა მას ტვარის მამასა წარუტვლენიეს
იგი ტაჯედონიად, რათა მუნ მიიღოს ღვაწლი წამებისა. სოლო იგი მიიწი-

რს მუხ წარსდგა წინაშე მთავართა ორქოთასსა და ჰქადაგა ჭრისტეს სარწმუნოება წინაშე მათსა; სოლო ორქოთა ზირველად ლიქნითა ეცადნეს მიქცევას მისსა. სოლო იგი წინააღუდგა ფრიად და შეძგომად წარადგინეს წინაშე ღმირისა მათისა და მანცა ზირველად ლიქნითა იწყო წრასავად მისსა, რათა დაუტეოს ჭრისტეს სარწმუნოება; სოლო მან ყოველითურთ არა თავს-იდგა და ძლიერად წინააღუდგა მათ. ამისთჳს სტანჯეს იგი მრავლითა სტანჯველებითა და შეძგომად წარჰკვეთეს თავი მისი, რომლისა მოკვეთილმან თავმან სმაჰყო საკვირველად „დიდება შენდა ჭრისტე მიერთო ჩვენო, რომელმან ღირს მეჳ დათსეჳად სისხლისა შენთჳს.“ სოლო უკეთურთა მათ ორქოთა დასწევს გვაძი მისი ცეცხლითა.

3. ოკებს ივლისსა 23-სა მუხვე წამებულა წმინდა მღვდელ-მოწამე ხუგა ჳვარის მამა, მეჲ ორქისა შჳლის ღბაშიძისა. ესე წამება მისი ესრეთ იყო, რამეთუ დედაჲ ხუგასი ჳირვილვე მოსრულ იყო იერუსალიმად და მონაზან ქმნილ-იყო, ამისა შეძგომად შჳლიცა მისი ხუგა მოიწიჳა მონაზონ იქმნა და მრავალნი სთონოებანი და ღვაწლნი ადასრულნა დაისწავა ესაჲ ჳკრძელი და ღრბული და სთარგმნიდა წიგნთა; სოლო ღირსებისა და ღვაწლისა მისისათჳს ჭართველთა ზოგად იერუსალემს ცსოვრებულთა მამათა და მონაზონთა აღირჩიეს ესე, აკურთხეს ჳირველად მღვდელ-მონაზონად და შეძგომად აღიუვანეს სარისსსა ჳვარის-მამობისსა და ღრსიმანდრიტთა თავად და ვითარცა ფრიად მოღვაწე იყო იგი, ამისთჳს შურად აღუდგნეს ორქენი, და მცირესა რაჲსამე მიხეზისათჳს მონასტრისა, მიიუვანეს იგი დასწკვეს დატეკებასა სჳულისასა და უარის ყოფასა ჭრისტესსა და აღუთქმიდეს ღმირობასა და დიდსა სიმდიდრესა და დიდებასა. სოლო მან არცა ერთი რა ინება მიღებად, და გასაქიქა და შეურაცს-ჰყო სარწმუნოება მათი. მაშინ შეიპურეს იგი და მრავალ სასუელ სტანჯეს წმინდა იგი და შეძგომად აფითთა წარჰკვეთეს თავი მისი და იგი მსიარული-სა ჳირითა მადლობასა შესწირვიდა იუთისა მიძართ.

4. ღმათ წმინდათა მოწამეთა დღესასწაულიცა აქვსთ განწესებული ჳვარის მონასტრისა შინა და სხვაქსარიცა უწერიათ, წლითი წლად გარდაიხდების დღესასწაული მათი სსკათაცა ჭართველთა მონასტერთა იეროსალემს.

5. ღრის მრავალნი წიგნნი ქართულნი, თარგმნილნი ბერძულით, ასურულით და არაბულით ჩვენთა ღირსთა მამათა ქართველთაჳს, ჳვარის მონასტრისა შინა უმრავლებსნი არიან და იგეიან მუხ ვიდრე მოღვეინდე-

ლად დღედმდე და სსკვათაც მონასტერთა შინა ქართველთას ერუსლეკმს იზოებთან წიგნნი ქართულნი.

ოწკება ჯერარს (სწერს რიმათე) მკითხველთა თვს.

„სამეთუ მევეთა საქართველომსათა სსკლოვანითა კრმლითა მათითა ძლიერთა აღმადღესეს კმანი მათნი და ტევე ქმნილი ჟრისტეს სთელავი სპარსთა, მურქთა, ჳრბთა და სსკვათა წარუესესეს, ოდესმე ბრძოლითა, ოდეს ოვანითა და თვთ დაიპურესეს აღაშენესეს და განაშენესეს, და ესეოდესნი მონასტერნი სეულსა მათსა სოხად, და შემდგომთა ნათესავთა მათთა დაურესესეს სიმიდრედ წარუბარველად საქართველოს შინა მრავალნი, აგარკნი, და შემოხავალნი დაბანი, სოველნი და ადგილნი შესწირესეს. და მარადის აქენდათ ურადღება მრავლითა წარსაკებელითა, და დიდი ხაფარველი ედაა წმინდასა ეროსლეკმს მევეთაგან საქართველომსათა, რომდისხოვსცა საუგუნოდ ესენება არს მევეთათვს მონასტერთა მათ აღმაშენებელთა და ყოველთა შთამამავლობათა მათთა მევეთა, დედოფალთა, შვლთა და შეილი-შვლთა მათთა; სოლო მევეთა მათთვს საქართველომსათა აღმაშენებელთა მონასტერთათა განდელნი, მონასსენებელად მათდა ზოგი ჟრისტეს სთელავსედ არიან დაკიდებულნი, ზოგნი ჳოღვოთას და კერეთვე ჳვარის მონასტერსა შინა.

ჴელად წმიდათა მოწამეთა და ღირსთა მამათათვს ჟართველთა, რომელნიცა ერუსლეკმს ცხოვრებულან ჳვარის მონასტერსა შინა და სსკვათა ჟართველთა მონასტერთა მუნებურთა.

1. მინდა მღვდელ-მოწამე ტოსე ჟართულნი.

2. მინდა მღვდელ-მოწამე ტარი მღვდელი ჟართველი.

3. მინდა მამა ჳოანე ჳირჭიმელი ჟართველი სეტრიწად სსკლდებული (ესე იყო ჟამსა მეათისისა მსოფლიო კრებისასა, რომელიცა იყო თვთა წმინდასა მას კრებასა შინა). ესე ჟამად ცხოვრებდა ეროსლეკმს და ჟამად საქართველოს შინა, ვინადაცა აქენდა მას შეოლაჲ ჴსეთს ქალაქსა ჳრემს, მასლობელ ტისისა ქვემოთ, სდაცა არს ეპქელისა * სორტიტისა მუთის-მშობლისა, ასწავებდა მოწამეთა ჴილოსოფიასა, მუთის მეტეველებასა და ენასა ჴლინურსა ღრმად გამომეტეველ იყო იგი და უწეოდა ესა ჴლინური სედმიწეგნით, ჳსურული და ჳრბული. ესე აღიზარდა

* პორტიტის ღუთის მშობელი კარისა ღუთის მშობელს ნიშნავს ჳ ესე ეპქელისა მევეთ კარისს საუღარი არის.

წინას ხსენებულთ შინა, რომლისცა თანა მოწაფე იყო სომეხთა ფილოსოფოსიცა **Ծავით**. ამან **Կოხე** ფილოსოფოსმან ქართველთამან სთარგმნა ქართულსა ენასა ზედა სტისია ფილოსოფია **Սლატანურის** დუთის-მეტეველურისა თქმობისაგან პროკლე დიოდოსისისა და თუთცა განმარტებანი ზედ-დართან. ამასვე სთარგმნნა წიგნი **Կოხე**სა და ებრაელთა მეისტორიისა და სხვანიცა წიგნნი; სოლო პროლოდი, ესე იგი სწულ-წდონი წმიდათანი, თუთ შექმნა სტისად იამბად სავრუელისა პიტიკოსობითა, ამან ძრახი ქართულისა ენისა ფრიად გამშუქნიერა და სხვათა ყოველთა ქართულისა ენისა მოხვედრათა უძველეს არს ენა-მსეობითა და გვერდითა ლექსებითა და მშუქნიერითა თხზულებითა.

ამასვე მოხსენებულთ შინა ვუარისხან ცხოვრებულან შემდგომნი ესე წმიდანი მამანი, რომელნიცა მთარგმელნიცა ყოფილან წაგნთ.

4. **Ուրსი** მამა **Ժիქა**ლ ჭყუას ძე ქართველი.

5. **Ուրსი** მამა **Կოხე** რეხვიას ძე ქართველი.

6. **Ուրსი** მამა **Ծანი**ელ **Լაშ**ული ქართველი.

7. **Ուրსი** წმინდა **Կათოლიკოსი** საქართველომას **Լარსენი** (ეს ზღრინ-დელია, გვრნებ ეს იყოს დიდი **Լარსენი** **Կათოლიკოსი**, რომელიცა იყო ჟამთა მეფეთა სრულიად საქართველოსთა **Ժორ** და **Լარსი**ლ სოხროანთა).

8. **Ուրსი** მამა **Կეთ**იმე გრძელის ძე მთარგმნელი წიგნთა და დამამსობელი მწავლებელთა ერთბუნებანთა. ესე იყო ჟამსა ყოველისა **Կერ**იისა მპურობელსა მეფისა აფსანთა და ქართველთასა **გურ**ამლატისა **Կაგ**რატ მეოთხისა **Ծავით**ისა **Կაგ**რატკვანისასა. **Կეთ**იმე გრძელი, დიდი ბრძენი და სწავლულ, მრავალთა ენათა მეცნიერი და წმინდა.

9. **Ուրსი** და წმინდა **Կათოლიკოსი** სრულიად საქართველოს **Կოხე** (ესე გვრნებ თამარ მეფის დროსი იყოს).

10. **Ուրსი** **Կურ**უს **Կ**ვიკოპოსი ქართველი.

11. **Ուրსი** **Կ**ვიკოპოსი **Կინ**დ ქართველი.

12. **წმინდა** მოწაფე **Կ**ახოსრო ქართველი. ესე პირველად ცხოვრებულა **Կ**ეროსელიმისა ვუარის მონასტერსა შინა, მუნით წარსრულარს სურვილითა მოწამობისათა **ს**პარსეთსა, ჟამსა **შ**აჰაბას პირველისასა და ქადაგებდა **Կ**ახოსრო მუნ **Կ**რისტეს სარწმუნოებასა, რომლისათვისცა შეიპყრეს და მიიყვანეს წინაშე **შ**აჰაბასისა; სოლო ასოვნებისათვის და სიკეთის ხსენის მიხისა მრავლითა ღონის-ძიებითა **შ**აჰაბას უღმერთსად ლიქნითა ესებ ცთუნებამ მისი და მოადებინა სატნი წმიდათანი **შ**აჰაბას და რქვა

მას, რათა დათრგუნოს თურხთა და თუ ჰყოს ესე და აღასრულოს ბრძანება მეფის მის მძლავრისა აღიუყანს იგი ჰატეოს სმასლარობისა და მოდრკა ჭაისოხრო და თაყვანის სტემდა წმინდათა მათ სატთა. და აუკედრს მეფეს ურწმუნოება და ცრუ-სარწმუნეობა მისი. მაშინ განრისხნს უსჯულო იგი და უბრძანს მტარვალთა შეშერობაჲ მისი და მრავლითა სატანჯუკლებითა სტანჯა იგი და ესრეთ მიიღო მოწამეობისა გვრკვინი და აღსასრულ საუკუნისა დიდებისა მიმნიჭებელი.

13. ზეალად ცხოვრებულა მუნ ჰვარის მამა ჩიკოლაოზ, ყოფილი ჩიკიფორე, ძეჲ ოძან ჩოლაჲჲ შულისა დედით ჩრავს ერისთვს ასულის ჭარბარეს შული, კაცი ხასკლოვანი, წინამძღვარი მეტეის ქალაქისა და მოძღვართ მოძღვარი ზასეთისა, ოდიშ, სოფელ ზორცხელ და ერუსალიმის ჰვარის მონასტრისა და ლოლოთისა, სამკვდრომას ჩვენ ქართველთა მეფეთა და ერისა მისიცა ჩრხიმანდრიტი, და მასთანავე ტეოდოსი მანგლელი რევის შული და ჩეოფიტე მმართველნი ერუსალიმს ყოველთა ადგილთა და მონასტერთა ქართველთანი. ჰვარის მონასტრში ზეოს ღადიანს ზაუკუთობაჲ ამ ჩიკოლაოზს (ჩიკიფორეს) კელითა, და ამ ზეოს ღადიანის მეუღლის ზილაშულის ასულის ჩესტანდარეჲსისა შეწევითა განუასლებათ საჭურთსეველის ზეთი ვინაჲ ჰვარის მონასტრისა და შიგ სატან ზეოს ღადიანი თავის მეუღლით მთავრისათი. ეგრეთვე ზემო-სსენებულნი ღირსნი მამანი და უოკელნი იგი წმინდანი და მოწამენი ყოველნივე ჰვარის მონასტრსა შინა არიან დასატულნი და რომელნიცა მათგანნი არიან წმინდანი, გინა ღირსნი იგინი საშარავანდედითა არიან დასატულნი (ესე იგი შარავანდედი აქვსთ თავთა ზედა).

ეგრეთვე სატან მუნ ჩიკიფორეს ესე წინათქმულ ჩრხიმანდრიტი და მას თანავე ტეოდოსი მანგლელი ტევის შული და ჩეოფიტე მმართველნი ქართველთა მონასტერთა და ადგილთანი, მუნ ერუსალიმს რომელნიცა არიან.

ესე მუნ ცხოვრებულნი წმინდანი და ღირსნი მამანი უმეტესნი ამთგანნი მუნვე დასაფლავებულან და სხვანი საქართველოში მოსრულან და მუნ მიღებულან შემდგომად აღსასრულისა მათისა.

ღა ესრეთ წმინდათა მამთა ჩვენთა ქართველთა სასოებითა მათ წმინდათა ადგილთათა წმინდანი სორცნი თხსნი განლენეს მოღვაწეობითა და მრავალთა წიგნთა თარგმანებითა, ჯდმენებითა წმინდათა მონასტერთა და ეკკლესიათა და ღვწისა მათთვს წინაშე მეფეთასა, ვინაჲდგან თუთ მეფენიცა

ფრიად გულს-მოადგინე იუვენს აღშენებად და განშენებად წმინდათა მათ
ადგილთა.

სრულ იქმნა ძალითა ღუთისათა წელსა 1843 მაისის 22-სა ს. უკ-
ტერბურეს.

ჰიმოთი შთავარ-ჴმისკოპოსი რაბაშვილი ცხოვრებულა უამსა
ჴართლისა და ჴასეთის და სხვათა მეფისა ოქროსა მეორისა შავითან
ჴაგრატკოვანისა, რომელ იუო მე ჴართლისა და ჴასეთის მეფისსა ორგელი
პირველისა და მამად ჴართლისა და ჴასეთისა და სხვათა მეფისა ორგელი
მეორისა. ამა მეფეს ოქროსა მეორესა წარუვლინებუეს ჰიმოთე შთავარ-
ჴმისკოპოსი მრავლითა სთავსითა შესწირავად ჴრისტესსა საფლავისა და
წმინდისა რელიგიისა, ქართუელთა ჰვარის მონასტრისა და სხვათა მონა-
სტერთა თჳს და ამას ჰიმოთეს მრავალნი წმინდანი ადგილნი მოუვლია
იერუსალიმის და ჭოთხისა მათა და აღუწერიეს კეთილად შეძღვომად მე-
ფესა ორგელი მეორესა და ქესა მისსა რიორგი მეათნამეტესა მეფეთა
ამთ ჴართლისა, ჴასეთისა და სხვათასა კელითა ჭრტანსა ვვარის მამის
თავადი შახსამიძისათა შესწირავ წმინდისა იერუსალიმისა რადენგ ხისმე
წარუვლენიესთ სთავსენი არა მტრედნი.

წ. მ. შ.

